

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.9, november 2016

Ændret i version 1.19 og 1.21, maj 2023

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Ændret i version 1.19 og 1.21, maj 2023

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1877 (SJ: 599)

K *Kladde*, (SJ:)

Andre udgaver

VU *Værker i Udvalg* 4

Teksten er etableret af Henrik Yde

Punktkommentarer er skrevet af Henrik Yde, redigeret af Holger Berg, Klaus Nielsen og Else Riisager

Indledning er skrevet af Ole Vind, redigeret af Klaus Nielsen og Henrik Yde

Tekstredigering er skrevet af Henrik Yde, redigeret af Klaus Nielsen og Kirsten Vad

Tilsyn ved punktkommentarer dr.theol. K.E. Bugge og dr.phil. Johnny Kondrup

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

[[A:I]]

N. F. S. Grundtvig:

Mands Minde

1788-1838.

[[A:II]] [[A:III]]

Mands Minde

1788-1838.
Foredrag
over
det sidste halve Aarhundredes Historie,
holdte 1838

af

Nik. Fred. Sev. Grundtvig.

Kjøbenhavn.
Karl Schönbergs Forlag.
1877.

[[A:IV]]

Efter Forfatterens Haandskrift
for første Gang udgivet af
Svend Grundtvig.
Bianco Lunos Bogtrykkeri.

[[A:V]]

Udgiverens Forord.

Kun i meget ufuldstændigt Maal og paa meget ufuldkommen Maade ere disse i Aaret 1838 holdte Forelæsninger opbevarede i Forfatterens egenhændige Opskrifter eller rettere Udkast, da de alle ere skrevne førend de holdtes og ikke have modtaget nogen senere Revisjon. Kun faa af disse Forelæsninger tør antages at foreligge skriftlig nogenledes i samme Form og Udstrækning, som de mundtlig have lydt. De, som komme dette nærmest, ere vistnok de syv første, og saa maaské den 11te, den 25de og den 37te Forelæsning. Men aldrig ville dog Grundtvigs skrevne Taler kunne meddele Indtrykket af hans Veltalenhed, der væsentlig bares af hans storslaaede Personlighed, som mægtede paa en gribende Maade at udstømme i lunefuld Skjæmt ikke mindre end i glødende Patos. Hvad der i hans Skrift kan synes sært og søgt, klang i hans

Mund, som det sande og simple Udtryk for hans Tanke og Stemning; – thi stemningsfuld, lyrisk var han altid, naar han var i Aande.

Virkningen paa Tilhørerne, netop af disse hans første offentlige Foredrag fra en anden end den kirkelige Talerstol og med et andet Æmne end Religionen, fremgaar af flere Udtalelser paa Prosa som paa Vers. Sit smukkeste Udtryk fandt Tilhørernes Tak vistnok i dette Digt af *P. L. Møller*, der fremsagdes efter Forelæsnningernes Slutning den 26de November:

JA:VI

- 1 Stærke, dybe Vemodstøner,
dæmpede Basuneklang,
milde Sus af Bøgekroner,
Bølgeskvulp mod grønne Vang,
Kæmpedrøn af Tor og Skrymner,
kristelige Jubelhymner, –
kom I fra det samme Bryst?

- 2 Dommedagens Tordenstemme,
stræng og dog saa kjærlig varm,
bævende vi kan fornemme
gjennem Døgnets Dværgelarm.
Fjældskred fra det gamle Norden
ruller ned og ryster Jorden,
Krybet sammenkrymper sig.

- 3 Hvorfra bryde disse Flammer,
denne livsstofsvangre Luft,
som vort Sind saa sælsomt rammer,
fast lig glemte Drømmes Duft? –
Fra en sjælfuld Klippes Tinder,
ved hvis Sne vort Syn hensvinder
i et himmelsk Hjærtedyb.

- 4 Det er Dansken, Præsten, – Brages,
Sagas, Volas Søn –, hvis Røst
lod de svundne Kræfter dages,
som har Nordens Aand forløst.
– Døden kan vel *Stemmen* dæmpe,
Ordet staar som evig Kæmpe,
lever sejrrig her i Nord.¹

Af andre Vidnesbyrd skal her først medtages “Et Brev til Kjøbenhavnspostens Redaktør” fra en Tilhører (*Frederik Barfod*), trykt i Kbhvnsposten f. 1838, Nr. 288 og aftrykt i Nord. Kirketidende

f. s. A. Nr. 43. Det er interessant **JA:VII**hermed at sammenligne den Forelæsning (den 34te), hvoraf i Brevet gives et Uddrag efter Hukommelsen. En saadan Sammenligning vil nemlig vise, i hvor høj en Grad det mundtlige Foredrag har udformet og omformet det skrevne Udkast, og der ydes os derved en Maalestok for Bedømmelsen af det her udgivne Haandskrifts Forhold til de holdte Forelæsninger. Brevet lyder i sin Helhed saalunde:

Paa Borchs Kollegium, paa det samme Auditorium, hvor saa mange af os, selv fjerde, femte, har sødelig sovet over de lærdeste Forelæsninger, noget Menneske vilde høre, begyndte *Grundtvig* den 20de Juni – Festen for Stavnsbaandets Løsning – en Række af offentlige Forelæsninger, som han endnu fortsætter hveranden Aften. At paa dem enhver siddende Plads er optagen en halv Time, inden Forelæsningen begynder, at hverken Bænkene eller de aflukkede Stole kunne slaa til, og ikke engang Auditoriets Gange, tæt stuvede lige indtil Katederet, paa hvis Fodtrin hver Aften en syv, otte Stykker maa bænke sig, mens en hel Del desuagtet hyppig maa staa langt ud paa den aabne Trappegang, det kan nu vel lige lidt interessere den lærde og den ulærde Almenhed; i det mindste har det lige lidt hidtil kunnet skaffe et rummeligere Lokale til Veje, enten paa den store Universitetsbygning, eller paa den polytekniske Lærestanstalt, eller paa det asiatiske Kompagni. – Ved denne Kjendsgjerning vil jeg derfor heller ikke opholde mig længere, men gaa lige over til en anden Fortælling, som vi vel dristig kunne lægge til de øvrige Tegn paa et friskere og fyldigere Liv, som mere og mere rører sig hos os, og som maa sejre over al den Døsighed, i hvilken vi saa længe vare hensunkne.

Det var om Danmarks indre Tilstand i hine Aar, da det, berøvet sine stolte Orloggere, maatte fortsætte Kampen mod en overlegen Fjende, at Grundtvig i Aftes talte. Med levende Begejstring skildrede han, hvorledes vi ogsaa i hine Aar havde haft Hjærtet paa det rette Sted, og at, om end Tysken havde haft aldrig saa megen Ret, naar han paastod, at vi havde tabt Hovedet, saa var det dog atter voxet ud, og *det* var intet ringe Vidnesbyrd om en sund og kraftig Konstitution. Havde man imidlertid sagt, at Kampen paa Kongedybet, ved hvilken dette Hundrebaar viede sig til Stordaad og til Folkelivets Fornøelse, at *den* kun var gaet saa heldig af, fordi Blokskibene laa faste, saa de nødvendig **JA:VIII**maatte staa imod Fjenden, og havde man atter sagt, at Glansen fra Skærtorsdags Morgen veg bort under Kjøbenhavns hæderløse Belejring og under Væddeløbet fra Kjøge til Herfølge og endnu videre, saa vendte den dog tilbage ved selve Felttogets Ende, da nogle faa Tusende bestod en hæderfuld Kamp mod halvfjerdsindstyve Tusende Fjender, og især den Dag, da Schulenburg, Stemann og Engelsted stormede Sehested og med Kæmpehaand vristede Sejren fra Overmagten. Men, at Hjærtet var paa det rette Sted, det viste under Krigen Kanonbaadenes Kamp; thi disse maatte dog selv møde Fjenden, vilde de ellers have fat paa ham, og i Krigens Løb borttog de desuagtet 9 Orlogsskibe fra en Fjende, hvis gamle Paastand det var, at én af hans Fregatter stedse dristig skal kunne binde an med to af hvilket som helst Folks. Og mer end ved vore Smaasejre viste vi det dog, hvor vi tabte. Det viste sig ved Sællands Odde, hvor Jessen paa den ene Prins Kristjan udholdt Nattekampen med tre fjendtlige Orloggere og dog ikke blev tagen, før han lod sit Skib som Vrag paa Grunden. Det havde tresindstyve døde og hundrede og tyve saarede, og mellem de døde Helten fra Kongedybet, den gjæve Willemoes, men mellem de saarede Rothe, navnkundig fra samme Dag, og mange flere. Det viste sig paa Anholt., hvor alle de Anførere, der deltog i Stormen: Melstedt, Prydz og Holsten, faldt i Spidsen for de stormende Rækker, og det viste sig atter ved Holms Kamp paa Najaden. Som Willemoes' Kamp havde vakt Grundtvig til Sang, saa fremkaldte ogsaa Najadens en ny Digter imellem os, eller lagde ham dog Heltensangen paa Læberne, og det var Ingemann.

At Klagerne egentlig først begyndte ved Krigens Ende,

var en historisk Kjendsgjerning; saa det syntes næsten som Freden var værre end Krigen, og der fulgte ogsaa paa Krigsaarene en Slappelse, en Modløshed og Tungthed, der især gjorde Aarene mellem 1820 og 30 til de sørgeligste og dødeste, noget Folk har levet ². Men der er nu atter kommet et andet og friskere Liv ind i Folket, og man er nu atter berettiget til trøstigt at vente de Spaadomme opfyldte, med hvilke Aarhundredets første Morgen havde betegnet **JA:IX** sig. Og hvad nu en enkelt Side af Livet angik, saa var der vel mange, der i Skjaldesangen saa kun Drømmerier og Sværmerier; men vist er det dog, at stor bliver altid dens Betydning, hvor den ej blot er udgaaet fra Folket, men atter tiltaler og begejstrer det; og vist er det atter, at aldrig fødtes nogen Stordaad under Himlen, og aldrig skal nogen fødes, uden der jo blev sunget for dens Vugge. Med Hensyn da til vore Digtere, saa lyder der jo vistnok mængden fremmed Tone mellem dem, som aldrig bliver hjemme hos Folket, men vist er det dog, at aldrig sang nogensteds saa hjemligt et Sæt Digtere, som det, der nu synger hos os, og fremfor alting var der aldrig saa folkelig en Digter til, som Adam Øhlenschläger, – ham, der jo vel alt havde begyndt at synge i Kampens første Morgen, men dog først i sine Digte fra 1803 gav os sine Forjættelser, – Forjættelser, som han ikke blot opfyldte, men som han langt overgik, som han overfløj allerede 1805 i sine poetiske Skrifter, i hvilke blot Aladdin og Vavlunders Saga i **det mindste** vilde have været nok til at skjænke tvende Digtere Udødeligheden, og saa 1807 i Nordiske Digte: i Hakon hin rige og Baldur hin gode, og 1809 i Palnatøke, og 1810 i Axel og Valborg, og 1811 i Correggio, og 1812 i Stærkodder, og saa fremdeles. – Sjælden eller aldrig, og ej engang i de rigeste Egne, ikke i England, var en saadan Rigdom udvældet som ved et Trylleslag. Men al denne Rigdom, al denne mageløse Storhed, var en af de herlige Spaadomme om, at et nyt Liv nødvendig maatte fødes hos os.

Han maatte nu ogsaa omtale sig selv, ikke for at hige efter den Lavrbærkrans, som han aldrig havde bejlet til, og heller aldrig naat, og endnu mindre for at stille sig ved Siden af Øhlenschläger; thi da han havde læst de nordiske Digte, da følte han det strax fuldt vel, at voxte han nogen Sinds Øhlenschläger til Skuldren, da voxede han heller aldrig højere. Men mindes maatte han dog, at i hine nordiske Digte, dør fandt han netop det Norden, det Heltehjem, til hvilket Øhlenschläger havde svunget sig paa sin Ørnevinge, og som han havde gennemskuet med sit Falkeblik, og den Verden, i hvilken han selv maatte bevæge sig. Erindre maatte han ogsaa om, at i sin Mytologi fra 1808 og i sine Oprin af Nordens Kæmpeliv fra 1809 og 1811, havde han nedlagt den Paastand, han endnu vedkjendte sig: at han umulig kunde begribe, at Nordens Folkeliv skulde udvikles paa Græsk eller Romersk, med Tilsidesættelse af sit eget Væsen; og havde han i dem ikke taget fat paa de **JA:X** gamle Fordomme, som Tor paa Jætterne, da var det aabenbar, fordi han havde manglet Kræfterne dertil og ikke Viljen. Var han imidlertid bleven saa grovelig misforstaaet, som førte han en Jættekamp mod Kunst og Videnskabelighed, da maatte han ogsaa her nedlægge Paastand paa en saadan Beskyldnings Afvisning; thi kun for Nordens Aand havde han kæmpet, og aldrig for nogen saadan Daarskab. Og mindes maatte han tillige det friske Helteliv – thi et Helteliv var det –, til hvilket han var bleven Vidne, da han i Samliv med Sibbern og Hersleb fik Adgang til saadanne Kredse, som Ørstedernes, Treschows og Sverdrups, – mindes de Timer, betydningsfuldere end Aar, der gennemglødedes af de kjække Lyn fra disse Kæmpeaander.

Og sluttelig maatte han mindes Stemningen ved Norges Skilsmisse, som den var i hans Kreds. Det ulykkelige Aar 1813, Pengeforandringen i dets Begyndelse, Krigen i Holsten mod en overlegen Fjende, og meget andet, havde saa ganske forknyttet Folket i det hele taget, at det, saa vidt han vidste, kun var blandt Studenterne, at noget frisk og kraftigt Liv rørte sig. – Men dør glødede det ogsaa. – Man havde i et Par Aar talt om, at Norge skulde fratages os, men man havde altid trøstigt sagt: “Lad dem kun komme og prøve det!” – At det var i Holsten, at Norge skulde erobres, derom havde man aldrig drømt; men nu strejfede Fjenden allerede lige til Kolding.

Studenterne glødede, og af dem især Jyderne; for Jyllands Ære og for Norges gamle Fostbroderskab vare de rede til at gaa i Ilden. – Man vilde have Grundtvig med, og han var villig. – Men den jyske Landstorm blev dog ikke rejst, og græmmede det end den Gang, nu kunne vi dog vel se, at det var godt, at den ikke rejstes; thi Danmark havde tabt for mangen en Søn, som det ikke havde kunnet undvære, og Norge havde intet vundet. Men som Kongen erklærede, at han aldrig skulde glemme det Fædrelandssind, der havde gjort Studenterne rede til deres Tilbud, saa maatte hine Dages Liv nødvendig være uforglemmeligt for enhver, der havde deltaget i det, og havde været Vidne til al den Fylde af ædel Kraft, der svulmede hos de kjække Ungersvende. –

Se, dette Uddrag af en Forelæsning, saadan som vel ingen endnu er bleven holdt i Kjøbenhavns Høresale, har jeg ikke, højstærede Hr. Red., kunnet undlade at meddele Dem, fordi jeg véd, at det vilde fylde Dem med de samme Følelser, som atter bevæge mig, da jeg nu i Tankerne har gjenneemgaaet de store Minder fra det ildfulde Foredrag, og **JA:X** har søgt efter Evne at fængsle nogle af dem til Papiret.

– Men, endnu er min Fortælling ikke endt; thi jeg maa endnu give Dem et glædeligt Bevis paa, at Norden Aand er ikke uddød, at den endnu lever kraftig hos dets Sønner og behøver kun at anslaa, behøver kun et vinget Ord fra den begejstrede Taler, for at blive sig selv og sin Glæde over sig selv bevidst. Da Grundtvig steg ned fra Talerstolen, afsang de forsamlede Tilhørere Willemoes' Vise for ham. De bragte ham hans egen Sang som Takkehymne, hin stolte Kæmpevise, ved hvilken vi alle saa længe studsede, tavse, indtil Weise satte sin deilige, dybt gribende Melodi til den og fra Papiret bragte den over paa vore Læber. Og det var uden Forudftale, at denne Kæmpevise blev afsungen; Trangen dertil fyldte hver Sjæl, da Grundtvig havde udtalt, og der behøvedes kun en enkelts Opfordring, for at den tætte Masse med den elskede Skjalds og Lærers egne Ord skulde bringe ham sin hjertelige Tak.

Og behøver jeg nu vel at skildre Dem Klyngens Stemning under og efter Sangen, da Grundtvig dybt bevæget atter besteg Katederet og bragte os sin Tak? – Jeg vil slutte med den Forvisning, der har opholdt **hans** Mod i en trediveaarig Kamp, med hvilken han ogsaa i Aftes sluttede, og med hvilken enhver iblandt os frejdig vil tage fat paa sin Gjerning: “Nordens Aand er endnu ikke død, og Danmarks Sønner ere ikke saaledes vanslægtede fra Fædrene, at jo det levende Ord paa Modersmaalet skal og vil vække selv den, der sover tryggest, og fremkalde en Slægt, ved hvilken vi, som nu leve, ikke skulle skamme os, naar den blot aldrig skal skamme sig ved os!”

Kjøbenhavn den 18de October 1838.

Deres P. H.

Af flere Steder i disse Forelæsninger, navnlig i den første og i det her S. 591–96 trykte Udkast til den sidste, fremgaar det, hvilken overordentlig Betydning det havde for Taleren selv, at han nu kom til Orde for en anden Kreds end Menighedens: for en Kreds af den opvakte, særlig den studerende, danske Ungdom i Hovedstaden. Og det var intet Under, at han maatte ønske at faa Ungdommen i Tale, for, som han siger, “at vinde den for sin nordiske Anskuelse af Menneskelivet og Historien”; thi dette var en Livsopgave, **JA:XII** hvortil han følte sig baade kaldet og udrustet. Vel maatte han føle en brændende Trang til at vække og vinde den danske Ungdom for, hvad der for ham stod som levende Sandhed, frelsende baade for den enkelte og for Folkelivet i det hele, og det i et Øjeblik, der stod for ham som et Vendepunkt i det elskede Fædrelands Historie. Vel maatte han lægge særlig Vægt paa at komme til at virke med det vingede, mundtlige Ord, som han var saa vel skabt og skikket til at føre, og som han satte saa højt over det skrevne; og vel maatte han

ønske at kunne tiltale en haabefuld Ungdom, da han hos den ældre Slægt for det meste kun havde fundet døve Øren.

Han var da 55 Aar gammel og havde hidtil kun ført Ordet fra Prædikestolen, naar undtages de stormfulde Dage 24 Aar forud, da han i Januar 1814 var Ordfører for de fyrige Ungersvende, som da vilde rejse en Landstorm til Jyllands Forsvar mod hele Evropa. (Se "Helligtrekongerlyset, eller tre Dages Hændelser paa Danmarks Højskole, 1814".) Siden han 1826 nedlagde sit Præsteembede, havde han, som han siger, levet mellem Bøgerne, som en Eremit "i de dødes Rige". Hans tre Rejser til England 1829, 30 og 31 havde jo ogsaa et rent bogligt Formaal: at opstøve utrykte oldengelske Haandskrifter. Men de virkede ikke des mindre et helt Omslag i hans aandelige Liv; de bragte først hans hele Personlighed til fuld Modning. De vakte hos ham en ny og levende Deltagelse for det virkelige Liv i hans egen Tid: det borgerlige og politiske ikke mindre end det kirkelige og videnskabelige. Han tabte ikke noget af *det* af Syne, som han før havde fæstet Øje paa: hverken det kristelige, det nordiske eller det danske; men hans Synskreds udvidedes, og han følte ny Kraft og nyt Mod til at gjøre sine Synsmaader gjældende paa alle Omraader. Den første Frugt af hans stærke Virksomhedstrang blev dog rent litterær. Efter 1831 fulgte med forbavsende Hurtighed en Række betydelige og omfangsrige, til Dels paa nøjsommeligt Arbejde grundede **A:XIII** Værker: Nordens Mytologi eller Sindbilledsprog 1832; Haandbog i Oldtidens og Middelalderens Historie 1833 og 1836; Sangværk til den danske Kirke 1837; desuden en Mængde Opsatser og Digte i Nordisk Kirketidende, flere mindre Skrifter af reformatorisk Tendens: Om Sognebaandets Løsning 1834; Den danske Statskirke 1834; Det danske Firkløver, politiske Betragtninger 1836; Til Nordmænd om en norsk Højskole 1837; Skolen for Livet og Akademiet i Sor 1838; samt den i Kristiania 1838 udkomne Samling Nordiske Smaadigte.

Efter al denne Syslen med Bog og Pen, efter dette lange Ophold "i de dødes Rige", – og det i dobbelt Forstand, da hans Bøger sædvanlig modtoges med Dødens Stilhed, – personlig isoleret som han var fra hele den officielle, lærde og dannede Verden i Fædrelandet, og kun i Forbindelse med nogle faa yngre Mænd, der delte hans kristelige Anskuelse, følte han nu en brændende Lyst og Trang til at komme i Berøring med sin levende Samtid eller snarest med Eftertiden: til gjennem det mundtlige Ord at udtale sig om alt, hvad der laa ham paa Sinde, til at gribe ind i det virkelige Liv og skaffe sine Ideer Indgang i Staten, i Skolen, i Kirken. Han trænger nu til at faa Ungdommen i Tale. Han vil vække den til levende Deltagelse i det historiske Liv, vinde den for sin historiske og ikke mindre for sin patriotiske, politiske og kristelige, overalt *poetiske* Anskuelse. Han vil særlig vinde og vække den til Arbejdet paa det danske Folks Gjenfødelse i nordisk Aand, for Udviklingen af

borgerligt Frihedsliv og folkelig Oplysning, for en særegen dansk-nordisk Udvikling, forskjellig fra den fransk-liberale, som da efter Julirevolutionen havde vundet mange Tilhængere i den yngre Slægt ogsaa i Danmark.

Med disse Foredrag i 1838 brødes Isen, som siden aldrig lagde sig om hans Tunge. Næste Aar 1839 overtog han det Præsteembede, som han rygtede til sin Død 1872, og i de 33 Aar talte han i Kirken saa godt som hver hellig Dag. Og mange vare de søgne Dage i samme Tidsrum, da **JA:XIV** han førte Ordet om verdslige Æmner for vide og vexlende Kredse. Først paa Aaret 1839 stiftedes "Dansk Samfund" i Kjøbenhavn, i hvilket han i dette og de nærmest følgende Aar var Sjælen og Hovedtaleren, og hvor han ogsaa først optraadte som folkelig Visedigter: "Modersmaalet" er fra 1838, men i Dansk Samfund fødtes i Aarene 1839 og 40 Viserne "Er Lyset for de lærde blot, til ret og galt at stave", "Kongehaand og Folkestemme, begge stærke, begge fri", "Om Dannemarks Kvide der lød en Sang saa sørgelig", "Kong Fredrik den sjette henslumred i Fred, og hviler nu hos sine Fædre", "Det er kun Fjas at være Drot, hvor alle Mand vil raade", "Grønnes Danmarks Bøgeskove sent men sødt i Maj", "Danmarks Hovedstad den ranke, rejst ved Øresund", "For Bønder Himlens Fugle mer end for de store sjunge", og mange flere. Aar 1843-44 holdt han den Række Foredrag over græske og nordiske Myter og Oldsagn, som findes beskrevet i "Brage-Snak" (1844 og 1876). 1843 og 1845 holdt han Foredrag i Skandinavisk Selskab, som strax efter udkom (Om Nordens historiske Forhold, 1843. De historiske Minders Betydning, 1845). 1844 talte han paa Skamlings Banke (se Skovhornets Klang mellem Skamlings-Bankerne, 1844). 1847 holdt han et Foredrag ved Studenternes nordiske Højtid (Nordens historiske Minder, 1847). 1851 deltog han i Studentertoget til Kristiania, og var Deltager i det nordiske Studentermøde i Kjøbenhavn 1862. 1853-54 holdt han i Dansk Forening en Række Foredrag over "Højnordens Historie", og 1861-63 gav han mundtlig den Udsigt over Kirkehistorien, som er trykt under Navn af "Kirke-Spejl" (1871 og 1876). De mangfoldige andre Lejligheder: ved Grundlovsfester, Folkefester, Kirkemøder, Vennemøder o. s. v., hvor han i de sidste tyve Aar af sit Liv førte Ordet, kan her ikke opregnes; kun skal endnu mindes om, at hans Røst ogsaa jævnlig i Tiden mellem 1848 og 1866 lød i den danske Rigsdag.

Opfordringen til at holde den her udgivne Forelæsnings-**JA:XV**række udgik fra en Kreds af yngre Mænd, især blandt de studerende, og Ordførerne vare Dr. *P. C. Kierkegaard*, cand. theol. *H. P. N. Købke* og Student *Fr. Barfod* (Nord. Kirket. 1838, Sp. 287). Efter dertil erhvervet kongelig Tilladelse holdtes Forelæsningerne fra 20de Juni hver Mandag, Onsdag og Fredag paa Borchs Kollegium (Nord. Kirket. 1838, Sp. 398); og de sluttedes den 26de

November, ved hvilken Lejlighed der bragtes Taleren en Tak og Hyldest, som findes beskrevet i *Fr. Barfods* "Den sidste Aften paa Grundtvigs Forelæsninger. En lille Nyaarsgave til hans Venner og Tilhørere. Kbhvn. 1839." I Forordet til dette Skrift hedder det: "De forrige Aftener havde det almindelige Tilhører-Antal været omtrent halvfjerde Hundrede, der paa en næsten ubegribelig Maade havde sammenstuvet sig paa det lille Borchs Kollegium; denne Aften vare alle Bordene udtagne, og dog var der lige fuldt, og Tilhørerne maatte staa langt ud paa Gangen og et Stykke ned ad Trappen, saa det gik vist hen ad de sex Hundrede. Selve Avditoriet var opfyldt næsten en Time før Forelæsningen begyndte. Da denne var endt, blev Sangen Nr. 1 afsungen, derpaa besteg Mag. *F. Hammerich* Katedret, og efter ham undertegnede (*Barfod*), . . . hvorpaa Digtet Nr. 4 fremsagdes, og sluttelig blev Sangen Nr. 5 afsungen. Dybt rørt besteg nu Grundtvig atter Katedret og takkede i et Par hjærtelige Ord Forsamlingen for den Overraskelse, den havde beredt ham ved en Fest, der stedse skulde være ham uforglemmelig".

Hammerichs og Barfods Taler findes – nedskrevne efter Hukommelsen – gjengivne i det nævnte Skrift. "Digtet Nr. 4" er det her foran aftrykte af P. L. Møller, hvilket fremsagdes ikke af Forfatteren, som var fraværende, men af en Studiosus Hansen (Nord. Kirket. 1838, Sp. 751). De to afsungne Sange, den første formodentlig af *Fr. Hammerich*, den anden af *H. V. Kaalund*, ere disse:

A:XVI

1.

- 1 Vi bringe dig et Afskedsord,
du frie Lærer for de frie!
Naar Glæden ret i Hjærtet bor,
du véd det, Munden kan ej tie;
og derfor løfter sig vor Røst
for Sagas Helt med Liv og Lyst.
- 2 Tak for det Syn, vort Øje saa',
naar du dit Lynildsord udslyngte,
naar du bød Kæmper op at staa,
og svundne Tider sig foryngte;
men først og sidst: Tak for de Ord,
de Haab om Danmark og om Nord!
- 3 De Haab, som hin Skærtorsdags Kamp
paa Kongedybets Bølger fødte,
ved højen Mast, i Røg og Damp,
som ingen Mistvivl end forødte:
de Haab om Danmark, som staar op,

om Solen over Bøgens Top.

- 4 De Haab om Nord, det ene Nord,
trefoldigt, med en Heltestamme,
paa Mark og Fjæld, ved Elv og Fjord,
endnu i Aand og Daad det samme;
saa længe Nordens Fugle slaa,
de favre Haab skal ej forgaa.

2.

- 1 Kæmpeaand fra Kraftens Alder!
djærve Søn af Nord,
som med sølvgraa Isse kalder,
og med Flammeord,
frem til Kamp hver nordisk Broder
for den gamle Heltemoder!
hør i Fimbul-Natten svare
dig en Yngling-Skare!
- 2 Danmark, dejligst Vang og Vænge,
lukt med Bølgen blaa,
skal vi elske tro, saa længe
Hjærterne kan slaa:
JA:XVIItro som vore djærve Fædre,
og i Krig og Fred det hædre.
Se, ved Fortids store Minder
blusse vore Kinder!
- 3 Her, blandt Nordens stolte Have.
her er Fredens Bo:
gyldne Ax paa Kæmpegrave
til vor Føde gro;
Skud vi er af Egens Stamme,
end kan vore Hjærter flamme,
end har Troskab, Mod og Nemme
her i Danmark hjemme.
- 4 Længe lød dit Raab i Ørken,
Tavshed Svar kun gav;
Sandhed slumred længst med Styrken
i dens Heltegrav;
endnu Frejas Stjerne blinker,
men en Signe ej den vinker:
ad de djærve Kæmpeviser
Flittertiden fniser.

- 5 Som en Kæmpe mellem Dvæрге
stod du, Gud i Vold;
Sandhed var dit gode Væрге,
Barnets Tro dit Skjold;
fast du stod mod Løgnens Vælde,
fast som Norrigs gamle Fjælde,
sang, som Regner mellem Krybet,
midt i Ormedybet.
- 6 Ja, i mange tunge Dage
har du ærlig stridt,
miskjendt, uden Klynk og Klage,
til dit Haar blev hvidt. –
Held! men Sejer har du vundet,
snart er Døgnets Nat forsvundet,
snart skal Aandens Sol fra Norden
finkle over Jorden.
- 7 Klart du tyded for os unge
Sagas Runestav;
Stormen lærte dig at sjunge
og det stolte Hav;
JA: XVIII snart din Sang til Brage-Harpen
tordned vældig som en Sarp,
snart os trylled dine Salmer
under Fredens Palmer.
- 8 Slaa endnu din Harpe længe,
Sanger djærv og graa!
Men, saa længe Danmarks Vænge
ejer Piger smaa,
ejer Mænd, som Dansk kan sjunge,
skal af gamle, skal af unge
fro din Kæmpevise høres,
og hvert Hjærte røres³.

Udgiveren skylder endnu en kort Redegjørelse for Udførelsen af sit Hverv. Den hele Forelæsningsrække fra I til LI foreligger i samme Orden fra Forfatterens Haand: alle de skrevne Læg ere egenhændig nummererede af ham. Ogsaa Titelen “Mands Minde 1788–1838” er hans egen. De i Tillæggene medtagne Udkast ere ikke nummererede i Haandskriftet, men over Begyndelsen til ethvert af dem er skrevet Forelæsnings Nummer og Dag. Alt det

foreliggende er skrevet forud for vedkommende Forelæsnings Holdelse, og Forf. har ikke senere revideret det skrevne. Han blev ofte anmodet om at udgive disse Forelæsninger, og var ikke heller utilbøjelig dertil, men fandt aldrig Tid til at fuldende deres Udarbejdelse, hvad ganske vist ogsaa vilde have krævet en hel Del Arbejde, eftersom saa at sige det hele fortællende Element i det nedskrevne kun er til Stede i Antydninger og Notitser, som han under Foredraget har udfyldt efter Hukommelsen, men som paa et senere Tidspunkt vilde krævet megen fornyet Læsning, for ordentlig at kunne afrundes. Det er derfor meget forklarligt, at Forf. først længe tænkte sig at optage Stoffet for disse Foredrag til ny Behandling i **A:XIX** Fortsættelsen af Haandbog i Verdenshistorien, og siden, da denne aldrig førtes saa vidt (den sluttede 1843 med det syttende Aarhundrede), ganske opgav at gjøre noget ud af det.

For os stiller Sagen sig imidlertid anderledes. Endskjønt dette Værk ikke var modent til at fremlægges fra Forfatterens egen Haand eller i hans egen Levetid, og endskjønt det ganske vist ikke er skikket til at meddele en samlet Fremstilling af det deri omhandlede Tidsrums Historie, saa er det dog af saa meget Værd, at det vel fortjente at udgives, og dette sit Værd henter det ikke fra sin Meddelelse af Stoffet, som kan søges andensteds, men fra Forf.'s dertil knyttede Betragtninger og Udviklinger, som her netop ere udførlig nedskrevne. Der kunde da ikke være Tale om, ved Udgivelsen at prøve paa at udfylde det manglende og at sætte det hele i den Stand, som Forf. kunde antages selv at ville have bragt det i før Udgivelsen. Opgaven kunde ikke være nogen anden end med størst mulig Troskab at gjengive, hvad der forefandtes, og at afhjælpe de mindre, formelle Mangler, som klæbede ved de foreliggende Udkast. Dette Krav har Udg. stræbt at fyldestgjøre paa bedste Maade, og de Friheder, han har maattet tage sig, for at det foreliggende Haandskrift kunde fremtræde i læselig Form, indskrænke sig væsentlig til nogle Omsætninger af enkelte Partier inden for nogle af Forelæsningerne, hvor Forf. enten uden Orden havde nedskrevet enkelte Momenter, eller hvor han undertiden sidst i Udkastet har skrevet, hvad han havde tænkt sig at stille i Spidsen for Foredraget. Foruden den her udøvede Textkritik, har det endvidere ofte været fornødent at rette aabenbare Skrivfejl og at udelade, tilføje eller ombytte de Smaaord, som sammenholde Sætningsbygningen, samt stundum at udelade Sætninger paa ét Sted, som paa et andet Sted i samme Forelæsning gjenfandtes i en omhyggeligere udformet Skikkelse, og som Forf. da kun har glemt at overstrege paa det ene Sted. Alle saadanne **A:XX** Ændringer ere dog foretagne med den største Varsomhed, og kun hvor de viste sig absolut nødvendige, og det maa herved bemærkes, at ethvert af Udg. til Sætningens Udfyldelse indsat Ord er i Aftrykket sat mellem skarpe Klammer, saa at Læseren kan være sikker paa, at ethvert

ikke saaledes mærket Ord virkelig er flydt af Forfatterens Pen.

Kun én Indskrænkning heri maa endnu nævnes: I Henseende til de mange Navne, Aarstal og Datoer, der findes i Bogen, har Udg. taget sig noget større Frihed. Forf.'s Skrivemaade af Navne, særlig fremmede Navne, er meget ofte ukorrekt, og Tidsangivelserne ikke altid rigtige. Disse Mangler har Udg. troet sig forpligtet til efter bedste Evne at afhjælpe. Alle Navne ere korrigerede, og det samme gjælder om de fleste Tidsbestemmelser. Dog er det muligt, at der endnu i Begyndelsen af Bogen kan findes urigtige Tal, da Udg. fra først af, naar et Tal var aldeles tydelig skrevet, ikke antog det for nødvendigt at øve nogen Kontrol. Først efter at det havde vist sig, at ogsaa saadanne Tal kunde være urigtige, i hvert Fald lige overfor de Kilder, der nu staa til Raadighed – som jo ingenlunde vare til Stede Aar 1838 –, har Udg. kontrolleret alle Tidsbestemmelser efter den bedste Hjemmel, han har kunnet finde.

November 1877.

S. G.

1

Med Ændringer i sidste Værs optaget i Lyriske Digte, udg. af P. L. Møller, 1840, S. 135.

2

Saa gjerne Indsenderen vilde, er det ham dog umuligt, nogensteds at paastaa, at han virkelig har gjengivet Grundtvigs *Ord*. Det finder han sig foranlediget til at erklære, saa vel her, som ethvert andet Sted, hvor man mulig maatte tro dem skjulte under den kortfattede Gjengivelse.

3

Optaget i Samlede Digte af H. V. Kaalund, 1840, S. 53.

[[A:1]

I.

|VU:234

(Den 20de Juni.)

Mine Herrer!

Det er gammel Skik paa dette Stade, at hvem der først betræder det ligesom standser paa Trinnet og aflægger saa at sige sin katedralske Trosbekjendelse, eller stræber dog at meddele sin Anskuelse af det ny Forhold og den ny Virksomhed, han er i Færd

med at tiltræde; og skjønt det maaské kan synes overflødig her, hvor jeg staar nærmest i en lille Kreds, mest af Venner og Kyndinger, som gjerne laane mig Øre, fordi de tro, jeg, med min stærke Lyst til at tale, ogsaa maa have noget Kald til at føre Ordet, saa er jeg paa den anden Side dog netop derfor vis paa, De vil tillade mig en Indledning, der aldrig kan være saa overflødig for nogen, den jo er nødvendig for mig, som i en fremrykket Alder her begynder en ny Virksomhed, der i mine Øjne er langt fra at være ubetydelig, men lige saa langt fra at være uden sine store Betæneligheder, især for den megen Betænksomheds Skyld, der i Livets Eftermiddags-Time lettelig fortærer den Kraft, hvormed der skulde virkes.

Det nyttede nu vist nok hverken Dem eller mig med Flid at indledes i alle de Betæneligheder, en halvgammel Mand med en særegen Betragtning af Menneske-Livet baade fordum, nu og herefter maa hemsøges af, naar han **IA:2**tænker paa levende at forplante eller dog oplive og udvikle denne Betragtning, især hos sine yngre samtidige, der, efter Naturens Orden, dels selv skal udgjøre og dels udvikle den Efterslægt, Menneske-Aanden i ethvert af sine skrøbelige Redskaber maa kalde sit Haab og **IVU:235**sin Alderdoms Støtte. Det nytter nu ikke, siger jeg, med Flid at indledes i disse Betæneligheder; men hvem der hemsøges af dem kan ikke gaa dem forbi og maa følgelig se til at gennemgaa dem, saa han bliver dem kvit; og saa sindrigt det end forekom mig, da jeg fordum hørte *Steffens* med sine Tordenkiler bevise, at Goethes Werther maatte gaa til Grunde, for at Digteren kunde reddes, saa har jeg dog siden under Levnedsløbet mærket, det er ganske rigtig ens med alt, hvad der forknytter os, poetisk saa vel som prosaisk: faar det kun rigtig Luft, da letter det betydelig, og har Naturen nogen Kraft, da hjælper den sig selv, skjønt opgiven af Lægerne. Derfor, m. H., maa De tillade mig at gennemgaa den Skærsild, jeg ikke kan undgaa, i det jeg først nu, først under graa Haar, skal føre Ordet om min Ungdoms Kjærlighed: først nu, da jeg selv er nær ved ganske at tilhøre den forbigangne Tid, prøve paa at være dens levende Vidne og Talsmand, at fremstille den for Efterslægten, der naturligvis ingen Lyst har til at opsøge den i Graven, hvor vi kun paa de gamle Dage forlige os med den i samme Grad som vi indtages og overvindes af den, som Tor sank i Knæ for den bedagede Matrone, han hos Udgaards Loke maatte brydes med.

Ja, det er i Aar netop tredive Aar, saa nær en hel Menneskealder, siden jeg, nylig vaagnet i Nordens Aand, det er i den universalhistoriske Anskuelse af Menneskelivet, som var, som er, og som skal komme: det store, det mageløse Kæmpeliv, der naar fra Tidens Ophav til dens Ende, fra Legen med Guldterning paa Ida-Slettens lysegrønne Tavlebord til den evige Sejersfest i det guldtakte Gimle, – nylig vaagnet i denne Anskuelse, hvori **IA:3**Fortid

og Fremtid levende sammensmelte med det nærværende Øjeblik, ja, sammensmelte i det som Mindet og Haabet i den nordiske Kæmpenatur, – nylig vaagnet i den nordiske Anskuelse af Livet og glødende for den, med brændende Længsel efter at være dens Talsmand for mine jævnaldrende, ej blot med Pen og Blæk, men baade først og sidst med den levende Røst, jeg havde lært om ej at skatte, saa dog at elske. Men se, de henrandt dog i det hele maalløse, de favre Dage, de behagelige Aar, den mandige Virksomheds naturlige Alder; og nu, da jeg staar ved Tærskelen, om ikke paa Dørtærskelen af den store Stenstue, hvor Hades troner, hvor, som Grækerne sang, kun et blodigt Offer kan øjeblikkelig afbryde den herskende Tavshed, – først *nu* blev min Mund opladt, ligesom blot til et pinligt Forhør paa Gravens Bred og til den sørgelige Bekjendelse: at de mange og store Vexler, jeg udstedte, dem kan jeg umulig indfri, men kun opregne de mangfoldige **IVU:236**Uheld, der nøde min Mund til at lukke netop i det Øjeblik, den kræves for gammel og vitterlig Gjæld. Ja, mine Herrer, jeg kan forsikre Dem, det er ingen Spøg, med en saadan Examen, en saadan store Filologikum, paa sine gamle Dage; og skjønt jeg haaber, da det ej kan anderledes nytte, at gaa op til den, som jeg i min Ungdom plejede at gaa op til alle dem, jeg nødig tog: med et lille Smil og et godt Mod, saa er en Smule Feber forud dog efter min Erfaring selv i Ungdommen uundgaaelig, endsige da i mine Aar, da man faar Skræk i Blodet selv bare ved at drømme om de overstaaede Examinere som forestaaende; og alle de Examinere var jo dog Børneleg imod denne, naar man først er bleven saa adstadig, at man besinder sig paa, hvad det er at komme i Forhør, ikke hos Forfædrene, men hos Efterslægten.

Det første er vist nok det kjedeligste, men dog uden Sammenligning det letteste; thi vore Forfædre gjør ikke mindste Regning paa at have nogen Nytte eller en Gang **IA:4**nogen Fornøjelse af at fritte os ud, de vil kun vide, om vi kan huske, hvad de har sagt eller gjort; og træffer det sig, at vi foruden *det* kan lade lidt Skjælmeri løbe med, der klinger, som vi ogsaa havde *vore* dybe Betænkninger, da anse Forfædrene det for en ren Gevinst, som de ordentlig takker og roser os for; men med Efterslægten er det ganske anderledes; thi har vi ikke Haand i Hanke med den, saa den nødes til at høre os i Dag, fordi den i Morgen skal høres af os i sin Lexe, da finder Efterslægten det naturligvis alt for stor en Opofrelse af det kjære Liv og den kostbare Tid at høre os, naar vi ikke har en Del at sige, som kan baade nytte og fornøje og fremfor alt det sidste; thi det maa for Resten være saa grundigt og fornuftigt som det vil, hvad vi sige, er det blot kjedsommeligt, da rejseres vi uden al Barmhjærtighed.

At tale muntert og fornøjelig, det er altsaa Deres ufravigelige Fordring til enhver Kandidat, der ikke skal faa Nul hos Dem, enten

han saa er ung eller gammel, og om han har aldrig saa rar en Kone og mange uforsørgede Børn; saa jeg véd, De siger i Deres Hjærte: Er du for gammel til at tale godt, saa ti stille eller snak med dig selv og dine Forfædre! Dette er nu fælles Skæbne; men hvad jeg derhos maa tage i Betænkning er, at jeg som gammel Skribent stikker i Gjæld og det, efter Pallas Atenes Ord, "baade gammel og stor", har meget at svare til, ja, vel mere end nogen Skribent paa hele Guds grønne Jord, fordi jeg har peget Fingre ad enhver Mund, der ikke tusend Gange bedre kunde rede for sig end Pennen, den Dødbider, ja, har været forvoven nok til [|VU:237](#) at give Dem sort paa hvidt for, at baade Historien og Poesien og hele min Anskuelse af dem, som var død og magtesløs paa Papiret, skulde i Norden snart bevise deres Kraft og gjøre dem gjældende, naar de blot fik en Mund til deres Tjeneste, om saa den Mund ej var bedre end min.

Saaledes betragtet, indser De let, m. H., at hvor [|A:5](#) modig jeg end i min Ungdom gik op til Examen, dels fordi jeg stolede paa min gode Hukommelse, og dels fordi Ungdommen dog i Grunden altid føler sig de gamle overlegen, saa kunde jeg dog godt finde denne Examen meget betænkkelig, hvor Forholdet er aldeles omvendt, saa min Hukommelse, om den end ikke begyndte at slaa mig lidt fejl, er langt fra at gjøre Sagen klar, og jeg staar for mine Herrer, som raade her for min Mund og hist for mit Eftermæle. Men uden Selvros har jeg udgrundet, det er aldrig Umagen værdt at fortvivle, men betaler sig altid godt at gjøre sit bedste, da man derved i alt Fald dog lever i Haabet indtil videre og tit udretter langt mer, end nogen skulde formodet. Naar man derfor beder mig gjøre noget, som jeg kan prøve paa, og ser, var ønskeligt, naar det kunde lykkes, da skynder jeg mig sædvanlig at sige: "Ja", saa jeg, naar Betænelighederne overfalde mig, kan med en god Samvittighed fortælle dem, de kommer for silde, og fortælle mig selv, at har man sagt A, maa man ogsaa sige B, og lade det komme paa en Prøve an, om det vil bære eller briste. Derved har jeg fundet, man sædvanlig vinder Ligevægt nok til ogsaa at betragte Sagen fra den anden, det er fra Opmuntringernes Side; og at De, m. H., tror, jeg kan sige Dem noget om den forbigangne Tid, som De kan have Lyst til at føre med Dem ind i Fremtiden, *det* er allerede en stor Opmuntring; thi Deres Øre er da allerede halv vundet, og det maatte være en Kryster af en Mund, der da ej turde røre sig for at bejle til det hele. Ja, m. H., Frihed er Aandens Element, saa hvad jeg næppe turde vove, hvis enten De var forpligtede til at lade, som De hørte mig, eller jeg forpligtet til at tale for døve Øren, det tør jeg godt, da vi er frie paa begge Sider; thi saa længe De kan lade Øren, kan jeg ogsaa godt lade Munden til og kan aldrig fristes til at gjøre det et Øjeblik længer.

Dog, dette er ingenlunde min eneste Opmuntring; thi [|A:6](#) jeg kjender ingen større Opmuntring end *Lysten*, saa i den Forstand

driver Lysten altid Værket, og Lyst til Tale om Fortiden maa jeg jo nødvendig have; thi hvem der har saa meget kjært i Fortiden som jeg: ikke blot mine egne Skrifter og mine nærmeste Frænders i Aanden, ikke blot mine Landsmænds og alle Nordboers, men hele Menneskeslægtens Størværker, som **I:238** jeg véd, uden levende Opfattelse er dødt og magtesløst, men kan ved *den* blive en Kilde til Lys, Opmuntring og Trøst for Millioner og har for mig været en saadan Kilde, der stod sin Prøve under megen Tørke, – hvem der har saa meget kjært i Fortiden, som han under Levnedsløbet stedse vandt kjærere, han maatte jo selv paa sin Døds seng anstrænge sig for at give Historien det Vidnesbyrd, den i det mindste af ham har ærlig fortjent, og om muligt meddele de efterlevende den Gnist af himmelsk Ild og de Glimt af Verdenslyset, som det slet ikke nytter at tage med sig i Graven, hvor de hverken kan formindske Kulden eller fortynde Mørket, medens de oven Mulde dog kan bølge Dele langt mer end man tror.

Selv derfor om Drøbelen var uoprejselig sunken, om Aarene havde bøjet min Ryg og fortæret min Kraft, burde jeg have Mod til, saa længe nogen vilde høre, at tale godt og tale sandt om de forbigangne Dage som de nærværendes Mødre og de tilkommendes Spejl og om den vidunderlige Kjæde, som ikke blot udvortes men ogsaa indvortes forbinder Slægterne i Tidens Løb, de sidste med de første; men fordi jeg *burde* have Modet, var det ingenlunde sagt, jeg havde det, og jeg vilde sikkert fattes det nu, hvis jeg ikke følte stadfæstet paa mig, hvad jeg længe frit bekjendte: at Lykken er bedre end Forstanden.

Ja, m. H., man maa gjerne sige alle de Vittigheder, man kan, om Grunden til, at jeg sætter Lykken over Forstanden, thi det er just et af Lykkens store Fortrin, at den kan lede ad al Miskjendelse; og naar man ikke sæd **I:7** vanlig ved Lykke egentlig kun, ligesom Engelskmanden, tænkte paa en svær Hob Penge, men først og sidst paa at føle sig lykkelig, da vilde man sikkert være enig med mig om alle Lykkens store Fortrin; men om man end for Resten er nok saa uenig med mig, vil man dog sikkert give mig Ret i, hvad jeg kun her vilde sige: at Lykken er en stor Opmuntring, og at min Lykke næsten nødvendig maa gjøre mig dristig til at tale; thi *min* Lykke er, som De vel véd, ingen svær Hob Penge, ingen betydelig Rang eller overdreven Ros, men: hvad man har fortalt om *Skjaldens* Lykke, som kom bag efter, hvor Lykkens almindelige Gaver blev skiftet og delt, men fik til sin Trøst Indbydelse af Sevs til, saa tit han lystede, at bestige Olymp, eller med andre Ord: saa tit han ønskede det, at være i Aande, at besøges af Vaaren midt under Høstens Storme og under Vinters Hjærte, ja, at føle Aanden den evig unge svæve over Issen, naar den graaner, som naar den gulner, Aanden, som raader for Ordet paa Jord, for det vingede Ord, der bevæger Hjærter, som Vin **I:239** dene Havet, kan, som det faldt i vor Lod, vel

intet skabe, ej nævne Lys, saa Lyset udbryder af Mørket , og ej nævne Liv, saa Dødens Lænker springe, men stiller dog lyslevende for Øjne, hvad Hjærtet begjærer, saa alt det beslægtede i Tankens og Følelsens Verden muntres op og mødes smilende og virker sammen til fælles Gavn og Glæde.

Ja, m. H., denne Lykke, at den lille Fugl over Issen, der sang for min Skjalde-Vugge om Kæmpelivets , om det ædle, kraftige og muntre Folkelivs Gjenfødselse i Norden , og især paa den dejlige “Plet af Jord” , som os tilmaaltes, i Danmark dejligst Vang og Vænge , lukt med Bølgen blaa, den lille Fugl, som sang, saa det gjænlød sødt i min Barm, **den** lille Fugl er ikke død, og sank den lidt, da var det kun for at sætte sig paa Haanden, Hjærtet lidt nærmere; og hvilken behagelig Forskjel det gjør under videnskabelige Bestræbelser, som altid har en Del til fælles **JA:8** med Jagten, ej at have Høg eller Falk, men en Sangfugl, paa Haand, **det** véd kun hvem der har prøvet det: hvilken Trøst det er, naar man fristes til Mismod i en fordrejet Tid, da næsten alt, hvad der kaldtes Dannelse og Oplysning, fjærnedes bestandig længere fra Livet og Naturen, hvilken Trøst det da er at høre en lille Fugl synge om, hvor tosset eller hvor forfængeligt det er, naar man har et Fæderneland og staar midt deri, naar man endogsaa har et nordisk Fæderneland, ubetvunget af fremmede, fra Arilds Tid befolket med Søkende og Frænder, ja, selv naar man har Danmark til Fæderneland, af alle dejlige Lande indvendig som udvendig det mest ensartede i Verden, – **da** at tænke, man staar ene, tænke, der er hartad ingen mer, som vil vende tilbage til Livet og Naturen, som de uvilkaarlig gestaltede sig paa dette Jordsmon, under disse Himmelegne, vende vitterlig tilbage, ikke til de døde Levninger af opløste Gestalter, som tilhøre Graven, men til Livet og Naturen, som de levende gjenfødes og virkelig forynges i hver Efterslægt, for gennem vekslede Gestalter at virke i den samme Aand og nærme sig Forklaringen , hvortil Menneske-Livet altid sigter, og hvorefter Menneske-Naturen derfor immer længes.

Ja, m. H., det er tosset eller forfængeligt, det er begge Dele, at mistvivle om Gjenklang, om Understøttelse og Sammenvirkning, hvor man selv hører til det Folk, hvis Liv og Natur man stræber at opmuntre og opelske og føler sig lykkelig ved; **det** lærte jeg af min lille Fugl saa mangen Gang i de henrundne Aar, naar jeg mellem Bøgerne smertelig følte, jeg stod ene med Livet mellem de døde, og glemte da let øjebliklig, at Menneskene er ikke Bøger i Skindbind, Pennens Afmagt til al **IVU:240** levende Virkning ej i mindste Maade noget Bevis imod, at der i Folket er Liv endnu og skal derfor være Haab hos dem, som elske det; og naar jeg desuagtet ej lagde alle Aarer om Borde for at komme ud paa Dybet , hvor Ordet lyder **JA:9** og Aanden virker, og hvad Liv der findes, maa aabenbares, da var det kun, fordi Historien lærte mig, at hver Virkning, som hver Ting, har

paa Jorden sin Tid, sit gunstige Øjeblik, som maa gribes, men kan aldrig foregribes, og dette gunstige Øjeblik syntes mig endda ikke kommet; men alle Stjærner maatte lyve, alle Mærker slaa fejl, hvis det ikke netop nu var kommet, og mine Betæneligheder bar jeg da kun her op og viste Dem, m. H., for i Deres Paasyn at ryste dem af til et godt Exempel og sige dem højtidelig Farvel, for, saa vidt det vil lykkes, aldrig mer at komme dem i Hu, undtagen som døde og magtesløse Skygger, man lader svæve forbi sig for at glæde sig ved deres Afmagt, som det bedste Bevis for, at Sejren over dem var afgjørende.

Ja, m. H., det er Visheden om, at Bladet har vendt sig, som i de senere Aar oplivede og opmuntrede mig til meget, der ellers vilde været mig umuligt, Visheden om, at der ikke blot er oprundet et nyt Aarhundrede, men aabner sig et nyt Tidsrum for os, et Tidsrum, der vist nok lige saa lidt som noget under Solen vil fattes sine Brøst og Lyder, men vil dog være det levende og folkelige omtrent lige saa gunstigt, som det forrige stod fjendtlig derimod; saa nu vil Tidens Aand være paa vor Side, saa mange, som bekæmpe Døden under alle sine Skikkelser og de unaturlige Kunster, hvormed den forsvundne Tidsaand, Roms Uvætte, Mars og Ares, hvem Sevs gav det Skudsmaal, vi give Fanden: at han ler kun, naar det gaar ilde, – de unaturlige Kunster, hvormed denne Uvætte i sin lange Regerings-Tid har saa vidt muligt misbrugt Menneske-Naturen og mishandlet Menneske-Livet i alle dets Forhold.

De kan nok vide, m. H., det er mig ikke ubekjendt, men er tvært imod blevet mig flittig indskærpet, at saadan en Tro paa *Tidens Tegn*, som hvad der har mer at betyde end en Forandring i Moden eller Metoden, det **JA:10** kalder man endnu sædvanlig Overtro; og Talen om en virkelig Tidsaand, der ikke er, som Vinden blæser, ikke bogstavelig ligger i Luften, det kalder man lige saa sædvanlig poetisk Sværmeri eller Fantasi, som alle fornuftige Folk maa tage dem vel i Agt for, da det smitter; men dels er jeg plat nok til at svare, at skulde det virkelig kun være Overtro og Sværmeri, der stod i Pagt med Livet og Naturen og gjorde deres Venner lykkelige, da var det unægtelig for Livets og Naturens Venner fornuftigst at hylde Overtro og Sværmeri, og dels trøster jeg **VU:241** mig til at bevise, at hvad der virkelig staar i Pagt med Livet og Naturen, kan umulig være Overtro og Sværmeri, men maa saa vist være grundet paa Sandhed, som Livet og Naturen er det eneste sande i hele vor Synskreds, saa den modsatte Paastand er kun et Æventyr, opspundet af Dødens og Krigskunstens Aand, som dermed har forblindet, forvirret og hartad ødelagt alle Jordens ædle Folkefærd.

Desuden, om jeg saa' fejl ad Tidens Tegn i det store, hvor de i mine Øjne forkynde et nyt, livligt, folkeligt og forholdsvis udmærket frit og fredeligt Tidsrum, en Lysalfe-Tid, da det ikke er dræbende Lyn og Flammer af ildsprudende Bjærge, men oplivende Solskin og

tindrende Nordlys, man kalder Oplysning, – sæt, jeg saa' fejl ad alle de Tegn, jeg ser derpaa, saa vidt Himlen er blaa, saa er det jo dog hverken Overtro eller poetisk Sværmeri, at Bladet har vendt sig i det smaa, i det lille Danmark overhovedet og for den lille Trodsers mod den forrige Tidsaand, for Dværgerne af Kæmpe-Æt, som tidlig følte sig dragen af Nordens Aand ligesom tilbage i de længst forsvundne Tider, men lærte efterhaanden at forstaa, det er ikke i Tiden eller Udviklingen, vi kan eller skal [gaa] tilbage, men kun i Aanden, kun i Betragtningen, for at opfatte Menneske- og Folkelivet i sine største og klareste Ytringer, saa vi gjenkjende det ogsaa i den svage og dunkle Skikkelse, det findes hos os selv og omkring os, lære **IA:11** bestandig bedre at kjende og bruge de naturlige Midler, hvorved dette Liv kan næres og styrkes, udvikle og klare sig hos os og de følgende Slægter. Ja, for mig og min Virksomhed har Bladet unægtelig vendt sig: det er jo dog ingen Overtro, at De, m. H., ønskede at se mig her; og det er jo dog ingen Fantasi, at jeg staar her og fører Ordet i den samme Aand, hvori jeg førte Pennen og, ellers utaalmodig nok, dog i dette ene Stykke taalmodig, ventede paa, at denne Time skulde naturlig og ordentlig oprinde, denne Time, som jeg er vis paa, jeg altid vil tælle blandt de vigtigste og de gladeste i mit Liv. – Og endelig, det er dog heller hverken Overtro eller Sværmeri, at vi skrive den tyvende Juni i Dag, og at det i Dag er netop et halvt Aarhundrede siden, Stavnsbaandet brast for en ædel Fyrstes Haand, som vi endnu med Glæde kalde vor Enevoldskonge, Baandet brast, som bandt Rigets Styrke; og hvilket Tidens Tegn kunde være mere opmuntrende for mig, hvilket Varsel bedre, [end] at det er paa denne Dag, mit Tungebaand brister, i Grunden for den samme Haand, min Mund oplades til at tale om det sidste halve Aarhundrede og vise, hvordan i det store Bladet vendte sig i Mands Minde, og et nyt Tidsrum opsteg, som det en Stund syntes, fra den bund **VU:242**løse Afgrund, men, som det efterhaanden klarer sig, dog fra det herlige Dyb i Menneske-Naturen, et Tidsrum, kun farligt, hvor det miskjendes, velsignet i samme Grad som det elskes og forstaas.

IA:12

II.

(Den 22de Juni.)

Mine Herrer!

Det er de sidste halvtredsindstyve Aars Historie, jeg har sat mig for

paa en Maade at foredrage, og det følger af sig selv, at jeg gjerne vilde foredrage den paa den allerbedste Maade, det vil i min Mund sige: den Maade, der passede sig allerbedst for os paa begge Sider; thi til mine mange videnskabelige Særheder, som jeg naturligvis her vil stræbe at gjøre Dem bekendt og, om det vil lykkes, fortrolige med, hører ogsaa den, at jeg paastaar, at vi er ikke til for Historiens, men Historien for vores Skyld; saa Højtyskerne maa sige, hvad de vil, om den rene "Objektivitet", hvorved man glemmer baade sig selv og sine Tilhørere eller Læsere over de historiske Gjenstande, saa tager jeg mig lige fuldt den Frihed at bemærke: det er godt for Højtyskerne, om de har saadan en Overflødighed baade af Liv og Tid og Beskedenhed, at de kan daglig ødsle dermed i de dødes Rige og dog have nok tilbage; men at det er ganske anderledes fat med mig, som har saa lidt baade af Liv og Tid og Beskedenhed, at jeg maa holde til Raade med dem og har slet intet at spille paa de døde.

Da nu desuden "Objektiviteten" slet ikke lader sig fordanske, tør jeg haabe, m. H., De er enige med mig [|A:13](#) om at lade den fare til Hverdagsbrug og i det højeste skjænke den lidt Opmærksomhed, hvis vi en Gang faa i Sinde at prøve Kunster paa noget, der kun skal staa til Stads.

Uden al Fordring paa at levere et Kunstværk, vilde jeg derfor gjerne foredrage baade de sidste halvtredsindstyve Aars og hele Tidens Historie paa den allernaturaligste Maade, da jeg er ganske vis paa, det vilde være den muntreste og livligste, følgelig ogsaa den fornøjeligste paa begge Sider; men jeg er langt fra at smigre mig med Haab om, at det vilde lykkes, da vi, som har gaaet i den sorte Skole, er komne saa langt bort fra Menneske-Naturen og Folkelivet, at om vi ogsaa havde den klareste Forestilling om det naturligste, vilde dog Bestræbelsen for at anvende det blive stiv og tvungen, altsaa død og magtesløs, ja, blive et Kunstleri, [|VU:243](#) der kun gjorde ondt værre. Vil vi derfor være kloge, maa vi nøjes med at foredrage Historien paa den bedste Maade, vi kan, om den end i vore egne Øjne er kun meget maadelig, og lade det komme an paa en Prøve, om vore Tilhørere kan nøjes med, at vi gjør vort bedste; thi det er godt nok med disse historiske Forelæsninger, men de duer dog ikke synderlig, fordi der hænger noget romersk, herskesygt, i det mindste os unaturligt ved dem. ⁴

Ogsaa dette Omsvøb maa jeg da bede Dem, m. H., at betragte ikke som noget, der efter mine Tanker hører til den bedste Maade at foredrage Historien paa, men blot som noget, jeg efter min maadelige Forfatning ikke kunde [|A:14](#) undlade, da jeg virkelig ikke havde Mod til uden alle Omsvøb at foredrage de sidste halvtredsindstyve Aars Historie paa den Maade, der falder mig naturligst, og som jeg derfor véd, maa blive den muntreste og livligste, der staar i min Magt. Hvor store nemlig end

Omskiftelserne, og hvor kolossalske end Begivenhederne er i det sidste halve Aarhundrede, saa har jeg dog fundet, at al denne Storhed vilde falde mig besværlig, altsaa kjedsommelig, naar jeg ikke dermed forbandt to Smaating, som f. Ex. en tysk Historiker, naar *han* gjorde sit bedste, slet ikke vilde ænse; og medens jeg nu er vis nok paa, De, m. H., vil være enige med mig om den *ene* Smaating, jeg nødvendig maa tage med, da det naturligvis er *Danmark*, vort lille, men, som det plejer at være med de smaa, derfor ikke mindre, men netop des mere elskede Fæderneland, saa er dette dog ingenlunde Tilfældet med den *anden* Smaating, jeg nødvendig maa tage med, thi det er, hvad De, m. H., i Sammenligning godt kan forsvare at kalde slet ingen Ting, kort sagt: mig selv eller dog mit Smule Forhold saa vel til de store Verdens-Begivenheder som til vort lille Fæderneland. Om nu *det* kan gaa an, jeg vil ikke sige for Gjenstanden i sig selv, for Historien og Objektiviteten, – thi *det* tager jeg trøstig paa min Samvittighed, – men gaa an uden Kjedsommelighed for Dem, m. H., at se de store Verdensbegivenheder hængte ved min Ubetydelighed, som om de var afhængige af den, *det* er vistnok et Spørgsmaal, jeg nødes til at lade ubesvaret, men nødes ogsaa til at lade komme an paa en Prøve; thi vel er det ingenlunde sagt, det kan mere *Dem*, hvad der kan mere *mig*, men det er soleklart, at jeg kan ikke mere Dem med, hvad der kjeder mig; saa den førstes Morskab, jeg maa sørge for, er efter Skæbnens uforanderlige Dom min egen, stolende paa, at Lykken bedre end Forstanden vil gjøre Resten.

Vil De nu tænke, det i Grunden dog kun er min **JA:15**Egenkjærlighed, der **IVU:244**forblinder mig, saa jeg synes, det er nødvendigt, af mit eget Hverdags-Liv at gjøre en Ramme til de store Verdensbegivenheder, jeg dog ingen virkelig Del har taget i, men kun oplevet, som alle mine jævnaldrende, da er jeg nær ved at tro, De har Ret; men da det slet ikke forandrer Omstændighederne, gjør det efter min Tankegang her ikke mindste Forskjel; thi jeg formoder, det gaar Dem, m. H., ligesom det gaar mig: at trækker én om med mig i Sand til Haserne, hvor der er ingen Verdens Ting at fornøje sig over, da kjeder det mig, om han saa end dertil havde de allerdydigste Bevæggrunde, og vil han oven i Kjøbet have mig til at skjønne paa det store Offer, han bringer, ved ikke at føre mig ad en smuk Vej til en stor Udsigt, fordi det er paa *hans* Enemærker og kunde smigre hans Forfængelighed, da tænker jeg: enten er han en stor Nar, eller han vil have dig til bedste. Fører nogen mig derimod den smukkeste Vej, han kan, til den bedste Udsigt, han kjender, hvor man blandt andet ser Øresund, rigt paa stolte Sejlere, hver sine Veje, da smiler jeg kanskje nok lidt ad den menneskelige Egenkjærlighed, hvis han omhyggelig anmærker, hvad han har plantet og anlagt, og somme Tider endogsaa, hvad Tid paa Dagen og i hvad Anledning, men gjør han det kun naturligt og livligt og ikke

for vidtløftig, da fordærver det ingenlunde, men forhøjer snarere mit Morskab, om end til Dels paa hans Bekostning; og saaledes ønsker jeg, det maa gaa Dem med mit Foredrag af Historien fra 1788 til nu.

Jeg maa da begynde med den strænge Vinter 88, hvis Ihukommelse er nylig opfrisket; thi vel var jeg naturligvis den Gang meget lille, selv i mine egne Øjne, men jeg var dog ikke blot i Verden, jeg gjorde ogsaa den Gang det første Skridt til levende Deltagelse i de store Verdens- **IA:16**Begivenheder, som efter min Psykologi ikke er at kjende Bogstaver, men at *mærke Ord*. Den Begivenhed, der nærmest vakte min Deltagelse, var for Resten langt fra at være af de største, thi det var kun et lidt højere Brøl end sædvanlig af vor halvstuderede Degn, som om Søndag Eftermiddag plejede at komme over i Præstegaarden og læse Berlings-Avisen, og som nu i de høje Toner gjorde alle vitterligt, at Russen havde taget *Oczakov* med Storm og vilde inden Paaske være i Konstantinopel.

Det var naturligvis her hverken Degnen eller Russen eller *Oczakov*, men *Paaske* og *Konstantinopel*, der slog mig og vakte hos Landsbypræste-Barnet en levende Forestilling om en "glædelig Fest" og **IU:245**et sejerrigt Indtog i "de vantros Hovedstad", en Forestilling, som ved at bade sig i Livets Flod, som den findes i Barne-Paradiset, blev paa en Maade udødelig, saa den efter 50 Aars Forløb er lige saa frisk, som om den først var født i Aftes. Var det nu over Pædagogikken, – paa Tysk Opdragelse eller Opdræt, men paa Dansk *Opfostring*, – jeg holdt Forelæsninger, da vilde jeg heraf tage Anledning til at bemærke, hvilken himmelhøj Forskjel det gjør, om Børn høre et historisk Ord, de selv snapper op og stikker til sig, eller man stopper en Historiebog i dem: af Mangel paa Brød lader dem tygge paa Spisesedlen; men siden det er en historisk Forelæsning, jeg holder i Dag, ligger det nærmest at bemærke, at den kunde jeg ikke holdt, naar jeg ikke havde studeret til den i Kakkelovns-Krogen den samme Søndag-Aften; thi det er ene derfor, det falder mig naturlig og livlig at gjøre de sidste halvtredsindstyve Aars Historie til et eget Afsnit, ligesom jeg ogsaa maa tilskrive den Fornøjelse, *Oczakovs* Indtagelse tilfældigvis gjorde mig i en nøjsom Alder, at jeg kan betragte den *Tyrkekrig* med lidt Deltagelse, hvad dog altid er nødvendigt baade til at forstaa en Begivenhed og til at fortælle den.

IA:17Men var nu maaské De, m. H., bedst tjente med at undvære denne Aftens Forelæsning eller dog bedre tjente enten med slet ingen Indledning til den franske Revolutions og Napoleons og Frederik den sjettes Historie eller med én, der begyndte lidt tidligere: ved Syvaarskrigen f. Ex., eller ved den vestfalske Fred

eller ved Krudtets, Kompassets og Bogtrykkeriets Opfindelse? Meget muligt, og da har jeg i det mindste for i Aften tabt mit Væddemaal; men Forskjellen er den, at valgte jeg, selv efter de grundigste Undersøgelser, et Foredrag, der faldt mig selv dødt og stift, da havde jeg tabt, før jeg lukkede Munden op; nu derimod kan jeg dog gjøre mig Haab om at vinde Deres Opmærksomhed, mens jeg forelægger Dem de Grunde, jeg kan hitte paa, til videnskabelig at retfærdiggjøre mit Valg uden ved Hensyn paa den særegne, personlige Grund, jeg kun som i Fortrolighed har røbet.

Den lærde Verden er nemlig enig om, at der med *den franske Revolution* begynder et nyt historisk Tidsrum, der tjener os bedst at betragte særskilt, hvad Mening vi end har om dens hemmelige Aarsager og Sammenhæng med Fortiden; men skjønt jeg har den sjældne Fornøjelse, herom næsten at være enig med hele den lærde Verden, saa paastaar jeg dog, det, langt fra at skade, er meget nyttigt, under det ny Tidsrums Betragtning bestandig at have de Omstændigheder for Øjne, hvorunder dette ny Tidsrum fødtes, og at det sker paa den simple [|VU:246](#)ste og sikreste Maade ved opmærksomt at betragte den *Tyrke-Krig*, der ikke blot udtrykker Kanonaden ved den store Revolutions Fødsel, men maa betragtes som dens Vugge eller, da Vuggen stred mod Nyfrankernes Grundsætninger: som dens Feltseng. Hermed mener jeg vel ikke, det giver stor Oplysning om den franske Revolution og hvad derpaa fulgte, hvor mange Russer der frøs ihjel i den strænge Vinter 88, da de laa i Lejr til Jul for Oczakov, eller hvor stærk en Fæstning denne Røverkule i Ørkenen, hvor [|A:18](#)Dnjeper falder i det sorte Hav, den Gang var, eller hvor mange Gange ti Tusend Tyrker der forsvarede sig haardnakket, til de sprang over Klingen; men jeg paastaar, at skjønt Russen, som vel var, hverken kom til Konstantinopel, som alle Aviser spaade, til Paaske eller til Pinse eller til St. Hansdag for vist, saa var den Spaadom og de russiske Korstog og Kristenhedens Betragtning baade af dem og i det hele af Kejserinden i Rusland og Kejseren i Tyskland saa mærkværdige og saa betænkelige, at jeg tror, det var godt, der skete noget, hvorover det blev alt sammen glemt, men tror ogsaa, det kunde ikke være stort mindre end den franske Revolution, der kunde faa det skrevet i Glemmebogen.

Selv efter den franske Revolution og efter Napoleons store Opdagelses-Rejse til Moskov, selv nu ser Rusland jo frygtelig nok ud, især for os Smaafolk i Norden, som aldrig paa Landkortet kan sammenligne vor "Plet af Jord" med Riget fra "Østersøens Kyst til Kinas Grænse", ja, fra det hvide til det sorte Hav, uden at tænke paa et Musehul. At dette Verdens-Rige nu endelig føler sig stort nok i det mindste i Evropa og har opgivet al Tanke om at indlemme enten *Grækenland* og *Konstantinopel* eller det *gotiske Norden* i sig, – det er et Haab, man nu, efter den franske Revolution og

Napoleons Universal-Tog , efter Grækernes Opstandelse og Englands nærmere Forbindelse med Fastlandet, kan smigre sig med; men det vilde aabenbart været latterligt i *Katrine den andens* og *Potemkins* og *Suvarovs* Dage, eller med ét Ord: 1788, da den lille russiske *Konstantin* var 9, og den lille *Alexander* 12 Aar gammel, og hele Kristenheden morede sig med at udtyde Varselet, den gamle Kejserinde havde lagt i disse store Navne, og fandt det hverken urimeligt eller frygteligt, men ret fornøjeligt, om hele Verden kunde faa Herrestammer af saa ædelt Blod og saa oplyst en Tænkemaade som Nordens store Kones. **JA:19**Katrine den anden gjorde heller ikke selv nogen Røverkule af sit Hjærte, men tilstod ved alle Lejligheder, hun havde Lyst til at udvide sit Herredømme paa alle **IUV:247**Kanter saa meget som muligt, og begreb slet ikke, hvordan nogen kunde fortænke hende deri, da det jo var hendes Pligt at bruge den store Magt, Himlen havde betroet hende, til alskens Størverk, og hun ej vidste bedre, end at baade *Tyrker* og *Polakker* vandt ved at komme under hendes milde og mægtige Septer.

Herom kunde nu vel være to Meninger, og det var i alt Fald hverken at fortænke *Tyrker* eller *Polakker* i, at *de* saa' Sagen fra et ganske andet Synspunkt og gav saa vidt muligt baade med Ord og Gjærning Kejserinden Skam til Takke for hendes omhyggelige Bestræbelser til fælles bedste; men os, som Gud ske Lov er danske Folk, altsaa hverken Polakker, Russer eller Tyrker, os maa hverken Kejserindens eller Kristenhedens Tankegang i forrige Tider forarge; thi det er jo urimeligt at spille sit Liv paa at slaas med de døde; og ved at rive ned paa, hvad der ikke for Øjeblikket staar os i Vejen, spille vi baade Tid og Kraft, sætte os selv og andre i slet Humør og hemme derved sand Oplysning, i Steden for at fremme den. Jeg véd jo nok, dette er især en drøj Pille til mig selv, men det skader ikke, da det er til fælles bedste, og det desuden er meget taaleligere i Tide at sige sig selv en ubehagelig Sandhed, end bag efter at skulle høre den af andre. Langt hellere da end hudflette de døde, skal vi tænke efter, om vi ikke maaské selv har en Rem af Huden, eller om der dog ikke dunkelt har svævet noget sandt og rigtigt for dem, som laante deres Vildfarelse et blændende Skin, og som vi nu, af Ærgrelse over Skinnets Bedrageri, lettelig kan oversé. Naar derfor hele Kristenheden ikke blot lykønskede Rusland med sin ny Herrestamme, men ønskede at se dens Grene sprede sig om muligt over hele det store *Slavonien* og over det lille **JA:20***Grækenland*, og saa' i de smaa Storfyrsters Navne glædelige Forvarsler, saa vel derom som især om Tyrkens Fordrivelse, da være det nu ret eller vrangt, saa er det dog ogsaa *min* Betragtning; thi baade more de historiske Forvarsler mig, ogsaa tror jeg, at Tyrketiden er omme, og endelig er der intet Fyrstehus, jeg sætter saa højt eller venter saa meget godt af som det *oldenborgske*, der, efter alt i tre Hundrede

Aar at have beklædt den *danske* og *norske* Trone, ogsaa i Midten af forrige Aarhundrede besteg den *svenske* og endelig den *russiske*. At jeg imidlertid uden Sammenligning holder mest af vor gamle Kongelinje, ihvor kejserlig end den holsten-gottorpske Hertuginje blev, *det* maa ingen fortænke mig i; og at jeg tror, *Konstantinopel*, naar Tyrkens Maaneaar er udløbet, ikke vil falde i *Russernes*, men i **IVU:248***Grækernes* Hænder, *det* er naturligt nu, da Tiden har vist, de gamle Græker døde ingenlunde, som man længe indbildte sig, barnløse, men kun i saa slette Omstændigheder, at deres Børn maatte trælle for Tyrken og Venetianeren snart i fire Hundrede Aar, og havde nær glemt deres høje Byrd og Kaldet til klarlig at fuldende, hvad Fædrene saa straalende begyndte.

Dog, herom siden, thi vi maa ikke glemme, at mellem Tyrke-Krigen 1788 og Grækernes Opstand 1821 ligge vel kun 33 Aar, kun én Menneske-Alder, men en Menneske-Alder, som skiller Kristenhedens Tilstand, Tankegang og Udsigter endnu langt videre ad end de foregaaende tre Aarhundreder, skjønt Reformationen falder i dem; og kun fordi mit Liv faldt paa denne store Overgang, vel den største i Verdens-Historien siden Tidens Fylde, kun derfor tænker jeg, det kan gaa an, hvad ellers af en Rimsmed og Bogorm var uhyre latterligt: at gjøre sit eget Levnedsløb til Ramme for et Spejl af den nærmeste Fortid.

Lad os nu en Gang se, i hvad Forhold *Russer* og **IA:21***Tyrker* stod til hinanden ved Udbruddet af Krigen 1787, hvori baade Østerrig, Danmark og Sverig tog Del, og som virkelig truede Konstantinopel og den høje Port, men glemtes snart og syntes at tabe hele sin Betydning ved det store Jordskjælv, vi kalde den franske Omvæltning, og ved Napoleons Kæmpeskridt, der ikke blot mindede om Alexander den stores, men gav os en lyslevende Kommentar over Oldtidens Historie, som fordunklede alle de forrige, endsige da de ægte kinesiske fra det attende Aarhundrede, hvorefter alt det store og kæmpemæssige, forbavsende og vidunderlige fra fordum Tid skreves paa Pennens og Bogormenes Regning.

Vi vil ikke her gaa tilbage til det femtende Aarhundrede, da den ottomanniske Port rejste sig i Konstantinopel og jog Skræk i hele Kristenheden, og endnu mindre til det trettende; da *Mogoler* eller *Tartarer* gjorde ligesaa og bemægtigede sig Rusland, men kun i forbigaaende minde om, at fordum herskede *Grækerne* i det nuværende Tyrki, og *Goterne* i Rusland, samt at *Mogolerne*, som i Nordost havde ødelagt det gammelgotiske *Garderige*, havde omtrent afhersket, da Tyrkerne i Sydost gjorde Ende paa det græske Kejserdømme; saa det er i sin Orden, at Tyrken fandt sin rette Tugtemester i Russen. Det varede imidlertid længe, før det store Kaos mellem det hvide og sorte Hav, fra de gamle Bjarmers Sæde til de gamle Goters Herberge, kunde ordne sig til en Magt,

der var Tyrken overlegen, og i Mellemtiden var det især til Søs Venetianerne og til Lands Ungarer og Polakker, der maatte saa godt som muligt holde Vagt paa Kristenhedens Grænser. Først med det attende Aarhundrede træde Russerne i Kredsen, og selv da beundrede Kristenheden det som et stort Mirakel, at Rusland kunde hamle op med *Sverig*, Peter Czar have Mod til at trodse og Held til omsider at overvinde *Karl den tolvte*. Fra dette Stade maa *Rusland* betragtes, naar man vil være **A:22**billig og skatte, hvad der under Aarhundredets Løb skete i Rusland, hverken over eller under sit Værd; thi Russernes Fremskridt i saa kort en Tid er virkelig langt større, end man kunde vente, Kæmpeskridt, som bevise, at er Goterne end saade tyndt iblandt dem, er de dog ingenlunde uddøde; og naar det øvrige Evropa enten skjælv for et Rige, der nys ved fremmedes Hjælp havde begyndt at arbejde sig ud af Barbariet, eller misundte det sin Lykke og Oplysning, da var Skylden ingenlunde paa Ruslands, men ganske paa det gamle Europas Side, der ikke bedre havde bevaret sin Kraft eller benyttet sig af Lyset, der alt gjennem en Række af Aarhundreder overskinnede det. Det var sørgeligt nok, at Rusland i Slutningen af det attende og Begyndelsen af det nittende Aarhundrede skulde for Kristenheden vinde en politisk Storhed, hvortil det umulig kunde svare, og en Overlegenhed, der højlig fristedes til at misbruge; men Skylden er vores, og Æren unægtelig Ruslands, saa meget mere som det ikke blot var i Rusland, Napoleons Magt endelig fandt sine naturlige Grænser, men især fordi Ruslands *Alexander*, da han sad i *Paris*, i det mindste tilsyneladende med Europas Skæbne i sin Haand, unægtelig viste en Beskedenhed, der forbavsede og beskæmmede alle de andre saakaldte store Magter.

Betragte vi nu Alexanders Farmoder *Katrine den anden*, af Fødsel en tysk, protestantisk Prinsesse fra Anhalt-Zerbst, med Døbenavn Sofie Avgusta, da er jeg fra Barndommen vant til at betragte hende som Danmarks Skytsengel, fordi hendes pludselige Tronbestigelse 1762 frelste Danmark fra den farligste Krig, der maaské nogen Sinde truede vort Fæderneland, en Krig, hvormed hendes Gemal, *Peter den tredje* af *Holsten-Gottorp*, vilde hævnede alle sine Fædres Ydmygelser, hævdede alle deres overdrevne Krav og ventelig forvandlet Danmarks Konge til en russisk Statholder. Dette kan vistnok hverken ret **A:23**færdiggjøre Peter den tredjes Afsættelse eller give *Katrine* den Arveret til Ruslands Trone, der i det højeste kun tilkom hendes Søn *Povel*, den Gang 8 Aar gammel; men det bliver hendes egen og Russernes Sag, medens vor naturlige Glæde over Fædernelandets Redning voxer ved den Betragtning, at det saa' ud, som *Frederik den anden* i Prøjsen, frygtelig nok endda, skulde i Peters Tid haft hele Ruslands Magt til sin Tjeneste og vilde dermed sikkert i det mindste underkastet sig hele *Tyskland*. Da nu *Katrine* tillige viste storfyrstelige Anlæg og

optog alle *Peter* Czars Planer til russisk Dannelse, som i en hel Menneske-Alder havde slumret, saa er det intet Under, at Kristenheden lykønskede sig med en saadan russisk Kejsersinde og kastede gjerne et Slør saa vel over hendes Tronbestigelse som hendes Livs-Anskuelse, og nænte aldrig at gaa strængt i Rette med hende, selv over hendes Adfærd mod *Polen*, hvorved desuden Øjeblikkets Afgud, Kong Fredrik af Prøjsen, var hendes Orakel.

Endnu mindre havde hun efter den herskende Tankegang noget paa sin Samvittighed for sine blodige *Tyrke-Krige*; thi vel talte man den Gang meget følsomt mod al Blods-Udgydelse i det smaa og mod den Fordom, at en Tyrk ikke skulde kunne være lige saa god en Kristen som en af os; men Krig havde man dog én Gang for alle forligt sig med som et nødvendigt Onde, hvorved Blodbad i det store ej kunde komme i Betragtning; og i Henseende til Tyrken gik Naturen over Optugtelsen, saa man ønskede ham med al hans mulige Dyd og Kristendom dog Pokker i Vold, jo før jo heller. Den første Krig, Katrine førte med ham (1768-74), blev hende ogsaa virkelig paanødt, og naar Tyrken lod, som det egentlig var Skaarene i *Polens* Frihed, der gik ham til Hjærte, da lo sikkert selv de Franskmænd, der lærte ham som en Papegøje at eftersnakke Ord, der paa Tyrkisk umulig kan have nogen Mening. Denne Tyrke-Krig, der falder mellem Syvaars- **IA:24**Krigen og Nordamerikanernes Opstand, vil vi for Resten her ikke indlade os paa, uden for at se, hvordan den forandrede Forholdet mellem *Russen* og *Tyrken*. Hidtil havde nemlig Russerne haft ondt nok ved at holde Tyrkerne Stangen til Lands og aldrig en Gang tænkt paa at møde dem til Søs, men i denne Krig ikke blot oversvømmede de Moldov, Vallakiet og Krim, men gjorde Landgang paa *Morea* og tilintetgjorde den tyrkiske Flaade i Bugten ved Skios og Tsjesme (1770).

Dette splinternye Skuespil af en russisk Flaade i Middelhavet gjør nemlig ikke blot Epoke i Ruslands og Nordens, men overhovedet i Sømagternes Historie; thi vel havde Peter Czar, som ordentlig sværmede for Søværnen, fravristet Sverig en herlig Kyst ved Østersøen, fremtryllet *Petersborg* ved Nevas Bredder og opmanet *Kronstad* ved dens Munding, men at skabe en russisk Sømagt var dog Katrine den anden forbeholdt; og hvorved det lykkedes hende, ser man ved ét Øjekast paa de tre Afdelinger i hendes Middelhavs-Flaade, hvoraf Engelskmanden *Elphinstone* anførte den ene, Danskeren *Arff* den anden og Russeren *Spiridov* den tredje. Nær havde vel Russernes overordentlige Held baade til Lands og Vands bragt Østerrig til at forbinde sig med Tyrken, men da var det, Fredrik den eneste fandt paa det Husraad at vedligeholde den truede Ligevægt ved en *polsk* Deling, og *Pugatsjevs* Oprør stemte desuden Kejsersinden saa fredelig, at hun nøjedes med nogle faa Pladser ved det sorte Hav og rømte Krim, som nu under sin egen Khan skulde være uafhængig (1774). Ved

Pugatsjev , en fortvivlet Kosak, der udgav sig for Kejser Peter den tredje , lønner det nu vel ikke Umagen at opholde sig, men vi maa dog bemærke, at efter Freden med Tyrkerne blev han snart undertrykt, fangen og henrettet, ved hvilken Lejlighed man fortæller, at hans Dødsdom skal have været den eneste, Katrine den anden i den hele Menneske-Alder, hun sad paa Tronen, JA:25nogen Sinde underskrev, hvad hendes Samtid højlig beundrede, medens vi naturligvis ikke ret véd, om vi skal smile eller ærgre os over den uægte Følsomhed, det vist nok er, vel at kunne opofre skikkelige Folk i Tusendtal for sin egen Magt og Ære og selv for sine Luner, men dog at være nænsom over enhver Forbryders, selv en Morders Liv, mod hvem Skaansel dog er Opmuntring til at slaa skikkelige Folk ihjel.

For nu imidlertid at komme til Russen og Tyrken igjen, saa var det naturligvis ingenlunde Kejserindens Mening, at Krim virkelig skulde være uafhængig; dertil laa denne frugtbare Halvø, de berømte Goters Lejr i fordom Tid, alt for bekvemt ved det sorte Hav ; og saa snart hun derfor saa' Lejlighed (1783), da Fredrik den eneste gik paa Gravens Bred, og Prøjsen og Østerrig havde nok at gjøre med at passe paa hinanden, besatte hun uden Omstændigheder Krim og nødte Tyrken til at finde sig deri. Dernæst vendte Kejserinden sin Opmærksomhed paa Landene mellem det sorte og det kaspiske Hav , hvor Georgien havde en egen Fyrste under tyrkisk Højhed, som Russen nu tog under sine Vinger; men skjønt Tyrken naturligvis knurrede, havde han dog maaské sovet ind, naar ikke paa den ene Side *Frankrig* og *England*, som slet ikke hugede Russen i Middelhavet , havde bestandig pirret til ham, og dersom ikke [paa den anden Side] Kejserinden paa Trods, med Pragt som en Sultaninde og med uhyre Opsigt, havde berejst sit nye Rige ved det sorte Hav , hvor Staden *Kherson* som ved et Trylleslag havde rejst sig, og hvor man over en Æreport læste den Indskrift: "Her igjennem gaar Vejen til Konstantinopel ." *Det* var for drøjt, og saa snart den russiske Minister, som havde opvartet sin Herskerinde i Kherson , kom tilbage til Stambul , blev han sendt i de syv Taarne , som var Tyrkens gamle Maade at gjøre Krigserklæringer paa; og vel havde han i Freden med Kejserinden lovet, aldrig mer at be JA:26handle hendes Minister saa hundsk, men da han blev mindet derom, svarede han spydig nok, at da Kejserinden havde brudt alle Fredsbetingelserne paa sin Side, og Storherren derimod paa hans kun denne ene, var det aabenbar ikke værdt at tale om. Lidt uventet kom maaské denne raske Krigserklæring Kejserinden, men ubehagelig var den hende dog paa ingen Maade, da den sparede hende den Ubehagelighed selv at erklære Krig, uden anden Grund, end at hun vilde være " semper augusta ", saaledes som Tyskerne ganske naivt oversætte denne Romertitel: "*altid Rigets Formerer*"; thi nu, da Tyrkerne fordrede

Krim tilbage, kunde hun dog svare, som hun ogsaa virkelig gjorde: [at] det var hendes Pligt at forsvare et Landskab, hun med saa megen Blodsudgydelse havde erhvervet. Ogsaa havde hun de mest glimrende Udsigter til i denne Krig at naa sine Ønskers Maal, for saa vidt det fandtes i det evropæiske Tyrki; thi havde hun alt i forrige Krig været sin Fjende overlegen baade til Lands og Vands, hvad ikke da i denne, nu da hun havde en Flaade i det sorte Hav og et fast Forbund med Tyrkens anden store Nabo, Kongen af Ungarn og Bømen, de tyskes Kejser, den berømte *Josef den anden*. Med ham havde *Katrine* nemlig haft et personligt Møde i *Kherson*, som hele Evropa betragtede med store Øjne, og hvor formodentlig ogsaa et Udkast var gjort til paa én eller to Gange at dele Tyrkiet, ligesom man havde begyndt at dele Polen, til bedste for Ligevægten i Evropa.

Førend vi gaa videre, maa vi imidlertid opmærksomt betragte Kejser *Josef den anden*, som tillige med *Fredrik* og *Katrine den anden* udgjorde et Kløverblad i Højelofte, hvortil deres Samtid virkelig trode, der aldrig fandtes Mage, og som nu, da *Fredrik* den eneste var død, ansaas for at kunne i Forening med *Katrine* foreskrive hele Verden Love; og til denne Betragtning foreslaar jeg Dem, m. H., den næste Time.

4

Sidste Stykke fra “thi det er godt nok” er tilskrevet i Randen af Haandskriftet, som derefter har med Anførselstegn: “*Vore gamle Sagamænd*”, formodentlig en Antydning af, at Taleren her har indskudt nogle Bemærkninger om disses formentlig mere levende og naturlige Fremstilling af Historien, i Modsætning til de moderne, forud nedskrevne “Forelæsninger”.

(Udg.s Anm.)

[[A:28]

III.

(Den 25de Juni.)

Mine Herrer!

Det var *Kejser Josef den anden*, det østerrigske Hus og det hellige romerske Rige, snurrig Ihukommelse, jeg ønskede at henlede Deres Opmærksomhed [paa]; men kunde De sige mig, hvordan jeg dermed skulde bære mig ad, vilde jeg virkelig være Dem Tak skyldig; thi jeg har den Mistanke, det gaar Dem i dette Stykke omtrent som mig, at skjønt Ordsproget siger: alle gode Ting er tre,

finder De dog hverken, at Ting kun behøver at blive tre for at være gode, eller at Kejser Josef, det østerrigske Hus og det hellige romerske Rige er tre gode Ting til en Aften-Underholdning. Jeg skulde derfor med største Fornøjelse springe dem alle tre over, naar jeg turde; og for den Del, de tog i Tyrke-Krigen 1788, kunde jeg det ypperlig; men om end Beundringen, man i min Barndom følte for Kejser Josef, Vigtigheden, der i min Ungdom lagdes paa en rigtig Stamtavle af det østerrigske Hus, og endelig den dybe Ærefrygt, især de smaa Forfattere her inde altid har haft for de højtyske Recensenter, – om end alt dette, som det uden Tvivl gjør, virkede svagere paa mig end Tanken om at kjede baade Dem, m. H., og mig selv, saa er det dog lige vist, at Josef den anden, uden at tænke derpaa, kraftig forberedte Franskmændenes **JA:28**Sejre i Revolutions-Krigen, og at vi hverken kan forstaa den eller Omvæltningerne, den afstedkom, uden at have det østerrigske Hus og det hellige romerske Rige lyslevende for Øje, saa, naar det ellers kunde nytte, burde vi maaské nok kjede os en Times Tid til fælles bedste. Erfaring har imidlertid lært mig, at den eneste nyttige Kjedsommelighed i denne Verden er den, der holder Folk fra skadelig Morskab, saa jeg vilde nok kjedet mig en Times Tid eller to, for om muligt at overtale ham til heller at kjede sig paa Tronen end mere sig med at gjøre Millioner ulykkelige; men kjede baade mig selv og Dem, m. H., ved at moralisere for de døde, det vil jeg overlade til de højtyske Historie-Skrivere, som er berømte for den Jærnflid, hvormed de arbejde især paa de dodes Oplysning. Trods alle Betænkkeligheder skulde jeg da selv trods mit givne Løfte springe Kejser Josef og alle hans fromme Ønsker rent over, dersom det ikke var faldet mig ind, at hans og i det hele den højtyske Maade at oplyse og reformere Folk paa har uden Tvivl for os alle en morsom Side at betragtes fra, og vor store Komiker Ludvig Holbergs bekjendte Paastand: at enhver Ting ikke blot, som alle Folk siger, har to Sider at betragtes fra, men ogsaa en tredje, nemlig den morsomme, er maaské aldrig bedre stadfæstet end ved den Genialitet, hvormed han fandt en morsom Side selv ved den højtyske, forskrækkelig baade kjedsommelige og ærgerlige, Skjødelyst : at ville skabe Folk om med Syllogismer.

Ja, m. H., De har vist alle sammen set eller dog læst Holbergs uskatterlige Erasmus Montanus og kan da umulig have glemt, hvor morsomt det gaar til, da han med sine Syllogismer vil omskabe Nillemor til en Sten, Per Degn til en Hane og Jesper Ridefoged til en Tyr; og fra denne Side skal vi betragte Kejser Josef som Reformator, nu da det er forbi, da han har været død snart i 50 Aar, og de er sagtens alle døde, som vaandede sig under hans lige **JA:29**saa tyranniske som latterlige Forordninger. Den Syllogisme, der ligger til Grund for dem alle, er nemlig aabenbar denne: Jeg kan gjøre med mit, hvad jeg vil, jeg vil, at alle mine Undersaatter skal

være efter mit Hoved, følgelig gjør jeg dem alle sammen om derefter. Denne yderst komiske Logik, der kun bliver frygtelig, naar Filosoffen, som Josef, sidder paa en Trone med en staaende Hær til at give sine Slutninger Fynd og Klem, denne Logik var nu vist nok langt fra at være Josef ejendommelig, – thi han var i Grunden et maadeligt Hoved, med hvad man kalder et godt Hjærte, – nej, det er ganske mærkeligt, at i samme Grad som man fra Barns Ben studerte den latinske Grammatik, der, som man siger, især gjør logiske Mirakler, i samme Grad blev det almindeligt baade hos de lærde og deres letnemme Disiple i Kongers Huse at slutte saa forskrækkelig overalt, hvor man kom uden for Grammatikken og de taalmodige Bøger, der naturligvis lod sig skrive og trykke, dreje og vende om saa meget, man behagede. Derfor løftede alle de lærde, [hvem] Josef ikke (som Professorerne i Løven) vilde skabe om, ham til Skyerne, og endnu ser jeg Tyskerne beklage, blot [at] han gik for rask til Værks med, hvad det i øvrigt var priseligt at stile paa. Havde derfor Josef haft lutter Tyskere at regere over, da vilde han, for saa vidt den personlige Fordel ej kom i Spillet, haft alle maadelige Hoveder paa sin Side; men nu havde han baade *Bømer* og *Ungarer, Brabanter* og *Italienere*, og dem vilde han alle sammen behandle ikke blot som Tyskere, men som tamme Østerrigere, der godt fandt sig i at lade deres allernaadigste Kejser tænke for sig, naar han blot ikke bogstavelig tog dem Brødet af Munden.

Dog, selv Østerrigerne var det for drøjt, at de, til Ære for Kejserens franske Filosofi og abderitiske Økonomi, ikke maatte give Forældre og gode Venner de fire Fjæle med i Graven, men skulde putte dem i en Sæk og smide **A:30** dem i en Kalkgrav; og langt mindre kunde da *Ungarerne* finde sig i, at Josef ikke vilde være Konge i Ungarn eller rette sig efter Grundloven, men lod den ungarske Krone føre til Wien og vilde med et Pennestrøg tilintetgjøre deres Forfatning, udrydde deres Sprog og forvandle Ungarn til "Oesterreich an der Theiss".

Lige saa lidt kunde Borgerne i *Bryssel, Gent* og *Antwerpen*, bryske Folk fra gammel Tid, finde sig i, at Kejseren vendte op og ned paa al Ting hos dem, afskaffede Love og Indretninger og udskrev Skatter, uden at spørge dem til Raads eller [at] ville høre et Muk, uagtet deres gamle Privilegier af de burgundiske Hertuger, som Kejseren ogsaa selv havde besvoret og beseglet, udtrykkelig forbød alt saadant; saa **de** fandt, det var her slet ikke Spørgsmaalet, om de Klostre, Josef ophævede, var til Nytte eller til Skade, om Universitetet i Løven trængte til at reformeres eller ikke, eller om de rige Kjøbmænd kunde have Raad til at give mere Skat end før; men Spørgsmaalet var, hvordan Hertugen i Brabant turde understaa sig at behandle et frit Folk som sine Trælle. Det varede længe, inden Josef kunde tro sine egne Øjne eller Øren, saa vildfremmed var denne Anskuelse og dette Sprog af Undersaatter ham, der altid

havde tænkt og sagt og skrevet, at ingen gamle Brevskaber eller mølædte Pergamenter, eller selv dumme Edsformaliteter, maatte hindre en Fyrste fra at gjøre godt, at fremme Oplysningen, udrydde Overtroen og rette sine Indtægter efter sine Udgifter, samt at det hos Undersaatter allerede var Majestæts-Forbrydelse at tvivle enten om Kejserens Oplysning, uindskrænkede Enevoldsmagt eller Agtelse for alle sande Menneske-Rettigheder, han, som endogsaa havde aabnet Augarten til en Spaseregang for Wienerne og skrevet over Porten: “ For Menneskene, af hvem der véd at skatte dem .”

Det er jo latterligt; men dog var denne Tankegang ikke blot herskende ved Hofferne, men ogsaa i den lærde **JA:31**Verden, og det nødvendig, da man forgudede Latinen og løftede Trajan, Hadrian og Mark Avrel, Filosoffen paa Tronen, til Skyerne. Til alle Tider er det dog meget forklarligt, at selv en godmodig Fyrste, med mindre Forstand end Forfængelighed, kan for ramme Alvor faa i Sinde at efterligne, hvad der for Røverkjøb lover den ærefuldeste Udødelighed, der paa Jorden kan vindes. Hvad der nu aldrig faldt enten Trajan, Hadrian eller Filosoffen paa Tronen Mark Avrel ind, var, at deres Undersaatter var andet end deres Slaver, som maatte takke, beundre og tilbede dem, naar de til Hverdagsbrug lod dem beholde Liv og Lemmer og det nødtørftige, men maatte selv med deres Fornuft kunne begribe, de havde det alt sammen forbrudt, hvis de vovede at kny mod deres almægtige Herre, endsige da at pukke paa gamle Friheder eller utabelige Menneske-Rettigheder, at vrage Roms og Kejserens guddommelige Sprog eller nægte ham og hans Guder Tilbedelse.

Naar Josef derfor, selv kronet til *“romersk Kejser”*, sammenlignede sig med sine over al Kristenheden berømte Forgængere, da maatte han nødvendig finde endnu flere Dyder og udmærket Agtelse for Mennesket hos sig og kunde aldrig tage i Betænkning at slaa Streg over Ungarers og Belgiers gamle Brevskaber, naar de stod i Vejen for hans ny, som han mente gavnlige, Indretninger, dels til Oplysning og Besparelse og dels til hans egen kejserlige Fornøjelse, men fandt, det var en følgelig Sag, at, da han, som kunde snakke baade Fransk og Ungarsk og Italiensk, dog foretrak det tyske Sprog, maatte alle hans Undersaatter, naar de blev bedre oplyste, nødvendig det samme. Saaledes kan vi forklare os, og saaledes vil den billige Historie undskylde Kejser Josef; men hans Undersaatters Misfornøjelse, Knur og stigende Utaalmodighed er naturligvis endnu langt forklarligere og trænger borgerlig talt slet ikke til Undskyldning, da Gudsdyrkelsen er hvert Menneskes egen Sag, som kommer ingen anden ved, et **JA:32**Folks Modersmaal er deres Øjsten, som ingen, der vil være deres Ven, maa røre ved, og Pagten mellem dem og deres Fyrste er Rigets Grundlov, som Fyrsten naturligvis ikke kan ophæve, uden derved at opløse – og afsætte sig selv. Om derfor

end Kejsers Josefs Oplysning havde været guddommelig, og hans Indretninger himmelske, saa havde det dog været lige despotisk og unyttigt, at ville paanøde Undersaatterne denne Oplysning og skære saa forskjellige Folkefærd over én Kam, foreskrive dem [alle] Sprog, Love og Indretninger, der i det højeste kunde passet for ét af dem; men nu var oven i Kjøbet Josefs Oplysning, ligesom Fredriks og Katrines, fransk og ret egentlig voltairisk, hans nye Love kun Fostre af hans Luner og Legetøj i hans Hænder, og alle Indretninger beregnede paa den Umulighed, at Folkene skulde rive sig løs fra al deres Guds frygt, al Ærbødighed for Kirken og Fortiden, alle nedarvede Fortrin og Rettigheder, og desuagtet vise Kejseren og hans Embedsmænd den blindeste, mest uindskrænkede Lydighed; saa her maatte Forvirringen blive lige saa grænseløs, som Forblindelsen var uhyre.

Endnu da Kejsers Josef i 1787 havde den berømte Sammenkomst med Kejsersinde Katrine i Kherson, levede han i den søde Skaberdrøm, men vakt af den i de samme Dage ved den første Jobspost om Opstand i Belgien, og dermed begyndte den svære Krebsgang, saa han havde kun et ulykkeligt Varsel for sin *Tyrkekrig*, som da ogsaa blev saa uheldig, at man ordentlig maatte forbavses derover, naar man ikke vidste, at Josefs Krigskunst var lige saa luftig som hans Statskunst, i det han omhyggelig langs med den tyrkiske Grænse trak en Kordon imod Krigen, som han selv havde erklæret, uden at naturligvis Tyrkerne respekterede samme Kordon, men var forvovne nok til at bryde igjennem og derved forstyrre den hele Operationsplan, som formodentlig var: at gaa forsigtig frem paa den hele Linje og med saa lidt Blodsudgydelse som muligt indtage sin beskikkede Del af det tyrkiske Rige. At det imidlertid lige saa lidt nu som nogen Sinde var personlig Tapperhed, Østerrigerne manglede, saa' man, da Kejsers *Josef* og hans taktiske Skolemester *Lasky* overlod Anførselen til den gamle *Laudon*, berømt fra Syvaarskrigen; thi da blev ikke blot Grænserne kjækt forsvarede, men de berømte tyrkiske Grænsfæstninger *Choczim* ved *Dniester* og *Belgrad* ved *Donav* erobrede, og selv midt under Skolemesterskabet beundrede hele Evropa en østerrigsk Batallion, som var kastet ind i den saakaldte Veterani-Hule i Klipperne ved Donav, ej langt fra Orsova, en kolossalsk Jættestue, der for Resten beskrives saa romantisk, at man vanskelig, uden at have set den med egne Øjne, kan vide, hvor meget der er historisk. Denne Hule – som har sit Navn af en østerrigsk General *Veterani*, som i Slutningen af det 17de Aarhundrede med 300 Mand forsvarede den i 45 Dage – forsvarede nu Oberst *Stein* i 21 mod en hel tyrkisk Hær og indskød selv Barbaren en saadan Ærbødighed, at den Haandfuld tapre, der omsider maatte overgive sig, behandledes med al mulig Artighed, løslodes og ledsagedes med Æresvagt til den østerrigske Lejr.

For Resten ser man nok, at hvor vel forligte end Kejseren af Tyskland og Kejsersinden af Rusland i Kherson kan være blevne om Tyrkiets Deling, til Kristenhedens og Oplysningens bedste, saa enten trode de dog hinanden kun paa det halve eller undte dog helst dem selv Broderparten; thi de var langt fra at gaa ind i hinandens Planer uden maaské for at krydse dem, og noget saadant hørte vel til, for at Tyrkerne, uagtet de nødtes til at splitte deres Kræfter og bestandig kæmpe mod en overlegen Magt, dog blev i Stand til at sælge hver Fodsbred i dyre Domme og i det hele redde deres gamle Rov.

Russerne var imidlertid baade nærgaaende og frygtelige og havde, da Østerrigerne dog altid beskæftigede en **JA:34** stor Del af den tyrkiske Hær, langt friere Hænder; saa uden Tyrkernes fortvivlede Haardnakkethed vilde næppe enten Sverigs Tværstreg eller Frankrigs, Englands og Prøjsens gode Raad og høje Tone have reddet Konstantinopel fra at blive den tredje Hovedstad i det russiske Verdens-Rige. I Aaret 87 var Krigserklæringen det mærkeligste, og i 88, ja, vel under hele Krigen, gjorde **Oczakovs** Belejring og Storm ganske rigtig den største Opsigt; og herved maa vi først bemærke, at det til Lykke aldrig var som Menneskebolig eller blomstrende Stad, Oczakov har spillet Rolle, men kun som en stærk Fæstning paa Tyrkisk ved Dnjepers Udløb i det sorte Hav. Allerede én Gang før i det 18de Aarhundrede havde Russerne kjøbt denne Fæstning i Ørken for uhyre Blodstrømme og ødelagt den i Bund og Grund, men Tyrkerne havde byggt den stærkere op igjen og nu besat den med 20,000 Mand, der naturligvis var mistænkelige Naboer for Russerne i Kherson i Krim. Det var Kejsersindens navnkundigste Yndling, en Tid lang hendes Behersker og længe hendes højre Haand, Fyrst **Potemkin**, som her skulde vinde sine Lavrbær, det vil sige St. Georgs Ridderbaand, som kun maatte bæres af en Overfeltherre efter en vunden Sejer; og skjønt han næppe havde Rum paa Kjolen til den sorte Ørn, da Fredrik den eneste sendte ham den, higede han dog bestandig efter alt, hvad han ikke havde. Allerede i Juli aabnedes Belejringen, men saa længe Søen var aaben, kunde Russerne, trods alle deres afgjørende Sejre over den tyrkiske Flaade, aldrig faa den bort fra Oczakov, saa Belejringen maatte en Stund saa godt som ophæves; men den strænge Vinter hjalp i alle Maader Russerne; thi da [de] aldrig turde tænke paa at komme levende i Hus, før Fæstningen var tagen, drev den dem til Fortvivlelse, hvoraf Potemkin benyttede sig til en almindelig Storm den 17de December, som lykkedes og fulgtes af saa grusomt et Blodbad, som de samtidige Skribenter sige, kun blev overgaaet **JA:35** af Russerne selv, da de to Aar efter under Suvarov stormede **Ismail**. Først efter Indtagelsen af disse Fæstninger, blev Storvesiren slaaet i aaben Mark, men nu var man paa begge Sider kjed af Krigen, de andre store Magter begyndte

alvorlig at lægge sig imellem, den franske Revolution forfærdede alle kronede Hoveder, Potemkin, som havde drømt om at befri Grækenland og i det mindste blive Konge i Moldov og Vallakiet, døde, og Freden blev sluttet i Jassy med Aaret 91.

Gjaldt det os nu kun om at se, hvorfor Russerne ikke kom til Konstantinopel den Gang, kunde vi vel finde Grund nok dertil, uden at se paa det Sidehug fra *Sverigs* Side, der stansede paa Halvvejen; men desuagtet gjorde det dog saa stor Opsigt i Petersborg, at det ikke blot hindrede Flaadens Afgang til Middelhavet, men stemte Kejserinden langt fredeligere; og om det end ikke var saa, vilde det dog for os altid være vigtigt og fornøjeligt at se, hvordan det stod til i vor Del af Norden ved den franske Revolutions Udbrud, hvortil Indviklingen i Tyrkekrigen giver den bedste Anledning.

Sverig havde indtil Trediveaars-Krigen været næsten ganske ubekjendt uden for Norden, men under denne store Vendekreds, hvor Danmark næsten ganske tabte sin Vigtighed, vandt Sverig under *Gustav Adolf* en evropæisk Navnkundighed, det næsten havde lige saa ondt ved at tabe som at vedligeholde. Denne Navnkundighed voxte end ogsaa ved *Karl den tolvtes* vel æventyrlige og til Slutning ulykkelige, men dog kæmpemæssige og glimrende Færd, saa uagtet Sverig maatte afstaa Ingermanland, Estland, Lifland og lidt af Finland til Peter Czar, ansaa det dog i hele Evropa, endsige da i Petersborg, endnu for en Magt af anden Rang, der under en tapper Konge kunde blive frygtelig og farlig, man vidste ikke for hvor mange, men først og sidst for Rusland, der havde været saa nærgaaende og lagt sin ny Hovedstad ligesom til Trods paa, **A:36** hvad der længe kaldtes *svensk* Grund. Landet var imidlertid, især under Karl den tolvtes bestandige Krig, blevet forarmet, Adelen havde under svage Fyrster tildraget sig den egentlige Regering og var delt i to Partier, hvoraf det ene holdt med Rusland og det andet med Frankrig, og stod da begge i udenlandsk Tjeneste og til Dels i fremmed Sold. I Midten af Aarhundredet besteg *Adolf Frederik* af det oldenborgske Hus, forhen Biskop i Lybek, den svenske Trone, men bar kun Kronen til Stads, hvorover han en Gang blev saa utaalmodig, at han nedlagde den, men lod sig dog overtale til at tage den igjen og døde med den 1771. Hans Søn *Gustav den tredje* tog sig derimod paa den første Rigsdag 1772 med Staalhandsker den Frihed at give Sverig en ny Forfatning og herskede temmelig uindskrænket til Rigsdagen 86, hvor han slet intet kunde udrette; og uagtet det kun var et daarligt Varsel for en Krig, han vilde begynde paa sin egen Haand, saa' Gustav dog vist deri én Grund mere til at bryde med *Rusland*, dels fordi han ansaa Modstanden [for] vakt fra denne Side, og dels fordi han mente, naar Krigshæren først var paa Benene, at kunne gjøre, hvad han vilde.

Gustav var nemlig ikke blot en Søstersøn, men en stor

Beundrer af Fredrik den eneste , ligesom denne en Beundrer af Voltaire, selv Skjønaand og Skribent og, med mange smukke Talemaader om Frihed, Oplysning og Menneskerettigheder o. s. v., baade saa forfængelig, selvklog og selvraadig som nogen af de samtidige Fyrster, medens paa den anden Side den grænseløse Forvirring i alt, Folkets Armod og Adelens haarde Tryk maatte synes ham at undskylde ethvert Middel til at fremkalde bedre og lysere Dage. Midt i 88 lod han nu Kejserinden sige, at vilde hun beholde Fred med ham, maatte hun tilbagegive, hvad hun af Finland havde inde , betale ham Krigsudrustningen og give Tyrkerne Krim eller, om de paastod det , alt til **A:37**bage. Det var Krigserklæring nok, og kunde Gustav strax rykket mod Kronstad og Petersborg , kunde det blevet farligt nok, men nu gjorde Armeen i *Finland* Opstand, mens en dansk Armé brød ind fra *Norge*; og skjønt begge Dele løb taalelig af, blev Gustav dog forsinket, til det var for sent, saa han maatte være glad ved ej at tabe mere ved Freden, end Krigen havde kostet.

Det var nemlig først i Foraaret 1790, Gustav med samlet Styrke til Lands og Vands prøvede paa at gjæste Kejserinden i sin Hovedstad og haabede at kunne ødelægge den russiske Flaade ved Reval og Kronstad , før den blev forenet; men skjønt han virkelig satte Petersborg i Skræk, mislykkedes Forsøget dog saa ganske, at han i Begyndelsen af Juli Maaned laa med hele sin Flaade indesluttet af den langt overlegne russiske i Viborg Sund, uden Levnedsmidler og, som det syntes, uden Redning forloren. Med en rask Østenvind lykkedes det ham imidlertid at bryde ud, og skjønt det naturligvis kostede baade Folk og Skibe, ansaa de svenske det dog efter Omstændighederne med rette for en Sejer; og at de ikke havde tabt Modet, maatte Russerne bekjende, da de tre Dage efter opsøgte Gustav i Svenskesund ved Fredrikshamn , hvor han laa med Skjærgaardsflaaden, som den russiske Admiral, Prins Nassau , ansaa for en god Prise. I den Sted blev den russiske Skjærflaade næsten rent ødelagt, og det er mærkeligt , at Æventyreren Prins Nassau , som havde gjort Krig til sit Haandværk og sin Hjærtensglæde fra Barns Ben, fik i dette Slag mod Svenskerne sin Fornøjelse, saa man finder ham ej mere under Vaaben, skjønt han endnu var i sin bedste Alder og levede at se Napoleon paa Tronen.

Denne lykkelige Vending midt i Ulykken trode imidlertid Gustav ej bedre at kunne benytte sig af, end til at faa en taalelig Fred, maaské til Dels fordi han alt da har haft det forfløjne Indfald, som siden forstyrrede ham: at **A:38**gaa i Spidsen af de franske Emigranter til Paris og kvæle Revolutionen i Fødselen. I denne Hensigt sluttede han Forbund og Venskab med Sverigs Arvefjende *Rusland*, og da han tillige forlangte nye Ofre af det forarmede [og] forgjældede Rige og gjorde sig bestandig mere forhadet hos Adelen, som ejede alt, var ej andet venteligt, end hvad der skete, da han

mistede Livet ved en adelig Sammensværgelse 1792 og døde uden at beklages, selv af de Bønder, han vel havde smigret, men rørt paa det ømme Sted ved at gjøre Brændevins-Brændingen, som før var fri, til et Kron-Monopol .

Nu har vi kun *Fædernelandet* tilbage at betragte, før vi vende Øjet til Tidens store Begivenhed; og blot for vor Deltagelse i Krigen mellem Sverig og Rusland var det ikke værdt at sinke sig; men som Ordsproget siger: at til Vennehus er aldrig Omvej , maa vi ogsaa sige, at hvem der kan forbigaa sit Fæderneland, han *har* intet, og det har dog til visse alle Dannemænd.

[[A:39]

IV.

(Den 27de Juni.)

Mine Herrer!

Jeg læste nylig i et af vore Blade, at det er ingen meget vanskelig Sag at godtgjøre, at Danmark er det lykkeligste Land i Verden, og *det* fandt jeg meget rigtigt; men jeg læste ogsaa, at det var kanské lige saa let at fremstille Danmark som et af de ulykkeligste Lande i Verden, og *det* fandt jeg splittergalt; thi vel kjender jeg kun lidt til de udmærkede Oppositions-Talenter, vi efter samme Blad skal besidde, men selv om vi havde dem større end Englands , som jeg kjender en Del til, og som har Ord for at være mageløse, saa tvivler jeg dog paa, det vilde falde dem let at fremstille Danmark som et af de ulykkeligste Lande i Verden; thi mig synes, at jo mere man med *Hamlet* raaber paa det raadne, der skal findes overflødig i Danmark og skal have taget til gjennem mange Aarhundreder, des klarere synes mig, det maatte staa for alle, ligesom for Fredrik den eneste , at Danmark er det lykkeligste Land i Verden, siden det desuagtet ikke blot er blevet det ældste Kongerige paa Jordens Kreds, Historien nævner, men har endnu lige saa varme Venner og veltalende Beundrere som noget af de allernyeste eller største og mest glimrende Riger, ja, har endnu sine sværmeriske Elskere, der [|VU:249](#)besynge det i Billedsprog som Nordens [|A:40](#)udødelige Havfrue, hvis Skjønhed aldrig falmer, uden for at forynges som Bøgen og Blomsten i Enge, ja, som ikke blot selv bestandig forynges paa ny i Tidernes Kreds-Løb, men har som Idunne de rødmussede Æbler, som forynger alle hendes Venner, naar de spises Paaske-Morgen. Hvem kan dog tro, det skulde være let at fremstille saadant et Rige som et af de ulykkeligste Lande i Verden!

Hvem skulde ikke langt hellere paastaa, at indtil videre er det aldeles umuligt, ligesom det er en Kjendsgjerning, at det største Oppositions-Talent, Danmark, efter langt fleres Dom end min, hidtil har haft: at *Peter Andreas Heiberg* fandt det umuligt og nødtes til at forklare sig Danmarks efter hans Principper aldeles urimelige Lykke af det gamle Ordsprog, at vor Herre er Daarernes Formynder.

Da det nu, som jeg strax har bekjendt, hører til min Livs-Anskuelse, at Lykken er bedre end Forstanden, vil jeg naturligvis ikke tvistes med nogen om Grunden enten til min eller Danmarks sjældne Lykke, men kun bemærke, det hører ogsaa til Lykken: at faa saa megen Forstand i rette Tid, som der behøves for at skjønne og at holde paa sin Lykke; saa jeg er langt fra at være nogen uindskrænket Beundrer af Dumhedens Lyksalighed; men jeg kalder hverken Dunkelhed eller Vankundighed Dumhed, og *det* af den simple Grund, at ikke blot de syv vise i Grækenland, men selv alle Professorerne i Tyskland, har bestemt en Gang været saa dunkle og vankundige som muligt, uden at jeg derfor turde kalde de Børn dumme, der kun behøvede Tid til at blive de klogeste af alle Mennesker. Medens jeg derfor gjerne indrømmer, at de danske ikke har opfundet Krudtet, skjønt Jyden dog en Gang ogsaa fik Skyld for *det*, paastaar jeg dog lige fuldt, at de danske hidtil af en dunkel Drift har i al Troskyldighed baaret sig i det mindste meget klogere ad i borgerlig Forstand end dem, man har kaldt de klogeste af alle Mennesker; saa stod de tilbage for nogen, var det kun **JA:41**for dem, man kaldte de galeste og urimeligste af alle Folk, som vor store Komiker siger: at gale Folk skal man skikke til *England*, for dér finder de sig hjemme. Hvad man saaledes har kaldt et stort Bevis paa de danskes Dumhed, det anser jeg for det klogeste, noget Borgerskab i Verden, selv det gale engelske iberegnet, har gjort i de sidste tre Hundrede Aar; thi saaledes kalder jeg Overdragelsen 1660 af den arvelige Enevoldsmagt til Kong Frederik den tredje; thi Ordsproget siger: “Hvad man giver bort, har man Ære og Tak, men hvad man lader sig narre fra, har man kun Spot og Latter for”, og hvad man derfor selv hverken kan bruge eller for **VU:250**svare, skal man skynde sig at give bort til en, der kan begge Dele og har Formodningen for sig, at han vil gjøre det godt, som Frederik den tredje efter Kjøbenhavns Belejring unægtelig havde. Hermed vil jeg naturligvis ikke paastaa, at vore Enevoldskonger har enten gjort den klogeste eller den bedste Brug, man kan tænke sig, af Enevoldsmagten, men jeg paastaar, at Verden taget som den er, kan der ingensteds være en klogere Statsforfatning end den, hvor Enevoldskongen selv med Taksigelse erklærer, han har sin Magt af Folket som en uindskrænket Fuldmagt til at virke for det almindelige bedste, og jeg paastaar, at Danmarks Historie har stadfæstet og daglig klarere Stadfæster denne Sandhed. Uagtet nemlig Danmark er det eneste Land, hvor Folket, paa nogle faa

Herremænd nær, aldeles frit og med velberaad Hu har overdraget Kongen Enevoldsmagten, saa havde dog ved den franske Revolutions Udbrud alle Kongerne paa Fastlandet, undtagen Kongen i Polen, Kongen i Ungarn og, om man vil, de tyskes Konge, Enevoldsmagten, men som noget, de havde enten tiltaget eller tilsneget sig; og at hverken Polakker eller Ungarer var bedre tjente med deres mangfoldige Herrer end de danske med deres Enevoldskonge, er soleklart, og Tyskerne tilstaa det selv: at netop fordi deres Konge var aldeles afmægtig, var deres **JA:42**nærmeste Herrer, Legio i Tallet, trods alle deres Landdage aldeles enevældige, uden at taale, man en Gang ymtede om, at Øvrigheden var til for Folkets Skyld. Og nu selv i England, – for hvis Fortrin jeg dog visselig ikke er blind, om jeg end skulde være det for Tysklands, – selv i England, hvis virkelige Borgerfrihed i Hus, i Kirke, i Skole og i Næringsdrift jeg af mit inderste Hjærte ønsker hele Verden, endsige da mit Fæderneland, selv i England, hvor man med Flid indskrænkede Kongen samme Aar som man her gav ham uindskrænket Fuldmagt, – selv dèr var efter min fuldeste Overbevisning, hverken ved Revolutionens Udbrud eller siden, Folke-Lykken at ligne ved Danmarks. Til Dels kan det nu vist nok ligge deri at, som Rousseau allerede har bemærket: jo større Riger, des mindre Lykke; men Hovedsagen er dog de fattiges uhyre Antal og de fattiges Kaar i et Land, hvor ét og det samme Ord (*poor*) udtrykker baade fattig og ulykkelig. Ja, m. H., i et Land, hvor hvert syvende Menneske er Tigger, og hvor da sikkert de fem Syvendedele er fattige, dèr maa den fattige endnu betale sit Brød dobbelt, for at Herremændene kan faa dobbelt Landgilde af deres Forpagtere, og dèr udviklede en af Landets største Jurister, Lord Brougham, for faa Aar siden, med énstemmigt Bifald i Parlamentet, at der var ingen Ret at naa for **IVU:251**den fattige, og dèr er ej siden sket det mindste til at skaffe den fattige Ret, og Regeringen har kun forgjæves stræbt at faa Kornlovene afskaffede; saa, hvad Danmark end ellers kan have at misunde England, er det dog næppe enten dets Regeringsform eller dets Lykke. Sæt nemlig, at Danmark, ubekymret om Mængdens Ulykke, kunde finde Englands unægtelig glimrende og for de faa lykkelige Stilling værd at misunde for Øjeblikket, saa er der dog slet ingen Udsigt til, at den Lykke kan vare; thi hvor mange har Mod og Klogskab, men kun faa drage Fordel af Statsindretningen, dèr staar den unægtelig paa svage Fødder; og skjønt der **JA:43**er intet Land i Verden, næst Danmark, jeg nødigere vilde spaa ilde end England, hvis Fortjenester af Verden i det hele og det nordlige Evropa i Særdeleshed er store, ser jeg dog ikke, hvorledes det endnu en Menneske-Alder uden et stort Mirakel kan undgaa en Revolution, der, efter Engelskmændenes egen Anelse, vilde skabe “et Ocean af Blod”, medens jeg derimod dristig tør spaa Danmark en borgerlig

Reformation efter Folkets Hjærte, som jeg vel kunde ønske mig ung
igjen for at se i al sin Glans, men tror mig dog ikke for gammel til at
se i sejerrig Fremgang.

Hvad her i mine Øjne nærmest gjør Udslaget, er, at England
har opofret sin *Bondestand*, og Danmark derimod adlet sin, noget,
man maaské endnu kan ansé for Smaating, men vil dog vist snart
lære, gjør en himmelhøj Forskjel paa det borgerlige Selskabs
Fashed og Fremtid og i alle Maader paa dets Lykke.

Velsigner Kongen alle Mand,
Thi han har adlet Bondens Stand!

I Dronning Elisabeths Tid var den engelske Bondes Stilling
omtrent som den danskes ved Enevoldsmagtens Indførelse, men
allerede *da* begyndte Herremændene at slaa Bøndergaarde
sammen til store Sædegaarde, og efterhaanden forsvandt da, hvad
jeg kalder Bondestanden eller Gaardmands-Klassen saa godt som
overalt, det vil sige nedsank til Inderster og Daglejere, paa de faa
nær, som blev Forpagtere og, naar Lykken vilde føje, Herremænd.
Hermed, siger man, staar Agerdyrkningens forbavsende Fremskridt
og det i Forhold stigende Udbytte i uadskillelig Sammenhæng; og
skjønt det ikke er mig ganske klart, siger jeg dog: meget muligt,
men Folket er derved skilt ved Landet, som er faldet i en Flok
Herremænds Hænder, der hverken kan besidde det med Ret eller
forsvare det i paakommende Tilfælde; Fattigdommen vil bestandig
[|VU:252](#)voxe og bringe Folket til Fortvivelse. De véd nok, mine
Herrer, at et af de store Tvistens-Æbler mellem Radikalerne eller
Folke [|A:44](#)partiet og de fornemme har alt en Stund været den
hemmelige Stemning med Kugler, og de fornemme har ved den
Lejlighed meget rigtig anmærket, at der var i det gamle Rom kun 6
Aar mellem den Lov, der indførte Stemningen med Kugler, og
Jorddelings-Loven (*lex agraria*); men hvad de fornemme har glemt,
er at anføre, hvordan sligt bedre i England end i Rom skal kunne
forebygges.

Dog, *dem* derom! de forlanger ikke vort Raad, og vi kan
desuden have nok i vor egen Del; jeg vilde kun pege paa den
indvortes Skade i England, som man, blændet af den udvortes
Glans, lettelig overser, for at vi skulde lære at skjønne lidt bedre
paa vor Lykke og at befæste den ved at fæste Opmærksomheden
paa den *Hjærtefriskhed*, der endnu er i det danske Folk, og hvorved
jeg er vis paa, Naturen her vil hjælpe sig selv, naar vi blot i Tide kan
blive kloge nok til at smide alle Medicin-Flasker og barbaro-latinske
Recepter ud af Vindvet og lade Naturen frit prøve sine Kræfter. Og
at vi nu virkelig snart vil blive *saa* kloge og komme os paa den
letteste og fornøjeligste Maade af Verden, blot ved at holde den
sunde Diæt, det altid er at sætte Tæring efter Næring, og beflicte os

paa den fornøjelige Tidsfordriv, det altid er at prøve, hvad man har Lyst og Kræfter til, – *det* har jeg trot snart i tredivte Aar, og *det* tror jeg bestandig fastere, fordi jeg bestandig klarere ser, at vi, til Dels før vi ret vidste det, har dertil gjort en god Begyndelse, og at vi kun behøve at gjøre ét lille Skridt endnu, for at være paa den slagne Kongevej til borgerlig Lyksalighed, som den kan naas her neden: være paa Vejen og være saa sikre paa at naa Maalet, som Danmarks besynderlige Lykke nødvendig maa gjøre os, naar vi følge Menneske-Naturens uforanderlige Love.

Ja, m. H., alt, hvad der i de sidste halvtredsindstyve Aar under Frederik den sjettes faderlige Styrelse [er sket] **JA:45**til Bondestandens Opkomst, til Modersmaalets Adling og bedre Dyrkelse, til Folke-Aandens Oplivelse og Folke-Hjærtets Vederkvælgelse, *det* er lige saa mange Fremskridt til borgerlig Lyksalighed; og det er ikke blot mig, det er hele den oplyste Verden, der kalder to af disse Skridt Kæmpe-Skridt, nemlig Stavnsbaandets Løsning 1788 og Oprettelsen af det folkelige Statsraad 1834; saa det er kun Skade for den oplyste Verden, at den ej kan nævne os det tredje Kæmpe-Skridt, der ikke blot vilde krone Værket som mageløst i én Konges Dage, men blive Moder til Kæmpe-Skridt saa mange **IVU:253**og saa velsignede, at Historien snart vilde opgive Forsøget paa fuldstændig at opregne dem, for at vinde Tid og Rum til at skildre de velsignede Følger.

Den oplyste Verdens Vankundighed kan imidlertid ikke skade, men vil tvært imod baade gavne og hædre os, naar vi hverken dele den eller af falsk Undseelse skamme os ved at være klogere paa os selv, vor Natur og Tarv, end de fremmede, som kaldes de klogeste af alle Mennesker; og *den* Undseelse har *jeg* i det mindste slet ikke, saa naar jeg ellers kunde gjøre mig forstaaelig paa Tysk, turde jeg godt sige højt midt [i] det hellige romerske Rige, hvad jeg siger her: det er en stor Skam for de klogeste af alle Mennesker, ej at indse, at hvor Folkelighed i vore Dage skal trives, Folkeaaenden herske, og den raadgivende Folkestemme blive i Stand til at [give] gennemgribende, gavnlige Raad, dør maa snarest muligt, heller i Dag end i Morgen, oprettes *en folkelig eller patriotisk Højskole* eller, da Navnet her gjør lidet eller intet til Sagen: en Oplysnings-Anstalt, aaben for hele Folkets Ungdom, hvor naturligvis Folkets Modersmaal har Enevoldsmagten, og hvor den simple men store Opgave er: at oplyse Folket om dets egen Natur, dets Fæderneland og Forfatning, Kræfter, Midler og sande Tarv til fælles bedste. Ja, m. H., *det* er det eneste, Danmark endnu fattes, for **JA:46**at blive saa klog paa sig selv og sit eget Vel, som det af Naturen – [den], vi lige saa lidt som Kejser Josef kan skabe om – har Anlæg til, og saa lykkeligt, som den ganske besynderlige Lykkestjerne, der gennem mangfoldige Tider har tindret over Sundet, har spaat og vil sikkert blive Vidne til.

Her at udbrede mig vidtløftig over denne vigtige Gjenstand, vilde afbryde den naturlige Orden i mit Foredrag, og kan derfor ej være godt, endsiges nødvendigt; men umulig kunde jeg tale om Danmarks Lykke, uden at nævne det Middel til at aabenbare og befæste den for Aarhundreder, som staar mig lyslevende for Øje, og af hvis Vigtighed, Kraft og Velsignelse mit Hjærte er fuldt, og jeg kunde det *saa* meget mindre, som vi, ved Udbruddet af den franske Revolution, virkelig havde en patriotisk Højskole, kaldet Ridder-Akademiet i Sorø, og som netop da efter Tidens Medfør aabnedes for Borgerstanden, saa vi fattedes kun Forstand til at bruge det efter Tidens Tarv, og mens vi sankede den, faldt vor danske Højskole uforvarende i Latinernes Hænder, hvori Majestæten vel alt har stræbt at fordanske den, men hvoraf den sikkert maa ud, før det lykkes.

IVU:254 *Da*, naar Folkets livlige Ungdom træder i fri og levende Vexelvirkning med dem af os, der, om vi end ingenlunde gik gennem Helvede ubrændte, gennem den sorte Skole uskadte, dog ikke dør aldeles glemte Dansken over Latinen, Fæderlandet over den klassiske Jordbund, Danmark, vor søde Moder, over "*alma mater*" med Stilen og Ferlen, eller med ét Ord: glemte Mennesket over Bøgerne og Livet over Døden, – *da*, siger jeg, under en saadan fri og levende Voxel-Virkning mellem Livet og Lyset, *da*, men ogsaa først *da*, vil Folket lære at paaskjønne og benytte baade Stavnsbaandets Løsning og Folkeraadets Oprettelse og de mangfoldige Hjælpe midler til Folkelivets Oplysning, Opmuntring og Tarv, det sidste **I**A:47 halve Aarhundrede har bragt for Dagen, men som hidtil kun staa paa Papiret, og kan dør lige saa lidt ytre levende Indflydelse, som Skyggerne af alt det store og kraftige, der levede i Menneskets Inderste og aabenbarede sig i tilsvarende Daad, – saa lidt som Skyggerne af alt dette kan, jeg vil ikke engang sige: øve Heltegjerninger, men blot: gjøre saa meget som en Barnehaand, blot løfte saa meget som en Fjer, som den Pen, vi skriver med. *Da*, under den fri og levende Voxelvirkning mellem Livet og Lyset, vilde Folket kun smilende vende *dem* Ryg, der, var det og med al Verdens Talenter, vilde bevise dem, at Danmark var et af de ulykkeligste Lande i Verden, og vi vilde alle indse, at ogsaa til saa utaknemmelig en Brug af deres Talenter maa Folk have Lov, naar de har Lyst, blandt andet fordi Lysten da snart vil forgaa dem.

Vil vi nu, m. H., med ét Blik se, hvorledes det danske Folke-Hjærte kom til Orde hos Skjaldene, da det med Frederik den sjette aabenbar var kommet til Roret, da behøve vi blot at læse *Thaarups Høstgilde*, saaledes at vi virkelig i Aanden høre, hvad der synges, og véd, hvad der menes; og det kan *jeg* sagtens, da en af de første Viser, om ikke den allerførste, jeg lagde Mærke til, var netop den, der aabner Høstgildet :

Nys fyldte skøn Sirid sit attende Aar,
Var rolig i Vinter og munter i Vaar;
Som Bækken i Engens det blomstrende Skjød,
Saa stille, saa klare de Dage henflød.

Vist nok tør jeg des værre ikke forudsætte, det er gaaet alle mine yngre Landsmænd [som mig], tør knap forudsætte, de alle kjender Høstgildet, endsige da, at det staar lyslevende for dem som et vidunderligt Udbrud af en længe tilbagetrængt, næsten hensøvet, men nu pludselig vaagnet, **I:255**dansk patriotisk Følelse, vaagnet ved Stavnsbaandets Løsning, med en uimodstaaelig Trang til at takke den kongelige Løser, om ikke bedre, saa dog med at gjøre sig glad, **A:48**synge og danse paa hans Bryllupsdag. Jeg tør som sagt ikke forudsætte, at Høstgildet med sine dejlige, nye Viser staar levende for dem som den i det ny Evropa, saa vidt jeg véd, mageløse, historiske Idyl, digtet og spillet, da han, der løste Bondens Lænker og adlede hans Stand, holdt Indtog i Kjøbenhavn med sin unge Brud, hvor Frederik og Marie endnu trone som gamle Majestæter. Jeg tør ikke forudsætte det almindelig bekjendt i Danmark, men jeg tør godt sige: det er tungt, og lægge til: det var bestemt umuligt, dersom der fra 1790 til nu havde været levende Vexelvirkning mellem den danske Ungdom og de danske Sangere, der nu, da Folke-Hjærtet havde fundet Dronning-Stolen, mylrede frem og stemmede op som Fuglene, naar

Sol er oppe,
skinner over Skovens Toppe.

Ja, m. H., jeg tør paastaa, Danmark vilde føle sig ti Gange saa lykkeligt som nu, – altsaa ogsaa i Grunden være det, – naar blot alle de dejlige, nydanske Viser, der mylrede frem, fra Thaarups Høstgilde til Ingemanns Holger Danske, ikke blot som nu stod paa Papiret, enten aldrig sungne eller dog kun en Gang til Stads eller en Vinter i Hovedstaden, men havde gjenlydt i alle vore Skoler og derfra naturligvis ikke blot i alle vore Marker og Skove, men saa vidt som Danebrog vajede paa det sortladne Hav. Kun Mangelen af det kunstige Led, som en fri og folkelig Skole i vore Tider maa være mellem Ungdommen og den i Enkeltmænd opstaaede forklarede Folkeaaand, kun Mangelen af dette nødvendige Led gjør, at et Folk kan daglig blive dødere og dorskere, vrangent og modfaldent, mens dets Litteratur strømmer over af Liv og Fylde i herlige Minder og lyse Forhaabninger; og medens dette gjælder ikke blot her, ikke blot i Norden, men ogsaa i Tyskland, i England og selv i Frankrig og Spanien, gjælder overalt, hvor der, ligesom fordem i Atenen, fødtes en ny Muse til Sang ved et **A:49**folkeligt Høstgilde, – medens det gjælder vidt og bredt, gjælder det aabenbar dobbelt i Danmark, hvor

Høstgildet begyndte endnu før Revolutionen, og den historiske Idyl, som hos os med Æren bærer det træffende Navn, hvor den med alle sine dejlige ny Viser er digtet af en Kjøbenhavnner.

Ja, m. H., vel har jeg aldrig været nogen Lovtaler enten af Kjøbenhavns poetiske Sans eller [af], hvad Baggesen kaldte:

|VU:256Thaarups gode romerske Smag,
som kan bestaa til Dommedag;

men naar jeg betænker, at Høstgildets Digter var født i Kjøbenhavn, og vor uden al Sammenligning største Skjald, som satte nye Strænge paa Brages Harpe, Adam Øhlenschläger, ikke født længere der fra, end Vesterbro er fra os, naar jeg betænker det, da taber jeg al Lysten til at sige Spydigheder enten om Kjøbenhavn eller selv om den romerske Smag og faar tvært imod Lyst til at prise vor Hovedstad som en blandt al Verdens Hovedstæder nu om Tide mageløs Foster-Moder for den historiske Idyl og i det hele for folkelig Poesi og Smag, og under alle Omstændigheder vil jeg slutte Fred med vor Hovedstad paa Broen, hvor, som vor store Digter sang, "paa Friheds-Støtten Lærken slaar".

Ja, m. H., den *Friheds-Støtte* lige uden for Vesterport, det er et herligt Mindesmærke, som fornøjer mig næsten hver Gang, jeg ser den, og vilde fornøje mig dobbelt, naar der ingen Skildvagt stod, som mit Øje er blevet afvant med i England, hvor man i mine Tanker meget rigtig finder, at de offentlige Mindesmærker, som virkelig minde Folket om noget godt, har sin bedste Vagt i Folke-Aanden, og maa allenfals hellere taale lidt af Kaadhed, for med Æren at blive gamle ved Folkets Ærbødighed. Imidlertid baade med og uden Skildvagt er den Frihedsstøtte mig usigelig kjær, ikke blot fordi den er ældre end **|A:50**det franske Frihedstræ, men ogsaa fordi den ikke er rejst af en Hovedstads Pøbel for *sin* Frihed, som altid er det stores og det ædles værste Trældom, men rejst af Hovedstadens Borgerskab for Bondens Frihed, som i det mindste hos os vil være Aandens, Modersmaalets og alle gavnlige Kræfters Frihed, saa ligesom i Høstgildet Morgen-Lærken slog paa Frihedsstøtten, saaledes er jeg vis paa, at Aften-Lærkerne vil flokkevis opsvinge sig fra den og slaa Himlen et godt Stykke nærmere. Ja, det er underligt, hvor idyllisk alt historisk gestalter og forbinder sig i Danmark; thi skjønt *Høstgildet* naturligvis skal tænkes i en Landsby, ikke for nær ved Kjøbenhavn, saa tales og synges der dog, som det holdtes omkring Friheds-Støtten paa Vesterbro, og dør passer aabenbar det hele, mens alt er meget for pynteligt, fint og smagfuldt til at findes naturligt i en sælandsk Landsby endnu 1840, endsige da 1790. Og saaledes maatte det netop være, for at takkes Kjøbenhavnere, ikke blot dem, der nærmest skulde beundre det paa Skuepladsen og eftersynge Viserne, men især behage *den*

Kjøbenhavn , som gjorde Viserne og var Mester for [|VU:257](#)det hele; og saaledes kom Høstgildet paa den naturligste Maade af Verden til at udtrykke Forholdet mellem den fri Bonde og Hovedstadens Borgerskab, ja, til at være et yndigt Forvarsel om den fine, men naturlige, danske Smag, der i Bonde-Tiden, under levende Vexelvirkning mellem Landet og Hovedstaden, vil udvikle sig.

Fra denne Side har jeg aldrig før betragtet Høstgildet , skjønt den ligger allernærmest; og skuffes jeg ikke meget ved Indtrykkets Nyhed, er jeg vis paa, m. H., De alle vil betragte det fra, denne Side med mere Fornøjelse, jo fortroligere De er eller bliver med den udmærket fine Takt og udarbejdede Stil, som Høstgildet , uden Skade for Livet og Naturligheden hos dannede Mennesker, udmærker sig ved; thi vel var *Thomas Thaarups* bekjendte Spydighed naturligvis, som alle Spydigheder, lidt i den romerske [|A:51](#)Smag, men dog langt mere i den danske, som man strax føler ved at høre sunget:

En Time før Middag Madammen opstaar,

en Vise, man vist nok ikke venter at træffe ved Siden ad: “Nys fyldte skjøn Sirid sit attende Aar” , men [man] føler dog, der er en lige saa naturlig Forbindelse imellem dem, som mellem det yndige Sælland og Sælands Hovedstad, det smukke Kjøbenhavn .

Ja, m. H., *Kjøbenhavn* er en smuk By, det siger selv de fremmede, som ellers ikke forkjæle os med Ros; og sagde de det end ikke, saa var Kjøbenhavn dog lige smuk, især ved sin herlige Beliggenhed; men jeg tvivler ikke paa, den jo i Smukhed har sin Mage, og har troværdige Vidnesbyrd om, at iblandt andet Neapel ligger endnu meget smukkere; saa *det* alene vilde ingenlunde gjort den blandt andet til Thaarups og Øhlenschlægers Fødeby, eller avle det velgrundede Haab, at den ingenlunde vil forstyrre, men kun forfine og til Dels endog forædle Danmarks historiske Idyl; *det* vilde ingenlunde gjøre det, men det hørte dog vist ogsaa til og spiller en vigtig Rolle derved. Hovedgrunden til Kjøbenhavns udmærkede Folkelighed er saaledes vist nok, at den oprindelig har været vel den danskeste af alle vore Kjøbstæder, blev ikke, som Roskilde , Odense eller de andre store Kjøbstæder fra Middelalderen, mest befolket med tyske Handværkssvende, men begyndte først at hæve sig ved Reformations-Tiden, da Folket var udviklet nok til selv at tage Broderparten ved sin Hovedstads Befolkning; dette maa vi slutte af den udmærket danske Rolle, Kjøbenhavn spillede i den farlige svenske Krig og ved Enevoldsmagtens Indførelse, og derfor melder Hi [|VU:258](#)storiens ogsaa, at Præster og Borgere ej glemte navnlig at anbefale Enevoldskongen *Bondestandens* Tarv, saa det er ganske i sin historiske Orden, baade at Kjøbenhavns Borgerskab

tog hjærtelig Del i **JA:52**Glæden over Danmarks Befrielse fra den tyske Reformator *Struensee*, som her inde i det smaa vilde spillet Kejser Josef og bandlyst vort Modersmaal, [og] at siden Stavnsbaandets Løsning udsprang af den kjøbenhavnske Oplysning, fandt i en Kjøbenhavner sin ypperste Sanger og har sin Støtte uden for Voldene. Det er ganske i sin historiske Orden, men at denne Orden ej blev forstyrret i det lige saa uhistoriske som upoetiske attende Aarhundrede, skyldes vist nok til Dels vor Hovedstads herlige historiskidylliske Beliggenhed. Storhed og Ynde maa nemlig sammensmelte, Liv og Nyhed forbinde sig i den Natur, der sejerrig skal kunne træde i Kamp med en Hovedstads smagfuldt skjulte og udpyntede Unatur, og endnu mere med det kunstige Spil af Naturens livlige Skygger, der let synes baade yndigere og rigere end Naturen selv; men hvor Storhed og Ynde sammensmelte saa herlig som paa vor Strandvej, hvor Havet formæler sig med Bøgeskoven, Bølgen synger Bas i Fuglekoret, og Skibene, som bringe nyt og besjæle Virksomheden, tillige oplive og idelig forvandle Udsigterne, dér maa man finde det rimeligt, at Sommerlysten kan holde Vinterglæderne Stangen, og dér har selv Dyrehavstiden for Menneskeøjene en smuk Side at betragtes fra; thi jeg kunde selv haft Lyst til at gaa paa Strandvejen i Dag, da Russerne sejlede op, og det danske Løsen dønnede ud over Dybet, jeg er ganske vis paa, det vilde gjort et historisk-idyllisk Indtryk paa mig, enten jeg saa kjendte og forstod de Ord eller ikke. Ja, m. H., den Strandvej langs Øresund, som jeg hverken behøver at beskrive eller rose for Dem, har sikkert Del i langt mere godt end Frihedsstøtten og Høstgildet, men den har sikkert ogsaa Del i *dem*, og hvad Høstgildet især angaar, da turde jeg vædde paa, det uden *den* var aldrig blevet til, og formoder, det er netop undfanget dér, jeg formoder det, ej blot fordi Thaarup var en Kjøbenhavner og elskede Øresunds Kyst saa højt, at han ret egentlig grode fast **JA:53**paa den, ja, ikke engang blot fordi det aldrig nogensteds kunde tage sig bedre ud at synge:

Førstkommende Majdag vort Bryllup skal staa,
 Den skjønneste blandt vore Dage,
 Saa far jeg med Peter paa Bølgen den blaa,
 Du blir hos vor Fader tilbage;
 I Arbejd og Færdsel gaar Sommeren hen,
 Om Høsten saa samles vi glade igjen,

IVU:259men ogsaa fordi jeg, som dog er et Landsbybarn fra en dejlig Egn, hvor Havet ogsaa formæler sig med Skoven, véd dog ikke rettere, end at den mest historisk-idylliske Stemning, jeg af Erfaring kjender, [er den,] hvorunder jeg for tredive Aar siden en Aftenstund paa Strandvejen nynnede ved mig selv paa Visen om Villemoes,

som ikke er Dem alle ubekjendt:

Kommer hid, I Piger smaa!
Strængen vil jeg røre.

Dog, jeg mærker, det er nær ved at gaa mig som Thaarup : jeg gror fast paa Strandvejen , saa jeg maa lige saa godt bryde af først som sidst og i en Hast fortælle Dem, at, foruden Stavnsbaandets Løsning og Folkevisens Gjenfødselse i en ny Skikkelse, var her ved den franske Revolutions Udbrud endnu et tredje Livstegn og godt Julemærke , nemlig *Frederik Sneedorffs* historiske Forelæsninger fra 1788 til 90.

Ja, m. H., det er nok blevet sildig, men jeg kan dog umulig slutte uden glad og venlig at pege paa den sande Begyndelse til, hvad jeg nu vil stræbe at fortsætte, og som jeg tør haabe, Børn og Børnebørn med langt mere Liv, Naturlighed og Indsigt vil herlig uddanne og fuldende: den levende Tale om de forbigangne Dage og om de herlige Mænd blandt vore Fædre , som Børnene skal stræbe at ligne. I tre Hundrede Aar havde Kjøbenhavns Universitet staaet, og der var ikke hørt et levende Ord enten om Fædernelandets eller noget andet Riges, **IA:54**endsige om hele den store Verdens Historie; Latinen herskede, og Døden herskede ved den, ligesom ved Synden; men nu oprandt Frederik Sneedorff med Thomas Thaarup som en Kvist af tør Jord, og Hovedstaden forundrede sig, og Danmark lyttede virkelig ved Sneedorffs Forelæsninger ligesom ved Thaarups Viser.

IA:55

V.

(Den 29de Juni.)

Mine Herrer!

Enten De nu tager det for Spas eller Alvor, saa véd jeg virkelig ikke, hvordan jeg skal begynde paa *den franske Revolution*, for ikke blot selv at komme ret ind i den, men ogsaa faa Dem til at følge med; saa jeg nødes igjen til at begynde med mig selv og stole paa min gode Lykke.

Naar jeg nu besinder mig paa, hvordan jeg først her nede i Sydsælland blev opmærksom paa, hvad der foregik i Frankrig og især i **JU:260**Paris , da finder jeg, det skete temmelig sent, ikke før den nyfranske Hær stod slagfærdig paa Grænserne under

Lafayette, Luckner og *Rochambeau*, altsaa i 1791; thi vel fortalte jeg Dem, at *Oczakovs* Indtagelse med stormende Haand og endnu mere Spaadommen om Russernes Indtog til Paaske i Konstantinopel bevægede mig pludselig til at oprette et lille udenlandsk Departement i min Hjørne; men da jeg ikke hørte noget til, at Spaadommen gik i Opfyldelse, maatte det nødvendig gaa mig, som vi hvert Øjeblik læser i Aviserne om langt anderledes kloge og politiske Folk: jeg beskæftigede mig med Gjenstande, som kun havde Lokal-Interesse. Disse Gjenstande, som Avisskriverne behandle saa spodsk, kan imidlertid mangan Gang være langt interessantere for Aand og Hjærte alle Vegne, end hvad ~~de~~ vidtløftig ud **A:56** brede sig over, som f. Ex. den store Strid i de deputeredes Kammer om, hvorvidt den store Nations Lovgivere skulde have en Uniform, og hvordan den kunde se bedst ud; og skjønt jeg ikke tør love Dem noget meget interessant fra min lille Landsby, saa gjorde dog Revolutionen dér et langt mere levende og varigt Indtryk paa mig end hele den franske, og for en Gang tror jeg nok, De kan taale at høre en kort Beskrivelse deraf, da man i Grunden spejler sig lige saa godt i, hvad Bønderpigerne kalder et Søndagsøje, som i et Spejl fra Gulvet til Loftet.

I den strænge Vinter 88 kom der nemlig en ny Skolemester til vor By, som foraarsagede en hel Revolution, ikke blot i min lille Hjørne, men endnu mere i de gamles; thi hidtil havde selv Degnen hedt "Mosjø", og Skolemesteren kom slet ikke i Betragtning, med mindre han havde egne Talenter, enten som Tæller, Opraaber ved Auktioner o. s. v.; men den ny Skolemester var en gammel Attestatus, der i mange Aar havde været fransk Sprogmaster i Hovedstaden, saa han blev "Herre" lige paa Timen, uden at Degnen vovede at mukke, naar han ikke vilde høre, at trods den første Examen, han havde, var han en Idiot og en Sinke. Den aftakkede franske Sprogmaster var nemlig saa komplet en Jakobiner, som han vel kunde fødes i Fyn, og sværmede saaledes for sin egen Frihed, at han fik aldrig Stunder til at tænke paa andres; men det var hans Stolthed, at han havde skjældt baade Grever og Baroner ud og sagt til en Professor, som oven i Kjøbet var Prokansler: "Du kalkede Væg!" Han jublede da naturligvis ved Udbruddet af Revolutionen, men det lagde jeg dog næppe Mærke til, før han kom op at trættes med Degnen om Krigens rimelige Udfald; da først mærkede jeg, hele Verden var i Oprør, saa jeg maatte ogsaa tage Parti, og begyndte fra den Tid at læse **VU:261** Berlings-Avisen, indtil videre paa Degnens Side, dels fordi den revolutionære Skolemester syntes mig halvgal, og dels **A:57** fordi jeg havde læst, at Frankerne i gamle Dage var slemme ved Vestgoterne, som dog langt ude var af vor Familie.

Saaledes kom jeg da hovedkulds ind i Revolutions-Historien, og da det var Skik i den Skole, hvor jeg kom, kanské ogsaa i den,

De, m. H., frekventerede, af Beskedenhed at forbigaa den nyeste Historie, til den blev gammel nok til ej at ophidse Ungdommens Lidenskaber, saa varede det længe, før jeg kom efter, hvordan den Tummel egentlig var begyndt; og selv nu har jeg næsten mere at spørge om end at fortælle, da de kjære Franskmænd, der dog ene selv kan vide Besked, dels er lidt overfladelige og dels tænke mindre paa, hvor efterrettelig Beskrivelsen er, end [paa], hvordan den tager sig ud.

Det var i Slutningen af 88, at den franske Regering besluttede at sammenkalde Rigets Stænder, og det saaledes, at Borgerstanden fik lige saa mange Talsmænd som baade Adel og Gejstlighed tilsammen; og skjønt det var noget splinternyt, drømte dog hverken Regeringen eller vel noget Menneske i hele Verden om, at *det* skulde vende op og ned, ikke blot paa de franske Stats-Indretninger, men paa Betragtningen af det borgerlige Selskab alle Vegne. Det var imidlertid dog kun i yderste Nødsfald, Regeringen greb til dette Middel, i den Penge-Forlegenhed nemlig, der nu hører til Dagens Orden, men den Gang ansaas for en fortvivlet Sag; og her saa' man et mærkeligt Bevis paa, hvad Forskjel det gjør, om en Konge har Enevoldsmagten med Ret eller med Uret. *Stænderne* i Frankrig havde nemlig ikke været samlede siden 1614, og *Ludvig den fjortende* havde erklæret, de skulde aldrig samles mer; men da det kun var et *Magtsprog*, gjaldt det naturligvis ikke længer, end Folket tav dertil, eller Regeringen fandt sig stærk nok til at trodse den offentlige Mening. Under Ludvig den fjortende gik det nu vel galant, men under hans bedrøvelige Eftermand, **A:58** hvis Fruerbur var hans Statsraad, og hvis Regering ej havde det mindste glimrende, som kunde blænde, tiltog *Parlamentet i Paris*, egentlig kun en Højesteret, hvor alle Forordninger skulde tinglæses, sig Ret til at bedømme de kongelige Anordninger og nægte Tinglæsningen, som skulde skaffe dem Gyldighed. Herom havde man nu kjævledes gjennem det attende Aarhundrede, og da Regeringen omsider saa' sig nødt til at beskatte Adel og Gejstlighed, erklærede Parlamentet, at *det* stred mod Frankrigs Grundlov, som ej tillod nye Paalæg uden *Stændernes* **IVU:262** Samtykke. Om det nu er sandt – hvad Revolutionens berømte Historieskriver *Thiers* siger, som selv var Minister i Gaar og bliver det sagtens i Morgen igjen – sandt, hvad han siger: at det egentlig var ved et Ordspil, Parlamentet kom i Tanker om Stænderne, *det* skal jeg ikke kunne sige; men lignede det ikke Franskmændene, vilde Thiers dog næppe anført det, saa det er immer værdt at lægge Mærke til; skjønt det for Resten er lige meget, hvad der giver nærmest Anledning til en stor Begivenhed, der vel, ligesom Døden, skal have en Aarsag, men vil heller aldrig fattes den. Da saaledes Ordet "*Stændernes Forsamling*", saa snart det var udtalt, blev det almindelige Løsen, ser man strax, det har ligget alle Mand paa Tungen og vilde da aldrig fattes Lejlighed til at

flyve en ud af Munden.

Nu opstod imidlertid det vigtige Spørgsmaal, i hvad Forhold og med hvad Stemme *Borgerstanden* skulde møde; thi 1614, da den kun havde én Stemme ved Siden ad Adel og Gejstlighed, betød den lidt eller intet; og efter lang Tvist gik Regeringen som sædvanlig en Middelvej, der kun havde *det* forud: at være begge Parter imod; thi man besluttede vel, at Borgerstanden skulde have lige saa mange Talsmænd som Adel og Gejstlighed tilsammen tage, men lod det uafgjort, om der skulde stemmes efter Stænder eller efter Hoveder, uagtet det var soleklart, at **IA:59** skulde Borgerstanden alligevel kun have én Stemme mod to, var det store Antal kun til Udgift og Besvær. Parlamentet, der nok havde Lyst til, med Borgerskabet i Ryggen, at drille Hoffet, men vilde ingenlunde miste sin Skattefrihed eller sidde under Borgerskabets Vinger, anede Følgen og vilde ikke tinglæse Anordningen, hvorved det aldeles forspildte sin Folkegunst; og saa snart Stænderne kom sammen (5te Maj 89), begyndte Kiven for Alvor, i det Borgerstanden paastod, at Fuldmagterne skulde undersøges i Forening, medens Adel og Gejstlighed naturligvis vilde, at hver Stand lige fra Begyndelsen skulde raadslaa hver for sig. Denne Kiv varede i 6 Uger, uden at man kom et Skridt videre; men da tog Borgerstanden Mod til sig og erklærede sig 17de Juni for *National-Forsamling* og som saadan berettiget til, hvis Adel og Gejstlighed ikke vilde føje sig efter dem, alene at sørge for det almindelige bedste. For at gjøre det komplet, erklærede Forsamlingen, at alle løbende Skatter og Afgifter, skjønt paalagte uden Stændernes Samtykke, skulde indtil videre betales, men ophøre Dagen efter [at] Forsamlingen var opløst, og fremdeles, at det franske Folk paatog sig hele Statsgjælden.

IVU:263 Da Ordet "*National-Forsamling*", skjønt det fløj ud af en ubetydelig Mund, fandt alle Vegne Gjenlyd, og Forsamlingens Beslutninger saa at sige almindeligt Bifald, saa var egentlig hermed Lodden kastet; og det viste sig snart, da Hoffet i Forbindelse med den høje Adel og Gejstlighed, forbavset over Borgerskabets Dristighed, prøvede paa at kvæle den ny Tingenes Orden i Fødselen. Et kongeligt Magtsprog skulde nemlig i et højtideligt Møde standse Borgerskabets Forhandlinger og forberede Forsamlingens Opløsning, da Parlamentet havde lovet at tinglæse alle mulige Forordninger; og, under Paaskud af Forberedelser til denne Fest, lukkede man den store Sal, hvor Borgerskabet holdt Forsamling; men Følgen var kun, at **IA:60** man saa' sig om [efter] en anden Lejlighed og fandt snart en vel yderst simpel, men derfor kun nu des mere berømt i Hoffets *Boldhus*. Stuen havde nøgne Vægge, men den var stor nok til at rumme ikke blot Forsamlingen, men de tilstrømmende Tilhørere; der var hverken Bænke eller Stole, men man hjalp sig foruden; der var temmelig mørkt, men det havde ingen Nød, man skilte sig ad, uden at have foretaget noget, der

maatte gjøre Opsigt i Frankrig og i hele Evropa ; thi ellers [vilde] jo Boldhus -Mødet været latterligt, og intet Folk har en saadan Skræk for at blive latterligt eller saa fin en Sans for, hvad der gjør Opsigt, som det franske.

Det var i *Versailles*, Forsamlingen holdtes, i Versailles , lidt over to Mil fra Paris , før Ludvig den fjortendes Tid en lille Flække med et Jagtslot i en Ørk, men under ham opvoxet til en Stad af Størrelse som Kjøbenhavn , og nu med ham berømt over hele Evropa af det uhyre Slot, han dør bygte og gjorde til sin Bopæl, et Slot, hvis Façade, man siger, er 1800 Fod, saa nær en Tolvtedel Mil lang, og som selv *Napoleon* fortvivlede om at kunne fylde, men som dog *Ludvig Filip* paa en Maade har faaet smukt møbleret og stærkt besøgt, ved at gjøre det til et Kunst-Galleri for hele Frankrigs Historie, hvorom Engelskmanden, af hvem jeg har min Efterretning, vel siger en Del træffende Spydigheder, men ærgrer sig dog sikkert i Grunden over, at England ikke har vist sin i det ny Evropa mageløse Historie samme Opmærksomhed.

Ved Mødet i Boldhuset fandt nu først det Forslag stort Bifald: at gaa i Procession til Paris og saaledes forflytte National-Forsamlingen til Hovedstaden, som var i Fyr og Flamme for Friheden; men de betænksomste modsatte sig, af Frygt for et Uheld, der kunde møde undervejs, forstyrre Planen og gjøre Prøven latterlig. Da foreslog en anden: heller med en højtidelig Ed at forbinde sig til ej at skilles ad, før de havde givet [|VU:264](#)Frankrig en [|A:61](#)*Konstitution*. Dør fik man Ordet og traf alles Mening: Præsidenten svor først, og efter ham, paa en eneste nær, hele Forsamlingen, højt og lydelig: aldrig at skilles ad, men at forsamle sig, hvor som helst Omstændighederne krævede det, til man havde givet Riget en Konstitution, der hvilede paa faste Grundpiller. Hele Boldhuset gjænlød naturligvis af Bifaldsraab: leve National-Forsamlingen og leve Kongen!

Det var om Løverdagen (20de Juni), og om Mandagen skulde det store Møde med Magtsproget finde Sted; men Ministrene kunde ikke blive færdige med Mesterstykket, saa det opsattes til Tirsdag, og derved vandt Borgerskabet en Dag, der ikke blev ubenyttet. Flerheden af Gejstligheden havde nemlig besluttet at forene sig med Borgerskabet; *det* vilde Hoffet forebygge, derfor var Salen bleven lukket, og man frygtede ikke for, at Gejstligheden vilde støde til i Boldhuset , thi *det* havde Fransk mændene fundet latterligt; men National-Forsamlingens Præsident vidste ogsaa godt *det*, og var ikke raadvild: han gik først til en Kloster-Kirke, men fandt den for lille og Munkene for bange, og gik saa [til] den hellige Ludvigs Sogne-Kirke, hvor der i Skibet var Plads nok, ikke blot til Borgerskabet, men ogsaa til Stole baade for Adel og Gejstlighed, som man ikke glemte at besøge, hvorpaa Gejstligheden kom i Procession fra Koret, med en af Ærkebisperne til Ordfører, og blev paa det

forbindtligste modtaget, ja, da man foreslog, at deres Navne skulde trykkes, tilføjede Præsidenten *Bailly*, som var en Bogorm af Profession: “Ja, med gyldne Bogstaver!” men om Sognepræsterne, der næsten udgjorde hele denne gejstlige Flerhed, virkelig fik deres Navne forgyldte, *det* véd jeg ikke.

Denne Forbindelse, som, skjønt den kun anmeldtes med Hensyn paa at prøve Fuldmagterne, var desuagtet lige afgjørende, forbavsede nu vel Hoffet, men det trøstede sig dog let med Dommedags-Slaget i Morgen, *JA:62* hvortil saa vel Hoffet som den højere Adel og Gejstlighed satte sit sidste Haab. At det var det sidste, viste man Ængstelighed nok til at røbe; og at det var svagt, saa’ man blandt andet deraf, at Ceremoni-Mesteren lod om Aftenen Præsidenten kalde op af Sengen, for at forvise sig om, at han ikke vilde svare Kongen.

Dagen kom; man drillede Borgerskabet ved at lade dem gaa ind ad Bagporten og endda lade dem staa en Stund i Regn, før de blev lukket op, saa de var nær gaaet hjem igjen; men de blev imidlertid og hørte bomstille baade paa Kongens Taler og paa to Anordninger, som Seglgjemmeren laa paa sine Knæ og læste op, og hvoraf den ene skulde til *VU:265* intetgjøre de Beslutninger, hvorved Borgerskabet havde erklæret sig for National-Forsamling, og den anden være et Udkast til Rigets ny Konstitution som en fri kongelig Gave. For Resten befalede Kongen, at Forsamlingen strax ved Mødets Slutning skulde skilles ad og næste Dag fortsætte sine Forhandlinger i sine tre Kamre, der kun skulde forenes i visse Tilfælde, som han vilde selv bestemme.

Dermed hævedes Mødet, Adelen og en Del af Gejstligheden gik, men Borgerskabet, som her var i sit eget Værelse, blev staaende ubevægeligt, medens Grev *Mirabeau* tog Ordet og sagde: “Mine Herrer! En Del af, hvad vi har hørt, kunde frelse Fæderlandet, naar Despotismens Foræringer ikke altid var farlige; men vi saa’ os omringede af Krigsfolk her i National-Forsamlingens Helligdom; hvad skulde de? behøves der saa frygtelige Anstalter, for at bevæge Folk til at være lykkelige?” – Ceremoni-Mesteren gik nu hen til Præsidenten og mindede ham høflig om Kongens Ordre; men Præsidenten svarede, at da Forsamlingen havde besluttet at holde et Møde endnu i Dag, kunde han ikke opløse den; og *Mirabeau*, hvem ingen talte til, tog sig den Frihed at tilføje: “Gaa og hils, hvem der sendte Dem, at Bajonetter formaa intet mod *JA:63* Folke-Viljen!” Med den Besked gik Ceremoni-Mesteren, og skjønt der kom Haandværksfolk ind, for at gjøre ryddeligt, og en Del af Garden trak igjennem Salen, blev Borgerskabet dog ved at raadslaa og enedes strax om at holde Hævd over deres Beslutninger, skjønt Kongen havde kasseret dem, ved hvilken Lejlighed *Abbé Sieyes* paa sin tørre Vis bemærkede: “Ja, vi er jo dog vel i Dag de samme som i Gaar?”, og det berømte

Medlem fra Grenoble (*Barnave*) udviklede ligesaa tørt, at de tre Beslutninger, hvorved de havde antaget Navn af National-Forsamling, bestemt Skatte-Ydelsen og forbundet sig til at blive sammen, til de havde givet Riget en Konstitution, var noget, som ikke behøvede kongelig Stadfæstelse og kunde derfor heller ikke rokkes ved et kongeligt Magtsprog; "thi", sagde han, "ved den første har I kun sagt, hvad I er, ved den anden kun gjort Bestemmelse om Skatterne, som ene I kan bevilge, og ved den tredje kun lovet, at I vil gjøre jeres Pligt." Det fandt alle indlysende, men derved blev det endnu ikke; thi *Mirabeau* foreslog, endnu før de skiltes ad højtidelig at erklære alle National-Forsamlingens Medlemmer for ukrænkelige, saa det var Livs og Æres Sag, ja, Landsforræderi, at forgribe sig paa nogen af deres Personer, for hvad Forslag han saa end havde gjort, hvad Raad han havde givet, hvad Mening han havde ytret, eller hvad Tale han havde ført i National-Forsamlingen. Præsidenten fandt det under Forsamlingens Værdighed, men *Mirabeau* tordnede: "De véd det ikke, Præsident! hvad De udsætter Dem for; tage vi ikke denne Beslutning, da sidder inden i Morgen 60 Medlemmer i det sorte Hul med Dem i Spidsen." Det virkede, og Beslutningen blev tagen.

Saaledes forsvandt da Hoffets sidste Haab den 23de Juni; thi vel var der stor Cour hos Dronningen af den høje Adel og Gejstlighed, for at lykønske hende til den afgjørende Sejer, saa trygge var man, mens Borgerskabet **JA:64** erklærede Kongens Ord for dødt og magtesløst; men i det samme hørte man Allarm uden for Vindverne, og da man skulde høre, var det Folke-Mængden i Hof-Staden, der lykønskede den Minister, som ikke havde været med at vanære National-Forsamlingen. Det var Finantsministeren *Necker*, som vi maatte have talt om hele Tiden, dersom vi havde delt hans berømte Datter, *Madam Staël-Holsteins*, Anskuelse; men det kunne vi lige saa lidt, som vi alle kunne være hans Datter; og selv her nævner vi ham blot for Omstændighedernes Skyld; thi at det var *ham*, der havde gjort Forslaget til en langt mere borgerlig Mægling af Kampen allerede i Maj og vilde derfor ikke vedkjende sig det spolerede Forslag, der desuden iværksattes for silde, *det* er i Grunden Smaating, da den snilde *Genfer* ikke havde sit Forslag paa rede Haand og kunde faa det antaget ved Stændernes Sammenkaldelse; nu kom alt saadant bag efter, i Maj saa vel som i Juni, hvad kort og fyndig findes udtrykt i en Samtale mellem Præsidenten *Bailly* og en Minister om Kongens Forslag til en Konstitution. Ministeren sagde nemlig: "Hvordan kan det dog være, man ikke er fornøjet? Havde Kongen gjort en saadan Erklæring for ti Aar siden, vilde man da ikke modtaget den med Enthousiasme?" "For ti Aar siden?" svarede Præsidenten, – "jo, upaatvivlelig!" "Men", sagde Ministeren, som man ogsaa heraf ser var lidt langsom af Begreb, saa var det intet Under, han kom for silde, "men", sagde

han, "hvad vil da Forsamlingen?" "I!", svarede Præsidenten, "den vil ikke have det gjort af jer, men gjøre det selv."

Om Onsdagen fandt Borgerskabet vel Salen omringet af Krigsfolk, som blandt andet skulde afvise alle Tilhørere, men ikke des mindre fandt Flerheden af de gejstlige Vej til den og satte sig ned, ikke blot for at prøve Fuldmagter, men for at gjøre fælles Sag. Om Torsdagen kom henimod 50 Adelsmænd, med den berømte Taler *Clermont-Tonnerre* i Spidsen, og *han* gav Forsamlingen et nyt Løsen ved at sige: de kom, hvor nødvendig de end rev sig løs fra deres Stand, for at tage Del i Stor *VU:267*værket til *Folkets Gjenfødelse*. Det Ord gjenlød strax fra Præsidentens Læber, og dermed var i Frankrigs Øjne alt gammelt fordømt. Fredagen bragte først fire Biskopper, hvoriblandt Ærkebissen af Paris naturligvis gjorde mest Opsigt, *Talleyrand* uden Sammenligning var den vigtigste; og lidt højere op paa Dagen fik Forsamlingen Lykønskninger baade fra Staden Paris og fra Palais Royal, hvad Præsidenten vel fandt var en stor Uorden, men dog en endnu større Opmuntring, og gav derfor sit Bifald. Nu var Spillet gaaende; man sagde, at Præsidenten i det gejstlige Kammer fandt skrevet paa Klokken, han ringede med: "Røsten i Ørken"; og det er ganske vist, at han fik Brev fra Kongen om at bringe Foreningen i Stand; thi nu indsaa Hoffet, det nyttede ikke at stride mod Strømmen, og tænkte, det kunde dog maaské endnu være tids nok at skabe en stærk Opposition i National-Forsamlingen. Om Lørdagen indfandt da hele Adelen og Resten af Gejstligheden [sig] i Borgerskabets Sal og tog Sæde saa stumme som muligt, saa alle de Ord, Præsidenten kunde pine ud af dem, var, at de kom for at føje Kongen, lette Freden og gavne Fædernelandet. Præsidenten derimod priste sig lykkelig [ved] nu at se hele den store Familie samlet, saa National-Forsamlingen uden Adspredelse eller Ophold kunde sysselsætte sig med Rigets Gjenfødelse og det almindelige bedste; et svagt Forsøg af det gejstlige Kammers Præsident paa at tiltage sig Forsædet mislykkedes, og Bailly skyndte sig at hæve Mødet under saa lykkelige Varsler.

Saaledes, mine Herrer, indtog da Borgerskabet hele Frankrig, uden Bajonetter og trods mange, paa ti Dage: indtog det ved Aandskraft og Veltalenhed; og skjønt det vel for en Del maa tilskrives den franske Lethed, saa gjælder det dog alle Vegne, at Størværk vel maa længe *JA:66*forberedes, men ske i en Hast, blandt andet fordi Menneske-Sjælen ej længe kan udholde den stærke Spænding, som dertil udkræves.

Med den høje Adel og Gejstlighed var der nu ganske rigtig kommet en Opposition i National-Forsamlingen; men det viste sig snart, den var afmægtig, uden til at ophidse Gemytterne og udhale Tiden, og det var aldeles latterligt, naar Adelsmænd nu undskyldte sig med Indskrænkninger i deres Fuldmagter, som Kongen selv

havde erklæret ugyldige, saa det var til Pas, hvad Mirabeau ved den Lejlighed sagde: at var de bundne til deres Fuldmagter, kunde de lige saa godt lægge dem paa deres Plads, som sidde der selv. Men Adelen trode ogsaa, det gjaldt kun om at vinde Tid, da Tropperne fra alle Sider trak sammen omkring Paris, og man ventede, at de vilde gjøre kort Proces baade med Hovedstaden og National-Forsamlingen. Midt i Juli mumlede man om, det hele skulde tage en anden Vending; og det blev sandt, skjønt ikke i den Mening, det var sagt; thi saa snart det om Søndagen den 12te Juli rygtedes i Paris, at Necker igjen havde faaet sin Afsked, hvad man ansaa for Signalet til Sværdslag, flokkedes man i Palais-Royal, en ung højrøstet Advokat (*Camille Desmoulins*) gjorde et Bord til sin Talerstol, raabte Mængden til Vaaben, plantede et Blad i sin Hat til Kokarde og fandt saa mange Efterlignere, at Træerne blev nøgne, og nu bar man Vox-Figurer af Necker og Hertugen af Orleans, Kong Ludvig Filips Fader, i Procession gennem Byen, til man mødte en Trop tyske Soldater, som fyrede og gjorde lyst i Tuilleries-Haven. Da greb Pøbelen og en Del af den franske Garde til Vaaben; og dels for at hindre almindelig Ødelæggelse, og dels for at gribe Lejligheden, paatog nu de *parisiske Valgmænd*, der holdt Møde paa Raadstuen, sig at regere Staden og oprettede en Borger-Garde paa 40,000 Mand, den siden saa bekjendte *National-Garde*. Forvirringen varede hele Mandagen uden store Følger; men, efter at have plyndret Tøjhuset, rykkede Mængden, anført af Gardister, med Kanoner mod Bastillen Tirsdagen den 14de Juli.

Denne *Bastille* var Fæstningen i Paris, berømt af sin Styrke og berygtet over hele Evropa som en bundløs Afgrund, hvori man hemmelig lod Statsfanger og alle, hvem Ministrene enten frygtede, hadede eller kunde gjøre gode Venner en Tjeneste med at annamme, forsvinde, snart for en Tid og snart for stedse. Ordsproget siger, man kan ogsaa gjøre Fanden Uret, og det gjælder endnu vissere om Smaadjevlskabet paa vor Jord; saa der har vist nok været langt flere Bastille-Digtninger i Omløb end dem, der selv kaldte sig saa; men det er jo en nødvendig Følge af enhver hemmelig Ret, som derfor ikke des mindre er aabenbar Uret. Nu trode man naturligvis dels, at Bastillen var bestemt til Herberge for Mirabeau, som kjendte den fra forrige Tider, og alle de højrøstede Demagoger, og dels, at Bastillens Kanoner skulde spille en Hovedrolle ved Tugtelsen af Paris; saa det var en følgelig Sag, at naar Staden kom i Oprør, maatte den først fængsle hele Opmærksomheden. Bastillen var imidlertid kun besat med 32 Svejtsere og 82 Invalider, saa kun Forvirringen kan forklare, at den forsvarede sig fra Kl. 11 om Formiddagen til 5 om Eftermiddagen; men da saa Kommandanten (*Delaunay*), der var ingen Redning, og havde allerede tændt en Lunte for at sprænge sig i Luften, da Besætningen tvang ham til Overgivelse. – Der var naturligvis lovet

ham og hele Besætningen Sikkerhed; men en rasende |VU:269Pøbel regner aldrig sligt, saa han mistede Livet, uden at nogen véd hvordan, og Invaliderne frelstes kun ved heltemodigt Forsvar af de franske Gardister.

Naar vi huske, at Paris kun er et Par Mil fra Versailles, kan vi nok vide, den 13de og 14de dør var bange Dage, dog mest for National-Forsamlingen, der sendte Bud paa Bud til Kongen, men fik kun daarlig Trøst; thi |A:68Hoffet smilte ad det hele og især ad et Pøbel-Angreb paa Bastillen, der fordum forsvarede sig mod Prinsen af Condé. Først den 14de om Aftenen, da Hertugen af Liancourt meldte Kong Ludvig, at Bastillen var tagen, og, da Kongen anmærkede, det altsaa var en farlig Revolte, svarede: “Deres Majestæt! sig heller Revolution!”, – først *da* begyndte Hoffets Skræk, og næste Morgen begav Kongen sig saa godt som ene til National-Forsamlingen, gav den selv dette længe bestridte Navn og satte sig under dens Vinger, blev naturligvis overøst med Ros og Smiger, men var fra dette Øjeblik kun en Skygge paa Tronen. National-Forsamlingen sendte strax tre af sine Medlemmer og deriblandt Bailly, som Præsident under Stormen, til Paris, for at sikre sig Byen; de blev bogstavelig baarne paa Hænderne, næsten kvalte med Blomster-Kranse, og Bailly blev under umaadelig Jubel valgt til den første Maire eller Lord-Mayor i Paris. Han tog strax til Versailles, som det lod for at berolige Hoffet, der svævede i dødelig Angst for et stort parisisk Besøg, men egentlig for at bevise Kongen Nødvendigheden af et højtideligt Forlig med hans gode Stad Paris, hvor ogsaa Kong Ludvig fandt sig i at drage ind med Vagt af National-Garder og stadfæste alt, hvad der under Oprøret var gjort.

Her maa vi standse, og jeg overlader Dem nu, mine Herrer, til Deres egne Betænkninger, men barer mig vel næste Gang næppe for at blande mine deri.

[[A:69]

VI.

|VU:269

(Den 2den Juli.)

Mine Herrer!

Frihed er bedre end noget Guld;
Om end al Verden var deraf fuld,

Da kunde de lignedes med intet Skjel;
Thi bør hannem hver at unde vel.

Dette trohjærtige Sprog af vor gamle Rimkrønne kan vi sikkert let enes om at finde baade smukt og sandt; men derfor er vi dog langt fra **IVU:270**strax at være enige om Friheden; thi det gaar med Friheden ligesom med Ilden, der vel meget rigtig, som Grækerne sagde, er paa en Maade alle Kunsters Moder og alt Storværks Betingelse, men hvoraf man dog ogsaa kan faa for meget, saa den bliver til almindelig Ødelæggelse.

Hvad der endnu mere indvikler Spørgsmaalet om Friheden for os, det er naturligvis de tyske Filosofer, der ikke bryder dem synderlig om, hvordan det hænger sammen og gaar til i *Sanse-Verdenen*, men spørger kun om, hvad alle Ting er, om ikke i sig selv, saa dog i *Ideen*, det vil sige: i deres eget Hoved; og det nytter ikke, at samme Filosofer trøste os med, at om deres Ideer ikke vil passe paa Sans-Verdenen, saa skal vi slet ikke bryde os om det, for de skal nok skabe Sans-Verdenen om efter Ideerne, naar de først kommer ret i det rene med *dem*, – det nytter os ikke, m. H., thi, alt andet **IA:70**fraregnet, den Dag lever vi bestemt aldrig, det kan vi forudse; thi ikke blot Leibnitz og Wolf er døde, men Kant er død, og Fichte er død, og Hegel er død, uden at komme i det rene, saa de kunde begynde paa Omskabningen, og vel lever Schelling paa en Maade endnu, men dels har han nok for længe siden opgivet, om ikke at komme paa det rene, saa dog at befatte sig med Skaberværket, og dels vilde det i hans Verden se rent fortvivlet ud for Friheden, da den efter hans Ideer, saa vidt vi kjende dem, gaar rent til Grunde i Nødvendigheden. I denne Begivenhed, som i saa mange, maa vi da meget heller følge det engelske Raad, der vel klinger lidt but og koldt, men som der i det mindste dog baade er Mening og Frihed i, thi det er, som vi nok véd: *“hjælp jer selv!”*

Herved mindes vi nemlig om, hvad vi over de tyske Spekulationer har været nær ved at glemme: at det store Spørgsmaal, man ved den franske Revolution stræbte at besvare, og som nu ethvert Folk i Kristenheden maa se til at blive nogenledes enig om, dette store Spørgsmaal er ingenlunde, hvordan Frihed og Nødvendighed eller Frihed og Tvang forholde sig til hinanden i Ideernes Verden eller tage sig bedst ud i en Lærebygning; thi *det* maa ethvert fornuftigt Folk jo overlade til de lærde at enes eller strides om; men det store Spørgsmaal er: hvad der [er] bedst for det borgerlige Selskab, som er noget ganske andet end de lærdes Republik, hvad der er bedst for det borgerlige Selskab: enten Frihed eller Trældom, og hvilke Forbedringer Forfatning, Lovgivning og offentlige Indretninger til en vis Tid, paa et givet Sted, trænge til og kan modtage til *fælles bedste*, som naturligvis er alle borgerlige Selskabers om end uskrevne, saa dog

lige uforanderlige Grund [|VU:271](#)lov. Se, derfor, m. H., er det engelske Raad “ hjælp jer selv! ” hvor koldt det end klinger, her dog baade det klogeste og venskabeligste, der kan gives noget Folk; og skjønt *Franskmændene* har givet Fol [|A:71](#)kene et ganske andet, nemlig: “efterligner os alle sammen!”, saa har dog Erfaring lært, det duer ikke; og det er mærkeligt, at *Rousseau* – som dog netop er de liberale Franskmænds politiske Orakel, og sagde alle de Spydigheder, han kunde, om den engelske Frihed – Rousseau giver dog ingenlunde Folkene det franske, men netop det engelske Raad, og erklærer rent ud, at et civiliseret Folk, der, som Franskmændene, har ladet sig gjøre til Trælle, duer slet ikke til, hvad *han* kalder Frihed, og at f. Ex. Engellænderne, som kun er fri i det Øjeblik, de vælger deres Parlaments-Lemmer, bruger i det Øjeblik deres Frihed saa slet, at det er klart, de burde aldrig have den. Heraf kan vi i forbigaaende se, det er rent galt at give Rousseau Skyld for den franske Revolution, enten man saa gjør det for at nedsætte eller for at ophøje ham, og han vilde sikkert selv protesteret mod sine franske Lovtalere, hvis han havde oplevet dem; thi skjønt denne “Borger fra *Genf*”, som han ikke blot kaldte sig, men satte en Stolthed i at være, ingenlunde var fri for Skribent-Forfængelighed, saa véd dog enhver nogenlunde dygtig Skribent, der hører alt for megen Selvfornægtelse til at finde sig i Lovtaler, som aabenbar bevise, man er bleven læst overfladelig, men, ligesom til Gjengjæld, misforstaaet til Bunds.

Altsaa, m. H., baade efter Engelskmændenes og Rousseaus Forstand er det Galskab, i borgerlige Ting at ville efterligne fremmede Folk, var det end de klogeste af alle Mennesker, med mindre man først kan baade faa sig selv og sit Land omskabt i deres Billede og efter deres Lignelse; og da der nu, saa længe de er til, vist vil blive ved at være stor Forskjel paa England og Frankrig, Tyskland og Danmark, saa vel som paa deres Indbyggers Tungemaal, Tankegang, Evner og Ønsker, saa vil *den* Statsforfatning og Lovgivning, der passer bedst for ét af disse Lande, netop derfor kun passe slet for ét af de andre; [|A:72](#)og kunde vi nu, ved at betænke os en Times Tid eller to, opdage, *hvad* der i borgerlig Henseende tjente os bedst, da kunde den Tid næppe anvendes bedre, da Raden nu aabenbar ogsaa er kommen til os at fatte en bestemt Mening om den Sag, og den Mening, vi fatte, vil være af uberegnelige Følger for vore Efterkommere, ja, for *Danmark*, til Verdens Ende.

Mente jeg nu imidlertid, at jeg kun behøvede at sætte mig hen en [|VU:272](#)Times Tid eller to og tænke paa, hvordan al Ting kunde bedst indrettes i Danmark, for virkelig at gjøre den store Opdagelse, saa det kun gjaldt om at faa alt det, der stod min Plan i Vejen, revet ned, saa jeg og mine gode Venner og alle vore Haandlangere fik frie Hænder til at gjøre alt, hvad de vilde, – mente jeg det, saa var

jeg en utaalelig opblæst Skolemester eller dog en stor Nar, og havde jeg desuagtet Kraft og Vittighed nok til at henrive mange og for et Øjeblik spille Mester, da gjorde jeg bestemt indtil videre Danmark ulykkeligt, medens det var et stort Spørgsmaal, om det nogen Sinde mer kom til at føle sig lykkeligt. Tror De nu, m. H., at dette kun er sandt, fordi jeg er et indskrænket Hoved, der ikke kan fatte Tidens store Ideer og Statens evige Øjemed, eller fordi jeg ikke kjender nok til den danske Natur og Historie, til Landets og Folkets naturlige Hjælpekilder og til den historiske Udvikling, som hidtil har fundet Sted, det Trin, hvorpaa vi for Øjeblikket befinde os, det Maal, vi maa ønske og rimeligvis kan naa, og de Skridt, vi dertil nu kan og maa gjøre, – tror De virkelig det? eller skulde De ikke snarere være enige med mig om, at vi er alle enten saa indskrænkede eller saa lidt bekjendte med den danske Natur og Historie, at det rimeligvis vilde gaa en hel stor Komité og en hel National-Forsamling, naar den fik Lov at raade, ligesom det vilde gaa mig, og det af den simple Grund, at om saa end hele Folket lægger sin Vankundighed sammen, bliver der dog **IA:73** ikke Visdom af, en højst naturlig Ting, som man skulde tænke, enhver kunde forudse, men som de fleste dog endnu, trods Erfaringens Vidnesbyrd, har ondt ved at tro.

Jeg mener da vel altsaa, det nytter os slet ikke at tænke paa den Sag, men, da det gik skjævt i Frankrig, og vi desuden umulig kunde vinde noget ved at efterabe selv de klogeste Franskmænd, [at det saa er bedst] at overlade det ganske til Skæbnen eller til Kongen og Kollegierne: om der *skal*, og til Omstændighederne i Fremtiden: om der *kan* ske nogen Forbedringer i Danmark! – Nej, m. H., det har jeg aldrig sagt, og hvad der følger af, hvad jeg har sagt, er blot, at i det mindste vi trænge til at blive langt bedre oplyste, end vi er, om “fælles bedste”, før det var raadeligt at give os Hals og Haand over Statsforfatning, Lovgivning og alle offentlige Indretninger, trænge altsaa først og fremmest til en hensigtsmæssig *Oplysnings-Anstalt* for disse Ting, hvis vi ikke allerede har den; og det er, hvad jeg mener med *en folkelig Højskole* og dens borgerlige Nødvendighed i vore Dage, da, uden fremskridende folkelig Oplysning, hverken Konger, **VU:273** Kollegier eller Folkeraad og National-Forsamlinger er i Stand til at vide og ramme det almindelige bedste.

Dette, paastaar jeg, har den franske Revolution soleklart bevist, uden at det dog burde trængt til Bevis, at kloge Folk aldrig maa rive deres Hus ned, hvor ubekvemt det end er indrettet, før de véd, om de kan bygge sig et bedre, og véd, hvor de kan være, til det bliver færdigt; saa det var let at se, Franskmændene bar dem galt ad, da de tog Souveræniteten fra Kongen, uden at kunne hindre den fra at falde i Pøbelens Hænder, der vel kunde rive al Ting ned, men ikke bygge andet op i Steden end en *Guillotine* til alle de Hoveder, der

ikke var efter Pøbelens Hoved. Maaské var det nu saa galt i Frankrig, at der maatte gribes til det mest fortvivlede af alle Lægemedler for politiske Vildfarelser, som Guillotinen unægtelig **JA:74**er, – maaské siger jeg, fordi det nytter ikke at tvistes om gjort Gjerning, som ej mer staar til Ændring ; men det var da Frankrigs Ulykke, som vi umulig kan misunde det, men maa være glade ved at have undgaaet; og at det hos os er langt fra at være saa galt, det kan vi se selv med Sønnen i øjnene. Om derfor end [ethvert] andet Folk under Solen, der vaagner af en saadan Døs, som den, alle Evropas Folkefærd gennem de forrige Aarhundreder var nedsunkne i, skulde finde det nødvendigt, halv i Blinde at rive al Ting ned og lade det komme an paa et Træf, hvad der lod sig bygge op i Steden, – om det end var saa, som jeg dog ingenlunde tror, saa kan vi dog godt give os Tid til at gnide øjnene og betragte Sagen fra alle Sider, før vi foretage nogen Hoved-Reparation paa den kunstige Maskine, Erfaring lærer, det er nemt at slaa i Stykker, men meget vanskeligt at sætte godt sammen igjen.

Dette er saa meget mere Tilfældet, som den romerske Oplysning, vi gennem Aarhundreder har været hjemsøgte med, alle Vegne netop havde sin eneste Styrke i at brække ned, som vor store Digter ved Aarhundredets Begyndelse kvad:

At destruere alt, det kan man nu perfekt;
At komponere, ja, det maa den næste Slægt.

Hvad der nu nærmest har gjort, at vi har meget bedre Stunder end alle andre Folk til at blive rigtig vaagne og bruge modent Overlæg, før vi begynde at prøve nye Kunster, det er, som jeg alt før har bemærket, vel ikke vor store Forstand, men vor gode Lykke, som vilde, at just da vi i det syttende Aarhundrede havde lagt os til at sove, lige **VU:274** som alle andre Folk, blev vi skrækket op ved Nattetid af Fjenden i Landet og Fjenden for Portene: ved den, som man siger, ulykkelige, men som vi nu kan se, højst lykelige svenske Krig under *Karl Gustav*. Vel lagde vi os nemlig til Søvn igjen, da Stormen havde lagt **JA:75** sig, men dog ikke før, end vi havde taget Roret fra Rigsraadet, der aabenbar kun sørgede for sig selv, mens Skibet gik for Vind og Vove, og betroet det til Kongen, hvis egen Fordel saa vel som Ære det var at styre det bedste, han kunde; og det er højst mærkeligt, at da Danmarks *Gejstlighed* og *Borgerskab* 1660 paa en Maade erklærede sig for National-Forsamling og overgav Kongen Enevoldsmagten, da tænkte de ingenlunde blot paa dem selv, men anbefalede den fortrykte *Bondestand* til Majestætens faderlige Bevaagenhed og kongelige Omsorg.

Ja, m. H., jo mer jeg sammenligner den danske National-Forsamling og Revolution 1660 med den franske 1789, des mer

maa jeg beundre vores, og des klarere bliver det mig, at det gaar med Revolutionerne, der efter Middelalderens Kaos alle Vegne var uundgaaelige, omtrent som med Kopperne, der sædvanlig overstaas lettere, jo tidligere man faar dem, men bliver i den voxne Alder meget let dødelige. Spørge vi nemlig, hvad der i Frankrig gjorde Stillingen fortvivlet, da var det ingenlunde Statsgjælden og Kongens Enevoldsmagt, men Adels, Gejstlighedens og Parlamentets selvtagne Myndighed, Rettigheder og Friheder, som Kongen var aldeles afmægtig til at indskrænke, fordi han trængte til dem mod Borgerskabet og, som Sieyès meget rigtig anmærkede i National-Forsamlingen, mod de 96 Hundrede af Folket, som de især fra Ludvig den fjortendes Dage havde gjort fælles Sag om at undertrykke og udsue.

Betragte vi saaledes de tre berømte Beslutninger af 17de Juni, hvorved Borgerskabets Ordførere erklærede sig for National-Forsamling, paastod Ret til at bevilge Skatter og paatog sig hele Statsgjælden, da er det jo soleklart, dels at de dermed erklærede Statsgjælden for overkommelig, og dels at det eneste, der i disse Beslutninger og i Boldhus-Eden: ej at skilles ad, før de havde givet Riget en fast Konstitution, det eneste heraf, som ej lod sig **JA:76**forene med Enevoldsmagten, var National-Forsamlingens Raadighed over Skatterne, en Raadighed, der aldrig var tilstaaet Kongen i Frankrig, og som Parlamentet netop gjorde ham stridig, naar han vilde beskatte Adel og Gejstlighed. Havde derfor Kongen, i Steden for at kassere National-Forsamlingens Beslutninger, skjænket **VU:275**dem sit Bifald, men underhandlet med Forsamlingen om at faa Enevoldsmagten ubeskaaren paa det Vilkaar, at alle blev ligelig beskattede, duelige Mænd af alle Klasser fik lige Adgang til alle Stillinger, og en fri Folke-Stemme blev Rigets Grundlov, – havde Kongen gjort *det*, og havde National-Forsamlingen været klog og folkelig nok til at indgaa *det* Forlig, da er der jo al Rimelighed for, at alle Revolutionens Rædsler vilde været undgaaede, og Frankrig baade været langt lykkeligere og haft en langt fastere Forfatning end nu; thi spørge vi Thiers, hvad der var utaaleligt ved Revolutionens Begyndelse, da er det, *at* Adel og Gejstlighed besad omtrent de to Tredjedele af Jorden frit, saa den ene Tredjedel maatte bære hele Grundskatten og desuden Landgilde, Tiende o. s. v., *at* alle høje Værdigheder, borgerlige, gejstlige og militære, var udelukkende i Adels, til Dels endog i enkelte Familiers Hænder, *at* Nærings-Skatten næsten ogsaa ene hvilede paa de ringe og inddreves hos dem med Grusomhed, og *at* man, selv i Handel og Haandværker, ej kunde røre sig uden Privilegier, og *at* endelig Rettergangen dels var i Adels og Gejstlighedens Hænder og dels i Juristers, som købte deres Sæder i Parlamentet og solgte saa igjen Retten i dyre Domme.

Nu véd jeg meget godt, det er unyttigt at sige, hvad der vilde

sket, naar Folk havde været anderledes, end de var, som de maatte været, for at bære sig anderledes ad, – unyttigt at sige: naar Ludvig den sextende og National-Forsamlingen havde gjort, hvad de ikke vilde, da kunde meget ondt være undgaaet, og meget godt virket; men **JA:77** det er ikke unyttigt for os at se, hvad der gjorde den franske Ulykke, og det er glædeligt at se, vi er fri for, hvad der især gjorde den, befriedes derfra ved den Enevoldsmagt, den danske National-Forsamling 1660 betrode Kongen. Den Gang nemlig vort Folkeraad kom sammen 1835, da finde vi vel én besynderlig Lighed mellem det og den franske Forsamling 1789, den nemlig, at det paa begge Steder var netop 175 Aar siden, Folke-Stemmen sidst blev højtidelig adspurgt; men den Lighed er til Lykke ogsaa den eneste. Vel kaldtes det nemlig Stænderforsamling, men aabenbar uden al Føje, thi der var ingen Stænder mere i politisk Forstand: hverken Adel eller Gejstlighed havde der nogen Fuldmægtige, kun Ejendommere og Skatteydere var sammenkaldte og udgjorde lige fra Begyndelsen kun ét Raad, som fandt Gejstlighedens Kaar snarere for trange end for glimrende, fandt Adelen hartad ukjendelig, blandet med Bønder og borgerlige Herremænd, fandt følgelig den saa **MU:276** kaldte fri Hovedgaards-Taxt beskattet, fandt Bondens Kaar betydelig forbedrede, Adgangen til næsten alle Embeder og Værdigheder aabnet for hele Folket, og fandt Kongen baade mægtig og villig til at iværksætte alle de Forbedringer, der endnu maatte findes nødvendige eller dog nyttige, saa snart han saa' det tilstrækkelig oplyst og fandt det betimeligt.

De ser, m. H., det er ingenlunde min Mening, at Folkeraadet fandt alt, som man kunde ønsket; jeg tror endog, vi fattes mer, end de saa'; men det er min Mening, det er min fulde Overbevisning og min vel overvejede Paastand, at de fandt og vilde, jo nøjere de saa' til, des klarere indse, at alt, hvad der andensteds bragte Folket til Fortvivlelse, var i Tide bortryddet, og Vejen betimelig banet for alle de Forbedringer, det borgerlige Selskab behøver og kan modtage, ja, i Folkeraadets Oprettelse var Pantet givet paa, at de vilde blive iværksatte, saa snart de var modent overvejede og forberedte; og denne **JA:78** Overbevisning ønskede jeg at meddele alle *dem* af mine Landsmænd, der ikke har den, ønskede det vel til Dels, fordi det er *min*, men dog visselig ogsaa, fordi intet paa den hele Jord kunde bidrage mer end *den* til Danmarks Lykke, og fordi alt uden *den* vilde være for svagt dertil.

Dette: *at* Adelen og Gejstlighedens Privilegier, og til Dels ogsaa Borgerskabets eller Kjøbstædernes, var *det*, der gjorde det ny Evropas Stats-Indretninger fortvivlede fra et folkeligt Stade, saa, hvor de er saa godt som ophævede, er en fri Folke-Stemme og en folkelig Højskole alt, hvad der behøves, for paa den fredeligste, billigste og lykkeligste Maade at bringe alle borgerlige Forhold i deres naturlige Ligevægt, fremkalde og sikre al den borgerlige

Frihed, der kan bestaa med fælles bedste, og *at* ligesom det kun var en faderlig Enevoldsmagt, der kunde bane Vejen til denne lykkelige Stilling, saaledes er det ogsaa kun *den*, der kan sikre Varigheden og Benyttelsen, – *det* paastaar jeg, en Sammenligning af Frankrigs og Danmarks nyeste Historie klarlig viser; og skjønt naturligvis enhver ny Revolution i Evropa vilde gjøre det endnu klarere, maa jeg dog for Folkenes Skyld ønske, det ej skal behøves, og for Danmarks, at vi maa være tilfreds med den Stadfæstelse, Erfaringen har givet denne Sandhed, og betragte faderlig Enevoldsmagt og den fri Folke-Stemme som *vor* uforanderlige Grundlov, hvori det ene ikke modsiger, men befæster og forklarer det andet.

At bevilge Skatter er vist nok en gammel Folke-Rettighed og lader sig godt forene med saa megen Magt hos Kongen, som han for [VU:277](#)sin Person kan nøjes med; men især Englands Exempel skal lære os, at naar kun Folke-Stemmen ved alle *ny* Paabud raadspørges, da er Riget bedst tjent med, at Kongen har den afgjørende Stemme, da det ellers næsten aldrig vil slaa fejl, at jo de rige finde Lejlighed til at vælte den største Del af Byrden fra sig paa de uformuende; og hvad man for Resten kalder *den [JA:79](#)lovgivende Magt*, er aabenbar slet ingen Magt for sig selv, der i Virkeligheden kan skilles fra, hvad man kalder *den udøvende*, men er en Juvél i Konge-Kronen, uden hvilken den har tabt sin hele Glans og taber let sin hele Betydning. *Lovgivnings-Retten* – thi det er ingen Magt, men en Ret – det er *Kongens Frihed*, og intet oplyst Folk vil nogen Sinde vente sig virkelig Frihed under Konger, der selv savne den; og jeg tør sige, at hele Verdens-Historien lærer det samme som Danmarks: at naar Kongens Hænder bindes, da er det ikke Folket, men dets Undertrykkere, der faa baade Frisprog og fri Hænder; medens derimod en Konge, der med rette kan sige, han er den frieste Mand i Landet, en Konge, som er det, fordi Folket gjorde ham dertil, kan umulig indbilde sig, han har Lov til alt, hvortil han har Magt og Lejlighed, men maa, saa længe der er en ædel Blodsdraabe i ham, føle sig kaldet til at gjøre hele sit Folk saa frit og lykkeligt, som han kan, da Kronen, som derved daglig befæstes paa hans Hoved, er fornøjelig at bære, og Eftermælet, der kun vindes ved Frimands Daad, er udødelig Ære!

Og hvilken sand *Borger-Frihed* lader sig nu ikke forene med Kongens Frihed? Det Spørgsmaal har jeg ofte gjort dem, der paastod, at Folke-Frihed var uforenelig med Enevoldsmagten, og det Spørgsmaal har jeg ganske alvorlig gjort Verdens-Historien, uden at jeg endnu har faaet andet Svar end det, jeg kunde give mig selv: at naar man forudsætter, det er den egentlige Folke-Frihed: at være sin egen Lovgiver, da kan naturligvis Folke-Frihed ikke forenes med, at Kongen er Lovgiver. Her vil jeg nu slet ikke indlade mig paa det Spørgsmaal, om et Folk virkelig nogen Sinde har givet

eller kan give sig selv Love, uden som den parisiske Pøbel i Rædsels-Tiden , og jeg vil ikke engang lægge Vægt paa, at naar det engelske Parlament eller det norske Storting giver Love, da har Folket jo dog kun selv *valgt* sine Lovgivere, saa det for den **JA:80**Sags Skyld lige saa godt kunde siges at give sig selv Love, naar de valgte *Kongen* til Lovgiver, – jeg vil kun bemærke, at jo flere Lovgivere der er i et Land, des flere personlige Hensyn og des flere personlige Fordomme maa man vente, gjør sig gjældende; og jeg vil **VU:278**nævne, hvad *jeg* kalder Hovedstykkerne af den borgerlige Frihed, for at man kan tænke efter, om de bedst kan ventes givne og beskyttede under én eller under mange Lovgivere.

Den Frihed, nu ikke alene jeg, men jeg skulde mene alle alvorlige Mennesker, mindst kan undvære, det er *Samvittigheds-Frihed*. Det andet Hoved-Stykke af den borgerlige Frihed, jeg sætter Pris paa, er *Kræfternes Frihed*. Det tredje Hoved-Stykke er, hvad man kalder den *personlige Frihed*, egentlig Kroppens Frihed.

(Trykkefrihed og Skrivefrihed.)

Selv Lord Brougham finder det højst betænkeligt især med Anonymernes Frihed til at udøse deres Gift og Galde, til at hævne sig med offentlig Bagvaskelse blandt andet paa dem, der ej vil betale dem for at tie, og endelig til at sælge Folks gode Navn og Rygte for rede Penge. Det er altsaa ikke blot Enevolds-Kongen , der finder en saadan Anonymitet, dagligt Stikleri og Klaffer utaaleligt.) ⁵

5

Det her indklamrede Stykke er kjendelig kun en Antydning af, hvad endnu skulde behandles paa dette Sted: en Overskrift med en enkelt løsreven Bemærkning. Her, som oftere i det følgende, har Forf. kun løselig antydet, hvad han i Foredraget vilde nøjere udføre. Grunden hertil har vist nok som oftest været den, at Foredraget blev skrevet umiddelbart før det skulde holdes, saa der blev ikke Tid til at gjøre det færdigt med Pennen.

(Udg.s Anm.)

[[A:81]

VII.

(Den 4de Juli.)

Mine Herrer!

Saa faldt da Bastillen Tirsdagen den 14de Juli 1789, og dermed den franske Kongemagt, og dermed den franske Adelsvælde, Statskunst og Rettergang , som de især under Bourbonerne havde gestaltet sig i det 17de og 18de Aarhundrede; ja, man kan godt

sige, at alle disse store og stadselige Ting, kun alt for berømte, beundrede og efterlignede i Evropa, de faldt alle paa én Dag; og hvor delte end Meningerne er om Maaden, hvorpaa det skete, og om det, der bygtes eller rejste sig af Gruset, saa har dog alle ædle og fornuftige Folk alt længe været enige om, de fortjente ærlig deres Fald, da de udgjorde en gruelig Sammensværgelse, ikke blot mod, hvad man kalder Borgerskabet, men mod, hvad Sieyes, ventelig med aritmetisk Nøjagtighed, kaldte: de 96 Hundredele af Rigets Indbyggere.

Adelens Skattefrihed, som, dels under sit eget, dels under Gejstlighedens Navn, ejede to Tredjedele af Landet, Adelens Herligheds-Ret og Jagtret over det hele, Adelens Forpagtning af alle store Levebrød og høje Værdigheder, Kronmonopolerne, især med Salt og Tobak, Skattefogedernes, de saakaldte Generalforpagteres, Udsuelser, og endelig Rettergangen, der enten hørte til Adelens og Gejstlighedens **JA:82**Privilegier eller besørgedes af Parlamenter, hvor man aabenlyst købte Dommersædet og solgte Retten i dyre Domme, – disse Kjendsgjæringer maa nemlig give hvert tænkende Menneske Forestillingen om en Lands-Ulykke saa stor, at man ej kunde undres over, om den langt før havde bragt Folket til Fortvivelse, saa meget mere som Religionen i Almindelighed hverken trykkede eller trøstede dem.

Naar Evropa derfor alligevel højlig forundrede sig over denne Bastilles bratte og dybe Fald, da kom dette vel især af det ny Evropas Overtro paa den fine Statskunst, det aarvaagne Politi og de staaende Hære, men dog ogsaa til Dels af den almindelige Indbildning: at, fordi Franskmændene elskede Skin og Glimmer og store Skuespil, kunde de umulig undvære det Trylleri, Hoffets og Adelens Pragt og fine Smag udbredte over Hovedstaden, saa det rygtedes og beundredes ej blot i alle Provinser, men over hele Evropa. Nu derimod forundre Franskmændene sig selv over, at de ikke gjorde Oprør langt før, især da de har opdaget, deres Fædre allerede i det 14de Aarhundrede gjorde i denne Henseende et Kæmpeskridt, der kun behøvede at være ret benyttet, for at frembringe den store franske Revolution 400 Aar tidligere; og naar man, som vel især Franskmændene, men dog i de sidste Aarhundreder [alle] de saakaldte højt oplyste, aldeles har tabt Følelsen af den Folke-Enhed, der er selv mellem tusende Slægter, – naar man [har] tabt *den*, maa de historiske Forbilleder, som findes i enhver Folkehistorie, virkelig se ud som rent Hexeri.

Naar man saaledes betragter den Forsamling af Stænderne, som 1358 holdtes i Paris, efter at den sorte Prins havde fanget *Kong Johan* i det berømte Slag ved Poitiers, da nødes man til at se det livagtigste Forbillede af National-Forsamlingen 1789 og den deraf udspringende Revolution; thi ogsaa den Gang var det de forvirrede **JA:83**Finanser, der nødte Kronprins Karl, siden meget

uforskyldt kaldet Karl den vise, til at sammenkalde Stænderne; ogsaa den Gang gjorde Borgerskabets Ordførere sig til National-Forsamling; ogsaa den Gang tiltog de sig hele Kongemagten; ogsaa den Gang rasede Pariserpøbelen og brammede med Frihedshuen, der blot ikke som Jakobinernes var hel rød, men halv rød og halv blaa; ogsaa den Gang gjorde de arme, undertrykte Bønder Oprør mod Adelen i den spotvis saakaldte Kofte-Krig (*Jaquerie*); ogsaa den Gang saa' man Regenten paa Knæ for Borgemesteren i Paris, saa' [ham] med Pariserhuen paa Raadstuen (Hôtel de Ville) og hørte ham rose Pøbelen ud af Vindvet, fordi de havde slaaet hans gode Venner ihjel; saa den egentlige Forskjel er kun, at det hele [da] kun strakte sig til Paris og Isle de France og var snart forbi.

Men uagtet det nu kan være godt nok at have lidt bedre Forstand paa den historiske Sammenhæng, end Franskmændene, bør man dog følge deres gode Exempel: ikke at fordybe sig i den gamle Historie, naar man skal fortælle den ny; og jeg vil derfor endnu kun som for Løjers Skyld bemærke, at man 1358 ogsaa i Karl den onde af Navarra, Biskop Lecoque og Borgemester Marcel finder Forbilleder paa de tre berømte Demagoger i National-Forsamlingen 1789: Grev *Mirabeau*, Abbé *Sieyès* og den første Maire i Paris, *Bailly*. Dermed vil vi lade Forbillederne fare og holde os til disse berømte Folke-Ledere i vore Dage, som jeg er vis paa, De gjerne ser, jeg dvæler et Øjeblik ved, naar jeg kort og godt kunde give ordentlig Besked med dem, der skabte National-Forsamlingen og var dens Sjæl, baade den 17de Juni og den 27de og midt imellem; men da jeg nu ikke kan det, skyder jeg naturligvis Skylden paa de franske Historie-Skrivere, der ikke bedre forstaa deres Haandværk eller dog Finhederne i det, hvortil det unægtelig hører, ej at bringe de store Gestalter hovedkulds ind paa Skuepladsen, men **JA:84**lade dem opstaa af Jorden og voxer for Læserens øjne. Slige Undskyldninger pleje nu vel tit at være Skalkeskjul og hjælper i alt Fald ikke Tilhørerne synderlig; men det er dog, ligesom det lettede lidt, naar man faar sagt, man kjender godt sine Pligter og skulde vist opfylde dem, naar andre Folk ogsaa vilde være ordentlige, saa man ikke blev overlæst; og jeg er virkelig saa meget bedre undskyldt, som det store Bibliotek ganske uformodentlig, "ved indtrufne Omstændigheder", som jeg ikke kjender, blev lukket forleden og endnu ikke "uførtøvet" blev aabnet igjen.

Om *Riquetti Mirabeau*, en Provençaler, Greve af Fødsel, 40 Aar gammel ved Revolutionens Udbrud, er der vel skrevet mer end nok; men er der skrevet noget godt, da har jeg ikke set det; thi naar f. Ex. Mad. Staël-Holstein fortæller os, at hendes gode Fader var Cicero, og Mirabeau Catilina, da lære vi kun deraf, at hun havde meget gode Tanker om Cicero og sin Fader og meget slette om

Mirabeau , medens *det* kun er vist, at Necker ingenlunde med sin Veltalenhed fordrev Mirabeau , som Cicero Catilina , men fordreves netop ved *hans* Veltalenhed. Og naar nu paa den anden Side en af Mirabeaus franske Lovtalere betror os, at han var med rette berømt, siden han kunde taale baade at bagvaskes, at hades og at forgudes, og anmærker med en vigtig Mine, at det sidste stærke Udtryk maa ikke forarge os, da Nyfrankerne virkelig, saa vel som de gamle Grækere, fandt Afstanden mellem sig og det uendelige for stor og valgte sig derfor Halvguder paa Jorden, – da beviser det kun, at *han* var en Nar, men lærer os slet ikke, hvad Mirabeau var. Alt hvad jeg derfor med Vished tør sige om ham er, at han var et godt Hoved og en stor Taler paa Fransk, havde, ved at leve en Stund i Holland og England , lært at kjende Borgerfrihed i Livet, og ved uden Lov og Dom at smides nu i ét og nu i et andet Fængsel hjemme, af smertelig Erfaring lært, hvad Bastillen var, og hvilken Lovløshed **JA:85**der, trods Lovenes Mangfoldighed, herskede i Frankrig . Jeg ser derfor slet ingen Grund til at beskyldte ham for Hykleri, naar han talte Frihedens Sag; thi han havde god Grund til at mene det; men da han var en vidtløftig, forgjældet Person, der ikke synes at have haft nogen øm Samvittighed, var det jo ikke urimeligt, han, som man sagde, kunde ladt sig bestikke af Hoffet. Hverken er imidlertid Bestikkelsen bevist, ikke heller ser man Spor deraf i National-Forsamlingen, og selv de, der fortælle om en Sammenkomst, han skal have haft med Kongen, tilstaa, at hans første Spørgsmaal var, om Kongen trode at faa Enevoldsmagten tilbage, i hvilket Tilfælde han slet ikke kunde hjælpe ham. For Resten er det ganske klart, at Mirabeau var den første Forsamlings *Aand*, og skjønt det hverken var ham, som dør først udtalte Ordene National-Forsamling eller Gjenfødelse, finder man dem dog begge i et af hans Breve fra Berlin i 1787. Han har skrevet saa meget, at havde man læst det ret, kunde man nok skildre ham; han døde allerede i Foraaret 91; men forunderligt [var det], at Kongen ikke længe før prøvede at tage ham til Minister.

Sieyes, ogsaa en Provençaler af grevelig Fødsel, et Aar ældre end Mirabeau og ved Revolutionens Udbrud Stiftsprovst i Chartres , er først død for 2 Aar siden og tog saa smaat Del i Begivenhederne endnu under Napoleon , men vovede sig efter den første National-Forsamling ej mere frem paa den store Skueplads, dels vist nok for ikke at brænde sig, men dog aabenbar ogsaa, fordi Erfaring havde lært ham, som den lærte saa mange Frihaandstænkere under Revolutionen: at den store Hob især i Paris er ingenlunde saa god at komme til rette med eller gjøre til Pas, som man i sit Studerekammer kan tænke sig den og bevise, den burde være, men er blandt andet slem med det, at den altid tror *dem* bedst, der smigrer den grovest og giver den Lov til alt, hvortil den **JA:86**for Øjeblikket har Lyst, hvad dog i Grunden er lige saa uklogt som

uædelt.

Ved Revolutionens Udbrud var Sieyes derimod en af de dristigste Folkeledere, netop fordi han var en af de bedst studerede, som følgelig kjendte Logiken og Bøgerne meget bedre end Mennesket og især end Folk som de er flest. Han skrev derfor alt i 1788 et berømt Flyveskrift om det Spørgsmaal: hvad er den tredje Stand (Borgerstanden nemlig)? hvorfor Borgerskabet i Paris valgte ham til en af deres Ordførere, skjønt han som sagt var en gejstlig Prælat og af adelig Byrd. Skriftet selv har jeg aldrig set, men det er noksom vitterligt og berømt, hvordan han besvarede det store Spørgsmaal, hvorom da al Ting drejede sig, saaledes nemlig: at vel var den tredje Stand for Øjeblikket politisk talt ingen Ting, men den burde være alt og vilde være noget, – besvarede det altsaa med en slaende Vittighed, hvori baade det første og det sidste Led var uimodsigelige og gav lettelig det midterste Skin af at være ligesaa, da man, naar det gjaldt Tallet, kunde regne alle dem til Borgerstanden, der ikke hørte til Adel og Gejstlighed, altsaa, som Sieyes plejede at sige, de 96 Hundrededele af Folket, og naar det gjaldt Evner, Oplysning og Tænkemaade, kunde indskrænke den til de velhavende eller dog arbejdsomme, driftige og vel opdragne Landmænd og Kjøbstadborgere, med de fleste dannede og lærde Mænd i Spidsen. Sieyes var det da ogsaa, som baade gav Løsenet til de store Beslutninger d. 17de Juni og spillede en Hoved-Rolle i Boldhuset og ved Kongemødet.

Vi komme nu til Tredjemanden [*Sylvain*] *Bailly*, som vel ikke spillede saa glimrende, men dog lige saa vigtig og uundværlig en Rolle som Mirabeau og Sieyes i de berømte ti Dage og lige til Bastillens Erobring; thi i al denne Tid var han National-Forsamlingens Præsident; og hvilken stille, men derfor ej mindre afgjørende Indflydelse, **A:87** en agtet Præsident har paa et Folkeraads Holdning, Gang og Betydning, især naar det første Gang samles, har vi selv i det smaa set en mærkværdig Prøve paa. *Bailly* var den Gang en Mand paa 53 Aar, født i Paris, hvor hans Fader og, som det synes, Farfader med havde været Inspektør ved Maler-Galleriet i Louvre, hvortil Sønnen ogsaa var bestemt, og lærte derfor Tegning i Steden for Latin. Dermed vilde det imidlertid ikke gaa, og da *Sylvain* tilfældigvis fik lidt Undervisning i Matematik, viste han megen Lyst dertil, skrev vel i sin Ungdom slette Tragedier og maadelige Lovtaler, men allerede Lovtalen over Leibnitz blev dog kronet af det berlinske Videnskabernes Selskab, og efter en berømt Afhandling om Jupiters Drabanter, skrev han endelig en Astronomiens Historie, som grundfæstede hans Ry i den lærde Verden. For Resten var han en Ven ad alle Potentater, grundenig med D'Alembert og de andre franske Encyklopædister, men ikke Medarbejder i deres berømte Værk, fordi det mishagede Hoffet, der nok gav ham en Pensjon og skaffede ham i alt Fald Adgang til en

Hædersplads i de berømte parisiske Akademier.

Ved Revolutionens Udbrud havde Bailly altsaa omtrent gjort med Pennen alt, hvad han kunde, og vundet alt, hvad der paa denne Vej var for ham at naa; saa det maatte nødvendig være smigrende for ham, at Pariserne af egen Drift udvalgte ham til deres første Ordfører; thi vel var han ingen Taler, men han havde studeret Rousseau og mange liberale Skrifter saa godt, at han ikke tvivlede om, han jo maatte være dygtig for én til [at] arbejde paa det borgerlige Selskabs Gjenfødelse, naar det først i sin nærværende, ubehagelige Skikkelse var taget af Dage. Var han nu ikke bleven Præsident, da vilde han været højst ubetydelig, da Munden stod ham kun daarlig bi, og han desuden, som han i sin Dagbog udtrykkelig anmærker, var hæs hele Tiden; men Mirabeau kjendte godt sine Folk, og selv den lærde, pedantiske Forfængelighed, **JA:88**Bailly bragte med fra Studerekamret og Akademierne, havde her i Mirabeaus Øjne sin Nytte, da den bragte Præsidenten til med ubøjjelig Stivhed at staa paa *den* Forsamlings mageløse Vigtighed og uindskrænkede Rettigheder, som *han* havde den Ære at repræsentere. Saa snart derimod Bastillen var erobret og Sejeren vunden, behøvede man ikke mer Bailly i National-Forsamlingen, hvor hans Stivhed og smaalige Forfængelighed, ved den Højagtelse, han som Præsident havde vundet, let kunde blive mer end kjedsommelig, saa Mirabeau havde vist ikke det mindste imod, at han blev valgt til første Maire eller efter vor Talebrug til Præsident for Magistraten i Paris, hvor han naturligvis snart kom i Modsætning til Pøbelen, beholdt kun med Nød og næppe sin Plads til sent i 91 og blev i Rædselstiden grusomt henrettet; men her lade vi nu ham blive siddende, saa længe han kan, i sin Lænestol paa Raadstuen i Paris, mens vi følge Begivenhederne efter Erobringen af Bastillen og af Kongen, som Bailly selv sagde ved Ludvigs bedrøvelige Indtog under Vagt: at Folket havde igjen erobret sin Konge.

Vi maa imidlertid for Øjeblikket dele os imellem National-Forsamlingen i Versailles og Pariser-Pøbelen; thi kun begges Historie i 1789 var ikke blot Frankrigs, men noget nær hele Verdens, saa den fortjener at behandles, om end ikke med tysk Vidtløftighed, saa dog med engelsk Udførlighed; paa Overgangen maa vi lægge Mærke til *Lafayette*, som blev Anfører for National-Garden eller, som vi vilde sige, Stadshauptmand i Paris, med det samme Bailly blev Præsident i Magistraten, og *han* gav Pariserne den trefarvede Kokarde, læggende Kongens hvide Farve til Pariserne blaåt og rødt, med den Spaadom, at den skulde gaa Evropa rundt.

Vel spillede denne gamle Adelsmand fra Auvergne i det hele ingen Hovedrolle i den franske Revolution, men baade spillede han aabenbar den lykkeligste og noget nær den **JA:89**ædlest Rolle; og for Øjeblikket, da den staaende Hær var bleven ubrugelig, og

Magten delt mellem National-Forsamlingen i Versailles og Pøbelen i Paris, var Stadshauptmandskabet her unægtelig en af de slibrigste Poster, som der hørte et godt Mod til at beklæde og en god Lykke til at slippe helskindet fra. Hvordan Lafayette beklædte og slap fra den, skal vi nu høre ret strax, og hvorledes han ved Julirevolutionen 1830 stod op igjen fra de døde, skal vi bemærke i sin Tid; men her maa vi vide, at Lafayette ved Revolutionens Udbrud vel kun var 32 Aar, men havde dog alt i den nordamerikanske Friheds-Krig erhvervet sig større Navnkundighed og mere Fortrolighed med fri borgerlige Indretninger, end nogen anden Krigsmand i Frankrig, og han havde med Fasthed præsideret i National-Forsamlingen de ængstelige Dage den 13de og 14de; saa skulde nogen kunnet holdt Pariser-Pøbelen i Ave og holdt Vagt for National-Forsamlingen, mens den byggede en bedre Stats-Maskine end den aldeles nedbrudte, da maatte det for menneskelige Øjne været *ham*; men skulde *det* lykkedes, da maatte paa den ene Side Kongen strax dannet et frit Ministerium af *ham* og *Necker*, *Sieyes* og *Bailly*, med *Mirabeau* i Spidsen, og National-Forsamlingen ladet alle Luftkasteller fare; og ingen af Delene lod sig efter Omstændighederne gjøre. *Necker* blev vel kaldt tilbage, fordi hans Afskedigelse havde tjent til Paaskud for Oprøret i Paris; men hverken havde Hoffet nogen Fortrolighed til ham, ikke heller havde National-Forsamlingen, der nu ansaa ham for overflødig, mindste Lyst til at gaa ind i hans spidsborgerlige Planer; saa da han oven i Kjøbet vovede at gjøre Indvendinger mod nogle af National-Forsamlingens og den parisiske Pøbels Forlangender, maatte han være glad, han i Slutningen af 90 slap med sine mange Penge til det ved ham og hans Datter berømte Herresæde Coppet i Svejts, hvor han døde i Stilhed, da Napoleon blev Kejser 1804.

A:90Før imidlertid endnu Necker kunde ende sit Triumftog fra Basel, hvor han fik sit Hjemkald, til Paris, havde det allerede vist sig, at Lafayette ikke kunde styre Pøbelen; thi han stræbte forgjæves at redde en af de gamle Renteskrivere, Foulon, som Pøbelen beskyldte for at have sagt, de skulde æde Hø, og hvem de derfor vilde hænge uden Lov og Dom paa en af Lygtepælene, som de da ogsaa gjorde, huggede saa Foulons Hoved af og bar det i Triumf med en Tot Hø i Munden. Dette var kun 8 Dage efter Bastillens Erobring, og uagtet Pøbelen, da Lafayette dessaarsag vilde nedlagt Kommandoen, lovede herefter at være ordentlig, saa var det dog let at forudse, at, naar den først en Gang havde mærket, den raadte sig selv, begyndt at gjøre kort Proces og faaet Smag paa Menneskeblod, vilde der andet end Ærekjærhed til at styre den, om den end ikke [havde] haft saadanne Lovtalere som *Camille Desmoulins*, der kaldte sig selv Lygtepæleens Prokurator, og det kolossalske Vildsvin, *Marat*, der i sit Blad, kaldet "Folkevennen", bestandig klagede over, at man sparede paa Blodbad, som dog

efter alle Symptomer (han havde studeret Medicin) var det eneste Bad, der kunde skaffe Folket sin Sundhed igjen.

Vende vi os nu til *Versailles*, da møde vi dør et natligt Oprind den 4de Avgust, der er saa meget mærkværdigere, som det kun er i det engelske Parlament, man plejer at opofre sin Natte-Ro for at kunne passe det Dagværk, der betaler sig bedst; men denne Nat var ogsaa i alle Maader en Undtagelse, thi til den har Engellænderne rigtig nok i hele deres lange Parlaments-Historie intet Sidestykke. I denne Nat frasagde nemlig Adelen sig alle sine Rettigheder, og Gejstligheden sin Tiende, en Ædelmodighed, der naturligvis forbavsede hele Evropa og vil, selv naar man har betragtet Sagen og Begivenheden fra alle Sider, bestandig blive et glimrende Træk i den franske Historie, som Adel og Gejstlighed næppe nogensteds efterligner.

IA:91 Sammenhængen, saa vidt man kjender den, var denne:

Oprinnene i Paris, Kongens Afmagt og Borgervæbningen over hele Riget havde frembragt et fuldstændigt Anarki, ingen turde befale, da ingen vilde adlyde, ingen betalte Skatter, om de end blev krævet, fordi Tvangen var borte, og Rettergangen standsede af sig selv, da alle Domstole havde tabt deres Myndighed; og hertil kom endnu, at Bønderne gjorde Opstand og brændte Herregaarde af i Snese-Tal, dels af Hævnjerrighed for lang Undertrykkelse, dels ophidsede af onde Tunger, og dels af en vild Drift, der let bemægtiger sig Almuen, naar alle Baand løses og Exemplet gives; og de, der gav Exemplet, skal have været [Bønderne paa] et Gods i Franche Comté, hvis Herremand gav dem [en] Fest, hvorunder ved Uforsigtighed kom Ild i en Krudttønde, hvad Bønderne troede var gjort med Vilje, for at ødelægge dem.

Medens man derfor i National-Forsamlingen raadslog om de naturlige *Menneske-Rettigheder*, man, efter Amerikanernes Exempel og paa Lafayettes Forslag, havde besluttet at lægge til Grund for Rigets ny Konstitution, fandt man sig nødt til at sørge lidt for Roligheden og Forretningernes Gang indtil videre, og mente, det dertil vilde være nok at udstede en Forordning, i Følge hvilken man smukt skulde lyde de nærværende Love og Øvrigheder, til man fik nye, og udrede de paalagte Skatter, til National-Forsamlingen fik dem nedsatte og anderledes fordelte. Om imidlertid end nogle af dem kunde være stolte eller troskyldige nok til at tænke, *det* vilde forslaa til at skabe Orden og Rolighed i et opløst Selskab og et oprørt Land, saa [kunde] det dog umulig være Tilfældet med alle 1200; og da man derfor 4de Avgust skulde stemme om Beslutningen, forlangte Lafayettes Svoger Marquis *Noailles* Ordet, og uagtet han næppe gjorde det uden foregaaende Aftale med sine Venner, syntes dog hele Forsamlingen lige overrasket ved, hvad der aabenbar baade overraskede **IA:92** og forbavsede de fleste og henrev mange: hans simple, klare Fremstilling af Øjeblikkets Tarv,

og Opofrelserne, det efter hans Overbevisning krævede. "Hvad Landet forlanger", sagde Marquisen, "er ingen Konstitution, men virkelig Lettelse ; vi har været samlede i tre Maaneder, for at befatte os med Statens Vel, og har vist nok ogsaa gjort det; men for Folket er Statens Vel, hvad de savner og inderlig ønsker; og alt, hvad de har forstaaet af vor Kamp, er, at deres Ordførere vilde gjøre dem lykkelige, men har haft Magten imod sig; derfor har de troet at maatte sætte Magt mod Magt og er blevet tøjlesløse, saa nu vakler Riget mellem en Opløsning af det borgerlige Selskab og en ny Statsforfatning, beundret og efterlignet i hele Evropa . Til nu at grunde en saadan ny Statsforfatning hører offentlig Rolighed , og for at frembringe den, foreslaar jeg, før Opfordringen antages, at beslutte:

- 1) at alle Landets Indbyggere skal skatte i Forhold til deres Indtægter;
- 2) at alle offentlige Byrder skal bæres ligelig af alle;
- 3) at al Herlighed og Rettighed skal kunne afløses til en billig Pris ;
- 4) at Hoveri og alt saadant Slaveri skal bortfalde uden Erstatning."

Hertugen af Aiguillon rejste sig strax, for at understøtte og udvide dette Forslag, og nu fulgte en Skare af Adelsmænd, baade høje og lave, rige og fattige, som kappedes om at overbyde hinanden i Opofrelse og Ædelmodighed, hvorpaa en Del af Bisperne og Præsterne stræbte at vise sig lige saa uegennyttige, Stædernes Ordførere gjorde ligesaa; og før man endnu efter Midnat hævede Mødet, blev det efter Forslag af Ærkebispens i Paris besluttet at holde en Takkefest for Tilbagevindelsen af Borgerfrihed og for Folkeraadets ædelmodige Opofrelser, efter Forslag af Hertugen af Liancourt at slaa en Medaille til denne Nats Minde, og efter Forslag af en berømt Adelsmand, **A:93**Lally-Tolendal , at udraabe Ludvig den sextende for den franske Friheds Gjenopretter.

At nu et saadant Oprin, hvor megen Forfængelighed der end kan have blandet sig deri, maatte i ethvert Land finde Beundring, mener jeg, er ligefrem, og min taber sig slet ikke derved, at jeg ser, der i de følgende Dage, ved de nøjere Bestemmelser om Udstrækningen af disse Ofre, var langt fra at findes saa megen Enighed; thi dels var mange af Udtrykkene den 4de Avgust saa ubestemte, at de kunde tages i forskellig Mening, dels er det ganske naturligt, at mange, som øjeblikkelig henreves af den almindelige Begejstring, fandt Offeret maaské endog større, end de kunde bringe, og dels er det klart, at man vilde tage endnu mere, end der var tilbudt. *Adelen* fandt sig imidlertid i, at, hvor der i Steden for Hoveri svaredes Hoveripenge , ogsaa disse bortfaldt uden Erstatning, og at det samme var Tilfældet med Indfæstning ; de fandt sig ogsaa, skjønt langt nødigere, i at miste Jagtretten; men

Gejstligheden vægede sig fortvivlet, da Talen blev om Tienden.

Nu, efter de Forhandlinger, jeg har set, maa jeg vist nok finde det tvivlsomt, om *Tienden* endog blot blev udtrykkelig omtalt 4de Avgust, og alle er enige om, at den efter den Forhandling skulde afløses med en billig Afgift, medens man siden fordrede af *Gejstligheden*, at de aldeles skulde opgive den, imod at lønnes forsvarlig af Statskassen. Ogsaa maa man tilstaa, at dette stred alt for meget mod Hierarkiets Fordel og Grundsætninger, til at man kunde vente en papistisk *Gejstligheds* Bifald; men derfor [er] det lige vist, at hverken kan noget Slags Hierarki taales i en god Statsforfatning, ej heller havde *Gejstligheden* andet end Skam af deres lave Egen nytte, der stak dobbelt af mod Adelen's *Ædelmodighed*. Man ser nemlig godt, at, hvad de end kan have tilbudt den 4de Avgust, rørtes de dog hverken af Rigets Nød eller af Adelen's **IA:94** Exempel, men nødtes kun til at sige noget, der klang smukt, fordi Præsidenten, da Adelsmændene havde udtømt sig, bemærkede, at, før han hævdede Mødet, krævede Billighed, at *Gejstligheden* ogsaa kom til Orde; og *Sieyes* var saa langt fra, som man skulde ventet, her at trænge sig frem, at man [ikke] hører et Muk af ham den 4de Avgust, men des mer den 11te, da han saa' *Tienden* i Fare; dog var han klog nok til at give Sagen den bedste Vending, i det han erklærede, at naar Staten lønnede *Gejstligheden* og vedligeholdte Gudstjenesten, da afløste den unægtelig *Tienden*, men væltede derved en Byrde, som nu med rette hvilede paa Grundejerne alene, over paa hele Selskabet, og i denne Sammenhæng var det, han sagde sine berømte Ord: "I vil være frie og forstaaer ikke en Gang at være retfærdige." Denne Indvending, som Thiers siger, Mirabeau sejerrig gjendrev, synes nu vist ingen af dem at have ret forstaaet; men Bailly anmærker meget rigtig, at heraf ingenlunde fulgte, at *Gejstligheden* skulde beholde *Tienden*, men blot, at Grundejerne skulde svare saa meget højere Skat, som *Tienden* var værd; og *Gejstligheden's* anden Indvending: at det var under dens Værdighed at lønnes af Staten, den gjendrev Mirabeau ganske rigtig sejerrig ved at fortælle dem tørt, han saa' ikke rettere, end at de maatte existere paa én af tre Maader: enten ved at stjæle, ved at tigge eller ved at lønnes. Da endelig *Ærkebispens* i Paris paa hele *Gejstligheden's* Vegne havde indvilliget, bragtes de store Beslutninger til Kongen, som vel en Stund tog i Betænkning at bekræfte dem, men gjorde det dog, da han [ikke] kunde andet, i September.

[[A:95]]

(Den 6te Juli.)

Mine Herrer!

Det var ingenlunde blot Herman von Bremenfeld , der lærte af Erfaring, hvor meget lettere det er at kritisere Borgemesteren end at succedere ham; *det* lærte f. Ex. Bailly den første Aften, han præsiderede paa Raadstuen i Paris , og *det* lærte hele Frankrig under Revolutionen, men maatte betale saa dyre Lærepenge, at det øvrige Evropa helst skulde blive klogt af andres Skade. At det imidlertid kun endnu har forstaaet saa lidt, selv her, hvor “ den politiske Kandestøber ” dog alt i hele tre Menneske-Aldere ikke blot har stillet denne Erfarings-Sandhed i et klart, men det politiske Kandestøberi i et udmærket latterligt Lys, dertil er mange Grunde, hvoraf dog, saa vidt jeg skjønner, to kunde være nok; thi den ene er Opvaagnelsen af den længe indslumrede Drift til at tage levende Del i det borgerlige Selskabs Ve og Vel, især hvor det ligger nærmest; og *det* er saa god og glædelig en Ting, at for den Sags Skyld burde man kun smile ad alt politisk Kandestøberi, baade skriftligt og mundtligt, hvor det ikke alt for meget spildte Folks kostbare Tid og gode Humør; men den anden Grund er langt fra at være saa god, thi *den* gjør ondt værre og gjør Forbedring hartad umulig; og *det* er efter mine Tanker hverken Ungdommens naturlige **JA:96** Hang til Sværmeri eller Døgnbladenes drømte Almagt, men det er vor planmæssige Dannelse til at blive Recensenter alle sammen, i Steden for Forfattere, saa naar vi recensere og criticere godt, gjør vi virkelig *vort* bedste, uden at det dog hjælper synderlig til det almindelige bedste, men det kan hjælpe betydelig til det almindelige værste, som er: det borgerlige Selskabs Opløsning.

Ja, m. H., det er latterligt, men det er sandt og kan meget let blive sørgeligt: at vi saakaldte dannede Mennesker alle Vegne dannes ikke til selv at føre et kraftigere , ædlere og mildere Liv og Sprog end Mængden , men til at støde, ærgre og hæve os over den og hinanden, – til aldrig at spørge om, hvad vi selv har gjort eller kan og vil gjøre, men bestandig, hvad andre har gjort eller efter vort Hoved kan og skal gjøre, uden at bryde os det mindste om, hvor umuligt det vilde falde os, om vi selv prøvede derpaa. *Det* kalder man at udvikle vor Forstand og skærpe vor Eftertanke, og noget sandt er der virkelig i det: *Videnskaben* har vundet en hel Del ved denne Dannelse og vil vinde derved, saa længe til den evige Kriticeren udtømmer den menneskelige Livskraft og giver derved de dyriske Drifter, som aldrig uddø, frit Spillerum, da det naturligvis ogsaa er forbi med Videnskaben, som den aandelige Afmagt kun kan lege med, og den dyriske Selvklogskab foragter. Dette var Gangen i Grækenland og Rom , og det maatte blive Gangen i den ny Verden som i den gamle , fordi Menneske-Naturens Love lige saa

lidt som andre Naturlove lade sig forandre eller ustraffet trodse, – maatte blive Gangen, siger jeg, hvis vi ikke kunde blive kloge, dels ved andres ubodelige Skade og dels af egen Skade, mens den endnu er forvindelig; men *det* véd jeg, vi kan, og *det* tror jeg, vi vil, og derfor er det ikke længer i Fortvivlelse, men med lyse Forhaabninger om Fremtiden, jeg nu ser tilbage paa Fortiden og deler min Opmærksomhed mellem Nutidens Tegn, **JA:97**de gode og de slette, siger, hvad jeg ser, og gør det lidt, jeg kan, trøstende mig med Ordsproget: at mange Bække smaa gjør en stor Aa.

De kan sige, m. H., at i dette Øjeblik gjør jeg selv ikke andet end kriticerer, og De har Ret; men kunde *det* blot lære én af Dem, at det er en slem Lyde, som vi ogsaa for vor egen Skyld skal stræbe at aflægge, da havde jeg gjort meget mere, om end paa min egen Bekostning; og *saa* vidt er jeg dog kommen, at jeg ikke regner *det* saa nøje, for at bidrage mit til det almindelige bedste og udbrede den Indsigt: at lige saa galt det vilde være, om alle vore Læger kun dannedes til at anatomere og øvede Kunsten paa deres Patienter i levende Live, lige saa galt er det, naar vi i Aandens Verden dannes til og arbejder paa det samme; saa den Smule Forspring, Videnskaben derved vinder, maa *Menneskelivet*, baade i os selv, i det borgerlige Selskab og i alle menneskelige Forhold, ikke blot betale dyrt, men i saa dyre Domme, at kun ved at dreje om i en anden Gade kan vi undgaa Bankerotten. Saaledes har *jeg* undgaaet den, saaledes ønsker jeg, alle Folk maatte, og saaledes haaber jeg, i det mindste mit Fæderneland vil undgaa den; og derfor griber jeg enhver Lejlighed til at indskærpe den soleklare, men forglemte eller miskjendte Sandhed: at Videnskaben er ene til for Livets, Menneske-Livets Skyld og maa altsaa hverken drives eller fremmes paa Livets Bekostning, men kun til dets Tjeneste, til dets Oplysning og Fordel, dets Forklaring og Forskjønnelse, i Steden for at den nu sædvanlig kun drives til at gjøre baade os selv og andre Livet surt, fortære dets Kræfter og forvirre dets Forhold. Saaledes maa jeg nødvendig gjøre; og den eneste Fejl, som derved kunde og burde undgaaes, er, at jeg taler alene, saa det ikke kommer til nogen levende Vexelvirkning mellem Deres Tanker og mine; men ogsaa *det* er Følgen af vor bagvendte Dannelse og Videnskabelighed, der slet ikke var **JA:98**beregnet paa noget virkeligt Udbytte for Livet, men enten paa med Mund og Pen at levere Kunststykker, Folk kunde have Lyst til at anatomere, eller ogsaa paa Mundhuggerier og Pennefejder, der paa *vort* Udviklings-Trin kunde mere, ligesom Tyre- og Hane-Fægtninger paa et andet; og jeg er i det mindste derfor ikke bange for at sige, at jeg vilde ansé al min Tale om det borgerlige Selskabs og Menneskehedens store Anliggender for spildt, naar den ej kunde bidrage til den *levende Samtale* derom, som ene kan til Gavns oplyse og klare Begreberne.

Saaledes betragter jeg da ogsaa, hvad jeg nu nødvendig maa

sige om National-Forsamlingens Forsøg paa at give Frankrig en splinterny Statsforfatning, der aldeles svarede til en oplyst Tids og en blomstrende Videnskabeligheds Fordringer, saa den forenede alle Naturstandens og det borgerlige Selskabs Fordele. Jeg paastaar nemlig, at dette Forsøg ej blot var galt og maatte gruelig mislykkes, fordi den franske Oplysning var langt mere Skin end Virkelighed, og den franske Videnskabelighed, for saa vidt den angik Menneske-Livet, dets Sammenhæng, Forhold og Øjemed, var uhyre overfladelig, – nej, ikke blot, ikke engang *især* derfor, men fordi ethvert saadant Forsøg er splittergalt og maa nødvendig mislykkes, naar ikke Oplysningen er en virkelig Oplysning om det Liv, man for Øjeblikket har for sig, og naar ikke Videnskabeligheden er en af Erfaring stadfæstet Vidskab om de Natur-Love, dette Liv i sin Ytring og Udvikling altid følger; saa Engelskmænd og Tyskere vilde bære sig lige saa bagvendt ad med at gjøre en splinterny Statsforfatning efter *deres* herskende Filosofi, som Franskmandene ved at gjøre en efter *deres*, ja, jeg tror, de vilde bære sig endnu galere ad, da de ved deres Filosofering er endnu langt mindre vant til at tage Livet, som det findes hos den store Mængde, i Betragtning.

Vel roser man nemlig alle Vegne *Solons* Visdom, **IA:99** ogsaa fordi han ikke stræbte at give Atenienserne de bedste Love, *han* kunde *tænke* sig, men kun de bedste, *de* kunde *taale*; men man har endnu ingensteds begyndt med Forstand at efterligne den Visdom, men modsiger sig heller selv, ved vel at ophøje Atenienserne over alle Folk nu om Stunder, men lige fuldt paastaa: at vi kan alle sammen taale langt bedre Love og en langt friere Statsforfatning, end Solon gav *dem*. Ja, jeg husker selv godt, at da jeg i min Ungdom første Gang læste, hvad der vist nu staar i mange Bøger: at om *vi* end ikke endnu er dydige, saa er dog dertil gjort et Kæmpeskridt derved, at *vore Love* er blevet det, da syntes det mig en høj Tanke og trøstelig tillige, da den gav os Ros for godt Kjøb; men jeg har rigtig nok længe set, det er Snak; for enten maa vi ved dydige Love mene saadanne Love, som passe med vor Natur og Historie, hvad paa ethvert Sted er Dyden ved Lovene, – og da er Lovene nu i alle Lande meget udydige, – eller ogsaa forstaa vi ved dydige Love saadanne, som forudsætte, at vi enten allerede er meget dydige, end vi virkelig befindes, eller at vi dog snart bliver det, naar det kun først staar paa Papiret; og da passer de Love jo slet ikke til Tid og Sted, men gjør kun ondt bestandig værre.

Den franske National-Forsamling, som skulde bryde Isen med, i Folkets Navn at reformere det borgerlige Selskab, er da langt mere at undskylde for sin store Vildfarelse, end vi vilde være, om vi efter Erfaringens eftertrykkelige Advarsel traadte i dens Fodspor; men det var lige fuldt en stor Vildfarelse, at den ikke, i det mindste da Bastillen var falden, Hoffet ydmyget, og Adelens og Gejstlighedens

Aag afkastet, snarest muligt enedes med Kongen om en kort og klar Grundlov, der sikrede Folket de vundne, uberegnelig store Fordele, stræbte da at skaffe Kongen og Loven hele deres Myndighed igjen og overlod Omdannelsen af de selskabelige Forhold til Regeringen, **JA:100**Tid og Omstændigheder, – en stor Vildfarelse, at den deristeden paa den ene Side bragte Hoffet, Adel og Gejstlighed til Fortvivlelse, og paa den anden sprængte sig selv, spildte Tiden og forvirrede alt, ved at kjævles om de naturlige Menneske-Rettigheder og om den fuldkomne, ufejlbare og tilbedelsesværdige *Folkevilje*, som en ubekjendt Guddom, paa hvis Alter Ofrene aldrig kunde blive enten for store eller for blodige.

Ja, m. H., der er meget galt i den højtidelige Kundgjørelse af *Menneske-Rettighederne*, som National-Forsamlingen den 26de Avgust 1789 erklærede for den ny Statsforfatnings uforanderlige Grundvold, meget galt, ikke saa meget for den Friheds og Ligheds og de borgerlige Rettigheders Skyld, den tilskriver alle, som fordi *de* lovlige Grænser, den bestandig henviser til, og *den* kraftige Regering, den bestandig forudsætter, slet ikke fandtes, hvor de gamle Love og den gamle Regering havde tabt al deres Myndighed, og intet nyt var traadt i Steden; saa naar man nu udraabte Frihed og Lighed inden lovlige Grænser, da var det Tøjlesløshed og Selvtægt, uden andre Grænser, end enhvers egen Lyst og Styrke eller Tilfældet satte; og naar man desuagtet tilsikrede enhver al mulig Sikkerhed paa Liv og Gods og Frihed og den allerretfærdigste Behandling, da var det kun latterligt Ordgyderi, der ikke gjorde de rolige Borgere mindre udsatte for at miste alt ved deres Fjenders Ondskab og Pøbelens Tøjlesløshed.

Det var alt sammen galt, men det galeste var dog, hvad der laa til Grund for det hele og udtryktes klarest [i] den rousseauske, i sig selv tvetydige og i sin franske Anvendelse fortvivlede Grundsætning: at *Loven* kun er et Udtryk af *den almindelige Vilje*, som enhver enkelt maa bidrage sit til at skabe. I *Rousseaus* berømte Bog lader dette sig nemlig ret godt læse og mellem lærde Folk forsvare, da Rousseau har været betænksom nok til at forudsætte en Stat, i det højeste ikke større end Staden **JA:101**Genf, hans Fødeby, dernæst at forudsætte et dydigt Folk, der vil det almindelige bedste, og endelig at indrømme, at dette lille dydige Folk, for personlig at kunne tage Del i alle Statsforhandlingerne og oplyse sig derefter, vel maatte have Slaver, som gjorde det grove Arbejde og naturligvis ingen Del havde enten i Loven, Friheden eller Ligheden; men naar man nu anvender denne Grundsætning paa en By som Paris, endsige da paa et Land som Frankrig, da bliver det naturligvis splittergalt, om man end ti Gange lægger til, at den almindelige Vilje ogsaa kan ytre sig i et frit valgt Folkeraad, og maa det i store Lande nødvendig; thi det kunde i det højeste være godt nok for de skikkelige og oplyste Folk i Landet, naar ikke da de

uskikkelige, dumme og raa vilde gjøre *deres* Rettigheder gjældende og personlig bidrage deres til at skabe den almindelige Vilje, som den eneste Lov, et frit Folk bør adlyde.

Lad os en Gang tage et Exempel lige ud af Livet! Sæt, vi havde her for os alle voxne Mandfolk i Kjøbenhavn, og fortalte dem, at de som et frit Folk burde ikke lyde andre Love end dem, der var Udtrykket for den almindelige Vilje og gav følgelig alle Frihed og Lighed, samt, at for at faa at vide, *hvad* der var den almindelige Vilje, behøvede man blot i ethvert Tilfælde at tælle Stemmerne, da *de fleste Stemmer* altid maatte gjælde for den almindelige Vilje! Sæt nu, denne Synsmaade for Lov og Ret vandt de fleste Stemmer, som jeg er nær ved at tro, den vilde, og én derpaa udbredte sig over den gruelige Ulighed, især *Formuen* efter vore gamle Indretninger har gjort mellem Stadens Indbyggere, og det ingenlunde efter Fortjeneste, Flid og Gavmildhed, men dels ved Slumpetræf og dels ved Puger, Ager og anden Udsuelse, saa nu vilde han spørge den almindelige Vilje, om det ikke skulde være en Lov, og det en Grundlov i Staden: at hvem der havde over 10,000 Rdl., skulde levere Overskuddet i Kæmner- **JA:102**Kassen, hvorfra det igjen ligelig deltes mellem dem, der havde mindre, saa de, som havde mindst, fik mest deraf, men alle noget! – Hvad saa? Hvem tør nægte Muligheden af, at dette Forslag ogsaa ved de fleste Stemmer blev den almindelige Vilje? Og nu vil vi forestille os det sat i Værk paa den allerroligste, billigste og humaneste Maade, saa alle de paa første og anden Sal, der skulde aarelades, fandt sig i deres Skæbne, og de fleste Stemmer fandt sig i, at en Del rige Knaster i Stuen og flere i Kjælderens snode sig fra den almindelige Vilje med den gode Samvittighed, at det var ikke *deres* Vilje, – se, det vilde dog give Handel og Vandel og al udbredt Virksomhed et Knæk, de sent eller aldrig forvandt, og paa alle mulige Maader befordre baade Fattigdom og Dovenskab, Ødselhed og Nærighed, Svir og Spil og slette Sæder, saa den Dag kom snart, da enten de flittige og virksomme underkastede sig hvilket som helst Aag for nogenlunde Sikkerhed paa velerhvervet Ejendom, eller ogsaa Staden blev i Bund og Grund ødelagt, da alt Rips-Raps vilde ty der til, hvor man, uden at arbejde, kunde, saa længe det varede, leve lystig paa andres Bekostning. Betænker man, hvad blot det tvungne Fattigvæsen kan udrette, naar det som i England faar Tid til at gjøre sin Virkning, – skjønt det unægtelig er et godt Træk ved den almindelige Vilje, at ingen skulde dø af Sult, – da maa man vel kunne slutte sig til, hvad Følgen blev, naar Magten skulde sætte alt *det* igjennem, som de fleste Stemmer erklærede for den almindelige Vilje, uden engang at tale om, det da vil blive de fleste Stemmer ikke i det hele men mellem de haandfaste Karle; og har vi betænkt *det*, vil vi lige saa lidt forundres som fortrylles ved, hvad vi se i *Paris*, hvortil vi nu maa vende os, da den første mærkværdige

Begivenhed efter Kundgjørelsen af de naturlige Menneske-Rettigheder baade udgik der fra og førte saa vel National-Forsamlingen som Kongen fra Versailles der til.

JA:103 Kommer vi nu til Hôtel de Ville , for at se, hvordan gamle Bailly befinder sig i sin ny Lænestol, da betror han os strax, at det er meget slet, saa hvor nødig han end vilde undvære de mageløs glimrende og smigrende Optrin, hans høje Værdighed har skabt, saa sagde han dog sin Lykke Farvel, da han forlod Versailles ; og skjønt han maa slide som en Hest fra Morgen til Aften, for at skaffe Pariserne Brødet i Overflødighed for godt Kjøb , saa naade han dog ikke engang det og var for Resten saa godt som et Nul, da Pariserne kun gjorde, hvad de selv vilde, og den selvgjorte Magistrat, som havde valgt ham til Hoved, desuden vedblev at følge sit eget og udstedte Forordninger i hans Navn, uden en Gang at spørge om hans Mening, som de bestandig forudsatte, maatte være netop lige saa ægte frisindet, oplyst og parisisk som *deres*.

I Spidsen for de glimrende og smigrende Optrin, som skulde bøde paa alt dette, staar naturligvis det, vi alt har omtalt, Dagen efter Bastillens Erobring, da Bailly, i Selskab med Sieyes , Lafayette og over 80 andre [af] National-Forsamlingens Medlemmer, bragte Fred, Trøst og Opmuntring til det selvraadige Paris og modtog saa med Borger-Kronen Præsidentskabet i Frankrigs og, for alle Franskmands Øjne, Verdens Hovedstad. Selv har han i sin Dagbog beskrevet dette Optrin saa udførlig og naturlig, at [vi], om endskjønt vi er langt fra at finde det saa himmelsk som han, dog maa finde det morsomt. Blandt andet fortæller nemlig Bailly, at da de andre gik hen i Nôtre-Dame Kirken , hvor der efter Ærkebispens Forslag skulde synges et Tedeum baade for i Dag og i Gaar, var han, saa adspredt og forstumlet som en ung Elsker, bleven næsten ene tilbage paa Raadstuen , og da han nu med den eneste af Magistraten, der [havde] biet efter ham, gik ned ad Trapperne, for at indhente de andre, mødte han en høj, smuk Mand i dyb Negligé , som bød ham sin Arm og sagde: “Jeg er en af dem, som har erobret Bastillen og var en af de **JA:104** første ved Stormen.” “Og se”, siger Bailly, “det var den brave *Hulin*, som jeg den Gang endnu ikke kjendte, men som Efterslægten skal lære at kjende.” Heri spaade ogsaa Bailly sandt; thi vel havde den brave *Hulin*, ellers en Urmagersvend fra Genf, nær sat Pelsen til i Rædselstiden, før han ret blev bekjendt , men siden blev han Adjudant hos Bonaparte i Italien, blev General og Greve, var Kommandant i Wien 1805 og Aaret efter i Berlin og selv i de hundrede Dage Kommandant i Paris .

Dog, vi maa gaa videre og forbigaa den fatale Historie med Foulon og hans Svigersøn Berthier, som hverken Bailly eller Lafayette kunde frelse af Pøbelens Hænder, vi maa forbigaa alt i Paris og Versailles som Smaating mod Pariser-Pøbelens afgjørende Sejer den 5te og 6te Oktober, hvorfor Æren tilhører det

andet Kjøen .

Der havde været megen Bevægelse i Paris angaaende *Kongens Veto*, som man kivedes om i National-Forsamlingen, stor Bevægelse , naturligvis ikke fordi Pøbelen vidste, hvad det vilde sige, men netop fordi den *ikke* vidste det, saa dens Ledere kunde bruge det som et Skrækkebillede ved alle Lejligheder og som en hemmelig Kilde til alle mulige Ulykker.

Mirabeau var baade klog og oprigtig nok til ikke alene at stemme for Kongens Ret til at forkaste saa vel som at bifalde National-Forsamlingens Beslutninger, paa Grundloven nær, men selv til at sige: han vilde heller leve i Konstantinopel end i Paris , naar 6 eller 1200 Raadsherrer skulde regere uindskrænket; men Sieyes var som en Kariol-Hest , og hele hans Tankegang var som en Stereotyp , siger Thiers , der slet ikke lod sig skille ad; og endelig blev de fleste Stemmer for en Mellemting, for et Veto nemlig, der ej kunde ophæve, men kun forsinke Udførelsen af en Folke-Beslutning. Medens imidlertid saa vel dette som Kundgjørelsen om Menneske-Rettighederne og flere Ting laa hos Kongen og ventede, ikke paa hans Bekræftelse, **JA:105**som man paastod, Grundloven ikke behøvede, men blot paa, hvad der maatte følge af sig selv: hans Bifald og Bekjendtgjørelse, løb det Rygte, som ikke var urimeligt, at han helst vilde rejse til Metz eller en anden Grænsefæstning, for at være uden for det hele og have Ro; og hertil kom et Gilde, Garder-Officererne i Versailles gjorde 2den Oktober for et andet Regiments nyankomne i Skuespilhuset , hvor man raabte Hurra for Kongehuset, men ikke for Folket, gjorde Blæst med hvide og sorte Kokarder, men traadte, sagde man, paa den trefarvede, fik en Del Soldater ind at drikke Kammeratskab, stormede under Trommeslag Logerne med alskens Hofdamer i, sang en bekjendt Arie: “O, Richard, min Konge! al Verden dig svigter”, svor Troskab til Døden, og fik til sidst baade Kongen og Dronningen til at vise sig og modtage deres Hylding.

Saaledes stod Sagerne, da den 5te Oktober en stor Flok Fiskerkærlinger og deres Søstre flokkedes om Raadstuen , skreg paa Mel og Brød, vilde stukket Ild paa Raadstuen og skjældte Mandfolkene ud, som snakkede kun om det, men forstod ikke at handle. Dog var der ét Mandfolk, der gjorde sin Stemme gjældende, en af Bastillens Overvindere, *Maillard*, siden berygtet under det velfortjente Navn Hugaf: *han* raadte dem at gaa lige til Versailles og klage deres Nød for Kongen og National-Forsamlingen; og efter at have ringet med Stormklokken, saa alle Natuglerne kom frem, fulgte de Maillard, som gik foran med Trommen.

(*Miomandre*. – Garden, som frelste Dronningen.)

IX.

(Den 9de Juli.)

Mine Herrer!

Man har tit bemærket, at der var ikke meget Liv i de gammel-franske Skuespil; og det, tænker jeg, kom netop af, at der var saa meget Skuespil i det daglige Liv; og skjønt det vel for det meste var Komædie, saa udgjør dog unægtelig Ludvig den sextendes offentlige Liv en saa fuldstændig Tragedie, at *den* virkelige Digter, som kunde faa Held til at fremstille det, vilde levere et Sidestykke til de bedste af Shakspeares Dramaer, [des] fuldkomnere, jo strængere han holdt sig til Historien, og jo bedre han afholdt sig fra fremmede Prydelser .

Et saadant kjærnefuldt Udtog af Revolutions-Historien, fra Stændernes Sammenkaldelse til Kongens Henrettelse, vilde efter mine Tanker ogsaa være den eneste Fremstilling, der gav Folk, som de er flest, et livagtigt og træffende Billede af den store Omvæltning, hvorunder stort og smaat, Visdom og Daarskab, Sværmeri og Spidsfindighed, Finhed og Grovhed, Blødhed og Haardhed blandes og skifte saa idelig og saa urimelig, at en kort Angivelse af alt, hvad der gjorde Opsigt, er lige saa unyttig som utaalelig, og en udførlig Fortælling maa trætte selv de taalmodigste og efterlade selv hos de opmærksomste et dunkelt og forvirret Indtryk.

IA:107 Begge Dele maa man imidlertid stræbe at undgaa ved en Begivenhed, der aabner et nyt Tidsrum i Verdens-Historien og er tabt for enhver, der opfatter den énsidig: *enten* som et Skrækkebillede, der skal kyse Folk fra at bekæmpe de unaturlige, tvungne og i Længden lige saa ødelæggende som utaalelige Forhold, der mer og mindre har forknyttet det borgerlige Selskab overalt, *eller* som et Mønster, alle Folk burde efterligne. Kunde mulig den franske Revolution enten blive ubekjendt eller glemmes nogensteds i Evropa, saa kan den forknyttede Tilstand, som findes overalt, dog umulig glemmes og maa, hvor Haardekuden ikke løses med Lempe, smedde et Sværd til at overhugge den, – som Lafayette spaade, da han indviede den trefarvede Kokarde med de bekjendte Ord: “Den skal rejse Evropa rundt”; – men *det* vil netop den franske Revolution selv forhindre, naar den bliver sat og set i sit rette Lys: som et lærerigt og advarende Exempel baade for Fyrster og Folk, for Borger og Bonde, saa vel som for Adel og Gejstlighed, for høje og lave, fattige og rige; thi hvor der da blot er lidt mere sand Guds frygt og Menneske-Kjærlighed, lidt mere Alvor og Dybde,

Ærbødighed for Sandhed og Ret og Følelse for Blodets naturlige Baand, der knytte os ved Forældrene til Fortiden og ved Børnene til Fremtiden, – kort sagt, m. H., overalt, hvor man blot lever lidt mindre end Pariserne i Øjeblikkets Nydelse og lidt mere i Minde og Haab, hvad dog nok er Tilfældet i alle Evropas Lande østen for Rhinen og norden for Donav, – dér vil man paa begge Sider grue, ikke blot for den saakaldte Rædselstid under Marat, Danton og Robespierre, men ogsaa for Indledningen dertil, som en Malstrøm, hvori det er for sent at vende, og for Følgerne deraf, som er en uberegnelig og sagtens grænseløs Ulykke, – paa begge Sider grue derfor, men ogsaa paa begge Sider indse Nødvendigheden af en Grundforbedring, som det eneste, der kan forebygge Omvæltningen.

JA:108Hvor man nemlig paa én af Siderne er blind for det sidste, dér nytter ingen Gru for det første; thi vel kan den afholde Folk fra at efterabe den franske Revolution, men aldrig fra, naar alt er modent, at gjøre en selv; og man kunde lige saa vel haabe, med Trusler eller Fornuftgrunde at forebygge Dødskampen hos en Enkeltmand, som ved Tvang og Skrækkebilleder at forebygge Revolutioner, som slet ikke er andet end Folkenes Dødskamp, der, naar den dødelige Sygdom, Folkelivet har i alle Lande, ikke mer ved Naturens end Kunstens Hjælp faar en lykkelig Krisis, vil i sin Time indtræffe med en Nødvendighed, der bryder alle Love og trodser al Modstand, til Kraften er udtømt.

Naar jeg derfor med en vis Udførlighed har talt baade om de ti Dage, om Bastillens Erobring, om Nattemødet den 4de Avgust og om Flytningen den 5te og 6te Oktober, da var det ingenlunde, fordi jeg enten kunde eller vilde saaledes følge Revolutionens Dagbog selv i dens korteste Udgave, hvor Dagene er 44; men det var [til] Dels, fordi jeg véd, det i Fortællingen af en stor Begivenhed, ligesom i Begivenheden selv, er det første afgjørende Skridt, hvorom det gjælder, da Resten i Tankens som i Tingenes Verden følger af sig selv. Og hvem ser ikke, at det første afgjørende Skridt er gjort, naar National-Forsamlingen ikke blot selv flytter fra Versailles til Paris, til en Stad med 700,000 Indbyggere, der allerede i tre Maaneder har været i fuldt Oprør og foreskrevet Kongen Love, – naar ikke blot National-Forsamlingen selv flytter til Paris, men drager Kongen med sig, eller rettere: naar Pariser-Pøbelen fører begge, med samt National-Garden og Lafayette, i Triumf, og kan da umulig andet end foreskrive dem Love alle sammen og sønderrive dem, naar de ej længer lystre, uden Spørgsmaal om, enten de vægre sig, fordi de ikke vil, eller fordi de ikke længer kan føje sig efter en forfængelig, tøjlesløs og blodtørstig Pøbels Luner.

JA:109Betragte vi derfor Ludvig den sextendes offentlige Liv som en Tragedie i fem Akter, da er den tredje Akt sluttet med hans Indtog eller rettere Indespærring i Tuilliererne, den Gang ogsaa et

Fængsel ligere end et Slot; og hvilke Forhaabninger da end den fjerde Akt maatte vække, véd vi dog forud, de vil alle skuffes i den femte, da Knuden, som ingen Snildhed kan løse, voldsomt overhugges. Hvor lang derfor end denne Mellemtid med den virkelige Fortvivlelse og det forfængelige Haab kan være i Livet, maa den dog i Tragedien løbe snart, naar dette Mellemspil ikke skal kjede, men spænde og forberede paa Udfaldet; og denne fjerde Akt spiller mellem Flytningen til Paris i Oktober 89 og Kongens ulykkelige Flugt i Juni 91, og de mærkelige Optrin var: Folke-Festen paa Mars-Marken, Neckers Flugt, Mirabeaus Død og Gejstlighedens Undergang. Ved at dvæle ved hvert af disse et Øjeblik, vil vi se, hvorledes Strømmen nu rev alt med sig og gjorde Redning aabenbar umulig.

Det var Aarsdagen efter Bastillens Erobring, man med megen Skjønsonhed valgte til en stor Folke-Fest paa Mars-Marken ved Seinens Bred, hvor der skulde holdes Messe paa Fædernelandets Alter og aflægges en højtidelig Ed til Friheden og den ny Statsforfatning, man vel endnu var langt fra at være færdig med, men betragtede dog som en afgjort Sag. Her skulde ikke blot Kongen og Hoffet mødes med National-Forsamlingen, men Sendebud fra alle Armé-Korps og de 83 nye Departementers National-Garder skulde ogsaa indfinde sig og ved Troskabs-Eden stifte et stort Forbund mod alle Frihedens udvortes og indvortes Fjender.

Som det sædvanlig gaar ved slige Lejligheder, var nu vel Tanken og Forberedelsen interessantere end Opførelsen; men det er ogsaa kun det smaa, der nøjagtig maa passe til Tid og Sted, naar det skal ænses, medens det store gjør sig gjældende, naar og hvor det saa viser sig. 12,000 Mand arbejdede paa at skuffe Jord til Side og deraf danne et Amfiteater til 400,000 Mennesker; men Tiden var knap, saa man frygtede for ej at blive færdig; da forenede en Del frivillige sig med Arbejderne, og snart var saa at sige hele Paris i Arbejde med Skovl og Spade, høje og lave og selv fine Damer kappes om at tage Haand i med og virkelig bidrage til den store Folkefest. Naturligvis blandede der sig en god Del Forfængelighed i Spillet, og det morede Pariserne nogle Dage ordentlig at spille Daglejere, og hver med sine Naboer, med flyvende Faner og Trommen foran, trække paa Arbejde om Morgenen og hjem om Aftenen; men det var dog noget stort, og det var et stort Forbillede paa, hvad vi vente, og hvad der maa komme, hvor det borgerlige Selskab virkelig gjenfødes: almindelig Sans for Folke-Fester, som gjenkalde vitterlige og paaskjønnede Folkeheld, og Aflæggelsen af den ulyksalige Fordom, at Dannelse og Dovenskab skal følges ad, og at derfor Haandværk og Haandarbejde er dybt selv under Bondekarlens Værdighed, naar han avancerer til Skolelærer, endsige under studerede og fra

Vuggen fornemme Folks, – en Fordom, der ikke blot gjør, hvad man kalder Oplysning og Dannelse latterlig, men gjør sand borgerlig Frihed umulig og vilde gjøre hvad man kalder almindelig Dannelse til almindelig Undergang.

Om Dagen og Festen selv den 14de Juli 1790 har jeg kun lidt at sige; thi sligt maa man enten selv have set eller hørt beskrive naturlig af Øjenvidner, for at skildre det godt, medens enhver Skildring paa fri Haand, jo kunstigere og udførligere den er, des kjedsommeligere. Vel kunde jeg gaa i Rette med Fru Staël-Holstein, som selv var til Stede og kunde godt tegne, hvad hun vilde, [fordi hun] ikke har givet os en ordentlig Beskrivelse, i Steden for kløgtige Bemærkninger, som vi gjerne havde skjænket hende; men det nytter ikke en Gang at gaa i Rette med de levende, endsige da med de døde, om Smag og Behag. **JA:111**Nok er det: for de 400,000 Tilskuere viste 60,000 Nationalgardere fra Departementerne ikke blot deres krigerske Holdning under en øsende Regn, men ogsaa deres Smidighed baade i Sind og Skind; thi da de noksom havde aabnet og sluttet Geledderne, opløste de sig pludselig, satte Geværerne og satte en Dans op, som det lod til, selv Himlen maatte smile ved, thi nu klarede det op med Solskin, mens Biskoppen af Autun, *Talleyrand-Perigord*, i Spidsen for 300 Præster med trefarvede Skjærf læste Messen, og saa vel Kongen og National-Forsamlingen som Lafayette og alle Armeens og Nationalgardens Ordførere under blinkende Sabler aflagde Borger-Eden.

Dette Oprin, naturligvis ledsaget af almindelig Rørelse, vakte en af de svage Forhaabninger om en lempelig og lykkelig Overgang fra Tyranni og Trældom til Frihed og borgerlig Orden; men det gik dermed, som bestandig paa Teatret, hvor det var Daarskab at ville slutte sig til Skuespillernes virkelige indbyrdes Forhold enten fra deres kjærlige eller [deres] fjendtlige Miner under Spillet, om de end nok saa øjensynlig er selv henrevne af deres Rolle.

Et andet svagt Haab havde *Necker* og en Del med ham i den sidste Tid næret, det nemlig: at naar de mere alvorlige og rolige Medlemmer af National-Forsamlingen forlod den, skulde Resten og Pøbelen gjøre det saa galt, at alle fandt det utaaaleligt og købte Rolighed til enhver Pris. Denne Regning var nu vel, som ogsaa Erfaring har vist, for **saa** vidt ganske rigtig: at naar Pøbelen faar Lov at rase ud, vil selv **de** af dens egen Midte, Lykken har sat i Velstand, længes efter Stilhed, og alle arbejdsomme eller velhavende Borgere i Fortvivlelse underkaste sig den første den bedste, der stiller Stormen; men **det** er en Udsigt, ingen ædel Mand maa fryde sig ved; thi dels er den Ulykke uberegnelig, som kan og rimeligvis vil ske, før Raseriet sætter sig, og dels vil Folket sandsynligvis gaa glip ad alt, hvad det har stridt og lidt for saa længe. **JA:112**Necker, som efter Bastillens Erobring naturligvis ej blot var kaldt tilbage, men ført i Triumf gennem hele Frankrig, havde

derfor ingen Ret til at beklage sig over, at han snart tabte hele sin Folke-Gunst og maatte allerede i September 90 saa godt som stjæle sig ud af Landet og levede siden, kun lidt fornøjet, trods alle sine Penge, paa Herregaarden *Coppet* i Svejts, som ved ham og hans berømte Datter har vundet en Slags Navnkundighed. Her døde han, netop da Napoleon antog Kejsertitlen, og staar nu i Historien som et af de klareste Beviser paa, at ingen forregner sig grovere end de største Regnemestere, naar det er levende Størrelser, de skal behandle.

Endnu holdt *Mirabeau* sig, og man kan vel sige, at saa længe der var Liv i *ham*, var der ogsaa Haab om et taaleligt Udfald; thi hvad han end ellers var som Menneske, synes han dog at have været en af de naturligste Franskmænd, der traadte frem paa den store Skueplads, ligesom han uden Sammenligning var den aandfuldeste, kraftigste og djærveste. At han hemmelig indlod sig i Underhandlinger med Hoffet og understøttedes derfra med Penge gennem hele Aaret 90, hvad tit er blevet nægtet, erklærer Thiers for en afgjort Sag, man vel ej kan forsvare, men maa dog undskylde med hans slette Omstændigheder og med den Bemærkning, at han ingenlunde solgte sin Overbevisning, men vedblev derefter ligesom før at bestride saa vel Hoffets Forsøg paa at tilbagevinde sin Egenraadighed som Pøbel-Smigrernes paa at nedrive Tronen eller dog berøve Kongen selv Skinnet af Frihed og Indflydelse.

Efter mine Tanker er imidlertid selv denne Betragtning af *Mirabeau* skjæv og ubillig; thi i Revolutions-Historien er det jo slet ikke Spørgsmaal om, hvor megen Dyd og Uegennyttighed vi kunde ønske hos en Mand med *Mirabeaus* Kraft og Indflydelse, men kun, hvad han var **JA:113** paa sit Sted og i sin Tid, under de givne Omstændigheder og i Sammenligning med dem af alle Partier, der spillede en udmærket Rolle; og da finder jeg ikke blot, han var Hovedet højere end hele Resten, men havde langt mere aabent og ædelt, langt mere Fasthed og Billighed i sin Færd, end de andre, og end man nogen Sinde kunde ventet hos en Mand, der ved Fødselen hørte til en dybt fordærvet Hofadel, var unaturlig og grusomt behandlet, baade af sin Fader, af Regeringen og af det saakaldte fine Selskab, lige til sit 40de Aar, da han indtraadte i National-Forsamlingen, og havde dær i to Aar en Overlegenhed og Indflydelse, næppe nogen af de andre vilde haft, uden gruelig at misbruge.

Da *Marat* blev anklaget i National-Forsamlingen for offentlig at have opfordret Pøbelen til at hænge 800 af dens Medlemmer, med *Mirabeau* i Spidsen, da foreslog *Mirabeau* at gaa over til Dagens Orden og satte det igjennem. Da man, for at hindre ham fra at blive Minister, foreslog, at ingen af National-Forsamlingen maatte lade sig udnævne dertil, sagde han rent ud: "Det stemmer jeg imod; men vil man foreslaa, at, mens det er alle andre Medlemmer uforment,

skal det være Riquetti Mirabeau udtrykkelig forbudt, da giver jeg det Forslag min Stemme.” Endelig i de stormende Majdage, da man vilde berøve Kongen al Del i Krigs-Erklæring og Fredslutning, og Mirabeau viste baade det urimelige og det ubillige deri, blev hans Modstander Barnave baaren i Triumf af Pøbelen, medens man skreg, at Mirabeau var bestukken, og raabte paa Gaderne med et Flyveskrift om Grev Mirabeaus gruelige Forræderi; men da besteg han Talerstolen med de Ord: “Sejer eller Død! Jeg er ogsaa baaren i Triumf, og dog raaber man i Dag mod Grev Mirabeaus gruelige Forræderi, som om man tænkte, jeg ikke længe havde vidst, der er kun ét Skridt fra Kapitolet til den **JA:114**tarpeiske Klippe ; men det gaa dermed, som det vil! jeg gaar *min* Gang.” Han gik den og vandt Sejer.

Naar Historie-Skriveren ser en saadan Kæmpenatur skride stadig frem paa den ædleste Bane, der følges i hans Kreds, og ser, det er ingenlunde hans Lyder, men meget mere de Dyder, som er Kæmpesjælens naturlige Ledsagere, som svække og true hans Indflydelse, ser det og opkaster sig dog ukaldet til Kæmpens Skriftefader, – da røber han derved i mine Øjne, om ej noget værre, saa dog sin Dværgenatur, der vil gjøre det store smaat, for at kunne se det over Hovedet. Hvad Mirabeau som Minister vilde og kunde udrettet, *det* er vist nok et ubesvarligt Spørgsmaal; men at hans Ministeriums Historie i det mindste ikke [var] blevet saa flov og tom som det *thierske*, det tør jeg paastaa; og hvem der, som Thiers, har grebet Lejligheden til at vise, han selv ikke duer til Minister, har i alt Fald tabt sin Stemme om, hvad en Mirabeau kunde duet til.

Dog, det stod i Skæbnens Bog, at denne, jeg tør ikke sige som hans Lovtalere: Frihedens, men: den franske Friheds Herkules, skulde [ikke] blive Minister; dér stod formodentlig ogsaa, det vilde ikke hjulpet, og den 2den April 1791 døde Frankrigs sidste Haab med *ham*.

Endnu i Begyndelsen af Aaret, da man højrrøstet krævede en Lov mod Emigranterne, kæmpede han en fortvivlet Kamp med Jakobinerne – “Giver De en Lov mod Emigranterne”, sagde Mirabeau, “da sværger jeg Dem til, *jeg* lyder den ikke”, – og [han] vandt Sejer, men det var ogsaa den sidste (28de Februar 1791). “Den Popularitet”, sagde han, “jeg har attraaet og nydt, er ikke noget usselt Rør: den skal slaa dybe Rødder i Rettens og Fornuftens Grund.” Han levede og døde som en Hedning, saa jeg er ikke partisk for ham; men den almindelige Sorg og Forbavselse ved hans Død fra Borgen til **JA:115**Hytten borger mig for, jeg har ikke set fejl: han var ikke blot Kongens, men hele det borgerlige Selskabs sidste Haab.

(Gejstlighedens Godser og Borgered. – Talleyrand-Perigord . – Haabet paa Emigranterne og de fremmede Magter værre end intet.)

X.

(Den 11te Juli.)

Mine Herrer!

Jeg formoder, De deler ikke det attende Aarhundredes Fordom mod alle Konger af Guds Naade og mod *Naade* i det hele, som noget, man, i Følelse af sin Menneske-Værdighed og i Bevidsthed af sine unægtelige Fortjenester, meget maa frabede sig, da *Retten*, som Ordsproget siger, giver os alle nok . Jeg formoder, De hylder ikke som en Grund-Sandhed, hvad jeg ansér for en lige saa ulyksalig som grundløs Fordom; og denne min Formodning støtter sig fornemmelig paa, at, hvad Alderen angaar, da tilhører De alle sammen det nittende Aarhundred enten mere end jeg eller dog omtrent lige saa meget, det nittende Aarhundred, hvis herskende Tankegang det aabenbar er: at tage sig Verden saa let som muligt og gjerne tage mod alt det gode, man kan faa, uden ængstelig at spørge, enten hvor det kommer fra, eller om det er nøje afpasset efter vor Fortjeneste. Denne sunde Leveregel falder vist nok Mennesket saa naturlig, at man kan være vis paa, enhver for sit eget Vedkommende i Henseende til det haandgribelige følger den af alle Kræfter, til alle Tider og under alle Himmelegne ; men at man desuagtet for ramme Alvor kan hylde og, hvor det gjælder Næsten og aandelige Ting, handle efter den modsatte, aldeles unaturlige Tanke *IA:117*gang, *det* beviser det attende Aarhundrede, og klarest den franske Revolution, hvis lydelig udtalte Grundsætning det unægtelig var, ej blot at udrydde alle Konger af Guds Naade af Jorden, men Ordet *Naade* af Sprogene og Begrebet af alle Folks Tankegang, saa man altid tænkte sig den uforanderlige *LOV* og den strænge *Ret* paa Tronen.

Men det gik med denne, som det gaar med enhver unaturlig Tankegang, at naar den drives til det yderste, da bliver den uhyre latterlig, og naar den desuagtet træder i Kraft, da nedbryder den sig selv; og derfor er det en borgerlig Lyksaligheds-Sag, vel endnu mer for det øvrige Evropa end for Frankrig selv: at Revolutionen aldrig glemmes, men kommer til at staa lyslevende for alle de følgende Slægter, ligesom den staa for os, der voxede op med den, fulgte den med levende Deltagelse, havde det Held at overleve den og vandt et Stade, hvorfra den i Mag lader sig overskue, et Stade, som det vist findes bedre paa Danmarks Sletter mellem Dem, m. H., end paa de højeste Bjærge og i de talrigste Folke-Forsamlinger; saa det eneste, jeg end[nu] for Livets og Oplysningens Skyld kunde ønske,

var, at jeg ej talte ene; men da den rette “indbyrdes Undervisning ” som en fri Kunst endnu er en Hemmelighed, der slet ikke énsidig lader sig udgrunde , maa vi prøve, hvor vidt vi, ved bestandig at savne , kan nærme os den.

Hvad nu *Kongerne af Guds Naade* angaar, da vil jeg ingenlunde stræbe at sige derom alt, hvad jeg enten har læst eller tænkt, men kun, at *de* Konger, der virkelig svare til Navnet, er en stor Velsignelse for Folk og Lande, medens det er soleklart, at man godt kan være Konger af Guds Vrede, skjønt man baade skriver sig af hans Naade og er af selve Paven i Rom baade salvet og kronet dertil. Hvor soleklart imidlertid end det sidste er, saa havde man dog i det attende Aarhundrede aldeles glemt den mærkelige Forskjel mellem at kaldes noget **JA:118** stort og godt og virkelig at være det, saa baade Konger og Folk gav Gud og hans Naade Skylden for alt, hvad de saakaldte Kejsere, Konger og Fyrster af Guds Naade gjorde, hvad især i Frankrig maatte gjøre Stillingen utaalelig, en lempelig Grundforbedring umulig, og en ulyksalig Foragt mod Gud og hans Naade hardtad almindelig. Især i Frankrig , siger jeg, thi netop dér var det, Franke-Drotten *Klodevig* i det 5te Aarhundrede, som med grusom Vold og nedrig List bemestrede sig Gallien, fik af den hellige Fader i Rom Tilnavnet “den allerkristeligste Konge”, som endnu Ludvig den sextende bar; netop dér var det ogsaa, *Pipin* den lille, som i det 8de Aarhundrede ranede Kronen, fik den viet af Pavens egen høje Haand og skrev sig først blandt alle: Konge af Guds Naade; dér var det endelig, man fra det 5te til Slutningen af det 18de Aarhundrede havde haft næsten lutter Fyrster, der enten som Ludvig den fjortende herskede med et Jærnsepter eller som Ludvig den sextende lod sig beherske af, hvad stærkt eller smukt der traf til at staa ham nærmest. Ja, mellem de “allerkristeligste Konger” i 13 Aarhundreder nævner Historien kun tre foruden Karl den store , der kunde gjøre mindste Krav paa for Alvor at kaldes Landsfædre: den hellige Ludvig , den tolvte , og Henrik den 4de af Bourbon ; saa naar Franskændene oplod deres Øjne med den Tro, de naturligvis havde: at *deres* Konger havde været de allerkristeligste og allerægteste af Guds Naade, da maatte de nødvendig fatte et bittert Nag baade til Konger, til Naade og [til] Kristendom; og naar paa den anden Side Ludvig den sextende , som skal have været meget vel bevandret i Frankrigs Historie, sammenlignede sig med sine Forgængere, maatte han nødvendig finde sig lønnet med den sorteste Utaknemmelighed og finde selv den rimeligste Indskrænking i Længden utaalelig.

Som Folkets Hoved, der skulde stræbe at styre efter Folkets Hjærte, det er: som en Høvding, der kun havde **JA:119**baade sin Magt og Indkomst for at fremme, hvad der efter Folkets Tankegang var fælles bedste, – som saadan havde aldrig nogen fransk Konge, end ikke den hellige Ludvig , betragtet sig; men de havde alle ansét

sig for arvelige General-Forpagtere af hele Riget og General-Politimestere, hvis Vilje var deres eneste Lov; saa Forskjellen var kun, om deres Vilje var god eller ond, om de vilde flaa og slagte eller skaane og ynkes over deres Undersaatter. Det sidste vilde unægtelig *Ludvig den sextende*, som derfor strax ved sin Tron-Bestigelse 1774 aabnede Bastillen, viste immer et blødt Gemyt og stræbte i *Turgot*, *Malesherbes* og senere *Necker* at finde Ministre, som, uden at trykke Folket, forbedrede Finanserne og, uden at støde Hoffet, gjorde nyttige Foranstaltninger. Om imidlertid end disse Ministre havde været langt anderledes deres Post voxne, var dette dog en Umulighed, saa de maatte enten snart takke af eller gjorde som *Necker* ondt værre, og den Tid var forbi, da Folket enten vilde eller kunde tage Viljen i Gjerningens Sted.

Saaledes begyndte den ulyksalige Strid mellem Regeringen og Folke-Stemmen, hvorved Staten opløstes; og da alt Haab om mindeligt Forlig var forsvundet med *Mirabeau*, blev Kongen og Hoffet daglig fastere i den Tanke, at den eneste Redning var i *Flugten*, som da ogsaa iværksattes den 20de Juni 91.

Planen dertil var lagt saa hemmelig som muligt med General *Bouillé*, den eneste tapre Soldat, Kongen endnu kunde regne paa, og som endnu havde en Hær paa Benene i Lotringen og Elsas og skulde skaffe Kongen Følgeskab fra *Chalons* af, hvortil han selv maatte se at komme. Det vanskeligste var at slippe ud af Tuilleriesne og af Paris, hvor alle kjendte og havde Øje med ham, og [hvor] Ansvarret laa paa *Lafayette*. Det var ved Midnatstid den 20de, at Kongen og Dronningen af Frankrig stjal sig som Tyve ud af Tuilleriesne med deres Børn og tre Gardere, **JA:120** men skiltes saa ad, for at mødes uden Mistanke paa et bestemt Sted, hvor der holdt en Vogn, kjørt af den svenske Adelsmand *Axel Fersen*, som stod i fransk Tjeneste som Oberst, men var ved denne Lejlighed Kusk. Dronningen og hendes Ledsager fór vild, maatte skjule sig under Portalen i Louvre, mens *Lafayette* kjørte forbi med Fakler, og naade kun efter megen Angest Samlings-Pladsen, men saa gik det rask ud af Porten, hvor en Vogn med 6 Heste stod paa rede Haand og bragte Konge-Familien med falsk Pas og Kongen i en Tjeners Skikkelse til *Chalons* den næste Eftermiddag. Allerede her traf nu vel én til at kjende Kongen, men blev dog bragt til at tie, saa man kom lykkelig til næste By, hvor Husarerne skulde mødt, men var efter forgjæves Venten gaaet tilbage; og da de kom til *Varenes*, var Kongen røbet af en vis *Drouet*, der havde set ham undervejs, havde vundet Forspring og meldt det til Magistraten, der strax traf Anstalter til at arrestere Familien. Det skete, saa snart Kongen kjørte ind i Byen, og skjønt der siden blev en Del Husarer samlede af dem, der var sendt ham i Møde, hjalp det dog ikke, da de erklærede sig for Folket. Kl. 6 næste Morgen kom *Lafayettes* Adjudant, *Romeuf*, med Arrestbefaling, og Kongen maatte vende

om.

En Timestid senere kom Bouillé selv, som havde spurgt Uheldet, i Spidsen af et helt Regiment, men fandt Byen spærret, og Broen over Aaen afbrudt, og han tog i Betænkning at bruge Magt og dog komme for silde. Han vilde imidlertid kommet mer end tids nok, hvis ellers hans Folk var at lide paa, thi Rejsen varede otte Dage fra Varennes til Paris. Det er saa meget underligere, at *Bouillé* ikke vovede sig til det yderste, da man ser, han var beredt paa alt, skrev, saa snart han kom tilbage til Luxemburg, et truende Brev til National-Forsamlingen og rømte Riget, for at skaffe Kongen Hjælp hos udenlandske Magter. Han fandt ogsaa aabne Øren hos Katrine og Gustav og **JA:121**skulde fulgt ham til Frankrig i Spidsen af en svensk og russisk Armé, hvis ikke Gustav alt hjemme havde faaet sit Banesaar.

I Paris var det kun Pøbelen, hvem man altid havde kyst med Kongens Flugt, der brød sig om den; National-Forsamlingen og Lafayette havde ej ugjærne set, den var lykkedes, da man saa havde haft friere Hænder, og alle maatte føle, hvad Mirabeau lydelig havde sagt: at under saa demokratisk en Forfatning, som man nu vilde have, var Kongen til overs. Man vidste derfor heller ikke bedre, da Kongen kom tilbage, end at suspendere ham, uden at man dertil havde mindste Ret, da man vel havde gjort en Lov, hvorefter Kongen skulde afsættes, naar han rejste ud af Landet og ej paa Opfordring inden en vis Tid vendte tilbage; men det var her ikke Tilfældet. Uagtet han under Suspensionen var rent ud en Fange, var National-Forsamlingen dog stemt for at revidere Konstitutionen og tilstaa ham lidt mere Indflydelse, hvortil det især bidrog, at Jakobineren *Barnave*, som havde fulgt Familien fra Chalons, var bleven rørt til Medlidenhed, Robespierre krøb i et Musehul, da Lafayette den 17de Juli skød skarpt paa Pøbelen, der havde sammenrottet sig paa Mars-Marken, for at faa Kongen afsat, og da man endelig fik Konstitutionen færdig, blev Kongen indsat igjen og antog den den 13de September.

Hermed endte den første National-Forsamling sine Arbejder, og da den paa Robespierres Forslag havde udelukt sine Medlemmer fra det ny Valg, kom der, under Navn af den *lovgivende Forsamling*, en splinterny, hvori den Mening var herskende: at den borgerlige Lyksalighed kun var at finde i *en Republik*, og at alle de heroiske Dyder, som Montesquieu og Rousseau havde kaldt Republikkens Betingelser, vilde indfinde sig, saa snart man fik den republikanske Form (*Girondisterne*). Lafayette nedlagde Kommandoen over Nationalgarden, og Bailly **JA:122**Præsidentskabet, efter at de begge havde tabt Folkegunsten paa Marsmarken; og det første, den ny Forsamling gjorde, var at afskaffe Titelen Sire og Majestæt, og, da Kongen kom dør første Gang, at sætte sig ned, saa snart *han* satte sig, hvad han aldrig

kunde glemme.

(Emigranterne og de ubeedigede Præster . – Kongens Erklæring om Krig 14de Decbr. – Indbruddet i Tuilliererne 20de Juni 92 under *Santerres* Anførsel. – *Pétion* Præsident for Magistraten . – 3dje Avgust foreslog *Pétion* i Parises Navn Kongens Afsættelse i National-Forsamlingen; d. 9de skulde Sagen for. – Lafayette var kommen til Paris og havde overtalt Kongen til at flygte, men d. 10de var han ved Dronningens Mellemkomst af andre Tanker. – Oprøret 10de Avgust. – *Pétion*. – Mandat-Suspensionen . – National-Konventet 20de Septbr. 92. – Dagen efter Kongedømmet afskaffet. – 1ste Novbr. besluttet at anklage Kongen. – [Kongens Henrettelse] 21de Jan. 93 Kl. 10. Cléry; Edgeworth . Lepelletier myrdet af Pâris . – Pelikanen . – Skuemønt af National-Forsamlingen 90. – Edgeworth døde 1807 i Mietau af Hospitalsfeber ; de franske Prinser bar Sorg for ham.)

[A:123]

XI.

[VU:278]

(Den 13de Juli.)

Mine Herrer!

Med Nød og næppe naade jeg sidst til *Ludvigs Død*; og da mine Venner siger mig, det er paa Tiden at gjøre et Ophold til en Gang i næste Maaned, kan jeg slet ikke bekvemme mig til i Dag at følge Dem ind i Rædselstiden, som jeg umulig paa én Gang kunde gennemgaa, og ikke for alt hvad jeg véd vilde blive siddende midt i, til vi mødes igjen. Der er altsaa i Aften ikke andet for mig at gjøre, end at udbede mig Deres Opmærksomhed for, hvad der ligger mig paa Tungen, dels om min sidste daarlige Forelæsning, og dels om hele det Foredrag, jeg her har begyndt og har vel ondt nok ved at fuldende, men vilde dog nødvendig se afbrudt enten nu eller paa Halvvejen.

Hvad jeg nu først vilde sige, er, at jeg aldrig havde tænkt, den femte Akt af *Ludvig* den sextendes Sørgespil skulde faldet mig saa svær eller rettere umulig at fortælle, da den er fuld af rørende Optrin, og, hvor meget saa end Skinnet kan have bedraget, *Ludvig* dog aabenbar døde meget kongeligere, end han havde levet; men da jeg ærgrede mig lidt over min Uformuenhed, faldt der mig et Træk ind, som hører til samme Akt, og oplyste mig om, hvad det var

for en Opgave, der oversteg mine Kræfter.

Efter det første Indbrud i Tuillierne (d. 20de Juni), **JA:124**sendte nemlig den lovgivende Forsamling nogle Medlemmer der op, for at bevidne den kongelige Familie sin Deltagelse, og da nu Dronningen gik selv omkring med dem paa Slottet og beklagede sig over al den Ødelæggelse, Pøbelen havde anrettet, blev hun vår, at Taarerne stod i Øjnene selv paa den stramme Jakobiner Merlin af Thionville, og sagde til ham: **IVU:279**“Ogsaa De, ser jeg, maa græde ved at se, hvor grusomt Kongen og hans Familie behandles af et Folk, han altid saa gjerne vilde gjøre lykkeligt.” – “Ja, Deres Majestæt”, svarede Merlin, “jeg begræder Deres Ulykke som en smuk, følsom Kone og Husmoder; men De maa ikke tro, jeg har en eneste Taare enten for Kongen eller for Dronningen.” Dette var nu vist nok saa groft sagt, at man maa vide, *Merlin* var egentlig en *Belgier*, for at forstaa, hvordan det lod [sig] sige til en smuk Dronning paa Fransk; men som Historiker fandt jeg dog, det var min Opgave, naar jeg vilde fortælle disse kronede Hoveders sørgelige Skæbne, da at gjøre det, saa man kunde høre, jeg vel beklagede, at Ludvig og Marie Antoinette, der i en anden Stilling synes at vilde været et lykkeligt og elskværdigt Par Folk, skulde krones til saadan en Ulykke, og beklagede det Land, hvis Friheds-Træ, som én af de fæle sagde, ej kunde gro, uden i Konge-Blod, men at jeg ikke kunde beklage, [at] et saa grueligt Kongedømme som det franske endte som det fortjente. Denne Opgave fandt jeg for svar at løse, og da jeg dog hverken kunde fortælle saa alvorlig en Begivenhed med fransk Letsindighed eller vilde fremstille Ludvig som en Martyr for den gode Sag, følte jeg mig nødt til aldeles at opgive al Fortælling og kun pege til begge Sider.

Nu, m. H., at jeg gjerne lader Konger og Dronninger selv i Frankrig vederfares ikke blot deres Ret, men al Billighed, det tvivler De næppe paa, da, hvis man kalder mig Ultra, er det sikkert Royalist; og at jeg har den Smule Mod, om der i Danmark hører noget til at være **JA:125**sin Kongelighed bekjendt, tvivler De vel heller ikke paa; men hvordan jeg betragter Sagen, véd dog ingen uden jeg, og det vil jeg stræbe at sige Dem saa kort og tydelig, som jeg kan, da jeg synes, den almindelig betragtes meget skjævt fra begge Sider.

Den demokratiske Lighed, Franskmændene i Revolutionen efterstræbte, ansér jeg for et Blændværk, der hverken kan eller skal findes i det borgerlige Selskab, der ved *den* vilde blive lige saa vanskabt som et Legeme af lutter Hænder eller, som det gamle Uhyre afmaledes, af lutter Hoveder; men der er dog ikke blot den Lighed for Loven, at den højeste dømmer os alle uden Persons Anseelse; der er ogsaa en Ligelighed efter Menneske-Naturens Love, som Historien maa tage i Betragtning, saa man er lige billig i sine Fordringer til Menneske-Naturen, enten den saa glimrer paa

Tronen eller glemmes i Hytten. Umennesker kalder derfor Historien lige saa vel Ludvig den ellefte og Ludvig den fjortende som Marat og Robespierre og sætter den samme Indskrift paa Afguds-[|VU:280](#)Alteret for Konge-Souveræniteten som paa det for Folke-Souveræniteten med de gruelig mangfoldige Slagt-Ofre; saa det er ikke den franske Revolution alene, men det er hele det franske Levnedsløb gennem 13 Aarhundreder, man maa bede Himlen bevare sit og hvert borgerligt Selskab fra; og *det* er den store Sandhed, man maa forkynde og idelig gjentage: at i samme Grad som andre Fyrster har efterlignet de franske Konger, i samme Grad maa de være belavede paa, [at] *deres* Undersaatter vil efterligne Ludvig den sextendes.

Og medens det nu er en trøstelig historisk Sandhed, at den franske Yderlighed kun er at befrygte i de Lande, hvor Kongernes Stamtræ, ligesom i Rom, var en Spydstage, og hvor Folkets Frihedstræ derfor ogsaa, som i Paris, vil være en Pigkjæp, saa er dog endnu alle Vegne baade Fyrster og Folk ubillige i deres Fordringer til hinanden, hvad [|A:126](#)bestandig sætter ondt Blod og maatte, naar det ej ændredes, føre til en Katastrofe, der vilde være meget sørgelig, om den end var meget menneskeligere end den franske. Denne gjensidige Ubillighed har *Kristendommen*, uden at ville det, maattet laane et Slør, som det da nærmest tilfalder *dens* Tolke at borttage, og derfor vil jeg stræbe at vise, hvori Fejlen ligger.

Naar nemlig baade Folk og Fyrster betragtede deres gjensidige Forhold aldeles naturlig, da vilde de, især nu, da Lyset opgaar over Historien, ej lettelig gjøre overspændte Fordringer til hinanden; men ved *Kristendommen* er der kommet et langt højere Menneske-Ideal til Verden, med det Vidnesbyrd, at det lader sig realisere hos alle Folk og under alle Himmelegne; og deraf har baade Folk og Fyrster i hele *Kristenheden* taget Anledning til gjensidige Fordringer, som umulig kan fyldestgøres, i det Fyrsterne forlange Undersaatter, og Undersaatterne forlange Fyrster som de lyslevende, fuldkomne *Kristne*, det ny Testamente beskriver, Halvguder altsaa i Aandskraft og Visdom, Ydmyghed og Sagtmodighed, Løver og Lam, Helte og Martyrer, alt efter Omstændighederne eller som man forlanger.

At nu *Kristendommen* er aldeles uskyldig i disse Misregninger, vilde man set for længe siden, naar baade Fyrster og Folk havde beholdt sand Religions-Frihed; thi da havde det vist sig, at *de* er forholdsvis alle Vegne faa, der vil saaledes tilegne sig *Kristendommen*, at den kan blive et nyt Livsprincip i dem, og man vilde aldrig ventet kristelig Heltekraft af *dem*, der ikke engang naade kristelig Barnlighed; men nu tvang Fyrster og Folk hinanden til at lade sig tiltale som *Kristne*, og Præ [|VU:281](#)sterne indbildte dem, det hjalp, om ikke her, saa dog hisset, og derved er Begreberne blevet saa forvirrede, som man ser i det attende Aarhundrede, at

endogsaa *de*, der, som Fredrik den eneste, Rousseau, Voltaire og alle deres Forgudere, frabad **JA:127** sig udtrykkelig at anses for saadanne overtroiske Slaver og Dumrianer eller nedrige Hyklere og Bedragere, som i deres Øjne alle Kristne maatte være, – selv *de* fordrede dog kristelig Fuldkommenhed af hinanden og af hele Verden; saa Forskjellen var kun, at de paastod, det var den kristne Tro, der hidtil havde hindret det kristelige Menneske-Ideal fra at realiseres i det borgerlige Selskab, hvad derimod snart vilde ske, naar man blot kastede Troen bort. Ja, m. H., det er uhyre latterligt, men det er en Kjendsgjerning, at det aabenbar ukristelige og ugudelige franske Hof forlangte af Folket, at *det* skulde gjøre og taale alt, hvad ene *Kristi Apostler* kunde og vilde, og at Pariser-Pøbelen og dens Ledere igjen forlangte det samme af Ludvig den sextende og af alle Øvrigheder.

Hvor derfor de borgerlige Forhold i Sandhed skal gjenfødes og vinde Fasthed, dér maa man lade Kristendommen, som noget aldeles frit og uberegneligt, aldeles ude af Regningen, huske, at det Menneske-Ideal, den har bragt til Verden, men sjælden ret kjendelig realiseret, kan endnu mindre realiseres *uden* den, og holde sig til den Menneske-Natur, Historien paa ethvert givet Sted aabenbarer som det, der afgiver Maalestokken for de rimelige Fordringer, man kan gjøre til hinanden, og skaber det naturlige Ideal, det borgerlige Selskab dér med Held kan stræbe at realisere. Da vil Fyrster og Folk ikke pine sig selv og hinanden med at forebygge alle mulige Misbrug af Magt og Frihed, men stræbe at fremme og lette den bedste Brug, der som den gavnligste baade lønner sig bedst og gjør de grove Misbrug lige saa sjældne og taalelige, som Handlinger, man med rette stempler til og for Alvor straffer som grove Forbrydelser, i en vel indrettet Stat altid har været. Da vil man ogsaa indse, at Kongens og Folkets Frihed, ret forstaaede, langt fra at være uforenelige, meget mere kræve hinanden, saa det er kun Blændværk, naar de mene at vinde ved hinandens Tab, **JA:128** da det altid kun er et eller andet Rovdyr – det kalde sig nu Adel, Gejstlighed eller hvad det vil –, der vinder, hvad de begge tabe; og naar saaledes gjensidig Frihed og den gode Orden, som deraf udspringer, erkjendes for, hvad de altid var: det borgerlige Selskabs Grundlov, da vil lykkelige Tider oprinde, vist nok ej de idealske, som er borgerlig umulige paa Jorden, men virkelige som ethvert Folkefærds bedste Tid, og saa meget **VU:282** skjønnere, som folkelig Oplysning og naturlig Dannelse nødvendig maa gjøre dem.

Med denne smilende Udsigt vil jeg takke Dem, m. H., for den Opmærksomhed, De hidtil har skjænket mig, og med den vil jeg udbede mig Deres Opmærksomhed under Fortsættelsen af mine Taler om Tidens Tarv og Tidens Tegn; thi jeg har sagt Dem det fra Begyndelsen: at kun fordi jeg øjner smilende Udsigter, især for den Plet af Jord, vi kalde vores, den Plet af Jord, der i Aartusenders Løb

ej blev Udlændingers Bytte og skal derfor heller ingen Kampplads blive mellem oprørske Slaver og udmarvede Tyranner, men et Fristed som Asernes berømte Tingsted under den gamle Ask, hvor de skaaned selv Fenris-Ulven, for ej at besmitte det med Blod, – kun fordi jeg her ser en smilende Fremtid i Møde, der kun behøver historisk Oplysning, for at udvikle og udfolde sig i al sin Glans, som vort dejlige Land i denne Sommer-Aften kun trænger til Morgen-Solen, for at forlyste vore Øjne, – kun *derfor*, og i det Haab at kunne meddele især mine yngre Landsmænd et lysere og bedre grundet Haab om Fremtiden, end de sædvanlig synes mig at have, kun *derfor* besluttede jeg mig til at tale offentlig om Fortiden, og valgte til en Prøve ingenlunde *den* Del af Historien, jeg har elsket mest og dyrket flittigst, men netop *den*, jeg længe har miskjendt og saa vidt muligt forsømt: valgte den nyeste Historie, fordi den ligger os alle nærmest, har derfor det gyldigste Krav paa almindelig Opmærksomhed og [giver] den klareste Oplysning om Menneske-Livet, som vi alle dele det.

IA:129Jeg sagde Dem strax, jeg vidste godt, det var et Vovestykke, og jeg siger Dem endnu, det synes mig kun alt for meget saa; men det var efter min fulde Overbevisning det bedste, jeg kunde gjøre, og til at gjøre mit bedste for Efterslægten, dertil føier jeg naturligvis daglig mere Drift, saa det glæder mig dog endnu at have fundet Mod til at vove, hvad der for Efterslægten umulig kan tabes og dog mulig vindes noget ved. Og kan mine Taler om den nærmeste Fortid, om Slægtens Fortid i de Øjeblikke, den sammensmeltede med min, bidrage til at vække og nære en lysere og mere levende Anskuelse af Menneske-Naturen i sin historiske Udvikling og af Menneske-Historien i sin naturlige Sammenhæng, *da* er jeg ikke alene tilfreds med, at man i alle andre Henseender kalder mit Foredrag Fuskeri, som herefter ej kan taales; men netop at det findes saa af Efterslægten og afløses hos den af Mesterstykker, skal være min Triumf; thi jeg véd, det er Fuskeri, enten det **IVU:283**saa agtes derfor eller ikke, og falder mig selv kun taaleligt, fordi jeg haaber baade selv efterhaanden at kunne gjøre det lidt bedre og fremfor alt at vække de yngre til at gjøre det langt bedre, til, som det er deres Kald, at stige paa vore Skuldre og se videre, blive kloge af vor Skade og vinde derved.

Ja, m. H., det er ikke af Beskedenhed, jeg taler saa; thi, det være Indbildning eller Virkelighed, saa mener jeg dog virkelig, jeg kan tale lige saa lyst og levende om alt menneskeligt som nogen af mine jævnaldrende; men jeg indser, det er Fuskeri med os alle: Fuskeri med vor Behandling af Modersmaalet, Fuskeri med vore historiske Forelæsninger, Fuskeri med den Tjeneste, vi gjør vore Tilhørere, saa længe vi tale alene og ej forstaa ved en levende Samtale at indlede og vedligeholde den almindelige Deltagelse og Vexel-Virkning, der er Højskolens Liv og fremskridende Oplysnings

Betingelse. Hertil kommer endnu, som jeg bemærkede, at jeg har miskjendt og forsømt den **JA:130**nyeste Historie, og det af naturlige Grunde, saa jeg i den ej engang kan bevæge mig nær saa frit eller udtrykke mig nær saa levende som i Oldtidens eller Middelalderens, – af naturlige Grunde, siger jeg, fordi jeg som Enkeltmand er af historisk-poetisk Natur, let begejstret for Menneske-Slægtens Ørne-Flugt i sin poetiske Ungdom og for dens Kæmpeskridt i sin ret egentlig historiske Manddom og derved stærkt indtagen mod dens Sneglegang i Nutiden, der syntes mig kun at forkynde en afmægtig, kold og smaalig, i højere Forstand lige saa uhistorisk som upoetisk Alderdom.

Selv Revolutionen og dens Følger, som jeg ej kunde nægte en vis Storhed, forekom mig derfor kun at være et grueligt stort Bevis paa Slægtens Afmagt og Aandløshed, der hyldede et Uhyre, halv Dyr og halv Djævel, som sin Frelser; saa det var først ved min Overgang til de stille i Landet, jeg opdagede, at ogsaa Nutiden har en historisk-poetisk Side at betragtes fra og vil først saaledes betragtet komme til at staa i sit rette Lys og blive, hvad den aabenbar beskikkedes til: en af de største Overgange fra en fortvivlet Fortid til en haabfuld, herlig opblomstrende Fremtid. Først *nu* saa' jeg, at vi, som storagtig hævdede os over Nutiden med dens lave, prosaiske Anskuelse af alle menneskelige Forhold, dens smaa, spidsborgerlige Interesser og drengagtige Frihedsjagt og Selvklogskab, at vi, siger jeg, stod den bedre Fremtid lige saa meget i Vejen som Nutidens Forgudere, og at vi derfor smukt skulde huske, vi, med alle vore højere Anskuelser, hørte selv til den Nutid, vi saa dybt foragtede og saa bittert gennemhegledede, og takkede **MU:284**kun den Tid, som avlede og fødte os, slet, fortjente kun Utaak af Efterslægten, hvis vi bortødslede vore Kræfter paa at ophøje det forbigangne, der er uigjenkaldelig forsvundet, og nedtrykke det nærværende, som er det eneste, der kan udrette noget, indslutter altsaa Menneske-Aandens sidste Haab og kan kun opgives i Fortvivlelse.

JA:131*Da* satte jeg mig for at betragte min Tid saa nøje og saa upartisk som muligt og levende at knytte mig til alt, hvad der i *den* spaade en bedre og lykkeligere Fremtid, bedre og lykkeligere ikke for enkelte Poeter og Videnskabsmænd, ikke for enkelte Personer eller Stænder, af hvad Navn nævnes kan, men for Folk, som de er flest, og for den fulde Udvikling og klare Oplysning af vor dybe, vidunderlige Natur, som aabenbar er Skaberens Vilje og Menneske-Aandens Drift. Da fandt jeg vistnok hverken Nutiden i det hele eller den franske Frihed og Oplysning, den forgudede og til Dels endnu forguder, fandt *dem* vist nok ikke skønne og lystelige, endsige da himmelske, men fandt dog Spor af det grundmenneskelige, selv midt i Paris, og fandt, at den Retning til almindelig Frihed og gennemgribende Naturlighed, Revolutionen viser, kan og maa føre

til en forholdsvis herlig og lykkelig Fremtid, hvor Naturen er lidt bedre og dybere, derfor ogsaa Friheden ædlere og beskednere og Oplysningen grundigere end i Frankrig. Vist nok finder jeg store Vanskeligheder ved nu hovedkulds at skulle indhente det forsømte i nøjere Bekjendtskab med Nutiden, endnu større Vanskeligheder ved at være rigtig upartisk, saa jeg ikke, af Frygt for det modsatte, skal synes partisk for det slette, og den allerstørste Vanskelighed ved at tage nogen levende Del i den franske Historie, der, som alt muligt fransk, er mig modbydelig; men jeg har bekæmpet disse Vanskeligheder alt hvad jeg kan, og skal det fremdeles, saa naar De, m. H., kun ikke taber Taalmodigheden, haaber jeg saa temmelig at overvinde dem, saa det i det mindste bliver mine yngre medstuderende klart, de lade sig godt overvinde, naar man som *de* har Mod paa alt og Tiden for sig.

Derfor, m. H., skjønt jeg snarere har Tiden *bag* mig, har jeg dog Mod paa noget, Mod paa, om jeg kan, at bryde Isen ikke blot til en rigtigere Vurdering af Fortid og Nutid, men ogsaa til det friere Forhold og en mere [JA:132](#)levende Vexel-Virkning mellem ældre og yngre, som er al sand Friheds og al grundig historisk Oplysnings Betingelse; og dette Mod skylder jeg nærmest en gammel Myte, som dog ej engang er nordisk: den store østerlandske Myte om Fuglen *Fønix*, der vel kun [JVU:285](#)er kommen til os i Billinger fra Grækenland og Rom, men har i mine Øjne været lige saa mageløs i sit Slags, som Fidias' Mesterstykker var i deres, saa ligesom Kunstkjendere sætte Billinger fra Partenon over et helt Kunstværk af Thorvaldsen, saaledes sætter jeg ogsaa de levende Billinger af Fønix-Myten over det bedste Digt af Øhlenschläger; thi i disse Billinger har jeg fundet Menneske-Aandens egen Anskuelse af sin store Løbebane lige saa trøstelig som kolossalsk og levende udtrykt. De kjender den formodentlig alle, m. H., men jeg véd ikke, om De har lagt Mærke til det lille Træk, som især trøster mig, og som jeg mener, skulde trøste os alle, og jeg kan i alt Fald ikke anvende dette Øjeblik bedre end til at minde Dem om: at denne Palme-Fugl, der i sit jordiske Paradis hver Morgen med himmelske Sange hilste den opgaaende Sol, er Sindbilledet paa Menneske-Aanden i sin højeste Flugt og naturligste Virksomhed; og naar nu Myten siger, at denne Fugl efter et tusendaarigt Liv bygte sig en Rede i Syriens Palmeskov af alle Jordens krydrede, sødt duftende Væxter og brændte til Aske med den, antændt af rene Solstraaler, da afbilder det for mine Øjne klarlig *Middelalderen*, denne de glødende Hjærter vidunderlig brændbare og sødt duftende, men ogsaa som i Røgskyer indhyllede, sig selv udtømmende og hensmægtende Tid. Naar derfor Myten ender med, at Asken sammenrulles som et Æg, hvoraf Solen udklækker en levende Skabning, vel først kun i Skikkelse af den mindste Orm, men som dog voxer og udvikler sig ved Morgendug til en Fugl i sin Faders

Lignelse, med hans Stemme og med Arveret til sit dejlige Fæderneland, hvortil den fuldvoxen, ledsaget af alle Skovens Fugle, **[[A:133]]** vender glad og triumferende tilbage, da kan jeg umulig andet end deri at se et lige saa trøsteligt som træffende Billede af *Nyaarstiden*, hvori Vidskaben unægtelig hidtil kun var en Bogorm, som havde kun Lyst til at gnave paa Mindesmærkerne af Oldtidsfuglens høje Flugt og delige Sang og fandt derfor kun dens Ørne-Klør misundelsesværdige, men paastod dog at have Kald til at ligne ham i alt og Arveret til al hans Odel. Hvor latterlig derfor end denne Paastand klinger i en Bogorms Mund, saa fattede jeg dog ved den hidtil saa nøjagtig opfyldte Spaadom Tro paa dens Gyldighed og syntes, jeg kunde føle det inden i mig selv, hvordan Ormen begyndte at forvandles til en lillebitte Fugl; og siden den Tid ser jeg denne Forvandling gaa for sig overalt, hvor der har været Aand i gamle Dage, og mit nærværende Forhold til Dem, m. H., anser jeg for lige saadan en Overgang, hvorved Bogormen stræber at skyde sin Ham, hvad **[[VU:286]]**jo kan være besværligt nok at overkomme og stundum lidt kjedeligt at være Vidne til, men som dog, hvis der, som jeg haaber, kommer en lille Fugl ud af, der kan lære at synge, vil fornøje os paa begge Sider.

[[A:134]]

XII–XIV.

[Avgust Maaned.]

Mine Herrer!

Rædsels-Tiden er det vedtagne Navn paa *Robespierres* gyldne Dage fra først i Juni 1793 til i Slutningen af Juli 94; og skjønt hele Revolutionens og hele Frankrigs Historie i mine Øjne er rædsom nok, svare disse tretten Maaneder dog fortrinlig til Navnet, de vittige Franskmænd selv har givet dem, ikke blot for den Rædsels Skyld, de raadende Umennesker udbredte over Frankrig, og de franske Hære over hele Evropa, men ogsaa fordi *han*, der ret egentlig førte Medusa-Hovedet i sit Skjold, *Maximilian Robespierre*, var i Grunden selv den største Kryster, en ussel Slave af kvindagtig Frygt, saa tilsyneladende var det i alle Maader Rædselen, der regerede; men enhver fej Tyran maa naturligvis, for at bestaa, have forvovne Kroppe i Ledtog med sig; og at det egentlig er *dem*, der regere, ser man, naar de enten styrte eller falde fra Tyrannen, thi da bliver Krysteren, som før var alles Skræk, snart til almindelig Latter. Saaledes gik det *Robespierre*, da han mistede *Danton*, hvem han

vel selv fik bragt til Retterstedet, men overlevede kun jammerlig et Fjerdingaar.

Naar man altsaa vil forstaa Rædselstiden, da maa man ingenlunde stirre sig blind paa *Marat* og *Robespierre*, som især førte Ordet og Pennen; thi Robespierre var saa langt fra at være en mægtig Taler, som nogen aandløs, pibende og onskabsfuld Lovtrækker kan og maa være; og Marats Skrift var, som lutter Blod og Galde, Edder og Forgift, saa væmmelig, at ingen uden den laveste Pøbel, hvor gjerne de saa end vilde, kunde finde Smag deri; saa man løftede kun Robespierres kjedsommelige Indlæg til Skyerne som Bevis for, at al den Skræk, man udbredte, stod i Dydens Tjeneste som dens verdslige Arm; og man beraabte sig kun paa Marats Tigerklo for at vise, at de Blodbad, man anrettede, var dog kun lidt imod, hvad der forlangtes; saa de, der førte Øxen, og de, der anførte Pigmænd og Kanonererne, det var aabenbar Hovedmændene i Rædselstiden; og blandt disse knejser nu *Georg Danton* som Hovedet højere end hele Resten og Sjælen i hele den blodige Virksomhed lige fra Juli 89 til April 94, da hans eget Hoved faldt under Guillotinen.

Denne Mester-Slagter og Bøddel-Høvding kunde man derfor ønske at vide langt bedre Besked om, end jeg kan give; thi i mine Kilder findes ikke mere om hans Byrd og Væxt, end at han var en Champagner, født i Arcy ved Aube 30 Aar før Revolutionens Begyndelse og var, da den udbrød, Prokurator i Paris. Saa længe *Mirabeau* levede, hørte man naturligvis ikke stort til Danton, men han var dog allerede ved Bastillens Erobring Mirabeaus Statholder i Paris og blev aabenbar hans Eftermand i Regeringen, da Magistraten i Paris tog Luven fra National-Forsamlingen; og vel var han, som alt hvad der hørte til Revolutionen, Medlem af Jakobiner-Klubben, hvor Robespierre glimrede, men han havde dog sin egentlige Talerstol hos de saa kaldte Cordeliers eller Graabrødre og satte mest sine Redskaber i Bevægelse ad hemmelige Gange, skjønt han altid offentlig vedkjendte sig den Grundsætning, at Mod og Magt var hans eneste Guder, der vel ikke gav nogen Ret, men gav ham alt, hvad han forlangte: Frihed til at følge sine Lyster og Raad til at leve flot og lystig. En Kæmpe af Bygning, en Røver af Udseende, en Løve i Dristighed, med et lynende Blik, en Tordenstemme, en klar Tankegang og alle de drøjeste Udtryk i sin Magt, var han ogsaa skabt til en pøbelagtig Herakles, for hvem, som en af hans Stalbrødre sagde, selv Friheden rystede.

En saadan Mand har i stormende Tider nemt ved at finde bekvemme Redskaber, thi Lige søger Lige; og medens han ej behøvede stort mer end et Blik, for at kjende sine Folk, flokkedes naturligvis alle fortvivlede Karle og forvovne Kroppe om saadan en Leder; og tænke vi os blot for et Øjeblik, hvad Gud forbyde, alle vore Slaver satte i Frihed, da faa vi en levende Forestilling om, hvad

en *Danton* kunde udrette i Paris, især da Lafayette med National-Garden ej længer stod i Vejen; saa nu havde de, der før holdtes i Ave af Politi og Garnison, arvet hele Politiets og Garnisonens Magt.

Lafayette, som spillede Helte-Rollen under den første National-Forsamling, havde nemlig taget Afsked tillige med den (91) og var gaaet til Armeen, hvor han ingen Lavrbær høstede, men blev saa opbragt over Pøbelagtigheden den 10de Avgust 92 og Kongens Fængsling, at, da Armeen ikke vilde følge ham mod Paris, rømte han ud af Landet og afløstes ved Armeen af Dantons gode Ven *Dumouriez*. Den anden Mand, som ønskede at holde Orden i Paris, var *Bailly*, og hvor lidt han end til daglig Brug havde at sige, var han dog under den første National-Forsamling baade Danton og Jakobinerne i Vejen, saa han havde nær kyst dem, da han lod skyde skarpt paa Marsmarken 17de Juli 91; men ham blev man kvit omtrent paa samme Tid som Lafayette, og den ny Præsident i Magistraten *Pétion* vilde nok bevare Skinnet, men saa' dog igjennem Fingre med alle Pøbel-Optrin, saa længe der endnu var Skygge af Kongemagt; thi han drømte om en Republik, der vel selv skulde være **JA:137**den rene Dyd, men kom aldrig i Stand, naar man var alt for kræsen paa Midlerne til det store Øjemed.

Fra Pétions Valg til Maire af Paris November 91 (som i forbigaaende sagt det forblindede Hof selv befordrede) begynder *Dantons* Regeringstid; thi *han* var Sjælen i begge Oprørene 92, baade det af 20de Juni og det af 10de Avgust, som gjorde Ende paa Kongedømmet, og til Løn blev han Justits-Minister, hvad man ret egentlig maa kalde en "Rettens Fornægtelse"; thi Danton gjorde ingen Røverkule af sit Hjærte, saa da man i Kongens Dødssag gjorde den Indvending, at National-Konventet jo dog ikke paa én Gang kunde være baade Anklager og Dommer, svarede Danton meget aabenhjærtig: "Det er ganske rigtigt, vi kan ikke dømme Ludvig, men vi kan slaa ham ihjel."

Som Dantons første Storværk efter hans Tronbestigelse maa vi for Resten betragte de saa kaldte *September-Optrin*, hvormed Rædselstiden klarlig begynder, og som vel ikke egentlig egne sig til Fortælling, men vel til Oplysning.

Den 10de Avgust havde Pétion, for at redde Skinnet, ladet sig give Hus-Arrest, mens Voldsmænd indsatte sig selv til en ny Magistrat, og denne Magistrat tiltog sig i de følgende Dage hele Magten, indrettede et Politikammer med *Marat* i Spidsen, til at fængsle alle mistænkelige, og nødte den lovgivende Forsamling til at skabe en ny Højesteret for alt, hvad der angik 10de Avgust og lignende Sager. Alt dette forslog imidlertid efter Dantons Mening ikke til, hvad han offentlig kaldte det ene nødvendige: til at sætte Skræk i Royalisterne, og derfor blev der nu med lukte Porte, de sidste Dage af Avgust, foranstaltet Husbesøg i 48 Timer af det maratske Politi og fængslet mellem 12 og 15,000 Mennesker, alle

dem nemlig, som nogen vilde kalde mistænkelige Personer; og ingen tvivlede nu paa, at der med dem skulde gjøres kort Proces.

JA:138 Derom gjorde da ogsaa Danton Aftale med Marat. *Maillard*, som 89 førte Fiskerkærlingerne til Versailles, stod i Spidsen for en tilstrækkelig Trop Galgenfugle, med Mulatten *Fournier* fra St. Domingo og Polakken *Lazovsky* til tro Medhjælpere, og nu begyndte Slagteriet Søndagen [den] 2den September ved Abbedi-Fængslet, med 24 ubeedigede Præster, som skulde føres der ind, men blev uden for Porten sønderlidte af Blodhundene, paa en eneste nær, de døvstummes Lærer Abbed *Sicard*, som ved et sært Lykketræf undslap. I dette Øjeblik kom en af de selvgjorte Magistrats-Personer *Billaud-Vareennes* til, ikke for at standse, men for at opmuntre Slagteriet med de smukke Ord: "Folk! du ofrer dine Fjender, du gør din Pligt!" – "Ja", skreg *Maillard*, "men nu er her ikke mer at gøre; lad os gaa til Karmelitter-Kirken!" Man gik nu ogsaa til [denne] Kirke, hvor 200 Præster med Ærkebispens af Arles, den ærværdige *Dulau*, var indspærrede, hug ned for Fode, til man blev træt, og fyrede saa hele Salver, til Kirken var ryddelig. Derpaa vendte Bødlerne tilbage til Abbediet, sprængte Portene og satte for Løjers Skyld en Standret med *Maillard* til Præsident, som efter nogle faa Spørgsmaal enten ved en sær Undtagelse frikjendte Fangen eller skikkede ham "*à la force*", som var den smukke Vending, han efter Aftale gav Dødsdommen, saa Fangerne kunde tænke, de skulde blot føres til et andet Fængsel, som hed La Force, men fik, saa snart de faldt i "Magtens" Hænder, andet at føle. Mellem Slagtofrene her var ogsaa Ministeren Grev *Montmorin*, som til sit Uheld var bleven Kongen paatvungen tillige med *Necker* i Oktober 89, og var siden bleven ham tro, *det* var hans Brøde. Hvor blodig selv disse Umenneskers Medlidenhed var, fik man ogsaa at se; thi den gamle General *Sombreuil* havde en Datter, som bad saa mindelig for hans Liv, at det paa en Maade rørte Tigrene, men dog ikke anderledes, end at de rakte hende en Skaal med **JA:139** Blod og sagde: "Ja, vil du drikke Aristokraternes Blod!" Hun drak og frelste sin Fader, skjønt kun til lidt senere at dø paa Guillotinen.

Dette kan være nok til en Prøve, og af de øvrige Slagterier, som varede fra Søndag til Onsdag og skaffede en halv Snes Tusend Mennesker ud af Verden, vil vi kun nævne det i Fængslet La Force, hvor man kaldte det "at løslade Fangerne", en figurlig Talemaade, som ventelig var opfundet af *Camille Desmoulins*, Taleren fra Palais-Royal, som selv kaldte sig Lygtepælens Prokurator og var nu Sekretær hos Justitsministeren, nemlig hos Danton; thi *han* sagde om September-Slagterne: "De har baaret sig meget ordentlig ad; Folket har end ogsaa sat en stor Del Aristokrater i Frihed." Vi vil blot bemærke, at blandt dem, der saaledes sattes i Frihed i La Force, var ogsaa den smukke Prinsesse Lovise af Savoien eller, som hun kaldtes, *Prinsesse*

Lamballe, med det mest ubesmittede Rygte, men den kongelige Familie saa hengiven, at skjønt hun alt var om Bord for at gaa til England, vendte hun dog tilbage, da Kongens Flugt mislykkedes, og gik af sig selv i Fængsel efter 10de Avgust, for at dele Skæbne med Dronningen.

Man har for Resten et Brev fra Pariser-Politiet, skrevet om Mandagen til Magistraten i alle franske Stæder, hvori det hedder: at Folket har aflivet en Del af de grumme Førrædere i Fængslerne, og at man formoder, dette nyttige og nødvendige Middel vil blive anvendt overalt, for at sikre Patrioternes Koner og Børn, der ellers, naar de rykke i Marken, vil blive myrdede af Pakket, man har i Ryggen. – Magistraten betalte Arbejdet. – Fangerne fra Orleans nedsabledes i Versailles 9de September, førte til Døden af Fournier og modtagne af Lazovsky med Dantons Vidende og Vilje.

Endnu i samme Maaned, 20de September, samledes det saa kaldte "*National-Konvent*", i hvis Dage **JA:140** Republikken blev stiftet, Kongen henrettet og det borgerlige Selskab aldeles opløst, saa intet gjaldt, uden alene den stærkeres Ret; thi denne National-Forsamling var sin meste Tid aabenbar kun en Dekret-Maskine, styret af, hvem der havde de bedste Næver til sin Tjeneste. Dette *National-Konvent* var nu vel ikke nær saa talrigt som den første National-Forsamling paa 1200 Mand; thi dette var kun paa 750; men det var mer end nok, naar man betænker, at deriblandt var saa godt som hverken Adelsmænd eller Gejstlige, og at alle disse Hoveder skulde enes om at skabe et splinternyt borgerligt Selskab, en Republik, som Verden hverken i Størrelse eller Frihed havde set Magen til, og det i et Land, der ikke blot havde haft Konger, men Despoter og Tyranner, lige fra Klodevigs Dage. – Hvad der hidtil altid har været Tilfældet i demokratiske Forsamlinger: at Mængden, som dog gjorde Udslaget, manglede baade den Kraft og de Kundskaber, der høre til at styre Staten og give Love, *det* maatte dobbelt være Tilfældet her, hvor alle var opdragne mellem Slaver og Tyranner, og hvor der end ikke havde været Tanke om Almen-Oplysning. Derfor kaldte man Mængden eller den store Midte i National-Konventet *Moradset*, medens den højre Side førte Navn af *Girondisterne*, og den venstre af *Bjærget*.

Betragte vi nu disse to Partier lidt nøjere, da finde vi for det første, at de hidtil havde for det meste holdt sammen mod Konge, Adel og Gejstlighed, men kunde nu slet ikke enes om, enten hvem der egentlig skulde have Magten, eller hvad den skulde bruges til; thi vel var de enige nok om, baade at Folket skulde betragtes som sin egen Herre, og Landet forsvares mod Kongerne og de udvandrede; men *hvis* Tankegang der skulde gjælde for Folkets, og paa hvad Maade Landet skulde forsvares, *det* var det store Tvistsens Æble.

Landet omkring Garonne-Floden, som før hed Guienne

JA:141 og Gascogne , hed efter den ny Inddeling Gironde-Eggen , og heraf kom Navnet *Girondister*, da Partiets bedste Talere var fra *Bordeaux*; men det var for Resten sammensat af Mænd fra alle Egne i det sydlige og vestlige Frankrig , altsaa fra, hvad der i gamle Dage var *Burgunders*, *Goters*, *Britters* og *Normanners* Sæde; og deres fælles Grundsætning var, at med Kongens Afsættelse og Republikkens Stiftelse skulde Revolutionen være endt, og alt gaa sin ordentlige, stille og rolige Gang; saa det gjaldt kun om gode Love, som alle naturligvis med Fornøjelse maatte underkaste sig. Da de imidlertid saa', at Pariser-Pøbelen var let at rejse og slem at styre, fandt de det ganske rimeligt, enten at National-Forsamlingen maatte forlægges til en anden By, eller at Frankrig ligesom Nordamerika maatte udgjøre flere smaa Republiker, der hver havde sin egen indvortes Forfatning og kun mod udvortes Fjender gjorde ét.

Det sidste var især en Yndlingstanke hos *Brissot* fra Chartres , der gjaldt for en af Partiets Hovedmænd, fordi han var dets frugtbareste Skribent, havde været i England og Nordamerika og tænkt mere end de fleste over allehaande Statsforfatninger; men han var, ligesom alle Skrivere af Profession, kun lidet skikket enten til at rette sine Tanker efter det virkelige Liv eller til med Kraft og Held at gribe ind deri; og om Girondisterne aldrig for andet med rette kaldtes *Brissotister*, var de det dog for saa vidt, at de snakkede og skrev hel ivrig om, hvordan de vilde have al Ting indrettet, og hvor dejlig det saa vilde gaa; men spurgte slet ikke om, hvad der til Tid og Sted var muligt, og havde hverken Drift eller Klogskab til virkelig at arbejde paa Udførelsen. Dette gjælder selv om den mest praktiske Mand af Partiet, Kjøbmanden *Roland*, som en kort Tid havde været Kongen paatvungen som Minister, men blev det nu for Alvor efter 10de Avgust. *Roland* var nemlig omtrent det samme i National- **JA:142** Konventets Dage, som *Necker* havde været i den første National-Forsamling ; og ligesom Neckers Hus den Gang var Samlingspladsen for de liberale Aristokrater og Genier, saaledes var nu Rolands Hus det for Girondisterne , som man maa kalde de aristokratiske Liberale og revolutionære Genier; og ligesom hist Madame Necker og hendes Datter Staël-Holstein havde ogsaa politisk spillet en Hovedrolle, saaledes spillede nu *Madame Roland* sin og var egentlig Partiets Sjæl.

Girondisterne var altsaa ret egentlig det revolutionære Dame-Parti, som syntes almægtigt, saa længe det var enigt med de røde Huer og med Dantons Graabrødre , men maatte komme til at føle deres Afmagt, saa snart der indtraadte en Skilsmisse; og den Skilsmisse maatte indtræde, saa snart den fælles Fjende i Tuillierne forsvandt; thi om da end baade Danton , Robespierre og Marat *vilde* skaane Madame Roland og hendes Venner og lade dem nyde deres smaa Triumfer og søde Drømme, saa kunde de

dog ikke; thi *det* hørte ogsaa til Girondisternes søde Drømme: at baade Jakobinere og Graabrødre og Pariser-Pøbelen havde kun været Redskaber i *deres* Haand, Lejetropper, som de kunde afskedige, saa snart det grove Arbejde, hvortil man behøvede dem, var gjort, og Sejeren vunden; og *det* var Triumfen, de ventede: at det Frankrig, der havde gjenlydt af deres Pris som mageløse Talere og Skrivere, mens de sejjerrig kæmpede mod Kongemagtens Skygge, dette Frankrig skulde, naar de kom til at staa for Styret, følge deres Ord som Orakelsprog.

Derfor paastod de, at vel var det *Folket*, det majestætiske Folk, der rejste sig den 10de Avgust, for at gjøre Ende paa alle Tuilleriets Planer og de udvandrede Forhaabninger, men det var slet *ikke* Folket, men kun en Haandfuld Oprørere og Uhyrer, der sammenrottede sig i Septemberdagene, for at foregribe Domstolene, slukke deres Blødtørst og vanære Frihedens herlige Sag.

A:143 Denne Paastand erklærede *Bjærget* naturligvis for grundfalsk og for et nedrigt Paafund til at sværte og undertrykke Folkets og Revolutionens rene og varmeste Venner; og ganske ærlig var den vist nok ikke; men Girondisterne tænkte sagtens, de kunde paastaa det med en god Samvittighed, da baade *Pétion*, *Brissot* og *Barbaroux*, virksomme nok paa deres Vis den 10de Avgust, virkelig var fri for Del i Septembemordene.

(Jeronimus *Pétion* fra Chartres, Prokurator, National-Konventets første Præsident, som Manuel fra Montargis foreslog, skulde bo i Tuillerierne [og] have Vagt og Stilling omtrent som den amerikanske Præsident; men Chabot og Tallien rejste sig derimod, og Gironden turde ikke understøtte Forslaget. — *Barbaroux* var en ung Marseillaner, som med et Par Hundrede Bysbørn kom til Paris først paa Sommeren 92, for at styrte Regeringen; han blev en Yndling af Madame Roland, hjalp, hvad han kunde, til Oprøret den 20de Juni og den 10de Avgust, anklagede saa Jakobinerne for at ville gjøre Robespierre til Diktator, drømte sødt og vaagnede i Blod med Girondisterne. Robespierres anden Anklager og rette Avindsmand var imidlertid *Louvet*, en slibrig Romanskriver og Journalist fra Poitou, som heller ikke sparede Danton. Girondisternes Hovedtalere var imidlertid *Guadet*, *Vergniaud* og *Isnard*. — *Guadet*, Prokurator, født 1758 i en lille By St. Emilion i Guienne, var især berømt som Taler; men da man beskyldte Gironden for at have været i Ledtog med Dumouriez, og han væltede Beskyldningen tilbage paa Jakobinerne og Danton, sagde denne: “Aa! saa *mig* vil du anklage; du kjender ikke min Styrke!” Han blev henrettet i Bordeaux 15de Juni 94. [Sammenstødet] med Danton 20de April 93. — *Vergniaud* født i Limoges 1759, Prokurator, doven. — Maximin *Isnard*, en rig Kræmmersøn fra Grasse i Provence, [tog altid] Munden fuld; han truede 27de Maj Paris med

at sløjfes, hvis den **JA:144** ikke var artig; da det kneb, tog han sin Afsked og slap. – *Gensonné*, Prokurator, født i Bordeaux 1758. – *Buzot*, Prokurator, født i Évreux 1760. – *Lanjuinais*, Prokurator, født i Rennes 1753, levede til 1827.)

I Munden kunde *Robespierre* umulig staa sig, og *Danton* havde ingen Lyst til at lade det komme til Haandgribeligheder, hvor intet var [for] ham at vinde, men vel at tabe, saa det gik lidt i Langdrag med Kjævleriet; men da *Danton* mærkede, Girondisterne ogsaa vilde *ham* til Livs, tog han alvorlig fat, Mulatten *Fournier*, Polakken *Lazovsky*, Spanieren *Gusman* og alle de andre kom paa Benene, *Marat* og hans værdige Medbejler, *Hébert* fra Alençon, kappedes om at sværte Girondisterne; og da disse værgede sig med at anklage *Marat* og fængsle *Hébert*, havde de den Ærgrelse at se den ene frikjendt, den anden løsladt, og begge førte i Triumf med Borger-Kronen. Det var Forspillet, og Udslaget gjorde *Henriot*, en grov Tølper, som ingen synes at vide mer om, end at han blev Lafayettes Eftermand [som] Stadshauptmand.

Kun forgjæves havde Girondisterne udtømt deres Veltalenhed, skjønt det var bogstavelig sandt, hvad *Vergniaud* sagde: “Det er et ganske eget Friheds-System, at sige til Folk: I er fri, men I maa tænke ligesom vi, ellers raaber vi Hævn over jer hos Folket; I er fri, men I maa smukt bukke for den Afgud, vi tilbede; I er fri, men I maa hjælpe os at forfølge dem, hvis Ærlighed og Oplysning vi frygte, ellers skribe vi Hævn over jer hos Folket. Medborgere! Der er Fare for, at Revolutionen ligesom Saturn opsluger sine egne Børn og avler saa Despotismen med al sin Elendighed.” Ingen modsagde dem, men den 31te Maj var der 80,000 Mand paa Benene i Paris, som det hed, i moralsk Opstand.

Saaledes oprandt den 31te Maj, da *Danton* og Gjæsterne fra Gaden forsikrede sig om, at man med 80,000 Mand i Ryggen kunde uden Vold faa de fleste Stemmer i **JA:145** Konventet omtrent for, hvad man vilde; og den 2den Juni fandt Konventet sig indspærret i Tuilliererne af *Henriot* med Kanoner og tændte Lunter; man foreslog Girondisterne frivillig at tage deres Afsked, *Isnard* og nogle enkelte flere gjorde det, *Lanjuinais* og *Barbaroux* lod haant derom, de fleste var allerede krøbet i Skjul; *Marat* præsiderede, og Forsamlingen besluttede, at nogle og tyve Girondister skulde have Husarrest. Senere føjede man nogle og tresindstyve Navne dertil, en Del flygtede og stræbte dels at skjule sig og dels at vække Opstand; men næsten alle de berømte maatte lade Livet: *Brissot* og *Vergniaud* med 19 Venner og *Madame Roland* faldt under Guillotinen i Paris 31te Oktober, *Guadet* og *Barbaroux* næste Aar i Bordeaux; Ministeren *Roland* fandt Skjul i Rouen, men dræbte sig selv, da hans Kone var henrettet; *Marquien* af *Condorcet*, som havde skrevet en girondistisk Konstitution, gjorde ligesaa, og af *Pétion* og *Buzot* fandt man kun Stumper ved Saint Émilion, som

Rovdyrene havde levnet, uden at man véd, hvordan de kom af Dage.

Fra Juni 93 til Slutningen af Juli (eller 9de Thermidor) 94, spillede da Bjærgene og Jakobinerne, altsaa *Robespierre* og hans Haandlangere, Mester; thi *Danton* bestod alene ved Pøbeloprør: dem var han kjed ad, og dem bekæmpede Robespierre nu af al Magt, da Konventet, som han sagde, nu var rensset og maatte have Ro til at knuse Republikkens Fjender og forberede dens Lyksalighed. *Marat* lod gjerne Robespierre raade, naar han blot maatte skrive alt, hvad han vilde, med sin forgiftige Pen, og desuden var hans Dage nu talte; thi den normanniske Pige *Charlotte Corday*, som sværmede for det romerske Ideal af en dydig Republik og havde mistet sin Kjæreste ved *Marat*, indbildte sig, hun var kaldet til at fri Frankrig fra det Uhyre, indsneget sig hos ham under Paaskud af Hemmeligheder, hun vilde aabenbare, og dræbte ham med et Dolkestik i hans Badstue den 15de Juli 93. Hendes Hoved **JA:146**faldt naturligvis et Par Dage efter under Guillotinen; men derpaa var hun belavet, og gik i Døden med saa megen Rolighed og Værdighed, forhøjet af Skjønhed og Ynde – hun var 25 Aar –, at et ungt Menneske tilbød sig at dø *for* hende og maatte derfor dø *med* hende; og *Adam Lux* fra Mainz skrev et Forsvar for hende, som ogsaa kostede *ham* Livet. Mærkeligt er det, hvad denne Tysker (kun 28 Aar) sagde: “Har jeg fortjent Døden, er det i det mindste ikke mellem Franskmand”; thi *det* gjælder ogsaa *Charlotte Corday*, som vist nok i ethvert Land med Lov og Ret vilde været en Morderske, men i det lovløse Frankrig var en Blodhævnnerske, som fortjener et priseligt Eftermæle, skjønt Frankrig næppe vandt noget ved hendes Vovestykke.

Dette Uhyre *Jean Paul Marat* blev 49 Aar gammel og var født i Baudry i Neufchâtel og af Natur en Vanskabning, under fem Fod, med et umaadelig stort Dværgehoved; men hvad han tog sig for til Revolutionen, derom har jeg intet fundet, undtagen at han førte et usselt Liv i Paris som Kvaksalver med ét Middel mod alle Sygdomme, som naturligvis var Døden, altsaa det samme, han siden saa utrættelig anbefalede. Hans Giftblad, *Folkevennen* kaldt, skrev han fra Begyndelsen, besoldet af Hertugen af Orleans, mod Hoffet, men snart mod alle dem, der udmærkede sig ved noget andet end han selv, altsaa Svinskhed og Blødtørst. Kun *Danton* og *Robespierre* sparede han, fordi han selv var en elendig Kryster, som aldrig turde lade sig se, hvor der var Fare paa Færde, og trængte derfor idelig til Graabrødre-Klubbens og Slagteren *Legendres* Kjældere at krybe i. – Hvad han immer raabte paa, som det eneste Radikalmiddel for Republikken, var at udnævne en Diktator med en Klods paa Benene, som skulde være enevældig, men kun til at afsige Dødsdomme. Saa uhyre var imidlertid Forblindelsen, at man ikke blot over hele Frankrig erklærede *Marat*

for **JA:147**en Frihedens Martyr, men stredes om hans Støv og Hjærte, satte hans Brystbillede i Pantheon i Steden for Mirabeaus og paakaldte ham som Republikkens Skytshelgen, naturligvis for snart at bande ham som en Djævel, der ene var Skyld i, hvad alle Umenneskerne havde bedrevet.

Paa denne Tid var *Robespierre* bleven enevældig; thi Danton havde giftet sig, var kjed ad Tummel og Blodbad og trak sig paa nogle Maaneder tilbage til sit Fødested, hvorved han tabte sit levende Forhold til Revolutionen og fandt sig, da han kom igjen, ingenlunde uundværlig, men tvært imod afløst, saa han stod kun med sit store Navn, sin Kraft og Forvovenhed saa vel Robespierre som sit eget gamle Parti i Vejen; thi i Graabrødre-Klubben regerede nu de yngre Medlemmer, som ingenlunde vilde standse med Danton midt paa den blodige Bane, men drive Omvæltningen og Forstyrrelsen til det yderste. Deres Leder var i Literaturen *Hébert*, en gemen Tyveknægt, som gik paa Arbejde ved Septembemordene og skrev et Blad, endnu skamløsere end Marats, og var for Resten Fuldmægtig hos Byskriveren i den selvgjorte Magistrat, Pierre Gaspard *Chaumette*, en Skomager-Søn fra Nevers, en halvstuderet Røver, kun 30 Aar gammel, men som dog alt havde været baade Matros, Munk og Skriverkarl førend 89, da han gav sig i Skole hos Camille Desmoulins, men løb snart fra ham, satte sig selv til Højboards paa Raadstuen 10de Avgust, ombyttede sit Døbenavn, Per Jesper, med det af *Anaxagoras*, der, efter hans hemmelige Efterretninger, blev hængt for sin Republikanisme; og fra Juni 93 til Marts 94 havde ingen Mand i Frankrig mer at sige end *han*. Egentlig udgjorde han et lille Triumvirat med Hébert og den prøjsiske Baron *Clotz*, der kaldte sig Anacharsis, og [de] gjorde alle Haandværk af Gudsfor nægtelse.

Mens nu Danton var borte (September–November 93), var Magistraten og Byen bleve enige om at afskaffe **JA:148**Katolicismen som Stats-Religion, afløse alle de offentlige Madonnabilleder med Lepelletiers og Marats, Friheds-Martyrernes, Buster, og i Vor-Fruer Kirke (Nôtre-Dame) indførtes *Fornuft-Dyrkelsen* med stor Stads den 10de November. Bogtrykkeren Momoros unge Kone spillede i denne Komedie Fornuftens Rolle, som en Gudinde med himmelblaat Shawl over en klar Kjole og den røde Frihedshue paa de flagrende Haar, baaren af fire i en gammeldags Stol, med en Skare af Piger i hvidt med Rosenkranse baade for og bag. Saaledes, med klingende Spil og med de ny Helgenbilleder, gik Toget fra Kirken til Konventet, hvor Præsidenten omfavne Gudinden, og Chaumette erklærede, at nu var Fanatismen vegen for Fornuften, og den store Nation havde nu for første Gang bragt de gotiske Hvælvinger til at gjenlyde af Sandhedens Stemme, forladt de døde Afgudsbilleder og vendt sig til Fornuften og dens lyslevende Billede, Naturens Mesterstykke, *Madame Momoro*. Hele

Konventet istemte nu: "Leve Republikken! leve Fornuften! væk med Fanatismen!" og gjorde Selskab til Vor-Fruer Kirke.

Hermed hængte da ogsaa Søndagens Afskaffelse sammen, hvorimod hver tiende Dag skulde kaldes hellig; og denne Ti-Tabel anvendtes barnagtig nok til at give splinternye Benævnelser for alskens Maal og Vægt, saa det var kun sært, at Aaret fik Lov til at beholde tolv Maaneder; men disse blev dog ogsaa gjort ukjendelige ved at skifte Navne og gjøres lige lange med en Hale af fem Skuddage eller *Sansculottider*, alle store Højtider: den ene for Geniet, den anden for Flittighed, den tredje for smukke Handlinger, den fjerde for Gjengjældelsen, den femte for Folkestemmen.

Allerede heraf ser man, Danton kunde have ondt nok ved at kjende Paris igjen, da han kort efter Fornuftens Indførelse i Kirken kom tilbage fra Landet; men under hans Fraværelse var blandt andet ogsaa Dronning **IA:149** *Marie Antoinette, Bailly* (57 Aar), *Girondisterne* og Hertugen af *Orleans* henrettede. Ved den sidste maa vi opholde os et Øjeblik, skjønt alle er enige om, at ingen under Revolutionen havde spillet en foragteligere Rolle, medens man tvistes om, enten han havde afgjørende eller aldeles ubetydelig Indflydelse paa Tingenes Gang. – Hofpartiet ansaa ham nemlig for det store Drivehjul, der ved sine Forbindelser: med Mirabeau, Danton, Camille Desmoulins og selv med Marat, styrede alt fra Bastillens Erobring til Tuilleries Bestormelse; medens andre paastaa, at det var kun hans Navn og hans Penge, Folkelederne brugte, uden derfor nogen Sinde at være hans Parti. Sagen er imidlertid den, at skjønt Folkelederne vist nok havde denne skamløse Hertug eller *Filip Kammerat* (Égalité), som han til sidst kaldte sig, til bedste, saa var hans Navn og Penge dem dog lige uundværlige, saa man kan lige saa lidt tænke sig Revolutionen uden *ham* som uden *dem*. Han nedstammede nemlig fra Ludvig den fjortendes Broder, hvis Søn var Regent i Ludvig den 15des Mindreaarighed; og skjønt denne Linje i alle sine Led var berygtet for mange Laster, var den dog folkelig og umaadelig rig, især ved Besiddelsen af *Palais Royal*, Samlingspladsen for alt baade levende og dødt Galanteri i Paris, og i alle Maader Revolutionens Vugge; saa skulde jeg ønske at have været i Paris, maatte det ene være for at have set Palais Royal. At nu Philippe Égalité en Gang havde smigret sig med at blive Konge eller i det mindste Regent i Frankrig, følger af sig selv; men det gjorde om ikke andet, saa dog hans Fejhed umuligt, som var bleven til et Ordsprog, saa Pariserne paastod, han havde kun én Gang været til Orlogs, én Gang steget ned i [et] Bjærgværk og én Gang gaaet op i en Luftmaskine, for at vise sin Fejhed i alle Elementer; og allerede i Begyndelsen af 92 synes han at have mærket Uraad, thi da nærmede han sig Hoffet og havde uden Tvivl udsonet sig med Kongen, **IA:150** hvis ikke Hoffolkene bogstavelig havde traadt ham paa Hælene og, naar han

vendte sig, spyttet ham i Øjnene; men *det* var naturligvis mer, end han kunde døje; og da han trode, det skete paa Kongens eller dog paa Dronningens Anstiftelse, stræbte han i Fortvivlelse kun at faa sin Hævn styret paa *dem*, uden at spørge om Følgerne. – Til stor Forargelse, man siger, selv for Jakobinerne, stemte han for Kongens Henrettelse, og det blev i alt Fald hans sidste Livstegn; thi alt i April 93 blev han udstødt af Jakobiner-Klubben, under et tomt Paaskud smidt i Fængsel og henrettet 5te November 93.

Over alt dette kunde *Danton* ikke skjule sin Fortrydelse, og hans gamle General-Adjudant *Camille Desmoulins* kunde det endnu mindre; saa Robespierre havde vist gjerne strax opofret dem, men han mente, de kunde endnu hjælpe ham til at undertrykke hans sidste farlige Medbejler, Magistraten, og derfor tog han med mange Ophævelser baade *Danton* og *Desmoulins* i Forsvar, men paa saa overmodig en Manér, at det var klart, naar de tog dermed til Takke, da levede de herefter kun af hans Naade. Om *Danton* sagde han: “Han var vel for sen til at mistænke *Dumouriez*, og han bar alt for lidt Had til *Brissot* og hans Kammerater; men fordi han ikke altid har været enig med mig, skulde jeg deraf slutte, at han var en Landsforræder? nej, jeg tager maaské fejl, men jeg har altid fundet *Danton* ivrig i Revolutionens Tjeneste.” Om *Camille* sagde han: “Han er svag og godtroende, men han har altid været en Republikaner; han har holdt Venskab med *Mirabeau*, *Lameth* og *Dillon*; men han har altid selv sønderbrudt sine Afguder, naar han fik Øjnene op. Lad ham fortsætte sin Bane og være forsigtigere herefter!”

Herfra maa vi da regne *Robespierres* Tronbestigelse, og hvad jeg véd om hans forrige Liv er, at han var baade Prokurator og Søn af en Prokurator, født i Arras 30 Aar før Revolutionen og havde dér i Ludvig den fjortendes **JA:151**Kollegium høstet megen Ros for sin latinske Stil og romerske Tankegang. Som Medlem af den første National-Forsamling gjorde han imidlertid ikke synderlig Opsigt, saa det var først i Jakobiner-Klubben, han begyndte at spille en betydelig Rolle, ved det Skin, han vidste at give sig af Grundighed og en rolig, men grænseløs Begejstring for Friheden. Han var for Resten et af disse middelmaadige Hoveder, som, ved at stjæle, hvad man kalder høje Tanker og smukke Vendinger, fra berømte Skribenter og Talere, pynter deres kjedsommelige Snak saaledes, at alle dumme og vankundige Personer, som vil ansés for dannede, beundre dem. Sit System udtrykte han kortelig saaledes: “Udvendig er vi omringede af Tyrannerne, indvendig sammenrotte deres Venner sig, og det vil blive ved, til Lasten taber Haabet; saa vi maa enten udrydde alle Republikkens indvortes og udvortes Fjender eller gaa til Grunde med den. Under disse Omstændigheder maa vor første politiske Grundsætning være: at lede Folket med Fornuft og slaa dets Fjender med Skræk. I Fredstid maa Drivehjulet under

en folkelig Regering kun være Dyden, men under Revolutionen baade Dyd og Skræk: Dyden, uden hvilken Skrækken er fordærvelig, og Skrækken, uden hvilken Dyden er magtesløs. Revolutions-Regeringen er derfor Frihedens Despotisme over Tyranniet, men i hele Riget skal Egennytte afløses af Moralitet, Ærgjerrighed af Ærlighed, Sædvaner af Grundsætninger, Anstændighed af Pligtfølelse, Modens Tyranni af Fornuftens Herredømme, Forfængelighed af Sjæls-Højhed, Kjærlighed til Penge af Kjærlighed til Æren, godt Selskab af gode Mennesker, Snigveje af Fortjenesten, Skjønaanden af Geniet, Skin af Sandhed, Stormandens Smaalighed af Menneske-Storhed, et elskværdigt, men letsindigt og usselt Folk af et højmodigt, mægtigt og lykkeligt, kort sagt: alle Monarkiets Laster og Latterligheder skal afløses af alle Republikkens Dyder og Mirakler.”

JA:152 Det var nu Snakken, men Virkeligheden var aldeles Lovløshed, en Jakobiner-Klub, selvgjort af Folk fra Gaden, som ved sine Aflæggere tyranniserede hele Riget og tyranniseredes igjen af Robespierre, som satte Dyden og Skrækken i Kraft ved en Kommission for det almindelige bedste (et enevældigt Statsraad), en Kommission for den almindelige Sikkerhed (et grænseløst Politi) og et Revolutions-Tribunal (en lovløs Standret), som alle maatte skjælv for, da alle fandtes skyldige, og Døden var den eneste Straf, fordi, som Barère sagde, de døde er de eneste, som ikke kommer igjen. Hvem der nu faldt Politiet mistænkelig, blev uden videre fængslet, stillet for Standretten, dømt og halshugget; og om *mistænkelige* Personer havde Magistraten givet en Oplysning, der saa vidt muligt fulgtes; det var:

1) de, der i Folkeforsamlinger ved Træskhed, Skrig og Trusler stræbte at hindre energiske Forholdsregler;

2) de, som, hulere, talte hemmelighedsfuldt om Republikkens Ulykke, beklagede Folkets Skæbne og udbredte immer slette Tidender med hykkelsk Sorg;

3) de, der skifte Sprog og Adfærd med Omstændighederne: tie bomstille om Royalisternes og Føderalisternes Forbrydelser, men tordne mod Patrioternes smaa Fejltrin, og hykle, for at synes Republikanere, en studeret Barskhed og Alvorlighed, men give efter, naar Talen er om en Moderat eller Aristokrat;

4) de, der beklage Forpagterne og de graadige Kjøbmænd, som Loven er nødt til at holde i Ave;

5) de, som vel bestandig føre Frihed, Republik og Fæderneland paa Læberne, men omgaas dog de forrige Adelsmænd, Præster, Revolutions-Fjender, Aristokrater, Royalister og Moderate, og tage Del i deres Skæbne;

6) de, der ingen virksom Del har taget i Revolutionen, og som, for at undskylde sig, raabe paa Skatterne, **JA:153** de har betalt, Gaverne til Fædernelandet, Tjenesten i Nationalgarden og deslige;

7) de, der har modtaget den republikanske Konstitution med Ligegyldighed og ytret en falsk Frygt for, at den enten aldrig vil træde i Kraft eller dog ingen Varighed have;

8) de, som vel ikke har gjort noget *mod* Friheden, men dog heller intet gjort *for* den;

9) de, der ikke møder ved Samlingerne, og undskyldte sig, enten med, at de har ingen Stunder, eller at de har ingen Talegaver;

10) de, der taler foragtelig om Øvrighederne eller om de folkelige Selskaber og Frihedens Forsvarere.

Efter disse smukke Regler havde man nu handlet et halvt Aar, da Camille Desmoulins begyndte at udgive et Blad, kaldt "de gamle Graabrødre", hvori han ikke blot paa det skarpeste angreb *Hébert* og *Chaumette*, men hele Rædsels-Systemet, især ved at fortælle efter Tacitus, hvordan det gik til i Rom under Tibér og Caligula, da den, der trak sig tilbage, var lige saa mistænkelig som den, der aabenbar bejlede til Folkegunst, den rige mistænkelig, fordi han kunde bestikke, og den fattige mistænkelig, fordi han intet havde at tabe; ja, han vovede end ogsaa at foreslaa et Mildheds-Raad, der skulde undersøge Fængslerne og sætte de uskyldige i Frihed. Af dette Blad blev der afsat 50,000 Exemplarer, og Robespierre glemte ikke at benytte sig af, hvad der var sagt mod Hébert og Chaumette, men fnøs lige fuldt over Skoserne og Mildheds-Raadet og sagde højt i Jakobiner-Klubben, at vel var Camille et fortræffeligt Menneske, men det gav ham ikke Ret til at skrive mod Patrioterne; han havde desuden oversat Tacitus, uden at forstaa ham, og hans Skrifter var en Lækkerbissen for Aristokraterne; saa man skulde behandle ham som et skjødesløst Barn, der legede med farlige Vaaben og gjorde Ulykker: *ham* skulde man **JA:154**skaane, men brænde hans Blade. – Nu brast Camilles Taalmodighed, saa han raabte: "Brænde er ikke at besvare", og dermed var Freden ude; thi nu raabte Robespierre i sin Arrighed: at nu, siden han vilde forsvare sine skammelige Blade, var det klart, han ikke havde skrevet dem i sit Hjertes Enfoldighed, men laant sin Pen til store Forbrydere, som i Skjul vilde udspy deres Gift. Hermed stiklede Robespierre paa Danton, hvis Fald var besluttet (først i Februar), men opsattes, til man havde Hébertisterne af Halsen, som skete midt i Marts. [Det var] Vincent *Hébert*, Slutter-Søn, før Potte og Pande hos Krigsministeren Bouchette; *Ronsin*, General for Revolutions-Tropperne, en mislykket Tragedie-Skriver; Bogtrykkeren *Momoro*, *Chaumette*, *Clotz* o. s. v., og 24de Marts bragtes de (paa Chaumette nær) under Guillotinen. Pøbelen løb efter Hébert og skreg: "Han er flyvende gal, Fader Duchêne", som Udraaberne plejede at skrigte, naar de falbød hans Blad. Da Chaumette kom til Luxembourg-Fængslet, stimlede Fangerne om ham og pegede Fingre, og én sagde: "Filosof Anaxagoras! jeg er mistænkelig, du er mistænkelig, vi er mistænkelige", og han skyndte sig at krybe ind i

sit Hul, hvoraf han ej vovede sig ud.

Nu var Raden til *Danton*, og kun forgjæves søgte fælles Venner at forsone ham med Robespierre; thi vel fik de et Møde bragt i Stand, men til ingen Nytte; thi Robespierre vilde vel ikke have Skin af at være Dantons Fjende, men erklærede: at sine bedste Venner maatte man opofre for det almindelige bedste; og hans Kammerater i Kommissionen for det almindelige bedste: *Collot d'Herbois* og *Billaud-Vareennes*, kunde ikke udstaa Danton. Hans Venner trængte ind paa ham, [om] enten at flygte eller gjøre Anstalt til Forsvar; men han vilde ingen af Delene, men sagde, han vilde heller falde under Guillotinen end frelse sig med dem, og trøstede sig med, at, naar man **A:155**rev Robespierres Hus ned og satte en Skamstøtte dèr, skulde man sige om Danton: "Han var en god Fader, god Ven og god Borger." Flugten afviste han med de Ord: "Tænker I, jeg bærer mit Fæderneland under mine Fodsaaler!" Han trode imidlertid ikke, man vilde vovet at fængsle ham, men dog skete det Natten til 1ste April. En af hans gamle Haandlangere, Slagteren *Legendre*, vovede vel næste Morgen i Konventet at ymte om, at en Danton, selv Medlem af Forsamlingen, dog vel fortjente at høres, før han dømtes; men saa snart Robespierre opløftede sin Røst, stak ogsaa *han* sin Pibe ind. Da han for Standretten efter Sædvane blev spurgt om Navn, Alder og Bopæl, svarede Danton: "Jeg er Danton, noksom bekjendt under Revolutionen, 35 Aar er min Alder, og snart skal min Bopæl være i Tomheden; men mit Navn skal leve i Historiens Pantheon." Kun omsonst forsvarede han sig i tre Dage, omsonst forlangte han sine Anklagere nærværende, og en Del andre Konventslemmer kaldte til Vidne; Præsidenten havde brugt den Forsigtighed: ikke som sædvanlig at lade de edsvorne trække Lod, men valgt *dem*, han kaldte solide (paalidelige). [Den] 5te April blev han henrettet, tillige med sin Ven *Camille Desmoulins*, General *Westermann* fra Elsas, en af Anførerne [den] 10de Avgust, og en hel Del andre, hvoriblandt selv en dansk ved Navn *Didriksen*. Otte Dage efter faldt med *Chaumettes* Hoved mange fleres af alle Haande Farver, men vel intet saa uskyldigt som Camilles unge Kones, der end ej beskyldtes for andet end Æmhed for sin Mand, og hun gik i sin blomstrende Ungdom og Skjønhed saa heltemodig til Døden som Madame Roland og den normanniske Pige.

Nu var da *Robespierre* enevældig, eller rettere: Guillotinen var det; thi denne Halshugger-Maskine, forbedret og indført af Lægen *Guillotin*, Medlem af National-Forsamlingen, var det store Drivehjul i den jakobinske **A:156**Statskunst; Robespierre var kun dens Sjæl, og den store Anklager *Fouquier-Tinville* dens Ypperstepræst, ellers en Bondesøn fra Artois, født 1747. For Resten udgjorde *Robespierre* med *St. Just* og *Couthon* Triumviratet, som Frankrig skjælvede for.

St. Just var født i Nærheden af Noyen, Isle de France, 1767, blev Medlem af Konventet knap 25 Aar gammel og blev snart for sin

Dristighed Robespierres højre Haand, der gjorde Danton overflødig. Ham var det, som (Oktober 93) fik Frankrig erklæret i Revolutionstilstand til Freden og fik oprettet en saakaldt Revolutions-Armé under *Ronsin*, af 6000 Mand og 1200 Artillerister, som skulde udføre alle Regeringens Beslutninger. Ham var det, som anklagede Danton i Konventet ; ham var det ogsaa, som, da Camilles skrev om Mildheds-Raadet, opgjorde Regningen saaledes i Konventet : “I har 100,000 Fanger, og Revolutions-Tribunalet har dømt 300; men under Kongedømmet var der 400,000 Fanger, da hængte man aarlig 15,000 Smuglere og lagde 3000 Stakler paa Stejle; der er den Dag i Dag 4 Millioner Fanger i Evropa , for hvis Skrig I er døve; medens jeres landsforræderske Nænsomhed lader alle jeres Regerings Fjender triumfere! Vi overvælde os selv med Bebrejdelser, medens Kongerne, tusend Gange grummere end vi, sove rolig paa deres Laster.” Med alt sit Sværmeri for Blodbad i Mængdens Navn, var dog St. Just lige saa lidt som Robespierre folkelig, men en mørk, hovmodig og egenkærlig Sværmer, hvorfor Camille skrev om ham, at han bar sit Hoved saa højt som Sakramentet, hvortil imidlertid Blodhunden svarede: “Jeg skal lære ham at bære sit Hoved saa lavt som St. Denis (under Armen).”

Couthon, halt og vanfør, Prokurator , født i Orcet i Auvergne 1756.

Jeg siger, det var Guillotinen, der regerede enevældig efter Dantons Fald; thi nu var der ingen, Robespierre eller Kløverbladet personlig frygtede, og der var ikke Tanke **A:157** hos dem om at bygge op, men kun at rive ned og forhindre ethvert virkeligt Forsøg paa at bygge noget op i Steden for det nedbrudte, under Paaskud af, at det [var] Begyndelsen til et Slot. Kun Revolutionen, Omvæltningen, svævede dunkelt for dem som den daglige Omdrejning, hvorpaa Verdens Vedligeholdelse berode, eller som Blodets Omløb i det menneskelige Legeme, som er Livets Betingelse; og dette drømte Uhyre, der bestandig maatte fødes, var naturligvis en Skabning af deres egen umættelige Blodtørst, som havde et kun alt for virkeligt Billede i Guillotinen, der maatte holdes i Gang og holdes varm. – Dette er det rædselsfulde over al Maade, hvor de regerende slet intet Maal har, som kan naas enten med det onde eller med det gode, men kun en fix Idé, der bestandig kræver Blod, for at holde sig ved lige, og kan dog aldrig realiseres. – Kløverbladet vilde nemlig udrydde alt, hvad der stred mod *deres* Begreb om den bedste Verden, som var: en hel Mængde, lige saa fattig og mindre klog end de.

Uagtet derfor blandt andet Dantons Forhør beviser, det var nemt nok at blive dømt fra Livet, fandt dog Robespierre , der var endnu for mange Formaliteter, og gjorde derfor en ny Lov, hvorefter der hverken behøvedes Vidner eller edsvorne, naar man enten havde juridisk eller moralsk Overbevisning om Statsforbrydelse, da

"Folkets Fjender" havde forbrudt deres Borgerret. Vel fandt man i Konventet, det var lidt for galt, da nu heller ingen *dér* havde mindste Sikkerhed, og for første Gang begyndte man at knurre, men maatte stikke Piben ind; og efter Loven af 20de Prairial (10de Juni) kom Guillotinen først ret i Gang; thi til den Dag var der i mer end et Aar kun fældet 576 Dødsdomme, men i de følgende 6 Uger alene blev der fældet 1285, og Fouquier-Tinville fandt endnu, det var for lidt, og haabede at bringe det i det mindste til 450 i hver Dekade. Mellem alle disse véd jeg ingen, som Triumvirerne egentlig havde noget imod, det var **JA:158**næsten lutter saakaldte mistænkelige, sammenstuede i Fængslerne, som man foregav spandt paa Sammenrottelse for at brække ud; man lod aabenbar halshugge, blot for at Guillotinen ikke skulde gaa i Staa, og hver Dags Slagtofre kaldte man en Bægt. Hvordan man nu skyndte sig for Retten, kan De slutte af følgende Exempel: Præsidenten spurgte en af de anklagede: "Véd du noget om Sammenrottelsen?" – "Nej." – "Ja, det tænkte jeg nok, du vilde sige; men det skal ikke nytte dig." – Den følgende: "Har du ikke været Præst?" – "Jo, men jeg har aflagt Eden." – "Det spørge vi ikke om." – Den følgende: "Har du ikke været Dronningens Arkitekt?" – "Jo, men jeg faldt i Unaade 88." – Den følgende: "Har du ikke staaet i Garden?" – "Jo, men jeg fik Afsked 89." – Den følgende: "Sidder ikke din Svigerfader i Luxembourg-Fængslet?" – "Jo." – Da den berømte Kemiker *Lavoisier* forlangte blot 15 Dages Opsættelse, for at fuldende et Værk, han i flere Aar havde arbejdet paa, svarede en af Præsidenterne, Lægen *Coffinhal* fra Auvergne (født 1746): "Republikken trænger hverken til Kemikere eller lærde Værker, men Retten maa have sin Gænge."

Denne Lov af 10de Juni, som skaffede Guillotinen sin gyldne Tid, gav imidlertid Robespierre sit Banesaar, dels fordi den satte Skræk i Konventet, og dels fordi han havde givet den paa sin egen Haand, uden at raadføre sig enten med de andre Lemmer af Statsraadet (Velfærds-Komiteen) eller med Politikammeret. Snart mumlede man om, at han [havde] gjort en Liste, hvorpaa selv en Del af disse hans Hjælpere befandt sig; og da han dog ikke havde Mod til at levere dem i Standrettens Hænder, men tænkte, han kunde forbavse Verden og lynslaa sine Fjender, blot ved at trække sig tilbage fra Raadet, saa dannede der sig hemmelig et Forbund imod ham, der blev hans Undergang.

Hovedmanden i dette Forbund var *Tallien*, en Portner-Søn fra Paris, men med lidt fornem Opdragelse, **JA:159**kun 28 Aar og en rasende Jakobiner, til han i Bordeaux lærte at kjende den smukke *Madame Fontenay*, der smeltede hans Hjærte, saa han standsede Blodbadet, hvorved han naturligtvis faldt i Unaade hos Statsraadet, blev kaldt tilbage og maatte se sin elskede gaa i Fængsel. Han havde især sat sig mod Loven af 10de Juni og stod øverst paa

Listen, saa han havde intet at tabe. Han forbandt sig derfor med to forrovne Kroppe i Statsraadet, som ogsaa mishagede Robespierre : Collot d'Herbois og Billaud-Varenes , og med de fornemste i Politikammeret, til hvem da Slagteren Legendre , alle Dantons Venner og alle de, der ønskede Rolighed , sluttede sig.

Collot d'Herbois havde været Skuespiller, taget virksom Del i alle Revolutionens Grusomheder og erhvervet sig øgenavnet Tigeren, og hans Grundsætning var, at jo mere Blod Statslegemet svedte, des bedre befandt det sig. – *Billaud-Varenes*, en Prokurator fra Rochelle , Collots gamle Kammerat. – *Barère* var Tredjemanden i Statsraadet, en Gascogner fra Tarbes , født 1755 af Adel; men han var altid som Vinden blæste, og laante sine Gasconnader til hvem der havde Magten. Ingen havde derfor i Rædselstiden saa lydelig og idelig tilegnet sig dens Grundsætninger; tidlig havde han erklæret, at Friheds-Træet umulig kunde gro, uden at gødes med en Tyrans Blod, og da man en Gang beklagede Grusomhedernes Mængde, sagde han offentlig, at Friheden var en Jomfru, hvis Slør ikke maatte lettes; og deri havde han sin Styrke, at kaste et tyndt Slør over alle Forbrydelser og stille Smaating i et glimrende Lys, saa han var ret skabt til Robespierres Lovtaler, som han ogsaa var endnu Dagen før Tyrannens Fald.

Endelig slog hans Time, den deraf berømte 9de Thermidor (27de Juli); Dagen i Forvejen havde han holdt den sidste af sine lange, pralende, kjedsommelige Taler, men, da man ikke længer haabede noget af ham og ej frygtede **JA:160**synderlig for ham, fandt han til sin store Forbavselse ej mindste Bifald; og da han endte med at anklage baade Politikammeret og Statsraadet, blev det alle hans Uvenner klart, at nu maatte det briste eller bære.

Den første, som vovede til Gjengjæld at anklage Robespierre , var *Cambon*, en protestantisk Kjøbmand fra Montpellier, en meget tvetydig Person for Resten, der som Medlem af Revolutions-Raadet havde bestyret Finanserne, men som nu raabte: “Det er Tid at sige den rene Sandhed: en Enkeltmand tilintetgjør alle Konventets Beslutninger, og det er *Robespierre!*” – “Ja”, raabte Billaud-Varenes , “nu maa alle Masker rives af”; og nu raabte man det samme i Munden paa hinanden, medens Robespierre stammede og turde ikke nævne dem, han egentlig vilde anklage; men med alt det kom man dog ikke videre den Dag end til at beslutte: Robespierres Tale skulde ikke trykkes og sendes om, men undersøges.

Robespierre var glad, han slap, og styrtede hen til Jakobiner-Klubben , hvor han fandt sig omringet af alle sine Tilbedere og Redskaber , hvor især *Henriot*, National-Gardens Anfører, lovede ham at gjøre kort Proces, og da han rørende sagde: “Velan, mine Venner! gaar paa og frelser Friheden endnu en Gang! men glipper det, da skal I se mig drikke Skarntyde-Saften ”, da raabte den

berømte Maler *David*: “Jeg drikker den med dig.”

Endnu denne sidste Dag var Guillotinen i den ønskeligste Gang og skaffede blandt andet to unge Digtere ud af Verden, [André] *Chénier* og *Roucher*, som vel ingen offentlig Post havde beklædt eller virksom deltaget i den store Trætte, men havde dog gjort sig mistænkte for ej at ynde Blodbadene og beskyldtes saa for at stemple i Fængslet.

Den 9de Thermidor skulde Slaget staa. Robespierres dristigste Venner raadte ham at lade Modstanderne tage ved Vingebenet Aftenen eller Natten før; men *det* turde han ikke, alt skulde have Skin af Lovlighed; *St. Just*, **IA:161** som i Huj og Hast var kommen tilbage fra Armeen, skulde først anklage dem i Konventet, Robespierre skulde understøtte ham, og først naar *det* ikke hjalp, skulde Paris, ligesom ved Girondisternes Fald, erklæres i Oprør af Mairen Fleuriot fra Bryssel og Borgergeneralen Henriot, om hvem man ellers ej synes at vide det mindste. Paa den anden Side havde Konventet heller ikke Mod til at arrestere disse Anførere, saa Tilfældet maatte gjøre Udslaget.

Da nu *St. Just* besteg Talerstolen, blev han overdøvet, Tallien og Billaud-Varenes tog Ordet, og kun forgjæves stræbte Robespierre at komme til Orde; man støjede, man hujede: “Ned med Tyrannen!” *Tallien* viste under stort Bifald en Dolk, hvormed han sagde, han vilde gjennembore Tyrannen, hvis ikke Konventet vilde fælde ham; men han havde dog ikke Mod til at foreslaa hans Fængsling, *det* vovede kun en af Marats Beundrere: *Louchet* fra Pyrenæerne. “For sidste Gang”, skreg Robespierre, “forlanger jeg Ordet, du Præsident for Snigmordere!” men af Frygt og Arrighed var Stemmen kvalt, hvorved Garnier bemærkede: “Det er Dantons Blod, der kvæler dig”, og nu blev endelig hans Fængsling i største Forvirring besluttet. *Henriots* Fængsling var alt forhen besluttet, og *St. Justs* og *Couthons* blev det strax efter; men det var Spørgsmaalet, hvem der skulde sætte Beslutningen i Kraft. *Det* havde Konventet slet ikke sørget for, og da man i Fængslerne ikke vilde modtage det store Kløverblad, blev de ført til Raadstuen og modtagne med aabne Arme; Henriot, som var halv fuld, for op og ned ad Gaderne, som han var gal, blev en Gang arresteret og slap ud igjen, men kunde dog ikke bringe Artilleriet til at fyre paa Konvents-Salen og maatte flygte til Raadstuen. Nu først, efter Kl. 7 om Aftenen, hittede man endelig paa i Konventet at udnævne en Anfører for deres Tilhængere og at sende nogle Medlemmer ud, for at overtale Nationalgarden, der alt vaklede.

IA:162 Til Anfører udnævnedes man *Barras*, en Provençaler af saa gammel Adel som Provences Klipper, født 1755, Officer før Revolutionen og kun Ven ad den som en Lykkeridder, der i en Hast havde forødt sine Midler, men begyndte nu at spille en stor Mand. Han fik en Del andre Konvents-Medlemmer til Adjudanter, og saa

snart Salen var sikret, marcherede en af disse, Leonard *Bourdon* fra Orleans, en rasende Jakobiner, som man kaldte Leoparden, til Raadstuen, men turde dog ikke angribe den, da Grevepladsen var fuld af bevæbnede. En simpel Betjent Dulac var dristigere, han vovede sig ind i Stimmelen og oplæste Konvents-Dekretet, hvorved hele Magistraten gjordes fredløs; og hvem der nu ikke gik hjem, forenede sig med Bourdon. Endda turde han ikke gaa nærmere, da han frygtede for, Raadstuen var undermineret; men Dulac, en Politisoldat Meda og nogle andre trængte ind med Sabler og Pistoler og fandt det høje Herskab fortvivlet og til Dels svømmende i sit Blod.

En af Dommerne i Blodretten, Læge af Profession, *Coffinhal*, havde smidt General *Henriot* som en Kryster ud af Vindvet ned paa en Mødding og var saa løbet sin Vej; *Robespierre* havde skudt sig Ansigtet fordærvet og blev nu med Resten bragt til Konventet Kl. 3 om Morgenen. Der var naturligvis stor Glæde, men man vilde ikke se Tyrannen, han blev lagt paa et Bord i Statsraadssalen nogle Timer og siden selv 21de ligesom Girondisterne smidt for Blodretten, hvor hans højre Haand Fouquier-Tinville endnu havde den Fornøjelse at være Anklager, og samme Dags Eftermiddag faldt hans og hans Stalbrøders Hoved under Guillotinen.

Med Robespierres Fald den 9de Thermidor (27de Juli) 94 begynder et nyt Tidsrum i Konventets Historie, som varer til dets Opløsning den 4de Brumaire (26de Oktober) 95; og dette Tidsrum kalde Fransk mændene det anarkiske eller *hovedløse*, som efter saa mange Halshuggelser var **JA:163**venteligt nok; og man kan desuden nok begribe, hvilken Forvirring der maatte blive, naar Robespierres gamle Stalbrødre og Haandlangere: som Carnot, Collot d'Herbois, Billaud-Varennes og Tallien, nu enten skulde være Hoveder for det moderate Parti eller undertrykkes af det, to lige unaturlige Forhold, der maatte frembringe ideligt Røre, Vaklen og Selvmodsigtelse. Paa den ene Side lod det sig ikke gjøre at straffe alle Robespierres medskyldige; thi *det* var ikke blot hele Tylvten, men hele Konventet; og paa den anden Side krævede Blodet og Folkestemmen Hævn. Først prøvede man paa at lade det bero ved at opløse Standretten, ofre Fouquier-Tinville, standse Guillotinen og sætte Fanger i Tusendtal paa fri Fod; men *det* kunde umulig forslaa, thi dels maatte man nødvendig tilbagekalde *Girondisternes* faa Levninger og mange Venner, som Robespierre havde smidt paa Døren, og dels kunde *Jakobinerne* lige saa lidt opgive Blodbadet som den røde Hue; og Konventet saa' sig da nødt til at opfre Barère, Billaud-Varennes, Collot d'Herbois, og hvem der ellers havde været nær forbundet med Triumvirerne, og lukke Jakobiner-Klubben, dette den 21de Brumaire (12te November), hint den 2den Marts 95. To Dage efter kom Isnard og Lanjuinais tilbage, og Digteren [M. J.] Chenier sagde ved den Lejlighed: "Hvi fandtes der ikke en Hule dyb

nok til at unddrage Vergniauds Veltalenhed og Condorcets Geni fra Bødderne!”

Lanjuinais var Prokurator, født i Rennes 1754, havde været Medlem af den første National-Forsamling og en af Stifterne af Bretagne-Klubben, som blev Jakobiner-Vuggen; men som Konvents-Medlem havde han modsat sig Kongens Behandling og alle Grusomheder, vovet sit Liv til det yderste med Girondisterne og kun ved et besynderligt Lykketræf reddet det. – Den 13de Germinal (2den April) blev *Barère*, *Collot*, *Billaud* og *Vadier* deporterede, for at afbryde deres Proces, som udvikledes svart, **[A:164]** da Bisidderne i Velfærdskomiteen: *Carnot*, *Lindet* og *Prieur*, vilde staa Last og Brast med dem. – *Vadier* (fra Pamiers i Foix) undveg imidlertid, og *Barère* blev siddende fast paa Øen Oleron ved Rochefort, til den 18de Brumaire løste ham; *Collot* og *Billaud* maatte derimod til Guyana, hvor *Collot* døde i en hidsig Feber af en hel Flaske Akvavit, han drak (Januar 96), og *Billaud* (Prokurator fra Rochelle) lærte Papegøjer at snakke og levede endnu 1816, da han ankom til New York. – *Fouquier* fik sin Dom 17de Floréal (7de Maj) 95.

[A:165]

XV.

(Den 2den September.)

Mine Herrer!

Det gaar med Hovedstaden i et Land omtrent som med Hovedet paa en af os, som man jo ikke godt kan undvære, men har dog tit sine store Ulykker med, især naar det ene tænker paa sig selv, uden at bryde sig om, hvordan det enten gaar med Kroppen eller med Hjærtet. Da imidlertid, om end ikke alle, saa dog de fleste Lignelser halte, er det en Lykke, at til Nød kan man dog bedre skifte Hovedstad end Hoved; men at ogsaa *det* er en saare vanskelig Ting, har den franske Revolution stadfæstet; thi aldrig har nogen Hovedstad, siden det til Lykke mageløse Rom, saaledes tyranniseret et Rige, som *Paris* især i Rædselstiden tyranniserede Frankrig, og dog var alle Forsøgene paa at afkaste Aaget i det mindste for Øjeblikket aldeles frugtesløse og kom de dristige dyrt at staa.

At nu ogsaa *Paris* maatte dyrt betale sin Enevoldsmagt, var en følgerlig Sag; thi naar en Hovedstad nedbryder al borgerlig Orden, da bliver den med Nødvendighed snart et Offer for sin Pøbel og dens værste Ledere, da de fornemme og velhavende Borgere ikke

blot er de færreste, men er forholdsvis altid svage, kjælne og legemlig dovne. Saa længe det gjaldt om at styrte Tronen og berøve saa vel Adel som Gejstlighed deres Fortrin og **JA:166**Indflydelse, **saa** længe paatog det egentlige Borgerskab sig nogenlunde Besværligheden med de idelige Møder, Vagter og Ronder; thi medens den liberale Adelsmand Lafayette var Borgergeneral eller Stadshauptmand, kan vi forud vide, at det hele var saa ordentligt og fornemt som muligt; men selv da viser blandt andet Fiskerkærling-Toget til Versailles, at Pøbelen havde Magten; og ser vi lidt nøjere til, da finder vi, at det borgerlige Artilleri, der udfordrede mest legemlig Anstrængelse, var overladt til de groveste Haandværker som Smede, Slagtere og deslige, hvad nødvendig, da Kanonerne var Hovedsagen, snart maatte gjøre Udslaget til Pøbelens Fordel.

Saa snart nu Trone, Adel og Gejstlighed var forsvundne, trak det egentlige Borgerskab sig helst tilbage, for at røgte sine daglige Sysler eller følge sine Fornøjelser, saa efter 10de Avgust er Jakobineren **Santerre**, Brygger i St. Antons-Forstaden, den fornemste Stadshauptmand, vi møde; thi hans Eftermand, Fyldebøtten **Henriot**, har uden Tvivl hørt til den laveste Pøbel, da jeg end ikke har kunnet finde, hvad borgerlig Haandtering han drev; og fra Generalen kan vi nu sikkert slutte baade til Staben og Korpset, saa det undrer mig ikke at se, det bevæbnede Borgerskab fik sin daglige Lønning, der naturligvis ikke kunde være høj nok til at friste andre end Lediggængere, brødløse Haandværkssvende, Tyve og Skjælmer. Med denne Krigshær og især med Kjærnen deraf, den saakaldte Revolutions-Armé paa 6000 Mand under **Ronsin**, var det, Robespierre og Jakobinerne regerede; og Generalen har selv skildret sine Tropper, thi da man en Gang beklagede sig for ham over Røverierne, baade Officererne og Mandskabet begik, svarede han meget aabenhjærtig: "Ja, jeg véd nok, det er Røverpak; men saadan Kjæltringer maa jeg have; eller mener I vel, skikkelige Folk vilde drive saadan en Haandtering!" Til Lykke blev snart baade Danton og Robespierre selv bange for denne Røverbande, **JA:167**som slog sig sammen med Chaumette og Hébert om, som man sagde, at gjøre **Ronsin** til Diktator; saa **han** var henrettet og Armeen opløst før 9de Thermidor, og efter **den** prøvede, som jeg sidst bemærkede, det virkelige Borgerskab og især dets voxne Sønner, den saakaldte "**gyldne Ungdom**", at tage Magten fra Pøbelen. Da denne imidlertid, anført af Jakobinerne, der nu kaldtes Patrioter, strittede imod, og Konventet hældede til begge Sider, saa opstod derved mellem 9de Thermidor og 13de Vendémiaire (eller fra 27de Juli 94 til 5te Oktober 95) et Slags Anarki i Hovedstaden, der dog aabenbar vilde endt sig med den gyldne Ungdoms og Royalismens Sejer, hvis ikke **Bonaparte** havde bragt Ligevægten tilbage, saa de to Parter siden havde nok med hinanden at gjøre og

maatte lade saa vel Regeringen som det øvrige Frankrig skjøtte sig selv.

Det kan imidlertid nok være Umagen værd, med et Par Ord nærmere at omtale den Vending, alt tog i Paris i Vinteren 94 og 95, som var *den gyldne Ungdoms* Gyldenaar . De rev da ikke blot Marats Buste ned og smak den i Rendestenen, som vist nok var dens rette Plads, men de stræbte i alle Maader at udtrykke deres Had til Jakobinerne og deres Modbydelighed for den Pøbelagtighed, der under Navn af Naturlighed og Sansculotisme (Brogeløshed) med *dem* havde hersket; og hertil hørte da ogsaa efter Parisernes Anskuelse en Damekreds, der gav Love baade for Smagen og Tankegangen, og til denne Kreds var man saa lykkelig at finde en Dronning i den efter 9de Thermidor højt formaaende *Talliens* Gemalinde, den smukke *Therese Cabarrus*.

Royalisterne havde altsaa i 95 den gode Tone baade i Selskabet og Literaturen og hele det egentlige Borgerskab i Paris paa sin Side og maatte da, uden Napoleons Mellemkomst, snart vundet Sejer, ja, maatte det efterhaanden desuagtet, hvis ikke først den italienske Armé **JA:168** havde kyst Pariserne, og Napoleon siden givet dem langt mere, end de kunde vente af Bourbonnerne .

Nu Provinserne, hvis oprindelige Befolkning vist nok ej er lige gyldig, men maa dog her saa godt som overses. Jakobinere var der vel overalt i Stæderne, men ikke en saadan Pøbel som i Hovedstaden, hvor det oven i Kjøbet mest var fremmede, som Robespierre , Marat , Fournier , Lazovsky , Gusman , der satte den i Bevægelse.

Dog, havde end de husvilde *Jakobinere* mistet Hovedet, saa tabte de dog endnu ikke Modet, men stillede sig den 1ste Prairial i Spidsen for en Opstand, der især havde sit Rygstød i St. Antons-Forstaden . Konventet bragtes ogsaa virkelig i Knibe, en af dets Medlemmer, *Ferraud* fra Pyrenæerne , myrdedes midt i Salen, og Præsidenten *Boissy d'Anglas* fik mer end Kniven paa Struben; og skjønt denne (fra Sevennerne i Languedoc , født 1756, Medlem af den første National-Forsamling) viste sig uforfærdet, besluttede dog Konventet omsider alt, hvad der forlangtes. Der var imidlertid taget Forholdsregler, saa Konventet blev undsat af en Del andet Borgerskab under General *Dubois* og Konventslemmet *Auguis* fra Poitou ved Midnatstide, saa Faren var ej forbi før Kl. 3 om Morgenen. Ogsaa *Legendre* havde gjort sit bedste, men Spektaklet endtes dog ikke før den 4de Prairial (den 20de-23de Maj), da General *Menou* fra Touraine (født 1750) med overlegen Styrke afvæbnede Antons-Forstaden .

Saaledes slap man *Jakobinerne*, der nu kaldte sig *Patrioter*; men nu blev det galt med dem, man kaldte Royalister eller Kontra-Revolutionære. Efter Robespierres Fald og Fængslernes Aabning havde der nemlig i Paris vist sig en tidlig moden Ungdom, dels

opdragen i Fængslerne og dels Arvinger efter Slagtofrene, som baade med Haand og Mund og selv ved deres Dragt og Selskabelighed bevidnede deres Afsky for Rædselstiden, den sansculotske Grovhed, for Jakobinerne og alt, hvad dertil hørte.

JA:169 Den smukke *Therese Cabarrus*, født Grevinde, der selv havde siddet i Fængsel, men blev nu Madame *Tallien*, var naturligvis nu Sjælen i den dannede Verden, og *Talliens* Hus, hvad Neckers og Rolands fordem havde været; og da Tallien, ved at staa i Spidsen den 9de Thermidor, var bleven en af de mest formaaende Mænd, havde der naturligvis været et Forbund mellem det nu herskende Parti og den haabefulde Ungdom, der ogsaa havde gjort en Del Smaatjenester mod Jakobinerne og de saakaldte Hosekoner eller Guillotin-Damer, en Prydelse for Jakobiner-Klubbens, men en Plage for det moderate Konvents Gallerier.

Denne gyldne Ungdoms Færd kunde imidlertid ingenlunde uindskrænket tækkes Konventet; thi var det end kun for et Syns Skyld, man efter Robespierres Fald havde givet Marat Mirabeaus Plads i Pantheon, det parisiske Himmerig, saa gjorde det dog en styg Opsigt, at Ungdommen strax efter smed Marats Buste i Rendestenen, hvor de traf den, som man nok husker var alle Vegne, hvor der før havde været Madonna-Billeder. Heri lempede imidlertid Konventet sig efter Ungdommen, ved at opfriske den ældre Bestemmelse, at man skulde være død tyve Aar, før man kom i Pantheon, og ved at gjøre den ny Lov, at ingen Enkeltmands Billede maatte offentlig udstilles. Derimod kunde den royalistiske eller rettere naturlig franske Retning, Ungdommens Tankegang øjensynlig i alle Maader tog: med Fornyelsen af de fine Sæder og Selskaber, Baller og Skuespil, umulig behage Konventet, der baade for det meste var af groft Garn og havde deres Stole gjorte af Tronens Stumper, og vilde nødig flytte ud af Tuillierne. Medens de derfor standhaftig vægrede sig ved at sætte den Konstitution i Kraft, som Robespierre havde ladet gjøre, men lukket inde, til Freden blev vis og Dyden voxen, og som nu Patrioterne skreg sig hæse paa, saa skyndte de sig dog at gjøre en anden, der kunde om ikke forevige de repu **JA:170**blikanske Former, saa dog forlænge deres eget offentlige Liv. At der efter denne *Konstitution af 95* skulde være to Raad: de gamles og de femhundredes, til Lovgivningen, og et *Direktorium*, fem Mand stærkt, til udøvende Magt, *det* brød Ungdommen sig ikke synderlig om, men des mer om den medfølgende Bestemmelse: at for det første de to Tredjedele af de nærværende Konventslemmer skulde vælges til Raadene og altsaa have baade Direktoriets Valg og hele Bestyrelsen i sin Haand; thi dels havde Ungdommen naturligvis ogsaa Lyst til at gjøre sin Lykke, og dels var det kun i Haabet om en hastig og brat Død, Slagtofrene og deres Venner kunde forsone sig med et Konvent, der dels havde været Robespierres medskyldige og dels ladet sig beherske af ham.

Denne Konvents-Beslutning i Avgust 95 vakte derfor stor Larm i Paris, saa meget mer, som hartad alle Journalister og Vidskabsmænd havde faaet deres Fornøjelse af Konvents-Friheden, hvad ret kjendelig var Tilfældet med den berømte *Laharpe*, Søn af en Svejtsers-Officer, men født i Paris 1739, som vel var 50 Aar ved Revolutionens Begyndelse, men sværmede dog saaledes for den som en Opfyldelse af Voltaires Ønsker og Spaadomme, at han ikke alene holdt Forelæsninger med den røde Hue paa og forsikrede sine Tilhørere, at den begejstrede ham, men beviste det med Dithyramber til Staalets Pris, som drak Blod og gav Død. Da han imidlertid under Robespierre som en mistænkelig Person maatte kukkelure i Fængslet med Guillotinen for Øje, tog hans Tankegang den modsatte Retning, og da han efter 9de Thermidor slap ud, tordnede han fra Katedret mod alt, hvad han før løftede til Skyerne. Noget lignende var Tilfældet med *Suard*, den ældste og berømteste franske Journalist, født 1733, god Bekjendt af Voltaire og Rousseau, som af Hume og Gibbon, ved Revolutionens Begyndelse Republikaner, men nu Royalist. En tredje berømt Videnskabsmand, som tog **IA:171** saaledes Del i Modstanden, at det nær havde kostet ham Knappen, Arkæologen *Quatremère de Quincy*, havde derimod allerede som Medlem af den lovgivende Forsamling modsat sig Rædselssystemet og vovet sig for sin kongelige Tankegang.

Da nu Sagen kom til folkelig Afstemning, blev vel Konstitutionen antagen, men Konvents-Beslutningen om sig selv forkastet af alle Kvartererne i Paris, saa nær som ét; og var det gaaet ligedan i Provinserne, kunde Stormen drevet over, men det gik tvært imod; thi baade dør og ved Armeerne stemmedes der i det hele for Konventet. Kloge Folk havde ladt det dermed bero, men Skribenter og unge Mennesker bliver sædvanlig altid stivere, naar man siger dem imod, og Paris var nu alt saa længe vant til at beherske Frankrig, at de franske Prinsers Agenter og de hjemkomne Emigranter behøvede kun at puste lidt til, for at faa Hovedstaden sat i lys Lue. Konventet lod det imidlertid ikke heller fattes paa Anledning; thi saa snart Kvarterernes Modsætning tydelig begyndte at vise sig, kaldte Konventet ikke blot en Del Krigsfolk til Paris under General *Menou*, men bevæbnede ogsaa Jakobinerne, under Navn af Patrioter, og alskens Rips-Raps, saa de adstadige Borgermænd og deres raske Sønner havde Grund nok til at tænke paa deres eget Forsvar og frygte for nye Rædselsdage. De greb altsaa til Vaaben den 12te Vendémiaire (4de Oktober) i et af Kvartererne, men angreb ingen, og da General *Menou* kom for at afvæbne dem, lod han sig enten kyse eller nænte ikke at bruge Magten, hvorover Konventet blev saa forbavset, at det strax udnævnte *Barras*, som den 9de Thermidor havde haft Lykken med sig, til Kommandant i Paris. *Barras* modtog ogsaa Valget, men kun

paa Vilkaar, at han maatte gjøre en Officer til næstkommanderende, som vel kun var 27 Aar gammel, men havde dog alt opsvunget sig til General, og var kun afskediget med saa mange andre, fordi **JA:172** han var stegen under Robespierre . Denne General var Korsikaneren *Napoleon Bonaparte*, som ved denne Lejlighed vel ingen Lavrbær høstede, som nogen skulde misunde ham, men som dog herved aabnede sig en ny Bane, hvorpaa han blev saa berømt som vel ingen siden Alexander den store .

Borgervæbningen kunde udgjøre henved 40,000 Mand, og Bonaparte havde ikke ti, saa han indskrænkede sig strax til at forsvare Tuillerierne , hvor Konventet sad; men foruden alt andet havde han Kanonerne paa sin Side, da Borgerskabet efter Jakobiner-Opstanden den 1ste Prairial (20de Maj) havde afleveret alt sit Artilleri, og *det* gjorde Udslaget den 13de Vendémiaire (5te Oktober), da Borgerne, omtrent 30,000 Mand stærke, marcherede op under Anførsel af en Vendeer Maulevrier og en Emigrant , forhen Garderofficer, Lafond de Soule , men blev alle Vegne saa varmt modtaget med Kardesker, at Lafonds udmærkede Tapperhed kun forlængede Blodbadet, uden at kunne noget Øjeblik gjøre Sejeren tvivlsom. Konventet turde imidlertid ikke fare grumt afsted i sine sidste Øjeblikke, saa det var kun *Lafond*, en royalistisk Agent *Lemaitre* med nogle andre faa, der maatte bløde, selv Quatremère slap med Skrækken, thi vel blev han ogsaa dømt til Døde, men undveg, og næste Aar fik han en Dom for, at der havde ingen Opstand været den 13de Vendémiaire .

Kort efter denne Dyst (26de Oktober) erklærede Konventet sig for opløst, Raadene dannede sig, og Direktoriets Femtal blev valgt, med den Forsigtighed, at det blev lutter Folk, som havde stemt for Kongens Henrettelse. Den af dem, som fik de færreste Stemmer, var *Barras*, men han blev dog Hovedmanden, *Sieyes* afslog Valget og gav derved Plads for *Carnot*, forhen Medlem af Velfærdskomiteen , men bekjendt for, at han indskrænkede sig blot til Krigsvæsenet, som han bestyrede saa godt, at man sagde, han havde organiseret Frankrigs Sejr. Carnot var født i Nolay **JA:173i** Bourgogne 1753, var Ingeniør-Officer før Revolutionen, men kom i Direktoratet ej til at spille nogen betydelig Rolle, da Barras snart tog Krigsdepartementet fra ham, ventelig fordi Bonaparte helst selv vilde organisere Frankrigs Sejr, og hans Patron Barras saa vidt muligt høste Ære og drage Fordel deraf. – Elsasseren *Rewbell*, født 1747, før Revolutionen Oldemand for Prokuratorerne i Colmar og Medlem af den første National-Forsamling , heftig Jakobiner i Kongens Tid, men siden snu nok til at holde sig rolig, viste sig som Direktør plump og herskesyg, men turde ikke mukke mod Barras og maatte nøjes med at snyde sig rig.- *Larevellière de Lépeaux* fra Poitou , født 1753, var Botaniker af Profession og havde vel været Medlem baade af den første National-Forsamling og Konventet ,

men aldeles ubetydelig, saa han fik kun de fleste Stemmer til Direktoriet, fordi ingen havde noget imod ham. – *Letourneur*, født i Granville i Normandiet 1751, var Ingeniør-Officer før Revolutionen, havde været Carnots Eftermand i Velfærds-Komiteen, og da der hvert Aar skulde gaa én ud af Direktoriet, var han villig til at være den første, mod en passende Godtgjørelse. – Luxembourg-Paladset, hidtil brugt som Fængsel, skulde nu være Direktoriets Sæde, og dér saa' det saa republikansk ud, at Slutteren maatte laane dem et hinkende Bord, et Ark Papir og Skrivetøj, for at de kunde proklamere deres Regerings-Tiltrædelse.

Dér vil vi nu lade dem sidde og lade dem selv se til, hvordan de kommer ud af det; thi vi har alt dvælet saa længe ved den parisiske Historie, at det er paa Tiden, vi gaar videre, og saa snart vi nu har lagt Mærke til, hvordan det var gaaet i det øvrige *Frankrig* under Revolutionen, maa [vi] til *Armeen*, især for at følge *Napoleon*, der som Overgeneral kom til den italienske i Marts 96 og lærte snart hele Evropa at vende Øjnene did.

Hvad nu det øvrige *Frankrig* angaar, da maa De **IA:174** ikke, m. H., vente et saadant Overblik, som de kunde ønske; thi dertil udfordredes en Kundskab, der her næppe lod sig samle, og som jeg i alt Fald ikke har, saa jeg kan kun gjøre opmærksom paa det almindelig bekjendte og paa enkelte Ting, jeg er stødt paa og finder mærkværdige.

Begynde vi nu med *Normandiet*, som er rimeligt, ej blot fordi Seinen fører did fra Paris, men ogsaa fordi Nordboer aldrig ganske glemme gammelt Frændskab, da var vel en af Direktørerne der fra; men det var Botanikeren, der vel maa kaldes det femte Hjul til Vognen, og der var, saa vidt jeg véd, slet ingen af Hovedmændene i Revolutionen her fra, skjønt der var adskillige af anden Rang, arbejdsomme og temmelig moderate. Derimod var den mest udmærkede Kvinde her fra, nemlig Skjoldmøen *Charlotte Corday* fra St. Saturnin ved Sens, men opdragen i Caen. Hendes Prøve paa at kvæle Rædselens Uhyre i Fødselen var heller ikke det eneste, Normannerne gjorde; thi her var det, Girondisterne tyde hen efter den 31te Maj med Buzot fra Evreux, som man ellers kaldte Ulykkes-Profeten, og fandt saa megen Deltagelse, at der virkelig kom en lille Krigshær paa Benene, under Anførsel af Tyskeren *Wimpfen* (f. 1745), udmærket saa vel i den korsikanske som amerikanske Krig, og siden liberalt Medlem af National-Forsamlingen for en Del af den normanniske Adel; men hvordan han end var sluppen til sit Ry, viste han sig nu og siden som en stor Kryster. I Steden for at fare paa Paris, hvor Robespierre vist ikke skulde forsvaret sig, laa han og syltede Valle i Caen til midt i Juli og lod endda kun sin Fortrop rykke frem til Pacy paa Grænsen, hvor et Kanonskud splittede den ad, og General *Wimpfen* krøb i Skjul i Bayeux, saa jeg finder ham først nævnt igjen, da Bonaparte gjorde

ham til Inspektør ved et Stutteri. Nu underkastede Normandiet sig JA:175 og synes at have lidt mindst i Rædselstiden, da man intet hører derom.

Anderledes gik det *Bretagne*, som ikke blot udvikledes i Vendé-Krigen, men havde ogsaa sin egen Opstand, der kostede Strømme af Blod. Vendé-Krigen, som med korte Mellemløb varede hele tre Aar, har vel noget meget tiltrækkende ved sig, for saa vidt det altid er glædeligt midt under det vilde, umenneskelige Raseri dog at se en Plet i Frankrig, hvor Hjærtet i en vis Grad gjorde sine Rettigheder gjældende og aabenbarede en Del af de vidunderlige Kræfter, Kjærligheden har til Selvopofrelse og til at gjøre og lide alt for, hvad Hjærtet elsker; men det er dog ogsaa pinligt at se saa mange ædle Kræfter røre sig i Blinde og for vore Øjne spildes, og Hoved-Indtrykket bliver, i det mindste hos mig: dyb Ringeagt for de Prinsler, den Adel og den Gejstlighed, der kunde se Vendeen kæmpe og bløde for sig, uden at flokkes did fra alle Sider og adle Sejren eller dele Undergangen.

Spørge vi nu om Skuepladsen, da er *Vendeen* kun et af de nye revolutionære Navne paa Landet mellem Havet, Loire og Vienne, eller mellem Nantes, Saumur, Poitiers og Niort, som ellers kaldes Krattet (*le bocage*) og Marsken (*le marais*), overalt gjennemskaaret dels med levende Gærder og dels med Vandgrøfter, afdelt i mangfoldige Smaalodder til Agerdyrkning og Fædrift, der bandt Indbyggerne til deres Hjem og nærrede det stille, flittige Husliv, der er det borgerlige Selskabs Vugge. Præster og Herremænd var her ingenlunde forhadte, men i det hele ærede og elskede, Adelsmændene som milde Arveherrer, og Præsterne som Himlens Sendebud med Trøst og Fred; saa her forstod man slet ikke, hvad der saaledes oprørte Paris og andre store Stæder, sukkede vel over Kongens sørgelige Skæbne, men fandt det umuligt at ændre og gav sig til Freds, til man selv fik Revolutionens Virkninger at føle. Dette skete først ved Forfølgelsen mod de ubeedigede JA:176 Præster, som truede med at skille dem ved deres kjære Skriftefædre; men hvad der gjorde Sagen klar, var den store Udskrivning til Krigshæren, der skulde føre deres Ungdom til Slagterbænken, at ofres for en Sag, der, efter det lidt, de kjendte til den, var afskyelig og ugudelig.

Det var den 10de Marts 93, Sessionen blev holdt i Saint-Florent, en lille Flække ved Ancenis, lidt østen for Nantes, men syden for Loire, og dér satte det unge Mandskab sig til Modværge, Vagten vilde tvinge dem og lod en Kanon kjøre op, men Karlene fór ind paa dem, afvæbnede dem og bemægtigede sig Kanonen, uden videre at tænke paa, hvortil det kunde føre. Der bode imidlertid ej langt der fra (i Pin-en-Mauge) en Hjulmand eller, som andre sige, en Væver, og han var kanské lidt af begge Dele, ved Navn *Cathelineau*, omtrent 34 Aar gammel, bekjendt i hele Egnen for en

ferm og brav Mand, og han skal selv have staaet i Dejtruget, da Rygtet om Slaget i St. Florent kom til hans By, men han strøg paa Timen Dejen af Fingrene, stillede sig i Spidsen for det unge Mandskab, vandt endnu samme Dag en ny lille Sejer over 80 Republikanere, hvorved han fik sin første Kanon, Dagen efter slog han 200 Republikanere og tog tre Kanoner, og nu forenede han sig med en Herregaards-Skytte *Stofflet*, ellers en Lothringer (fra Luneville), som selv havde tjent Kongen i 16 Aar og havde nu sanket en Skok Smedde for at slaa Dommedags-Slag. Begge de forbundne Hære rykkede nu mod Hovedstaden i det Land: *Chollet*, som Verden derved først lærte Navn paa, og indtog den, samme Dag som de rykkede for den, som var 15de Marts, og her overvandt de hele 500 Mand paa deres sædvanlige Manér, som var Skarpskytteri bag Gærderne, og saa snart der viste sig mindste Forvirring blandt Fjenden, da lukt ind imellem dem med Kjæppen paa Nakken, til de laa eller løb.

Smaa livfulde Børn klæder al Ting godt, og saaledes **A:177** gaar det mig ved denne Opstand, og enhver Bevægelse, der begynder smaat, men rask og levende: den vækker mere Deltagelse end en hel stor Krig. Det var ingenlunde blot i St. Florent, man gjorde Opstand mod Udskrivningen; ensteds var det en Parykmager, der slog det første Slag paa Sessions-Herrerne, og et andet Sted halv overtalte og halv tvang Bønderne deres Herremænd til at sætte sig i Spidsen; men der opstod dog ingen, der fandt saa almindelig Tillid som Hjulmanden og Herregaards-Skytten, saa Vendeerne efterlignede Revolutionen mod deres Vidende og Vilje. Berømttest blev mellem Herremændene *Charette* i Marsken, som havde været Søofficer, hidtil en Udhaler, som Bønderne, der pressede ham, i Førstningen kun havde Skam af, men fik dog hærdet til at holde Stik. Saa længe Cathelineau levede, gik det rask: Saumur blev taget 9de Juni, og Cathelineau enstemmig udraabt til Overgeneral; Nantes var naturligvis Hovedstaden i hans og alle Bøndernes øjne, og did gik nu Toget med henved 30,000 Mand; thi Charette, som hidtil havde ført Marsk-Krigen for egen Regning, paatog sig denne Gang at medvirke og angribe paa den venstre Loirebred, mens Cathelineau angreb paa den højre. Det var den 29de Juni, Slaget stod, og den republikanske General *Canclaux*, født Adelsmand (1740), havde kun omtrent 10,000 Mand, men gjorde Anstalt til den tapreste Modstand, og Udfaldet var tvivlsomt, da Cathelineau blev dødelig saaret, hvorved Foretagendet ganske mislykkedes. Cathelineau blev bragt til St. Florent, hvor han døde; og skjønt Krigen blev langvarig og henrev blandt andre en Broder, 4 Svogre og 16 Søskendebørn af denne stovte Bonde-Høvding, fik Krigen dog aldrig mer den raske Gang og det høje Præg, den havde under ham, hvem Bønderne for hans Fromhed kaldte Anjous Helgen.

Nu skulde da Adelsmændene enes om Fortrinnet, men det var

umuligt, en *D'Elbée*, født i Dresden (1752), men **JA:178** som havde sin Herkomst og sine Godser i Poitou, blev vel udraabt til Generalissimus for den kongelige katolske Armé, men havde liden Anseelse og viste endnu mindre Dygtighed; de navnkundige Fættre *Lescure* og *Laroche-Jaquin* var tapre og begejstrede nok, men unge og uerfarne, *Bonchamps* (f. 1759) var beskeden, og *Charette* stiv, haard og herskesyg; saa Ulykken forhaledes vel kun ved den umaadelige Forvirring, der herskede paa Republikanernes Side, hvor Brygger *Santerre* og Guldsmed *Rossignol* som gode Jakobinere ej blot skulde dele Anførslen, men stod hos Robespierre i langt større Anseelse end Canclaux og andre ordentlige Generaler, som plagedes bestandig og stod hvert Øjeblik Fare for at afsættes og stævnes for Dødsretten .

Velfærdskomiteen befalede imidlertid, at til den 20de Oktober skulde Vendékrigen være endt, og skjønt man til den Ende havde beskikket en Fægtemester *Lechelle* til Overgeneral, som hverken forstod det mindste af Krigen eller turde vove sin Trøje, men sagde bestandig blot: "Der skal marcheres majestætisk *en masse*", saa var dog den næstkommanderende, Elsasseren *Kléber* (f. 1753), som siden fandt sin Grav i Ægypten, en dygtig og erfaren Mand, som nu fik Lov at raade og gjorde naturligvis sit bedste. Til Bistand havde han den unge, heltmodige *Marceau* fra Chartres (f. 1769), *Beaupuy* fra Perigord, som siden faldt i Tyskland, og sin Landsmand, Vovehalsen *Westermann*, som blev henrettet med Danton; og i Spidsen for en Snes Tusend Mand vovede han et Hovedslag mod Vendeerne, dobbelt saa stærke, den 17de Oktober ved *Chollet*. Her vandt Republikanerne en afgjørende Sejer, Lescure var falden to Dage i Forvejen, og nu blev saa vel *D'Elbée* som *Bonchamps* dødelig saarede, og man skrev til Paris: "Vendé er ikke mere."

Det sidste var nu vel et af Rædselstidens ækle Pralerier, men, naar Marsken undtages, hvor *Charette* endnu **JA:179** holdt sig, var det dog kun alt for nær ved at være sandt; thi Ødelæggelsen med Ild og Sværd uden mindste Skaansel, som var Rædselstidens Krigsbrug, havde gjort Indbyggerne fortvivlede, saa de holdt Slaget ved Chollet med alle deres gamle, Kvinder, Børn og Kvæg samlede bag sig ved Loire, og vandrede nu ud til *Bretagne* 80,000 i Tallet, kun med en dunkel Forestilling om, at de, som *Bonchamps* før havde talt om, kunde bemægtige sig en Søhavn og frelses af England. Da de havde naat *Laval* i Mayenne, blev de angrebne af den republikanske Armé, som forfulgte dem; men til deres Lykke vilde *Lechelle* dog én Gang have sin Krig frem og se dem marchere majestætisk *en masse* paa venstre Side af Mayenne-Floden, trods hele Krigsraadets Modsigelse; *Lechelle* var selv den første, der flygtede i fuldt Firspring og stedtes ikke, før han naade Angers, og til sidst flygtede hele Hæren i yderste Forvirring.

Vendeerne var imidlertid i saa elendig en Forfatning, at de hverken kunde forfølge eller benytte Sejeren, i Fortvivelse prøvede de paa at indtage *Granville* paa Kysten af Normandiet; men den lod sig ikke overrumple, og til en Belejring havde de hverken Stunder, Midler eller Anførsel. Det var midt i November, Mængden besluttede nu at vende tilbage, og skjønt de snart fandt sig omringede af Fjenden, slog de sig dog igjennem lige til Bredden af Loire, men over kunde de ikke komme, trak frem og tilbage under bestandig Forfølgelse, bedækkede Vejene med Lig af Mænd, som faldt for Kugler, og Kvinder og Børn, som sank af Sult og Træthed; de tabte Tilliden til deres Anførere, og begge disse, Stofflet og Laroche-Jaquelin, forlod dem omsider, satte over Loire paa et Flaad for at skaffe Baade, men kom aldrig tilbage. De ulykkelige prøvede nu paa at naa Morbihan eller Egnen omkring Vannes i Bretagne, hvor de tænkte mulig at finde Understøttelse, men kom ikke længer end til *Savenay*, (som ikke findes **IA:180** paa mit Kort, men laa tæt ved *Blain*, ved den Arm af Loire, hvori Kanalen fra Brest falder), og her blev Armeen aldeles ødelagt 23de December.

Saaledes endte den store Vendeer-Krig, og man fristes til at ønske, de tapre havde haft bedre Lykke med sig; men dels vilde det dog ikke været ønskeligt, om de kunde lagt Frankrig i de gamle Lænker, og dels vilde rimeligvis Emigranternes Deltagelse og engelsk Understøttelse snarere fremskyndt end afvendt Ulykken. Det maa findes rimeligt, allerede blot naar man betænker National-Hadet mellem England og Frankrig, som da var paa sit højeste, og Emigranternes Beskaffenhed i det hele, som, hvis de havde haft Mod til at vove Livet, vel var blevet hjemme; men det bliver næsten til Vished, naar [man] ser, hvordan det gik, da Emigranterne og England blandede sig i Sagen.

Saa snart nemlig Rygtet udbredte sig i Evropa om, hvad Vendeerne virkelig havde vovet og mægtet, opofret og lidt, da vakte det naturligvis ikke blot almindelig Deltagelse, men hos Emigranterne og England Ærgrelse over, at de havde forsømt saa god en Lejlighed til at saare det revolutionære Frankrig paa det farligste Sted, som Hjærtet altid er, og nu var de rede til at opbyde alt, for om muligt med Levningerne endnu at udrette noget stort. Laroche-Jaquelin fandt Døden strax i Begyndelsen af 94, men Stofflet og Charette levede dog endnu og holdt sig kjækt, Bretagne vrimlede af Bander, de saakaldte Chouans, til Dels vel Smuglere og slige Folk, der røvede for egen Regning, men dog ogsaa til Dels Levninger af Vendeer-Hæren, som sprængtes ved *Savenay*, og alle var de dog Fjender af den nærværende Regering, og raabte alle paa Kongen og Kirken. Der rejste sig nu ogsaa en duelig Mellemløber i Grev *Puisaye*, som førte Wimpfens Fortrop og fandt siden Skjul i Bretagne, hvor Adelen allerede i Revolutionens første Aar var paa Nippet [til] at gjøre Opstand under *De la Rouarie*,

og hvor saa vel Beliggenheden **A:181** som Folkets fremmede Sprog og Herkomst og Præsternes store Indflydelse aabnede store Udsigter. Mens imidlertid Puisaye handlede med Pitt i London, blev der sluttet en Slags Fred baade i Bretagne og Vendé (Februar og April 95), hvormed det hængte saaledes sammen.

Efter den 9de Thermidor havde man delt Kommandoen i Vesten mellem *Canclaux* og den unge General *Hoche*, der i Rædselstiden maatte vandre i Fængsel, fordi han ikke var artig nok mod St. Just; og da især Hoche fandt det raadeligst at underhandle med de oprørske, fandt han ingen synderlig Hindring, thi Charette var uens med Stofflet, uden Forbindelser i Bretagne og havde endnu ikke hørt et Ord fra Prinserne, og en vis Baron *Cormatin*, som Puisaye havde efterladt som højstkommanderende i Bretagne, var en tvetydig Person. Forliget sluttedes paa de Vilkaar, at de beholdt deres Præster, skulde have Erstatning for de ødelagte Huse, være fri for det Aars Udskrivning og have Lov til at beholde en lille Magt paa Benene, for at holde Orden; men de skulde erkjende Republikken og nøjes med den Sikkerhed, de nærværende Konvents-Kommissærer selv kunde give. Paa begge Sider vidste man nok, det var Spilfægteri, men Vendeer og Chouans ønskede at vinde Tid, til de saa', hvad det blev til med den fremmede Hjælp, og en Del lod sig bestikke, og General Hoche behøvede ligeledes Tid til at ordne Hæren, som han fandt i ussel Tilstand, og gjorde Regning paa, at Landsfolket vilde ikke være saa let at rejse igjen af troløse Høvdinge.

For *Ludvig den 17de* havde Vendeerne kæmpet, men han sad i Fængsel, overladt til den jakobinske Skomager Simon, der lærte ham at drikke og bande, til han maatte række Hals med Robespierre. Siden hørte man intet til det Ulykkens Barn, før man udraabte hans Død 8de Juni 95, netop ti Aar gammel. Alt i Maj var Cormatin fængslet, og en af de tapreste Bretagnere *Boishardi* falden, og **A:182** først nu (25de Juni) ankrede den engelske Eskadre under Sir [John] Warren i Bugten ved *Quiberon* med nogle faa Tusend Mand (3000), mest Emigranter, om Bord. Quiberon er en smal Halvø med Fortet Penthièvre, sydligst i Bretagne, og al Ting stødte sammen for at gjøre Toget ulykkeligt. Vendé sad stille, Grev *d'Hervilly*, som anførte Landtropperne, vilde ikke lystre Puisaye, de royalistiske Agenter i Paris virkede imod ham, det gunstige Øjeblik forsømtes, snart fandt Royalisterne sig indesluttede paa Halvøen, af Hoche, og da de havde besluttet at indskibe sig, saa' de sig overrumplede af ham, der ved Forræderi havde faaet Penthièvre i sin Magt, ved Hjælp nemlig af republikanske Krigsfanger, som d'Hervilly havde hvervet og højst uforsigtig indlemmet i Fortets Besætning. Det var om Natten mellem den 20de og 21de Juli, mørk og stormende, at Hoches Generaladjutant *Ménage* i Spidsen for 300 Grenaderer listede sig med nogle Forrædere gennem et

Vadested til en Klippe, hvorpaa de naade Fortet [og] blev hjulpet ind af Republikanerne, medens Hoche i al Stilhed nærmede sig med hele sin Styrke. Til sidst blev han dog kjendt, Fæstnings-Kanonerne kom i Gang, og Hoches Tropper begyndte at vende Ryg, da man i det samme bemærkede det trefarvede Flag, som Ménage havde hejset, og da nu Kanonerne blev tagne i Ryggen, var Sagen snart afgjort, og Fortet taget. Ikke hermed fornøjet, trængte Hoche strax ind paa de flygtende, Flaaden laa langt ude og vidste af intet, d'Hervilly, som kjendte Lejligheden, var dødelig saaret bragt om Bord, *Sombreuil* var nylig kommen fra Elben og aldeles fremmed, og dog berode alt paa ham, thi Puisaye fløj om Bord, for at skaffe Flaadens Bistand, som under den almindelige Forvirring og i oprørt Sø baade kom for sent og var utilstrækkelig, saa næsten alt enten styrtede, druknede eller faldt i Fangenskab. Blandt de sidste var *Sombreuil*, der ikke vilde vige fra sin Post; og alt dette er Krigens Gang, **JA:183** som de, der tage Del i den, maa finde sig i; men at Republikanerne nu med koldt Blod skød *Sombreuil* og hans Følgesvende ned som Dyr, fordi man i Rædselstiden havde gjort en barbarisk Lov mod Emigranterne, *det* er oprørende og lige saa stor en Skamplet for Hoche som for Tallien, der var Kommissær ved Armeen.

Charles Sombreuil, der saaledes, 26 Aar gammel, kun kom til Frankrig for at fanges og skydes, hørte ret til en ulykkelig Familie, baade hans Broder og Fader var døde under Guillotinen, og hans Søster var det, som i Septemberdagene drak Blod, for at forsinke sin gamle Faders Død. – *Ménage* blev General og faldt i et af Napoleons Slag, men jeg har ikke fundet hvilket.

Endnu var Toget vel ikke opgivet, thi den engelske Flaade holdt sig i Farvandet [og] ventede paa Forstærkning og paa Greven af Artois (siden Karl X), og da begge kom, gjorde de Landgang paa den lille Ø l'Isle Dieu ved Vendeen, hvor de ventede, *Charette* skulde gjøre Mirakler. Det var i Slutningen af September, men her blev de liggende ørkesløse til midt i November og sejlede saa med uforrettet Sag. *Charette*, som var udnævnt til Generalissimus, havde vel grebet til Vaaben, men var bleven slaaet og havde nu kun Undergang i Vente, som ej heller udeblev ret længe. Hoche, som nu fik hele Vestarmeen under sig, lod nemlig indtil videre Bretagne skjøtte sig selv, til Vendeen var dels beroliget og dels afvæbnet; snart mærkede *Stofflet*, der levede som en lille Prins i en lille By Lavoisier, at det ikke nyttede at sidde stille, til man var færdig med alle de andre; han greb altsaa til Vaaben, men saa' sig forladt, blev forraadt, fangen, ført til Angers og skudt den 24de Februar 96.

Charette var ej saa let at fange, men da han blev ved at flakke om med en lille Trop, lykkedes det dog Generaladjudanten Travot at fange ham ved La Chabotterie i Poitou, skjønt kun efter en haardnakket Modstand (23de **JA:184**Marts). Han blev behandlet med

megen Artighed for det tapre Forsvar, der kostede ham tre Fingre, men han blev lige fuldt skudt i Nantes 29de Marts. Mærkeligt, at han var en stor Præstehader, Stofflet derimod ganske afhængig af sin Skriftefader, Abbé *Barnier*, som man skyldte for til sidst at have forraadt ham, og som i alt Fald saa' godt til at hytte sit Skind, forligte sig 1800 med Napoleon og blev Biskop i Orleans, hvor han døde 1806. – *Travot* tjente som General under Napoleon selv mod Vendeen i de 100 Dage og blev derfor dømt fra Livet, men benaadet med 20 Aars Fængsel. Om han oplevede 1830 og slap ud, véd jeg ikke. Kun Vendécheferne af 3dje Rang: *Sapinaud* og *Scepeaux*, oplevede Bourbonnernes Tronbestigelse.

Bretagne underkastede sig hartad uden Sværds slag, og skjønt *Puisaye* nok var der endnu, hører man ikke til ham, førend næste Aar, da han nedlagde sit Generalat og modtog som Pension et stort Stykke Land i Kanada, hvorfra han kun efter Amiens-Freden kom til London og stræbte i et Forsvars-Skrift at retfærdiggjøre sig mod mange Beskyldninger; men han kan aldrig have gjort det saa godt, at han jo staar for os som en Vindmager, der opofrede andre og tænkte mest paa sig selv.

General *Hoche*, endnu knap 30 Aar gammel, gjorde endnu ved Aarets Slutning et Tog til Irland, hvor han haabede et Vinterfelttog, der kunde sammenligne sig med Bonapartes Sommertog i Italien, men det mislykkedes aldeles. Flaaden løb ud fra Brest 16de December, men blev adspaltet i Storm og kunde ej mere blive saa godt samlet, at jo den Fregat fattedes, hvorpaa baade Admiralen (Morard-de-Galle, kun berømt som Løjtenant) og Generalen befandt sig. Da Flaaden forgjæves havde ventet nogle Dage i Bugten ved Bantry, vendte den tilbage til Brest under Kontreadmiral Bouvet. Bag efter kom Fregatten til Bantry og efter mange Besværligheder hjem **JA:185** med uforrettet Sag. Efter et lykkeligt, men kort Felttog i Tyskland 97, døde Hoche, som man mener forgivet, strax efter 18de Fructidor. Hans Fader var Hundedreng i Versailles, selv begyndte han sin Bane som Stalddreng, men skal have haft Mod paa lige saa meget som Napoleon. Saaledes da en spurgte ham, hvorfor han ikke ligesom alle andre tog Hatten af, naar man i Marseillaisen sang: "*Amour sacré de la patrie*," svarede han blot: "En Overgeneral gjør ingen Regnskab for sine Handlinger."

Carrier, født i Yolai i Auvergne 1756, blev efter Slaget ved Savenay sendt til Nantes, for at tugte baade de fangne Vendeere og Nantesere som Føederalister. (Baadene med Klapper og de republikanske Giftermaal. – Børnene kaldte han Ulveunger og druknede [dem] med, 5000. – Usaattes med Robespierre, hjalp han til at styrte ham, men overlevede ham kun til December 94, da hans Time slog. – Han kaldte sig uskyldig, fordi han havde Ordre.)

XVI.

(Den 5te September.)

Mine Herrer!

Vendeernes ulykkelige Opstand tilskrives sædvanlig, selv af Royalisterne, Vankundighed og Overtro; og jeg tvivler ingenlunde paa, at jo begge Dele havde Part deri, saa hvis de havde kjendt Hoffet i Versailles ret og været oplyste om Præsteherskabets sande Beskaffenhed, vilde de vist ikke kæmpet for dem; men intet beviser dog klarere, hvor pilraadden den gammel-franske Forfatning var, end at Prinser, Præster og Adelsmænd i deres Hjærte lo ad *dem* som Narre og Sværmere, der opofrede Liv og Blod for dem. Desuden, m. H., skal det siges højt i vore Dage, at man kun forraader Hjærteløshed eller dog uhyre Blindhed for Livet, naar man ikke ser, at alle virkelig store Opofrelser af, hvad der naturlig er alle Mennesker dyrebart, maa i Grunden udspringe af dybere Kilder og ædlere Bevæggrunde, end *de* kjende, der kalde det Oplysning og Fordomsfrihed: at glemme baade det forbigangne og det tilkommende over det nærværende Øjeblik, glemme baade Himmel og Jord over sin egen Smule Person og at regne sit indvortes for ingen Ting imod ordentlig Mad og Drikke, Klæder og Sko og visse Værelser. Derfor er ikke blot *de* Regeringer bedaarede, som, ved enten at gjøre Vold paa deres Undersaatters Hjærte og Samvittighed eller dog ved **A:187** at lade haant derom, stræbe selv at udtørre de Kilder, hvoraf alle Opofrelser, følgelig al godvillig Lydighed og alt Borgerheld, udspringer; ikke alene *de* er bedaarede, men vi bedaare alle os selv, naar vi ved Kampe for Samvittighedsfrihed og Opofrelser af Kjærlighed oversé den ædle, dybe Grund og dvæle ved de Brøst og Mangler, der hænge selv ved det bedste i Støvet. Derfor siger Historien: Ære med *deres* Ihukommelse, som i Krattet og i Marsken, ved Chollet, ved Mons og ved Savenay, i Tusendtal opofrede sig for, hvad der var deres Hjærte kjært og dyrebart, og for, hvad i deres Tanker baade det høje og det dybe, baade Himlen og Jorden krævede af dem! lige stor Ære med deres Ihukommelse, lige stor Skam med deres Bødler og Foragtere, enten de store, frivillige Slagtofre paa Kjærligheds Alter var kloge eller dumme, enten deres Tro for Resten var ret eller vrang! da det altid i Grunden er den sande Tro: at sætte det usynlige over det synlige og, naar det gjælder Hjærtet, give Hovedet til Pris.

Ja, jeg siger det dristig, vis paa, at sand historisk Oplysning skal stadfæste og klare det: at Vendeerne var den eneste franske

Krigshær, som viste Følelse for den virkelige, menneskelige Frihed og havde Mod til at stride og lide for *den*; thi ikke blot *de* Hære, der ved Frihed kun forstaar deres Frihed til at gjøre alt, hvad de vil: røve, plyndre, lemlæste eller slaa ihjel, ikke blot *de* er grumme Tyranner, men *de* er det ikke mindre, som med Ild og Sværd eller Baand og Lænker vil tvinge andre til at tænke og føle ligesom de, eller til at hykle en Følelse og Tænkemaade, de ikke har; og det er kun uhyre Blindhed, naar man ikke ser, det er lige saa tyrannisk at ville paanøde Folk, hvad man kalder Frihed og Oplysning, som hvad man kalder den eneste saliggjørende Tro; thi der er jo lige saa lidt nogen, der sætter sig imod, hvad han selv ansér for Frihed og Oplysning, som hvad han ansér for saliggjørende Tro; og hvad vi ansé for Slaveri og Blindhed, **JA:188** kan vi dog umulig, som ærlige Folk, modtage og ophøje som Frihed og Oplysning, umulig, naar vi har Mands Mod og Hjærte, se os paatvunget, uden at væрге os derimod til det yderste. Derfor er det klart, at ikke blot i Paris og ikke blot i Rædselstiden, men i det hele under den franske Revolution, bar man sig ad enten som udbrudte Slaver, der kalde det Nødværge at slaa alle *dem* ihjel, der mulig kunde gribe dem, eller som grumme Tyranner, der ej føle sig fri, uden naar alle andre er deres Trælle; kun Vendeerne viste, de havde den Følelse: at borgerlig Frihed ikke bestaar i at gjøre Ulykker og tyrannisere andre, men i at have Lov til, naar man ingen gjør Fortræd, i Fred at rygte sin Dont og følge sit Hjærtes Drift. – Hvad der ophidsede dem, var nemlig, som man véd, dels den ny Præsted og især den ny Udskrivning; og begge Dele var unægtelig saa tyranniske, at naar Vendeerne ikke var lutter kristelige Halvguder, der foretrak Martyrkronen for alt jordisk, da maatte de nødvendig drage Sværdet for deres paa det ømmeste krænkede Borgerfrihed.

Hvad nemlig den ny *Borgered* angaar, man afkrævede Præsterne, da kan det vel være tvivlsomt, hvor vidt vel oplyste kristelige Præster kunde gjøre den med en god Samvittighed, eller ikke, og jeg kjender ikke Sagen nøje nok, til derom at have nogen bestemt Mening; men dels maa man heller ikke gjøre det til Præsternes Borgerpligt at være mere oplyste, end de er, og dels kunde det meget godt være baade blot Fordom og selv Grillenfængerier eller Herskesyge, der hindrede Præsterne fra at aflægge den ny Borgered, uden at det paa mindste Maade forandrede Sagen mellem Vendeerne og deres parisiske Tyranner. Havde nemlig disse indskrænket sig til at tage Levebrødet fra de edsky Præster, da kunde det, om end baade haardt og dumt, ladt sig taale; men at forbyde dem Udøvelsen af deres Embede og at ville paatvinge Folk de Præster, som svor paa alt, hvad man forlangte, *det* var saa tyrannisk, **JA:189** at hvor man brød sig det mindste om Kirker og Præster, var det utaaleligt. Naar nemlig de Præster, Vendeerne kjendte, ærede og havde Tillid til, forsikrede

dem, at *de* ej med god Samvittighed kunde gjøre den ny Ed , og naar de, heller end at gjøre den, opofrede Levebrød og Landefred , tit endog Liv og Blod, da maatte jo Vendeerne været lige saa vantro og ugudelige som Hébert og Chaumette , før de kunde slaa Haanden af deres gamle Præster og ombytte dem med deres Avindsmænd ; saa om det ogsaa var nok saa rart og fornuftigt at være saa vantro og ugudelige, maatte man dog sét først at gjøre Vendeerne virkelig dertil, før man forlangte, de skulde opføre sig derefter.

Om derfor Samvittigheds-Tvangen end havde været det eneste Indgreb i Vendeernes Borgerrettigheder, vilde dog Opstanden dermed været lovlig undskyldt, selv under en Regering, der vedkjendte sig Despoti, endsige da med en, der bestandig førte Frihed i Munden og højtidelig erklærede Samvittigheds-Frihed for en af de utabelige Menneske-Rettigheder. Hverken var imidlertid dette Tilfældet, ikke heller var Raseriet mod Præsterne det, der især vakte Opstanden, da vi meget mere se, at var [end] *Stofflet*, som man siger, en Slave af sin Skriftefader Abbé *Barnier* (siden under Napoleon Biskop i Orleans), saa var *Charette* derimod en aabenbar Præstehader, og selv *Cathelineau*, hvem Vendeerne dog for hans Fromhed kaldte Anjous Helgen , greb først til Vaaben ved Udskrivningen .

Naar man derfor vil se Vendeer-Opstanden i sit rette Lys, da skal man fæste sin Opmærksomhed paa *Udskrivningen*, og dermed er den aabenbar borgerlig forsvaret . Var der nemlig end ikke meget uklart og forvirret i Talen om den almindelige Værnepligt alle Vegne, saa er det dog øjensynligt, at naar et Parti i Hovedstaden kuldkafter et Riges gamle Forfatning, halshugger Kongen, mishandler Adel og Gejstlighed og erklærer alle disses Venner dødeligt Had og aaben Fejde, *da* er det tyrannisk i højeste **JA:190** Grad at ville tvinge en Del af den gamle Forfatnings, Kongens, Adels og Gejstlighedens Venner til at rykke i Marken med de andre og vove Liv og Blod for sine erklærede Fjender; og enten man bor inden Landets Grænser eller uden for, bliver Tyranniet det samme. Er man fej, da lader man sig vel udskrive og trække ved Haarene til Slagterbænken, i det Krysterhaab: maaské dog at hytte sit Skind; men er man kjæk, da vover man naturligvis heller sit Liv mod sine Fjender end i deres Tjeneste; og dermed er Vendeer-Krigen baade forklaret og forsvaret. Forgjæves var den heller ingenlunde; thi baade fandt man sig nødt til at lade Vendeerne beholde deres Præster, og de blev i det mindste fri for Udskrivningen , saa længe deres Tros og Tænkemaades aabenbare Fjender herskede i Paris ; saa hvis Frankrig nogen Sinde virkelig bliver borgerlig gjenfødt, vil Vendeen vist i alle Maader have den største Fortjeneste deraf.

Vi komme nu til Landet ved Garonne og langs ned til Pyrenæerne , bekjendt under Navn af *Guienne*, *Gascogne* og

Navarre, fordum Vest-Goternes Sæde; og da vi véd, det var af Garonne, *Girondisterne* førte Navn, og i dens Omegn, deres Anførere havde hjemme, saa kjende vi allerede dette Landskabs Deltagelse i Revolutionen og nødvendige Stilling i Rædselstiden; men om dette Parti, der udgik fra Bordeaux, maa jeg dog se at klare Forestillingen lidt, da dets berømte *Gaskonnader* i vore Dage alle Vegne har noget meget fristende og er dog en Bygningskunst af Luftkasteller, der ikke blot maa komme Bygmestrene, men hvert Land, den blomstrer i, dyrt at staa.

Vil man se et kort Udtog af det girondistiske System, da behøver man blot at læse et Brev, en af dem, *Garat* fra Bordeaux, den Gang Minister i Neapel, skrev til Napoleon paa hans Tog til Ægypten, og hvori han beder Generalen om én eller to af de Øer, han erobrede, saa han kunde gjøre nye Experimenter med det borgerlige **IA:191**Selskab: "for", skrev Ministeren, "jeg har i mange Aar spekuleret paa, hvordan man skulde forbinde de store Egenskaber ved nogle af de gamles Statsforfatninger med de filosofiske Principper af de nye; saa jeg er aldeles overbevist om, at naar man kun har Magt og Myndighed, kan man tage Menneskeslægten som den er, og saa at sige skabe den rent om, saa der næppe blev Spor tilbage af Dumheden og alle dens Daarskaber." Napoleon var naturligvis meget for klog til at indlade sig paa slige Fusentasterier; men ellers kunde jeg ønsket Monsieur Garat en Ø med Ægyptere at forsøge sig paa, til han ligesom Sancho Panza af Erfaring havde lært, at han duede lige saa lidt til at regere paa en Ø som paa Fastlandet. Som det imidlertid var med Garat, var det med hele Partiet, kun at de bildte sig ind, man ogsaa paa Fastlandet, og selv naar Folk var blevet voxne, kunde skabe dem om med smukke Fraser og grundige Afhandlinger: en Indbildning, der naturligvis har hjemme i *Latinskolen*, hvor man, trods Aarhundreders modsigende Erfaring, haardnakket indbilder sig, man kan skabe saa mange Ciceroner og Demosthener, Aristider og Catoer, som man behager, naar man blot faar Drengene betids i Skole og har fundet paa den rette Metode især til at danne deres *klassiske Stil*. Fra en saadan Skole, der hviler paa den Grundsætning, at Bøger kan gjøre Mennesker af Fæ og Guder af Folk, maa der nødvendig udgaa Statsmænd, der fuske paa Statshaandværket og tænke, naar det mislykkes, det kommer blot af, at de gamle Former er i Vejen, saa naar man blot fik den gamle Statsbygning sløjfet, kunde man rejse, hvilket Feslot det skulde være. Dette var Girondisternes Drøm, som de næppe engang vaagnede af under Guillotinen; og det bedste, deres fornemste Skribent, *Brissot*, foreslog, turde de knap tænke paa, mindre vedkjende sig: at Frankrig i det mindste var for stort og Paris for pøbelagtig til, at de republikanske Dyder kunde **IA:192**overskygge det; saa man maatte skille Riget ad i en Del mindre Stater, kun

ligesom de nordamerikanske forbundne mod fremmede, men for Resten selvstændige. Dette var saa meget vissere, som alle Provinserne i Vesten og Syden havde lige til Revolutionen deres særegne Forfatninger; men da de fleste Girondister nu ogsaa sværmede for den ene, udelelige Republik, som de kun ønskede et andet Middelpunkt end Paris, var deres bratte Fald uundgaaeligt. Det er ogsaa ganske i sin Orden, at Bordeaux, som Girondisternes Vugge, efter deres Fald lod det blive ved Snak.

Bordeaux, som her var Hovedstaden, forbandt sig efter Girondisternes Fald paa det nøjeste med *Toulouse*, Hovedstaden i Languedoc, og besluttede at lade Tropper rykke mod Paris og satte virkelig saa vel som Languedoc og Provence Fortroppen i Bevægelse. Da imidlertid Normanner og Bretoner var slagne, trak Bordeauxerne deres Tropper hjem og blev snart besøgte af *Tallien*, som fra La Reole triumferende holdt sit Indtog her, erklærede Byen i Belejringstilstand og indsatte en Standret, hvor ikke blot de girondistiske Medlemmer af Konventet, som tyde did, men mangfoldige [andre] dømtes fra Livet og henrettedes, indtil Tallien lod sig formilde af den smukke Madame Fontenay eller Cabarrus.

I *Languedoc* saa' det ogsaa en Gang betænkeligt ud, thi ikke blot havde Nimes opstillet en Trop ved Pont St. Ésprit (Rhonebroen), men i Lozèrebjærgene havde en Prokurator *Charrier*, forhen Medlem af National-Forsamlingen, samlet 30,000 Mand, indtaget Mende og stræbt at sætte [sig] i Forbindelse med Vendeerne. Det blev imidlertid ikke til noget, thi det lykkedes strax Konvents-Medlemmet *Fabre de l'Hérault* fra Montpellier at opløse Bjærgboerne og fange Charrier, som naturligvis maatte række Hals. (Hans Søn blev siden adlet af Bourbonnerne, og mange af hans Familie slagne til Riddere.) **JA:193**Troppen fra Nimes blev slaaet af Carteaux i de første Dage af Juli og dermed var den Opstand ude.

Vi komme nu til *Provence*, hvor baade Mirabeau, Sieyès, Isnard og Barbaroux havde hjemme; saa *Marseille* kan anses for Revolutionens Vugge, ligesom Marseillaisen var dens Højsang; men den første Nationalforsamling var derfor ogsaa Provences Ideal, og Toulon med Orlogsflaaden var meget kongeligsindet. Kraften var imidlertid ikke stor; thi det var Lejetropper, Marseille havde opstillet ved Avignon, og da de var slaaet af Carteaux, holdt han sit Indtog uden videre 25de Avgust. Alle Provençaler, som ej vilde underkaste sig eller frygtede for Hævnen, flygtede nu til *Toulon*, som i sit Vilderede kastede sig i *Englands* Arme (29de Avgust).

Det skal især have været en Admiral *Trogoff*, der gjorde den Streg; Thiers siger, han var en fremmed, og hans Navn klinger slavisk, men jeg har for Resten intet fundet om ham. Det var Admiral *Hood*, som tog Toulon i Besiddelse og gav det en stærk Besætning af Engelskmænd, Spaniere og Neapolitanere, som

befæstede sig paa det stærkeste; men allerede i September blev Toulon angrebet fra to Sider, og skjønt man intet Haab havde om at tage den i Hast, indskibede dog Engellænderne sig over Hals og Hoved den 18de December, efter at have stukket Ild paa den franske Flaade og Søarsenalet. Sagen var, at da man i Krigsraadet skulde iværksætte Belejringen efter en Plan, man havde faaet fra Paris, var der en ung Artilleriofficer, som tog sig den Frihed at foreslaa en ganske anden Plan, som Krigsraadet omsider bifaldt, og det var: at rette Hovedangrebet mod en lille Bjærgfæstning uden for Byen, ved Navn *Éguillette*, men ellers kaldt det lille Gibraltar, og som bestrøg Reden; saa det var rimeligt nok, at var *det* først taget, vilde Engellænderne ikke blive gamle dèr. Den dristige og klarøjede Artilleri-Officer var *Napoleon Bonaparte*, og han havde Lykken med sig; **JA:194** thi ved et besynderligt Tilfælde fangede han den engelske Kommandant O'Hara, som gik i Spidsen for et Udfald og havde den Fornøjelse at se Engelskmanden lette, saa snart Fortet var taget. Bonaparte blev General, men Toulon blev tugtet med Skorpioner af Barras og Fréron, og for hele Provence rejste Prokurator *Maignet* en skrækkelig Standret i Orange, lod ogsaa en hel lille By Bedouin brænde og Indbyggerne næsten alle (2000) henrette, fordi Frihedstræet var fældet.

Den egentlige saakaldte Borgerkrig udbrød altsaa kun i Vendeen og i *Lyon*, denne ulykkelige By, som vi et Øjeblik maa dvæle ved. Denne Stad, hvis Fabrikker ogsaa led ved Revolutionen, var lige fra Begyndelsen forholdsvis kongelig og fremfor alt fredelig sindet, ligesom dens navnkundige Fuldmægtig i Paris, Ministeren *Roland*; men da Jakobinerne fik Overhaand i Hovedstaden, begyndte de ogsaa at spille Mester i Lyon, under Anførsel af *Chalier*, en Landstryger fra Piemont, der kom til Bys som italiensk Sprogmeister, men slap ind i et godt Handelshus og tog strax ved Revolutionens Udbrud Marat til sit Mønster, efterabede ham baade i Dragt og Lader og drev hans Blodbrækning til en saadan Yderlighed, at selv Marat erklærede det for utaaleligt. Al hans Tale drejede sig om at kappe Hoveder af, og i Februar 93 aftalte han i Klubben en Standret over 1200 i Lyons Fængsler, ligesom den, Maillard holdt i Paris i Septemberdagene, hvorved Jakobinerne selv i Nødsfald skulde betjene Guillotinen. Dette forhindrede nu vel Mairén Nivière; men da dog Jakobinerne fandt Medhold hos Konventet, nedlagde Nivière til Borgernes store Sorg sit Embede, som endelig faldt i Chaliers Hænder, indtil Borgerne i Slutningen af Maj gjorde Opstand, lukkede Jakobiner-Klubben og indsatte en ny Øvrighed. Her blev det da til ramme Alvor ved Girondisternes Fald: i Juli blev *Chalier* henrettet, hvorpaa Konventet strax erklærede ham for en Martyr og Lyon i Belejringstilstand. **JA:195** En Adelsmand fra Nabolaget Grev Perein *Précý* bestyrede Forsvarsvæsenet, og Dubois *Crancé* Belejringen, som vel i Begyndelsen gik langsomt,

men maatte dog lykkes, da man snart naade at afskære Staden fra sine Forbindelser med Provence og med Bjærgegnene i Languedoc, Auvergne og Franche-Comté. Belejringen begyndte først i Avgust, og da Dubois Crancé endnu midt i September ikke havde gjort nogen Fremgang, kjendelig for andre end Indbyggerne, som havde lidt et frygteligt Bombardement, blev Velfærdskomiteen meget utaalmodig og lod Bjærgboerne i Auvergne opbyde, med den Forsikring, at Lyon vilde indføre Tyranniet. Den 2den Oktober kom det lille Uhyre *Couthon* for Staden med 25,000 Bønder.

Dubois *Crancé*, som vel havde tordnet med i Jakobiner-Klubben, men var en gammel Officer (født 1747 i Champagne) rympede vel Næse ad denne Krigshær og vilde stukket de anseligste ind i sine Regimenter og ladt Resten gaa hjem, da de kun var til Besvær ved en ordentlig Belejring; men *Couthon* skreg: "Krigskunsten forstaar jeg mig ikke paa; men her er jeg med Folket, for hvis hellige Vrede alt maa bukke, Lyon maa oversvømmes *en masse* og tages med stormende Haand, og jeg har desuden lovet mine Klippekarle, at de skal være færdige paa Mandag, for at komme hjem til Vinhøsten." Dette var om Tirsdagen, og da *Couthon* saa', at Dubois Crancé ikke vilde danse rigtig efter hans Pibe, og da han tillige forargedes højlig over al den Orden og Mandstugt og den stive Generals-Uniform, Dubois gik og krode sig med, skrev han paa Timen til Paris og fik ham afsat, hvorpaa han selv tog Kommandoen.

Det vilde vist nok Lyon lét ad, hvis den ikke havde været udhungret; men nu tilbød den at overgive sig den 7de Oktober, mens *Précý* og alle Formændene trak ud, for at redde sig til Svejts. Der blev imidlertid intet af Underhandlingerne, Republikanerne trak uden Modstand **JA:196** ind den 9de Oktober, og skjønt alle Ophavsmændene for Opstanden var trukket ud med *Précý* og havde for det meste fundet deres Død undervejs, besluttede dog Velfærdskomiteen at tage en frygtelig Hævn. Alle Deltagerne i Opstanden skulde straffes, al Ting sløjfes, saa nær som Værksteder, Fattighuse og Hospitaler, Navnet afskaffes og kun staa paa en Skamstøtte, der sagde: "Lyon bekrigede Friheden, Lyon er ikke mere", og *Couthons* Beretning lød saaledes, at Indbyggerne bestod af 3 Klasser: skyldige Rigmænd, som skulde halshugges, egennyttige Rigmænd, som skulde bøde af yderste Formue, og dumme Haandværkere, som burde drives ud og give Plads for en republikansk Befolkning. Til Lykke lader nu slige djævelske Forsætter sig kun meget ufuldkomment iværksætte med en By, meget større og folkerigere end Kjøbenhavn; men hvad der var muligt, det skete: det lille Uhyre gav selv det første Slag med Hammeren til Nedbrydelsen af de skjønne Bygninger paa Pladsen Bellecour (Slotspladsen), og *Collot d'Herbois*, som før havde været Skuespiller her, anstrængte sin Indbildningskraft, for at udfinde den

korteste Proces baade med Folk og Huse, og anrettede virkelig med Kardesker og Miner en saadan Ødelæggelse, at det vanskelig glemmes. (Précý selv oplevede dog Bourbonnernes Tilbagekomst .)

Saaledes naade vi da til *Jurabjærgene*, hvor der vel ogsaa om Sommeren havde været et stort Opløb, men som snart var blevet stanset; og naar vi blot har gjort den Bemærkning, at Robespierres Fødeby *Arras*, skjønt den ingen Opstand gjorde, dog ogsaa havde sit berømte Blodbad under Præsten Josef *Lebon*, om hvem imidlertid Efterretningerne lyde saa forskjellig, at man bliver vild i det – selv blev han halshugget i Oktober 95 –, [saa skal vi lægge Mærke til, at] her staa vi paa den fornemste Krigs-Skueplads i Republikkens første tre Aar. Og vel var i *dem* Begivenhederne kun smaa i Sammen **[A:197]** ligning med de følgende Aar, da saa at sige Krigsguden selv rasede; men det er dog allerede mærkeligt, at Frankrig, uden at have noget stort Hoved i Spidsen, midt under frygtelig indvortes Gjæring og Borgerkrig, kunde forsvare sig mod alle sine Naboer og flere til, endsige [at det kunde] gjøre Erobringer; og dertil laa Grunden vist ikke blot i Frankrig selv, men ogsaa udenfor.

[A:198]

XVII.

(Den 7de September.)

Mine Herrer!

Naar vi kalde *Revolutions-Krigen*, der egentlig varede fra 1792 til 1815, en af de store, uforglemmelige Verdens-Begivenheder, da behøve vi ikke at være bange for, Efterslægten skal smile ad vor Troskyldighed, eller sige, vi gjorde en Flue til en Elefant, som vi maa smile ad Fædrene, der tænkte, at *Syvaarskrigen* og Friedrich den eneste havde Verden aldrig set Mage til. Nej, hvor delte end Meningerne har været og sagtens altid vil blive om Republikken og Kejserdømmet i Paris, saa vil dog til Verdens Ende ej blot *Napoleon* ligesom *Alexander* kaldes den store, men Børnene lytte, naar den store Dødskamp fortælles, hvorunder Frankrig baade først og sidst, og midt imellem: alle evropæiske Magter, baade smaa og store, maatte kæmpe for deres Tilværelse, saa der var næsten intet af de navnkundige Folk, der jo under det almindelige Jordskjælv fandt Grund til at istemme med Nyfrankerne :

Tyranniets de blodige Faner

Vaje over vort Fæderneland,

og der var slet intet Folk, som jo nødtes til at udraabe med dem:

JA:199

Kom, Kjærlighed til Fædres Land!
Gjør alle lunkne Hjærter varme!
Kom, Frihed, vær vor Høvedsmand!
Læg Kæmpe-Kraft i vore Arme!

Først var det vel kun Frankrig, der omspændtes hartad af alle Evropas Magter baade smaa og store, saa det syntes, som kun et Mirakel kunde frelse det fra at deles som et Bytte mellem Prøjsen og Østerrig, Sardinien, Spanien og England, og saa kun afsindige Jakobinere kunde drømme om glimrende Sejre og Erobringer; men med Forbavselse saa' man snart, det gik, som Frankerne sang:

Hør, Sejrens Dis! vor Heltestemme!
Kom, løft vort Banner højt i Sky!

Tysklands og Italiens mangfoldige Kroner, store og smaa, kom alle til at vakle, og det trefarvede Flag kom til at vaje, ej blot i Rom og Venedig, men ogsaa i Madrid, i Wien og Berlin, i Warschau og i Moskov, ja, i de gamle Ptolemæers og Faraoners Land, i Alexandrien og paa Pyramiderne, paa Gruset af Memphis og Thebe.

Ja, det var en Krig, der, om den end ingen varig Forandring havde gjort i Verdens Tilstand, dog umulig kunde glemmes, saa længe Historiens fra Hedenold udkaarede Skueplads, omkring Middelhavet og Østersøen, ej er lagt øde. Men, naar man tænker, det har ikke stort at betyde med de Forandringer, det frankiske Jordskjælv og ildsprudende Bjærg har gjort i Verden, da tager man mærkelig fejl; thi vel er det kun Smaating i Verdenshistorien: enten Kongen i Paris kalder sig Konge af Frankrig og Navarra eller de franskes Konge, enten han hedder Henrik den femte eller Ludvig Filip den eneste, og enten han nedstammer fra Ludvig den fjortende eller fra hans Broder af Orleans; men det er dog allerede noget: at det hellige romerske Rige er blevet opløst, og det er *dog* igjen kun et synligt Billede paa Opløsningen af alle de utallige Baand, der enten alt fra Begyndelsen var unatur **JA:200**lige, eller blev det dog ved den store Omskiftelse i Menneskelivet, der satte Middelalderen Grænser og udviklede en ny Tid, der nu begynder at forstaa sig selv.

Ja, m. H., der gives vel endnu mange, der i vort halve Aarhundrede har, som Napoleon sagde om Bourbonnerne, intet lært og intet glemt; men har vi holdt Øje med Tiden, da, hvad enten det behagede os eller ikke, har vi alle set Adel og Gejstlighed tabe

hartad alt, hvad der fra Middelalderen var dem levnet, og set de staaende Hære og Politiet, der vilde afløse dem, med stærke Skridt gaa deres Undergang i Møde; og endelig har vi set den saa kaldte "Nimbus", hvori Pennen og Bogorme væsenet havde vidst at indhulle sig, aldeles forsvinde, hvorved den store Hemmelighed blev røbet: at hvad man tog for en dalende Guddom, var kun en opblæst Tomhed.

Alt *det* har vi set, og har vi end des værre endnu ikke set *Nyaarstiden* gestalte sig hensigtsmæssig, til bedste for den Frihed, Virksomhed og Oplysning, som er dens Løsen, saa er det dog soleklart, der er i Verdenskrigens røde Hav befæstet et svælgende Dyb mellem det syttende og nittende Aarhundrede, saa det er umuligt, enten kirkelig, borgerlig eller videnskabelig at vende did tilbage. Om det saa end var en grænseløs Ørk, fuld af glubende Dyr, – fremad maa Folkene, og videre Menneskeslægten; saa hvem der vil staa stille, trædes under Fødder; der gives kun Valget mellem at følge den blinde Drift som uvane Dyr, eller med aabne Øjne, med Mands Mod og Hjærte og med det store Maal stadig for Øje, at holde Skridt med Tiden og anstrænge alle Kræfter, for til alle menneskelige Forhold at tilbagevinde den Ligevægt, de alle har tabt og kun kan finde i en ny, langsomt udviklet Tingenes Orden.

(*Marseillaisen* af *Rouget de l'Isle*, f. 1760 mellem Jura-Bjærgene, i Lons-le-Saumer, Officer, fængslet i Rædselstiden, men dog levende til 1836. – At den ikke **JA:201**skabte, men kun nærede, hvad den udtrykte, ser man ikke blot deraf, at Sværmeriet tabte sig, hvor den blev sunget, men ogsaa deraf, at Krigssange med store Ord fik man nok af, ogsaa hvor Modet fejlede. – *Allons, enfants de la patrie!*)

Prøjsen, Østerrig og hele det hellige romerske Rige, England og Holland, Sardinien og Spanien – udgjorde vist nok ikke noget nøje sammenhængende Forbund, men omringede dog Republikken med Fjender og syntes at maatte afskære den fra alle de Hjælpekilder, en stor og langvarig Krig udkrævede. Et Rige som Frankrig, der strækker sig fra Italien til Holland og havde en Befolkning af i det mindste 25 Millioner, har saa at sige udtømmelige Hjælpekilder i [sig] selv, naar det kun forstaar at holde til Raade med dem; og et Folk, der altid var kjært ad Krigen som det store Lykkespil og skikket til den som ærekjært, tarveligt og let bevægeligt, behøvede ikke engang at være beruset af Friheds-Drømme, for at slaas bedre end de Hære, man drev imod dem som Faar til Slagterbænken, [og som] kunde umulig vente noget Gavn af Frankernes Nederlag, men lettelig for meget af deres Sejre. Desuden herskede der i Spanien og Sardinien en saadan Dorskhed og Slaphed, som ej engang tillod dem at ytre mindste Kraft, da hele Syden og Vesten var i fuld Gjæring; England, har vi allerede set, tog sig endnu slet ikke for Alvor af Kampen; og det var altsaa ene

Prøjsere og Østerrigere, der krævede en kraftig Modstand, da de i Sommeren 92 med samlet Styrke rykkede ind i *Lothringen* og truede [med] gennem *Champagne* at fare lige til *Paris* og kvæle Republikken i Fødselen. Da var der vist nok ogsaa Skræk i *Paris*, saa meget mere som endnu alle Generalerne var Adelsmænd, altsaa efter Øjeblikkets Tankegang Forrædere. En Gang havde man vel næsten glemt, *Lafayette* var en Adelsmand, og ham ventede man ved Krigs-Erklæringen alle Haande Vidundere af; men **JA:202** han var nu erklæret fredløs som den skammeligste Forræder; thi efter 10de Avgust havde han ladet Kommissarierne, der sendtes til ham, fængsle, og da han ej turde stole paa sin Armé og ej vilde opgive Kongedømmet med Forfatningen af 91, var han rømt Landet 19de Avgust.

Forskrækkelsen over de 80,000 Prøjsere og Østerrigere varede imidlertid ikke længe, thi *Dumouriez* paatog sig at afløse *Lafayette* og forsvarede Grænsen med Berømmelse. Hvordan han imidlertid næsten uden Sværds slag fik Evropas berømteste Armé til at trække sig tilbage med uforrettet Sag, har altid haft noget saa hemmelighedsfuldt ved sig, at man gættede paa de urimeligste Ting, og sagde iblandt andet, at Kongen af Prøjsen vist havde ladet sig bestikke med Rigsklenodierne, som ganske rigtig forsvandt en Nat i September, men næppe kom i saa høje Hænder. Samler man alt, nødes man ogsaa vist til at søge Hovedgrunden i en højere Styrelse, som ikke vilde have den frygtelige, men nødvendige og i Følgerne velgjørende Statsgjæring undertrykt, før den havde udraset; thi vel siger *Thiers*, han kan prægtig forklare det hele af det lykkelige Indfald, *Dumouriez* fik, med at besætte *Argonner-Skoven* og forvandle dens snævre Pas til franske Thermopyler; men skjønt Indfaldet var godt nok, viser dog Kjendsgjæringer, at derved standsedes kun Prøjsers-Hæren nogle Dage, og da den uden synderligt Tab slap igjennem dem, bliver Tilbagetoget lige besynderligt.

Dette kan i det mindste *Thiers* ikke nægte; thi ikke blot viser hans Fortælling det, men han siger det selv, som vi strax skal høre. Han fremstiller nemlig Sagen saaledes: *Dumouriez* var i *Sedan*, og Krigsraadet den 28de Avgust stemte for at trække sig tilbage over *Marnefloden*, men ved et Blik paa Kortet fandt *Dumouriez*, at kunde han forekomme Fjenden ved Snævringerne i *Argonner-Skoven* imellem *Sedan* og *Passavant*, da var Spillet vundet. **JA:203** Dette lykkedes virkelig, og det forsinkede unægtelig Fjenden, som forgjæves prøvede at bryde igjennem; men den 15de September lykkedes det dog Prøjserne at bemægtige sig et af Passene (*Croix-au-Bois*); og nu var *Dumouriez* ikke blot nødt til at trække sig tilbage fra de andre, men fandt sig afskaaren fra en stor Del af sin Hær, saa han havde kun 15,000 Mand, med 40,000 Prøjsere for sig og 25,000 Østerrigere bag sig, og maatte, naar Fjenden havde benyttet

sin Stilling, enten nedlagt Vaabnene eller til ingen Nytte opofret sig. Imidlertid, Fjenden nølede, saa det lykkedes Dumouriez at trække sig til St. Menchould, hvor *Kellermann* og flere stødte til ham, og han blev 35,000 Mand stærk; Fjenden kunde gaet forbi ham til Chalons og Paris, men gjorde det ikke; Hertugen af Brunsvig kanonerede *Kellermann* til ingen Nytte den 20de September, gjorde et Par Gange Mine til at angribe ham med Bajonetten paa Møllebakken ved Valmy, men besindede sig, og efter denne "Kanonade ved Valmy" holdt man op med Fjendtlighederne og saa' paa hinanden til den 28de, da Fjenden trak sig tilbage over Grænsen.

Mærkeligt nok, at det netop var under Kanonaden ved Valmy, National-Konventet traadte sammen og skabte Republikken, saa havde dennes Fødselsveer ej været stærkere i Staden end i Marken, maatte Frankrig prist sig lykkelig.

Dumouriez, født i Cambrai 1739, men stammende fra Provence, havde allerede tjent i Syvaars-Krigen og siden flakket en Del om, men var ved Revolutionens Udbrud Kommandant i Cherbourg. Skjønt allerede 50 Aar gammel, havde han dog stor Lyst til at spille en Rolle, erklærede sig for Friheden, men bejlede lige fuldt til Hoffets Yndest, blev Minister i 92 med Roland og de andre Girondister, men styrtede dem snart og havde egentlig fordærvet det med alle Partier, saa det var kun i Nødsfald, Girondisterne, der ved 10de Avgust igjen var **JA:204**komne til Roret, betrode ham Rigets Forsvar. Da han imidlertid efter Kanonaden ved Valmy kom til Paris, for at aftale Indfaldet i Belgien, som var hans Yndlingsplan, da Frankrig efter hans Forestilling maatte søge sine naturlige Grænser saa vel i Rhinen som i Alperne og Pyrenæerne, da blev han naturligvis mer og mindre smigret af alle Partier, men mindst af det Parti, han især havde smigret, nemlig Jakobinerne. Vel blev han ogsaa her stadselig modtagen af *Danton*, som kun erindrede ham om, at Vejen til et glimrende Navn i Republikkens Historie var at lægge Kroner i Støvet for den røde Hue, som var hans gyldne Hovedsmykke; men allerede Collot d'Herbois lod ham dog høre, at han med lidt vel meget fransk Galanteri havde fulgt Kongen af Prøjsen til Dørs, og anbefalede ham Themistokles' Exempel, som, da han maatte gaa i Landflygtighed hos Tyrannerne, heller faldt paa sit eget Sværd, end han vilde drage det mod Fæderlandet; og næppe havde *Dumouriez* nydt sin tvetydige Triumf i Klubben, før *Marat* kom farende som et vildt Dyr, forsikrede Brødrene, at *Dumouriez* var ikke andet end en frafalden Aristokrat, anklagede ham for at [have] mishandlet republikanske Soldater, som blot havde knækket Halsen paa nogle Emigranter, og forlangte Følgeskab, for at kræve ham til Regnskab. Han fik da ogsaa strax to Ledsagere, Bentabolle og Musketeren Montaut-Maribon; men de fandt ikke Generalen hjemme, søgte ham i Skuespilhuset og fandt

ham endelig hos Mademoiselle Candeille , hvor Skuespillerne gav ham en prægtig Fest. Hvad Marat ikke var arrig før, det blev han, da han saa' alle de prægtige Ekvipager, saa' en Æresvagt af Nationalgarder for Døren og selv Stadshauptmanden i Paris , Brygger Santerre fra St. Antons-Forstaden , der dog ellers gjaldt for en rettroende Jakobiner ; og man kan da i Forvejen vide, han ikke kunde blive formildet af Festens Helt; men hvordan denne modtog ham, derom er dog to **JA:205**Fortællinger. Marat selv, som løb fnysende hjem, for at sætte Generalen i Gabestokken eller i Bladet , fortæller med al Gift og Galde, at han bragte Generalen i Knibe, saa han sagde: "Monsieur Marat! De er alt for heftig, Dem kan jeg ikke komme til rette med"; men ellers fortæller man, hvad der klinger nok saa rimeligt, at Dumouriez kun med et ondskabsfuldt Smil sagde: "Ja saa, saa det er Dem, der hedder Marat!" maalte ham derpaa fra Taa til Top og vendte ham Ryggen.

Dette var i Oktober 92, og i November begyndte Dumouriez sit berømte belgiske Felttog med Sejren ved *Jemmapes*, som gjorde ham til Herre over hele Belgien eller, som det den Gang hed, de østerrigske Nederlande , noget, der vel synes ubetydeligt for hvem der har fulgt Napoleon , og det saa meget mere, som Erobringen tabtes igjen næste Foraar; men vi maa huske, at den Gang havde ingen fulgt Napoleon , ja, den Gang fandt vist selv Napoleon Dumouriez' Plan kæmpemæssig og hans Bedrifter store; thi i det 18de Aarhundrede var man vant til at sælge sit Liv for fire Skilling og trættes selv med megen Blodsudgydelse om Kejserens Skjæg.

Jemmapes er en Landsby tæt ved Mons eller Borgen i Hennegau , hvor den Østerrigske General *Clerfayt*, selv en Hennegauer, havde taget en fast Stilling, som Dumouriez 6te November angreb, tabte mange Folk, men vandt dog Sejer ved Hjælp af Ludvig Filip, nu de franskes Konge, og af sin Kammertjener Baptiste Renard , og indtog nu hele Belgien til Maas , hvorover hele Evropa højlig forundrede sig. I Februar 93 gjorde Dumouriez sit Indfald i Holland, men blev tagen i Ryggen af de allierede, maatte skynde sig tilbage til Tirlemont og tabte Slaget ved *Neerwinden* 18de Marts og gik nu paa Akkord med Fjenden om at trække sig tilbage, gaa til Paris og ende Revolutionen. Der blev imidlertid intet af ; thi Armeen faldt fra, en Bataillon under *Davoust* skød paa **JA:206**ham, og han maatte flygte, svømmede over Schelde ved Condé (4de April) med de orleanske Prinser som Stab og sine to kvindelige Adjudanter Ferney fra Mortagne , som han siden lod sulte i Altona. Selv flakkede han om til sin Død, som først indtraf i England 1823.

En anden af Republikkens Generaler, Grev *Custine*, havde i Oktober 92 ogsaa gjort stor Opsigt ved at overrumple Speier og Worms , Mainz og Frankfurt ; men i Begyndelsen af 93 mistede han alt igjen, saa nær som Mainz, der vel forsvarede sig kjækt under

Meunier, Aubert-Dubayet og Kléber, men maatte dog efter 3 Maaneder overgive sig 23de Juli 93. Garnisonen maatte ikke tjene et Aar mod Prøjserne og sendtes til Vendé. – Custine maatte bøde under Guillotinen i Avgust.

Fem Dage efter, at Prøjserne havde faaet Mainz, fik Hertugen af York Valenciennes; Condé var allerede faldet. Huske vi nu, at netop paa denne Tid var Lyon i fuldt Oprør, Vendeerne i Marken med en Hær paa 40,000 Mand, Spanierne og selv Sardinierne trængte frem, i Avgust besatte Englænderne Toulon, [saa maa vi vel sige, at] havde Fjenderne blot nogenlunde i Sammenvirkning benyttet Øjeblikket, ser man ikke, der kunde været nogen Redning for Paris og Jakobinerne efter Girondisternes Fald i Sommeren 93. [Men] Hertugen af York gik hen at belejre Dünkirchen, som Engelskmændene havde gammel Griskhed paa, og hver gik sine Veje med Søvn i Øjnene, indtil i Oktober Vendeerne tabte Hovedslaget ved Chollet, og Lyon faldt, og i Norden traadte to ny Generaler frem, *Hoche* og *Pichegru*, som endnu inden Aarets Ende drev Prøjsere og Østerrigere tilbage over Rhinen, medens Vendeerne fik Hjærtetødet ved Savenay.

Næste April fik *Pichegru* Overkommandoen, og efter adskillige Nederlag vovede han dog at træde i Dumouriez' Spor og gjøre et Indfald i Belgien (Juni-September), som lykkedes langt over Forventning, saa de forbundne ikke blot maatte trække sig tilbage fra den franske Grænse, men overlade Franskmændene de østerrigske Nederlande, hvorfra *Pichegru* i Januar 95 gik paa Isen over Waal og Maas og holdt den 19de Januar sit Indtog i Amsterdam, hvorpaa Statholderen indskibede sig med Hertugen af York til England.

Pichegru, født [1761] i Arbois i Franche-Comté og efter Napoleons Beretning hans Kvartermester i Brienne, var Underofficer ved Revolutionens Udbrud. Efter Robespierres Fald og Hollands Indtagelse blev *Pichegru* mistænkt for at spille under Dække med Bourbonnerne og mistede sin Kommando strax efter Direktoriets Tiltrædelse, blev Medlem af Femhundredesraadet, men efter 17de Fructidor deporteret til Cayenne, hvorfra han undveg og kvaltes i Paris 1804.

En af *Pichegrus* Medbejlere var *Jourdan* (en Feltskærson fra Limoges, f. 1762), men [han] blev kun navnkundig som andre Generaler af ét vundet Slag og ét endnu større tabt. Han havde ladt sig hverve i sin Ungdom paa 6 Aar, fik sin Afsked 84 og var Kjøbmand ved Revolutionens Udbrud, førte i 91 en Landeværns-Batallion til Nordarmeen og steg i 93 til Overgeneral, men samlede ingen Lavrbær, førend i det Slag ved *Charleroi* (8de Messidor, 20de Juni 94), som blot til Forvirring kaldes Slaget ved *Fleurus*, der bestemte de forbundne Hære til at trække sig tilbage og gav *Pichegru* Lejlighed til at indtage Belgien. Æren for denne Sejer har

Jourdan imidlertid mange at dele med; thi for det første var *St. Just* ved Hæren og paaskyndte Overgivelsen af Charleroi Aftenen forud, ved at sende Kommandantens Brev uaabnet tilbage med den korte Besked: “Det er ikke en Lap Papir, men Fæstningen, vi vil have”, og dernæst var Slaget aabenbar blevet tabt uden den udmærkede Tapperhed af *Kléber* og *Marceau*, vore Bekjendtere fra Vendeen, som efter den alt for afgjørende Sejer ved Savenay var forflyttede til Sambre- og Maas-Armeen; og da dette var den sidste **[A:208]**berømte Sejer, *Marceau* delte, vil vi med et Par Ord erindre hans Levnedsløb. Født i Chartres 1769, var han ogsaa ved Revolutionens Udbrud afskediget Soldat og kom som Landeværns-officer til Lafayettes Armé, som han bidrog til at skille ham ved, kom siden til Vendeen og blev efter Lechelles Afsættelse Overgeneral af Navn, fordi hans gode Ven *Kléber* vilde heller styre end have Ord derfor. I Slaget ved Fleurus anførte han den højre Fløj og stod ved *Lambusart*, hvor *Beaulieu* sprængte hans Division; men med nogle faa Batallioner, *Marceau* fik Samling paa, satte han sig dog fast i *Lambusart*, for at forsvare sin Post til det yderste, og her kom egentlig Slaget til at staa, da han endnu betimelig blev forstærket af *Lefèvre* og til sidst af *Jourdan* selv, og sloges som midt i hede Helvede; thi der gik Ild baade i Barakkerne og i Kornmarkerne trindt om dem. Baade han og *Kléber* vedblev saa at følge Jourdan, til han blev slaet ved Würzburg (17de September 96) af den ny General, *Ærkehertug Karl*, og ved denne Lejlighed faldt *Marceau* (19de September) for en Tyroler-Kugle.

Moreau (fra Morlaix i Bretagne, født 1763), som havde tjent sig op under *Pichegru*, begyndte vel ogsaa at gjøre Opsigt 96, først ved sin raske Fremgang i Bayern og siden endnu mere ved sit Tilbagetog fra Donau til Rhin, som de krigskyndige belægge med stor Berømmelse. Det er imidlertid kun som Forspil til nye og varige Fremskridt, Historien sætter Pris selv paa de forsigtigste og heldigste Retraiter; og da de denne Gang udeblev, kan der i 96 slet ikke blive nogen Lavrbær-Krans til *Moreau*. Selv *Ærkehertug Karls* (f. 1771) visnede ved Siden af Napoleons, saa ingen tredje General kunde træffe et uheldigere Aar til at aabne sin Løbebane.

(Preussen sluttede Fred i Basel April 95. – Toskana og Spanien samme Aar. – England, Rusland og Østerrig tilbage.)

[A:209]

XVIII.

(Den 10de September.)

Mine Herrer!

Det er *Napoleon*, jeg i Dag skulde indføre hos Dem, *hans* Kæmpeskygge, der for Deres Øjne skulde skride over Alper og Pyrenæer, over Middelhavet og den halve Verden; og det maa ikke undre Dem, at jeg betænker mig et Øjeblik først og føler Trang til at skrifte, fra hvad Standpunkt jeg som Historiker betragter vor Tids mærkværdigste Mand, under sin Lykke forgudet mer end nogen dødelig siden de gamle Hedning-Dage, og efter sit Fald mishandlet, ej blot af Sir Hudson Lowe, men af utallige Penne, ikke blot som den lumpneste Røver, men – deri har Franskmændene Ret – som Prometevs fængslet til Klippen, omringet af Gribbe, der udhakkede den dog aldrig fortærede Lever. Jeg føler vist nok ikke *den* Smerte derved, som Napoleons Forgudere; thi til *dem* har jeg aldrig hørt; men jeg føler den dybe Uvilje, som skal besjæle os, naar Asnet sparker den døende og den døde Løve, naar Uslinger trampe paa Stormænds Grave, hvis overordentlige Kræfter aldrig var saa misbrugte, de jo ære baade Skaberen og Menneske-Naturen, og hvis vældige Bedrifter, hvad de saa end kostede, umulig under et vist Forsyns Styrelse kan være for dyrekjøbte. Jeg véd imidlertid meget godt, at kun faa er enige med mig om den rent historiske Betragtning af Fortiden og dens Størværk, hvorpaa jeg **A:210**stedse mere beflitter mig; thi ligesom vore Børn altid pleje [at spørge] om enhver Gestalt, vi fremstille for dem: “Var han god?” saaledes har Middelalderens Munke og den nyere Tids Historieskrivere vænt al Verden til, om enhver historisk Person baade først og sidst at spørge: “Var han af vor Tro og vort Parti?” eller: “Var han dydig og oplyst?” thi disse to Spørgsmaal, skjønt de klinge noget forskjellig, løbe sædvanlig ud paa ét.

Med Forord vil jeg derfor sige: *Napoleon* var hverken af min Tro eller af mit Parti, og hverken hvad jeg i højere Forstand kalder dydig eller oplyst; men naar jeg skulde nævne nogen af alle dem, der i hans Dage spillede anselige Roller, som jeg tror vilde brugt hans Magt og Myndighed bedre eller misbrugt den mindre, da vilde jeg komme i stor Forlegenhed; og saa længe man for Bedrifternes Skyld heller kaster et Slør over Blüchers og Wellingtons, for ikke at tale om Cæsars og Avgust's Dyder, end man løfter det, da paastaar jeg, *Napoleon* burde ogsaa være fri for de Straffeprækener, det kun er mandigt og ædelt at holde for de levende, men blandt andet latterligt at spille paa de døde.

Det er sørgeligt at se saa stor en Mand, stor ej blot som Kriger, men ogsaa som Statsmand, Tænkner og Lovgiver, med saa urimelige Indbildninger om sin egen Dyd og Forstand, saa fremmed for Himlen og saa vantro paa alt det dybe og vidunderlige i Menneske-Naturen; men i alt dette lignede han jo sin Tid og sit Folk, saa hvad der i denne Henseende udmærker ham, er kun, at han⁶

Napoleon har selv fortalt nogle Smaatræk fra sin Barndom, hvoriblandt det morsomste er, at han 5-6 Aar gammel gik i Skole hos en Matrone, som ellers havde **JA:211**lutter Smaapiger, og var her som eneste Dreng alles Yndling. Han plejede da bestandig at gaa til og fra Skole med en af de kjønneste Smaapiger ved Haanden, og da han aldrig kunde holde sine Strømper rigtig oppe, gjorde Drengene et Rim og sang efter ham, omtrent som man kunde sige:

Napoleon
Med Hoserne om Hæle
Ta'r GiacomINETTE ved Haand,
Hendes HJærte vil han stjæle;

hvorover den lille storagtige Person blev saa arrig, at han stred løs, med hvad han fik fat paa, og synes at være sluppen bedre derfra, end han fortjente.

Napoleon voxte for Resten op paa Kadet-Akademiet i *Brienne* (1779-83), en lille By ved Aube-Floden i Champagne, som i alle Maader skylder Napoleon sin Navnkundighed; thi her var det, han i 1814 kæmpede fortvivlet for sin Kejser-Krone og tabte den. Efterretningerne om hans Opførsel i Brienne lyde forskjellig, men om hans overordentlige Flid og Nemme ens, og i Krigsministeriet har man fundet hans Skudsmaal fra 1783 saa lydende: "Hr. de Bonaparte, født 15de August 1769, 4 Fod 10 Tommer og 10 Linjer høj, velbygget, frisk og sund, lydig, retskaffen, taknemmelig og meget ordentlig, har bestandig udmærket sig i Matematikken, kan temmelig godt Historie og Geografi, men er meget svag i Latinen og de skjønne Videnskaber. Han kan blive en ypperlig Sømand og fortjener at stige til Akademiet i Paris." Her kom han 1783 og blev allerede 1785, 16 Aar gammel, ansat som Artilleri-Officer. Hans Lærer i de skjønne Videnskaber (en Monsieur Domairon) sammenlignede ham ikke ueffent med en Granit-Blok, oplødet i et ildsprudende Bjærg; men hans tyske Lærer (Hr. Bauer) erklærede ham ubarmhjærtig for en stor Dumrian, fordi han ikke kunde Tysk, og selv da han hørte, han var den største Mate **JA:212**matiker paa Akademiet, lod han sig dog ikke deraf forvilde, men udbrød: "Ja, har jeg ikke nok altid tænkt, at Matematikken var kun for Kjødhoveder!"

Plutark var Napoleons Yndlings-Bog, og mens han laa i Garnison i Valence (Dauphiné) og Auxonne (Bourgogne), gav han sig af Kjedsommelighed til at være Forfatter: hans lille Korsikas-Historie, republikansk og antifransk, sendte han Paoli; men den blev aldrig trykt og er forsvunden. Derimod har man faaet et andet af hans Ungdoms-Arbejder trykt, en Prisaafhandling nemlig fra 1786, som blev kronet af Akademiet i Lyon for Besvarelsen af det Spørgsmaal: "Hvilken Tænkemaade der bedst tjener til at gjøre

Mennesket lykkeligt?"

Langt vigtigere for os er hans Brev til Paoli i 1789, hvor han ytrer sig med største Harme om den franske Undertrykkelse af Korsika ved "Soldater, Jurister og Skattefogeder"; og da nu Paoli 1790 efter Mirabeaus Forslag kaldtes tilbage til Korsika og fik 1792 øverste Kommando, da gik Napoleon ogsaa til Korsika som Major ved Landeværnet, dog var han i Paris baade 20de Juni og 10de Avgust og gjorde siden det daarlige Tog til Sardinien med 1793. Kort efter gjorde Paoli Opstand, og da Napoleon med sin Familie modsatte sig, blev de højtidelig landsforviste 27de Maj 93, hvorpaa Napoleon gik til den italienske Armé, hvortil han hørte, og hans Familie blev i Marseille, hvor hans Broder Josef ægtede Kjøbmand Clarys Datter Julie, Søster til Dronningen i Sverrig, som Napoleon skal have friet til.

Nu fulgte Toulons Belejring, hvorved Napoleon, man véd ikke ved hvis Anbefaling, blev sat til at bestyre Artilleriet og modtoges 12te September meget koldt af *Carteaux*, men anbefalede sig siden varmt ved Malbosquet og Mulgrave. Vel nævnede Konvents- Kommissærerne end ikke hans Navn i deres Indberetning, men General *Dugommier* bad derimod Velfærds-Komiteen lægge vel Mærke **JA:213** til den unge Mand, som vilde lægge en stor Vægt i Skaalen, paa hvad Side han valgte. – *Dugommier* fra Guadeloupe, født 1736, Millionær før Revolutionen, fik til sidst Anførslen ved Toulon og blev saa Overgeneral ved Pyrenæerne, hvor han faldt ved St. Sebastian den 17de November 94. – Det var altsaa ved hans Anbefaling, Napoleon blev Brigade-General 25de Januar 94, og efter at have berejst Provences Kyst, for at ordne Forsvars-Anstalterne mod Landgang, modtog han Befalingen over Artilleriet ved den italienske Armé.

Denne Armé var egentlig kun opstillet mod *Sardinien*, som for engelske Penge strax tog Del i Krigen og agtedes fra gammel Tid for Besidder af Alpepassene og Nøglen til Italien. Dette sardiniske Rige besidder rigtig nok Montblanc og alle de højeste Alper, men er selv et opflydt Bjærg af sildig Dannelse. Det var nemlig Greverne af Savoyen, der smaalig havde erhvervet Piemont og Nizza og blev Hertuger 1416. Først i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede (1713) fik Hertugen Kongetitel og Sardinien, hvorpaa Karl Emanuel III. spillede en ansélig Rolle fra 1730-73; men hans Søn, Victor Amadeus III, som nu sad paa Tronen, var en ubetydelig Person, og uden synderlig Modstand indtog Franskændene 1792 under *Montesquiou* Savoyen og Nizza; men da Montesquiou paa samme Tid faldt i Unaade, fordi han ikke vilde bemægtige sig Genf, og rømte derfor Landet, blev Erobringen indtil Napoleons Dage ej dreven videre; Hovedkvarteret var bestandig i Nizza, og den sardiniske Lejr ved Saorgio, som beherskede Vejen til Piemont og Lombardiet, agtedes for uindtagelig. Napoleon kom til Nizza i

Februar 94 og hittede snart paa Raad og tvang, ved en dristig Bevægelse i April og Maj til Oneglia og Ormea, Sardinierne til at rømme deres faste Lejr. Denne Fordel blev imidlertid ikke benyttet, da Overgeneralen *Dumerbion* var en gammel, gigtsvag Mand, og 9de Thermidor kom imellem. I Følge **JA:214** den var Napoleon, ventelig som en god Ven ad Robespierre den yngre, Kommissær ved den italienske Armé, 15 Dage arresteret, slap vel ud, men blev i Maj 95 forsæt til Infanteriet og, da han i Paris mukkede mod Aubry, befalet at gaa til Vendeen, hvorimod han tog sin Afsked.

Nu laa da Napoleon ledig i Paris med smal Kost og havde i Sinde at gaa til Konstantinopel og sætte det tyrkiske Artilleri paa en bedre Fod; men de i Velfærds-Komiteen, der havde brugt ham i den italienske Armés Anliggender, erklærede ham for værd at beholde.

(13de Vendémiaire, 5te Oktober, 95.)

Napoleon blev nu General i det indre og havde altsaa Levebrød, men han ønskede mer og fik Overanførslen over den italienske Armé 23de Februar 96 efter *Scherer*, en Baseler, som først havde staaet i østerrigsk Tjeneste, der vel i November 95 havde slaaet Sardinierne og Østerrigere (ved Ceva og Loano) og var trængt frem til Savone, men havde ikke benyttet Sejren og blev derfor afløst.

Den 7de Germinal (27de Marts) ankom Napoleon i Nizza, hvor han fandt lidt over 30,000 Mand paa Benene, mod 40,000 Mand Østerrigere under Beaulieu og 20,000 Piemontesere under Colli; men han forefandt som Chef for Generalstaben *Berthier*, siden Prins af Wagram og Fyrste af Neufchatel, født i Versailles 1753, død i Bamberg ved et Spring ud af et Vindve 1ste Juni 1815, da han saa' Russerne marchere igjennem; Ingeniør-Oberst for Revolutionen. – Som Divisions-Generaler forefandt han *Augereau* (siden Hertug af Castiglione, født i Paris 1757, hvervet til Neapel, hvor han saa var Fægtemester; 1815 vilde Napoleon ikke bruge ham, og han døde 1816 af Vattersot); [*Masséna, Serrurier, Joubert og Murat*].

Napoleon sagde til Armeen: "I er forsultne og mesten nøgne; Regeringen skylder jer meget, men den har ingen Ting; jeres Mod og Udholdenhed gjør jer Ære, men skaffer jer hverken Fordel eller Berømmelse (*gloire*); men *jeg* vil **JA:215** føre jer til Verdens frugtbareste Sletter, hvor I skal finde store Stæder og rige Landskaber, Ære, Glans og Rigdom. Skulde den italienske Armé ikke have Mod til at følge mig?"

Var Napoleon opsat paa at begynde sin Sejersbane, da var Hæren ej mindre utaalmodig for Brød; thi *det* var Skriget fra alle Sider, indtil Sejrene ved *Montenotte* og *Millesimo* 11te-14de April adskilte Østerrigere og Sardinierne, aabnede Vejen baade til Turin og Majland, begejstrede Frankrig og forbavsede Evropa. At vurdere Napoleons Krigskunst, hvormed han omgik Alperne og skuffede

Fjenden, maa vi overlade til de kyndige; men nævnes maa Oberst *Rampon*, der i en Skanse paa Montelegino med 1500 Mand opholdt det Østerrigske Centrum en hel Dag, saa Napoleon fik Stunder til at samle sine Kræfter ved Montenotte ; thi herpaa berode vel Sejeren. Den østerrigske General *Provera* vandt ikke mindre Udmærkelse foran Slaget ved Millesimo, ved haardnakket med 2000 Mand at forsvare den gamle Borg Cossaria mod hele Augereaus Division; men da Slaget næste Dag tabtes, maatte han strække Gevær . Ved Millesimo udmærkede *Lannes* sig først; han var født i Lectour i Gascogne 1769, havde tjent sig op fra Soldat, var Adjutant ved den parisiske Nationalgarde 13de Vendémiaire og blev derved kjendt med Napoleon , som tog ham med til Italien, [han] blev Hertug af Montebello , men fik sit Banesaar 1809 i Slaget ved Eslingen .

Dagen efter Sejeren ved Millesimo havde 7000 Østerrigere under Wukassowich nær forstyrret det hele, da de af en Fejltagelse kom til Deago , det forrige Hovedkvarter; Napoleon sejrede imidlertid og vendte sig med sin Hovedstyrke mod Colli, som tabte Modet og trak sig tilbage fra Ceva og Mondovi paa Turin, hvor man slaet af Skræk overgav Napoleon de Fæstninger, han forlangte, blot for en Vaabenstilstand (28de April).

IA:216Nu udstedte Napoleon den første af sine navnkundige Proklamationer, der vel omsider blev til Spot, men var dog først længe til uberegnelig Opmuntring for de franske Hære, til Gru og Ulykke for deres Fjender: “Soldater!” hed det, “I har vundet sex Slag paa fjorten Dage, taget 21 Fane, 55 Kanoner, flere Fæstninger og Piemonts frugtbare Marker; over 10,000 Fjender har I dræbt eller saaret, og 15,000 har I fanget levende. Hidindtil sloges I for de golde Klipper; blottede for alt, har I vidst at undvære det, vandt Sejer uden Skyts, gik over Floder uden Broer, over Bjærge uden Sko, hjalp jer foruden Brændevin og tit uden Brød. Kun Republikkens Falanx, kun Frihedens Forsvarere, var i Stand til at lide, hvad I har lidt; derfor være I takkede, Soldater! et taknemmeligt Fædemeland skylder eder sin Lykke. Begge Krigshærene, som nys angreb jer dristig, de flygte nu bævende for jer. Men, Soldater! intet er gjort, saa længe noget staar tilbage; I indtog endnu hverken Turin eller Majland, og Basseville's Mordere trampe endnu paa Gravene af Tarqvins Overvindere. Tør man kanské sige: der findes dog dem iblandt jer, som blødsødne helst vendte tilbage til Alpers og Apenniners Aase? Nej, det kan jeg umulig tro; Sejerherrerne ved Montenotte og Millesimo, ved Deago og Mondovi, maa brænde af Begjærlighed efter at udbrede det franske Folks Ros i det fjærne.”

Med det samme tilføjede han: “ Italiens Folkestammer! den franske Hær er kun kommen for at bryde eders Lænker, Frankrig er en Ven af alle Folkene; kommer os derfor i Møde med Tillid! vi vil agte eders Religion, eders Ejendom og eders Sæder; med Højmodighed føre vi Krigen, thi vi er kun Fjender ad Tyrannerne,

som nedværdige eder til Slaver.”

Heraf var det klart, Napoleon vilde ikke slumre paa sine Lavrbær; men han sagde det rent ud i sit Brev til Direktoret, hvor det hed: “Ceva, Coni og Alessandria er **JA:217**i vore Hænder, og De kan da foreskrive Sardinien, hvilke Fredsbetingelser De vil; thi vil man ikke indgaa dem, beholder jeg Fæstningerne og rykker mod Turin. Imidlertid brækker jeg i Morgen op, for at drive Beaulieu tilbage over Po og bemægtige mig hele Lombardiet; og inden en Maaned staar jeg i Tyroler-Bjærgene, hvor jeg da haaber at møde Rhin-Armeen, saa vi kan forlægge Krigs-Skuepladsen til Bajern.” Han bad imidlertid om Forstærkning og brugte blandt andet de mærkværdige Udtryk: “Man har sendt mig 40 ridende Artillerister uden Heste, men jeg skal bede om tolv Kompagnier; og lad det endelig ikke betros til *Skriverne*, som bruge ti Dage til at udstede en Ordre og kan være hovedløse nok til at forskrive mig dem fra Holland, saa jeg ser dem ikke før en Gang i Oktober.”

Virkelig satte nu ogsaa Napoleon 7de Maj over Po ved Piacenza, hvor man mindst ventede ham, hvorpaa Beaulieu trak sig tilbage over Adda. Her stod da det berømte Slag den 10de Maj, som afgjorde Lombardiets Skæbne og bærer Navn af Byen *Lodi*, fordi det var om Broen herfra over Adda, det gjaldt. Bag den stod *Beaulieu* med sin Hær i Slagorden, og 30 svære Kanoner bestrøg Broen. Med Berthier, Masséna, Lannes og flere Generaler i Spidsen trængte imidlertid de forvovne Kroppe over Broen, tog Kanonerne, gjennembrød Beaulieus Linje og sprængte hele Hæren. Den 15de Maj holdt Napoleon triumferende sit Indtog i Majland.

I Juni sluttede nu Kongen af Sardinien en Fred, hvorved han afstod Savoyen og Nizza og lod Franskmændene beholde alle sine Fæstninger til den almindelige Fred. Hertugen af Parma havde allerede 9de Maj kjøbt Vaabenstilstand for 2 Millioner i klingende Mønt, 1700 Heste og 20 Malerier, hvilke de franske Kunstkjendere vilde vælge.

6

Her fattes et Blad i Manuskriptet. Jfr. dog her efter S. 227 ff.

(Udg.s Anm.)

[[A:218]]

XIX.

(Den 12te September.)

Mine Herrer!

“Hannibal gik *over* Alperne, men vi gik *under* dem”, sagde Napoleon; og skjønt man, for at finde det ret træffende, maatte være langt bedre bekendt med Højderne og Jordsmonnet, end jeg er, saa kan jeg dog nok se, at han, ved at følge Strandvejen til *Savone* og saa skyde tværs over mellem Søalperne til *Mondovi*, har taget sig det saa magelig som muligt, uden derfor at overraske mindre; da de egentlige Forsvars-Anstalter altid er beregnede paa Alfarvejen, og man kun behøver at komme tværs paa Hverdagsfolk eller, som det hedder i Kunstsproget, “tage dem i Flankerne” for at bringe dem ud af Ligevægten; medens det kun er Naturens Yndlinger givet at kunne finde sig i alle Stillinger og, billedlig talt, staa lige saa godt paa Hovedet som paa Benene. Heri var Napoleon aabenbar en Mester, og denne bestandige Aandsnærværelse var det, der gav ham hans forbavsende Overlegenhed, indtil han havde udtømt sine rige Hjælpekilder og snart, som paa Toget til Rusland, fulgte Alfarvejen med mer end den kunde bære, eller, som ved Waterloo, gjentog sig selv.

Hvad enten Direktoratet begyndte at blive bange for en General, der aabenbar var voxet dem over Hovedet, eller de blot vilde vise deres Myndighed, saa havde de, **A:219** strax efter de første Sejre, skrevet Napoleon til, at saa snart Lombardiet var taget, skulde den italienske Armé deles, og den halve, under *Kellermann*, blive og passe paa Lombardiet, mens den anden Halvdel under *Napoleon* gik til Livorno, at lægge Beslag paa al engelsk Ejendom og sætte Skræk baade i Rom og Neapel, saa de bad om Tørvejr, ved hvilken Lejlighed man maatte se, hvad man kunde klemme [ud] af Paven: dels offentlige Bønner for Republikkens Lykke og Held og dels nogle smukke Billedstøtter og Malerier, Bibliotek-Sjældenheder, Sølv-Madonnabilleder og selv en Del Klokker til at smelte.

Man behøver ingen Napoleon at være, for at finde, hvor smaalig, ja, smaatyvemæssig denne Operationsplan var, og hvor krænkende det maatte være for en General, der, under Mangel paa alt, havde tilfægtet sig glimrende Sejre, nu at berøves alle Frugterne, og [at skulle] sætte sin Ære i at eskortere Toldbetjente til Livorno og Tyveknægte til alle Steder, hvor der var noget at stjæle; thi det var hans daglige Erfaring, at alle de Kommissarier, man sendte ham, stjal som Ravne og lod Armeen sulte eller sørge for sig selv. Men man maatte være en Napoleon eller dog en stor Mand, for under saadanne Omstændigheder at beherske sig selv og skrive et Brev til Direktoratet, som det, han skrev strax efter Indtoget i Majland, der dog naturligvis ogsaa gav hans Grunde mere Vægt, end nogen Pen kunde.

“Foretagendet mod Livorno, Rom og Neapel”, siger han, “er en Ubetydelighed, som skal afgjøres i forbigaaende; hidtil har jeg gjort Felttoget uden at spørge nogen til Raads, og jeg har kun udrettet noget, fordi jeg, hædret med Deres fulde Tillid, kunde lade min

Gang være rap som min Tanke; men vil De nu lægge alle Haande Lænker paa mig, da maa De heller ikke vente noget af mig, og deler de Kræfterne, da forsømmer De den bedste Lejlighed til at foreskrive Italien Love. Overalt, som **JA:220**Sagerne staa, behøver De en General, der besidder Deres uindskrænkede Tillid; men jeg har ingen Ret til at beklage mig, om *jeg* maaské ikke er den General. Enhver har sin Maade at føre Krig paa, General Kellermann har mere Erfaring end jeg og vil [maaské] forstaa at gjøre det bedre; men skal vi handle i Forening, gaar det skjævt.”

Til *Carnot*, den eneste af Direktørerne, der forstod sig paa Krigen, og som han syntes at holde for sin Ven, skrev han mere aabenhjærtig: “Jeg kan ikke godvillig tjene under en Mand, der ansér sig selv for den største General i Evropa; og [jeg] tror for Resten, man maa heller lade selv en daarlig General raade ene, end lade der være to gode om Raadet; der hører [en] egen Takt lige saa vel til at føre Krig som til at regere. Om jeg fører Krig paa denne Skueplads eller paa en anden, er mig det samme; thi at tjene Fæderlandet [og] at vinde et historisk Navn hos Efterslægten, deri bestaar min Ærgjerrighed; men jeg vil naturligvis nødvendig tabe paa otte Dage, hvad der kun i to Maaneder med Møje og Fare er erhvervet, og [jeg vil] nødvendig standses i mit Løb.”

Kun i 6 Dage hvilede Napoleon sig i Majland og sluttede i den Tid Vaabenstilstand med Hertugen af Modena for 10 Millioner og 20 Malerier. “Fæstninger og Geværer”, skrev han til Direktoret, “kunde jeg ikke forlange, da han ingen havde.” Til Armeen skrev han: “Soldater! Jeg er styrtet ned med jer fra Apenninerne som en Bjærgstrøm; og alt, hvad der vilde standse jeres Fart, har I kuld kastet og adsplittet; befriet fra det østerrigske Tyranni, har Piemont fulgt sit Hjertes Drift til at slutte Fred og Venskab med Frankrig; Majland er i eders Vold, Republikkens Fane vajer over hele Lombardiet; Hertugerne af Parma og af Modena skyldes kun eders Højmodighed deres politiske Tilværelse. Den Krigshær, som i sit Overmod vovede at true jer, finder nu ikke mere noget Værn imod jeres Tapperhed; hverken Po, Ticino eller **JA:221**Adda har kunnet standse jer en eneste Dag, alle disse Italiens berømte Bolværker har svigtet, I overfløj dem som Apenninerne. Saa megen Lykke har overvældet Fæderlandet med Glæde, der holdes over hele Republikken en Folkefest for eders Sejre, Mødre og Hustruer, Kjærestes og Søstres skal da være stolte af at høre jer til. Men skal man sige om os, at vi forstod vel at vinde Sejer, men ej at bruge den? Skal Efterslægten melde, vi fandt vort Capua i Lombardiet? Dog nej, jeg ser jer alt fare i Harnisk; velan da, fremad! Vi har endnu stive Dagsrejser at gjøre, Fjender at fælde, Lavrbær at høste, Udaad at hævne! Lad *dem* bæve, som hvæssede Dolke til Borgerkrig i vort Fæderland, og *dem*, der nederdrægtig har myrdet vore Ministre, og *dem*, der brændte vor Flaade i Toulon! Lad

dem bæve! thi nu slog Hævnens Time. Men Folkene, lad dem berolige sig! thi vi er Venner af alle Folkefærd og fremfor alt af dem, der stamme ned fra Brutus, fra Scipionerne og alle de store Mænd, som vi har udkaaret os til Mønstre. Istandsætte Kapitolet, dør med Æren rejse Støtterne af de Helte, det skylder sin Glans, vække Romer-Folket, som Aarhundreders Trældom sløvede – se, *det* skal være Frugten af vore Sejre, og *de* skal begynde et nyt Tidsrum i Historien; I skal krones med udødelig Ære for den ny Skikkelse, I gav det skønneste Land i Evropa; frit og hædret over al Verden skal det franske Folk ved en ærefuld Fred skjænke Evropa Erstatning for alle de mangfoldige Ofre, der bragtes; og I skal hvile ud i Hjemstavn, hvor eders Medborgere skal pege paa enhver af eder og sige: Han var med i *Italien!*”

(*Kellermann*, født i Strassburg 1735, havde tjent sig op fra Husar til Oberst før Revolutionen og gennemtjente den som General; men vidste selv 1820, da han døde, ingen anden Bedrift at rose sig af, end Kanonaden ved Valmy.)

At det var Tvilling-Felttoget i Italien 1796 og 97, **IA:222**der tiltrak *Napoleon Bonaparte* hele Evropas spændte Opmærksomhed og lagde den brede Grundvold, hvorpaa han siden opførte den mest glimrende Bygning, man havde set, siden Romer-Riget styrtede sammen, *det* er noksom bekjendt; men vil vi vide, hvad det var, som den Gang slog Verden med Beundring og Forbavselse, og vil uden Tvivl gjøre Napoleons italienske Felttog berømte, saa længe Evropa har en Historie, da nytter det hverken, at vi tælle Sejrene, han vandt fra 11te April 96 til 3dje næste Aar, eller fra Slaget ved *Montenotte* i Montferrat til *Neumark* i Tyrol, ikke heller at examinere Felttogene efter alle strategiske Regler; thi ingen af Delene gjorde hans europæiske Beundrere; og *de* Historieskrivere, der tage sig det for, udbrede vist heller ikke hans Berømmelse hos Efterslægten, dels fordi de finde Fejl hos ham ved hvert Skridt, og dels fordi deres Fortælling bliver saa langtrukken, ensformig og kjedsommelig, at ingen uden de selv gider enten hørt eller læst den. – Nej, hvad jeg godt husker, slog mig og alle dem paa den jyske Hede, der læste Iversens fynske Aviser, det var sikkert, hvad der slog Læserne af alle Tungemaal, altsaa vist nok til Dels Vovespillet ved *Lodi*, Skjælmsstykket i *Lonato* ved Gardasøen (4de Avgust 96), hvor han forbluffede 4000 Østerrigere til at strække Gevær for nogle Hundrede Franskmænd, og Tredages-Slaget ved *Arcole* (15de-17de November 96); men dog fornemmelig det Sprog, han førte, og de Magter, han ydmygede: alle de italienske Magter med Kejseren og Paven i Spidsen, og saa tre Overgeneraler med tre i Tal langt overlegne Krigshære: Beaulieu, Wurmser og Alvinzy, som han gjorde alle skakmat paa én Sommer, og saa endelig den splinternye Skikkelse, det øverste og mellemste Italien fik ved Freden til Campo-Formio (16de Oktober 97).

Midt i November [96] befandt Bonaparte sig i, hvad man kalder den mest fortvivlede Stilling. Da nemlig **JA:223**Beaulieu efter Slaget ved Lodi trak sig tilbage til Tyrol, kastede han 10,000 Mand ind i *Mantua* ved Mincio, som gjaldt for en hartad uindtagelig Fæstning; og skjønt Napoleon mente, det skulde han snart afbevise, vedblev dog Mantua lige fra Maj 96 til Februar 97 at være hans Plage og Østerrigernes Haab. I Slutningen af Juli [96] trængte nemlig den gamle, men tapre Feltmarschal *Wurmser* frem fra Tyrol og nødte ikke blot Napoleon til at ophæve Mantuas Belejring, men holdt ham varm hele Avgust-Maaned og kastede sig midt i September ind i Mantua med 15,000 Mand, saa dør laa nu en hel Krigshær, saa stor omtrent som hele Napoleons .

Nu kom *Alvinzy* først i November og trængte frem til Verona ; og skjønt han efter Slaget ved *Arcole* maatte trække sig tilbage, var det dog ikke længer end til Bassano og Padua , hvorfra han, efter at have udhvilet og forstærket sig, paa ny brød op, [og] skikkede Provera fra sig til Mantua , medens han med sin Hovedstyrke nødte Napoleon til at samle alt sit ved Rivoli, mellem Adda og Gardasøen .

Aldrig var det imidlertid blevet klarere, at Napoleon havde Lykken med sig; thi ikke nok dermed, at Alvinzy den 14de og 15de Januar blev aldeles tilintetgjort ved *Rivoli* og La Corona ; men *Provera*, den raske Karl, der ved Feltogets Begyndelse forgjæves gjorde Underværker i Cossaria , maatte strække Gevær lige for Wurmsers Øjne. Han kom nemlig til Mantua den 15de henimod Aften og gav Wurmser et Tegn, som han forstod; saa havde de strax angrebet det franske Blokadekorps , havde Fæstningen været undsat; men de opsatte det til næste Morgen, og da var det for silde. Under Slaget ved Rivoli den 14de fik nemlig Napoleon at vide, Provera var gaaet over Adda , og da hans Bestemmelse var klar nok, fór Napoleon endnu samme Nat afsted med alt, hvad der ikke efter hans Regning hart behøvedes til at give Alvinzy **JA:224**sin Rest, naade om Natten til den 16de Mantua , kastede Wurmser , som gjorde Udfald, paa Timen tilbage og omringede Provera , saa han maatte strække [Gevær] med 6000 Mand. Mantua var udhungret, og nu, da alt Haab om Undsætning var forsvundet, saa' Wurmser sig endelig nødt til at overgive Fæstningen [den] 2den Februar, da *Miollis*, som saa længe havde ligget uden for, endelig kom ind og aflaste den gamle.

Nu var da Italien vundet; thi vel vilde man i Wien endnu ikke høre noget om Fred, men stillede den fjerde Overgeneral i Marken , *Erkehertug Karl* nemlig, der saa lykkelig havde drevet Moreau og Jourdan over Rhinen ; men han naade dog aldrig Italien. Napoleon , som nu endelig var bleven forstærket med 20,000 Mand fra Nordarmeen , mødte ham i Friaul (16de Marts) og drev ham baglængs gennem Kärnthen og Steiermark , til han kun stod 20 *Mil fra Wien* (i Judenburg), hvor Østerrig endelig bekvemmede sig til at

underhandle (7de April) og [til] en foreløbig Fredslutning 18de April.

(Freden til *Campo-Formio* 16de Oktober 97. – Festen for *Napoleon* i *Luxembourg-Gaarden* 10de December. – *Talleyrand* blev udenlandsk Minister Juli 97.- *Paven* havde alt sluttet Vaabenstilstand, nej, kjøbt den i dyre Domme 23de Juni 96, men holdt sig den ikke efterrettelig, og først efter Mantuas Fald kom Freden i *Tolentino* i Stand 19de Februar 97. – *Joubert*, født 1769 paa Grænsen af Savoyen, faldet ved Novi 16de Avgust 99. – *Jættetoget gennem Tyrol 97.* – *Masséna*, Hertug af Rivoli, Fyrste af Eslingen, født 1758 i Nizza, Underofficer til 86, allerede 93 General, “Sejrens Skjødebarn”, død 1817.)

(Ved Festen i Paris talte Talleyrand rørende om Napoleons Forkjærlighed for Ossian og boglige Sysler, samt [om] hans Beskedenhed. – Selv talte Napoleon i korte Sætninger: “Borgere! For at blive frit, maatte det franske **|A:225**Folk slaa Kongerne. For at naa en Forfatning, grundet paa Fornuften, maatte det overvinde 18 Aarhundreders Fordomme. I har dannet jer til en stor Nation, hvis Enemærker ej har andre Grænses, end Naturen satte dem. I har gjort mere: i de to skønneste Lande i Evropa, Kunsters, Videnskabers og Stormænds Vugger, ser Folkene med lyse Forhaabninger Frihedens Genius rejse sig fra Fædrenes Grave.”)

(I Maj Krigserklæringen mod *Venedig*. – Østerrig fik Staden, Istrien, Dalmatien og det paa Fastlandet til Adda. – [Den] *cisalpinske Republik*.)

|A:226

XX.

(Den 14de September.)

Mine Herrer!

Det er *Toget til Ægypten og Palæstina*, jeg ønskede at meddele Dem saa tydelig en Forestilling om, som jeg har; og skjønt jeg ikke kan forlange, det i alles Øjne skal have lige saa stor Vigtighed som i mine, tør jeg dog tro, vi er enige om dets store Mærkværdighed. At nemlig Genuas korsikanske Tugtemester, Venedigs Opløser, Kejserens og Pavens Overvinder, sine Dages mageløse Helt, i Steden for at nyde sin Triumf og ved Folkets enstemmige Valg tage Sæde i Direktoratet, der ved Siden ad ham nødvendig bliver en regerende Borgemester som Herman von Bremenfeld, – i den Sted gaar til Afrika med Kjærnen af den store Armé, Gjenstanden for hele Evropas Beundring, – *det* er aabenbar saa æventyrligt og

gaadefuldt, at hvem der tager mindste Del i Stormænd og Storværk, forundret maa spørge, hvad det skal betyde, hvad i al Verden der dog kan bevæge Napoleon og hans stolte Fylking til at lade sig deportere af “ Prokuratorerne ”, som Kléber ikke ueffent bestandig kaldte Direktoratet, hvori Oldermænden (*batonnier*) for Prokurator - Lavet i Colmar, Rewbell, præsiderede.

Nylig havde saaledes Direktoratet skilt sig ved *Pichegru*, Belgiens og Hollands Erobrer, som de tillige med **A:227**en af deres egen Midte, *Barthélemy*, der havde sluttet Freden med Prøjsen og Spanien, sendte til Cayennes Moradser i Sydamerika, for at gjøre Collot d'Herbois og Billaud-Varennes Selskab; og man kan ikke tvivle om, de efter Freden til Campo-Formio gjerne havde skikket Italiens Erobrer samme Vej; men *Pichegru* var kun en tapper Kommander-Sergeant, alt længe borte fra Armeen og stærkt mistænkt for at staa i hemmelig Forbindelse med Bourbonnerne, saa *han* havde ondt ved at gjøre Modstand; medens det er klart, at havde *Napoleon* blot givet sine gamle Vaabenbrødre et Vink om, at det gaadefulde Tog, hvortil man bestemte baade ham og dem, var en levende Begravelse, da havde de fulgt ham til Paris, alle som én, og blot ved deres Rygte begravet hele Direktoratet i et Musehul. Selv nu, da han gjorde det modsatte: da han, lige fra sin Ankomst til Paris i Vinteren 97-98, arbejdede utrættelig paa de kæmpemæssige Forberedelser til Lands og Vands, som det er et Vidunder alt blev færdige til næste Maj, – selv nu se vi klart, det var ikke blot *Berthier*, som heller var bleven hjemme, det kostede i det hele den italienske Hær Overvindelse at forlade Frankrig, saa det var ikke mer end netop, at Hengivenheden til Napoleon, ja, man maa vel sige: Troen paa ham og hans Lykke – deres eneste Tro – kunde overvinde deres Trevenhed.

Hvad man derfor end siger om *Napoleons* Vaklen, da det blev Alvor, maa han dog i Grunden for Alvor have ønsket at gjøre det Tog; og gjorde nogen Stormand sig selv Regnskab for, hvad han vilde og hvorfor, da var det aabenbar den store Regnemester og Landmaaler *Napoleon*. Hvad der nu bevægede ham til det store Æventyr, har han ogsaa selv sagt os med faa, men fyndige Ord; thi det er hans egne Ord: at kun i *Østerleden* kan man gjøre sig et udødeligt Navn, og at hans Maal var at forvandle Middelhavet til *den franske Sø*, og det, som vi **A:228**kan vide, ganske anderledes, end Atlanterhavet er blevet *den spanske Sø*, som den fra *Columbi* Dage dog af Ulkene kaldes endnu. *Plutark* havde nemlig fra Barns Ben været for ham, omtrent hvad *Homér* var for Alexander den store: Spejlet, hvori han saa' den Heltebane, der forjættede, hvad *han* kaldte et stort, udødeligt Navn: en verdenshistorisk Udødelighed, ikke som nogle Bogorme skjænke *den*, ingen kjender, uden de selv; men som de forenede Folkestemmer og Aarhundreder gav Oldtidens Helte og ret klarlig *Alexander* og

Cæsar. Og hvor æventyrligt sligt end klang i det attende Aarhundrede, da man betragtede alt Oldtidens Størværk som Fabel og Æventyr, hvor dyrt end alle Historieskrivere forsikrede, at det endnu var langt umuligere, selv for en Franskmand og Italiener, at vinde et Heltenavn som Cæsars eller Alexanders, end at tale Latin som Cicero og Græsk som Demosthenes, saa er det dog allerede nu klart: *den* Umulighed gjorde *Napoleons* Aand og Lykke mulig. Thi Navnet, der hos Efterslægten vel endog vil overstraale Cæsars, *det* har han; [og] alt, hvad enten retmæssig Harne og Gru eller Had og Avind formaade til at brændemærke det Navn med Skjændsel, der ej kunde bringes i Forglemmelse, *det* er prøvet – og mislykket. Ligesom den kuldcastede Napoleons-Støtte blev ved Juli-Revolutionen atter oprejst i Paris, ja, ligesom lidt senere Obeliskken fra *Luxor* hævdede sig i Frankrigs Hovedstad til et kolossalsk Mindesmærke om Toget til Ægypten, saaledes hæver Napoleons Navn og Rygte sig aabenbar til Skyerne, alt som den Slægt uddør, der følte sig nedtrykt af hans Aag eller dog fordunklet af hans Glans.

Vist nok kan man sige, at det Navn og den Udødelighed var dyrekjøbt med saadanne Kræfter og saadanne Blodbad og Uretfærdigheder, og vist nok maa man beklage, at saa stor en Mand ej synes at have haft noget højere Maal, end at styre Verden et Øjeblik med sit Vink **JA:229** og fylde den med sit Navn, – havde aabenbar i sin Krafts Dage kun Tro paa sig selv eller i det højeste paa sin Lykke-Stjerne, kun Ærbødighed for overlegen Klogskab og glimrende Daad; – men hvad da? Naar det nu til hans egen Skade var saaledes med *ham*, ligesom med Fredrik den eneste og alle det attende Aarhundredes Afguder, var han da maaské bleven enten større eller bedre ved strax efter Freden til Campo-Formio selv at skrive sin Krigshistorie, for at være Udødeligheden vis, eller [om han havde] indskrænket sig til Tyranniet i det smaa som en huslig Lyksalighed! Eller kan man nægte, han var lige saa from og dydig som den gamle Konge af Prøjsen? Saa hvad der gjør Forskjellen mellem dem, er kun, at Fredrik forholder sig til Napoleon som de schlesiske Fyrstendømmer til Italien og Ægypten, eller som Prøjsens Afrunding til Oprettelsen af et Verdensrige; saa, historisk talt, har kun det attende Aarhundrede Skam af, at dets Fyrste-Ideal, som Napoleon trods nogen svarede til, var i Grunden baade lavt og slet; medens Napoleon har Ære af, at han virkeliggjorde sin Tids Ideal i en langt højere Grad og langt mere glimrende, end nogen af hans samtidige havde trot muligt.

Ja, hvad det attende Aarhundrede kaldte *Fyrste-Idealet* eller “Filosoffen paa Tronen”, som i deres Øjne ikke blot Prøjsens Fredrik, men selv Østerrigs Josef og Toskanas Leopold og Ruslands Katrine var: en *Skolemester* nemlig, der med Ris og Fornuftgrunde stræbte at omskabe hele Verden efter et Avgustus-

Hoved, nødte, som man sagde, Folk til at være fornuftige, dydige og oplyste, og havde Kraft til saaledes at indrette og styre Statsmaskinen, at der, som Farao sagde, ej skulde røre sig Haand eller Fod i Landet, uden [han] vilde, skulde om muligt ikke dø en Kylling, uden han vidste det; – se, alt dette havde Napoleon aabenbar stadig for Øje og stræbte med en forbavsende Kraft at udføre det, og det i **JA:230**en anderledes vid Kreds og paa en langt rimeligere Maade, end nogen af de andre saakaldte Filosooffer paa Tronen; thi han kjendte sine Folk, det er: Franskmænd og Italienerne, til Bunds, og tog dem, som de var, og stræbte at gjøre herskende i hele Verden, hvad de ansaa for Dyd og Oplysning, og valgte dertil de mest hensigtsmæssige Midler; saa hvis der ikke i Evropa havde været en højere Tankegang og en dybere Følelse end Frankrigs og Italiens, da vilde han naat sin Hensigt og behersket Verden som *semper augustus*.

Og komme vi nu til Napoleons Øje paa *Østerleden*, Tog til *Ægypten* og Krav paa *Middelhavet*, da hæver han sig netop derved over sin Tids Anskuelse, tilhører derved det nittende Aarhundrede og det ny Tidsrum, der finder Verdenshistorien lige siden Korstogenes Dage smaalig og det klassiske Skolefuxeri tomt og kiedsommeligt, men vil virkelig lære at forstaa og forklare Oldtiden, hvad der ikke sker ved at tygge paa dens Pergamenter og slavisk efterligne dens Stil, men ved levende at tilegne sig dens Aand og Anskuelse og virke frit deri med alle de Hjælpemidler og al den Klarhed, de samlede Kundskaber, den fremskridende Forstands-Udvikling og de nye Opfindelser kan yde.

Betragte vi Toget til Ægypten fra dette Synspunkt, som ogsaa aabenbar var Napoleons, da kan vi vel ønske, det maatte løbet lykkeligere af, eller dog ej afskrækket Napoleon fra den store Heltebane, han herved betraadte; men aldrig kunde vi ønske det ugjort, heller ikke kalde det forgjæves; thi uden at tale om det kjendelige Udbytte for Øjeblikket, saa var Indtrykket paa hele Tidsalderen, det højere Sving, det gav selv Franskmænds Tankegang, og den Retning, der allerede ved Togene til Algier og Grækenland er kjendelig fortsat, – *det* er en Frugt af Napoleons Tog, der bestandig mere vil klare Øjet for hans Storhed og forhøje Tonen i hans Eftermæle.

JA:231 Ægypten er lige saa lidt *mit* hellige Land i Oldtiden som Italien i Middelalderen eller Frankrig i Nyaarstiden; men netop fordi jeg i Grunden hader disse Lande, og hvad der i *dem* gjaldt for Aand, for Oplysning og Storværk, derfor er jeg vis paa, at Efterslægten snarere vil finde den Tone, hvori jeg taler om Napoleon og hans Tog til Ægypten, for lav end for høj; men selv med den mindste Delagtighed i Skjaldesyn, maa man finde Napoleon Hovedet højere end sine Medbejlere, og Toget til Ægypten et Kæmpeskridt, hvorom man vel i Ludvig den fjortendes Tid havde drømt, men hvorpaa man

knap havde vovet at tænke. Hvad vi nu se, var et af de besynderlige Forvarsler, store Verdensbegivenheder aldrig fattes: den franske Kong Ludvig den 9des Korstog til Ægypten i det 13de Aarhundrede, **det** havde siden alle til Napoleon betragtet som et afskrækkende Exempel, saa man finder ikke en Gang, Ludvig den fjortende lagde Mærke til det Forslag, den berømte *Leibnitz* gjorde ham under hans Strid med *Holland*: heller at knække Republikken i Ægypten end at arbejde sig træt paa den i Evropa .

Meningen heraf var nemlig, at naar en evropæisk Magt besad Ægypten , da vilde *den ostindiske Handel* gaa sin gamle Vej over det røde Hav og Alexandrien , en Vej, der ikke var aflagt ved Opdagelsen af det gode Haabs Forbjærg , men ved Tyrkens og Mamelukkens Barbari; og det er i denne Henseende højst mærkværdigt , at Portugiserne Helt i det 16de Aarhundrede, *Albuquerque*, som grundfæstede deres ostindiske Handel ved at ødelægge Stabelstæderne paa Ormus og den arabiske Kyst, selv erklærede, det vilde i Tidens Længde ikke hjælpe, med mindre man kunde grave Nilen af, saa den nødtes til at løbe ud i det røde Hav , i Steden for at gjøre Ægypten frugtbar og bane Vej til Middelhavet . Dette ærketyranniske Indfald: i Bund og Grund at ødelægge Verdens frugtbareste Land, for at sikre sit Folk den ostindiske Handel, **JA:232**tør vi nu vel haabe vilde findes uiværksætteligt, og i alt Fald lærte Portugiserne snart, at andet end Ægyptens Flor kunde skille *dem* ved Fordelen, ligesom det kunde været deres Eftermænd i Ostindien det samme, enten Franskmænd eller Engelskmænd havde arvet, hvad de døde fra; men vi se dog heraf, det var slet intet Luftkastel, Napoleon byggede, da han ved Toget til Ægypten arbejdede paa at give *Englands* Handel og dermed England selv sit Banesaar; thi var Toget lykkedes, vilde det vist allerede skabt et nyt Tidsrum i Verdens-Handelen, hvad enten saa *Ægypten* havde trukket den ostindiske Gren til sig, eller det var lykkedes Engellænderne, hvad de siden ved Hjælp af Dampskibene har prøvet [paa]: at bryde den en ny Bane op ad Evfrat og ud med Orontes til Syriens Kyst. Det sidste finder jeg nu rimeligst, dels fordi der aabenbar er Liv og Kraft i Engelskmændene endnu, saa de vilde lige saa lidt ladt Franskmændene i Ro høste Frugten af Ægyptens Besiddelse, som de nu lod dem have Tid til at sætte sig fast, og dels fordi det kun var i Middelalderen , Verdenshandelen fandt Vej gjennem Ægypten , da den i Oldtiden derimod gik gjennem Syrien til Tyrus og Sidon . Desuagtet se vi, det allerede gjør mærkelig Forskjel, om Ægypten tager Del i Handelen eller ikke; thi selv saa klodset, som Mehemed Ali har efterlignet Napoleon , forbavser det jo Evropa og foruroliger England .

Det var [den] 19de Maj 1798, Flaaden lettede ved Toulon og bestod, da den samledes, af 13 Linjeskibe og med stort og smaat 100 Krigsskibe og 500 Sejlere. – “Soldater!” sagde Napoleon ,

“Evropas Øjne hviler paa jer, stor er jeres Bestemmelse; thi Frihedens Genius, som ved sin Fødsel har gjort Republikken til Evropas Lovgiverske, vil, at den ogsaa skal være Havets og Folkenes i det fjærne.” Admiral *Brueys*, Greve, født i Languedoc 1760, var nylig kommen fra *Korfu*, hvor han tog de ioniske Øer i Besiddelse, som Frankrig ved den venetianske Republiks Deling havde forbeholdt sig selv.

Den 9de Juni samledes hele Flaaden just ved *Malta*, som Napoleon havde besluttet at tage med undervejs; og det var i sin historiske Orden, thi her, hvor Korstogene endte, maatte Oplysningstogene begynde. *Johannitter-Ridderne*, som efter Korsrigets Undergang [havde] sat sig fast paa Rhodos og derfra fortsat Krigen med de vantro til i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede (1522), da den tyrkiske Sultan Soliman den anden indtog den, de fik saa Malta af Kejsers Karl den 5te, hvor de fortsatte Kampen efter Kræfterne og havde befæstet La Valette, saa den agtedes for uindtagelig. I det 18de Aarhundrede, da en saadan Kamp, hvorved der knap var fire Skilling at vinde, men Liv og Lemmer at tabe, agtedes for den grueligste Fanatisme, var naturligvis Ordenen og Kampen aldeles sovet ind, hvorfor Napoleon ogsaa i Italien havde lagt Beslag paa Riddergodserne. Den nærværende Stormester Ferdinand von Hompesch (født 1744 i Düsseldorf), den første tyske Stormester paa Malta, var en Stakkel, som siden undskyldte sig med, at de franske Riddere som Forrædere havde overgivet Staden uden hans Vidende. Caffarelli sagde imidlertid selv, da han havde beset Fæstningsværkerne, til Napoleon: “Vi maa være glade, vi havde nogen til at lukke os ind.” – Den franske Konsul Camuson og et Sendebud fra Napoleon havde sørget derfor.

[Den] 19de Juni lettede Flaaden igjen og fik Alexandrien i Sigte 1ste Juli. Da man fik Øje paa Ægyptens sørgelige Kyst, uden Træ eller Hus, sagde en af Soldaterne til sin Kammerat: “Se, dér skal du have dine sex Tønder Land.” Her var det først, Napoleon gjorde alle vitterligt, hvor Rejsen gjaldt. “Soldater!” [sagde han], “den Erobring, I nu staa i Begreb med at gjøre, er af uberegnelige Følger for Handelen og den dannede Verden, og I give England om ikke Hjærtetød, saa dog det næstværste. – De mamelukkiske Beyer begunstige udelukkende den engelske Handel og tyrannisere de ulykkelige Indbyggere ved Nilen; men de skal ikke blive gamle dér, naar vi er i Land. – Opfør jer mod Mahomedanerne som mod Jøder og Italiener, saa I vise samme Tolerance mod Koranens Ceremonier og Moskeerne, som I har vist mod Kloster og Synagoger, mod Moses' og Kristi Religion! De romerske Legioner beskyttede alle Religioner. – Den første By, vi kommer til, er bygt af Alexander den store, og ved hvert Skridt vil vi møde store Mindesmærker, Franskmands Efterligning værdige.”

Endnu samme Nat landede Napoleon lidt vesten for Alexandrien, i Bugten Marabut, med 4000 Mand og vadede i Sand paa Landstrimmelen mellem Havet og Mariette-Søen til Alexandrien, hvor de kom i Dagbrækningen og tog Byen med stormende Haand.

[[A:235]]

XXI.

(Den 17de September.)

Mine Herrer!

Frankrig og *England* er baade i deres egne og i vore Tanker blevet to absolut modsatte Størrelser, saa ingen tror det nærværende Forbund uden paa det halve; og den overdrevne Hyldning, man nys i England ved Dronningens Kroning viste en af Napoleons store Redskaber, Marechal *Soult*, ellers Hertug af Dalmatien, har næppe overrasket nogen stærkere end ham selv og hele Frankrig. Var nu den skarpe Modsætning mellem Frankrig og England som mellem Ild og Vand, – der fra Ludvig den fjortendes Dage gennem hele det attende Aarhundrede daglig voxte, og naade under Napoleon saa gruelig en Højde, at de selv sammenlignede sig med *Rom* og *Kartago*, hvis Kamp paa Liv og Død maatte i det mindste paa én af Siderne endes med Undergang, – var denne skarpe Modsætning en Natur-Nødvendighed, da maatte jeg ved Napoleons Landing i Ægypten vende ham Ryggen og gaa over til den engelske Admiral *Nelson*, saa snart han viste sig for Alexandrien; thi jeg er i det hele en lige saa stor Beundrer af den engelske Historie som afgjort Spotter med den franske; men ligesom vort Fæderneland, saa vidt muligt, holdt sig neutralt under hele den store Kæmpetrætte og fandt Forbitrelsen, hvormed den førtes, unaturlig, [\[\[A:236\]\]](#)saaledes betragter jeg ogsaa Modsætningen mellem Frankrig og England meget mere som en Virkning af Omstændighederne end som et Værk af Naturen, og haaber, at det nærværende Forbund mellem Evropas i Grunden største Magter, den ene til Lands og den anden til Søs, vil i det mindste vare saa længe, [som] Ruslands grænseløse Herskelyst sætter dem begge i Fare; ligesom jeg heller ikke kan tænke mig noget større Uheld for Evropa indtil videre, end et Fredsbrud mellem Frankrig og England, intet større Raseri, end om disse to i Grunden nærpaarørende Magter vilde, som i Oldtiden de tebanske Brødre, haardnakked fortsætte Kampen til fælles Undergang; thi *det* vilde i mine Øjne være hele Verdens, den

dannede Verdens, Undergang og Løsenet til et barbarisk Tyranni, endnu værre end Roms, kun at ligne ved Tatarernes i Kina.

Grunden til Hundrears-Kampen mellem Frankrig og England ser jeg da i begge Magters Overmod og deraf avlede, lige saa frygtelige som udsvævende Planer til at beherske hele Verden; og under disse Omstændigheder kunde der vist nok ikke times Verden noget bedre end en Kamp, der ydmygede og svækkede dem begge, og Opvæksten i Rusland og Nordamerika af to nye Medbejlere; thi nu er det dog muligt, at den Ligevægt, man raabte højest paa, da man ivrigst nedbrød den, virkelig kan komme i Stand og en god Stund holde de store Knive i Skeden.

Saa meget med Forord, saa De kan vide, at synes jeg under Kampen mellem England og Napoleon at hælde til den franske Side, da er det lige saa lidt min, som det i hine Dage var Danmarks Lyst, men er Nelsons og Englands Skyld, som, ved at overfalde og mishandle Verdens fredeligste Folk, viste Drift til et Tyranni, lige saa frygteligt og langt mere lumpent end Napoleons; som overalt ingen er Slaveriet vissere, end hvem der falder i Kræmmeres Vold; og er Engellænderne langt bedre at handle **IA:237** med, langt mere at stole paa og langt værdigere til en vis Grad at efterligne, saa er de dog tillige langt vanskeligere at fyldestgjøre og langt værre at trælle for, end de forfængelige og letsindige, men derfor ogsaa let bevægelige og tit godmodige Franskmænd.

Frankrigs og Danmarks arrigste Fjende, *Horatio Nelson*, var født 1758 i Burnham Thorpe, en Landsby i Norfolk, hvor hans Fader var Præst, og selv skal han, om jeg maa raade, i Historien hedde hverken mer eller mindre end, hvad hans romerske Fornavn ogsaa godt passer til: *Englands Vovehals*; thi alle de tre Søslag, der har gjort ham navnkundig: det ved *Abukir*, det ved *Kjøbenhavn* og det ved *Trafalgar*, var lutter Vovestykker, hvorved han selv godt vidste, han spillede paa sin Hals, men brød sig ikke om det, fordi han kjendte ikke Frygt. Til Bevis paa det sidste tjener, at, da han som en Rolling var løben gal om Fuglereder, og funden hen imod Aften siddende ved en Bæk, han ikke kunde komme over, og hans Bedstemoder spurgte ham, hvor det dog kunde være, at ikke baade Sult og Frygt havde drevet ham hjem, da svarede han: "Jeg har aldrig set Frygt, hvad er det for en?" Allerede tolv Aar gammel begyndte han at flyde, var med her oppe i Isen 1773 og fik allerede Skib at føre 79, men blev dog ikke navnkundig i den amerikanske Krig. Han var altsaa kun Kaptajn Nelson endnu, da Krigen 93 brød ud med Frankrig, mistede snart et Øje paa Korsika og brugte det andet, saa godt han kunde, til at passe paa Franskmændene ved Genua; men da Napoleon kom, tabte han dem snart af Sigte, og da den spanske Flaade nu forenede sig med den franske, maatte han selv bestyre Rømningen af Korsika og med hele den engelske Flaade rømme Middelhavet. Som Kommandør tog han kraftig Del i

Slaget ved Cap St. Vincent (14de Januar 97), hvor Admiral Jervis , mest med *hans* Fingre , slog den store spanske Flaade; men just derfor blev Nelson ikke **JA:238**engang nævnet i Rapporten, medens Admiralen blev Lord af St. Vincent .

Nu var vel Nelson kommen paa Admiralslisten; men hans første Bedrift derefter: et forvovent Angreb paa Santa Cruz paa Teneriffa (i Juni 97), mislykkedes aldeles, og her mistede Nelson sin højre Arm; saa man skulde ikke trot, denne enøjede og enarmede Krøbling var den Mand, baade Napoleon og Danmark mest af alle havde at frygte. Skjønt det imidlertid paa hans Breve lader, som han selv var bange for, man skulde betragte ham som aflægs, saa véd dog Engelskmænd for godt, hvad Vovehalse due til, [saa] at de ikke skulde gjøre den Dumhed; og alt i Begyndelsen af 98 blev han sendt til Middelhavet , for at opdage, hvad Napoleon havde for i *Toulon*, og da paa Timen melde det for Admiral St. Vincent , som laa og indespærrede den spanske Flaade i *Cadiz*. Da han imidlertid ingen sikker Efterretning kunde faa, blev han krydsende i Farvandet med tre Linjeskibe og nogle Fregatter lige til den 19de Maj, da den franske Flaade løb ud, og havde naturligvis slugt ham, hvis det ikke til hans Lykke havde været saa tykt i Vejret, at de intet saa' til hinanden. Siden redte en Storm ham ilde til, saa han maatte søge Havn paa Sardinien , hvorved han tabte nogle Dage, som han dog ikke kunde brugt, da han hverken vidste, Fjenden var løben ud, eller havde Magt til at møde ham. Saa snart han derimod igjen var sejlfærdig, blev han forstærket med 11 Orlogsmænd og agtede nu at have besøgt den franske Flaade under *Malta*, hvor han hørte, den lykkelig var ankommen; men da han forinden hørte, den var atter afsejlet, gættede han, den vilde styre til *Ægypten*, og fór afsted, saa han kom for tidlig, havde ingen Ro paa sig og ledte om Franskmændene ved *Kreta*, mens de landede i *Ægypten* .

Hvor ærgerlig han var, ser man af et Brev fra den Tid, hvori han skriver: "Man siger for et gammelt Ord , at Fanden hytter nok sine (*the devil's children have the JA:239devil's luck*), for, efter at have gjort en Rundar paa 4-500 Mil, er jeg endnu ikke klogere paa, hvor den franske Flaade er bleven af, end jeg var for en Maaned siden." – Han skrev imidlertid ogsaa til Admiral St. Vincent : at var Franskmændene oven paa Vandet, skulde han sikkert finde dem, og til sin Allerkjæreste, Lady Hamilton i Neapel , skrev han: "Jeg kommer igjen, enten kronet med Lavrbær eller bedækket med Cypres ." Først efter at have provianteret sig paa Sicilien, fik han i Bugten ved Koron paa Morea den 28de Juli den Besked, at den franske Flaade var for en Maaned siden sejlet til *Ægypten* ; og nu satte han da alle Sejl til, saa han allerede den 1ste Avgust om Morgenen fik Alexandrien i Sigte, og opdagede Klokkeren 4 om Eftermiddagen, hvor den franske Flaade laa i Bugten ved *Abukir*,

mellem Alexandrien og Rosette ; og efter adskillige Fastedage holdt Nelson nu Taffel og sagde til sine Officerer, da han stod fra Bords : “I Morgen ved denne Tid har jeg vundet en Plads enten i Overhuset eller i Westminster-Abbedi .”

Admiral *Brueys*, en fransk Adelsmand, født Languedoc 1760 , havde været Søofficer før Revolutionen, og man trættes endnu om, enten det var hans eller Napoleons Skyld, at han endnu efter en Maanedes Forløb laa paa den aabne Red, udsat baade for Sten og Stød .

(Kun to Orloggere og to Fregatter slap; L'Orient paa 120 Kanoner sprang i Luften Klokken 10. – Brueys laa alt død paa Skansen ; af en af Masterne lod Kaptajn Hallowell gjøre en Ligkiste og sendte Nelson , nu Baron af Nilen og Burnham Thorpe . – Selv saaret, tabt henved 900 Mand. – Casabianca .

[Den franske Hær i Ægypten.]

Fortroppen forlod Alexandrien den 4de Juli, Napoleon den 9de. – Sandet, Luftsynet, Tantalus , Æventyrene, Caffarelli-Dufalga . – Ramorel , 16 Aar gammel, Tvekamp med en Mameluk .

JA:240Den 23de Juli opdagedes Pyramiderne. “Soldater”, sagde Napoleon , “I skal nu maale jer med Ægypten s Beherskere; mindes, at fra Spidsen af Pyramiderne ser fire Aartusender ned paa jer!” – Franskmændene siger, der var henved 60,000 Mand samlede under Murad Bey mellem Pyramiderne og Byen Embabeh paa venstre [Side] ad Nilen, lige over for Kairo.

Mameluk-Riget fra 1254, da Ludvig den 9de var i Ægypten , til 1517, da Selim I. erobrede Kairo. – 24 Beyer, omtrent 12,000 Mamelukker .

Fire Pyramider ved Gizeh vende hver sin Flade mod et af de fire Verdenshjørner. – 6-800 Fod.

Den 25de Juli holdt Napoleon sit Indtog i Kairo; siden fulgte han Ibrahim Bey paa Vej til Syrien, og paa Tilbagetoget fik han Efterretning om Nederlaget ved Abukir, hvortil han sagde: “Velan, vi har ingen Flaade mer, vi maa da blive, hvor vi er, eller som de gamle bane os en Udvej med Kæmpeskridt .”

Nilfesten 18de Avgust. – Mahomeds Fest den 19de-22de , og da kom Briggen Lodi, som havde forladt Toulon 20de Juni.

Næste 22de September Republikkens Fest med stor Stads, og det trefarvede Flag vajede fra den højeste Pyramides Top. – Napoleon fortalte Folkene, hvor de var i Fjor og i Aar. – Paa en Triumfbue var Slaget ved Pyramiderne afbildet; hist stod: “ der er ingen Gud uden Gud, og Mahomed [er] hans Profet ”. – Marseillaisen .

Desaix, adelig født i Auvergne 1768, skulde efter Napoleons Mening højtideligholdt Festen ved Thebes Ruiner; men det var langt fra: endnu i Oktober stod han ved Fayum , hvor han vel slog Murad , men maatte have *Davoust*, adelig født i Champagne 1770, med, før

han kunde forfølge sin Sejer, og først den 22de Januar slog han Murad ved Samahrud , og om Morgenen den 26de opdagede **[A:241]** man fra et Forbjærg ved Nilen de stolte Ruiner af Thebe med de 100 Porte . Armeen præsenterede af sig selv .

Den 2den Februar 99 naades Syene og Phile , hvor det franske Mærke blev indgravet i Graniten. – Da de trak ud fra Syene , rejste de for Løjer en Milepæl med Indskrift: 1167,340 franske Mile fra Paris . – Den 11te Februar Hassan Bey og Davoust ved Luxor. – Rosette-Stenen . – Den 6te Februar brødes op mod Syrien .

Kléber, født i Elsas 1753, Arkitekt, først i østerrigsk Tjeneste.)

[A:242]

XXII.

(Den 19de September.)

Mine Herrer!

Den engelske Digter Southey har skrevet en Bog om *Nelsons* Levned, der i Engelskmændenes Øjne er et saa fuldendt Mesterværk, at det nødvendig maa være efter deres Hoved; og i samme Bog læser vi den saare naive Paastand: at det ikke blot vilde været Admiral Nelson en stor Fornøjelse at finde eller møde den franske Flaade, mens den endnu havde Napoleon om Bord, men at det ogsaa vilde været en stor Fornøjelse for hele Evropa og til Velsignelse for Verden. “Ja”, bliver han ved, “blandt alle de Millioner og Myriader af menneskelige Væsener, der vilde været reddede ved en saadan Sejer, vilde ingen haft saa væsentlig Fordel deraf som Bonaparte selv. Det vilde nemlig sparet ham Nederlaget ved *Akre*, hans eneste Skamplet; thi det havde ingen Skam været for ham at blive slaaget af Nelson til Søs; og det vilde sparet ham alle hans følgende Udsvævelser . Hidindtil havde hans Bane været glansfuld, og hans Hjertes fordærvelige Grundsætninger var endnu aldrig komne over hans Læber, saa Historien vilde fremstillet ham som en Lykkeridder, der blev den Sag tro, han paatog sig at forsvare, og udmærkede sig ved en i de nyere Tider mageløs Række af glimrende Bedrifter. En romantisk Dunkelhed vilde indhyllet **[A:243]** hans Tog til Ægypten , og han skulde undgaet alle de Forbrydelser, der gjorde hans Sjæl endnu langt mørkerødere end det Purpur , hvorfor han begik dem: alle hine Troløsheder, Mord i Mørke, Anmasselsen og det samvittighedsløse Tyranni, som har indviet hans Navn til almindelig Forbandelse, saa længe Verden staar.”

Jeg vil saa meget mindre gaa i Rette med Southey om hans Fordømmelse af Napoleon , som den er fældet, mens man endnu gruede for ham; men naivt maa vi vist alle finde det, kun forklarligt af engelsk Stortagighed , at han forudsætter som en afgjort Sag, at Nelson , naar han blot var kommen i Kast med Flaaden fra Toulon , ikke blot nødvendig maatte slaet den, men stækket Vingerne saaledes paa Napoleon , at han skulde være som død og begravet; da det dog ikke blot var meget muligt, at Nelson , der kun med Nød og næppe sejrede ved Abukir, kunde tabt Slaget med den anderledes fuldstændige og velbemandede Flaade, og er i alt Fald højst rimeligt, at Napoleon , hvis den franske Flaade var bleven slaet undervejs, des snarere var kommen hjem igjen og [havde] taget fat, hvor han slap. Ynken over alt det Menneskeblod, der maatte strømme i Napoleons følgende Krige, er nu vist nok heller ikke paa sit rette Sted i en Lovtale over Nelson , der aldrig ænsede, hvor blodig han kjøbte sine Sejre, og alle Folk desuden maa dø én Gang; saa Sagen er kun, at man baade lever og dør for noget, der er Mennesket værdigt. Men **saa** meget er dog i mine Tanker sandt: at Napoleon for sin egen og sit Eftermæles Skyld maatte ønsket, vel ikke at falde for Nelson paa Middelhavet , men at have faldet sejerrig ved Pyramiderne eller ved Staden med de hundrede Porte , før han gjorde sit syriske Tog, der ikke blot er en Skamplet, men, saa vidt jeg kan se, en Krebsgang , hvorved han forlod Oldtidens og det nittende Aarhundredes Heltebane, han saa lykkelig havde betraadt, for at vende tilbage til Ludvig den fjortendes |A:244Aarhundrede, da man, uden at bryde sig om Eftermælet og det i Sandhed udødelige Navn, kun kæmpede for Marskalksstave, eller i det højeste for Septer og Krone i det nærværende Øjeblik.

Hvad der bevægede Napoleon til at gjøre sit berygtede *syriske* Tog fra Februar til Juni 99, maa han vel selv have vidst; men sagt os det, har han da næppe; thi naar han siger, det var for at forebygge de Angreb, hvormed Tyrkerne truede Ægypten , da er vi lige kloge, med mindre vi selv kan opdage, enten at det vilde være lettere at indtage Syrien end at forsvare Ægypten , eller at dog et Indfald i Syrien kunde hindre Tyrkerne fra i hans Fraværelse at angribe Ægypten under de allergunstigste Omstændigheder. Man skulde derfor snart tro, han i Ægypten havde faaet saa store Indbildninger om sin Styrke i at spille en ny Profet af Mahomeds Orden, at [han tænkte], han ved at vise sig i Syrien kunde trække det halve Asien til sig og vende triumferende tilbage over Konstantinopel ; jeg siger: man fristes til at tro, han har haft saadanne udsvævende Forestillinger, som han, da Toget saa aldeles mislykkedes, næppe har villet være bekjendt for sig selv, endsige for Verden.

Dog, hvad der end drev ham, saa brød han op i Februar 99 med henved 12,000 Mand, og ankom alt i Begyndelsen af Marts for

Jaffa eller Joppe , i Korstogenes Dage den mest glimrende Skueplads for Rikard Løvehjertes Ridderspil , men nu for Napoleons uforklarlige Barbari. Denne By havde en Besætning af 4000 Mand, opsat paa at værge sig haardnakket; men, kun velbefæstet efter Middelalderens Maalestok, kunde den kun standse ham i fire Dage og kostede kun, efter Franskmændenes egen Beretning, 50 Mand. Oprørende var det nu vist nok , at da han opfordrede Byen [til at overgive sig], gav Kommandanten, Abu Saab , ham ikke andet Svar, end at hugge Hovedet af [hans] Sendebud og sætte det paa Stage for Franskmændenes Øjne; saa det var intet Under, at de ved Stormen kun gav lidt Pardon; og skjønt det er grueligt, lader det sig dog høre , at ingen kunde hindre Soldaterne fra at plyndre og rase i hele 24 Timer; men at Napoleon saa oven i Kjøbet lod omtrent den halve Besætning , der endnu var i Live og havde nedlagt Vaabnene, springe over Klingen , *det* var noget baade saa urimeligt og umenneskeligt, at enhver, der vil undskylde det, enten med den saakaldte “ Krigens Ret ” eller med “Nødværge”, gjør i mine Øjne kun sig selv en stor Skam, uden dog derved at formindske Napoleons ; thi Undskyldninger, vi ej engang kan lade gjælde for Russer ved Oczakov og Ismail, kan vi dog visselig langt mindre lade gjælde for Napoleon ved Jaffa .

Efter dette Storværk var det, han udstedte sin første latterlige Proklamation, hvori han gjorde alle vitterligt, at menneskelig Magt intet kunde udrette mod ham, da alle hans Foretagender maatte lykkes, hans Venner blomstre og hans Fjender visne: et ækelt Praleri, der vel endnu aldrig blev lydelig udtalt, uden brat at beskæmmes, hvorfor selv de gamle Grækere kaldte det Jætteskryd , der udæskede de udødelige Guder, som aldrig kunde taale, at Støv sammenlignede sig med *dem*.

Den 18de Marts slog Napoleon Lejr for *Akre*, alt fra Middelalderen vant til mærkværdige Belejringer; thi det maa ikke glemmes, at, hvad Franskmændene kalde St. Jean-d'Acre , er hverken mindre eller mer end den Bjærgfæstning tæt ved Karmel , som Munkene i Middelalderen sædvanlig kaldte Ptolemais , men som allerede i Josvas Dage kaldtes Akke, og *det* kalde Østerlænderne den endnu. For denne Fæstning var det da, Korshæren laa i hele to Aar ved Slutningen af det 12te Aarhundrede, da *Saladin* havde indtaget Jerusalem og hele den hellige Gravs Rige , paa Tyrus nær.

For nærværende Tid beherskedes Akre af en *Achmed* Pascha , der længe havde været en Skræk for hele Syrien , *JA:246* og ved sin udmærkede Grusomhed erhvervet sig Tilnavnet Djezzar eller Slagteren, hvortil han endnu, skjønt over 70 Aar gammel, blev ærlig ved at svare. Var der nogen i Særdeleshed, han hadede mer end andre Folk, da var det ogsaa netop Franskmændene, som han allerede 1791 havde drevet som Hunde baade fra Akre, Saida og

Beirut, hvor de hidtil havde haft berømte Faktorer ; og Anledningen dertil var, at han uden Lov og Dom havde ladt en af deres Tolke drukne, hvorover de truede ham med, de vilde forklage ham i Konstantinopel ; thi *det* kaldte han en mageløs "Uforskommethed", og gjorde alle vitterligt , at hvem af dem, der endnu efter tre Dages Forløb fandtes paa hans Enemærker, skulde faa et stakket Halsben . Republikken havde vel desaarsag truet Djezzar slemt, men det blæste han ad, og det ser unægtelig ud som en af Lykkens Griller, at denne gamle Slagter skulde have den Triumf, at se Frankrigs hidtil uovervindelige Helt, for hvem selv Mantua faldt, drage med Skam og Spot fra Akre, efter at have løbet elleve Gange Storm, og i hele to Maaneder udtømt al sin Krigsforraad, Kløgt og Taalmodighed.

Derfor maatte imidlertid Slagteren takke *Sir Sidney Smith*, hvem Engelskmændene selv kaldte deres Vovehals, og som jeg tror, lever endnu i Paris , hvor han, efter Napoleons Fald, ligesom paa Trods, opslog sin Bopæl. Han var en Londoner, som allerede 1790 udmærkede sig paa svensk Side i Slaget, Gustav den tredje holdt med den russiske Skjærflaade ; og da Revolutions-Krigen brød ud, var han i tyrkisk Tjeneste, men fór saa hjem og var med ved Toulon, hvor han ved Rømningen havde det Hverv at brænde Flaaden. Det udførte han saa godt, at Republikken, da han 1796 faldt i fransk Fangenskab, erklærede, at han, som en Mordbrænder, skulde aldrig mere komme paa fri Fod. Lykken vilde det imidlertid anderledes; thi i April 98 kom en fransk Emigrant , Philippeaux , som **JA:247** oven i Kjøbet var en af Napoleons Skolekammerater i Brienne , til Templetaarnet med en falsk Ordre fra Politiministeren, fik ham derved løsladt og bragte ham lykkelig over Kanalen , just tids nok til at blive Republikkens og Napoleons Tugtemester i Syrien og Ægypten .

Da nemlig Napoleons Fortrop kom til Bjærget Karmel , havde Sir Sidney Smith Aftenen i Forvejen ankret paa Reden med Orlogsskibene Tiger og Theseus og med sin gode Ven Philippeaux , som var en dygtig Artilleriofficer, og kom netop tids nok for at opsnappe næsten alle de franske Skibe, der kom med Belejrings-Skyts fra Damiette , og krydsede just nu under Karmel . Dette var unægtelig et dobbelt Uheld; thi vel havde Napoleon været saa forsigtig, at beordre en anden Artilleripark til Jaffa , som lykkelig ankom, men ej til Akre, før sidst i April; men dog var Kanonerne her det mindste, thi Gab paa Muren fik Napoleon baade tidlig og tit nok, men Vejen der fra ind i Byen var det, han altid fandt spærret, ej blot med nye Værker , men især med forvovne Engelskmænd og fortvivlede Tyrker.

Forbavsende er det imidlertid at se, hvad Napoleons lille Hær, fra Generalen til Soldaten, trodsede, taalte og udrettede under denne Belejring, der, som Akres den tredje, altid vil være et Særsyn

i Historien. – Saaledes stod der et Slag den 16de April ved Foden af Taborbjærget, lidt sønden for Nasaret, paa Fouli-Sletten, som vakte stor Forundring i Østerledet; thi vel vidste man selv, det var kun et Mundheld, at man sagde: Abdallah Paschas Krigshær fra Damask var som Himlens Stjærner og Havets Sand, men den var dog vel i det mindste ti Gange saa stor som den franske under Kléber, som kun bestod af lidt over 2000 Mand, som dog holdt tappert ud fra om Morgenen til efter Middag, men var da ogsaa i Knibe, til de paa én Gang hørte Drønet af Kanoner langt borte. Da raabte alle Mand: "Det er Bonaparte", og følte sig naturligvis dobbelt saa stærke som før. Det var ogsaa virkelig ham, som havde lovet Kléber at gaa ham i Møde, naar han kunde faa Fjenden gjennet over mod Stranden, havde fra en Højde set Valpladsen, og lod nu en god Fjerdingvej der fra alle sine 8 Kanoner løsne, for at melde sin Ankomst. Nu gik det naturligvis rask, og Napoleons Plan: at indeslutte hele Fjendehæren i en retvinklet Trekant, skal være lykkedes særdeles godt, saa der blev 6000 Mand paa Valpladsen. Vist er det i alt Fald, at der saas under den anden Belejringsmaaned ej andet Spor af den store tyrkiske Hær end Magasinerne, den løb fra, og som var saa uhyre, at Krigskommissæren Miot erklærede, han kunde umulig give nogen Optegnelse, men han turde paatage sig dermed at underholde den store Armé et helt Aar.

De skrækkeligste Dage under hele Belejringen maa imidlertid den 7de, 8de og 10de Maj [have været], da Franskmændene selv sige, de med døde og saarede tabte hen ved 1000 Mand; og det maa have været saa meget mere nedslaaende, som det var et glædeligt Haab, der skuffede. Den 7de ved Middagstid skimtede man nemlig en Del Sejlere i Kimingen, og i samme Øjeblik lettede de engelske Skibe og søgte rum Sø, hvorpaa det Rygte strax gjorde sig selv, at det var en fransk Flaade, der kom Napoleon til Hjælp; men snart kom man ud af den Drøm, da man saa' Sir Sidney vende tilbage med en hel Transportflaade under engelsk og tyrkisk Flag. Denne Flaade bragte baade Hjælpetropper og Levnedsmidler fra Rhodos, og da Napoleon efter Vind og Strøm regnede, at der vilde gaa i det mindste 6 Timer med Troppernes Udslibning, var det hans sidste Haab, maaské at kunne tage Akre imens.

(General *Rambout* og hans 200 Grenaderer nedsablede inde i Byen. – Stormen 10de Maj. – Bomben, som to Grenaderer dækkede Napoleon for med deres Legemer; den ene af dem, *Domenil*, mistede siden som General et Ben i Rusland.)

Nu, da Napoleon havde tabt omtrent Tredjedelen af hele sin Styrke, turde han dog ikke vove mer paa det Træk, men gjorde Anstalt til at bryde op og kundgjorde endelig 17de Maj Soldaterne, at, efter at have tilintetgjort den utallige Hær, der vilde oversvømmet Ægypten, efter at have sløjft Gaza, Jaffa og Akre, og med en

Haandfuld Folk nærret Krigen hele tre Maaneder i Hjærtet af Syrien , maatte han nu vende tilbage, for at møde Fjenden ved sin Landgang. Alt dette lod sig høre; men nu lagde han til: “Nogle Dage længer, og I kunde haabe at gribe den Pascha midt i hans Palads: men paa denne Aarstid er Akreborgen ikke engang et Par Dage og langt mindre de tapre værd, som jeg behøver til anderledes Stovværk.” Se, det var groft; thi alle, hvem der vidste, hvad Ræven sagde om Rønnebærene , maatte nødvendig anvende det paa ham.

(Da Sir Sidney under Belejringen ved Udfaldene lod udbrede Proklamationer til Napoleons Soldater, med store Løfter, naar de vilde rømme, hvad ogsaa nogle begyndte paa, da vidste Napoleon ikke bedre end i en Parolbefaling højtidelig at erklære, at Sir Sidney var gaaet fra Forstanden, saa man slet ikke mere kunde indlade sig med Eskadren under hans Kommando; og da Sir Sidney hørte det, blev han saa arrig, at han sendte Napoleon en Udfordring; men da kunde Napoleon ikke bare sig for at le, men bad Kaptajnen hilse: at dersom det havde været den store Marlborough , da havde han maaské taget mod Udfordringen; men alt hvad han kunde tjene Sir Sidney med, om han endelig vilde øve sig i Fægtekunsten, var at sende ham en simpel Hugaf.

Det var imidlertid ikke blot Engelskmænd og Tyrker, der nødte Napoleon til at bryde op, men fremfor alt *Pesten*, som havde fulgt ham fra Jaffa og udbredte sig **JA:250**nu frygtelig, blandt andet ved Stanken af alle dem, der faldt ved de tre sidste Stormløb, og som Djezzar ej vilde unde Napoleon mindste Frist til at begrave, men gjorde derimod daglig Udfald, da han var bleven forstærket. – Endnu den 19de Maj, da Napoleon alt havde ombyttet sit grove Skyts med Feltkanoner, men vedblev med Bomber at ødelægge Byen, skete der to rasende Udfald, og den 20de om Aftenen listede Napoleon afsted, dels for ikke at have Fjenden i Hælene, og dels for ikke at kanoneres fra de engelske Skibe paa Strandvejen ned til Karmel. Ved Tilbageslaget forefaldt intet mærkeligt, uden det gruelige Optrin i *Jaffa* med de peetsyge, som Engellænderne siger, Napoleon lod forgive. – Franskmændene tilstaa sædvanlig, at Napoleon gjorde Overlægen Desgenettes det Forslag, men fik til Svar: “Mit Embede er ikke at slaa ihjel, men at helbrede”; men hvor vidt de alligevel fik Opium til at hensove, derom tvistes man. – Napoleon skjændte og brændte slemt paa Hjemtoget.

Endnu gjorde Soldaterne sig lystige og sagde: “Generalen har lovet os hver 6 Tdr. Land; han behøvede ikke at være saa knap, han kunde gjærne lade os tage efter Behag, (i Ørken ved Gaza), vi skulde vist ikke gjøre vore Fingre for brede .”

Den 14de Juni trak Napoleon atter ind i Kairo som i Triumf; men han plejede alle sine Dage, naar Talen var om Sir Sidney , at sige: “Den Karl tog min Lykke fra mig.”

Napoleon fandt alt i taalelig Stand, skjønt der havde været et

ganske alvorligt Oprør under en mahomedansk Helgen, der trode om sig selv, at han var Engelen El-Mihahy, som Mahomed havde lovet at sende sine troende, naar det kneb; han brød vester fra den store Oase ind i Ægypten, slog en Del Franskmænd ihjel, og satte sig fast i Damanhour, ikke langt fra Alexandrien, medens Murad Bey nærmede sig Pyramiderne; adskillige smaa franske Korps sendtes ud, men blev slaaget tilbage, men endelig **[A:251]**lykkedes det General *Lanusse* den 8de Maj at vise de forblindede, Engelen kunde ikke blot saares, men dø.

Endnu forfulgte Lanusse Levningerne af El-Mihahys Hær, og Napoleon ledte om Murad Bey ved Memfis, da der gik en tyrkisk Armé paa 18,000 Mand i Land ved Abukir den 11te Juli, men som blev aldeles tilintetgjort den 25de.

De tyrkiske Kanonbaade den 25de Juli laa ikke i Stranden, men paa Madieh-Søen, syden for Abukirs Halvø. – Da Sejren var vunden, omfavnede Kléber Napoleon og sagde: “General! De er stor som hele Verden!”

Den 22de Avgust Kl. 10 om Aftenen indskibede Napoleon sig paa Fregatten Muiron, [ført af] Gantheaume, med Berthier og Andréossy; og La Carrère førte Lannes, Murat og Marmont.

En engelsk Fregat saas, men forsvandt. Gantheaume sejlede langs Afrikas Kyst, stak saa over til Ajaccio og ankrede 9de Oktober [99] ved Fréjus.

Thiers fortæller, at det var med Parlamentæren efter Slaget ved Abukir, at Sir Sidney af Malice sendte Napoleon de engelske Aviser, hvoraf han erfarede Evropas Tilstand.)

[A:252]

XXIII.

(Den 21de September.)

Mine Herrer!

Man har i Napoleons Dage tit nok forundret sig over, at *han*, der dog ellers havde saa skuffende en Lighed med de gamle klassiske Helte, dog vanartede saa aldeles fra dem, at han knap blev 30 Aar gammel, før han opkastede sig til Diktator, og forvandlede saa snart Republikken aldeles til et Kejsersdom, og ombyttede saaledes den Borgerkrone, han ved Frihedens Forsvar havde vundet, med en Kejserskrone, han kun som Frihedens Morder og som Tyran kunde bære. – Al denne Forbavselse og alle de Bebrejdelser, man har gjort Napoleon for Vold mod den franske Frihed, er imidlertid i mine

Øjne latterlig og har, saa vidt jeg kan forstaa, sin eneste Grund i den Forvexling af Skin og Virkelighed, Skygger og levende Folk, der falder alle Bogorme naturlig, og var i det attende Aarhundrede bleven baade saa rodfæstet og saa almindelig, at det nittende endnu har ondt ved at klare den fra sig .

Frihed, ægte Frihed, har der nemlig aldrig været i Frankrig , og den Forvirring og Tøjlesløshed, der kaldtes saa , var det netop en sand Heltegjerning at ophæve. En vis Fromhed, Beskedenhed og Hjærtelighed maa der altid være, hvor ikke Magten skal misbruges, og alle disse Ting havde Franskmændene jo under Revolutionen hverken vist eller **JA:253**næret, men tvært imod spottet og bekæmpet; saa havde Napoleon haft dem, da var han næppe bleven stor paa den Skueplads, og var i alt Fald bleven et Offer for de største Uslinger. Da det nu desuden, hvor man afskaffer den gamle Statsforfatning, maa være alle skikkelige Folks ønske, at faa den dygtigste og mest upartiske Regering, under hvilkensomhelst Form, den for Øjeblikket kan gives, og da nu hverken National-Forsamlingens , Konventets eller Direktoriets Regering taaler Sammenligning med Napoleons , saa skulde jeg mene, han lige saa vel fortjener Frankrigs Tak og Pris, fordi han gjorde sig til Konsul og til Kejser, som fordi han ikke blot mandelig forsvarede dets Grænser, men skaffede Franskmænd i Italien og Ægypten og snart i hele Verden det højeste, der var muligt: Skin og Udseende af den "*store Nation*" eller Verdens Hovedfolk; thi at han ikke virkelig omskabte dem dertil og sig selv til en kristelig Helt og Martyr, eller at han ikke gjorde Umuligheder, det maa man dog vel tilgive ham.

Gjærne maatte vist nok baade vi og hele Verden ønsket, at Frankrig og Napoleon havde haft de allersandeste Forestillinger om Ret og Frihed: været Løver mod deres Fjender og Lam mod deres Venner; men vi har dog ikke mindste Ret til at kræve den Fuldkommenhed af vore Medmennesker, vi aabenbar selv fattes; og vi faa aldrig mindste Forstand paa store Mænd og Begivenheder, hvis vi ikke betragte dem, ligesom vi betragte de smaa omkring os, i deres rette Lys: i deres Tid og under daværende Omstændigheder.

Altsaa, *Napoleon* var en Korsikaner, født i en forskrækkelig aandløs, ugudelig og selvklog Tid, opdragen blandt det store Skuespiller-Folk og oplært til at betragte *Cæsar* og *Avgustus* som de største Mænd i Verden, deres Herskerdage som Verdens gyldne Tid; og saa vist som han nu rager højt frem over alle sine samtidige baade i Landet, der fødte, og [i] Landet, der fostrede **JA:254**ham, og det baade i Raad og Daad, saa vist var han en Høvding i sin Kreds; og da han aabenbar ikke smaalig stræbte at efterligne dem, hans Tidsalder priste som de største, men stræbte kraftig, frit og klogt at ligne og om muligt overgaa dem, ja, da Napoleon , saa vidt jeg ser, virkelig fordunklede baade *Cæsar* og *Avgust*, saa maa vi aabenbar

blive ganske anderledes Kæmper og Helte, end vi er, før vi, uden at blive til Latter, kan hæve os over ham. Kun **det** Folk, der i Gjærning og Sandhed rejser sig for Menneskets og Borgerens umistelige Ret og Frihed, udvikler og hylder en Høvding, klog og kraftig som Napoleon, men tillige ædel, højmodig og hjærtelig, – kun **det** Folk har Ret til at se ned paa Frankrig og Napoleon; men netop det Folk vil klarlig indse og beskedent tilstaa, at Frankrigs og Napoleons Exempel var, efter Omstændighederne, baade til Opmuntring og Advarsel uundværligt: til Opmuntring, da de viste, hvad der endnu i vore Dage med forenede Kræfter lader sig udrette, og til Advarsel, da de ogsaa viste, at Magt alene gjør ingen lykkelig, at for Tyranni bevarer ingen Form og Statsforfatning, hvem der selv vil være fri, maa lade Næsten være det med sig, og hvem der i Længden vil fare vel, maa finde sig i Billighed, – og endelig: at der er en Haand i det skjulte, som styrer alt, saa det er ikke Klogskab, men topmaalt Daarskab, at ville sætte sig selv i Forsynets Sted: det er en Himmelstorm, der selv for de største Jætter ender med, at de styrte i Afgrunden eller smeddes til Klippen, som fordum Prometeus og nylig Napoleon paa St. Helena.

Allerede den 1ste Oktober var Napoleon kommen til sin Fødeby *Ajaccio*, hvor Kanonerne løsnedes af sig selv, da han for strygende Vind løb ind i Havnen, da en Baad, som prajede Fregatterne, var pisket ind og havde meldt, hvem der kom. Hele Byen kom nu strax paa Benene, **JA:255** selv Øvrigheden kom ud i Baade, en Taler gjorde Helten bekendt med de sidste Aars Historie, og da Karantænefolkene ikke vilde tillade nogen at gaa om Bord, raabte alle med én Mund: “Der er ingen Karantæne for *Bonaparte, Frankrigs Frelser*”; meget mere maatte Napoleon strax i Land, og fulgtes i Procession til sit Fædernehus. Tropperne stod under Vaaben, men var lasede og saa godt som barbenede, og da Napoleon spurgte om Krigskassen, sagde man, det var syv Maaneder siden, der var noget i den. Da udredte Napoleon Solden. For Resten fandt han Fængslerne fulde og alle Folk i Totterne paa hinanden; han fik Fangerne løs og mæglede Fred.

I *Provence*, hvor man siden Slaget ved Novi idelig frygtede for et Indbrud, var Napoleon naturligvis dobbelt velkommen, og hele *Fréjus* strømmede ud paa Reden, for at se, om det ogsaa virkelig var *ham*, saa Karantæne-Anstalterne, der maatte kommet bag efter, faldt rent bort; og endnu samme Dag satte Napoleon sig paa Rullen til Paris. Det var den 9de Oktober, og den 13de var Efterretningen paa Telegraf-Vinger fløjen til Paris, lød først i Skuespilhusene, hvor den modtoges med Raabet: “Leve Republikken! Leve Bonaparte!” hvorpaa fulgte patriotiske Sange og mangfoldige Spørgsmaal, som

ingen kunde besvare; saa med Stykkernes Opførelse var det forbi.

For at gjøre mindre Opsigt og vække mere Opmærksomhed, forandrede Napoleon sin Route, da han forlod *Lyon*, hvor han især var modtagen som en Engel, saa selv hans Kone og Brødre forfejlede ham, og han sad i sit lille Hus i Chantereine (nu Seinegaden) den 16de Oktober, før nogen vidste, han var i Paris .

* *

*

[*Den 18de Brumaire*. 9de November 1799.] (*Gohier* var en Prokurator fra Rennes , havde været Minister i 93, var Girondist af Princip, holdt meget af et **JA:256**godt Bord, blev efter 18de Brumaire General-Konsul i Amsterdam . – *Moulins*, en af Smaageneralerne, som blev Direktør med Gohier 18de og 19de Juni 99, vilde 18de Brumaire ikke tage sin Afsked. Napoleon sagde til ham: “General! Santerre er jo Deres Søskendebarn.” – “Nej, men han er min Ven.” – “Vel, saa hils ham, at dersom han rører sig, lader jeg ham skyde.” – Moulins blev dog siden Kommandant i Antwerpen , hvor han døde 1810. – *Sieyes* var kommen ind [i Direktoriet] lidt før, i *Rewbells* Sted.

Underhandlingerne i *Rastadt* [99] om Rhingrænsen af *Roberjot*, *Bonnier* og *Jean Debry*. Mens de endnu varede, udbrød Krigen baade med Østerrig og Neapel .

I Holland (Januar 98), i Rom (Februar 98) og i Svejts (Marts 98) var alt omdannet med franske Hænder i Frankrigs Lignelse til *den bataviske, den romerske og den helvetiske Republik*. – *Rapinat* i Svejts , og *Masséna* i Rom. – Alt taaltes, til man fik Tidende om Nelsons Sejer ved Abukir.

Neapel befalede Franskmændene at rømme Kirkestaten , og da det ikke skete, satte *Mack* sig i Spidsen for 40,000 Mand og holdt Indtog i Rom 29de November 98; men 17 Dage efter holdt *Championnet* (den lille Paddehat, født i Valence 1762, havde udmærket sig under Jourdan , død [i] December 99) sit Indtog dør og brød ind i Kongeriget ; Hoffet indskibede sig hos Nelson 31te December, Mack sluttede en daarlig Stilstand 11te Januar, og da der blev Oprør i hans Lejr, flygtede han til den franske. – Lazzaronerne var imidlertid blevet bevæbnede, og valgte to af deres egne: Paggio og Mikkel Nar til Anførere og vilde intet høre om Vaabenstilstand. *Championnet* gik mod Neapel , Borgerne, som var bange for deres Forsvarere, forraadte St. Elmo til ham den 25de Januar [1800], og dermed var den Krig endt. – *Partenopæisk Republik*.

JA:257Uden egentlig Erklæring begyndte *Krigen mod Østerrig* i Marts [99], da *Jourdan* gik over Rhinen ved Basel og nærmede sig Donav, men blev aldeles slaaet ved *Stockach* 25de Marts og maatte gaa tilbage over Rhinen .

I April kom *Suvarow* til Italien, og 15de Avgust faldt *Joubert* i Slaget ved *Novi* i det Genuesiske, hvorpaa *Moreau* trækker sig tilbage.

Den 28de April [99] var de franske Underhandlere i Rastadt [blevne] overfaldne ved Afrejsen af ungarske Husarer, som myrdede de to og plyndrede dem alle. – *Engellænderne* gjorde Landgang ved Helder i Nordholland den 27de Avgust under Abercrombie, og den hollandske Flaade i Texelen overgav sig.

Massénas Sejer over Russerne ved Zürich 25de og 26de September med *Korsakoff*.

Suvarow kom netop nu ned ad St. Gotthard, og tabte mer end Tredjedelen af sin Styrke, før han naade Rhinen ved Chur.

Den 18de Oktober sluttede Hertugen af York Akkord med General Brune om at rømme *Holland*.

I December gik *Suvarow* hjem. Født 1729 i Finland [af oprindelig svensk Slægt]; tog 1768 Krakow med Storm og blev Generalmajor; Oczakow og Ismail; 1794 tog han Praga med Storm, blev for Sejren i Italien Fyrst Italinsky, men faldt i Unaade for ingen Ting og døde af Græmmelse derover 18de Maj 1801.)

[18de og 19de Brumaire, 9de og 10de November, 1799. *Napoleon Første-Konsul*. – Afgaar til Armeen i Svejts 6te Maj 1800.]
(Slaget ved *Marengo* 14de Juni; ved *Hohenlinden* 3dje December.

Over det lille St. Bernhardsbjærg (6,651 Fod), mellem **JA:258**Savoyen og Piemont, gik Hannibal; over det store (10,380 Fod), imellem Walliserlandet og Piemont, gik Bonaparte og naade Herberget (7,668 Fod) 15de Maj 1800, og i dets Kirke hviler *Desaix*, balsameret, med et Marmorinde.

Hvad der gjorde Østerrigerne trygge, var dels den Tanke, at Kanoner umulig kunde bringes over Bjærget, og dels det stærke Bjærgslot *Bard*, mellem Aosta og Ivrea, der behersker det eneste Pas. Da Franskændene kom her, maatte de ogsaa studse, stræbte forgjæves at tage Slottet med Storm, og maatte gjennem Landsbyen føre deres Skyts om Natten paa vel møgede Gader, men slap dog igjennem og stod ved Ivrea den 25de Maj. Den 2den Juni kom Bonaparte til Majland og oprettede Republikken. – Den franske Styrke ved *Marengo* 30,000, kun 2700 Ryttere. Den østerrigske 40,000, med over 7000 Ryttere.

Slaget begyndte den 14de Juni omtrent Kl. 7 om Morgenen; om Middagen Kl. 1 mente Østerrigerne at have vundet, og [den firsindstyveaarige] *Melas* selv gik til *Alessandria* for at udhvile; men Kl. 5 indtraf *Desaix* fra *Rivolta*, og et aldeles uventet Rytterangreb af den unge *Kellermann* bragte det langt overlegne Østerrigske

Kavalleri aldeles i Uorden, hvorpaa Fodfolket sprængtes , og General Zach , som nu anførte, fangedes med henved 2000 Mand, og Kl. 10 var Franskmændene fuldelig Sejerherrer.

Melas, som havde mistet 6000 døde og saarede og 2-3000 Fanger, tabte nu Modet og sluttede et Forlig i Alessandria , hvorved han fik Lov til at trække sig tilbage, imod at udlevere Genua , Coni, Turin, Alessandria o.s.v.

Napoleon selv hører man under Slaget lidet eller intet til, sige Tyskerne; men han lod ogsaa saa vel høre fra sig baade før og efter, at han nok kan overlade *dem* Æren, at have været dybest indviklede i det.)

[[A:259]

XXIV.

(Den 24de September.)

Mine Herrer!

I Udstrækning er *Danmark* jo mod Frankrig , og især mod Frankrig ved Overgangen til det 19de Aarhundrede: med Italien, Svejts og Holland til Mur, jo vist nok

“som liden Landsby mod en stor og mægtig Stad”;

og hjalp det end godt paa Udstrækningen, naar man regnede *Norge* til, saa kan dog, i Sammenligning med Riget, der havde først fortryllet og siden overvundet hele Evropa , og med en Helt til sin Høvding, der turde gjøre selv Alexander den store Rangen stridig, – i Sammenligning hermed vort Fæderneland synes *for* ringe og ubetydeligt til mer end i forbigaaende at ænses, selv under dets største Begivenheder i dette Aarhundrede 1801 og 1807.

Ting røre os imidlertid ikke, som de er store, men som de er nær til; og desuden vakte ikke blot 1801 og 1807 almindelig Opsigt, men disse Begivenheder hænge sammen med en Opvaagnelse af Nordens Aand, der altid vil gjøre dette Tidsrum til en af de største Vendepunkter i Danmarks og [en] næppe ganske ubetydelig i Verdens-Historien.

Vi forlod Danmark og dets elskede Kronprins ved Stavnsbaandets Løsning, med Sneedorff og Thaarup og med **A:260** alle Mærker paa en borgerlig Gjenfødelse; men det var, som Kraften fattedes, og medens Landets Velstand under Revolutions-Krigen daglig steg, syntes alt for Resten enten at gaa tilbage eller tage en skjæv Retning.

(Baggesen , Heiberg og Malte Brun . – Ildebrandene . –

Trykkefriheden .)

Hvad det end var, jeg i Dag skulde tale om, vilde mine Tanker dog vist være i Roskilde, og det træffer derfor heldigt, at det er om Fæderlandet og især om Hædersdagen, hvormed det traadte ind eller rettere rejste sig i det 19de Aarhundrede; thi vinder Danmark nogen Sinde en værdig, lige saa fredelig som kraftig, lige saa hjærtelig som oplyst Folkestemme, – og det vinder Danmark sikkert, – da skal 2den April 1801 helligholdes som dens Fødselsdag, som vort Aarhundredes Hovedskjald alt tidlig sang:

“Oldtids Kæmpehøje sjunke,
Danmarks Daad blev glemt paa Jorden;
Dag! som en elektrisk Funke
Rystede du atter Norden.
Oldtids Aand og Oldtids Ære
Skjænktes atter os ved dig;
Derfor, store Dag! du være
Evig uforglemmelig!”

Anledningen til det virkelig over hele Evropa berømte *Slag i Kongedybet* var en Forbindelse mellem de østersøiske Magter: *Rusland, Prøjsen, Sverrig og Danmark*, om at forfægte de nevtrales Rettighed til uforstyrret Handel, og da især deres Handelsskibes Frihed for Visitation, naar de ledsagedes af et ordentligt Krigsskib : en Frihed, England var saa langt fra at indrømme, at det paastod Visitations-Retten under alle Omstændigheder, ikke blot for dets ordentlige Krigsskibe, men selv for dets Kapere.

Om Ret og Uret i dette Stykke er det vanskeligt at tale, da Forholdet mellem Staterne til alle Tider kun har **JA:261** ordnet sig efter den stærkeres Ret, saa hvad man kaldte Folke-Retten har aldrig uden for Bøgerne haft stort at betyde, uden hvor Parternes Ligevægt i Magt, langt mere end de saakaldte Folkerettens Grundsætninger, holdt Sværdene i Skeden. Dette kommer nu ikke nær saa meget af, at man savner en almindelig erkjendt Lovbog og Domstol for disse store Forhold, – thi begge Dele havde Kristenheden, uden at det hjalp, fordum i Bibelen og Pavesædet, – men af Folks naturlige Drift til, trods al Lov og Dom, at følge deres eget Hoved og se mest paa deres egen Fordel, hvor der, efter deres Mening, ingen er, som kan tvinge dem. Naar man derfor vil vide, hvor vidt Verden vilde være tjent med, at alle Folk enten var deres egne Lovgivere eller dog fri for al tvungen Lydighed, da behøver man blot at betragte Staterne som store Individier, og skal da vist ikke ønske, i sit eget Hjem at se en saadan Frihed gennemført, der aabenbar vilde opløse det borgerlige Selskab og give alt til Pris for Bjørne og Ræve. Vist nok lærer Verdens-Historien, at enhver Stat, der gjør sin Magt til eneste Maalestok for,

hvad den kalder Ret, derved undergraver sig selv og bereder sig tidlig eller sent en rædsom Undergang; men dels er Historien for de fleste en Cassandra, der altid spaar sandt, men aldrig bliver trot, og dels tænke de fleste Statsstyrere, som de fleste Mennesker, kun paa Øjeblikket, saa de ænse ikke stort, hvor dybt deres Rige vil synke, naar det blot kan staa i deres Tid.

Saaledes gaar det da ogsaa med *Englands* Anmasselse af et Herredom paa Havet, der vilde gjøre alle Folkefærd, “ der har set en Aare”, til deres skatskyldige; saa skjønt de ikke blot har Fønikernes, men Pisaners og Venetianers, Spaniers, Portugisers og Hollænderes sørgelige Exempel for sig, vedblive de dog, sagtens til de synke, ej blot at efterligne, men at overbyde deres stolte Forgængere; saa de betragte aabenbar hele Verdens-Handelen **JA:262** som deres Lod, enhver kjendelig Kappelyst hos et andet Folk som en fjendtlig Hensigt, og enhver heldig Deltagelse som et Indgreb i deres Rettigheder, der snarest muligt maa afværiges og for Fremtiden forebygges.

Dette har 1801 og 1807 saa klarlig bevist, at hverken jeg eller nogen af *Englands* bedste Venner, som vil følge Sandhed, kan nægte det, saa Danmark havde skjellig Grund til at besvære sig; men om det ikke havde været klogere, at lade det dermed bero og taalt, hvad man ikke kunde afværge, og tabte næsten alt ved at bekæmpe, [det] er et andet Spørgsmaal, som jeg vilde besvare med Ja, dersom jeg ikke trode, at Opvaagnelsen af Nordens Kæmpe-Aand iblandt os var dog i Grunden langt mere værd end de Millioner, der ved den allerheldigste Statskunst kunde været reddede og vundne.

Allerede under den nordamerikanske Krig, da mellem de nevtrale Flag Danmarks var uden Sammenligning det mest yndede og søgte, havde England set skjævt til vor voxende Deltagelse i Verdens-Handelen, og under Revolutions-Krigen steg den til en saadan Højde, at den ordentlig gjorde Opsigt i alle Verdens-Dele, hvor *Rybergs* og *De Conincks*, *Erichsens* og *Duntzfelts* Huse hørte til de navnkundigste, og deres Vexler var saa gode som rede Penge.

At herved indløb mange Uregelmæssigheder, at, som Engelskmændene paastaa, ikke blot mangfoldige fremmede, især hollandske Skibe, fór under dansk Flag, og at der, da England bemægtigede sig de hollandske Kolonier, reddedes mangfoldige hollandske Ejendomme, ved paa Skrømt at sælges til danske Huse *o.s.v.*, **det** er vist nok ikke blot meget muligt, men højst rimeligt; men da naturligvis de gode Engelskmænd ikke har erhvervet sig deres grundige Kundskaber i alle Kjøbmandskabets Finheder, uden ved selv at øve dem, var det vist nok kun Magten, der gav dem en Slags Ret til at paatale det; og da de selv **JA:263** tilstaa, at sligt næsten aldrig lod sig bevise for Priseretten, kunde Visitationen aabenbar

kun nytte dem, for saa vidt de derved forsinkede og formindskede vor Søfart; men *det* var ogsaa, hvad de vilde, og derfor var de dobbelt vrede over Konvojeringsen, da deraf fulgte, baade at Skibspapirerne holdtes bedre i Orden, og at Søfarten langt sikrere udbredte sig. Mærkeligt er det for Resten, at Konvojeringsen ikke begyndte for Englands, men netop for Frankrigs Skyld, da Direktoratet 1798 erklærede al engelsk Ejendom, ogsaa i nevtrale Skibe, for god Prise, og gik saa vidt at prisdømme Skibe, blot fordi de til daglig Brug havde engelske Stenkul om Bord.

Det var i December 1799, at nogle engelske Fregatter i Strædet ved Gibraltar fandt for godt at visitere nogle Skibe, som Kaptajn van *Dockum* med vor Fregat Havfruen ledsagede, hvad han modsatte sig med et skarpt Skud paa Barkassen, hvorover der blev klaget til det danske Hof, men ellers intet foretaget. I Juli 1800 derimod, da Kaptajn *Krabbe* med Fregatten Freja mødte sex engelske Krigsskibe i Kanalen og gjorde ligedan, blev han besvaret med det glatte Lag af Kaptajn Baker og hans Følgesvende, saa Krabbe efter en Times Modstand maatte stryge og opbragtes tillige med Konvojen til Deal. Den Sag blev tagen alvorlig, Lord Whitworth blev sendt til Kjøbenhavn i Avgust, og Admiral Dickson fulgte ham i Hælene med en Eskadre, som vi ikke var belavet paa at modtage, og Danmark sluttede et Forlig, hvorved vi lovede, indtil videre ikke at lade vore Handelsskibe konvojere, hvorved Anledningen til fjendtligt Sammenstød bortfaldt. I samme Maaned udstedte imidlertid Kejser Povel en Opfordring til de nordiske Magter [om] at forny Forbundet af 1780 til den nevtrale Handels Forsvar, og den formelige Tiltrædelse fandt fra Danmarks, Sverrigs og Prøjsens Side Sted i December 1800.

Allerede 1780 havde *Nelson* været ved Helsingør, **JA:264** som for at rekognoscere; han førte da Albemarle, og da den danske Admiral sendte en Officer om Bord, at spørge om den engelske Styrke, svarede Nelson but og bittert: "Albemarle er et [af] hans brittiske Majestæts Skibe, Kanonerne kan De selv tælle, og De kan hilse Admiralen, at gjøres det behov, skal de alle blive godt betjente."

(Da Nelson kom til Yarmouth, fandt han *Parker* lidt ømskindet ved Tanken om Nordens Isbjærge og Vinternætter; men Nelson sagde: "Nu er det ikke Tid at være ømskindet, og jeg haaber, vi skal vise vore nordiske Fjender den Haglbyge af Kugler, som giver vort Fæderneland Havets Herredømme; *det har vi*, og alle Nordens Djævla skal ikke tage det fra os, hvor der er Spillerum for vore Trævolde." – Paa Fregatten Amazon, Kapt. Riou. De danske, som ikke vilde tjene mod Danmark.

Den 12te Marts løb Flaaden ud fra Yarmouth, 18 Linjeskibe, 6 Fregatter og i alt 53. Den 21de ankrede Flaaden ved Sundet over for Kullen. "Jeg tør paastaa", sagde Nelson i Krigsraadet, "at aldrig har Landets Vel berot saa meget paa en Flaades Held som her;

hvordan vi bedst kan ære det og give dets Fjender Bod for Mod, maa være vor dybeste Betænkning .” Han raadte imidlertid til at dele Flaaden og sende noget til Reval . Var det sket, hvad saa? Parker var alt paa Vejen til Bæltet , da Kapt. Otway stoppede ham. – Kronborg . – Den 30te gjennem Sundet . – Natten mellem 1ste og 2den April laa Nelson under Amager med Vindstille; da kunde Mørserne gjort godt. – Kaptajn Riou blev skudt fra Tre kroner , just som han sagde: “Kom, Børn, lad os alle dø sammen!” – Næst Nelsons , hedder det, kunde intet Tab være større.

Kl.9½-2 Slaget. – De engelske [havde] 1200 døde og saarede; men tilstod kun 255 døde og 688 saarede; – ved Abukir 218 døde og 678 saarede.

[A:265]“Jeg har”, sagde Nelson , “stridt mod Ordre, og bliver kanskje hængt; men lad gaa!”

“Dette Folk”, skrev Nelson hjem, “tilgiver os aldrig, at vi er dem overlegne; men Gud ske Lov, vi er det! ellers traadte de os i Støvet. Raadte jeg, saa brød jeg Stilstanden og stak Ild paa Kjøbenhavn ; for en ny Tugtelse vil snart blive nødvendig; de danske har gjort nok til at bryde tyve Aftaler. Jakobinerne regere i Danmark .” – [Den russiske Kejser] Powl myrdet 23de Marts 1801.)

[A:266]

XXV.

(Den 26de September.)

Mine Herrer!

Der er i det nittende Aarhundrede snakket en Del og skrevet endnu meget mere om en vis ny Skole , der alle Vegne, men især hos Tyskerne, Svenskerne og os, udmærkede sig ved et barbarisk Kunstsprog, en afgjørende Tone og en mystisk Retning, der ikke blot vilde føre os tilbage til al den Overtro og alle de Fordomme, vi i det attende Aarhundrede lykkelig var blevne kvit, men kaste os tilbage i Middelalderen og gjøre os rent katolske i Hovedet; og jeg maa ikke dølge for Dem, at jeg selv ikke blot er regnet til denne i Aarhundredets Begyndelse ny, men nu hartad forældede Skole, men regnet blandt de Formænd , den efter fattig Lejlighed fandt i Danmark .

Det nyttede altsaa ikke, om jeg end nok saa hellig forsikrede, jeg vilde give Dem en upartisk Fremstilling af denne ny Skole og dens Forhold saa vel til, [hvad] man i forrige Aarhundrede kaldte Oplysning, som til, hvad man nu kalder Videnskabelighed; thi er jeg

ikke bleven aldeles ligegyldig baade for gammelt og nyt, da maa jeg nødvendig i det mindste hælde til en af Siderne; og denne Hædning er jo netop Partiskheden, som, hvor den findes, gjør sig selv gjældende, enten vi saa vil og véd det, eller ikke.

JA:267Jeg vil derfor her lade det staa ved sit Værd, hvad Lov eller Last den ny Skole her eller andensteds fortjener, og blot holde mig til Kjendsgjæringer, i det jeg stræber at give Dem en tro historisk Forestilling om den Gjærings Begyndelse hos os, som endnu vedvarer og vil, efter mine Tanker, under Efterslægtens Jubel, gjenføde og forklare vor naturlige Tankegang og vort borgerlige Selskab i den. Kjendsgjæringerne forsvare da sig selv, og naar jeg ingen vil paanøde min Anskuelse, da har jeg Lov til at ytre den lige saa frit og anbefale den lige saa varmt, som andre ytre og anbefale *deres*.

De Kjendsgjæringer, jeg sigter til, er, at medens *Thorvaldsen* gjenfødte Oldtidens Kunst, stræbte vor *Steffens* i Tænknings og *Øhlenschläger* i Digtningens Rige at tilegne sig og forplante Oldtidens Aand.

Mine Herrer!

Det er om *Henrik Steffens*, vor endnu levende, men des værre udvandrede Landsmand, min Tale i Aften maa dreje sig, paa *ham*, jeg maa stræbe at gjøre Dem opmærksom, hvis De ikke allerede er det, *ham*, jeg maa nævne Dem som et af de store Redskaber for Nordens Aand og Danmarks Skytsengel, uden hvem, efter min fulde Overbevisning, selv Daaden paa Kongedybet vilde været forgjæves, Dønnet fra det sortladne Hav ej blevet et Æreskud for Danmarks Nyaar i Oldtidens Aand, men kun været en Salve over Danmarks Grav paa Bølgen blaa, vor gamle Vej til Ros og Magt, men nu, som det syntes, forladt af Dannebrog, der fløj tilbage til Skyen, hvorfra det fordum faldt ned.

Ja, m. H., De véd det vel, at *Dannebrog* var Navnet, vi kan ikke sige paa vort Admiralskib 2den April, – thi en Admiral var netop paa den Dag det eneste, Danmark fattedes, for at have triumferet over Sejerherren ved Nilen, – men at Dannebrog var dog Navnet paa vort **JA:268**Hovedskib, hvor Kommandør *Olfert Fischer* havde rejst vor Stander, men flyttede den alt før Middag, allerede et slemt Forvarsel; thi vel skal der alt den Gang [have] været Ild i Skibet, men det blev dog ved at kæmpe længe efter, til *det* alene havde henved 300 døde og saarede, og sprang først i Luften, da Slaget var endt; saa fra en saadan hellig Plet, i Tvekamp med Elefanten, som bar Nelson selv, fra en saadan hellig Plet, med Dannebrog's Navn og et Mandskab af Helte, havde bestemt hverken Juel eller Tordenskjold flyttet Danmarks Stander, saa længe der endnu lod sig gjøre et Skud, men havde heller vovet paa at fare op i Skyen, som *Hvitfeld* i Kjøge-Bugt.

Hele den danske Flaades mageløs ulykkelige Skæbne sex Aar efter, hvorom vi snart skal tale, syntes ogsaa kun alt for vel at svare til det ulykkelige Varsel; men opfyldes desuagtet det lyse Haab om Danmarks Fremtid, der gjennem en hel Menneskealder, trods en Kjæde af Vanheld, ja, trods Evropas Latter, har oplivet og opglødet mig, opliver og opvarmer mig endnu, mens Haaret graaner, – opfyldes dette mit lyse Haab, saa Nordens Aand igjen øjensynlig over Storværk i “Danmark dejligst Vang og Vænge, lukt med Bølgen blaa”, – da skal hele Danmark, ja, alle Historiens Kyndinger sande og stadfæste med mig, at Slaget i Kongedybet 1801 og Steffens’ Lynild 1802 og 3 var to Begivenheder, som maatte følges ad, for at det kunde blive sandt, hvad Digteren paa Slagets første Aarsdag sang: at Oldtids Aand og Oldtids Ære skjænktes os paa ny.

Indtil saa længe maa jeg finde mig i, at min Beundring af Steffens, ligesom mit Haab om Danmark, synes om ikke latterlige, saa dog urimelig sværmeriske; men jeg overlader ogsaa Bedømmelsen af begge saa rolig til Fremtid og Efterslægt, at jeg selv med Flid vil bemærke, jeg har i alle Maader Skinnet imod mig; thi paa den ene Side kan vi alle se, at *Danmark* endnu i denne Time kun viser liden Kraft og mindre Glans, og paa den anden |A:269Side er *Steffens* mit kjødelige Søskendebarn, og hele min Udvikling en Frugt af *hans* Ord; saa min Forblindelse kan baade synes bevist og findes højst naturlig.

Rolig og simpelt vil jeg derfor ogsaa fortælle Dem, hvordan *Steffens* virkede paa mig, og opfriske, hvad alt synes glemt: at han virkede i det mindste ikke blot paa *mig*, men endnu langt øjensynligere paa *Adam Øhlenschlæger*, og kjendelig nok paa de fleste Mænd, der siden blev navnkundige for Aand i Danmark; saa er der nogen Aand over os, da før den aabenbar i os med det vingede Ord fra *hans* Læber, hvis Mage til at lynslaa Folk med aabne øren jeg aldrig har kjendt.

Altsaa, m. H., jeg har fra Begyndelsen forbeholdt mig, midt i Talen om de store Verdens-Begivenheder, stundum at vende tilbage ikke blot til Danmark, der, i Sammenligning med Verdens-Magterne, er “som liden Landsby mod en stor og prægtig Stad”, men ogsaa til min egen Ringhed; fordi nu en Gang Tingene i Verden ikke røre os i Forhold til deres Størrelse, men i Forhold til deres Nærhed, og man er, som vi alle véd, sig selv nærmest. Det har jeg forbeholdt mig, vis paa, at naar jeg ikke var dum nok til at overdrive det, vilde Foredraget derved vinde mere i Livlighed, end det tabte i Anseelse; og ligesom Slaget i Kongedybet ordentlig kaldte mig som Historiker tilbage til Fædernelandet, saaledes maatte Talen om Steffens, om det ellers behøvedes, nøde mig til at mindes min egen Bane; ikke fordi jo andre – f. Ex. en af Ørstederne, Biskop Mynster eller Øhlenschlæger – meget bedre end *jeg* kunde

skildre Dem den aandelige Tilstand i Danmarks Hovedstad, da Steffens , som falden ned fra Skyerne, pludselig stod midt iblandt os og opløftede sin vældige Røst; skildre Tilstanden, da han kom, og det umiddelbare Indtryk, han gjorde, **det** kunde **de** meget bedre, som var baade ældre og anderledes hjemme i Hovedstaden, anderledes nøje forbundne med ham og skikkede **JA:270** til at skatte og forstaa ham, end jeg, den Gang i mine Slyngels-Aar , ung Student, i Steffens' øjne et Kjød hoved, og i mine egne Tanker meget for klog til at lade mig andet lære af ham, end: hvordan man skal tale, saa det gennemryster og lynslaar selv **dem**, der næste Øjeblik tør le ad det hele, som saa mange le ad Tordenen, naar den er ovre, skjønt de rystede under den.

Jeg skulde derfor ønske, heller at være Tilhører end Taler ved en Skildring af den søde Søvn, hvori Hovedstaden, efter vel overstaaet Fare ved 2den April, laa 1802, og Forbavselsen, Harmen, Fortvivlelsen, han vakte, den selvbudne Gjæst, der kom som Aanden i Hamlet eller, efter Goethes Udtryk, som Herkules til Wieland , der fór tilbage for hans Kæmpeskikkelse og raabte: “Nej, saaledes havde jeg slet ikke tænkt mig de græske Helte, men som Folk er flest, som Mænd af Middelstørrelse” – jeg skulde helst høre det skildret af **dem**, deres Alder og Forbindelser satte i Stand til at gjøre det meget bedre end jeg; men da de sagtens ikke gjør det, er noget dog altid bedre end intet; og da jeg med Sandhed maa sige, der næppe paa den Tid, hvad Aand angik, fandtes en større Filister mellem de letnemme Studenter i Kjøbenhavn , end **jeg** var, faar Vidnesbyrdet om Kraften i Steffens' Ord virkelig i **min** Mund en Vægt, det knap vilde have i nogen andens. Jeg var den Gang 18 Aar; og skjønt jeg, til jeg var fulde femten, i en Krog paa den jyske Hede havde nogenlunde bevaret den levende Sans, saa vel for det store som for det hjemlige, og i det hele for det naturlige og levende, saa havde dog Latin-Skolen paa langt mindre end to Aar forvandlet mig til saa kold, selvklog og lavstammet en Person, at jeg ikke engang brød mig om, hvordan det gik med den store Kamp, jeg dog med levende Interesse havde fulgt, bogstavelig lige til den Dag, jeg satte min Fod i den forhexede Latinskole; thi Slaget ved Abukir, som stod et Par Maaneder i Forvejen, husker jeg grandt , var mig højst **JA:271** mærkværdigt ; men paa den klassiske Jordbund mærkede jeg næppe det mindste til Napoleons Hjemkomst eller engang til Slaget ved Marengo ; saa i min Hukommelse sammensmelte Nelsons Bedrifter ved Abukir og ved Kjøbenhavn , som om jeg havde sovet Mellemtiden bort. Det havde jeg da i Grunden ogsaa; thi hvordan vore Latinskoler end nu kan være, saa var den, jeg gik i, saa aandløs, saa tom og kjedelig, at enten maatte jeg løbet ud af den Dagen efter min Ankomst, eller lære at skamme mig ved min Forkjærlighed for Historien i det hele og Fædernelandets i Særdeleshed, ja, ved hvert Glimt af Aand og hver

Gnist af hellig Ild, der end fandtes hos mig; og skjønt det altid er min egen Skam, at jeg valgte det sidste, saa var det dog ogsaa en gruelig Blindhed hos vore troskyldige Fædre, som i den flygtigste og farligste Alder kastede os ind i en Kreds, saa fjendtlig mod alt i højere Forstand naturligt og levende, saa blottet for alt, hvad der adler, saa fuld af alt, hvad der kan nedværdige, sløve og fordærve Mennesket.

Jeg behøver vel ikke at sige Dem, m. H., at det er ikke Klassikerne og ej Beskjæftigelsen med Oldtidens ypperste Mindesmærker, jeg hermed laster, men kun vore Latinskoler, som jeg har kjendt dem, og Dreng-Videnskabeligheden, der er Aandens Pestilens, fordi Dreng-Forstanden umulig kan fatte noget af alt, hvad der hører Aanden til, og maa derfor, naar den vinder Selvtillid, forkaste det alt sammen og kry sig af en "Hundeklogskab" som den, man i det 18de Aarhundrede sædvanlig kaldte Oplysning. Med *den* kom jeg i Aarhundredets sidste Time, i Oktober 1800, til Universitetet, og kun *den* fandt jeg dér ved Siden ad den forældede Troskyldighed, og begge parrede med den aandelige Dødhed og Magtesløshed, der netop gjør Slaget 2den April til et af de største Vidundere i Danmarks og til et Særsyn i hele Verdens Historie.

Uagtet derfor netop Slaget i Kongedybet, saa hæderligt **JA:272** og dog uheldigt, besveget om ikke for Kransen, saa dog for Frugten, var besynderlig skikket til at oppuste hver slumrende Gnist af Fædernelandskjærlighed og til at vække især Ungersvendene til at anstrænge alle deres Evner, for en Gang at tilbagevinde Danmark sin tabte Glans, saa virkede det dog slet ikke saaledes paa mig, ikke heller paa mine jævnaldrende eller paa Folket i det hele. Meget mere overraskede Daaden os omtrent lige saa meget, som den overraskede Fjenden, og overgik saa vidt, hvad vi selv følte os begejstrede til, at vi var glade ved, det blev saa godt overstaet, at vi nu kunde vente Fred og Ro *i vore* Dage, ligesom vore Fædre, paa disse Timer nær, havde haft *i deres*; saa i Steden for at vække os af vor uværdige Slummer, inddyssede netop den hurtig overfarende Torden os endnu mer, da det syntes os bevist, at vi med al vor Aandløshed og Smaalighed dog, hvad Øjeblik vi vilde, kunde selv i Kraft og Opofrelse godt maale os med vore ypperste Fædre.

Et Lykketræf maa jeg derfor kalde det, at min Kjærlighed til Nordens Historie paa denne Tid atter vaagnede, og mit egentlige Bekjendtskab med det gamle Nordens Guder og Helte stiftedes; thi dertil gav Kampen paa Kongedybet kun Anledning, da jeg i Studenterkorpset stødte paa en jævnaldrende Bornholmer, den siden saa ulykkelige, nylig i den dybeste Elendighed afdøde *P. N. Skougaard*; thi ved Siden ad ham var det ikke, som i Aarhus Skole, for min Styrke, men for min Vankundighed i Historien, jeg maatte skamme mig. Saxe og Snorre, Eddaerne og hele Islands

Sagarække, som jeg kun kjendte af Navn, var nemlig en Kundskabs-Kreds, hvori *han* bevægede sig saa frit og let som i sin Hjemstavn; og skjønt han var intet mindre end poetisk stemt, var Matematiker med Liv og Sjæl, laa dog hele Verdenshistorien ham saa nær og syntes saaledes indtaget af ham, som en Napoleon i Bogverdenen, at saaledes havde jeg aldrig beundret noget **JA:273**Menneske; og *hans* Bekjendtskab maa jeg da ikke blot takke for mit forholdsvis tidlige Bekjendtskab med Nordens Oldtid, men i det hele for den levende Følelse: at uden for hele Examens-Kredsen laa der en Verden af Kundskaber, det godt lønnede Umagen at berejse. Derved var jeg reddet fra den Dovenskabs og Kjedsommeligheds Afgrund, hvori Skolefuxeri og Examens-Slendrian paa et hængende Haar havde styrtet mig; og har eller faar mit Liv nogen videnskabelig Betydning, da var *det* aabenbar Betingelsen, men dog hverken Kraftgrunden eller Livskilden; thi *det* er kun *Aanden*, og om Aand havde min bornholmske Ven lige saa lidt som jeg mindste Begreb, naar Aand skulde være andet end paa den ene Side vor gode Fornuft og Forstand og paa den anden spillende Vittighed .

Under disse Omstændigheder i min lille Kreds var det, *Henrik Steffens* kom til Bys, efter at have opholdt sig saa længe i Tyskland , at i det mindste *jeg* aldeles havde glemt, han var til; skjønt jeg for Resten godt fra min Barndom kan huske, han viste mig Billeder i den første Perspektiv-Kasse , mine Øjne saa'. Han var nu 28 Aar, havde staaet i nøje Forbindelse med Filosoffen *Schelling*, Digterne *Tieck* og *Novalis* og Brødrene *Schlegel*, kort sagt med alle Hovedmændene for den saakaldte ny Skole i Tyskland , der i det attende Aarhundredes allersidste Aar havde dannet sig, og var her inde kun meget faa bekjendt, uden af Rygtet: som en splittergal Modsætning til hele det attende Aarhundredes Poesi, Historie, Fysik, Filosofi, Teologi, Kunst og Vidskab , og *det* en Modsætning med Kæmpekræfter , som man faar, naar man gaar fra Forstanden, kort sagt: en *tyisk Revolution* i den lærde Verden, endnu langt grueligere end den franske i det borgerlige Selskab , og det oven i Kjøbet i stik Modsætning til den franske, der af den ny Skole fremstiltes som en plump Tragi-Komedie, opført af Lemmerne i den **JA:274**Daarekiste, Voltaire og Konsorter havde bygt og kaldt Vidsoms Tempel.

Alt dette vidste jeg imidlertid intet af; thi dels kom jeg sjælden eller aldrig paa Kollegier, hvor jeg snart lærte, hvad der i den Alder var mig nok: at jeg kjedede mig; og dels blev dèr vist heller ikke ymtet om saa nye Tildragelser; thi vore Professorer holdt den Gang kun maadelig Skridt med Tiden, saa vore Teologer kjendte kun meget lidt til *Kant*, og vor Filosof holdt sig strængt til *Leibnitz* og *Wolff*; saa det var rimeligvis gaaet mig som saa mange af mine medstuderende, der, da *Steffens* rejste igjen, knap vidste, han

havde været her, naar ej vort Familie-Forhold havde gjort, at jeg hyppig saa' ham og naturligvis var nysgjerrig efter at høre, hvad han havde at fortælle. Det fik jeg nu vel ikke saa strax at vide; thi foruden det himmelfaldne i hele hans Anskuelse og den sorte Armod i Latinskolen, laa der endnu en Hindring i hans Stil: temmelig tysk i flere Henseender og fuld af alle Haande Kunstord, jeg aldrig havde enten set eller hørt; men Sproget, han førte, Tonen, han talte i, Ilden, han sprudede, *det* slog mig paa Timen, saa jeg følte, der ogsaa i Ordets Verden er en himmelhøj Forskjel som paa Ild og Vand, saa det begejstrede Ord, om man end slet ikke forstaar eller kan udstaa, hvad det har at føre, dog, saa længe det lyder, hersker som en Konge midt imellem sine Fjender.

Hermed havde jeg da, uden selv at vide det, baade faaet en levende Forestilling om Aand og Respekt derfor, som Ordets vidunderlige Livskraft, hvis Virkning paanøder os den Overbevisning, at der i det usynlige er en Virkelighed af et højere Slags end den, vi kan tage og føle paa, sønderlemme og begribe; og skjønt der maatte hengaa Aar, før det gjorde nogen kjendelig Forskjel paa min Betragtning af Livet og Vidskaben, saa var dog dette Indtryk af et levende Ord om det usynlige og den deraf ud[JA:275](#)springende Aands-Hylding aabenbar det første, altsaa det store Skridt hos mig fra det attende til det nittende Aarhundrede i Aandens Verden.

Men desuden var der dog ogsaa *noget* i de steffenske Forelæsninger, som jeg, om ikke helt, saa dog halvt, forstod, om end ej endnu kunde tilegne mig, saa dog indprentede mig til nøjere Overvejelse, og *det* var paa den ene Side hans Betragtning af Historien, som den findes i Indledningen til hans filosofiske Forelæsninger, den eneste danske Bog, han har udgivet, og [paa den anden Side] hans Vurdering af den ny Tids navnkundige Digtere, i en Forelæsning over *Goethe*, han ej engang skrev og da mindre lod trykke.

Hans historiske Anskuelse af Menneskelivet, som guddommeligt i sin dunkle, østerlandske Oprindelse, som dalet, men dog ligesom himmelsk trøstet af de græske Muser og Kariter, men korsfæstet af de aandløse, ret egentlig ugudelige Romere, der i Nero som den sidste naade den djævelske Fuldkommenhed, de gjennem Aarhundreder havde tragtet efter og kæmpet for, – dette Livs Opstandelse fra de døde med Kristendommen, men [en] Opstandelse til en anden Verden, som det ej [strax] kunde naa, og som derfor maatte synes Hverdagsforstanden latterlig, saa de vittige Franskmand fik hele Verden paa deres Side, – og nu endelig den nytyske Skoles alvorlige Bestræbelse for at hæve Slægten til et højere Stade, hvorfra baade Oldtid, Middelalder og Nutid lod sig overskue, den hemmelige Forbindelse opdage, og en ny Sammenknytning af det herlige fra alle Tider forberede, – denne

Anskuelse var saa fri, saa ny og stor, og dog vore Forestillinger fra Barndommen og Bibelen saa lig, at den i det mindste paa mig umulig kunde forfejle sin Virkning, [men] maatte tiltrække og omsider indtage mig.

Og nu *Bedømmelsen af de navnkundige Digtere*, Lovprisningen af Shakspeare og Cervantes, Goethe, Tieck og Novalis, som jeg slet ikke kjendte, Lovprisningen **IA:276** fra saa veltalende Læber og med en Begejstring, der hjemlede sig selv en Stemme om Begejstring, *den* maatte nødvendig spænde min Opmærksomhed, og det saa meget mere, som Steffens med det samme brød Staven over det meste af, hvad man her inde kaldte høj Poesi, og som jeg selv havde fundet højst kjedsommeligt, mens det var mig en Lyst at læse *Holberg* og *Wessel*, som Steffens ogsaa kaldte Mestere i deres Slags.

Dog, som sagt, hvad Steffens virkede paa mig, maatte der Tid og Lejlighed til at lære mig selv og andre; men paa *Øhlenschläger*, der ikke blot var ældre og stod i venlig Forbindelse med ham, men var baade anderledes brændbar og forberedt end jeg, kom det strax til Syne; og skjønt det naturligvis ikke var Steffens, der meddelte ham det store Pund, hvorved han efter mine Tanker ikke blot blev Danmarks, men sin Tids største Digter, saa var han dog uden Steffens vist aldrig bleven det. *Det* tilstaar ogsaa *Øhlenschläger* selv i sit Levnedsløb, hvoraf vi se, han havde et Bind Digte under Pressen, da han blev kjendt med Steffens, men som han da rent kasserede, og skrev i den Sted Samlingen fra 1803, hvormed der unægtelig begynder en ny Epoke i vor Digtekunsts Historie.

Det er højst mærkeligt, at samme Aar var det, *Thorvaldsens Jason* hævede sig og gjorde Epoke i Billedhugger-Kunsten; ja, Ligheden bliver end mere besynderlig, naar vi véd, at Thorvaldsen alt 1801 havde formet en Jason i naturlig Størrelse, men som han slog i Stykker, for at frembringe den *kolossalske*, Evropa nu beundrer; thi saaledes kan vi af *Øhlenschlägers* Vise: "Sving dig glade Sang fra Jorden, højt til Himlens hvalvte Buer" og hans "Anden April" slutte, at de Digte, han kasserede, var gode nok efter den sædvanlige Maalestok, men maatte kun vige for de kolossalske, som altsaa Danmark gjenfødte i Aandens, som Napoleon i Legemets Verden.

IA:277

Mine Herrer!

Det er jo vel et lille Spring i Tidsregningen, naar jeg forbinder det engelske Indbrud hos os 1807 med Besøget 1801; men er det en Fejl, da er det en Naturfejl, som det ikke nytter at ville skjule; thi det maa nødvendig falde danske naturligt, uden at ænse de fremmedes Indvendinger, paa det nøjeste at forbinde to Optrin, der kun er os taalelige, naar de som Sorrow og Glæde vandre til Hobe. Ja, m. H., vi véd det alle, at har Danmark udødelig Ære af Kampen i Kongedybet, da har det, efter Verdens Dom, ogsaa uslukkelig Skam af Væddeløbet ved Kjøge, Flaadens Udlevering, og hvad dermed staar i uadskillelig Forbindelse; og skjønt jeg tør haabe, Fremtiden skal vise, at Verden her, som saa tit, lader sig bedrage af Skinnet, vise, at Skammen meget godt lader sig afstryge, saa maa jeg dog tilstaa, det er ikke sket endnu, saa indtil videre har vi Skammen, der ej lader sig dække med al den Ære, vi i de længst fremfarne Tider kan have vundet, men kun med Æren af 2den April, der ligger nær nok, for at virke den Overbevisning hos alle billige Dommere, at vi dog umulig kan være saadanne Krystere, som Verden efter 1807 ansér os for, men at Ulykken, vi 1801 saa tappert bekæmpede, kun 1807 blev os overlegen, fordi der, for **JA:278** hvert Folk som [for] hver Enkeltmand, er et Maal af Ulykke, der ej kan overskrides et Haarsbred, uden at blive Utaaleligt.

Og sandelig, m. H., Danmarks unægtelige Tab: Tabet ikke blot af hele sin Flaade, men af hele sin Velstand saa godt som paa én Dag, og Tabet af hele sit Mod og de ni Tiendedele af sit Fremtids-Haab, det var stort, det var uhyre nok, til at vi ej tillige skulde lade os den Trøst berøve, at *det* maatte vi lide, ikke fordi vi enten var Syndere eller Krystere fremfor alle andre, men kun fordi det nu en Gang skulde være vor *Skæbne*.

Denne Trøst kan nu vist nok synes meget fattig; men jo fattigere man er, des mindre kan man taale at miste det mindste; og naar vi ikke, som Tyrker, tro paa en *blind* Skæbne, men endogsaa blot som vore hedenske Fædre paa et *Forsyn*, der som de vise Norner styrer alt til det bedste, da er Trøsten over, hvad vi tør kalde Skæbnens Slag, langt fra at være ringe; thi den giver os Modet og Haabet tilbage og giver os dermed Bod for vort største Tab, for hvad der ene gør Tabet uhyre og uforvindeligt; thi med Mod og Haab kan vi unægtelig baade faa Velstand og Flaade igjen.

Men om vi end ikke trængte til, bestandig at tænke os begge Begivenheder samlede, saa burde de dog altid nøje forbindes i Historien; thi selv naar man, som Englænderne vil, udleder det store Sørøvertog af Frygt for vor Flaade, da er en saadan Frygt dog slet ikke tænkelig, uden som Følge af Slaget i Kongedybet; og slaa vi en Streg over Frygten, som vi med saadanne forvovne Kroppe nødvendig maa, da bliver der ingen anden Grund til det sidste Tog end til det første: Misundelse nemlig og Egennytte; medens de

naturligvis kun stjal sig paa os og lagde Kjøbenhavn i Aske, fordi de, efter Modtagelsen 1801 at dømme, mistvivlede om at naa deres Hensigt ved aaben Fejde og Kamp til Søs.

JA:279Dog, overflødig Bevis for, at det især var vor Handel, Englænderne vilde forstyrre, vor Sømagt, de vilde tilintetgjøre, og vore gode Ting, de vilde bemægtige sig, er deres Tilegnelse af alle de Skibe, de havde lagt Beslag paa i deres Havne midt under Freden, deres Svar til *Peymann*, da han spurgte, hvad de vilde gjøre, naar han brændte Flaaden, deres Paastand, at faa den udleveret til Eje, og deres Rovgjerrighed paa Holmen.

Mine Herrer!

De danske er et besynderlig troskyldigt og mageløs fredeligt Folk, saa naar man ikke kjender dem des bedre, ansér man dem let baade for det dummeste og det fejeste Folk under Solen; og skjønt man deri, efter Historiens umistænkelige Vidnesbyrd, tager mærkelig fejl, saa er de danske dog saa uhyre troskyldige, at de, især siden 1807, har været nær ved selv at underskrive det Skudsmaal paa graat Papir, saa mange fornuftige Folk, og da især deres højstærede Venner Holstenerne, gav dem.

Hvad enten det nu imidlertid hos mig er Mangel paa Danskhed eller ikke, saa er jeg langt fra at være enten saa troskyldig eller saa fredelig, men siger meget mere om det Folk, jeg tilhører, som Engelskmanden om sit: “Andre Folk kan være gode nok, men mit er dog det bedste” ; og varer Ærlighed længst, saa vover jeg de danske. Det nytter derfor slet ikke, man vil skræmme mig med en Nidvise om Slaget ved Kjøge eller med Anekdoter om Kjøbenhavns forsigtige Generaler, der ikke vilde irritere Fjenden; thi alt sligt lader jeg staa ved sit Værd og paastaar lige fuldt, at selv af Kampen 1807 har Danmark aabenbar langt mere Ære end England, ja, har hele Æren, mens England har hele Skammen.

Vel siger man for et gammelt Ord, at Skam og Skade følges ad, og *det* har Danmark faaet at føle; men kan vi kun saa godt forvinde Skaden fra 1807, som vi kan afstryge **JA:280**Skammen, da vil England vist ogsaa opdage, det har baade uslukkelig Skam og ubodelig Skade af sit Vikings-Tog til Kjøbenhavn; thi *det* er det allerpæneste Navn, den sanddru Historie kan give et saadant Overfald i Fredens Skjød; og skulde England ikke komme til at fortryde det, vilde det, saa vidt jeg véd, være mageløst i Historien. Vi maa imidlertid ogsaa lade Engleskmændene vederfares den Ret, at hverken roser de dem af deres Bedrifter 1807, ikke heller ansér *de* vor Adfærd for Bevis enten paa Dumhed eller Fejhed hos de danske; dertil fandt de 1801 selv vore Træskofolk alt for modige og vore Artillerister alt for vel oplyste. Tvært imod saa’ de helst, at det hele kunde glemmes, og jeg har set et Udtog af Englands Historie,

hvor Toget 1807 er aldeles forbigaaet med Tavshed, og vor Flaades Udlevering gjort til en Følge af Nelsons Sejer 1801. En saadan Forvirring af Tidsregningen kan vi nu vel ikke finde vor Regning ved; men vel skulde vi altid, naar man taler om Flugten ved Kjøge, stille Kampen i Kongedybet ved Siden, da det nittende Aarhundredes Danmark kun derved kommer til at staa i sit rette Lys: som en Hovedmagt fra Oldtiden, der efter en dyb Fornedrelse begynder at hæve sig til sin gamle Rang, men har hidtil savnet baade den gode Lykke og den ægte Oplysning, som dertil udkræves.

Derfor, m. H., er det min fulde Overbevisning, at det tilsyneladende uforvindelige Tab, vi led 1807, selv naar vi dertil føje alle Følgerne og Hjærtetødet 1814, vil snart forvindes, naar Danmark blot kan tilbagevinde *Modet* og *Haabet*, der med Flaaden og med Norge gik hartad aldeles tabt. Modløsheden og Mistvivlen om Fornyelse af vor Oldtids Glans, de er derfor i mine Øjne Danmarks farligste Fjender, som det er min Lyst at bekæmpe, og er ret egentlig mit borgerlige Kald, da det, saa at sige, var Danmarks Ulykke 1807 og 1814, der gjorde mig til Patriot og oplod mit Øje for "Danmarks frugtbare Herlighed", kun **A:281**forsvunden, fordi vi miskjendte den og opofrede vor aandelige Selvstændighed og vor hjærtelige Rigdom, vor naturlige Tankegang og vort dejlige Modersmaal, for det fremmede, der, enten det var stort eller smaat, vist eller galt, dog lige fuldt er os unaturligt, fortærer vor Kraft, forknytter vort Liv og forspilder vor Lykke. At bidrage alt, hvad jeg kan, til denne folkelige Oplysnings Udbredelse i Fædernelandet, **det** var derfor min Lyst lige siden 1807; og trods alle Misgreb, jeg ej kunde undgaa, skal **det** være min Bestræbelse, saa længe jeg kan røre min Tunge og føre min Pen; da jeg er vis paa, at i samme Grad, som den Oplysning vindes, voxer ogsaa Modet og styrkes Haabet i Skin af gamle Danmarks Lykkestjerne, den blideste og klareste, der gjennem Tidens Løb har tindret over noget Folk.

Det er nemlig ingenlunde fra 1807, Danmark skal datere sin Fornedrelse; thi den begyndte alt i Middelalderen og ret øjensynlig under fjerde Kristjan med Tornekronen; den naade kun sine Grænser 1807 og 1814, og hvad der synes en lykkelig Tid i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede, var kun et bedrageligt Skin: vor tilsyneladende Velstand kun som den store Lod i Lotteriet eller som Kaper-Rigdom, der sjælden varer længe og gjør ingen lykkelig. Vor Velstand var nemlig ingen Frugt af fri og flittig Virksomhed og af Forstand paa Livets Sysler, derfor heller ikke parret enten med Klogskab i Anvendelsen [eller] med Sans for højere Nydelse og dannet Smag; men det var en Slumpelykke under den nordamerikanske og den franske Revolutions-Krig, parret med saa mange Finter og saa meget Smugleri, saa megen Raahed og Grovhed, Udsvævelse og Ødselhed og med ét Ord: Udanskhed, at var den ikke snart gaaet til Grunde, maatte den ødelagt Riget.

Skærsilden er aldrig behagelig at gennemgaa, og den er naturligvis pønlige, jo mer vi har, som hensmelter.

JA:282 Uden da her at indlade mig [videre] paa, hvorfra Danmark egentlig maa datere sin Fornedrelse, vil jeg gaa over til Fortællingen om det i sit Slags kun alt for mærkværdige Tog under Admiral *Gambier* og Generalen Lord *Cathcart*.

Det var en dejlig Sommer, og efter en Lystrejse over de andre Smaaøer til Sælland, hvor alt var den dybeste Fred, vendte jeg først i Avgust tilbage til Langeland, hvor jeg den Gang hørte hjemme, og jeg saa' da ikke mer af den Skibs-Kjæde, der som en Midgaards-Orm omsnode vore Øer, end hvad der laa mellem Laaland, Langeland og Sælland; men der er intet af alle de store Tog, jeg enten har hørt eller læst om, der trænger saa lidt til at forhøre Øjenvidner; thi alt, hvad herved er mærkværdigt, blev i strængeste Forstand gjort alle vitterligt.

Her var nemlig ingen Nelson, ingen Tanke om Heltegjerninger, saa hvad enten den berygtede Flag-Kaptajn Home *Popham* virkelig har sagt det eller ikke, saa kom denne Sømagt af hundrede Snækker og Landmagt af 30,000 Mand aabenbar "ikke for at kæmpe, men for at brænde", ikke for at høste Ære, men for at bide Hovedet af Skam, hvorfor ogsaa Anførerne i det hele var Folk, man ellers udenlands aldrig saa' nævnte; og gjør end *Arthur Wellesley*, nu alt længe navnkundig over al Verden som Napoleons Overvinder, Hertugen af *Wellington*, en mærkelig Undtagelse, saa maa vi dog bemærke, dels at denne Arthur den Gang endnu kun havde udmærket sig mod Tipoo Saib i Seringapatnam, og dels, at selv *hans* Heltegjerning indskrænkede sig her til Sejren ved Kjøge, som Helten fra Waterloo næppe vil rose sig af, skjønt man af Aviserne har set, at han ved Waterloo red paa Kjøbenhavn, naturligvis paa en Hest med det barokke Navn, som først for et Par Aar siden døde og fik en stadselig Ligbegængelse.

Hvad der altsaa udmærker Toget, er kun først de 8-900 Skibe, der bedækkede Havet og skal have været **JA:283** den største Forsamling, man kjender siden *den spanske Armada*, dernæst Kjøbenhavns Opbrændelse, og endelig hele den danske Flaade under engelsk Flag, ladet med Bytte: alt sammen Ting, hvortil der var Vidner i Tusend og Titusend-Tal, og alt sammen saa kolossalsk, at baade kunde det ses med et halvt Øje og saa' i det hele ens ud i alles Øjne, forbavsede hele den dannede Verden, som et slaaende Bevis for det gamle Ordsprog: at man triller aldrig et Æble saa langt, det smager jo af Roden, ja, som en højtidelig Erklæring af de berømte Engelskmænd: at de ikke erkjendte anden Folke-Ret end de gamle angelsaxiske og normanniske Vikinger, fra hvem de nedstammede.

Ja, m. H., jeg er i det hele en Beundrer af *England*, og var jeg ikke dansk, vilde jeg helst af alt selv være en Engelskmand; men

Toget 1807 kan jeg umulig kalde andet, end hvad det var: et stort Sørøver- Tog, og Engelskmændene kan selv ikke kalde det andet; saa Spørgsmaalet er kun, hvor vidt England derved forskjærtsede alt Krav paa Tillid og al Ret til at regnes mellem de ædle og dannede Folkefærd. Kun det sidste benægter jeg og tilstaar, at trods alt det lumpne og afskyelige ved Toget, er der dog endnu intet fremmed Folk, jeg tiltror mere sand Ærekjærhed og Højmodighed, saa Toget maa betragtes som *en Udaad i Fortvivelse*, der blev langt vederstyggeligere, end Regering eller Folk havde tænkt, fordi det naturligvis kun er Afskum, der frivillig laaner deres Hoved og Arm til Udførelsen af saa æreløs en Misgjerning.

Uagtet vi da altid, for det mishandlede Danmarks Skyld, hvis Ære har dobbelt Krav paa vor Omhu, maa rykke Kampen 1801 og Nederlaget 1807 tæt sammen, saa maa vi dog, for Englands, for Billighedens og den historiske Sandheds Skyld, huske, at England, baade som Dronning paa Havet og som et Palads bygt paa Verdens-Handel og tilsvarende Haandværker, var i den mest fortvivlede Stilling, man vel kan tænke sig. *Napoleon* herskede nemlig **JA:284** ikke blot over *Frankrig, Spanien, Italien* og *Holland*, men i en ny Krig med *Østerrig* havde han underkuet den eneste af de gamle Landmagter, der kunde maale sig med ham, og i den sidste Krig, nylig endt ved Tilsiter-Freden, havde han tilintetgjort *Prøjsen* og vundet *Rusland* for sin Plan: at tilintetgjøre England. Ved sit berømte Berliner-Dekret havde *Napoleon* erklæret England i Blokadestand, saa ikke blot alle Fastlandets Havne skulde være lukkede for den engelske Handel og Søfart, men hvert Skib, der, med eller mod sin Vilje, havde været i en engelsk Havn eller ladt sig paa Søen visitere af engelske Krydsere, erklæredes for god Prise, medens han uophørlig truede Øen selv med en Landgang, der nu ikke længere kunde regnes til Umulighederne.

Om det er sandt, hvad Engellænderne paastaa, og hvad de sikkert trode: at det ved *Tilsiter-Freden* var en hemmelig Aftale mellem *Napoleon* og *Alexander*: at Danmark med det gode eller med det onde skulde bringes til at bryde med England og lade sin Flaade være til *Napoleons* Tjeneste, *det* er et Spørgsmaal, vi ej kan besvare; men utroligt er det ingenlunde; og at *Napoleon*, i alt Fald efter *Tilsiter-Freden*, aldrig havde tilladt Danmark at være nevtralt og fortsætte sin Handel med England, er sikkert nok; saa vor Fred og Velstand kunde umulig reddes; det gjaldt kun om, af hvem Landet skulde oversvømmes, [om] Maaden, hvorpaa vi skulde drikke af den beske Kalk, der nu snart havde gaaet Europas Fastland rundt, og kunde lige saa lidt ventes at standse ved Bæltet som ved Elben.

Havde England under disse Omstændigheder, med saadan en Magt til Lands og Vands, som det udsendte, tilbudt os Forbund paa taalelige Vilkaar, da tænker jeg, vi havde indgaaet det, skjønt vi

derved vovede i det mindste Holsten og Jylland; thi vore Troppers Stilling i Holsten og vor uhyre Troskyldighed mod England, hvis **JA:285** Flaade vi endog provianterede, synes klarlig at vise, til hvilken Side vi hældede; men da England, ogsaa naar vi sluttede det fasteste Forbund, fordrede hele vor Flaade udleveret som Troskabs-Pant, da var denne Fordring ikke blot saa krænkende, men viste saa soleklart, at ventelig vilde England, blot med en Slump Penge, overlade os ligesom dets andre forbundne til vor Skæbne, naar de havde Flaaden, eller dog, saa snart Napoleon blev for nærgaaende, trække sig tilbage, – at vi havde intet Valg: vi maatte lige saa vel af Klogskab som af Æresfølelse forkaste saa uværdigt et Forslag.

Et andet Spørgsmaal er det, om England ikke vilde fundet sig i billigere Vilkaar, hvis vi havde foreslaaet dem, og i Steden for at afkræve os, der vovede Halsen, et Troskabs-pant, givet os det største, de formaade; og naar jeg betænker, at en af Europas største Statsmænd, *George Canning*, sad alt den Gang i det engelske Ministerium, skulde jeg snart formode det, da han lettelig maatte indsé, at naar Danmark tog fransk Parti, overvejede baade Skammen og Skaden af et saadant Sørøvertog langt Vindingen selv af en større Flaade end vores og ti Gange saa mange Penge, som man kunde indløse for de danske Skibe, man under den dybeste Fred lagde Beslag paa og røversk tilegnede sig. – Det skulde nu imidlertid ikke saa være; Magten var her nu en Gang, vi vilde ikke indlade os paa noget Forslag, og vendte en saadan Udrustning tilbage med uforrettet Sag, da maatte Ministeriet ej blot veget Pladsen, men vovet Halsen, saa her drog det første Skridt med Nødvendighed de andre efter sig.

[Den] 16de Avgust skete Landgangen ved Vedbek, og at den skete saa nær Kjøbenhavn uden mindste Modstand, er vist nok Bevis paa, vi 1807 fattedes endnu langt mere Generalen end Admiralen 1801. Engelskmændene trode derfor bestandig, der maatte ensteds findes en Snare spændt for dem, saa de nærmede sig kun Byen med yderste For **JA:286** sigtighed og saa langsomt, at de først [den] 18de ankom for Kjøbenhavn og opfordrede Byen.

Imidlertid samledes eller rettere sammendroges Landeværnet fra det sydlige Sælland, Laaland og Falster under Generalerne *Castenschiold* og *Oxholm*, og deraf ventede Kjøbenhavn hurtig Undsætning, og alle danske, som ikke havde set dem, Heltejerninger, men alt saa ugrundet, at det nødvendig maatte være forgjæves. Selv om det var blevet overladt til General *Linsingen* med sine Hannoveranere at standse denne Hær, maatte det sikkert lykkedes, hvis ikke, som man spaade, Hannoveranerne, kjede af den engelske Tjeneste, strax havde skiftet Faner; men nu brød desuden et stærkt Korps op fra Lejren for Kjøbenhavn under *Arthur Wellesley*, hvem Linsingen over Roskilde skulde møde ved

Kjøge, og mellem to Ilde var Sagen da snart afgjort med Landeværnet den 29de.

Langt fra nu at benytte Arthurs Fraværelse til et Udfald, skal man i Kjøbenhavn slet ikke have lagt Mærke til den og bevilgede derfor med Taksigelse Fjenden Vaabenstilstand netop den Dag, til at flytte Lemmerne paa St. Hans Hospital . Fjenden var nu bleven saa rolig for os, at han ordentlig lagde sig til at sove ude i Classens Have ; men dèr blev han dog vækket den 31te ved et Udfald, der for Resten kostede os mere, end det var værdt.

Den 1ste September gjentoges Opfordringen , og næste Dag begyndte Bombardementet, som dog først i de gruelige Nætter fra 4de til 5te og fra 5te til 6te September, da Sprøjterne til Dels var fordærvede , og Brandfolkene baade udmattede og mismodige, forvandlede Frue Kirke og [Strækningen] fra Nørrevold til Gammeltorv og Rundekirke – man regner: en Tolvtedel af Hovedstaden – til Grus og Aske, hvorpaa [der] den 6te sluttedes Vaabenstilstand og den 7de en Kapitulation, hvorved Flaaden afstodes og Kastellet med Holmene indrømmedes Fjenden paa 6 Uger.

[A:287] Tordenslaget, som denne Tidende var uden for Sælland , hvor der endnu brændte Gnist af Fædernelandskjerlighed, er ubeskrivelig. Jeg var som sagt paa Langeland , [og] opholdt mig i den Tid paa Tranekjær Slot , i Hovedkvarteret, bestandig fuldt af Officerer, som skulde bringe Tropper over Smaaøerne til Sælland . Ved den Lejlighed lærte jeg at kjende *Willemoes*, Nelsons Medbejler paa Kongedybet , en elskelig Ungersvend, men hvis Hjærte brast ved Flaadens Tab, og som derfor næste Foraar søgte Døden og fandt den paa vort eneste tjenstdygtige Orlogsskib, Prins Kristjan, som, af mig ubegribelige Grunde, sendtes til Bæltet , men standsedes ved Odden af en Overmagt, der gjorde Pinen kort. Dog, om dette og alle de mange smaa Ulykker, der fulgte paa den store, siden, naar vi faar betragtet Verdens-Krigen , hvori vi nu saa sørgelig blev indviklede.

[A:289]

XXVII.

(Den 1ste Oktober.)

Mine Herrer!

Da Engelskmændene omsider fik Napoleon i deres Klør, gjorde de sig til Pligt, aldrig at kalde ham enten Kejser eller Napoleon , men

General Bonaparte; og deraf ser man, at Had kan være blindt som Kjærlighed; thi General Bonaparte var aabenbar Navnet, der i Italien og Ægypten blev berømt over alle Navne i den nyere Tid, medens Kejser Napoleon i Baand paa St. Helena var et Navn, selv ikke hans arrigste Fjender skulde misundt ham, da det kun mindede om hans dybe Fald, der hverken begyndte, da han faldt i sine Fjenders Hænder, heller ikke i Rusland, men i Paris, da han aflagde sit Æresnavn General Bonaparte og fralagde sig med det samme den brændende Lyst til et udødeligt Navn og et siden Oldtiden mageløst Eftermæle, som hans første Bedrifter havde sikret ham.

Ja, m. H., saa lidt [som] jeg turde bryde Staven over Napoleon, fordi han gjorde sig til første Konsul eller selv til Kejser i Frankrig, hvad meget mere sikkert var det bedste, der efter Omstændighederne lod sig gjøre, saa afgjort er det i mine Tanker, at hans ædle Tørst efter udødelig Ære i Fremtiden veg for hans umættelige Herskesyge og forfængelige Lyst til Forgudelse i det nærværende Øjeblik, **A:289** da han stræbte at gjøre Tronen arvelig i sin Æt og at forvandle hele Evropa til arvelige Statholderskaber for hans Brødre og en Del franske Generaler, hvad nødvendig, naar det lykkedes bedst, maatte gjenføde al den gamle Usselhed under nye Navne og gjøre ham til en forhadet Tyran for alle Folkefærd, undtagen i det højeste for Franskmænd og Italienerne.

Alle Krigene efter Fredslutningerne i *Luneville* og *Amiens* 1801 og 1802, lige til Slaget ved Waterloo 1815, udgjør da en egen Række, som maa kaldes de *napoleonske*, og er langt fra i Sandhed at gjøre ham Ære, da hans Modstandere i dem, hvad de saa end ellers havde for Øje, med Nødvendighed blev Kæmper for Folkefriheden og havde alle *dens* Venner paa deres Side mod den store Tyran, for hvem alt, baade guddommeligt og menneskeligt, var kun Midler til det lumpne Øjemed: at gjøre alle Folk til Frankrigs og Napoleons Slaver.

Hvor sært det derfor end klinger, at kalde ikke blot Kejseren af Østerrig og Kongen af Prøjsen, men selv Ruslands Czar og Spaniens Munke, Folke-Aands og Friheds Forsvarere, saa var de det dog i Napoleons Kejserdage; og jo mindre Ære det maaské gjør *dem*, des mer gjør det unægtelig Forsynet; saa det maa i alle Tilfælde være os en Fornøjelse at se, hvordan Omstændighederne nødte alle *de* Magter, der ej mindre havde bekæmpet Friheden end Revolutionen, til at bekæmpe Tyranniet og til stedse mer at erkjende deres Afhængighed af *Folket*, og Folkets Ret til væsentlig Indflydelse paa Regeringen.

Det var i denne Henseende en stor Lykke for Evropa, at Napoleon ikke engang taalte Skinnet af Frihed i Frankrig, endsige da i de undertvungne Lande; thi [ellers] havde han sikkert endnu i langt højere Grad naat sit Ønske: at beherske Verden; og indlemmet i det ny Verdens-Rige med Skin af Frihed, vilde Evropa

maaské fundet det umuligt at afkaste det franske Aag, og vilde i alt Fald kommet **JA:290**saa vidt paa franske Vildspor, at det vilde faldet vanskeligt for noget Folk at finde tilbage til sin beskikkede Vej og naturlige Udviklings-Gang. Nu derimod nødtes alle Folk, paa vort Nordens nær, til at føle: de fremmedes Aag er dobbelt tungt, og de letsindige Franskmands Aag ethvert alvorligere Folk aldeles utaaleligt, da de rask forudsætte den samme Letsindighed i Grunden hos alle andre Folk og saare dem derfor hvert Øjeblik, uden engang at tænke derpaa, paa deres allerømmeste Steder; ligesom paa den anden Side de tilsvarende Regeringer for deres egen Skyld nødtes til at opmuntre Folke-Aanden og indrømme Livet den Frihed, det behøvede for at udvikle den overordentlige Kraft, hvormed det ene vilde være muligt at afkaste det Aag, de ikke med deres gamle Midler: tvungne Hære og mekanisk Styrke, havde kunnet afværge.

Det kunde i den Henseende synes et Uheld for vort *Norden*, at ikke ogsaa *det* kom til at føle Vægten af Napoleons Arm; men skjønt denne Omstændighed til Dels ganske rigtig forsinkede Folkelivets Gjennembrud, maa vi dog skatte os to Gange lykkelige, baade fordi vore Riger aldrig blev Franskmands Bytte og Krigsskueplads, og fordi Naturen her langt mere blev sig selv overladt og fandt under milde Regeringer den Frihed, der behøvedes til, om end sent, saa netop des sikrere, at komme i sine gamle Folder og gjenføde Forholdene i Overensstemmelse med sig.

Medens nemlig, som vi siden skal se, Folkelivets Anstrængelser baade i *Spanien* og *Tyskland* blev mest et Krampetræk, der fulgtes af dobbelt Svækkelse, Folkefriheden et Vejrlys, knap tændt, før det sluktes igjen, saa gik derimod lige fra Aarhundredets Begyndelse det folkelige i *Norden* stille, men stadig fremad, og har nu saaledes baade udbredt sig og samlet Kræfter, at det ufejlbarlig maa sejre, og tør da love sig et anderledes Gyldenaar, end der kan times Folkelivet, hvor kun et voldsomt Gjen**JA:291**nembrud kan frigjøre og kun overordentlige, altid slappende Anstrængelser opholde det.

Dette er Stedet, hvorfra jeg helst betragter Napoleons-Krigene; thi en Række af Blodbad og Landsulykker, hvorved Hovedpersonerne sædvanlig kun tænkte paa deres egen Smule Person eller paa Pengene, de solgte Menneskekjød for i Lispundvis, gad jeg aldrig betragtet, naar der ej lod sig opdage en dybere Grund og en virkelig Vinding for Menneskeheden. Det langt mere iøjnefaldende Hovedtræk ved Napoleons-Krigene er imidlertid deres Forbindelse med det uslukkelige Had mellem *Napoleon* og *England*, hvorfor baade han og mange andre fandt Behag i at betragte dem som Nutidens puniske Krige, eller en Fornyelse af den gamle Kamp mellem *Rom* og *Kartago*. Denne Synsmaade gjør

nu vist nok hverken Napoleons eller hans lærde Stokkemænds Genialitet Ære; men den er dog vigtig, fordi den viser os, hvordan han betragtede baade sig selv og England, og hvor nødvendig England maatte anstrænge alle sine Kræfter, for at værges sig mod en saadan Voldsmand, der syntes at være Lykkens Skjødebarn og havde svoret dets Undergang.

Vi gjør derfor ikke Napoleon mindste Uret, naar vi antage, at det, i det mindste efter at han blev Konsul paa Livstid, var hans højeste Ærgjerrighed, at være paa én Gang Frankrigs *Cæsar og Avgustus*, hvortil der, blandt andet, ogsaa hørte en Landgang paa England; og naar han er saa nøjsom, skal i det mindste jeg ikke aftrætte ham Æren for at have endog overgaaet sine Forbilleder; thi han var i mine øjne fuldt saa tapper som Cæsar og fuldt saa klog som Avgustus og lige saa ædel som nogen af dem, hvad imidlertid i min Mund vist nok ikke siger stort, da den blotte Dristighed jo er noget, Løver og Tigre har til fælles med de tapre, og alle de romerske Stormænd synes mig Dværge i Aand og kun Jætter i Hjærtet.

[[A:292]] Vi gjør vist heller ikke England nogen Uret i at tro, det virkelig, især efter Tilsiter-Freden, skjalv for Napoleon; thi baade synes det aabenbart og er den eneste tænkelige Undskyldning for mange uforsvarlige Handlinger, især Sørøvertøget til Kjøbenhavn, som jeg har sagt Dem, jeg, af Tilbøjelighed til England, betragter fra den bedste Side, dets fæle Skikkelse tillader, naar jeg kalder det en Udaad i Fortvivlelse.

Med dette Forord vil vi da vende os til Stillingen ved *Freden til Amiens* 1802, som allerede tilkjendegiver en temmelig høj Grad af Fortvivlelse; thi efter en ni Aars Krig, hvorunder Gjælden var voxet umaadelig, mere ved Understøttelsen til Frankrigs Fjender paa Fastlandet end ved Englands egne Anstrængelser, lovede det nu at tilbagegive alle sine store Erobringer i de andre Verdens-Dele, saa nær som Trinidad, hvormed Spanien skulde betale Gildet; og selv Malta, som med stor Besværlighed var fravristet de franske og skjænkede en højst ønskelig Havn i Middelhavet, lovede man at give Ridderne igjen paa det Vilkaar, at ingen Franskmænd maatte indtræde i Ordenen.

(Slaget ved *Trafalgar* 21de Oktober 1805. – Slaget, Kejserslaget, ved *Austerlitz* 2den December.)

[[A:293]]

XXVIII.

(Den 3dje Oktober.)

Mine Herrer!

De véd nok, at Prøjsen regnes nu imellem de saakaldte *Stormagter*, hvoraf man for Øjeblikket tæller fem, nemlig *Frankrig* og *England*, *Østerrig*, *Prøjsen* og *Rusland*; og Prøjsen har endnu for Øjeblikket i Statsmændenes øjne den særegne Vigtighed, at staa midt imellem de konstitutionelle og de absolutistiske Stormagter, eller, som man ogsaa udtrykker sig: mellem Østens og Vestens Interesse; og den Vægtskaal, hvori *den* kastede sig, vilde uden Tvivl synke. *Prøjsen* staa da virkelig paa en Maade i den dannede Verden som Sevs med Vægten hos Homér, og menes ene, af Omsorg for Ligevægten i Evropa, at have forhindret det Sammenstød mellem Rusland og Frankrig, som siden 1830 bestandig truer.

Omtrent i samme Stilling stod Prøjsen 1805 og 1806, saa Napoleon, selv efter Slaget ved Austerlitz, fandt det politisk rigtigt at afstaa *Hannover* til en Magt, hvis Hædning til den russiske Side dog havde været kjendelig nok; men hele Evropa forundrede sig højlig over, at saadan en Stormagt, hvem man havde tiltrot den dybeste Følelse af Evropas Fare og sin egen Værdighed, vilde saaledes lade sig bestikke af Frankrig, og det med Rov og Ran fra England, Prøjsens fuldtro Ven i Syvaarskrigens **A:294**uforglemmelige Dage. Men *det*, synes mig, var ikke saa underligt; thi Prøjsen har jo i det større, ligesom Sardinien i det mindre, klog Benyttelse af gunstige Omstændigheder sin hele Vigtighed at takke; saa naar det altid skulde gaaet saa snorret til, vilde Prøjsen selv jo endnu været et lille Hertugdømme under polsk Højhed, og Brandenburg et simpelt Markgrevskab i det hellige romerske Rige. Vi vil derfor lade det staa ved sit Værd, om ikke den ene Konge af Prøjsen kunde lige saa godt være bekjendt at afrunde sig lidt paa Englands, som den anden paa Østerrigs eller Polens Bekostning, og kun lægge Mærke til, at en saadan sammenplukket Magt, ligesom et Skib bygt af Vrag, opløses let i Storm; saa det var ikke saa sært, som man syntes, at det prøjsiske Monarki faldt paa én Dag: den store Tygebrahes-Dag ved *Jena og Auerstädt*, som er, hvad Talen i Aften maa dreje sig om.

Efter Slaget ved Austerlitz og Freden i Presburg, aabnede der sig for et Øjeblik meget fredelige Udsigter; thi *William Pitt*, der ved Krigens Udbrud mellem England og Napoleon igjen var kommen til at staa for Styret, og havde været Sjælen i det ny Forbund mellem Østerrig og Rusland, han døde nu, som det synes af Græmmelse over det ulykkelige Udfald, i Januar 1806; og i det ny Ministerium fik hans gamle Modstander, Frankrigs og Napoleons veltalende Forsvarer i Parlamentet, *Charles Fox*, det udenlandske Departement, og nærmede sig strax Napoleon ved at melde ham et Anslag paa hans Liv, som man vilde haft ham til at betale. Sligt

skulde man vel ikke tænke var nogen Sjældenhed i en Tid, da alle Skoler gjenlød af Lovtaler over Romeren Fabricius og hans Brev til Pyrrhus ; men den engelske Regering havde dog gjort sig meget mistænkt for at have i Hemmelighed sat en Pris paa Napoleons Hoved; thi var end Helvedmaskinen (24de December 1800) dem uvedkommende, saa havde de dog en Finger i Spillet med Georges *Cadoudal* (Februar **JA:295**1804), landsat med mange Penge af den engelske Søkaptajn Wright.

Foxes Anmeldelse blev da ogsaa Indledning til en ordentlig Freds- Underhandling ; men om end ikke Fox allerede var død i September, havde den næppe ført til noget, især da Napoleon absolut vilde have Sicilien, for at hans Broder med rette kunde bære den gamle Titel: Konge af begge Sicilier . – (*Neapel og Holland.*)

For Hannover maatte Preussen ikke blot afstaa Anspach og Bayreuth , men ogsaa Hertugdømmet Cleve og Berg , som *Murat*, og Neufchatel , som *Berthier* fik. – Tabet var vist, og Vindingen syntes Berliner-Hoffet meget tvivlsom, især da Hannover ikke for Alvor kunde besiddes, uden at bryde med England og være lænket til Frankrig . I Ministeriet var ogsaa to modsatte Partier: *Haugwitz* fransk og *Hardenberg* engelsk, og Stemningen i Nordtyskland begyndte at blive meget hadsk mod Napoleon , ikke fordi han var et Barn af Revolutionen, som man godt kunde lide, men fordi han var et uartig Barn, der talte ilde om sin Moder, og indførte, blot med mere Klogskab, baade Katolicisme og Enevoldsregering paa ny. – (Prinsen af *Enghien* og Boghandler *Palm* fra Nürnberg .)

Dronning Louise og Kongens Broder, Prins Ludvig, stod selv i Spidsen for Krigspartiet, og alle de unge Officerer mente, det var ingen Sag at slaa Franskmændene, ligesom den store Friedrich slog dem ved Rosbach . – Hvad der endelig gjorde Udslaget, var Napoleons Forberedelse til sin Kejser-Kroning i Tyskland eller Stiftelsen af *Rhin-Forbundet*.

(Opløsning af Tusendaars-Riget alt 1803. – Kongerne af Bayern og Württemberg .)

Napoleon foreslog selv Kongen af Prøjsen at oprette et lignende [Forbund] i Nordtyskland og opkaste sig som dets Beskytter til Kejser, og man bed paa Krogen; men da Napoleon var færdig med *sit* Forbund, og Kejser Frans **JA:296** havde frasagt sig Tysklands Regering, vilde han dog ingenlunde taale, at Prøjsen med Magt tvang Kurfyrsten af Sachsen ind i Forbundet; og nu udstedte Kongen af Prøjsen et truende Manifest, hvori det befalede Napoleon , uden videre Ophold at trække sine Tropper ud af Tyskland og ikke understaa sig at lægge mindste Vanskelighed i Vejen for det nordtyske Forbund, hvortil alle de Stater, med eller mod deres Vilje, skulde høre, som ikke var udtrykkelig nævnede i den sydtyske Forbunds-Akt. – (Fyrstprimas *Dalberg*. – *Frankfurt.*) – [Den] 8de Oktober vilde Kongen af Prøjsen have bestemt Svar til

Erfurt; Napoleon fik først Brevet den 7de i Bamberg og satte strax sine 200,000 i March, for, som han sagde, ikke at svigte Stævnemødet under en smuk Dronnings Øjne. Den præjssiske Armé stod norden for Thüringer-Skoven, hvorigjennem *Hertugen af Brunsvig* havde tænkt paa at trænge rask frem og falde Napoleon i Ryggen, men var saa bleven bange for sig selv og blev staaende, lænet til Saalefloden, med sin venstre Fløj under Prins Hohenlohe-Ingelfingen (f. 1746). – [Den] 10de Oktober angreb *Lannes* Hohenlohes Fortrop i Saalfeld, og Prins Ludvig, som anførte den, var alt for opsat paa Krigen til at vige for Overmagten, han vovede sig til det yderste og blev hugget ned af en fransk Husar.

(*Slaget ved Jena og Auerstädt* 14de Oktober.–28de Oktober overgav *Hohenlohe* sig ved Prenzlau, da Murat svor ham til, han var omringet. – *Blücher* overgav sig ved Lybek 7de November. – 25de Oktober Napoleon i Berlin. – *Slaget ved Erlau* 7de og 8de Februar 1807. – *Slaget ved Friedland* 14de Juni. – Mødet paa Flaaddet i *Niemen* [den] 25de.– *Freden i Tilsit* 7de og 9de Juli. – Storhertugdømmet *Warschau* til Sachsen .)

[[A:297]]

XXIX.

(Den 5te Oktober.)

Mine Herrer!

Det var under den franske Revolution meget almindeligt at berømme den første romerske Konsul, Junius Brutus, ikke blot fordi han, skjønt i Slægt med den sidste Konge, hjalp til at fordrive ham, men især fordi han, trods Naturens helligste Baand, selv dømte sine royalistiske Sønner fra Livet, hvad jeg dog, som i det hele mangler Sans for de romerske Dyder, kan hverken beundre eller berømme; men paa den anden Side har jeg allerede bekjendt, at Frankrigs første Konsul synker dybt i mine Øjne fra det Øjeblik, han gjør sine Familie-Forhold ej blot til en Statssag, men til den Axe, hvorom han vilde nøde hele Verdens-Historien til at dreje sig.

Det er derfor med Flid, jeg hidtil hverken har talt om, hvordan det gik med hans kjære Fru Moder, hvad alle hans Søskende hed, hvem der havde den Ære at være hans Gemalinde, og hvem han derved blev Stiffader til eller Svoger med, lutter Ting, jeg vel kunde være nysgjerrig efter at se oplyst, naar det var dunkelt, men som man kan faa ondt i Øjnene af at betragte, da hans kejserlige Majestæt selv har stillet det i et glimrende Lys, som det slet ikke kan

taale.

Selv en Konge eller Kejser af det ældste Fyrstehus, **JA:298** med de mest indgrode Fordomme om sin Fødsel til Halvgude-Rang og om sit Blods mageløse Dyder, selv *ham* vilde man, i vore Dage og under vore Forhold, tage det meget ilde op, om han gav alle sine Frænder og Svogre hver et Landskab at beherske, uden mindste Spørgsmaal om, hvad de var skabte og skikkede til; og en Mand, selv opvoxet i Middelstanden, fortrolig med den mest borgerlige Tankegang, ja, ene stegen til sin Tidsalders højeste Trone ved Ringeagt for alle andre Egenskaber end Tapperhed og Klogskab,— en saadan Mand maa aabenbar sætte sig ud baade over Samtidens og over Efterslægtens Dom, naar han stræber at gjøre hele Verden til et Stamgods for sin Familie. Dobbelt oprørende bliver et saadant Forsøg, fordi Kristenhedens Folkefærd baade i Tankegang og Tungemaal, i Sæder og Vedtægter, er saa forskellige, at selv om det var de allerbedste og klogeste Franskmænd, de fik til Fyrster, lagdes dog ene derved, at de var Franskmænd, et næsten utaaleligt Aag paa alle de Folk, der endnu havde mindste Følelse for deres Ejendommelighed og levende Ihukommelse af deres historiske Fortid. Det kan derfor slet ikke undre os, at der selv mellem de romanske Nationer fandtes én, nemlig *Spanierne*, der heller vilde aabenbar gaa til Grunde, end under fransk Herskab hemmelig tilintetgjøres; og de germaniske Folk var det hartad lige saa umuligt som de nordiske, uden Fortvivlelse at se deres Fæderneland forvandlet til et napoleonsk Len og fransk Stamgods .

Vist nok har Napoleon ved denne lige saa daarlige som dristige, altsaa egentlig dumdristige, Plan nødt Historien til at optage hele hans Slægtregister ; men den hævner sig ogsaa ved at pege paa hans Nepotisme som en Majestæts-Forbrydelse mod Menneske-Slægten, der gjorde hans bratte Fald ej blot retfærdigt, men uundgaaelig nødvendigt.

Det var da først efter det glimrende Slag ved Austerlitz **JA:299** og den for Østerrig saa ydmygende *Presburger-Fred* 1806, at Napoleon begyndte at uddele Riger som Nyaarsgaver til Brødre, Frænder og Svogre; og den første, der slap saaledes til en Trone, var hans ældre Broder *Josef*, som skal have været en ganske snild Prokurator og kunde jo snart være en bedre Konge i *Neapel*, end man dør i mange Aarhundreder havde haft. Da han nu tillige, som Korsikaner, var langt mere Italiener end Franskmand, kunde det ikke været saa urimeligt, om Napoleon havde gjort ham til Konge over hele Italien, Korsika iberegnet; men *det* var langt fra Meningen, da det egentlig kun var Titel, Indkomster og Hals og Haand over Smaafolk, men ingenlunde politisk Selvstændighed, han undte sine Brødre, som derfor maatte vedblive at være franske Embedsmænd og staa personlig under Kejserloven . — Allerede tidligere havde han

desuden udnævnt sin Stifsøn *Eugène Beauharnais* til Vicekonge i Lombardiet eller, som det hed, Kongeriget Italien, og herved mindes vi da om Napoleons første Gemalinde, som var en rig Planter-Datter fra Martinique, *Josephine Tacher de la Pagerie*, født 1763, og tidlig gift med en fransk Adelsmand, Alexander Beauharnais, som en kort Tid var General under Revolutionen, men blev henrettet nogle Dage før Robespierre.

Napoleons anden Broder, *Ludvig*, som var Artilleri-Officer og havde fulgt ham baade til Italien og Ægypten, men dog uden at vinde Navnkundighed, og var gift med Josefines Datter, *Hortensia Beauharnais*, blev gjort til Konge i *Holland*, omtrent paa samme Tid som Josef i Neapel; og da han lod Hollænderne raade dem selv, mer end de før havde faaet Lov til, fandt de dem meget bedre i det franske Kongedømme, end man skulde ventet.

Men nu, efter den prøjsiske Krig, da Napoleon skabte det ny Kongerige *Vestfalen* i Nordtyskland, kom Raden til hans yngste Broder *Jeronimus*, født 1784, som aldrig havde været andet, end hvad hans Broder gjorde ham til, **A:300**og [han] holdt nu 1ste Januar 1808 sit kongelige Indtog i Kassel, hvor han lod Fiolen sørge og gad ikke engang lært Tysk, skjønt han kun var 24 Aar gammel.

Dette opbragte naturligvis Nordtyskerne mere end alt andet, og endnu langt mere opbragte det Spanierne, at Napoleon samme Aar, midt under Fred og Forbund, erklærede, at deres Kongehus havde ophørt at regere, og forflyttede sin Broder *Josef* fra Neapel til *Spanien*; men det maa vi for Resten lade bero, til vi har talt om den ny Krig med Østerrig, som førtes 1809, og kun bemærke, at en af Grundene til den vist nok var den uventede Modstand, Napoleon fandt, og de følelige Tab, han led i Spanien.

Det fulgte imidlertid af sig selv, at det østerrigske Kejserhus, da det i Presburg-Freden afstod Tyrol til Bayern og det venetianske til Kongeriget Italien, agtede at forny Krigen, saa snart man turde haabe med gammeløsterrigsk Tapperhed at tilkæmpe sig bedre Vilkaar, og det haabede man 1809, ikke blot fordi Napoleon havde Hænderne fulde i Spanien, men fordi man havde benyttet de tre foregaaende Aar til at ruste sig, havde besluttet at give Ærkehertug Karl, endnu aldrig slaaet af Napoleon, fuld Raadighed over alle Stridskræfterne, og endelig fordi Prøjsen og hele Nordtyskland naturligvis, især da Spanien havde givet Exemplet, kun fattedes Mod til at bryde løs.

(Østerrigernes Plan: at bryde midt ind i Tyskland fra Bøhmen. – *Slaget ved Eckmühl* ved Regensburg 22de April 1809. – *Davoust*, Hertug af Auerstädt og Fyrste af Eckmühl, født 1770, død 1823. – *Slaget ved Aspern* og *Eslingen* 21de og 22de Maj. – *Lannes*, en Gascogner, født 1769, Hertug af Montebello, fra Italien og Ægypten. – 12te Maj havde *Wien* kapituleret. – Napoleon skrev, der faldt kun 500 Franskmænd, men man fandt 3000 franske Kyradsere paa

Valpladsen. – *Slag ved Wagram* 5te og 6te Juli. – *Masséna*, Prins af **A:301**Eslingen, Hertug af Rivoli, født i Nizza 1758, død 1817. – Vaabenstilstand i Znaym 12te Juli. – *Freden i Wien eller Schönbrunn* 12te Oktober, hvorved Østerrig mistede Triest med 3 Millioner Undersaatter og udeluktes fra Havet.)

(*Ferdinand Schill*, født i Schlesien 1776, Søn af en Partigænger i Syvaars-Krigen, som tjente først Østerrig og saa Prøjsen. Han blev saaret i Slaget ved Auerstädt og gjorde god Tjeneste ved Kolbergs Belejring, fik efter Freden et Husar-Regiment, og med det listede han sig 28de April ud fra Berlin, for at rykke i Marken mod Napoleon; men da han saa godt som ingen Understøttelse fik, maatte han indslutte sig i *Stralsund*, som blev taget med Storm 31te Maj af en lille dansk og hollandsk Armé, og Schill faldt, men [blev] dyrket som en Frihedens Martyr af Nordtyskerne.)

(*Fichtes* Reden an die deutsche Nation 1808.)

[Den] 9de April stod et svagt østerrigsk Korps ved *Tyrols* Grænse; det var Signalet til Opstanden, og den 14de April trak Bønderne ind i Innsbruck, og det var omtrent gjort af med 8000 Franskmænd og Bayrere. – Anførerne [vare]: den saakaldte Sandvært, *Andreas Hofer*, født 1767 i Passayr, med 16 Aner af Kromænd, skudt i Mantua 20de Februar 1810. – *Josef Speckbacher* fra Rinn, født 1767, var en af dem, der gik i Ilden, undkom Maj 1810 til Wien, anførte Friskytterne, da de igjen hyldede Kejser Frans, og døde 1820.

I Begyndelsen af Maj kom Franskmænd og Bayrere igjen under *Lefebvre*, Hertug af Danzig, undsatte Kufstein og slog Østerrigerne under *Chaskeler* ved Wörgl 13de Maj, hvorpaa han trak sig ud. (Var erklæret fredløs af Napoleon, men døde dog først 1823 som Guvernør i Venedig.) Kun en svag Besætning blev i Brenner-Skansen; men med Hjælp der fra slog Tyrolerne, anførte af Speckbacher og den forvovne Kapusiner *Joakim Has***A:302***pinger*, Fjenden 25de-29de Maj, saaledes at de 31te Maj atter kom til Innsbruck.

I Begyndelsen af Juli var Kufstein paa Nippet [til] at overgive sig; men da kom Efterretningen om Vaabenstilstanden i Znaym i Mähren, og Østerrigerne trak ud. – Hertugen af Danzig brød nu [ind] med 30,000 Mand; men kom ikke ud med nær saa mange, efter at have prøvet Tyroler-Skytterne fra 4de til 13de Avgust mellem Innsbruck og Brixen, hvor Speckbacher og Kapusineren Rødskjæg gjorde ham Helvede hedt. – Nu var Tyrol fri til Freden, og Hofer fik en Guldkjæde fra Kejseren; men da Speckbacher vovede sig ind i Salzburg, blev han aldeles slaaet ved Melleck 16de Oktober. – Efter at Hofer havde kundgjort Freden, kaldte han dog atter til Vaaben 15de November; Haspinger lod sig formaa til Deltagelse, men undslap dog ad underlige Veje, saa han Allehelgen 1810 naade Wien og fik Pension.

XXX.

(Den 8de Oktober.)

Mine Herrer!

(*Spanien*, fordum, nu og da.) –

Den saakaldte *Fredsyrste*, Hertugen af Alcudia, [Don Manuel de *Godoy*], var egentlig “kun en Spillemand”, født i Badajoz 1767, hvorfra han som en fattig Junker kom til Madrid 1787 og fik en Plads i Garden, men kom snart i Yndest hos Dronningen, Louise af Parma, og blev saa 1793 Minister med Kongemagt hos *Karl IV*, født 1748. – Da han til sidst ikke trode Freden og vilde flygtet til Amerika med Kongen, skete der Oprør, Marts 1808, hvor Prinsen af Asturien, født 1784, reddede hans Liv og fik Kronen aftraadt af sin Fader under Navn af *Ferdinand den syvende*.

Der stod alt en fransk Armé i Spanien, som det hed: for at indtage Portugal; og under Forvirringen i Aranjuez rykkede *Murat* ind i Madrid, og Ferdinand lod sig af *Savary* (Hertug af Rovigo, født 1774, der havde fulgt *Desaix* gennem Ægypten til Marengo) lokke til Bayonne 20de April 1808, hvor han maatte afstaa Tronen og begive sig til Valençay, et Gods af Talleyrands, op mod Tours, hvor han kukkelurede til 1814. – 20de Juli holdt *Kong Josef* sit Indtog i Madrid, men blev der kun til den 31te.

[A:304] (2den Maj i *Madrid*. –

I *Carthagena* 22de Maj, da man fik Aviserne om Ferdinands Aftakkelse og den trefarvede Kokarde. *Francisco O'Connor* stod i Spidsen; den borgerlige Artillerist rev sin røde Vest i Stykker til Kokarder: Sanchez Curcio. Generalkaptajnen Borsá sønderreven den 25de.

I *Valencia* var det en Løjtenant *Gonzales Morene*, der ophidsede Folket; her fik man Aviserne den 23de, og da lød det overalt: "Leve Ferdinand, ned med Franskmændene!" En Munk, *Juan Rico*, raabte til Folket, at uden et Hoved gik al Ting galt; de udnævnte ham til Høvding, og Generalkaptajnen maatte befale Bevæbning; den 25de vajede den spanske Fane fra Kastellet.

I *Saragossa* var det ogsaa ved Postens Ankomst den 24de, Opstanden udbrød; men Staden havde allerede før højtidelig vægret sig ved at skikke deputerede til Bayonne, og her var *José de Palafox*, født 1780, hvem Ferdinand selv havde bemyndiget til at stille sig i Spidsen, og han udstedte Opraabet til Aragonierne og alle Spaniere af 31te Maj. – 16de Juni rykkede *Lefebvre-Desnouettes*

for Staden; men 15de Avgust maatte hans Eftermand, *Verdier*, ophæve Belejringen. – Den 20de December.

Barcellona var besat af Franskændene under *Duhesme*, saa *Lerida* var den fornemste Stad i Katalonien, hvor Opstanden udbrød i Slutningen af Maj; men 6te Juni, da General *Schwarz* med 3600 Mand nærmede sig *Manresa*, blev han saaledes modtagen af Landstormen uden Anførere, at han maatte flygte tilbage til *Barcellona*, og nu kom hele Katalonien paa Benene. – [Den] 20de søgte *Duhesme* forgjæves at tage *Gerona* med Storm, og da han aabnede en Belejring 22de Juli, blev han slaaget 16de Avgust af Undsætning fra *Palafox*, nu Generalkaptajn, og maatte flygte; men *Barcellona* blev dog i fransk Vold næsten under hele Krigen.

[A:305] *Sevilla* vakte *Tap y Nunnez*, en Katalonier, Opstanden den 26de Maj; men Folket var ligegyldigt, og Udhaleren *Grev Tilly* bemægtigede sig Regeringen.

I *Cadiz* blev General *Solano* myrdet den 29de Maj; men Lejren ved San-Roque [og General] *Castannos* vunden den 30te.)

[A:306]

XXXI.

(Den 10de Oktober.)

Mine Herrer!

Det er ikke blot i Bibelen, det er paa hvert Blad af Verdens-Historien, paa den store Ligsten som paa de smaa, der staar skrevet: at det nytter ikke os Græshopper at spille Guder, hvor højt saa end Lykken kan løfte os, thi det tager immer en sørgelig Ende; og denne ubehagelige Sandhed, som Napoleon aabenbar havde glemt og hartad faaet hele Frankrig og halve Evropa til at glemme over sig, *den Sandhed* begyndte *det russiske Felttog* eftertrykkelig at indskærpe, saa det vil i Verdenshistorien altid beholde en udmærket Plads, og maaské endnu mere end den italienske Lystrejse og Toget til Ægypten skjænke Napoleons Navn den Udødelighed, han vel ved sine første Kæmpeskridt glødede for, men i Moskau vist gjerne havde bortbyttet med en af de lykkelige Vendinger, der saa ofte ej blot havde reddet ham fra overhængende Fare, men givet selv hans Fejltagelser Skin af dyb Visdom, og givet selv hans største Misgjerninger en glimrende Side at betragtes fra.

Men Lykken havde nu én Gang for alle forladt ham, og kun forgjæves bragte han den i de sidste tre Aar af hans offentlige Liv alle de Offere, han formaade, udtømte alle de rige Hjælpkilder, der

stod aabne for den i verdslig **JA:307**Forstand rigeste Høvding, ej blot i sin Tid, men vel i to Aartusender. Den blinde *Lykke* og den ubøjelige *Skæbne*, de eneste Guddomme, han havde dyrket, syntes nu at have skiftet Rolle, saa Lykken, hvorpaa han havde stolet og trodset, vendte sig til hans Fjender, og Skæbnen (*la destinée*), som han, spottende de ulykkelige, bestandig gav Skylden for alt, hvad hans Fjender maatte lide, paatog sig Led for Led at sønderknuse ham.

Det var imidlertid ogsaa aabenbar den høje Tid, Lykken maatte svigte Napoleon, naar ikke Verden bogstavelig skulde falde ned og tilbede ham; thi kun *det* fattedes endnu, for at gjøre det Afguderi fuldstændigt, der, siden de første romerske Kejsere, aldrig i den Udstrækning var drevet med nogen enten gejstlig eller verdslig Fyrste; thi vil De en Gang kaste Deres Øjne i Aviserne fra 1811, da Kongen af Rom blev født, da vil De selv i de *danske* finde Napoleon kaldt den almægtige; og naar De læser i de *franske*, knap tro Deres egne Øjne, og knap en Gang føle Dem opmuntrede ved alt det latterlige, denne fremkunstlede Forgudelse nødvendig førte med sig; som da f. Ex. Præsidenten for det lovgivende Raad, Montesquiou, bevidnede hans Majestæt i Vuggen Lovgivernes dybe Ærefrygt, og Præsidentens Frue, som var den lille Afguds Guvernante, igjen paa hans Vegne forsikrede Frankrigs Lovgivere om hans allerhøjeste Velbehag; eller naar den franske Minister i Kjøbenhavn ved denne Julefest udstillede et Transparent, hvorpaa Romulus, den gamle Krigsguds Søn, pattede Ulvinden.

Hvorfor man, naar man sætter sig tilbage i Tiden, ej kan nyde det latterlige, er nemlig det frygtelige i Synet af en Verdens-Trone, hvis Besidder som den aabenbarede Krigsgud udstrækker sit Jærnsepter over Folkene, er kun lidt over 40 Aar gammel og vil aabenbar tilbedes, ej blot af Hofsnoge, ja, ej blot af sin Krigshær og alle Franskmænd, men af hele den dannede Verden, saa ingen, **JA:308**naar *han* byder, kalder noget Offer for stort, det være sig Modersmaal og Fæderneland eller Overbevisning, Tro og Samvittighed. Saaledes maatte ikke blot Fyrsterne i Rhinforbundet indføre hans ny Lovbog, og Hollænderne, som han havde besluttet at gjøre til Franskmænd, takke for en kort Frist til at glemme deres Plattysk; men da han havde taget Rom fra Paven og var derfor højtidelig sat i Kirkens Band, sammenkaldte han 1811 et National-Concilium og et jødisk Raad (Sanhedrin), for at give baade den kristelige og jødiske Religion en ny Skikkelse, der gjorde *ham* til *Pontifex maximus* eller til en evropæisk Mahomed. De franske Aviser gjorde uden Sky alle vitterligt, at ligesom der kun var én Gud og én Sol, burde der heller ikke være uden én Tro og én Kejser; saa der kan næppe være mindste Tvivl om, at dersom Ruslands-Toget var lykkedes eller blot var løbet taalelig af, Napoleon jo da vilde aabenbar tyranniseret alle Folks Samvittighed.

Det er ogsaa klart, at han ikke havde anden Grund til Krig med Rusland, end at Kejser *Alexander* ikke vilde rigtig lystre ham; men dog stræbte han at give Krigen et bedre Skin, ved at kalde det sin anden *polske* Krig; og havde han virkelig gjort Polens Oprejsning til Stridspunktet mellem sig og Rusland, da vilde Historien taget hans Parti; thi Polens Deling var ikke blot det nøgne Brud paa al Folkeret, hvorved Rusland, Prøjsen og Østerrig viste, de trængte hart til en alvorlig Tugtelse; men Polens Opløsning var ogsaa Nedrivelsen af en Mur mod Rusland, det vestlige Evropa, efter al sund Statsklogskab, burde stræbt af al Magt at vedligeholde.

Vi maa nemlig huske, at *Polen* indtil 1772 var et Rige paa 13000 Kvadrat-Mile, med 11-12 Millioner Indbyggere, og indtil Midten af det 17de Aarhundrede Rusland overlegent, uden paa nogen Maade at true det øvrige Evropa, som det tvært imod baade mod Russer og Tyrker havde gjort udmærkede Tjenester. Igjennem hele det at **JA:309**tende Aarhundrede, da Polen havde Kurfyrsterne i Sachsen til Konger og forstyrredes af borgerlige Uroligheder, var det vel sunket i Afmagt; men Naboerne, der ærlig havde bidraget dertil, havde dog ingen Ret til at beklage sig derover, endsige da til at overvælde og sønderslide et mod dem aldeles fredeligt Rige. Til Paaskud brugte vel baade Kongen af Prøjsen og Kejserinden af Rusland den Trængsel, deres trosforvandre maatte lide; og sandt er det, at ogsaa i Oplysning og Statsklogskab gik Polen besynderlig baglængs; thi i det 16de Aarhundrede var Polen det eneste Land i hele Verden, hvor der virkelig herskede Samvittigheds-Frihed, og i det attende Aarhundrede derimod, da det i hele den dannede Verden hørte til Dagens Orden, om ikke just at give, saa dog at fordrø og berømme Samvittigheds-Frihed, ~~da~~ sammensvor den polske Adel og Gejstlighed sig aabenbar imod den; men at hverken Frederik i Prøjsen eller Katrine i Rusland førte Krig for en Ting, der var dem saa ligegyldig som Religionen, er indlysende; og det var da aabenbar kun for at afrunde sig paa Næstens Bekostning, de tre Stormagter bleve ved at klippe Polen saa længe, til hele det betydelige Rige 1795 aldeles forsvandt af Staternes Kreds, for at Rusland og Østerrig kunde hver faa omtrent 5 og Prøjsen halvtredje Million flere Slaver at beherske. Kun 1794, da Polen var svundet ind til et lille Rige paa 3 Millioner, hvori Stanislaus Poniatowsky var Ruslands underdanige Statholder, rejste en Del Polakker sig for Alvor under Thaddæus *Kosciuzko* (født 1756, død 1817); men det varede kun fra 4de Marts til 10de Oktober, da Kosciuzko blev fangen, og Pragas Storm 4de November 1794.

(Den polske Legion i Italien. – Zajoncsek. – Storhertugdømmet Warschau. – Overgang [over] Niemen 24de Juni. – Fald med Hesten. – Den polske Eskadron drukner i Vilia – Tordenevejret. – Rigsdagen i Warschau erklærede Polens fuldstændige Oprettelse, men vilde have Ordet: “ Polen **JA:310**bestaar og skal bestaa”, fra

Napoleon , for hvem (“Aarhundreder er kun Øjeblikke, og Rummet kun en Punkt”. – Napoleon vilde slet intet love i Vilna. – 28de Juli i Vitebsk , [hvor] Napoleon smed sin Sabel paa Bordet med de Ord: “Her vil jeg udhvile og indrette Polen ; Felttoget 1812 er forbi, Resten gjør 1813.” – 17de Avgust i Smolensk , brændt. – Slaget ved Moskva eller Borodino 7de September. – Gravens Stilhed den 6te; 120,000 Mand og 600 Kanoner paa hver Side. – Indtoget i Moskau 14de September; Udgangen der fra 19de Oktober. – Vintervejret 6te November. – Berezinas Overgang ved Minsk 26de-27de November. – 29de Bulletin 3dje December.)

[[A:311]]

XXXII.

(Den 12te Oktober.)

Mine Herrer!

Vi skal betragte Napoleons Fald fra Verdens højeste til dens laveste Trone, fra Herredømmet over ni Tiendedele af den dannede Verden til Herskabet over den lille Ø *Elba* ved Toskanas Kyst, hvor Kejsernavnet, som han beholdt, maatte været ham den svareste Byrde, hvis han ikke hemmelig havde haabet atter at stige til den Højde, hvorom det bestandig mindede ham.

Jeg bemærkede sidst, hvor langt jeg er fra at finde hans Fald enten uforskyldt eller ubetimeligt; og om jeg end aldrig havde erklæret det, maatte min bekjendte Tro og Tankegang forsikre Dem om, at jeg umulig kunde ønske ham den Enevoldsmagt i Evropa , han saa hjærteløst eftertragede, og saa klarlig viste, han vilde gruelig misbrugt. Tvært imod: denne aandløse Betragtning af alle menneskelige Forhold, efter Tal og Maal og Vægt, forenet med en forbavsende Klarhed i denne lave Synskreds og med en tilsvarende Jærnvilje, som trodser baade Himmel og Jord, dette maa netop være mig en Gru, baade som Hedning og Kristen; thi oprører og ækler det *ethvert* poetisk og religjöst Gemyt, maa det nødvendig finde dyb Afsky og dødeligt Fjendskab hos saadanne Naturer i *Norden*, hvor man fra Arilds Tid regnede alle saadanne **[[A:312]]**Stormænd til de hundekloge Jætter med Stenhjærtet eller til Troldene , der vilde ødelægge Verden, hvis der ikke var Torden eller, i deres ejendommelige Billedsprog: hvis ikke den knusende Torshammer var immer ved Haanden til at danse paa deres Isser.

Napoleon var altsaa ingenlunde af de Guder, *jeg* kunde fristes til at falde ned og tilbede; og mit Bekiendtskab med Verdens-

Historien skulde vist nok heller ikke forsonde mig med denne kolde Storhed, hvis Valgsprog var den gamle Gallers: Ve de overvundne! og hvis sødeste Drøm var at udrydde al Fædernelandskjærlighed hos Folkene og indføre en glimrende Trældom, der maatte blive al Friheds og i Grunden al Menneskeligheds kalkede Grav . Derfor, m. H., maa jeg nødvendig se og beundre Forsynets vise Styrelse i at forflytte den store Tyran til Elba, til St. Helena og til de dødes Rige, hvor han havde hjemme; men dog har jeg atter i disse Dage følt det: at jeg kan ikke se ham under store og stærke Anstrængelser synke saa dybt, uden at føle en besynderlig Deltagelse i hans Skæbne, ligesom den, vi føle i Heltenes, som den gamle Tragedie fremstiller os med Himlens Vrede paa deres Hoved og med lutter Fjender for sig, som det er os klart, de vilde knuse i et Øjeblik, hvis de ej havde Ulykken med sig, den ubøjelige Skæbne til deres usynlige og uovervindelige Modstander.

Jeg tør ingenlunde paastaa, at denne Betragtning af den synkende Napoleon : som en skyhøj Kæmpe, kold og rolig midt i en Vrimmel af fnysende Dværge , der kun kan sejre, naar han er træt af at slaa dem, – at denne Betragtning er retfærdig og billig mod de utallige, der forfulgte ham som en bjærgfødt Løve ; og det undrer mig slet ikke, at baade Russere og Prøjsere, baade Tyskere og Engleskmænd, ansé baade *Kutusow* og *Gneisenau, Blücher* og *Wellington* i det mindste for Napoleons Ligemænd, som han godt kunde være bekjendt at bukke **A:313** og at falde for; ja, jeg erkjender selv, at der i den *tyske* Opstand var et aandeligt Element, som i sin fulde Kraft vilde været Napoleons Overmand; men i de forbundne Hæres Bedrifter kan jeg ikke se Kraften, men kun det Mod, Fortvivlelsen giver, og Driften til i det smaa at efterligne Napoleon .

Maaské er det min Danskhed, der forblinder mine Øjne for den russiske og tyske Storhed; thi det vilde være meget naturligt, efter som Sejerherrerne over Napoleon betragtede og behandlede os; men hvad der bestyrker mig i den Tro, at jeg ikke her kan se meget fejl, er den lange Række af Aar, der siden 1815 er henrunden, uden at jeg har set en eneste Bedrift, der paa nogen Maade lod sig sammenligne med Napoleons , – uden det skulde være af Ibrahim Pascha og hans kjære Papa i Ægypten .

Nu, af to onde Ting skal man altid vælge den mindste; og derfor var det vist nok godt, Napoleon faldt; men hverken kan det bringe mig til at beundre hans saakaldte Overmænd, eller holde mig fra at foragte de Uslinger, der, som *Talleyrand, Fouché* og utallige Franskmænd, sparkede til den døende Løve, af samme Grund som de havde krøbet for ham og tjent ham med Udaad: for Titler nemlig og Penge og uforskyldt Anseelse.

Det var den 18de December 1812, Napoleon kom tilbage til *Paris* fra sit russiske Felttog, kom tomhændet og, som det syntes, hjælpeløs hjem; og hvad han forefandt, skulde vist nok hverken

trøste ham over hans store Ulykke eller vække Haab om bedre Dage; thi vel blev han fra alle Sider overvældet med Kondolencer, Smigrerier og Lovtaler, og forlangte aldrig saa store Ofre, at det jo gjænlød trindt omkring ham: "Ja, ja! og mer endnu!" men paa hvad Kraft og Troskab han kunde regne hos sine højt betroede, det var noksom iøjnefaldende ved *den maletske Opstand*, som han nu først kom til Kundskab om. I Paris havde man egentlig kun lét ad denne Opstand af et **JA:314** Par Hospitalslemmer, og som kun varede fra om Aftenen Kl. 11 til om Morgen Kl. 9; men jo latterligere Ting var i sig selv, des ærgerligere maatte naturligvis Kejseren finde det, at Opstanden paa et hængende Haar var lykkedes og kunde skilt ham ved Verdens-Tronen, før han drømte derom, just da han betraadte Vintervejen fra Moskau.

Helten i denne Vaudeville, Claude *Malet*, var en afsat Brigadegeneral, henved 60 Aar gammel, der som en haardnakket Fjende ad Kejserdømmet havde siddet en Del Aar i Fængsel, men var nu for sin Helbreds Skyld forflyttet til et Sygehus, hvor han stødte sammen med en Abbé *Lafon*, der ogsaa havde Lyst til at styrte Kejseren; og skjønt den ene var en Republikaner og den anden en Royalist, forenede [de] sig dog med Politibetjenten *Rateau*, som skulde passe paa dem, om at gjøre Opstand Natten mellem den 22de og 23de Oktober, da man over i fjorten Dage ingen Efterretninger havde haft fra Moskau. Man havde til den Ende fabrikeret en Proklamation om Kejsers Død og en Senats-Beslutning, hvorved Napoleons Familie udeluktes fra Regeringen, og der indtil videre udnævntes fem Rigsforstandere, endelig Bestallinger til Malet som Divisionsgeneral og Kommandant i Paris og til et Par andre Arrestanter som Politimester og Politiminister. Efter alle disse Anstalter listede de sig ud, hvor de havde deres Uniformer, fik et Par Oberster for Nationalgarden til at marchere ud, befri Lahorie og Guidal og putte Politimesteren, Hr. Pasquier (siden Minister under Ludvig XVIII), og daværende Minister Savary, Hertug af Rovigo, i Hullet. Al Ting gik fortræffelig, undtagen ved Hovedvagten, hvor Malet ved et Lykketræf, efter at have skudt paa General Hullin, blev arresteret; og dermed var Spasen ude. Da man spurgte Malet om hans medskyldige, sagde han: "Hvis det var lykkedes, hele Frankrig, selv I, mine Dommere!" hvorpaa han selv femtende endnu samme Dag blev **JA:315** skudt. (*Frochot*, en Ven ad Mirabeau, Maire af Paris, gjorde Plads for det ny Regeringsraad.)

(Endnu i Slutningen af December opsagde den prøjsiske *General Yorck*, som tjente under Macdonald (Hertugen af Tarent), Napoleon Huldskab og Troskab; og skjønt *Kongen af Prøjsen* højtidelig fralagde sig al Del deri, taalte han det dog, gik til Breslau i Januar, udstedte 3dje Februar et almindeligt Opbud og erklærede Frankrig Krig, saa snart *Eugen* var over Elben 8de Marts. – 15de April gik *Napoleon* til Armeen. – 1ste Maj faldt Marechal *Bessières*,

Hertug af Istrien , født i Pressac 1768, med i Italien og Ægypten . – 2den Maj Slaget ved *Lützen* eller egentlig ved Grossgöschenen . – 20de og 21de Slaget ved *Bautzen* i Lausitz ; Dagen efter tog en Kanonkugle ved Kejserens Side to Generaler, hvoraf den ene var *Duroc*, Hertug af Friaul , født 1772 i Pont-à-Mousson i Lothringen , som gjorde Napoleons Bekjendtskab ved Toulon , havde fulgt ham som hans Skygge og var nu Palæ-Marechal , – *Breslau*. – Ild-Sultanen, Sultan Kebir . – Vaabenstilstand til 22de Juli.

Klemens *Metternich*, født 1773 i Coblenz , havde været Gesandt i Paris 1806-8, kom nu til Dresden ; og da Napoleon vilde vide, hvad *Østerrig* egentlig forlangte, var det Illyrien, det halve Italien og Opgivelsen af Polen , Spanien , Holland og Rhinforbundet . – “Hvor meget har England givet Dem, for at spille saaledes Gjæk med mig?” sagde Napoleon . – Kongressen i Prag 29de Juli. – Krig igjen 17de Avgust. – Slaget ved *Dresden* 27de Avgust. Sidste Sejer. – *Oudinot*, Hertug af Reggio , og *Ney*, Fyrste af Moskva , slaaede af *Bernadotte*; *Macdonald* af *Blücher*; *Vandamme* af *Russerne*. – *Folkeslaget ved Leipzig* 18de og 19de Oktober. – Sachserne gik over; Bayrerne faldt fra. – 9de November kom Napoleon til Paris .– 1ste Februar *Slaget ved Brienne*. – *Paris overgives* 31te Marts. – 2den April *Napoleon afsat*, efter Talleyrands Forslag. – 11te April *Traktaten i Fontainebleau*. – *Marmont*, Hertug af Ragusa , født i Châtillon 1774, Napoleons Adjutant i Italien, Marechal fra Wagram , gik over 3dje April og trak sit Korps uvitterlig med sig.– *Mortier*, Hertug af Treviso , født 1768 i Cateau-Cambrésis .)

[A:317]

XXXIII.

(Den 15de Oktober.)

Mine Herrer!

Naar vi kaste et Blik paa Evropas Kort, se vi strax mod Vesten en Række af store Riger: Storbritannien nemlig, Frankrig og Spanien , og mod Østen det uhyre Rusland ; men midt imellem, fra Ishavet til Middelhavet : Nørreleden , Tyskland og Italien, delte i mangfoldige Smaastater, hvoriblandt vort Fæderneland igjen er en af de mindste. Ved første Øjekast synes dette jo vist nok ydmygende, saa det er intet Under, at mangan én hartad skammede sig ved at kaldes *dansk*, og at vort Folk i det hele fattedes Mod til at ligne sig selv, og syntes, *Danmark* havde kun to Kaar, for at tage sig taalelig

ud: enten at efterligne de store Folk eller at sammensmelte med Bjærglandene i Nabolaget.

Det første har vi prøvet saa længe, at vi nu omtrent alle er enige om, det var meget for længe, da det, alt andet fraregnet, er, som naar et Barn trækker et voxent Menneskes Kjole paa, hvad der baade tager sig latterlig ud og giver en meget besværlig Gang, som i det mindste Næsen gjerne kommer til at betale. Intet Under da, at en Del iblandt os kunde have Lyst til at prøve det andet; thi vel løb Prøven, de tre nordiske Rigers Forening, meget ulykkelig af i det 15de og 16de Aarhundrede; men dels **JA:318**er man sædvanlig ikke hjemme i Fædernelandets Historie, og dels har mange forhærdet sig mod Historiens Spaadomme ved den tyske Fornuft-Slutning: at fordi noget tusende Gange har haft ens Følger, er det dog altid *muligt*, det næste Gang kan have de modsatte, – en Sætning, jeg vist nok er meget for ringe til at bestride, men ogsaa meget for spidsborgerlig til at se noget trøsteligt i; da det dog altid er tusend Gange rimeligere, at det vil gaa som sædvanlig, end at det vil gaa tvært imod.

De véd nok, m. H., at der for henved 30 Aar siden, 1810, ganske alvorlig var Tale om *de tre nordiske Rigers Forening*, og for et Øjeblik selv nogen Udsigt dertil; og om jeg end vilde, saa kunde jeg dog ikke nægte, at jeg selv var en af dem, der ønskede den; thi jeg skrev endog en lille Bog om Ønskeligheden deraf, da man i Sverrig vaklede mellem Kongen af Danmark og Norge og Prinsen af Pontecorvo til Tronfølger. Dog, vi Bogmagere maa se til, ikke at komme for dybt ind i, hvad vi har skrevet om, naar vi har noget andet at fortælle, da dette ellers sikkert bliver glemt; og jeg vil da strax bemærke, hvordan Forholdet mellem de nordiske Riger udviklede og udviklede sig efter 1807. Hvad nu **OS** angaar, da véd De, vor Regering var den samme da som nu, saa vor Konge siden 1808 var vor regerende Kronsprins ikke blot fra 1807 og 1801, men før Revolutionen; men i den Tid har Sverrig haft fire forskjellige Konger, og Norge er blevet skilt fra Danmark, uden at blive forenet med Sverrig; og da nu tillige en af Napoleons Marechaller blev Konge i Sverrig, og Norge fik en splinterny Forfatning efter fransk Snit, saa har selv Tyskere og Franskmænd skjænket Nordens nyeste Historie usædvanlig Opmærksomhed; – og skjønt denne Opmærksomhed naturligvis langt mere gjaldt de to andre Riger, som fornyede deres Mønt og førte det opskruede Navn Skandinavien, end vort lille Fæderneland, der blev ved det gamle, og kan slet ikke komme ud af **JA:319**at kalde sig andet, end hvad det har hedt, lige siden den gamle Skjold var en lille Dreng, ja, lige siden Dan, den Kæmpe kjøn, som der staar i Rimkrøniken :

Han fór de tyske imod

Og slog dem alle dør ned for Fod; –

skjønt det er saa , og Danmark netop ved denne Lejlighed har maattet høre, *det* er i Grunden slet ingen Ting: hverken tysk eller nordisk, hverken Landmagt eller Sømagt, hverken Fugl eller Fisk, men et Tvetulleri og i Grunden et Utyske, som ordentlige og fornuftige Folk kun har Ærgrelse af, – saa, ikke des mindre véd vi dog, Danmark er noget, hvor lidt det saa kan være, og blev nappet paa alle Sider, uden dog at tilintetgjøres; saa deri kan vi umulig være enige enten med Franskmænd eller Tyskere: at man skulde kunne forstaa Nordens Historie uden at kjende *Danmarks*.

At nu ogsaa i Engelskmændenes Øjne Danmark var Nordens Hovedmagt , det fik vi at føle baade 1801 og 1807; og forgik vi ikke i *de* Storme, kan vi umulig, næst vor gode Lykke, takke andre derfor end os selv; thi vel havde vi 1801 forbundne nok paa Papiret: baade Kejseren af Rusland og Kongerne af Prøjsen og Sverrig ; men ene maatte vi brydes med den Sømagt, der var beregnet paa hele Norden ; ingen hjalp os eller skjænkede os mindste Erstatning. Efter 1807 erklærede vel den russiske Alexander højtidelig for hele Evropa , at han aldrig skulde slutte Fred med England , før Danmark havde faaet fuld Erstatning; men hvor lidt man i Petersborg sørgede over, at deres Flaade blev den eneste i Østersøen , *det* kunde man vel selv slutte sig til; og da Kejser Alexander 1812, under Rustningerne mod Napoleon , lovede Svenskerne at skaffe dem *Norge*, viste han blandt andet unægtelig, at han fandt, vi havde endnu ikke mistet nok.

Vende vi os nu til *Sverrig*, da se vi dér baade **JA:320**1801 og 1807 en Konge, der ærlig har fortjent det Øgenavn, man gav ham, af Nordens Don Quixote ; men han hed ellers *Gustav den fjerde Adolf* og var Svoger til Kejser Alexander ; men i Politiken, siger man, det er ligesom i Kortspil: dér gjælder ikke engang Broderskab; og vist er det, at da den svenske Konge, som havde været i Forbund med Prøjsen og Rusland , ikke vilde tiltræde Tilsitfreden og Fastlands-Systemet , paatog Kejser Alexander [sig] at formaa ham til begge Dele, og brød desaarsag uden videre Omstændigheder ind i *Finland*. Vi havde paa samme Tid erklæret Sverrig Krig, fordi Kongen 1807 havde gjort Mine til at besætte Sælland og, da vi fordrede Forklaring, lod svare, at dersom han havde fundet det raadeligt, vilde han ogsaa gjort det, og ønskede kun aldrig at faa Aarsag til at fortryde sin Nænsomhed.

Det arme Sverrig , som saaledes aldeles uskyldig udvikledes i Krig med begge sine Naboer og havde en lige saa haardnakket som fej og halvtosset Konge, kunde naturligvis, trods sine forbavsende Anstrængelser og den Tapperhed, der altid udmærkede vore østlige Naboer, i Længden umulig holde Stand; og i Foraaret 1809, da Russerne havde oversvømmet Finland og bemægtiget sig Aalands-øerne , medens den norske Hær under

Kristjan Avgust, Prins af Avgustenburg , stod færdig til at bryde ind fra den anden Side, saa, i Fortvivlelse, gjorde nu baade den østlige og vestlige Armé Opstand, den paa Grænserne af Norge under Adlersparre rykkede mod Stokholm , og Generalen for den finske Armé Adlercreutz tog med en Del Hjælpere Kongen fangen paa Slottet 13de Marts. Gustav den tredjes Broder, *Hertug Karl* af Södermanland , som havde været Rigsforstander i den afsatte Konges Mindreaarighed, blev nu udraabt til Konge; men da han var barnløs, og man intet vilde vide af Gustav den fjerdes Afkom, valgte man den danske General i Norge , Prins *Kristjan Avgust*, til Kronprins. Da denne Prins var **JA:321**særdeles elsket i Norge , blev dette ansét for et hemmeligt Anslag paa Naboriget; men da Følgerne viste, at Kristjan Avgust slet ikke var en Prins efter den svenske Adels Hjærte, har man vist heri gjort den Uret.

I alt Fald døde Prins Karl Avgust , som han i Sverrig kaldtes, 28de Maj 1810, som Folk mente, af Forgift; og nu skulde der da vælges en ny Kronprins paa Rigsdagen i Ørebro , hvor Valget faldt paa den franske Marechal *Bernadotte*, Prins af Pontecorvo . Naturligvis trode man, at Napoleon ogsaa her havde en Finger i Spillet, saa meget mere som Bernadotte var Svoger til Kong Josef ; og at Napoleon offentlig anbefalede Svenskerne Kongen af Danmark , kunde ingenlunde bevise det modsatte: men det er siden blevet oplyst, at Napoleon virkelig heller havde ønsket enhver anden paa Sverrigs Trone end Bernadotte , der aldrig havde villet danse rigtig efter hans Pibe, og besad mange Egenskaber til at gjøre sig gjældende.

Sverrig maatte vel nu, for et Syns Skyld, lade, som det brød med England ; men Napoleon saa' godt, det havde intet at betyde; og skjønt han, under Forberedelserne til den russiske Krig, nok ønskede Forbund med Sverrig, havde han dog alt for store Indbildninger om sin Almagt, til at tro det nødvendigt; og da man forlangte *Norge* til Løn, fandt Napoleon det uklogt at opofre Danmarks sikre Venskab for et meget usikkert Forlig med Sverrig . Alexander derimod, som naturligvis var bange for et svensk Sidehug ved Petersborg , mens han maatte samle alle sine Kræfter mod Napoleon , var ikke saa prutten , og saa' langt heller, at Sverrig forlangte Norge end Finland , og [han] bevægede England til [at] bekræfte Norges Afstaaelse, hvorimod Danmark imidlertid, naar det vilde være artigt, skulde have fuld Erstatning i Tyskland . I Foraaret 1813, da Russere og Franskmænd sloges om Hamborg , vaklede naturligvis Danmark ; men da Norge var Prisen selv blot for *Fred* med England , kunde den danske Konge naturligvis **JA:322**ikke indlade sig derpaa, og sluttede nu i Juli 1813 et fast Forbund med Napoleon , hvormed fulgte Krigserklæring mod Rusland , Prøjsen og Sverrig .

(Det lille Felttog i Meklenborg med Davoust . – Fægtingen ved

Sehested 9de December. – Freden i Kiel 14de Januar 1814. – Prins Kristjan Frederik [Norges] Konge 17de Maj. – Aftrædelse 14de Avgust. – Norges Forening med Sverrig 4de November.)

Afbrydelsen af den broderlige Forening mellem Danmark og Norge, der gennem Aarhundreder havde trodset mange Storme, og syntes ved Sverrigs mange Angreb paa den kun at have befæstet sig til ogsaa at trodse Tiden, [var et haardt Stød for os;] og der har vel faa været senere end jeg til at tro paa den historiske Virkelighed af, [hvad jeg] i mange Aar kun tog for et Blændværk, der ved første Lejlighed vilde forsvinde; men nu ansér jeg Skilsmissen for afgjort; og den Forening af alle tre nordiske Riger, som en Del iblandt os ønsker og tror ved Skilsmissen forberedt, ansér jeg for aldeles umulig.

Naar jeg imidlertid kalder Foreningen umulig, da mener jeg naturligvis ikke, det er umuligt, der kan opstaa en lykkelig Erobrer i Norden og anmasse sig de tre Kroner; ikke heller, at alle tre Riger [jo] kunde blive russiske Provinser; thi Muligheden af begge Dele kan jo ingen nægte, og Rimeligheden af det sidste er des værre i mine Øjne kun alt for stor; men jeg mener, at alt slikt vilde kun være en Sammenkobling og ingen Forening: ingen godvillig Opgivelse af borgerlig Selvstændighed; kun denne er det, jeg kalder umulig. Kunde nemlig end *Danmark* lade sin Nationalitet gaa op i en højere nordisk, der omfattede alle tre Folk, saa har dog Historien vist, at hverken Norge eller Sverrig kan eller vil opofre *deres* Selvstændighed; saa Nordens Afmagt og Ulykke under den kalmarske Union maatte gjentage sig under ethvert nyt **JA:323**Forsøg paa at sammensmelte de haarde Klipper, som briste, før de bøjes .

Vil man derimod kalde enhver venlig Forbindelse og fast Forbund en Forening, da finder jeg en saadan mellem de nordiske Riger ikke blot mulig, men lige saa rimelig som ønskelig. Sammensmelte kan Nordens haarde Stene ikke, men forbindes med den danske Kalk kan de jo ypperlig; og saaledes tror jeg, de nordiske Klippefolk ogsaa ved dansk uegennyttig Mægling kan, deres Selvstændighed uskadt, forbindes, ikke blot til en Mur mod fælles Fjender, men ogsaa til en venlig Sammenvirkning, som vil gjøre Norden Ære. Alt Storværk har sine store Vanskeligheder, og det rette nordiske Forbund til Fredens og Frihedens Tarv og til den nordiske Aands Forklaring [vil] ogsaa have sine; men i Kæmpers Fødeland afskrække ingen Vanskeligheder fra et stort Maal; og da *Sverrig*, især siden Finlands Tab, staar øjensynligst Fare for at tabe sin Selvstændighed, mener jeg, den største Vanskelighed er derved bortryddet. En anden, maaské ikke mindre, er bortryddet ved Skilsmissen mellem Danmark og Norge, og de øvrige, formoder jeg, vil ved en folkelig Oplysning om fælles bedste forsvinde af sig selv.

(Danmark inden sine gamle Grænser.)

XXXIV.

(Den 17de Oktober.)

Mine Herrer!

Det gaar paa en Maade med et Lands indvortes Tilstand ligesom med Folks inderste: at det er kun Vor-Herre og Folk selv, der kjender det, saa fremmede er derom aldeles uefterrettelige Dommere; og selv de indfødte kjender dog kun ret noget til den Kreds, de selv har levet og bevæget sig i; men i urolige eller, som det nu er Moden at sige, bevægede Tider, vil det dog altid vise sig temmelig klart, hvad der bor i et Folk, og saa lille og jævnt et Land som Danmark er nemt at oversé, naar man ellers har Øjne til det.

Saa vidt nu jeg har kunnet skjønne om Danmarks Tilstand fra 1807 til 1814 og 15, saa finder jeg, at da den første Storm var ovre, som blæste vor Flaade bort og lagde Hovedstaden i Aske, saa var Lægemidlerne værre end Sygdommen, og Freden sørgeligere end Krigen.

Betragter vi saaledes først Pengevæsenet, som man kalder Sjælen i det hele, eller *nervus rerum gerendarum*, da kom det vist nok efter 1807 i en gruelig Forvirring, da vi paa den ene Side havde lidt et umaadeligt Tab, og paa den anden Side, ved at skulle sætte alt paa Krigsfod, maatte fordoble Udgifterne; thi Engelskmændene, som regner meget bedre end vi, fortæller selv, at de danske Skibe **IA:325** og Ladninger, som man lagde Beslag paa i Fredstid og siden gjorde i Penge, gav en ren Profit af over 1½ Million Pd. Sterling, og at hvad de tog i Kjøbenhavn, var i det allermindste lige saa meget; saa naar vi dertil lægger, hvad vore Venner ødelagde, og hvad der nødvendig spildes, hvor saa meget handles, kan vi være visse paa, vi tabte i det mindste Værdien af 5 Millioner Pund eller 50 Millioner i vore Penge: et Tab, man skulde synes, vort Smule Land kunde aldrig forvinde. Men enten det nu kom af, at der gjennem en lang Fred havde opdynget sig Rigdomme af alle Slags, som man under Krigen tærede paa, eller det var Kaperierne, der smed saa godt af sig, saa er det vist, at Pengetrangen, Sorgen og Klagen først blev almindelig efter den saakaldte Pengeforandring 1813 og Freden 1814; saa jeg, som rigtig nok er en daarlig Regnemester, kan som Historiker ikke skjønne rettere, end at havde man ladt alle Kunster være, men ladt Skatter og Lønninger og al Ting stige med Tingenes virkelige Værd, givet alle Næringsveje fri og paa én Gang gjort et klækkeligt Laan, da vilde det hele jævnet sig selv.

Det skulde nu imidlertid ikke saa være; Danmark, der ikke

egentlig blev Krigsskueplads, maatte ogsaa have sin Del af Svien, sin Bankerot og Fortvivelse, og jeg anmærker det da kun her, for at give Dem en rigtig Forestilling om vor Krigstid, der, hvad den saa end foraarsagede, ingenlunde i sig selv var enten kjedsommelig eller utaalelig, men meget mere saa livlig, rask og poetisk, som næppe nogen hos os i mange Aarhundreder. Saaledes var det i det mindste i den Kreds, **jeg** kunde oversé fra 1807 til det ulykkelige 1813, da Pengeforandring og Bankhæftelse, Norges Afskærelse og de norske Forhaanelser, Tyskernes Bebrejdelser, ja, hele Verden stormede ind paa os, og vi derved alle tabte Ligevægten: bandt, hvor vi skulde løst, skjældte, hvor vi skulde trøstet, og gnavede, hvor vi skulde opmuntret; **da** først var det, Danmark bukkede **A:326** under og nedsank i en ti Aars Tid saa dybt i Armod og Mismod, Afmagt og LigeGYldighed, at jeg ikke, uden med en vis Gru, kan tænke mig tilbage til Aarene mellem 1820 og 30, da det var det sørgelige Omkvæd i alle Kroge: Hvad skal vi æde, og hvad skal vi drikke, og hvad skal vi klæde os med? og da selv de hungrieste Sjæle sjælden forlangte mere [aandelig] Føde end Elmqvists "Læsefrugter, samlede paa Litteraturens Mark", eller vel rettere: paa dens Fællede.

Nu, m. H., jeg vil gjerne tro, jeg i denne Henseende er temmelig partisk; thi en Skribent finder naturligvis altid, det er en jammerlig Tid, naar man ikke vil læse *hans* Bøger, og tror han nu tillige, som jeg længe trode, at Bøger skabe Folk, da maa Tiden fra 1807 til 14 nødvendig synes ham, ved Siden ad den fra 1820 til 30, som Himmerig mod Helvede, da **det** aabenbar var Forholdet i vor Litteratur; men dog maa jeg bemærke, at en rig Litteratur baade viser, at der er store Kræfter i Bevægelse og megen Deltagelse, og jeg maa lægge til, at der fra 1807 til 14 var lige saa meget Liv i vore Søfolk som i vore Skribenter: de eneste to Slags Folk, der havde Frihed til at røre sig; saa hvad enten det var en Overspænding, der maatte afløses af overordentlig Mathed, eller det var et nyt Liv, uheldige Omstændigheder nær havde kvalt i Fødselen, saa var lige fuldt hine Aar en lille dansk Heltetid, som vi, der levede os ind i den, siden smertelig maatte savne, og nu, da den værste Del af Skærsilden synes gennemgaaet, gladelig mindes og anbefale de yngre til nærmere Betragtning.

Det var i Maj 1808, jeg atter kom til Hovedstaden, i mit fem og tyvende Aar, da Kraften er nær ved at være paa det højeste, og Haabet derfor naturlig har sine lyseste Øjeblikke, saa Modgang og Vanskeligheder ikke nedtrykke, men hæve og forædle os; og skjønt Kjøbenhavn for en stor Del laa i Grus, var den dog i mine øjne anderledes dejlig, end da jeg efter mit Examens-Driveri forlod den. **A:327** Som en ung Skribent, der gav Haab, fik jeg uden synderlig Umage en Plads paa Valkendorfs Kollegium, og henlevede dær, i dagligt Selskab med *Sibbern*, med nys afdøde Professor *Hersleb* i

Norge og et Par andre, to af de gladeste og stolteste, virksomste og lærerigste Aar i mit Liv. Hertil bidrog det betydelig, at jeg ved Sibbern blev kjendt med *Ørstederne* og *Øhlenschlæger*, og ved Hersleb med Professorerne *Treschow*, *Sverdrup* og hele den norske Kreds, som den Gang var vor Højskoles Prydelse; men denne Kreds, saa vel som Øhlenschlæger og hans Kreds, det var jo ogsaa *danske* Nyheder: Ytringer af det samme ny, kraftfulde Liv, der i Aarhundredets Begyndelse, gennem Steffens og Thorvaldsen, med Haand og Mund havde bevidnet sin virkelige Tilværelse, og nu allerede i Danmarks Hovedstad skabt sig udmærkede Kredse, hvor man ikke trængte til at fordrive Tiden med Kløver Es og Ruder Dame, men stræbte at drage al mulig Fordel af den, før den forsvandt, trængte ikke til Vinen, for at blive munter, men sprudlede selv trods den bedste til at opmuntre selv halvdøde Folk.

Mine Herrer!

Jeg har været nær ved at fortryde mit Løfte: i Aften, saa godt jeg kan, at fremstille Danmarks indvortes Forfatning under Krigen 1807-14; thi dels er det en mislig Sag at sige noget bestemt om andres indvortes end sit eget, og dels er det i alle Maader en kilden Sag, og dobbelt saa, naar man ikke blot maa tage sig selv med, men i Grunden fremstille alt, som det saa' ud paa ens eget Stade og i den Kreds, man kunde overskue. Imidlertid vil jeg være oprigtig nok til at tilstaa, hvad De i alt Fald snart vilde mærke: at hvor stor min Frygt end kan være for at komme galt fra den Fremstilling, er min Lyst til at give den dog langt større, saa hvis jeg bringer et Offer, er det ikke til Deres, men til min egen Fornøjelse.

JA:328Ja, m. H., Ungdoms-Alderen fra nogle og tyve til nogle og tredive Aar er vor naturlige Heltetid, da Kraften nærmer sig sin Højde, og Haabet har sine lyseste Øjeblikke, det er Livets fulde Vaar og Forsommer, som vi aldrig kan mindes uden levende Deltagelse, og som vi maatte føle, var aldeles hendøset eller spildt, dersom vi ikke skulde have særdeles Lyst til at tale om den, og maatte have været grænseløs ulykkelig, hvis den ikke i ældre Dage stod for os med langt mere Lys end Skygge; og var nu disse Ungdomsaar en poetisk Gjæringstid og Kampleg for os, og traf vi under den sammen med beslægtede Naturer, og udviklede os under en levende Rørelse baade fjærn og nær, da kan under Løbet selv store Uheld have ramt og bitre Sorger knuget os, og vi blive dog partiske for de skjønne Dage, hvis Storme ere overfarne, men ved hvis Regn og Solskin *det* oplomstrede alt, hvad der siden har forlystet os, og alt hvad vi endnu tør vente skal bære ønskelig Frugt.

Vi maa derfor aldrig af nogen, endsige af de mere poetiske Naturer, forlange en *upartisk* Skildring af deres Ungdom, men kun en livlig, efter deres egen Følelse sand Fremstilling; thi det kræver ikke blot Billighed, det er vor egen Fordel, da vi derved lære at

kjende et virkeligt Livsmoment af den forsvundne Tid, se et Lysglimt, der virkelig tilhører den, og kan lettelig selv, om vi ønske det, opdage den mørke Side; og skulde De en Gang ved nøjere Undersøgelse finde, at jeg ikke uden Føje betragter mine Ungdomsaar som en lille Heltetid for Danmark i det hele, da kommer det ikke af min Upartiskhed, men af den historiske Natur, der er i os og vort Folk, saa hvad der udvortes hørte til Folkelivets Opstandelse, lykkeligvis traf sammen med den poetiske Vaar, som vor Litteratur i hine Aar unægtelig forkyndte.

Ja, m. H., at en poetisk Stjerne af første Størrelse er med dette Aarhundrede opgaet over vort Fæderneland, **IA:329** det siger jeg dristig, vis paa, at selv de fremmede, der har mindste Øje for saadanne Himmeltegn, enten har set eller vil dog snart nødes til at se det; saa det er kun Spørgsmaal, hvad den Glans betyder: om det var ved Folkesolens Opgang eller Nedgang, Skyerne rødmede saa dejlig og mødtes saa yndig med Bølgerne blaa. Hvad nemlig *Øhlenschlägers* Smaadigte 1803 spaade, det opfyldte ikke blot, det overfløj vidt hans Poetiske Skrifter 1805, – hvori Vavlunder og Aladdin ene vilde været nok til at gjøre to Digtere udødelige, – [hans] Nordiske Digte, eller Tors Rejse, Hakon hin rige og Balder hin gode, 1807, Palnatoke 1809, Axel og Valborg 1810, Correggio 1811, Stærkodder 1812. Dette alene udgjør en poetisk Rigdom, der uden Tvivl, naar den bliver ret bekjendt, vil vække selv det ogsaa poetisk rige Englands Misundelse, [men] lader sig til Lykke hverken tage med Staalhandsker eller med gloende Tænger.

Og nu begyndte *jeg* at komme med, ingenlunde for at gjøre Øhlenschläger Rangen stridig eller i det hele vinde en Digterkrans, – nej, Øhlenschläger var i mine Øjne, fra jeg saa' hans Poetiske Skrifter, en Skjald, til hvis Skulder jeg knap kunde naa, og hvis Krans jeg ej engang havde Lyst til; – men *det gamle Norden*, som han i Vavlunder og de Nordiske Digte paa Ørnevinger havde besøgt og med Falkesynd betragtet, *det*, følte jeg, var mit poetiske Hjem: en længe slumrende Kæmpetone fra Hedenold var under det høje Vaabengny og Skjaldekvad vaagnet hos mig og vilde have Ørenlyd, uden at lempe eller rette sig efter nogen af alle de ægte eller uægte Kunstens Regler, man efter de gamle Grækernes og Romeres Skrifter havde dannet sig. At nemlig disse Skrifter, hvor gode de end ellers kunde være, skulde være *vore* Idealer, og at Nordens Myter og gamle Kvad skulde hos Nordboer vige for de fremmedes, *det* var i mine Øjne saa unaturlig en Fordom og saa urimeligt et Forlangende, at, **IA:330** behandlede jeg dem ikke ganske som Tor behandlede Jætterne, da var det kun, fordi jeg manglede Kraften eller dog Forstand paa at bruge den ret.

Min Nordens Mytologi fra 1808 og mine Optrin af Nordens Kæmpeliv fra 1809 og 1811 er imidlertid i Literaturen samme Paastand paa Kæmpe-Aandens Vegne i det gamle Norden, som

jeg nu mundtlig nedlægger: at denne Aand har utabelig Ret til at raade i Norden og agter for denne sin Ret at føre et Kraft-Bevis, som man skal nødes til at lade gjælde. Ja, m. H., i den Henseende ligner jeg nu igjen mig selv langt mer end i Mellemtiden, som jeg kalder min Middelalder; og [jeg] paastaar, det skal og maa gaa ligedan med Norden i det hele, saa *den* skal ogsaa i Nyaarstiden vinde langt mere Lighed med sin Skikkelse i Hedenold, end den havde i Middelalderen, endsige da i de sidste tre Aarhundreder, som i mine Øjne var en Udskejelse fra alt det naturlige og levende, der ej kan fortsættes et Øjeblik længere, uden at føre os, som Folk, hovedkulds i den samme bundløse Afgrund, der opslugte Ægyptere, Fønikere og Romere.

Naar man imidlertid har misforstaaet mig saa grovelig, som om jeg enten vilde have Folk til igjen at bøje Knæ for Tor og Odin, eller dog til at bandlyse Kunst og Videnskab og klassisk Dannelse, fordi disse Ting ej fandtes i gamle Nord, da undrer det mig vel nu ikke længer, da jeg indsér, Misforstanden var, efter den herskende Tankegang, uundgaaelig, saa længe jeg kun *skrev* om de Ting; men nu, da jeg er kommen til Orde, maa jeg dog gribe den første Lejlighed til at fralægge mig al saadan Daarskab, som aldeles uforenelig netop med *den universalhistoriske Anskuelse*, som jeg altid fandt i Nordens Myter og stræbte alt længe, saa godt jeg kunde, videnskabelig at udvikle. Hvad jeg altid har villet og bestandig vil, er kun at bidrage mit til en levende og naturlig Dannelse, hvorunder vi stræbe at blive det største og bedste, **JA:331**vi har Anlæg og kan faa Lykke til, men spille ikke længer vore Kræfter paa at blive andet, end vi er skabte og skikkede til. Alt hvad der i Menneskenaturen og Menneskelivet er stort og ædelt, maatte vi jo vist nok ønske os; men vi skal indsé, det er i alle Maader Daarskab at ville tage mer, end man kan bære, og dobbelt Daarskab at hugge sine egne Hænder af og tænke, man kan øve Heltegjerninger med Skyggen af de fremmedes; og denne dobbelte Daarskab begik vi, saa længe vi, fremmede for Nordens Aand og paa Trods mod vor nordiske Natur, vilde aandelig forvandle os selv enten til Grækere eller Romere, Franskmænd eller Tyskere; saa det eneste kloge for et Folk er, at leve og virke i *sin* ejendommelige Aand og kun stræbe at tilegne sig saa meget af, hvad stort og godt man finder hos de fremmede, som lader sig dermed forlige og forbinde.

Dog, herom skal vi en Gang, om De har Lyst, tales nærmere ved, og jeg vil slutte Skildringen af Danmarks Tilstand i hine Aar med et Ord om vore Følelser ved *Skilsmissen fra Norge*.

Der havde jo hele 1813 været Tale nok om, at Svensken vilde have Norge; men hvem der brød sig noget om det, tænkte uden Tvivl som jeg: ja, lad ham tage det, om han kan! uden at det faldt os ind, Norge skulde erobres i Holsten. Først med December, da

Davoust kastede sig ind i Hamburg , og Fjenden forfulgte vore Tropper til Rendsborg , indtog Glykstad og oversvømmede Landet lige op til Kolding Aa , – da først mærkede vi, hvad Klokken var slaadet; men der havde lige siden Aarets Begyndelse og Pengeforandringen været en saadan Mismod og fortvivlet Ligegyldighed udbredt alle Vegne, at det var, saa vidt jeg véd, kun mellem Studenterne, især de jyske, det begyndte at brænde; men dér var det ogsaa ramme Alvor: de havde virkelig Mod paa at gaa i Ilden for Jyllands Ære og Fostbroderskabet med gamle Norge ; de vilde have |A:332 mig med, og naar det gjaldt om at rejse den jyske Landstorm til Norges Forsvar, kunde vel heller ingen være ivrigere end jeg. Det var i de første Dage af 1814, vi i Flokketal holdt Samlinger om den Sag paa Ehlers' Kollegium ; det var i alle Maader for silde taget og vilde uden Tvivl, naar det var lykkedes bedst, kun uden Gavn for Norge kostet Danmark mer, end det kunde undvære; men ligesom Majestæten erklærede os, at Studenternes Sindelag ved denne Lejlighed skulde han aldrig glemme, saaledes glemmer jeg heller aldrig de højtidelige Aftner i Kredsen af Ungersvende med Sind til det store Offer paa Fædrelandets Alter; thi saadanne Timer er i mine Øjne mange Aar værd; og skjønt det var langt fra, jeg derved fik fast Fod paa Katedret, har jeg dog immer fundet, det aldrig kunde bestiges under lykkeligere Varsler.

* *

*

(Kampen ved Odden af “Prins Kristjan” 22de Marts 1808 med Stately og Nassau , til det havde 64 døde [og] 120 saarede og maatte brændes som Vrag. Kl. 8-10½.

“De Snækker mødtes om Nat paa Hav,
 Og Luften begyndte at gløde,
 De leged alt over den aabne Grav,
 Og Bølgerne gjordes saa røde.
 Her er jeg sat til en Bøvtasten,
 At vidne for Slægter i Norden:
 Danske de vare, hvis møre Ben
 Under mig smuldre i Jorden,
 Danske af Tunge, af Æt og af Id,
 Thi skal de nævnes i løbende Tid
 Fædrenes værdige Sønner.”

1808: The Tickler tagen ved Entring af C. Wulf 4de Juni. – Turbulent strøg for Lütken 9de Juni; Seagull for P. Wulf 19de Juni; The Tigress for Schønheyder 2den Avgust.

|A:333 1809: Alart strøg for Søren Bille 10de Avgust; The Minx for H. Tuxen 2den September.

1811: The Safeguard strøg for Wiegelsen 29de Juni; The

Manly for Holm 2den September.

1812: Attack strøg for Falsen 19de Avgust.

Anholtstoget 23de Marts 1811. – Melsted , Prytz , Holsten , Buhl.
– Najadens Ødelæggelse af Dictator i Lyngør Havn 6te Juli 1812. –
Oddernæs . – Kristjansand .

“Svøm gennem Verdens Ocean,
Du Danmarks Najas, du udødelige!
Svøm evig jublende fra Land til Land
Og syng om Kæmperne i Nordens Tvillingrige.”

Dèr faldt Buhl. – Fregatten Horatio tog Bodenhoffs Skonnert 2den
Avgust under Tromsø . – Kaptajnen, Lord Stuart , beklagede i
Rapporten, at Sejeren, ved den danske Officers fortvivlede
Modstand, havde været saa blodig, og giver Skonnerten 10
Sexpundinger i Steden for 6 Trepundinger .)

[[A:334]]

XXXV.

(Den 19de Oktober.)

Mine Herrer!

De hundrede Dage er et rundt Tal, som vel ikke med aritmetisk
Nøjagtighed angiver Tiden enten mellem Napoleons anden Landing
ved Fréjus til hans sidste Slag ved Waterloo , eller mellem hans
anden Tronbestigelse og sidste Afsked; men, hvad der historisk er
langt vigtigere end alle kronometriske Snurrepiberier: det giver
Hukommelsen en bekvem Hvilepunkt, og det mageløse Skuespil et
eget Navn, hvorved det strax springer frem i sin Helhed, for hvem
der kjender det, og hvorunder Sagnet derom vil flyve fra Slægt til
Slægt, ligesom Napoleon siger, hans Ørnebanner, saa snart det
atter vajede paa fransk Grund, fløj fra Taarn til Taarn, men hvilede
først, da det naade Vor-Frue-Kirke (Nôtre-Dame) i Paris .

Ja, m. H., hvad Historien fordem har været hos alle
Hovedfolkene, og da især hos vore Fædre i det høje Norden , *det*
skal Historien blive igjen, i det mindste hos os: ikke mere ligne en
Pen, der kryber hen ad Papiret, men en Fugl, der paa Ørnevinger
sejler stolt over Tiderne, udspejder med Falkesyn de store
Begivenheder og dvæler kun ved *dem*. De vil jo ikke misforstaa mig:
jeg er selv for det meste en Bogorm, selv Skribent saa at sige fra
Barns Ben, og inderlig overbevist om, at Menneske-Slægtens

JA:335Erfaring fra Slægt til Slægt aldrig *for* nøjagtig kan føres til Bogs, da det er ved stille Granskning af *den*, ved et grundigt historisk Studium, Menneske-Naturen i hele sit Rigdoms-Dyb og Livs-Udviklingen ger efterhaanden skal komme for Lyset: Mennesket ære at forstaa sig selv; medens a at baade ved store og ved smaa Begivenheder er det tit en ved første Øjekast ubetydelig Omstændighed, der kaster Lys paa det hele. Mig kan det derfor umulig falde ind, at nedsætte enten boglig Kunst i det hele eller Historiebøger, hvori de sikre Efterretninger saa nøje som muligt er skilt fra de løse Rygter, og hvori alt, hvad der kan tjene til at oplyse en stor Begivenhed eller en Række af Begivenheder, med Flid er samlet og klogelig forbundet; men ligesom det kun til enhver Tid vil være ganske faa, der baade har den Lyst til boglig Sysse, som ene driver Værket, og de Evner og den Lejlighed, det, for at lykkes, kræver, saaledes vil der igjen forholdsvis altid kun være faa historiske Læsere; thi ét er at kunne stave sig frem i en Bog og, naar man gjør sig Umage, læse taalelig; og noget ganske andet er det, at kunne læse med den Lyst og Lethed, man maa have, for virkelig at læse Bøger baade med Nytte og Fornøjelse; og Historiebøger læser endelig faa eller ingen saaledes, uden Lysten vækkes og Arbejdet lettes ved en mundtlig Fortælling, der udelader alt, hvad kun de lærde spørge om, løber let over alt det uvæsentlige og forbinder levende det hele i én stor Personlighed.

En saadan mundtlig Historie, et saadant Fremsagn, det kan derimod, som Erfaring lærer, til alle Tider forlyste baade store og smaa; og skjønt naturligvis baade Nyttens og Fornøjelsens er i Grad lige saa forskellig som Menneskenaturen i sine Enkeltheder, saa frembringer den dog nødvendig i det hele en højere og ædlere Forestilling om den Menneske-Natur, vi alle dele, om de store Kræfter, hvormed den er udrustet, om de vidunderlige Omskiftelser og **JA:336**det mangfoldige Storværk, et eneste kort, men virksomt Liv kan avle, og endelig om den høje Oprindelse og det store Maal, der nødvendig maa høre til en Natur, saa herlig udrustet; med ét Ord: den levende Historie, der mindes de daadfulde og stiller os det forbigangne Storværk lyslevende for Øjne, *den* vækker og udvikler med Nødvendighed Tanken om det vidunderlige, det udødelige, det guddommelige i Menneske-Naturen, ikke som en tom Indbildning, men som en sand Virkelighed, der beviser sig selv. Saa længe derfor Sagnet om menneskeligt Storværk levende forplanter sig fra Slægt til Slægt, saa det gjør Oldingen veltalende og lærer Barnet at lytte, *saa* længe skal vi altid hos et Folk finde urokkelig Tro paa Menneskets Slægtskab med Guderne og Kald til Udødelighed; men saa snart Sagnet forstummer, eller, hvad der er det samme, bliver koldt og dødt, *da* synker Folket i det hele sammen i sit Støv, glemmer eller betvivler alt, hvad der hæver os over Jorden og Øjeblikket, og færdes derefter: slæber sig gennem Verden og

finder, at Døden er i Grunden bedre end Livet, fordi de kjende kun Livets Farer og Livets Møje, ikke dets himmelske Lyst og store, grænseløse Udsigter.

Dette, m. H., er heller ingenlunde nogen ny Opdagelse, det har de højere begavede til alle Tider følt, og ingensteds mere levende end i vort Norden, hvor det ikke blot i den dunkle Oldtid aldeles har passet, hvad man fortalte om de saliges Øer, hvor de hedenfarne levede, eller om Valhal, hvor Kæmperne daglig faldt, men rejste sig igjen, naar Brage slog Harpen: det træffende Sindbillede paa Kraftens Udødelighed, hvor de vældige leve i Folkesange, som daglig forstumme og daglig opstaa, for at vandre fra Mund til Mund; nej, ikke blot i vor egentlig poetiske Tid, da Brage, Hjarne og Stærkodder var alle Vegne, ligesom hos Grækerne Apollo og Muserne, Linos, Orfevs og Homer, – ikke blot da lod Folkene i Norden **JA:337** deres Helte leve med sig; men dybt ind i Middelalderen, Korstogene forbi, drog jo de islandske Skjalde og Sagamænd omkring til Kongers og Jarlers Gaarde, opfriskede overalt Ihukommelsen af forbigangen Storhed: af Olav Trygvesøns og Hellig-Olavs og Sigurd Jorsalfars, saa vel som af Tors og Rolvs, Frodes og Stærkodders Bedrifter. Ja, selv da ogsaa den islandske Kunst, der kom Naturen til Hjælp, hvilede paa sine Lavrbær, som den aabenbar hviler i de islandske Sagaer og øjensynligst i den mageløse Heimskringla, selv da følte man jo godt, det var flittig og henrivende Tale om det store i Fortiden, der skulde vedligeholde Forbindelsen mellem Himmel og Jord og vække Efterslægten til at fortsætte Forgængernes Værk, og sammenstræbe med dem til det fælles store Maal, som er det klarede Liv og udødelig Ære.

Dertil er jo i Grunden alle vore Kirker bygte, og alle vore Skoler indrettede; og skjønt det vist nok, folkelig betragtet, var en Fejl ved dem, at Talen i dem næsten udelukkende var om en overnaturlig Storhed, som hos Moses og Kristus, eller en unaturlig, som hos de romerske Helte, medens *den* Storhed, der falder Mennesket i det hele og Nordboen i Særdeleshed naturlig, blev almindelig miskjendt, glemt eller nedsat, saa var dog aabenbar Talens Tørhed, Mathed og Kulde dens største Lyde, som gjorde Kirkerne tomme og Skolerne til aandelige Tugt- og Forbedringshuse, man kom i for sine Synders Skyld og vendte gladelig Ryggen det snarest muligt.

Men tror De vel nu, m. H., at enten vore Fædre eller nogen Slægt virkelig foretrak det tørre, matte og kolde, foretrak Tale som en Bog for det fri, det friske, det vingede Ord, foretrak Død og Magtesløshed med sort paa hvidt for Liv og Kraft i Aanden? Nej, det være langt fra! for det er umuligt; men Sagen er, at vi var døde og magtesløse i Aandens Verden og maatte da nødvendig te os derefter; men [vi kan dog endnu] fryde os ved Livet, saa **JA:338** snart vi møde det, naar det kun er ét Liv, vi kan deltage i; og et saadant er nødvendig det naturlige Menneskeliv, lige saa vel i sine kraftigste

som i sine svageste Ytringer; saa naar Fortidens store Mænd og Begivenheder gjenfodes i et levende Ord, da føle vi os vel stærkest tiltrukne af vore nærmeste Frænder, vore Folkehelte, men føle os dog beslægtede med dem alle og begejstrede til, efter Kræfternes Maal og Tidens Lejlighed, at ligne dem.

Og nu, m. H., jeg vil ingeniunde prøve paa at forklare Dem Livets Hemmelighed, der hos hele Folk, Tider og Slægter er os lige saa dunkel som hos hver enkelt; men jeg vil gjøre Dem opmærksom paa den glædelige Nyhed, at der virkelig igjen er kommet Liv i Ordet om alt det usynlige, som nogen Sinde tiltalte Mennesket: Liv i Historien, saa den igjen vil blive de gamles Lyst at fortælle og de unges at høre, blive det levende Baand, der sammenknytter fjærn og nær, Tider og Slægter, det forbigangne med det nærværende, lægger Pelion paa Ossa, eller Dovre midt i Danmark, ej til at bestorme Himlen, men til at betragte den lidt nærmere, og fryde sig ved smilende Udsigter i det tilkommende. Derpaa vil jeg gjøre Dem opmærksom og tillige derpaa, at denne Oplivelse af Historien staar i uadskillelig Sammenhæng med Fornylsen af Fortidens Stovværk, uden hvilken det nødvendig bliver os dødt og fremmed, saa vi enten tage Sagnet derom for Fabel og Æventyr eller betragte det som Værk af Væsener fra en anden Verden, med hvem vi har intet til fælles, og til hvem vi da umulig kan opsvinge os.

Saaledes var det ret aabenbar i de sidste og fornemmelig i det attende Aarhundrede, da man i den saakaldte kritiske Historie sædvanlig stræbte at bevise, at alle gamle Efterretninger om Vidundere og Stovværk enten var blotte Fabler og Æventyr eller maatte, for at blive troværdige, saaledes beskæres og kalfatres, at baade Mænd og Begivenheder blev Mage til, hvad man til alle Tider kan se i det **A:339**mindste hver anden Dag, og Smaating imod Frederik den eneste og Syvaarskrigen og hvad andet, der kun lader sig tænke i saadan en oplyst Tid, som der aldrig før har været paa Jorden.

Men nu kom *Napoleon*, og forbavsede ikke blot Verden ved et enkelt Stovværk, som man kunde kalde et Lykke træf, men ragede frem i sin Kreds som en Kæmpe mellem Lilleputter, og tilbagelagde en Løbebane af tyve Aar, hvorpaa hvert Trin, Fejltrinnene iberegnedes, er et Kæmpeskridt; saa enten Lykken følger eller svigter ham, og enten man vil berømme eller laste, hvad han gjør, maa man dog tilstaa, det er ikke blot, hvad man nu plejede at kalde stort, men hvad man længe kaldte kolossalsk, gigantisk, romantisk, æventyrligt, fabelagtigt, umuligt, kun Føstre af en ophedet Fantasi, eller dog saaledes udsmykket og forvandlet af Digtere og Sagamænd, at man knap kan gætte sig til, hvad historisk der ligger til Grund, aldrig være vis paa, om det, som Sesostris og Soroaster, eller Tor og Odin, er historiske eller blot mytiske Personer, der tales

om.

Ja, m. H., skjønt jeg aldrig véd, jeg har set det paa hans lange Synderegister, saa gjorde dog Napoleon en stor Ulykke paa den saakaldte kritiske Historie, hvad jeg i mine unge Dage stræbte at bevise, ved at behandle hans Historie som en stor Folke-Myte; men da man ingen Ære vinder ved at slaa en død ihjel, skulde jeg næppe nævnet [det], hvis han ikke med det samme havde gjort den virkelige Historie en udmærket Tjeneste og, uden selv at vide det, udrevet den af Dødens Strube; men *det* har han, i det hans Daad har bidraget og vil fremdeles bidrage uberegnelig til at oplive Troen paa Oldtidens Storværk.

Lægge vi nu hertil, hvad der snart maa slaa os alle: at *Korsika* dog næppe kan være den eneste Krog, hvor endnu sent i det 18de Aarhundrede en Helt som de gamle kunde fødes, *Frankrig* næppe være den bedste, **JA:340**endsige da den eneste Helte-Amme, *Valpladsen* umulig være Menneske-Aandens kjæreste Skueplads, – se, da er Napoleon os ikke blot et Særsyn i det nittende Aarhundrede, men Herolden for en ny Række af Stormænd, som hver i sit Folks Aand og i sin beskikkede Kreds skal forklare de gamle og bevise, det er ikke blot i Bøgerne, men ogsaa i Livet, Forstanden har sin Poesi, klar, men derfor dog lige saa dyb som den dunkle hos det Folk, hver Stormand tilhører.

Medens vi derfor maa beklage, at vi hos Napoleon ej kan elske, hvad vi maa beundre, er det os dog [en] Fornøjelse at fremhæve alt det store, der udmærker og omringer ham, og vi tabe ingenlunde Modet, fordi han ender saa ynkelig; som om Storheden skulde dø med ham, fordi hans tindrende Stjerne ej taber sig, fordunklet af en højere Glans, men slukkes i et ægyptisk Mørke; han synker ikke som en Helt for sin Overmand, men gribes og pines ihjel som en Misdæder. Vi tabe ikke Modet; thi *det* bliver hans egen Sag og i det højeste Frankrigs og Italiens, af hvis Skjød han opstod, midt i den glimrende Kreds af sine tusende vældige, der dog omsider næsten alle troløse forlod ham, uden at ænse, at deres Storhed var uopløselig knyttet til hans, som den store Brændpunkt, hvoraf den Glans, de alle delte, vidunderlig udsprang.

Han ligger paa sine Gjerninger, den store Tyran; og langt være det fra os, om vi kunde, at grave ham op eller græde ham tilbage! men *hans Storhed* vil vi ikke glemme, maa vi ikke give til Pris for Dværgenes Haan, som trampe paa hans Grav; thi *den* er os ikke blot et Segl paa Fortidens Storhed, men ogsaa et Pant paa Fremtidens, naar Kræfterne, som slumre i ædlere Folkefærd, vaagne: vaagne fribaarne eller dog kun i Baand, der kan løses med Lempe, og udfolde sig da i den medfødte Glans. Med Herolden bag os, leve vi i de store Udsigtens Tid, saa det gjælder kun om, at de blive levende for os, som **JA:341**de er lyse, ja, staa lyslevende for os; da vil vi, selv graahærdede, smile ad al den Smaalighed, der

øjebliklig kan omlejre og betynde os, fordi vi endnu tør haabe at overleve den; og er vi unge, da regne vi den slet ikke, men berede os kun ivrig til at tage Del i det ny Levnedsløb, og fryde os i Haabet om den Glans, der upaatvivlelig snart vil oprinde og, i det mindste i Norden, omstraae en Kreds af Mænd og en Række af Begivenheder, der forholde sig til Napoleon med hans Kreds og hans Stortværk, som det gamle Nordens Guder og Helte, Kvad og Sagn forholde sig til Gallers og Etruskers.

Ja, hvem der har en Oldtid som vi, høster allerede anderledes Frugt af Napoleons Historie end det Folk, som intet større kjender; thi naar vi har fortalt hinanden *den*, om hvis Rigtighed det var Galenskab at tvivle, da træde vore gamle Helte os i Møde som gjenløste fra Hades, og selv Vingtors æventyrlige Bedrifter vinde billedlig Sandhed for os, da det bliver klart, vi behøve kun at tænke os alle Nordens Kæmper sammensmeltede til én, med Modstandere derefter, da har vi Tor med sin Hammer og Jætterne med Stenhjertet. – Vi skal ogsaa komme til at beundre, hvad vi elske.

[[A:342]]

XXXVI.

(Den 22de Oktober.)

Mine Herrer!

De hundrede Dage er [som sagt] et rundt Tal, som ingenlunde med aritmetisk Nøjagtighed angiver *Napoleons anden Kejsertid*, saa vi kunde bedre sige *Fjerdingaaret*; thi det var [den] 20de Marts, han holdt sit kejserlige Indtog i Paris, og [den] 21de Juni, han kom did som Høvding uden Hær. Det var altsaa fra *Foraars-Jævendøgn til Sommer-Solhverv*, han sad paa Bourbonnernes Trone; og kaldte man ham ved Ankomsten til Paris “Martsviolernes Fader”, saa maa vi, der har set Enden, kalde hans anden Regering *en Vaar uden Aar*, i alle Maader et skuffet Haab, – med mindre Napoleon i Grunden kun prøvede det Vove-Stykke, for at gjendrive alle Indvendinger mod sin personlige Storhed og for at sikre sig det over al Verden udødelige Navn, der siden hans Fald syntes at skulle kvæles i Fødselen; thi i saa Fald svarede Udfaldet ganske til hans Forventning.

Vel kan man nemlig med Føje kalde Frasagnet om de hundrede Dage en Spøgelse-Historie; thi som sit eget *Gjenfærd* bestiger han unægtelig Kejsertronen, holder Slag og nedlægger

Kronen paa ny; men en Gjenganger ved højlys Dag, der ikke blot kyser Bourbonnerne ud af Tuillerierne og ud af Frankrig, men sætter Skræk i hele **JA:343**Evropa, det er aabenbar en saa kolossalsk og virkelig Gjenganger, at Frasagnet derom, med alle Spøgelsehistoriens Fordele, er en overraskende Fortsættelse af Napoleons Heltehistorie, hvorved den springer over Graven og sikrer sin Udødelighed.

Ja, m. H., jeg er ganske vis paa, at der lige til Verdens Ende kun vil findes saare faa mere fjendtlig stemte mod enhver Fortsættelse af Napoleons Tyranni end jeg; og dog maatte jeg være en Hykler, om jeg vilde nægte, at hver Gang jeg læser om det kejslerlige Gjenfærd og Slaget ved Waterloo, gjør det mig ondt at se den vældige Kæmpe ved hvert Skridt beluret, drillet og forsinket af de parisiske Navnegjække og Frihedsnarre, og at se ham flygte for den engelske Vagtmester og den prøjsiske Husar; – saaledes fortryller Storheden mig uvilkaarlig, selv i sin tyranniske Skikkelse, fordi den staar ene, med hele Verden imod sig, ene som en Orlogsmand, der trodser Storm og Brænding, til Roret knækkes, og Skibet knuses mod en Klippe. Ogsaa derfor ønsker jeg da ret af mit inderste Hjærte Verden snart en Helt, ej mindre af Kraft, af Kløgt og Indflydelse, men frisindet, ædel og hjærtelig; da det i mine Tanker ene er en saadan ny Heltehistorie, der kan fordunkle Napoleons og skille ham ved den overdrevne Beundring, han nødvendig hos alle Storhedens Kjendere maa finde, saa længe han i Nyaarstiden staar alene; thi denne Beundring vil hos de fleste kun være alt for frugtbar og alt for kjendelig i deres Bestræbelser.

Det var [den] 26de Februar, Napoleon, efter Aftenen forud at have gjort et stort Bal i Porto-Ferrajo, indskibede sig under tvetydige Varsler paa Briggen "Ubestandighed" og tre andre Skibe, med 100 Polakker, et Par Hundrede korsikanske Skarpskytter og 400 af sine gamle Gardere, i alt omtrent 1000 Mand, under Generalerne *Drouot*, *Cambronne* og *Bertrand*; og da disse tre var de eneste af alle Napoleons Generaler, som heller vilde **JA:344**følge ham til Elba end tjene Ludvig den attende, var de i mine Øjne langt bedre værd at kjende end alle Marechallerne; men saaledes har Skribenterne hidtil ikke tænkt, derfor véd jeg meget lidt om dem.

Drouot var imidlertid en Lothringer, født i Nancy 1774, som, da han 16 Aar gammel indstillede sig til Examen i Chalons, for at komme paa Kadetakademiet, saaledes forbavsede Examinatorerne, at han uden videre blev udnævnt til Artilleriofficer, og udmærkede sig i alle Felttog, uden dog endnu 1809 at være stegen højere end til Major ved Gardens Artilleri; men ved Wagram steg han til General og var fra nu af med Artilleriet Ild-Sultanens højre Haand ved Moskva, ved Leipzig og ved Waterloo. Han overlevede det alt sammen, og da han siden blev sat under Fiskalens Tiltale, for at have været i Ledtog med Napoleon, blev han frikjendt som den, der

aldrig havde svoret andre Troskab, og rejste derpaa hjem til Nancy, uden at jeg véd, hvordan det siden gik ham.

Cambronne, en Bretagner, født i Nærheden af Nantes 1770, var 1800 af Armeens Grenaderer udraabt til "Frankrigs første Grenadér", en egen Ærestitel, som hans Landsmand Latour d'Auvergne (født 1743) havde gjort til mer end General; saa det var intet Under, at da Cambronne, som anførte Garden ved Waterloo, blev af de sejrende Englændere opfordret til at overgive sig, gav han det berømte Svar: "Garden overgiver sig ikke, den opofrer sig." Haardt saaret faldt Cambronne imidlertid i engelsk Fangenskab, blev, ligesom Drouot, tiltalt af Fiskalen, men frikjendt og trak sig tilbage til Nantes; mere véd jeg ikke om ham.

Bertrand fra Berry, hvis Fødselsaar jeg ej engang har kunnet finde, var med i Ægypten, men vakte først i Lejren ved Boulogne 1804 Napoleons Opmærksomhed, hvem han siden trolig fulgte over alle Valpladsene, ej blot til Elba, men ogsaa til St. Helena. Hans Tapperhed havde **JA:345** især udmærket sig ved Friedland og Leipzig, og som Ingeniør vandt han almindelig Beundring ved sine Donav-Broer 1809, saa det blev et Mundheld i den franske Armé: "Der er ingen Donav mer."

Da nu alle disse tre Generaler var lige saa berømte for Ædelmodighed som for Dygtighed, saa havde Napoleon unægtelig Ære af saadanne Følgesvende; thi efter det gamle Ordsprog: "Som Herren er, saa følge ham Svende", vække de en langt bedre Formodning om hans Tænkemaade, end Historien Stadfæster.

Da Skibene lettede, sagde Napoleon til Garden: "Grenaderer! Vi gaar til Frankrig, vi gaar til Paris." – "Kejseren leve!" var naturligvis Svaret, og 1ste Marts landede Napoleon med sin lille Krigshær ej langt fra Fréjus, hvor han ogsaa ved Hjemkomsten fra Ægypten først betraadte fransk Grund, og her plantede han da strax det trefarvede Flag og lod sin Proklamation til Armeen oplæse. Nu, m. H., De véd nok, jeg er ingen Beundrer af de oplæste Taler, og jeg har aldrig set Bogstaver begejstre Folk til andet end Snak; men naar man springer over Resten og tænker sig **det** levende udtrykt i Kredsen af de tusend vældige, hvad vi læser om Bourbonnerne: "Skulde **de** blive ved at regere, da maatte al Ting, selv Mindet om de uforglemmelige Dage, gaa tabt. Vi maa glemme, at vi har været Folkenes Herrer; men hvor kan vi taale, at nogen vil blande sig i **vore** Anliggender! Vi blev aldrig overvundne, det var kun to Rønningsmænd, der forraadte vore Lavrbær, deres Fæderneland, deres Fyrste, deres Velgjører. Saa griber da Ørnene igjen, som I bar ved Ulm og ved Austerlitz, ved Jena, ved Eylau og Friedland, ved Tudela, ved Eckmühl, ved Eslingen og Wagram, ved Smolensk og Moskva, ved Lützen, ved Warschau og Montmirail! Tænker I, at den Haandfuld Franskmænd, der nu er saa kry, kan udholde Synet af vore Ørne? Nej, de vil vende did, hvor de kom fra; og lad dem

regere dør, som de **JA:346**paastaar, de *har* regeret i nitten Aar! – Soldater! Kom da og stil jer under Hovedbanneret! Jeres Høvding lever kun med jer; hans Rettigheder er kun Folkets og eders; hans og eders Fordel, Hæder og Ære [er] én og den samme. Sejersgudinden skal følge os i Stormskridt, og Ørnen skal flyve med vort Folkebanner fra Taarn til Taarn, til Nôtre-Dame-Kirkens Spir; *da* kan I med Æren vise eders Skrammer, *da* kan I prange med eders Daad, da er I Fædrelandets Frelser;” – da var det Ord, som kunde henrive og maatte opflamme stærkere, jo klarere den første Spaadom gik i Opfyldelse.

Vende vi nu Blikket til Paris, da se vi kun den største Usselhed i alle Kroge. Selv for en udmærket Konge vilde det været en svar Opgave, at blive Revolutionens og Napoleons Eftermand; men derom havde *Ludvig den 18de* ikke mindste Forestilling, og de eneste ved Hoffet, der havde nogen: *Hertugen af Orleans* og *Chateaubriand*, var uden Indflydelse. Selv *Talleyrand*, som nu var ved Kongressen i Wien, synes at have været enig med Hoffet om, at den Konstitution eller det saakaldte *Charte*, som Kongen havde givet ved sin Tronbestigelse, kunde man godt efterhaanden skrive i Glemmebogen, og behøvede ej engang at skaane Armeen eller Kjøberne af National-Godserne eller Bønderne. Misfornøjelsen var derfor almindelig, undtagen i Søstæderne, som havde lidt umaadelig under Krigen med England og begyndte nu under Freden at trække Vejret; saa var Napoleon ikke kommen saa uventet, vilde han snarest fundet Modstand i Provence, hvor *Masséna* kommanderede.

[Den] 5te Marts kom Efterretningen om Napoleons Landgang til Paris og slog i første Øjeblik Hoffet med stor Forskrækkelse; men [det] bildte sig dog snart ind, det havde ingen Nød, især da Marechal *Soult*, som nys var bleven Krigsminister, udstedte sin berygtede Parolfbefaling, der begynder saaledes: “Dette Menneske, som **JA:347**nys i hele Evropas Paasyn nedlagde en Regering, han havde anmasset sig og gruelig misbrugt: Bonaparte, er landet paa fransk Grund, som han aldrig mer maatte betræde. – Hvad vil han? En Borgerkrig! Hvad søger han? Førrædere? Hvor vil han finde dem!” – Greven af *Artois*, Hertugen af *Orleans* og *Macdonald* gik til Lyon; Hertugen af *Angoulême* og hans Kone, Ludvig den sextendes Datter, som Napoleon kaldte den eneste *Mand* blandt Bourbonnerne, var i Bordeaux; *Masséna* var i Marseille. Man skrev: “Han er omringet, alle Byer lukke deres Porte for ham, han er tilintetgjort;” og man trode det formodentlig selv et Øjeblik.

Napoleon havde imidlertid ingen Nød, *Masséna* holdt sig rolig, og Marseillanerne kom for sent paa Benene; 7de Marts stødte han først i Nærheden af *Grenoble* paa en Fortrop af 800 Mand, som ikke vilde parlamentere med ham; men da lod han sin Garde rykke frem med Geværet i Armen, gik selv i Spidsen, gav sig til Kjende og

raabte: "Vil nogen slaa Kejseren ihjel, saa kan han." Det var Tropper, som havde tjent under ham i Italien; de svarede naturligvis: "Kejseren leve!"; rev den hvide Kokarde af, satte den trefarvede paa og omfavnede Garden. Kort efter kom Oberst *Labédoyère* med sit Regiment, og var den første Stabsofficer, som gik over, hvorfor han da ogsaa blev skudt, da Bourbonnerne kom igjen; og endnu samme Aften holdt Kejseren sit Indtog i Grenoble, uden anden Modstand end den, Portene gjorde, da man sprængte dem.

Dagen efter kom Greven af Artois til *Lyon*; men det var meget for silde: Tropperne vilde slet ikke høre noget om at rykke mod Napoleon; og da Prinsen sagde til en gammel Underofficer: "Kammerat! raab: Kongen leve!" svarede han meget naivt: "Nej, Monsieur! det er umuligt; jeg kan ikke raabe andet end: Kejseren leve!" (De havde den trefarvede Kokarde paa Bunden af deres Patron-Tasker; derfor kom den i Grenoble i et Øjeblik paa 6000 Hatte, **JA:348** under det Udraab: Det er den samme, vi bar ved Austerlitz eller ved Marengo.) Om Morgenen [den] 10de skyndte Greven af Artois sig fra Lyon, fulgt af en eneste Gensdarm; om Aftenen galopperede Napoleon der ind med en utallig Folkestimmel. Den 17de var Napoleon i *Auxerre*, og dér mødte han den første Marechal med trefarvet Kokarde; det var *Ney* eller Fyrsten af Moskva, som havde lovet at sætte Napoleon i Bur, men fandt sig nu i hans Garn.

Endnu den 16de Marts, da Kongen aabnede Kamrene, forsikrede han, i sit tresindstyvende Aar ej at kunne ende sine Dage bedre end ved at dø for Fæderlandet; men ved Mønstringen af Nationalgarden fandt Greven af Artois det forskrækkelig koldt; han opfordrede dem, der vilde gaa ind i Armeen, til at træde ud og lagde til: "Ingen Forvirring, ingen Trængsel, mine Herrer! Vil De behage at træde ud én for én." Men med Trængselen havde det ingen Nød: der var næppe ti i alt, som traadte frem. Natten til den 20de rejste Kongen, og næste Aften holdt Napoleon sit Indtog i Tuillierne. Kongen opslog igjen sin Bopæl udenlands, i Gent.

Af Marechallerne fik Napoleon *Ney, Davoust, Soult, Mortier* (Treviso), *Moncey* (Conegliano), *Masséna* [og] *Augereau* (Castiglione), som dog blev vraget.

I Wien fik man Napoleons Landgang at vide 8de Marts, 13de erklærede man ham fredløs, og 25de sluttedes Forbund imod ham: Rusland og Prejsen, Østerrig og England vilde stille 600,000 Mand, England betale Gildet, og ingen underhandle med Napoleon, ingen hvile, før han var tilintetgjort.

Naar franske Skribenter herved opløfte Skrig om Brud paa Folkeretten, da maa man vist nok spørge, hvad Folkeretten havde med Napoleon at gjøre; men Ministrene *Metternich* og *Hardenberg*, Hertugen af *Wellington* og Rænkesmeddens Oldermænd

Talleyrand, der **JA:349** styrede det hele, beviste herved rigtig nok, at det store Geni ingen uforsonligere Fjender har end de store Talenter i indskrænket Forstand, og at Folkenes Velfærd var dem ligegyldig; thi *den* satte de aabenbar dumdristig paa Spil, ved at erklære Napoleon, der søgte Fred, en Undergangs-Krig. Men det er ogsaa ganske naturligt, at herskesyge Statsministre og Generaler havde en selvstændig Fyrste, der ikke blot fordunkler dem, men som, ved selv at være Lovgiver, Underhandler, Krigshøvding og alt i en langt større Stil, stræber at vise, de er hartad overflødige; og desuden maatte alle Ministre i Tyskland og England og selv i Rusland, saa længe Napoleon stod, bejle til Folkegunst, hvad der var dem højst ubehageligt.

[Den] 12te Juni kom Napoleon fra Paris til Laon, og den 14de, Aarsdagen for Slagene ved Marengo og Friedland, udstedte han en Kundgjørelse, som slutter med de Ord: "For enhver Franskmand med Mod i Brystet er Øjeblikket kommet [til] at sejre eller dø".

I Brüssel var Hoved-Kvarteret for den engelsk-hollandske Armé, 110,000 Mand, anført af *Wellington*, født i Irland 1769; fortjente sine Sporer i Ostindien mod Tippto-Saib og Mahratterne; men øvede sin første europæiske Heltegjerning ved *Kjøge*, – hvorfor Slaget dér i de engelske Beskrivelser ser anderledes farligt ud end i vores, – og vandt i Portugal og Spanien først det store Feltherre-Ry, der nu skulde gaa gennem Skærsilden.

I Namur [var] Hoved-Kvarteret for den prøjsiske Hær under *Blücher*, født i Rostock 1742; var allerede med i Syvaarskrigen, udmærkede sig 1806 ved Æventyret til Lybek, og blev 1813 og 1814 Tyskernes Helt og Hertug af Wahlstadt.

Napoleons Plan var nu naturligvis at slaa hver af disse Armeer for sig; men Spørgsmaalet var, med hvilken der skulde begyndes, og han valgte den prøjsiske, fordi han regnede paa, at den gamle Husar vilde snarere komme **JA:350** Englænderne, end den svære Kavalerist Prøjserne til Hjælp; men havde han valgt, først at slaa Engelskmændene, var det uden Tvivl lykkedes; thi de laa vidt adspredte og i dybeste Ro, saa der i Brüssel var et stort Bal for Officererne den 15de Juni, da man fik Bud fra Blücher, at hans venstre Fløj i Charleroi var angreben og trængt tilbage. Engelskmændene er imidlertid Folk, der kan fatte sig, saa allerede den 16de om Morgenen havde de sat sig saa fast i en vigtig Stilling, paa en Korsvej Quatre-Bras, som Marechal Ney havde forsømt, at han hele Dagen ej var i Stand til at fordrive dem. Dette formindskede Napoleons Styrke mod Prøjserne, hvem han imidlertid den 16de om Eftermiddagen leverede et blodigt Slag, fandt haardnakket Modstand, men gennembrød dog til sidst deres Midte, og hindredes kun ved Neys Nøleri og andre uformodentlige Uheld fra aldeles at sprænge dem. Blücher, som til sidst gjorde et fortvivlet Rytterangreb, fik Hesten skudt under sig og laa en Stund

paa Valpladsen, til han ved et særdeles Lykketræf reddedes af sin Adjutant Grev Nostitz. Prøjserne havde paa to Dage mistet 20,000 Mand og maatte trække sig tilbage; men det skete i god Orden, Napoleon var for træt og svag til at forfølge rask, og Foreningen af de to fjendtlige Hære lod sig nu næsten slet ikke forebygge.

Fægtningen ved Quatre-Bras havde imidlertid kostet Wellington 5000 Mand, Hertugen af Brunsvig var falden, og da han mærkede, Blücher var slaaet, fandt han det nødvendigt at trække sig tilbage til *Waterloo*, to Mil fra Brüssel, hvor man troede alt tabt. Prinsen af Oranien, [som var] omringet, frelstes af Belgierne, som han gav sit Ordenstegn, og de hængte det paa Fanen.

([*Slaget ved Waterloo* stod da den] 18de Juni Kl. 11. Hver af Hærene omtrent 70,000 Mand og 250 Kanoner. – “Hvad vil man sige i England, om vi bliver slaaet!” var Wellingtons Opmuntring. – “Vil de ikke **A:351** snart vende Ryg?” sagde Napoleon, som stod paa Bakken ved La Belle Alliance. “Nej”, sagde Soult, “de lader sig vist først hugge ned.” Halketts Brigade, 11 Gange angreben, to Tredjedele nedhugget, bad om Afløsning blot et Kvarter; men da Wellington forsikrede, det gik ikke an, raabte de: “Saa staar vi til sidste Mand.” – (“Kommer Prøjserne ikke, saa kommer dog Natten.” – Henved [Kl.] 8 [kom] Prøjserne med: “*God save the King.*” – “Dér kommer han endelig, gamle Blücher!” – Napoleon vilde faldet; men Soult rev ham med sig, sigende: “Er Fjenden endnu ikke lykkelig nok!” – Sejren kostede over 20,000 Mand og 1000 Officerer, 15 Generaler, 45 Adjutanter. – Et Batteri beskød Træet, hvor Wellington stod, men han rørte sig ikke; han blev en Gang overfalden af Kyrasserer, men fór ind i næste Karré og var sikker. – “Gaa lidt dybere, saa finder I Kejseren!” sagde en Franskmand til de engelske Læger, da de pillede en Kugle ud ved Hjærtet.

[Den] 21de kom Napoleon tilbage til Paris; Dagen efter takkede han af, overgav sig 14de-15de Juli til den engelske Kaptajn Maitland paa Bellerophon ved Rochefort. – 24de ved Torbay og Plymouth. – 7de Avgust paa Northumberland, Admiral Cockburn. – 18de Oktober St. Helena. – 5te Maj 1821 død [dér] i Longwood.

Paris overgivet 6te Juli. – Fred 20de November, 700 Millioner. – 150,000 Mand i 5 Aar. – Kunsts kattene.

Slaget ved Waterloo, ved La Belle Alliance, ved Mont St. Jean, Søndags-Slaget. – Tiaaret 1792-1802: fra Kanonaden ved Valmy til Freden i Amiens; og [det] 1805-1815: fra Slaget ved Trafalgar til det ved Waterloo, Nelsons og Wellingtons Triumfer.)

[[A:352]]

(Den 24de Oktober.)

Mine Herrer!

Det kan umulig være min Pligt at skabe interessante Begivenheder, hvor ingen er; men det er min Pligt at springe det kjedsommelige over; og det vilde derfor være *det sikreste*, at tie rent stille med, hvad der skete fra 1815 til 1830. Men det sikreste er derfor ikke det bedste; thi saaledes er der intet Hus, jeg havde mindre Lyst til at bo i, end et engelsk Fængsel, med hel Mur til Gaden, uagtet det vist nok er *det sikreste*.

Da jeg begyndte disse Forelæsninger, var det i mine Øjne et Vovestykke, dels fordi vi alle sammen kun er Fuskere i det levende Foredrag, og dels fordi de fleste studerende har i Skolen lært at kjende Historien fra saa kjedsommelig en Side, at det er et halvt Vidunder, om den nogen Sinde vinder deres Deltagelse. Ogsaa her har det imidlertid til Lykke stadfæstet sig, at Naturen gaar over Optugtelsen, saa Danmark vil aldrig bringes til at fornægte den udmærket historiske Natur, det fra Arilds Tid har haft, og som nu, hvor den findes, vil bære de ønskeligste Frugter. Men jo mer den fryder mig, den levende Deltagelse, baade Historien i det hele og Fæderlandets **A:353**i Særdeleshed tør gjøre Regning paa, naar den blot foredrages taalelig, des bangere maa jeg naturligvis være for at lægge mindste Anstødssten i Vejen for den gode Gang, hvad dog saare let kan ske, ved at fortsætte Historien fra 1815 til 1830, eller fra Slaget ved Waterloo til Julidagene i Paris, der i mine egne Øjne falder meget tør og kjedsommelig.

Dette er ingenlunde, fordi det Tidsrum fattes *Krige*, som er værd at tale om; thi skjønt jeg ogsaa i denne Henseende er langt fra at være en Kvæker, er jeg dog lige saa langt fra at tænke, Menneske-Livet er spildt, naar det ikke bruges til at slaa Folk ihjel; og hele Evropa havde desuden 1815 faaet sin Fornøjelse af Krigen, saa man maatte alle Vegne, endsige da i det fredelige Danmark, ret være oplagt til at skjønne paa Fredens Fortrin.

At den store Mand med det samme traadte fra Skuepladsen, med Ludvig den 18de til sin Eftermand, maatte nu vist nok baade svække Deltagelsen i Frankrigs Historie og skille de andre Regeringer ved den Spore, der altid er i en stor Mands Virksomhed, enten man saa tager ham til Mønster eller gjør sig til hans Medbejler; men det kan ogsaa være meget fornøjeligt at leve med Smaafolk og se, hvad *de* tager dem for, naar de gjør deres bedste; og er vort Øje kun opladt for Storhed, da finder vi nok af *den* baade i Poesien og Historien, saa vi i det daglige Liv sædvanlig befinder os

bedst mellem Folk, som de er flest, naar de kun er godmodige, muntre og virksomme.

Vi har saaledes siden 1830 heller hverken haft store Krige eller set Heroer paa den store Skueplads; men dog har jeg hverken fundet Livet eller Historien kjedsommelig, fordi alt har vundet et livligere og lysere Udseende, fordi, med ét Ord, den Engel, Jorden mindst kan undvære: *Haabet*, er kommet tilbage; saa hvad der egentlig gjør Tiden fra 1815 til 1830 saa yderst ubehagelig, mørk og kjedsommelig, det er aabenbar den modsatte onde Aand, **JA:354**der spøger alle Vegne, i Borge og Hytter, og da naturligvis især paa Politi-Kamrene, i Stokhusene og Statsfængslerne, i Spillehusene og Svirelagene: *Fortvivelsen* nemlig, med hele sin sorte Suite: her Mistænkelighed, Angest og Uro, hist Trods eller Falskhed, Raseri eller Ligegyldighed, – et Selskab, hvoraf selv Skyggen er ubehagelig.

Laa derfor denne Tid blot 50 Aar bag os, da vilde jeg uden al Betænkelighed springe den over; men nu ligger den ikke engang i sin Helhed 10 Aar tilbage, saa dens Spor er kun alt for kjendelige, dens Skygger mangansteds saa haardnakkede, at mange fristes til at tvivle om, hvor vidt den ogsaa virkelig er forbi; og under saadanne Omstændigheder har vi saa stor Oplysning og saa meget Gavn af et frit Blik paa den forhexede, men til Lykke forbigangne Tid, at det paa en Omvej maa fornøje os.

Ja, m. H., ogsaa her maa jeg lægge Eftertryk paa **OS**; thi vi er forholdsvis altid et lykkeligt lille Folk, der faar kun Halen af de Uvejr, der trække over Evropa, er de sidste til at opgive Haabet og de første til at fatte det paa ny. Jeg vil derfor vove paa det: om jeg kan vinde Deres Opmærksomhed selv for Skildringen af denne Skærsild, eller, med et simplere, men sandere Ord: denne Knibe og Kattepine, i det jeg stræber at gjøre den saa kort som muligt, da jeg naturligvis ikke fristes til at dvæle længere end højst nødvendigt enten ved Kongresserne, fra den i Wien til den i Verona, eller ved Sand og Kotzebue, eller ved den Maintzer-Central-Inkvisitions-Kommission med alle de demokratiske og karbonariske Dagdriverier (Umtriebe), eller ved de spansk-portugisiske og sardinisk-neapolitanske Revolutioner, som var hine Dages største Statsbegivenheder.

Men inden jeg i Aften til en Prøve erindrer, hvad det var for en ny Skikkelse, *Wiener-Kongressen* stræbte at give Evropa, vil jeg udbede mig Deres Opmærksomhed **JA:355** for Stillingen, hvori Fyrster og Folk ved Napoleons Fald befandt sig til hinanden; thi dèr vil vi finde Nøglen ikke blot til de oplevede Begivenheder før og efter 1830, men ogsaa til de forestaaende.

Spørge vi nemlig, hvad den franske Revolution og det kejserlige Tyranni skulde og kunde virke paa andre Landes Folk og Fyrster, da var det aabenbar den Følelse og tilsvarende Indsigt: at

de behøvede hinanden og maatte, naar de vilde vel fare, paa det nøjeste forene deres Interesser og med den forenede Kraft virke frit til fælles bedste. *Folkene* kunde og skulde lære, at hvor megen Lyst man end af Naturen har til at raade sig selv, saa er den almindelige Selvraadighed dog det borgerlige Selskabs Grav; og *Fyrsterne* skulde lære, at er end døde Folk nemmest at styre, kommer der dog let en Dag, da man taber alt, med mindre de er lyslevende; saa selv naar man i Grunden ikke trode, *Fyrsterne* kun er til for Folkenes Skyld, gjorde man dog klogest i at regere dem efter den Forudsætning.

Naar man nu ogsaa ser, hvorledes *Fyrsterne* fra 1806 og 1808 stræbe af al Magt at vække og oplive Folkeanden, oplyse Undersaatterne om deres sande bedste og lette deres Kaar, og ser paa den anden Side 1813-15 *Folkene* rejse og opofre sig for deres odelsbaarne *Fyrster*, da synes det ved første Øjekast rimeligt nok, at Folk og *Fyrster*, uopløselig sammenknyttede i Farens Stund og kloge af Skade, vil, naar de har tilkæmpet sig Fred og Selvstændighed, kappes om at gjøre hinanden Byrderne lette og Livet behageligt.

Sikkert var dette ogsaa mangfoldiges glade Forventning og gode Forsæt, baade højt og lavt paa Straa; og jeg tvivler intet Øjeblik paa, det jo i større og mindre Grad i hele Kristenheden vil blive Følgen, saa *Fyrsterne* sætte deres Ære i at være Folkeandens Statholdere, og *Folkene* da godt finde deres Regning ved at lade dem [JA:356](#) regere; men det var endnu for tidligt; thi hvor der ikke fattedes andet, dør fattedes baade høje og lave den historiske Oplysning, der hører til at reorganisere det borgerlige Selskab i Folkets Aand og finde sig deri, hvad man lige saa lidt lærer af fremmede Folks Klassikere som af Abeceten.

Men naar nu desuden Franskmændenes Exempel fristede Folkene, og Napoleons *Fyrsterne*, langt mere end de oplyste eller skrækkede dem, saa de paa begge Sider fandt sig skuffede i deres glade Forventninger, da maatte Forholdet blive højst bedrøveligt, og nye Revolutioner udbryde, eller alt gaa Krebsgang, indtil man paa begge Sider besindede sig og enedes om en ordentlig Fremgang. Mellemtiden har vi naturligvis fundet lang, men Efterslægten vil finde den saare kort og undre sig over, at *det folkelige*, der gjennem en Række af Aarhundreder var nedsunket i Ringeagt og til sidst i Glemsel, kunde i en Haandevending gjøre sig saa gjældende, som det alt er og vorder daglig mere.

Denne store Tanke om *en Nyaarstid*, da de indfødte, odelsbaarne *Fyrster*, langt fra at skille deres Ære, Magt eller Fordel fra Folkets, vilde betragte sig som Folke-Aandens Statholdere og derved vinde Folkestemmen, saa *den*, til fælles bedste, blev Landslov, – denne store Tanke var det aabenbar, der oplivede og besjælede ikke blot *Henrik Steffens* og de andre Ildtunger, men

ogsaa Tysklands Ungdom og en Del af Fyrsterne under den store Opstand fra 1813 til 1815 ; og for mine Øjne er den tilsvarende store Begivenhed nu paa saa gode Veje, at den vist ikke ret længe vil lade sig vente; men at Haabet strax efter 1815 skulde gaa i Opfyldelse, var dog ikke at formode, var, efter Omstændighederne, som vi nu kan se, umuligt. Dertil havde nemlig Forbundet mellem Folkene og deres Fyrster været baade for kort og [for] egennyttigt, dertil havde Aandløsheden paa begge Sider været for stor, **JA:357** og dertil var endelig baade det nyfranske Frihedsbegreb og det gammeltyske Herrevæsen alt for fristende.

Naar vi derfor med Vemod blive vár, at Forholdet mellem Folk og Fyrster havde i Aarhundreder ej været saa spændt og fortrædeligt, som det blev umiddelbar efter Napoleons Fald, og er til Dels endnu, da maa vi være billige nok til at finde, der er Fejl paa begge Sider, og at hvad der gjør det meste, er mindre en Fejl end en Mangel: Mangel paa en rigtig Anskuelse af Menneske-Livet, og paa sand Oplysning om det borgerlige Selskabs Grundvold, Tarv og Øjemed.

Da nu altsaa Historien fra 1815 til 1830, naar det er *Livet*, man har for Øje, næsten ene maa dreje sig om Misgreb og om *deres* Hjærteløshed, der, under alle Haande Navne og Paaskud, stille sig mellem Fyrster og Folk og opofre begges sande Velfærd, enten for at leve stort paa deres Bekostning eller for at glimre ved politiske Kunststykker, – saa har jeg længe staaet i Beraad med mig selv, om jeg skulde prøve paa at fortælle disse Aars Begivenheder eller springe dem over, og slutte med den ny og i det hele glædelige Vending, Begivenhederne, især efter 1830, har taget.

Da nu imidlertid historiske Spring i en Tid, der ligger os saa nær og udvikler sig saa følgelig, er blevet mig alt for betænkelige, vil jeg dog vove derpaa og se, om der ikke lod sig finde en gylden Middelvej; og skjønt jeg, med al den Forsigtighed, der lader sig anvende paa en opladt Mund, næppe aldeles kan undgaa at støde an, haaber jeg dog, man vil holde mig undskyldt ved den Bemærkning, at jeg aabenbar behandler og omtaler mine egne Misgreb i det smaa ligesom andres i det store, og at man i denne Verden ej kan komme videre, end at gjøre andre samme Skjel, man selv vil nyde.

En opsminket Historie, det være sig om Enkeltmænd, Folkefærd eller hele Menneske-Slægten, er ingen Historie, **JA:358** men i det højeste en smuk Roman, og dog er Historien den Mimers-Kilde, hvoraf alle de, der nu vil arbejde paa Menneskevel, maa drikke dybt og trænge til at drikke dybere, jo højere de staa, og jo mangfoldigere deres Indflydelse er paa Folkenes Udvikling og Tingenes Gang.

Ogsaa i denne Henseende skatter jeg mig lykkelig ved at være dansk; vist nok ikke, fordi jeg tør sige, man hos os har undgaaet

Misgreb, da jeg blandt andet selv kun har begaaet alt for mange; men dels fordi vore Misgreb forholdsvis dog er lige saa smaa som vi er selv, ubetydelige mod den store Verdens, og især fordi vi er et ægte historisk Folk, saa gammelt i Gaarde og saa ensartet som faa, og saa redebont som næppe noget andet til at give Historien Ret om os selv som om de andre, til at trøste os ved, at hvad der er forbi, det er forbi, og til at indrømme, at da gjort Gjerning ej staar til Ændring, tjener det os bedst at se den i sit rette Lys, om derved end falder lidt Skygge paa os.

Ja, m. H., at vi forholdsvis er et saadant ægte historisk Folk, det er ingen Talerblomst eller Frugt af Indbildskhed, og det er af lige saa øjensynlig som glædelig Vigtighed paa en Tid, da det ikke blot er Historien, der ene kan gjøre Folk statskloge, men ogsaa aabenbar er det undertrykte Folkeliv, der maa rejse sig, den indslumrede Folkeand, der maa vaagne, og den forsømte folkelige Oplysning, der maa opelskes, hvor Tidens Opgave skal kunne løses, og en bedre Tingenes Orden gestalte sig, en i Sandhed lykkeligere Tilstand oprinde. Det sidste trænger ej til Bevis; thi hvad var det, Folkene kæmpede med Napoleon om, uden netop deres Selvstændighed, hvortil de nu følte langt dybere deres Trang og langt stærkere deres Ret end gennem mange Aarhundreder; og hvad var det igjen, der, i Tyskland saa vel som i Spanien og Italien, gjorde Folkene mismodige og misfornøjede med deres Øvrighed, uden Savnet af en *folkelig* Tingenes Orden, et **A:359**Savn, der blev lige sandt og lige smerteligt, hvor vrange og urimelige end Midlerne var, hvorved de mente, det kunde afhjælpes. Lykkelige altsaa det Folk og den Herrestamme, der er de mest historiske: er dybest rodfæstede i Hjemmet, finder sig inderligst sammensmeltede indbyrdes og forbundne med Fædrene og kan bedst taale at høre historisk Sandhed; thi hos *det* Folk er det borgerlige Selskab ikke et nyt Kunststykke, men i Grunden et Natur-Forhold, der, netop naar alle Kunstlerierne bortfalde, let gjenfødes i en betimelig Skikkelse, og dær er alle Misgreb kun Lærepenge, hvorfor sand Statsklogskab i vore Dage ej kan kjøbes for dyrt.

Det eneste, man kunde kalde tvivlsomt, var da, om vi virkelig *er* et saadant ægte historisk Folk, eller blot indbilde os det; men jeg tør paastaa, det er netop omvendt: vi *er* det unægtelig, men véd det næppe selv, var nær ved at glemme det. Sammenligne vi nemlig *vor* Historie med de andre evropæiske Folks, da gaar den aabenbar lige saa langt tilbage som Grækernes og langt længere end noget andet Riges; thi kun *vi* har, ligesom Grækerne, foran Skrifttiden en mytisk Historie og en grænseløs Sangtid og Sagtid, der aldrig er saa dunkel, den jo klarlig vidner om, baade at Danmark er et Arilds-Kongerige, og at man dær har haft synderlig Lyst til at bevare Fædrenes Ihukommelse. Med Føje kan vi ogsaa rose os af, endnu, forholdsvis, at have givet de største Prøver baade paa Kjærlighed til

vort Fædrelands Historie og paa vor Ærbødighed for historisk Sandhed. Hvad det sidste angaar, da er den Taalmodighed, hvormed vi har hørt paa Tyskernes Beskrivelse af os, det gyldigste Bevis, man kan forlange; thi vel var der i denne Beskrivelse kun meget lidt historisk Sandhed, men Beskrivelsen var saa langt fra at være smigrende, at intet kan forklare vor Taalmodighed, uden Troskyldigheden, hvormed vi tog største Delen for gode Varer, og Følelsen: at fornøden Sandhed er ingen **JA:360**Mand for broget. Og hvad nu Kiærligheden til vor Historie og vore Oldsagn angaar, da er den saa bekjendt i Evropa, at vi længe netop derfor var til Fabel, – saa længe nemlig, til en lignende Forkjærlighed ogsaa andensteds vaagnede, som den nu øjensynlig findes vaagen, eller er dog i Begreb med at vaagne, over hele Evropa.

Ja, m. H., hvilke Misgreb vi end i den sidste Tid har haft til fælles med andre Folk: *det*, at ringeagte eller forsømme vor Historie, har vi dog ikke haft, men tvært imod har baade Fyrsten og Folket vist en Forkjærlighed for den, der vel ingenlunde var overdreven, men dog i vore Dage mageløs. For saaledes at holde os netop til Tiden mellem 1815 og 1830, vor i alle Maader baade trangeste og døsigste Tid, da følte jeg mig dog bevæget til at opofre henved syv Aar paa Fordanskningen af Saxes og Snorres Krøniker for Menigmand, og mangfoldige, frem for alt Studenterne, fandt sig bevægede til et betydeligt Offer, for at Menigmand kunde nyde godt deraf, og baade Kongen og Folket tilgav mig mange Misgreb for min Kjærlighed til Fædernelandets Historie; saa baade gav Danmark et stort Bevis paa sin ægte Historiskhed, og jeg fik unægtelig Kald til at bevidne den. Vist nok kan man med rette sige, det havde været meget klogere af os, om vi, uden at gjøre os saa megen, hartad spildt Umage med Bøgerne, havde faaet Munden paa Gang, – og at uden det alt andet var spildt, har jeg selv følt, længe før jeg indsaa det –; men forholdsvis var det dog alt store Ting, at ene vi arbejdede alvorlig paa, at Fædrelandets Historie, som al folkelig Oplysnings naturlige Grundvold, skulde igjen blive Fællesgods for høje og lave. Forgjæves var denne vor Bestræbelse heller ingenlunde, skjønt den var meget utilstrækkelig; thi vel var jeg en Stund nær ved at fortvivle over, at Krønikerne ikke kunde tale for sig selv; men de har dog bidraget uberegnelig til, hos den sidst opvoxne Slægt at formindske Ubekjendtskabet med Nordens **JA:361**Helte og nære Kjærligheden til Landets Fædre; saa naar de nu komme paa Tale, som de jo visselig skal, vil de for mangfoldige være Barndoms-Venner og Kyndinger, som altid har det store Fortrin, at de kan synes rent forglemte og gjenkjendes dog smilende af os ved første Møde og vinde i et Øjeblik vor hele Fortrolighed.

Endnu maa jeg ved denne Lejlighed bemærke, at var Skilsmissen fra Norge ikke indtraadt, da var Saxes Danmarks-Krønike vist ikke bleven oversat af mig, og næppe heller til nu af

nogen anden, befandt sig i alt Fald sikkert ikke som nu i tusende Bønders Hænder; thi dels er der al Rimelighed for, at jeg snart var dragen til Norge, hvor jeg især havde min Venne-Kreds og fandt i det hele den Gang langt mere Sympati, og dels havde jeg alt en Stund, efter Nordmændenes Ønske, arbejdet paa en ny Oversættelse af Norges Krønike, uden at tænke paa Danmarks; men da Baandet brast, da følte jeg mig først rigtig *dansk*, og det gik sikkert mange som mig; saa skjønt vi ikke kan rose de store Magter for deres Udskiftning i Norden, saa komme vi dog let til at se, de herved slumpede til at gjøre en god Gjerning, ved i begge Riger at vække Fædrelandskjærligheden og lette Gjenfødselen af vore gamle Dage i et glædeligt Nyaar.

Saa meget des roligere kan vi da betragte *Kongressen i Wien* og upartisk vurdere dens Virksomhed, der vel et Øjeblik forstyrredes af Napoleons Gjenfærd, men lod sig dog ikke afbryde og gav øjensynlig Evropa i flere Henseender en ny Skikkelse.

Denne Kongres fra Oktober 1814 til Juni 1815 gjorde saa meget større Opsigt i Evropa, som der i Wien ikke blot var fuldt af Ministre, men ogsaa af kronede Hoveder; og skjønt det desuagtet var de store Magters Ministre: *Talleyrand* for Frankrig, *Metternich* for Østerrig, *Hardenberg* for Prøjsen, *Nesselrode* for Rusland og Lord *Castlereagh* og Hertugen af *Wellington* for |A:362England, der afgjorde det meste, saa var dog dette store Kejser- og Kongemøde en højtidelig Erklæring om, at Fyrsterne herefter vilde saa lidt som muligt overlade Folkenes Skæbne til deres Ministre, og [vilde] bestræbe sig for, fredelig og venlig at afgjøre deres Mellemværende.

Allerede ved Forbundet mod Napoleon var det afgjort, at Prøjsen og Østerrig saa vidt muligt skulde sættes i deres gamle Stilling, at Sverrig skulde have Norge, og at Holland og Belgien skulde forbindes til et nederlandsk Kongerige for Prinsen af Oranien; men herved var Kongressens heldige Udfald snarere forebygget end forarbejdet; thi for Belgien skulde altsaa Østerrig have et godt Vederlag, og det præjsiske Monarki, der aldrig havde hængt rigtig sammen, var saa parteret, at man strax opgav Tanken om at sammensætte det paa ny, men grundede kun paa, hvorledes det kunde komme til at indslutte omtrent lige saa mange Sjæle.

Dette Ord "Sjæle" som Ministrene i Wien, vist ikke blot til *min* Forargelse, bestandig førte i Munden, maa vi især lægge Mærke til; thi det beviser klarlig, at hvad end Fyrsterne tænkte og følte, saa var Sjæl og Krop de store Magters Ministre hip som hap; thi hvad de kaldte Sjæle, behandlede de unægtelig som bare Kroppe, da de ordnede Europas Forhold ene efter Alenmaal og statistiske Tabeller, uden at bryde sig det mindste om Folkenes Historie, Tilbøjelighed og Modersmaal; saa, naar der alligevel var Sjæle i Kroppene, maatte Følgen blive en almindelig Misfornøjelse og den

oprørende Følelse: at Kongressen var et stort Marked, hvor man vel talte meget følsomt om Menneskehandelens Afskaffelse i Afrika, men handlede aabenlyst med Sjæle i Evropa, græd over de sorte, men havde ikke mindste Medlidenhed med de hvide.

At saaledes Hollændere og Belgiere vilde forliges som Hunde og Katte, *det* var let at forudsé; saa kun de stiveste Materialister, der slet ikke ænsede det indvortes **JA:363**Menneske, kunde vente, af saa fjendtlige Elementer at sammensætte en Grænsemur mod Frankrig, som dog *det nederlandske Kongerige* efter Beregningen skulde være. Ligeledes eller endnu værre var det med *Sachsen*, som man havde tiltænkt og saa godt som lovet Prøjsen til et Plaster paa sit dybe Saar; thi naar man ogsaa vilde kalde det billigt, at skille Kongen af Sachsen ved hele sit Rige, fordi han havde været lidt ærligere mod Napoleon end de andre, saa vidste man dog godt, at Forening med Prøjsen var Sachserne selv som en Dødsdom. Da nu imidlertid Rusland ganske uventet gjorde Paastand paa Storhertugdømmet *Warschau*, der skulde faldet tilbage til Prøjsen, syntes intet at kunne redde Sachsen, uden maaské en ny Krig; og var Napoleon ikke gaaet igjen, havde Talleyrand uden Tvivl bragt den til Veje; thi ved listig at forestille, hvorledes Prøjsen, ved at faa Sachsen til Schlesien, omspændte Bøhmen, fik han lettelig Metternich til at sadle om og slutte et Forbund med Frankrig og England mod Rusland og Prøjsen. Da imidlertid den store Bussemand levede op, forligte man sig i en Hast, saa Rusland vel fik, hvad det vilde have, men Prøjsen maatte nøjes med en *Del* af Sachsen og søge Vederlag dels paa hin Side Rhinen og dels i Vestfalen og *Svensk-Pommern*. Det sidste var vel i Kieler-Freden afstaaet til *Danmark* som Vederlag for *Norge*; men dels havde Sverrig ingen Lyst til Afleveringen, og dels følte vor Konge dansk nok, til ikke at fordybe sig i Tyskland, saa han afstod gjerne Prøjsen sine Rettigheder for det Smule *Lauenburg*, Prøjsen havde tilbyttet sig af Hannover, og som dog i alt Fald grænsede til Holsten.

For nu heller ikke at komme for dybt ind i det tyske Virvar, vil vi blot bemærke, at dets Stater, før omtrent saa mange, som der var Dage i et Aar, svandt ind omtrent til saa mange, som der er Dage i en Maaned, og beholdt paa en Maade de fire Kongeriger, Napoleon havde **JA:364**oprettet, dog saaledes, at den store Titel maatte være det parterede Sachsen til Byrde, og [at] Kongeriget Hannover, ligeledes efter en formindsket Maalestok, afløste Kongeriget Vestfalen.

Begive vi os nu til *Italien*, da husker vi nok, at Napoleon havde skjænket Neapel først til sin Broder Josef og siden til sin Svoger *Joakim Murat*; og ved at slutte Forbund med Østerrig, ligesom Bernadotte med Rusland, havde Kong Joakim søgt at redde sig af det store Skibbrud; men da man nægtede ham Adgang til Kongressen i Wien, hugede han dog ilde til, og saa snart Napoleon

var landet i Frankrig, skyndte han sig at gribe til Vaaben, for, om muligt, at blive Konge over hele Italien, førend enten Napoleon eller hans Fjender kunde skjænke det synderlig Opmærksomhed. Dermed fordærvede han det imidlertid fuldelig med begge Partier, og da Neapolitanerne løb, saa snart de lugtede det Østerrigske Krudt, maatte Kong Joakim flygte til Frankrig, hvor Napoleon vel lod ham kukkelure, men vilde ikke se ham for sine Øjne, skjønt han dog vist kunde brugt ham til at anføre sit Rytteri ved Ligny og Waterloo. Efter disse Slag og Napoleons Afgang prøvede nu vel Murat, som hans Abekat, ogsaa at gaa igjen i Neapel, hvor han i Oktober ogsaa ganske rigtig landede med et Par Hundrede Mand, men blev paa Timen fanget og den 13de Oktober 1815 skudt som en Hund.

Saaledes fik da Magterne fri Hænder over Italien, og medens de nu strax lod Neapel falde tilbage til den usle Konge paa Sicilien, og Piemont og Savoyen til ham paa Sardinien, og Kirkestaten til Paven, havde de derimod ikke mindste Medlidenhed med de to gamle Republikker: *Venedig* og *Genua*, men Østerrig beholdt hele det venetianske, paa de ioniske Øer nær, som England tog under sine Vinger, og Genua forærede man højmodig til Kongen af Sardinien. For imidlertid dog ligesom at tage **[A:365]**lidt Hensyn paa Folkenes Følelser, gav Østerrig sine italienske Provinser Navn af det lombardisk-venetianske Kongerige, ligesom Rusland kaldte Storhertugdømmet Warschau Kongeriget Polen, og [man] gjorde Krakau med en lille Omkreds til en Fristat, men af et ganske eget Slags, da den fik tre Herrer i Steden for én: de tre Magter nemlig, som havde delt Polen og kunde da, om de end vilde, umulig taale, endsige beskytte, polsk Folkelighed, selv i den mindste Krog.

[A:366]

XXXVIII.

(Den 26de Oktober.)

Mine Herrer!

Det er om *Tyskheden* i og for sig selv, som den susede og brusede om vore Øren i Aarene 1815-20, jeg i Aften skulde give Besked; men for at have en god Samvittighed, maa jeg allerførst erindre, at jeg har Ord for at være næsten lige saa bitter en Fjende ad Tyskerne som ad Romerne: ad det hellige som ad det vanhellige *romerske Rige*; og da der, efter Ordsproget, ikke gaar Røg af en Brand, uden der er Ild i den, formoder jeg selv, det hænger, i dette Stykke som i flere, ikke saa ganske rigtig sammen med min

historiske Upartiskhed.

Imidlertid maa De dog ikke tro, det er saa galt, som mange af mine Bøger kan have sluttet, dels fordi man ofte læser lidt flygtig, og dels fordi jeg har fundet det alt for vidtløftigt, til Hverdagsbrug at lægge alle mine Ord paa Vægtskaalen. For det første er her nu slet ingen Tale om Menneskehad, men kun om Uforligelighed med den Tankegang, der, efter Erfaringens Vidnesbyrd, falder Tyskerne naturligt; for det andet tror jeg, der mellem Tyskerne baade kan være og har været meget bedre Mennesker end jeg; og for det tredje finder jeg, at Tyskland har i den nyere Tid udmærkede Fortjenester baade af Europas Frihed og Oplysning; saa, naar alt kommer til alt, **JA:367** vil Tyskerne næppe andensteds end i Tyskland og Danmark finde mindre Tyskerhad end hos mig.

Hele min Trætte med Tyskerne drejer sig da egentlig derom, at de vil med Vold og Magt enten have mig til at være en Tysker eller gjøre mig til et Fæ; og jeg sætter haardt imod haardt og vil ingen af Delene være, men paastaar, at lige saa lidt som Danmark er Halen af Tyskland, lige saa lidt er *Nordens Aand* en Gaardnise hos den kejserlig tyske Fornuft, men er selv en Herre i sit Væsen, der har øvet Storværk i Mangfoldighed, som den tyske Fornuft ej kunde eftergjøre, og vil øve saa fremdeles. For Resten indrømmer jeg gjerne, at hver kan være god for sig; men dermed har den tyske Fornuft hidtil slet ikke villet nøjes; derfor ligger vi i Krig om Danmark og Nordens Aand, og Tiden maa afgjøre, hvem der har Ret; thi det har i Aandens Verden altid den stærkeste.

Tyskland har store Fortjenester baade af Frihed og Oplysning i det ny Europa, følgelig store Fortjenester af Menneskeheden, som vi altid skal erkjende og paaskjønne, hvad vi saa end ellers kan have mod den tyske Tankegang og især mod dens Indflydelse paa vore Forhold, hvorved der altid sker Vold paa vor Natur, som er intet mindre end tysk.

Danmarks gamle Trætte med Tyskland angaar da ogsaa blot vor Frihed og Selvstændighed, som Tyskerne nu en Gang ikke kan finde dem i, da de én Gang for alle har sat sig i Hovedet, at Danmark hører i Grunden til det tyske Rige, tænker og taler *plattysk*, ligesom Holsten, og skulde derfor smukt, ligesom Holsten, lade sig lære at tænke og tale *højtysk*; og det nytter ikke, alt hvad vi enten af Historien eller af Naturen anføre til vort Forsvar.

Ligesom Kejser Frederik Rødskjæg i det 12te Aarhundrede vilde kuet vor Valdemar den store til at erkjende ham for Danmarks Lensherre, saaledes vilde den tyske **JA:368** Kritik i det 18de og 19de Aarhundrede ogsaa afnøde os den Bekjendelse, at, aandelig talt, var Danmark en Provins af det hellige romerske Rige, der vel kunde gjøre Oprør mod Tyskheden i Sprog og Tankegang, ligesom de gamle danske Konger mod hans kejserlige Majestæt, men [kunde] aldrig faa Ret til at løsrive sig, aldrig vinde andet end Skam derved.

Om vi end nok saa bønlig bad de strænge Dommere betænke, at vi sædvanlig ikke engang var i Stand til at udtale *sich*, endsige da til at forstaa de tyske Filosofer, saa fik vi dog kun til Svar, at det var vor egen Skyld, det var Frugten af vor Opsætsighed, vort Kjælenskab og vor Mangel paa ordentlig Afrettelse, og at for Resten alle vore Indvendinger, som ene var hentede fra Erfaringen, kunde, som empiriske, umulig rokke den rene Fornufts slutning, *de* havde gjort: at, ligesom alle de romanske Sprog kun var Fordærvelser af Latinen, saaledes var alle de gotiske, som derfor burde hedde germaniske, kun Fordrejelser af Tysken; og kunde man end se lidt igjennem Fingre med de stolte og kraftige Bjærgboer i Norge og Sverrig, [saa] kunde man dog umulig taale, at et Land som Danmark, indvortes som udvortes saa fladt som en Pandekage, vilde skyde sig i Vejret og æske Rang med Nordens Bjærg.

Se, i dette Forhold staar Danmark, eller i det mindste jeg, til Tyskerne; saa jeg kan naturligvis ikke gjælde for nogen upartisk Dommer over deres Nationalitet eller Folkedom; men jeg vil heller ingen Dommer være; jeg vil kun ytre *min* Anskuelse lige saa frit, som nogen Tysker ytrer *sin*; og den er: at Evropa maa være glad, at Tyskland fra Arilds Tid har været saa smaahugget, og at det endnu, om end storslaaet, dog er flakt baade paa langs og paa tværs; thi tænker man sig de Hoveder, som tænke og som tale Tysk, alle under én Hat, under en tysk Kejser Napoleon, da vilde det være en Magt, for menneskelige Øjne **A:369** endnu langt frygteligere end Frankrig i sin farligste Tid og at de vilde være langt strængere Herrer, følger i mine Tanker nødvendig deraf, at de er langt alvorligere og grundigere.

Vrimlede derfor Tyskland virkelig i Aarene 1815-20 af hemmelige Selskaber, som havde til Hensigt at omstyrte alle de gamle Troner og forene hele Tyskland enten til en uhyre stor Republik eller et ligedant Kejserdom, da var det vist nok godt for hele Verden, og især for Danmark, at det gruelige Anslag blev kvalt i Fødselen; men jeg skjønner ikke rettere, end at det var enten en Feberdrøm eller et rent Hjærnespind eller, hvad der vel er rimeligst, noget af begge Dele. Man har imidlertid ogsaa gjort den prøjsiske Regering Uret, ligesom *den* gjorde mange Mennesker og hele Tyskland Uret; thi det var en Spøgelse-Tid over hele Evropa, da ingen kunde gjøre ved, de blev bange for deres egen Skygge; og sagtens maatte da det prøjsiske Monarki blive angest for sin, da det hvilede kun paa den stærkeres Ret, der er en meget slibrig Grundvold.

Hvad der syntes at gjøre dette Monarkis Stilling rent fortvivlet, var den Omstændighed, at lige fra 1807 og 1808, da Napoleon parterede det, og især siden 1809, da det ny Universitet stiftedes i Berlin, havde *Prøjsen* været det hemmelige Fristed for alt, hvad der fnøs over Undertrykkelsen og havde Lyst til at gjøre Opstand, og

Regeringen havde bestandig gydt Olie i Ilden, da den i en almindelig Folke-Opstand saa' det eneste mulige Rednings-Middel mod Frankrigs Overvold. Ildtunger som *Fichte* i Berlin og *Steffens* i Breslau havde opflammet den studerende Ungdom; under Skin af gymnastiske Øvelser stræbte en anden Kæmpenatur, *Fred. Ludv. Jahn*, ogsaa i Berlin at hærde Ungdommen til Krigens Besværligheder og indgyde den en grænseløs National-Stolthed, med dyb Foragt for alt fremmed; og endelig virkede et hemmeligt **JA:370**Selskab under forskjellige Navne, hvoraf " Dydsforbundet " er blevet mest bekendt, [og] udstrakte [sin] Virksomhed til alle Sider; og hvor meget eller hvor lidet alt saadant har bidraget til Opstanden 1813 og dens lykkelige Udfald, saa bidrog det immer noget og tilskreves meget; *Steffens* fulgte *Blüchers* Hovedkvarter lige til Paris; mangfoldige Studenter gjorde Togene med, og *Jahn* anførte selv en hel Trop af sine Svingere; og under Krigen traadte en ny Ildspruder fra Rhinegnen i præjsisk Tjeneste, med sin rhinske Merkur, som Pariserne skal have kaldt den femte Stormagt, de havde imod sig.

Lægger man alt dette sammen, og lægger man til, at selv efter den Wiener-Kongres-Akt skulde der i hele Tyskland indføres folkelige Forfatninger og herske saa megen Frihed baade i Tro og Tænkning, i Tale og Skrift, i Handel og Vandel, som muligt, da indsér man let, at det præjsiske Monarki, med sine polske, sachsiske, pommerske og rhinske Bestanddele, maatte finde Anførselen for det frisindede og folkelige Parti meget ubekvem, saa det kunde let blive bange for sig selv og sine Ildtropper, der blev ved at brænde, hvor meget man end bad dem, nu, da Koldsindighed tjente alle bedst, at slaa Vand i Blodet.

Den lille Aarsag, om ikke til store Begivenheder, saa dog til stor Forskrækkelse, mange Ubehageligheder og tykke Protokoller, var *Studenter-Gildet paa Wartburg* 18de Oktober 1817, som vi derfor maa betragte lidt nærmere, end det ellers var Umagen værdt.

1817 var, som man véd, det lutherske Jubelaar for Reformationen, og Studenterne i Jena gjorde nu vitterligt, at de vilde holde en Fest i den Anledning den 18de Oktober, som var Aarsdagen [for] Slaget ved Leipzig, der reddede Tyskland fra Napoleon, og at denne Tvillingfest skulde holdes paa det gamle Slot Wartburg ved Eisenach, navnkundigt fra Middelalderen af en poetisk Væddestrid om **JA:371**Frankrigs og Tysklands Fortrin, og berømt fra Reformations-Tiden af Luthers Ophold dér, [da] han var gjort fredløs eller, som det hed, erklæret i det romerske Riges Akt. Hertil indbød Jenenserne Studenter fra hele Tyskland; men det var naturligvis kun paa protestantiske Universiteter, man ænsede det, og selv dér saa lidt, at hele Flokken kun blev imellem 4 og 500, hvoraf de halve omtrent var Jenensere. Man gik nu paa Stads, i gammeltysk Dragt, fra Eisenach op til den gamle Borg, holdt

politiske Taler, sang gamle lutherske Salmer, lyste Kirkens Velsignelse, spiste og drak og gik saa i Aftensang i Eisenach med Landeværnet, – helligt og søgnt hulter til bulter, – og sluttede med en stor Lystild paa den nærliggende Bavn. Da nu Luther 1517 havde smidt Pavens Bandbulle paa Ilden, fik en Del Studenter, som det synes, uden foregaaende Aftale, i Sinde ogsaa at smide en Del Bøger, de ikke kunde lide, eller dog Titlerne, paa Baalet, og dertil føjedes en Korporal-Stok, en stiv Pisk og et Soldater-Snørliv, der paa sine Steder i Nordtyskland var noget væsentligt ved Krigsstanden.

I en munter Tid vilde man lét ad alt dette, især i Nordtyskland, hvor man var vant til at betragte langt farligere Løjer som uadskillelige fra det raske Studenter-Væsen; men i hine mørke, mistænkelige og tungsindige Dage ansaa man det for et klart Tegn paa en gruelig Sammenrottelse mod alt det bestaaende, der snart vilde føre til en Revolution ligesom den franske eller endnu værre, og det saa meget mere, som Studenterne ved Wartburg havde taget Sakramentet paa at gjøre deres bedste til et mere alvorligt Liv og Studium, til Ophævelse af alle de saakaldte Landsmandsskaber paa Universiteterne og Oprettelse af venlig Forbindelse mellem alle tyske Studenter.

Naar nu Regeringerne behandler saadanne Smaating som Statsager, da gjør de dem naturligvis paa en Maade **JA:372** dertil, og ved at beskyldte alle Studenter for en fjendtlig Stemning mod sig, fremkaldte den prøjsiske Regering nødvendig en saadan hos mange; saa da der desuagtet ved de skarpeste Undersøgelser ingen Sammenrottelse lod sig opdage, og endnu mindre udbrød noget Oprør, er det soleklart, at Statsmændene fægtede med deres egen Skygge; thi at det ikke var **deres** Skyld, Revolutionen udeblev, det maa man med Görres, i hans forbudte Skrift “Tyskland og Revolutionen”, nu vist alle Vegne nødes til at bekjende. Man nøjedes nemlig ikke engang med at veksle Noter om Wartburg-Festen og, tvært imod Loven i Storhertugdømmet Weimar, at forbyde Udgivelsen af en Studenter-Tidende i Jena; men det viste sig snart, at *Kongressen i Aachen* 1818 fornemmelig gik ud paa at standse Indførelsen af de folkelige Forfatninger, man højtidelig havde lovet hele Tyskland, at tilintetgjøre Trykkefriheden og sætte alle Universiteterne, især Professorerne, under Politiets specielle Opsyn.

Naar man nemlig betænker, hvilken Rolle *Bøger* og *Universiteter* gennem tre, fire Aarhundreder havde spillet i Nordtyskland, at *Trykkefriheden* og den saakaldte *akademiske Frihed*, de eneste Slags Frihed, Tyskerne sætte synderlig Pris paa, der paa en Maade fandt Sted selv i det syttende Aarhundrede, skulde nu mistes i det nittende og mistes i det Øjeblik, da man med rette ventede al den Frihed, der kunde bestaa med Tronernes

Anseelse og det almindelige bedste, – det var aabenbar saa urimeligt, at den blotte Tanke derom hos en nordtysk Skribent maatte synes Majestæts-Forbrydelse mod den tyske Pallas Athene.

Tanken kom da ogsaa egentlig fra *Rusland* eller *Tyrkiet*; thi den kom først for Lyset i en Opsats af *Alexander Stourdza*, russisk Statsraad, men Søn af en Bojar i Moldau, der under Tyrkekrigen fra 1788 gik over til Russerne. Dette Omrids af Tysklands daværende **JA:373**Forfatning skulde nok været en Hemmelighed; thi der blev kun trykt 50 Exemplarer deraf til Diplomaterne i Aachen; men i vore Dage skulde Regeringerne aldrig holde andet hemmeligt, end hvad de ønsker, maa blive ret offentligt; saa hele Evropa læste snart den moldauske Visdom baade paa Tysk og Fransk. To Jena-Studente fordrede Stourdza ud, som Universiteternes Bagtaler; og da han undskyldte sig med, at han havde baade tænkt og skrevet efter højere Ordre, tjente det naturligvis kun til at gjøre Sværmerne for videnskabelig Tyskhed rent fortvivlede.

Nu var der imidlertid en anden russisk Statsraad, der ikke var fra Moldau, men fra Weimar, havde længe været Teater-Kejser i det halve Evropa, og gjaldt endnu meget i den tyske Læseverden, *Avgust Kotzebue* nemlig: han stemte i med Stourdza og gjorde Ord af, at Kejser Alexander havde sendt ham til Tyskland, for at faa tilforladelige Efterretninger om tysk Litteratur og Videnskabelighed. Mod ham, hvem man kaldte en Landsforræder, vendte sig nu det ærketyske Partis hele Raseri, til Dels vel, fordi de ansaa ham for Sjælen i det frygtelige Raad, men dog især, fordi han var meget nemmere at bestride end Ruslands Czar; og nu var det, en Student fra Jena, *Karl Sand*, ved Snigmord ryddede Kotzebue af Vejen 23de Marts 1819.

Herved fik man da den ønskeligste Anledning til at iværksætte alle Stourdzas og Kotzebues Forslag, og man gjorde mer end *det*: ikke blot Turner-Skolerne blev lukkede, men Skolemesteren Jahn blev uden videre smidt i Fængsel, for først efter 6 Aars Forløb at frikjendes og halvvejs sættes paa fri Fod; man indførte ikke blot Censur og satte alle Professorer under Politiets specielle Opsyn, men man oprettede ogsaa, hvad der i Tyskland aldrig var set Mage til: en *Central-Inkvisitions-Kommission*, der sad i Maintz fra 1819 til 28 og forstyrrede unægtelig Tysklands Rolighed langt mere, end alle dets **JA:374**Professorer og Studenter, uden at bringe andet Resultat, end at det hele var “Hexeri eller blind Allarm”.

Derimod var det ganske virkeligt, at Indbyggerne paa hin Side *Rhinen*, der følte, de havde tabt meget i fri Rørelse ved deres Indlemmelse i det prøjsiske Monarki, bad 1818 Kongen om at faa den folkelige Forfatning, der var dem lovet, og som de saa hart trængte til, men at Kongen svarede, han havde nok lovet dem en saadan Forfatning, men aldrig sagt, *naar* de skulde faa den, saa det var uforskammet af dem at kræve ham, og nyttede heller ikke, da

han dog ikke gav den, før han selv fandt det betimeligt. For Ansøgningen havde *Görres* staaet i Spidsen, og dermed var Venskabet ude mellem ham og den prøjsiske Regering; og da han nu oven i Købet skrev om Ministrenes udmærkede Greb paa at fremtvinge en Revolution, frelste kun en betimelig Flugt til Paris ham fra Jahns Skæbne. (Han blev siden, 1827, Professor ved det ny Universitet i München, hvor han lever endnu.)

Naar De nu hertil lægger *Jødefejden*, der des værre naade os mer end paa Papiret, da ser De omtrent alle de evropæiske Nyheder, vi havde at more os med fra 1815 til 1820; og De vil vist ikke nægte, det var Fattigdom; men vel maa De undre Dem over alle de Ophævelser, man gjorde af ingen Ting; thi et galt Studentergilde og et enkelt Snigmord er dog unægtelig saadanne Hverdags-Begivenheder, at de sjælden nævnes uden i de allernærmeste Aviser, i en Politi-Plakat og en Domsakt; men det maa have ligget i Luften; thi skjønt vi i Grunden alle sammen var som overøste med koldt Vand, indbildte vi os dog, hele Verden stod i Flamme, saa intet Menneske var mere sikker paa sit Liv, endsige da nogen Konge paa sin Trone. Det gik den vise heri, som det gik Daaren; thi jo mere man grunder paa at sikre sig, og jo skarpsindigere man er til at forestille sig alle mulige Tilfælde, des klarere **[[A:375]]**ser man, at der er slet ingen Ting sikkert i denne Verden, undtagen at vi alle sammen, lidt før eller senere, skal miste alt, hvad vi har; og *det* er en fortvivlet Sag, naar man, som i hine Aar, har gjort sig det til en Samvittigheds-Sag at sikre sig paa alle mulige Maader.

(Ernst Moritz *Arndt* og Brødrene *Welcker* i Bonn. – Brødrene *Grimm* og *v. d. Hagen*.)

[[A:376]]

XXXIX.

(Den 29de Oktober.)

Mine Herrer!

Talen var sidst om Spøgelse-Tiden mellem 1815 og 1820, da man i Nord-Tyskland aabenbar fægtede med sin egen Skygge, som en hemmelig Magt, der vilde omstyrte alle de gamle Konge-Troner og Hertugs-Bænke, for at forvandle hele Tyskland enten til en uhyre stor Republik eller til et ligedant Kejsersdom; og at det var en Skyggefægtning, sluttede jeg, vist nok med rette, dels deraf, at man, med alle Politiets og Inkquisitionens Argus-Øjne, ej kunde

opdage andet end nogle Papirslapper, hvorpaa der i en ledig Time eller i et forrykt Øjeblik var tegnet noget Galimatias, – dels deraf og dels af, at selv de forkerte Midler, man brugte til at kvæle den indbildte Revolution i Fødselen, ikke frembragte selv det mindste Forsøg paa en saadan.

Havde imidlertid en saadan Revolution virkelig været i Gjære og var det muligt, den kunde kvæles ved at erklære de tyske Universiteter og den tyske Litteratur Krig, da skulde jeg ikke været den sidste til at prise Fyrst *Hardenbergs* Aarvaagenhed og beundre den prøjsiske Statsklogskab; thi lige saa lidt som jeg finder mindste Drift eller Kald til at bryde en Lanse for tyske Universiteter og Messe-Kataloger, lige saa lidt ønsker jeg at leve **JA:377** den Dag, da hele det saakaldte *Tyskland*, fra Østersøen til Middelhavet og fra Weichselen til hinsides Rhinen, skulde mer end af Navn blive enten Republik eller Kejsersdom; da selv det Tyranni, Frankrig under Napoleon udøvede i Evropa, kun vilde være Smaating mod et saadant Tysklands Tyranni under sin Krigsgud, som vist ikke vilde udeblive. Den tyske Alvor og Grundighed vilde nemlig i denne Retning falde Folkene ti Gange saa besværlig som den franske Flygtighed og Overfladelighed; og vi stakkels Danskere, som har haft ondt nok ved at forsvare vores Smule Ejendommelighed mod det smaahuggede Tyskland, maatte sagtens rent opluges af det sammenloddede.

At nu en saadan politisk Enhed, der samlede alle Kræfter til *en uhyre tysk Krigsmaskine*, ej vilde være mindre ødelæggende for alt godt i Tyskland selv end udenfor det, er øjensynligt; men at det langt snarere er fra *den prøjsiske Krigsstat* end fra de tyske Universiteter, denne Fare truer Tyskland og Evropa, maa man vel finde rimeligt; saa var det for ej at ledes i Fristelse, Prøjsen opgav sin Popularitet og lagde sig ud med den tyske Videnskabelighed, da var det en Selvfornægtelse, der i det mindste maatte bringe os til at undskylde meget. Alvorlig talt maa imidlertid vi og hele Evropa ønske den tyske Videnskabelighed al mulig Frihed, og de bestaaende Riger eller dog Hovedstammer: Sachser, *Franker* og *Schwaber*, hver en Forfatning og Stilling efter Hjærtens Lyst; thi baade vil Oplysningen vinde usigelig derved, og Stammerne vil holde hinanden Stangen, saa vi kun behøve Mund og Pen til at forsvare Grænsen og rejse et Dannevirke, hvor Leddet er af Lave.

Det er nemlig min faste Overbevisning, at *det aandelige maa være frit alle Vegne* og sætter aldrig nogen Stat i Fare, med mindre den selv forgriber sig paa, hvad den umulig kan beherske og skulde derfor i det mindste være klog nok til ikke at ophidse og forbitre; **JA:378** ligesom der nok, siden Verden blev skabt, aldrig har været nogen mere ugrundet Frygt, end Frygten for, at Tysklands lærde, der aldrig har kunnet forliges om nogen Ting, ej engang om at afkaste Paveaaget, at *de* skulde sammenrotte sig mod nogen

Regering, der ikke, som Napoleon og hans Efterlignere, vil tilintetgjøre al videnskabelig Frihed.

Sværmeriet for Middelalderens Riddertid endelig, som var, hvad der forbandt en Del tyske Studenter, med Görres i Spidsen, havde jo vist nok sine store Latterligheder, som Studenterne ingenlunde vilde taale, man lo ad; men en studerende Ungdom, der slet ikke sværmer for andet, vil altid svire og sværme; og hvem skulde da ikke langt heller ønske, den sværmede for det store Fæderland, som er Folkeaadens glimrende Kreds gennem alle Tidsrum! Og skjønt jeg er langt fra at forgude Tysklands Middelalder eller at løfte Niebelungen-Lied, Heldenbuch og Minnesangene, hvori den Tid afprægede sig, til Skyerne som Kunstens Mesterstykker, saa er det dog tusend Gange værdigere for et Folk, at overdrive Beundringen for sin Aands velbehagelige Udtryk og ejendommelige Størværk, end selv at foragte og belé det. Det sidste, som, mens Latinen herskede, var Tilfældet i Tyskland, endnu langt mer end hos os, er nemlig en Aandløshed, der fører til Dyriskhed, Trældom og folkelig Undergang; det første er derimod kun den naturlige Partiskhed, hvert Folk, ligesom hver Enkeltmand, har for sit eget, som i en vis Grad derfor er uadskillelig fra ethvert kraftigt Folkeliv; saa *den* maa Folkene lære at tilgive hinanden, naar den blot ikke med verdslige Vaaben vil gjøre sig gjældende. Heller aldrig har man i Tyskland været nærmere ved at lade *Nordens* Oldtid og Middelalder vederfares Ret, end da man sværmede for sin egen; og det af den simple Grund, at Aander altid har en vis Respekt for hinanden, men Aandløshed forhaaner dem alle.

Vi komme nu til Tidsrummet mellem 1820 og 30, **JA:379** da alt sov ind i Tyskland, men Revolutioner derimod udbrod paa alle de tre fra Oldtiden berømte Halvøer: den balkanske, den apenninske og den pyrenæiske, eller i *Grækenland, Italien* og *Spanien*; og skjønt jeg, for min ringe Del, en Tid lang ingen af dem synderlig ænsede, var det mig dog slet ikke imod, at Kongres-Magterne lærte, deres Arme var dog for korte til at lukke alle Munde og styre alle Ror. Siden blev derimod Grækernes Opstand mig et af Tidens bedste Tegn, og skjønt det des værre endnu kun ser maadeligt ud med det ny Athenen, skal jeg dog udbede mig Deres særdeles Opmærksomhed for *Nygrækerne*, naar jeg har gjort Regnskab for Soldater-Oprørene i Spanien og Italien, som til Lykke ej havde stort at betyde for vor Verdensdel, men kan dog ikke forbigaa, naar vi skal blive ret vendte i de nærværende Forhold.

I Oldtiden, da Kredsen omkring Middelhavet saa godt som udelukkende udgjorde den historiske Folke-Verden (Mandhjem), da var det af Evropa egentlig kun de tre sydlige Halvøer, der kom i Betragtning: den *balkanske* nemlig, den *apenninske* og den *pyrenæiske*; og det var derfor gennem hele Middelalderen fornemmelig dèr, man fandt Spor og Levninger af Oldtidens

Dannelse. *Grækenland, Italien* og *Spanien* kunde derfor aldrig synke saa dybt i Afmagt og Ubetydelighed, at de jo beholdt historisk Mærkværdighed. Dette er Grunden, hvorfor den sidste Tids Begivenheder i disse Lande har tiltrukket sig en Opmærksomhed, de i sig selv slet ikke kunde svare til; og naar jeg med Velbehag dvæler ved *Grækenland*, medens jeg stræber snarest muligt at blive *Spanien* og *Italien* kvit, da kommer det ingeniende blot af, at Grækernes Folke-Opstand i mine Øjne er noget langt andet og ædlere end Soldater-Oprørene i *Italien* og *Spanien*, men kommer især af, at *Grækenland* i sin Kraft gjorde Menneskeheden Ære, medens *Italien* og *Spanien* **A:380** i *deres* gjorde den Skam; saa *Grækenlands* Opstandelse vilde jeg fryde mig ved, *Italiens* og *Spaniens* maatte jeg derimod grue for.

Hvilket Verdens-Tyranni der nemlig tre Gange er udgaet fra *Italien* (Statstyranniet i Oldtiden, Kirketyranniet i Middelalderen og Skoletyranniet til den Dag i Dag), kan jeg, som Historiker, umulig glemme; og skjønt Folkene lige fra Po til Strædet ved Messina synes for udmarvede baade paa Sjæl og Legeme til at indskyde anden Frygt, end spedalske og Banditter, saa er det italienske Alpefolk i Savoyen og Piemont dog stærkt og stridbart, og naar Øboerne fra Sardinien og Korsika kom til, da maa den store Korsikaner have lært os, [at] *Italien* har Jærnmænd endnu; og havde Napoleon opslaaet sin Lejr i Turin, i Steden for i Paris, da vilde han, for menneskelige Øjne, siddet ti Gange fastere.

Og hvad nu *Spanien* angaar, da har det vel aldrig været saa frygteligt for Evropa i det hele som *Italien*; men dog er hele det 16de Aarhundrede, som var *Spaniens* Velmagts-Tid, et højkrøstet Vidnesbyrd om spansk Tyranni og Grusomhed, der vilde efterladt sig blodige Spor langt videre i Evropa, hvis ikke Perus og Mexikos Skatte havde lokket dem til at kaare sig deres egentlige Skueplads paa hin Side Verdenshavet. Da nu derfor Amerika har løsrevet sig, og Trediveaars-Krigen, Spanierne har ført især med sig selv, viser os, at de er endnu lige rovgjerrige og blodtørstige, og i de nordlige Bjærg egne stridbare nok, saa kan Menneskevennen lige saa lidt ønske, at *Spanien*, som at *Italien* eller *Tyskland*, skulde med samlede Kræfter blive i Stand til at vise Evropa, hvad det fører i sit Skjold.

Ligesom jeg derfor, ved Talen om de nordiske Rigers Forening, har bemærket, at Folk, som vil nøjes med deres eget og har Lyst til fredelig Virksomhed, er allerbedst tjent med at udgjøre Smaariger, saaledes maa jeg i Henseende baade til *Tyskland* og *Frankrig*, *Spanien* og *Italien* be **A:381** mærke: at jo mere de deles, des bedre, og jo helere nogen af dem kan virke, des værre for Evropas Fred og Frihed. Det er derfor en velsignet Styrelse af Forsynet, baade at *Tyskland* og *Italien* gennem mange Aarhundreder har været saa smaahuggede, og at selv *Frankrig* og *Spanien* er befolkede med

saa uensartede Stammer, at vi tør haabe, *de* ogsaa snart vil dele sig i modsatte Riger, som holde hinanden Stangen.

Betragte vi fra denne Side de nye Revolutioner, som alle gaa ud paa at samle Kræfterne, især til Krigsbrug, i det mindste saa vidt som ethvert Sprog strækker sig, og at udslette alle de Ejendommeligheder, der modsætte sig Indretningen af en saadan stor og frygtelig Krigs-Maskine, da se vi Grunden, hvi den franske Revolution, der til en vis Grad lykkedes, blev Europas Fred og Frihed saa farlig, og vil være glade ved, at de spansk-italienske Revolutioner aldeles mislykkedes, og inderlig ønske, at den tyske Revolution, der til visse er i Vente, maatte kunne forebygges, eller dog det længste muligt forsinkes; da et Rige, der efter Sproget strækker sig fra Østersøen til Middelhavet og fra Weichselen til hinsides Rhinen, vilde med den tyske Stridbarhed, Skarpsindighed og Stolthed, under *sin* Napoleon, *sin* Krigsgud, paalægge Verden de tungeste Lænker, den endnu har baaret.

Havde det derfor virkelig, som den præjssiske Regering syntes at tro, mellem 1815 og 1820 været i Gjære at forvandle hele Tyskland enten til en uhyre stor Republik eller et ligedant Kejsersdom, da maatte baade vi og alle Folk være glade ved, det gruelige Anslag kvaltes i Fødselen; men som sagt: det var aabenbar blind Allarm, siden der end ikke lod sig fremtvinge det mindste virkelige Forsøg derpaa. At imidlertid Ideen derom spøjte i mange nordtyske baade Studenter- og Professor-Hoveder, *det* er ganske rigtigt; men tror nogen, den kan uddrives, ved alle Vegne at stramme Baandene og forknytte Stillingen **A:382**til det yderste, da tager man mærkelig fejl; thi just derved næres og styrkes den; saa hvad vi ret inderlig vil ønske Tyskerne, baade for deres egen og for vores og for hele Verdens Skyld, skal være: at enhver af Stammerne maa faa det saa frit og godt i deres Kreds, at de ikke i Fortvivlelse nedbryde alle de Dæmninger, Natur og Historie har rejst, og oversvømme alt.

Denne lille Episode om Tysklands Enhed er naturligvis kun en Følge af, at jeg sidst til Dels glemte, hvad jeg vilde sagt; og det var vist nok galt; men derfor maatte jeg dog ikke fortie, hvad der i mine Tanker trænger til at siges, da den Prosit, som kom sent, er bedre end aldeles ingen. – Og nu til Tingen, som vi egentlig i Aften skulde have for: *Soldater-Oprørene* nemlig paa *den pyrenæiske* og *apenninske Halvø*.

Det var lige Nyaarsdag 1820, en lille Del af den spanske Armé ved Cadix gjorde Oprør under Astureren *Riego* og Galicieren *Qviroga*, som begge havde udmærket sig i den spanske Opstand mod Napoleon; men for at kunne betragte Sagen i sit rette Lys, maa vi gaa lidt tilbage til Kong *Ferdinand den syvendes* Tronbestigelse 1814.

National-Forsamlingen eller de saakaldte Cortes, der under Opstanden regerede Landet, havde [Aar 1812] givet det en ny

Forfatning efter fransk Snit og bestemt, at Ferdinand ikke maatte hyldes, før han havde besvoret den; men derom vilde han intet høre, da han kom til Spanien, fik strax en Del af Armeen til at hylde sig ubetinget og mærkede, at den ny Forfatning i Landet selv fandt megen Modstand. Ferdinand holdt derfor uden videre sit Indtog i Madrid, opløste Cortes med Vold [og] lod de mest højrøstede Medlemmer fængsle. Vel havde han i sin Kundgjørelse desangaaende lovet at sammenkalde Rigsstænderne eller Cortes paa ny og selv give Spanien en Forfatning, der sikrede mod alt Despoti og gav **JA:383**Folkestemmen sin tilbørlige Indflydelse; men langt fra at holde sit Ord, før han, eller de, han lod regere for sig, saa tyrannisk afsted, at Folk i Tusendtal maatte ligge i Lænker eller rømme Landet, og deriblandt de fleste bekjendte Mænd, der havde kæmpet for hans Trone, da han selv i Fejhed forlod den.

Her var unægtelig den gunstigste Lejlighed for de store Magter til paa én Gang at vise baade deres Omhu for Menneske-Ret og deres Stats-Klogskab; thi Ferdinands lige saa ukloge som uædle Fremfærd maatte nødvendig bringe de kjækkeste til Fortvivelse og forstyrre den almindelige Rolighed, Magterne til enhver Pris stræbte at vedligeholde.

Udbruddet foranledigedes ved Samlingen af en Krigshær ved Cadix, som skulde indskibes til det spanske Amerika, der havde revet sig løs og var alt blevet mange Tusende Spanieres Grav, uden at der var mindste rimeligt Haab om, at det ny Tog vilde faa et bedre Udfald end de forrige. Da var det, som sagt, *Riego* gjorde Oprør den 1ste Januar 1820, befriede *Qviroga*, som med nogle Tusend Mand for Oprørsplaner var fængslet, og rejste Banner for Forfatningen af 1812; og skjønt det kun var med en Haandfuld Tropper, Oprøret begyndte, udbredte det sig dog snart til hele Krigshæren, saa Ferdinand allerede 7de Marts bekvemmede sig til at besværges og indføre Forfatningen af 1812.

Dermed var Roligheden imidlertid ingenlunde vunden; thi denne Forfatning, som aldrig kunde trives i Frankrig, hvor Grundsætningerne havde hjemme, kunde [det] da langt mindre i Spanien, hvor de var fremmede Varer; og herved fik de store Magter Mod til at blande sig i Spaniens indvortes Anliggender, og paa Kongressen i Verona i Slutningen af 1822 blev det besluttet, at en fransk Armé skulde rykke ind i Spanien og skaffe Ferdinand den Enevoldsmagt igjen, han saa gruelig havde misbrugt. I Følge **JA:384**heraf rykkede da i April 1823 en fransk Hær med en Del spanske Flygtninger ind og fandt i det hele ubetydelig Modstand; men kun forgjæves stræbte England, der ingen Del havde taget i Verona-Kongressen, at mægle Forlig; thi de, der havde Kongen og Magten i Hænderne, vilde ikke tilstaa den mindste Ændring i en Forfatning, der dog aabenbar havde den største Del af Folket imod sig. Kongen havde man nødt til at forlade Madrid og førte ham til

sidst rent ud som Fange til Cadix, hvor Skuespillet endtes med Stadens Overgivelse til Franskændene 1ste Oktober 1823.

Uagtet det var de engelske Officerer forbudt at tage Tjeneste paa nogen af Siderne under denne Kamp, var der dog nu som immer nogen, der ikke kunde bære sig, og blandt dem gjorde Sir *Robert Wilson* saa megen Opsigt, at jeg maa bede Dem lægge Mærke til ham. Det er imidlertid ikke for det, han udrettede; thi skjønt han fægtede tappert under *Qviroga*, var Hjælpen dog ubetydelig; men *Wilson* var engelsk General, havde tjent mod Napoleon baade i Rusland og lige til hans Fald, og bar derfor de ypperste baade prøjsiske, russiske og østerrigske Ordener, som man nu, uagtet ingen af disse Magter havde erklæret Spanien Krig, tog fra ham, hvad naturligvis gjorde et meget ubehageligt Indtryk paa alle upartiske i Evropa .

Ferdinand havde vel nu igjen lovet almindelig Tilgivelse og en passende fri Forfatning; men sine Løfter var han ingen Slave af: *Riego*, efter alt hvad man kan skjønne, en udmærket ædel Mand, blev henrettet; *Qviroga* reddede sig kun ved Flugten; *Mina* ligeledes; og skjønt der blev en fransk Hær liggende i Spanien til 1828, for at holde Orden, vedblev dog alt at være i den yderste Forvirring; og da Ferdinand ikke paa ny vilde indføre Inkquisitionen, skete der ogsaa Oprør af de saakaldte apostoliske (*Amarillos*: gule, *Negros*: sorte) , for at sætte hans Broder *Don Carlos* paa Tronen.

[A:385] Dette blev endnu værre, da Ferdinand , som ingen Sønner havde, forandrede Arveloven til Fordel for sin Datter *Isabella*; og da han døde 29de September 1833, udbrød der strax en Opstand i de *baskiske* Provinser til Fordel for *Don Carlos* , som endnu vedvarer. Herved saa' naturligvis Enkedronningen *Kristine* fra Neapel [sig] nødt til at kaste sig i Armene paa de liberale, og [hun] har omsider maattet antage Forfatningen af 1812; men det er aabenbar en falsk Stilling, hendes Regering er afmægtig indtil Usselhed, og der er næsten ingen Ende at se paa Ødelæggelsen.

(Spaniens Deling i *Kastilien*, *Aragonien* og *Granada*.)

Portugal havde gjennem hele det 18de Aarhundrede staaet under Englands Formynderskab, og desaarsag sendte Napoleon en Armé der ind under *Junot* 1807, ved hvilken Lejlighed Kongehuset gik til Brasilien paa en engelsk Flaade. *Wellington* nødte imidlertid allerede 1808, efter Slaget ved *Vimeira*, Frankrig til at rømme Portugal . (Hoffet blev i Brasilien til 1821. – *Don Miguel* 1823–24. – Kong *Johan* død 1826. – *Don Miguel* Regent 1828. – *Don Pedro* 1831. – *Napier* 1833. – 1834 afrejste *Miguel*.)

(Den 31te Oktober.)

Mine Herrer!

Latinens Regerings-Tid har naturligvis været Poesiens Helvede; saa det er næppe min Skyld, at jeg kun har opdaget én poetisk Side ved Verdens-Historien fra Korstogene til den franske Revolution, [og det] er "*de lange Rejser*" og hvad dermed staar i Forbindelse; og skjønt Evropas Tog til *Amerika* vel for en stor Del maa kaldes en Helvedes Poesi, saa blev dog Amerika bestandig mere i den gamle Verdens Øjne et Himmerig paa Jorden, hvor de begjærlige ventede at gribe Guld med Gjæving, og de fredløse at finde et Hvilested efter al deres Trængsel. Og det klareste Bevis paa, hvor højt Evropa trænger til en borgerlig Reformation og Gjenfødelse, er den Udvandrings-Lyst, der, især siden Napoleons Fald og under den dybeste Fred, uimodstaaelig driver Folk i Tusendtal fra deres Hjemstavn og Fædermeland did over Verdenshavet.

Ja, m. H., alt hvad man nu om Stunder bebrejder *Stats-Systemet i Evropa*, – og Gud véd: hvor man tør, er det ikke lidt, – det er i mine øjne dog kun Smaating imod, hvad Historien, uden at ville det, maa vidne imod det: hvad der ligger i den unægtelige Kjendsgjerning, at Udvandringen tiltager Aar for Aar, skjønt sagtens ni af ti Udvandringer mislykkes, og at selv Til [JA:387](#)ladelsen til i Fortvivlelse at søge Død eller Brød betragtes som en Naade, det endog tit kan være statsklogt at nægte. Sandelig, det er paa Tiden, at man skjænker den virkelige og nærværende Ulykke nogle af de Taarer, man ødsler bort paa Romaner og Skuespil, og lader skikkelige, arbejdsomme, tarvelige, men fortrykte og fortvivlede Folk nyde godt af den Medlidenhed, man saa ilde har stedt paa Mordere, Tyve og Skjælmer og alle Slags fordærvede Mennesker.

Man raaber over hele Evropa paa at afskaffe Dødsstraffen og gjøre Fængslerne hyggelige; og *det* ler naturligvis alle Misdædere ad; men alle skikkelige Folk skulde grue derved; thi var end ikke al Nænsomhed over Mordere Grusomhed mod alle andre: over *Fængslerne* glemmer man aabenbar *Hytterne*, som falde ned, mens man gjør Fængslerne ved, fordi al Ting, ogsaa Fængselsbygningen, gaar nu ud over *dem*. – Nu, m. H., De vil vel tro mig, jeg siger dette hverken for at skumle over Regeringerne eller for at nedslaa den Smule Mod, vi har, med en fortvivlet Skildring af det nærværende; nej, men jeg siger det, fordi det er mig umuligt at tale om Amerika og tænke paa Udvandringerne der til og endnu videre til Nyholland, Udvandringer, som endogsaa har begyndt at række os, – [jeg] kan ikke levende betragte dette Forhold, uden at det bløder lidt i mig, uden at jeg nødes til at oplede de sande, menneskelige Grunde til

en saadan Rømning fra den moderlige Jord og den dannede Verden, og uden at drives til, saa godt jeg kan, at lægge alle dem, der vil høre mig, paa Hjærte, *hvor* det egentlig er, Skoen trykker: hvoraf det er, Uroen, Misfornøjelsen, Fortvivlelsen især opstiger, og hvor man skal søge og finde de rette Hjælpemidler.

Dette vilde jo vist nok være aldeles unyttigt, dersom det virkelig enten var Regeringernes Vilje at ødelægge Folk og Riger, eller Statsmænds og Skribenters Forsæt at **JA:388**vildlede dem; men det er ingenlunde Tilfældet: Regeringerne holder naturligvis alle Vegne paa deres Magt og Myndighed, dels fordi de uden den slet intet kan udrette, og dels fordi man i Regelen gjerne holder paa, hvad man har; men for Løjers Skyld at gjøre Land og Rige ulykkelige, *det* hører kun til et enkelt Afskum, der, som Don Miguel, aabenbar ikke har hjemme paa Tronen, men under Galgen; og det er saa aabenbar baade Regeringernes Ære og Fordel, naar Rigerne opblomstre, at de i Regelen altid ønske, det maa ske, og vil, naar det ikke kræver for store Opofrelser, arbejde derpaa. Og hvad nu deres Raadgivere, budne og ubudne, angaar, da vil de jo enten det samme, eller vil dog gjøre sig vigtige og helst raade saaledes i Dag, at man ikke i Morgen skal bede dem tie stille; saa med de faa Undtagelser, hvor de selv er Parti, vil de sikkert raade det bedste, de véd.

Se, under disse Omstændigheder, da det meste af Staternes og Folkenes Ulykke kun rejser sig af en vrang Statskunst, af et voxende Ubekjendtskab med de indvortes og udvortes Livs-Forhold og deraf udspringende Misforstand, som hele vor Dannelselse har gaaet ud [paa] at frembringe, – under disse Omstændigheder kan det til visse nytte at blive opmærksom paa Skaden, og nytte mer, jo yngre vi er, jo mindre de herskende Fordomme har slaaet Rod i vor Tankegang; thi Folke-Stemmen vil herefter i hele Kristenheden blive Regeringernes ypperste Statsraad; saa det gjælder kun om, at Folket lærer at kjende sit sande Tarv og faar Mund til at klare det, kan selv sige Ordet ud: at det er *Frihed og det daglige Brød*, de fremfor alt andet trænger til, og altid Mangelen paa en af Delene, der driver *dem* ud, det er Landenes Gavn at beholde; men at det slet ikke er, hvad man nu sædvanlig kalder *Folkefrihed*, nemlig hel eller halv Overtagelse af Regeringens Forretninger, – thi af den Frihed har man f. Ex. mer end nok i Norge, uden at Smaafolk derfor **JA:389**finder sig bedre, – men *Samvittigheds-Frihed, Tale-Frihed* og *Nærings-Frihed*; og at det er *det daglige Brød*, ikke som det tiggens eller gennem Fattig-Væsenet aftrodes *dem*, der knap har det selv, men som det kan ærlig fortjenes og ædes i Ansigtets Sved; – disse Ting er det, hvorfor man bestemt ikke opofrede gamle Vaner, nedarvede Tilbøjeligheder og den mangfoldige Lejlighed, den gamle Verden giver til at nyde og forskjønne Livet, kjøbte ej med saa store Ofre og søgte ej med saa store Farer og under saa

tvetydige Varsler paa hin Side Verdenshavet, – hvis man sædvanlig fandt det i Hjemmet, hvor man dog sædvanlig vilde finde det, naar det borgerlige Selskab betragtedes naturlig og styredes simpelt.

Det er nemlig ganske vist, at al den *Tvang*, Regeringer kan lægge enten paa Samvittigheder eller Munde eller lovlige Næringsveje, den koster *dem* Anstrængelse og Folket endnu langt mer end Penge; medens *Friheden* slet intet koster, men indbringer usigelig meget, ved den indvortes Tilfredshed og Munterhed og den udvortes levende Rørelse i alle Retninger, den nødvendig frembringer. Og det er lige saa vist, at medens denne Frihed vilde hjælpe mange med Æren til det daglige Brød, som nu maa lede om det, og trøste mange over, at det faldt lidt knapt, saaledes vilde i Regelen den hele Brødsorg snart slukkes, naar man ikke i sine Skatteberegninger gik ud fra det Spørgsmaal: hvad Staten efter et vist abstrakt Begreb krævede, men: hvad de Mennesker, der virkelig udgjør det borgerlige Selskab, uden Forarmelse eller dog betydeligt Afsavn kan undvære.

Der er i Folkenes som i Enkeltmandens Levnedsløb Uheld og Trængsels-Tider, som ingen Klogskab kan forebygge, og kun Taalmodighed lindre; men saadanne Landeplager som Krig, Pest, Misvæxt og deslige finder ogsaa Folk sig ret taalmodig i; men naar Livet, midt under Sundhed, Fred og Frugtbarhed, bliver lige saa trangt eller **A:390** endnu trangere, *da* brister Taalmodigheden, *da* hersker Fortvivlelsen, *da* oprøres man mod Lovene og begaar enten i det smaa eller det store alle Haande Forbrydelser, *da* gjør man Oprør eller slaar man sig til Drik, *da* spiller man i Lotteriet, *da* gaar man i Latinskole for et lille Levebrød, *da* vandrer man ud eller giver sig under Fattigvæsenet, – alt efter den indvortes Beskaffenhed eller udvortes Anledninger, – ikke fordi man har Lyst til nogen af Delene, men fordi man synes, man kan ikke faa det værre, end man har det, og kan da, ved hvilken som helst Forandring dog maaské faa det lidt bedre.

Ogsaa i den Henseende maa *vi* prise vor Lykke, men dog egentlig kun, fordi Ulykken har naat os saa sent og hidtil i saa ringe en Grad, at naar vi opdage Grunden, da kan der hos os let raades Bod derpaa, før det bliver for silde. Og med det Ønske, at Skibet, der nys gik fra Aarhus til Amerika med danske udvandrende, som nok var det første, ogsaa maa blive det sidste, og blive det, ej fordi den sidste ærlige Udvej spærres de fortvivlende, men fordi Fortvivlelsen ophører, og Haabet smiler, – med *det* ønske vil jeg i Tankerne gaa over til *Amerika* og se, hvad jeg i Korthed kan sige derom.

De gamle ægyptiske Præster fortalte, at *Atlantica*, en Stump, ikke mindre end hele den øvrige Verden, var i ældgammel Tid revet løs og ført mange Tusend Mile ud i Verdens-Havet; og hvor de havde den Aabenbaring fra, véd ikke jeg; men hvad enten Amerika

er revet fra den gamle Verden eller *den* fra det, saa kan jeg umulig forestille mig andet, end at de fra først af har hængt sammen, saa ikke blot Østersøen, men ogsaa Middelhavet var forsvarlig lukket, og Verden vel befæstet med Andesbjergene mod alle Storme fra Vesten. Dette er nu sagtens en ørkesløs Anmærkning; men da det falder alle Mennesker [naturligt] at afrunde deres Ejendomme, hvor de kan, synes det mig rimeligt nok, at vi ogsaa gjør det **JA:391** med hele Fastlandet, som er i Tankerne vor fælles Ejendomme, og som dør i et Øjeblik, uden nogens Skade, prægtig lader sig afrunde.

Om det nu var mer til Gavn eller til Skade, at Amerika og vi fik Verdenshavet imellem os, men at vi dog omsider fik Skibsfart og nu Dampfart i Gang til flittigt Samkvem, *det* vilde i det attende Aarhundrede været et stort Pris-Spørgsmaal, til at sætte mange smaa Hoveder i Bevægelse. – Amerikas Anklagere var [da] saa veltalende og havde de herskende Fordomme paa deres Side, saa blev deres Mund stoppet, var det vist kun med Kartoffler. – Men hvis man i det nittende ikke finder det for smaat at tænke paa, vil man finde det besvaret i en stor Stil, ved at betænke: ikke blot, hvilket kolossalsk Bidrag til Evropas tvungne Fattigvæsen Amerika har givet i sine Kartoffler, men hvilket himmelsk Mønster paa borgerlig Frihed, Nordamerika i det sidste halve Aarhundrede har givet det bagbundne Evropa. – Nu maa jeg rigtig nok bekjende, at hvad enten det kommer af Vankundighed eller af indskrænket Fatteevne, saa mener jeg, at er alt det Korn, Evropa kan avle, blevet utilstrækkeligt til at føde Folket, da vil Kartofflerne ogsaa snart blive det, og at det borgerlige Selskab i Amerika har Menneskeheden ingen Ære af; men derimod er paa den ene Side Handel og Søfart mellem alle Verdens Kyster saa stort og uundværligt et Middel til Menneske-Aandens Udvikling og Folkenes Velstand, at baade Bortførelsen og Opdagelsen af den mytiske Evropa, som i mine Øjne er Amerika, hører ret egentlig til de største og glædeligste Verdens-Begivenheder; ligesom jeg derhos strax maa indrømme, at da *Samvittigheds-Friheden* ikke engang i England kunde finde en evropæisk Hjemstavn, var det en stor Lykke, den dog fandt en Tilflugt i Amerika, og at, da man i Evropa rent skulde glemme, hvad der er det borgerlige Selskabs Grundbetin **JA:392**gelse og Hovedøjemed, var det nødvendigt, at Amerika rev sig løs, for at vise os det.

For Resten har jeg i Aften kun for saa vidt med *Nordamerika* at gjøre, som jeg maa bede Dem lægge Mærke til, at her blev Landet i det hele taget befolket med Evropæere, som for Samvittigheds-Friheds Skyld sagde Fædernelandet og den gamle Verden Farvel; medens *Sydamerika* kun i Regelen hjemsogetes af rovgjerrige og samvittighedsløse Evropæere, der gjorde de indfødte til Slaver; thi *det* er Nøglen til den forskjellige Historie, Amerika baade hidtil har haft og herefter vil faa.

Det var, som bekjendt, kort før det Tidsrum, vi denne Gang har indskrænket os til, nemlig 1783, *England* maatte erkjende sine frafaldne Koloniers Uafhængighed; men det var først 1810, den Opstand udbrød, som skilte *Spanien* ved sine, uden at den spanske Stivhed endnu har kunnet bekvemme sig til at give efter for Omstændighederne eller erkjende, at Løsrivelsen er en gjort Gjerning, der ej staar til Ændring .

Det var, som bekjendt, *Spanien*, der i Begyndelsen af det 16de Aarhundrede med Vold og Grusomhed bemægtigede sig de gamle, gaadefulde Riger i *Peru* og *Mexiko*; og af Angest for, at noget andet Folk skulde indsnige sig i de Guld- og Sølv-Gruber, som blev Spaniens Ulykke, spærredes den Del af Amerika saa godt som muligt for hele det øvrige Evropa , og Handelen derpaa dreves enten for Regeringens Regning eller var forpagtet af Cadix .

Allerede under Spaniens Opstand mod Napoleon , mellem 1808 og 1814, udbrød der store Uroligheder i *det spanske Amerika*, og 1811 rev Caracas sig rent løs; men saa vel her som overalt vedblev dog Spanien at stride skrappt for sit Herredømme, til 1820; og det var den eneste Ting, Spanierne paa den Tid kunde nogenledes enes om. Nu at fortælle, baade hvordan hele denne Strid blev ført, og **JA:393**i hvor mange nye Stater det spanske Amerika opløste eller stræbte at samle sig, det hverken vilde jeg, om jeg end kunde, ikke heller kunde jeg det, om jeg end vilde, da jeg meget snart greb til det Husraad: at springe de amerikanske Artikler i Aviserne over som alt for kjedsommelige og forvirrede; og nu at lære det hele som en Lexe, vilde nok findes umuligt, om jeg end bekymrede mig derfor. Det gjør jeg imidlertid ikke; thi først naar der kommer noget menneskeligt og varigt ud af saadanne Omvæltninger, først *da* blive de i sig selv historisk mærkværdige ; og hidtil er det da kun enkelte fremragende Mænd, der kan gjøre lidt Krav paa vor Opmærksomhed. Blandt disse er nu vel ingen bleven saa navnkundig som *Bolivar*; men dog har ogsaa *Miranda*, *Iturbide* og *Dr. Francia* spillet en betydelig Rolle; og det lidt, jeg véd derom, kan jeg snart fortælle Dem.

Don *Francesco Miranda* maa vi tage først; thi det var ham, der gav Stødet til Løsrivelsen. Han var en spansk Adelsmand fra Caracas , havde lagt sig efter Krigskunsten og mest været paa Rejser baade i den gamle og ny Verden, da den franske Revolution udbrød. Han var just den Gang i Petersborg og raadslog sagtens med Katrine om *Grækenlands* Befrielse, som man den Gang under Tyrkekrigen snakkede meget om; men han fløj nu til Paris [og] tog Tjeneste under *Dumouriez*; og skjønt han i Rædselstiden mistede sin Frihed og reddede kun ved et Lykkehæf Livet, vedblev han dog at sværme for Revolutionen og var derved nær kommen ilde afsted med Napoleon . Da han imidlertid saa', det var forbi med Frankrig , vendte han sig til Hjemmet, hvor han, hemmelig understøttet af

England , 1806 to Gange stræbte at vække Oprør, men forgjæves. 1810 havde derimod Omstændighederne forandret sig, og **da** havde han den Fornøjelse, i sin Fødeby Caracas at rejse det Uafhængigheds-Banner, hvorunder efterhaanden alle flokkede sig. For **JA:394ham** blev imidlertid Glæden kort; thi alt 1812 maatte han overgive sig til en spansk General, som ikke holdt Ord, men sendte ham til Cadix , hvor et fire Aars afskyeligt Fængsel pinte Livet af ham.

Under Miranda kom *Simon Bolivar* op, og han var ligeledes en Adelsmand fra Caracas , vel ikke ældre end fra 1783, men dog en Del berejst i Evropa , hvor han blandt andet havde været Vidne til Napoleons Kejsler-Kroning. Efter Mirandas Nederlag og Fængsling maatte Bolivar flygte til Øerne, men kom snart til Syne igjen i det saakaldte Ny Granada , men [som] nu kaldte sig selv *Danmark* (Dinamarca) , som skal være det gamle Navn; skjønt det er svært at forstaa, hvordan dette os velbekjendte Navn er kommet til Magdalenefloden og den mexikanske Bugt . Her fra lykkedes det ogsaa Bolivar at trænge frem til Caracas og næsten rent fordrive Spanierne; men da den grusomme Morillo i 1815 landede med en ny spansk Hær, maatte Bolivar to Gange flygte til Jamaika og Haiti, saa det var først 1819, han fik Magt med Morillo, der maatte rejse hjem, og endda først Slaget ved Carabobo 1821, der rensede den ny Stat, som til Ære for Amerikas Opdager kaldte sig *Columbia*, men er siden paa ny opløst, jeg véd ikke, i hvor mange Dele. Siden vendte Bolivar sig til *Peru*, hvor Spanierne endnu herskede, uddrev dem 1824 ogsaa dér fra og erholdt derved Titel af Befrieren (*Libertador*), ligesom ogsaa det halve Peru , ham til Ære, kaldte sig *Bolivia*. Da nu imidlertid Bolivar (1828) opkastede sig til Diktator og gik ventelig frugtsommeligt med en Kejsertitel, skete der ikke blot en Sammensværgelse mod hans Liv, som han kun med Nød og næppe undgik, men den almindelige Misfornøjelse nødte ham til at tage sin Afsked, og [han] døde i Cartagena paa Rejsen til England 1830.

Vi kommer nu til *Iturbide*, og han spillede sin Rolle i *Mexiko*, den eneste af Kolonierne, der synes at **JA:395** have vundet lidt Fasthed, som et Stats-Forbund af 21 Stykker, med omtrent 8 Millioner Indbyggere, Halvparten gamle Mexikanere . Allerede 1810 rejste en Præst *Hidalgo* det gamle mexikanske Banner, og fik over 100,000 Mand paa Benene, men blev slaæet, fangen og henrettet. Ligeledes gik det et Par andre Præster 1815; men Opstanden blev i Norden lige fuldt ved, og fik endelig 1821 det Hoved, den havde savnet, i *Avgustin Iturbide*, en adelig Kreoler, født 1784, som hidtil havde været Friheds-Sagen imod. Hermed var den Sag afgjort, den spanske Vicekonge gik paa Forlig, og da man i Spanien forkastede det, blev Iturbide 1822 udraabt til Kejsler af Mexiko under Navn af Avgustin den første ; men han fandt saa mange Misundere og begik

saa mange Fejl, at han alt næste Aar maatte nedlægge Regeringen og rømme Landet; og da han 1824 kom igjen, havde man alt erklæret ham fredløs, og skjønt han landede aldeles fredelig, blev han dog greben og skudt. Derved har man naturligvis dog ikke vundet Rolighed, og saa længe Kreolerne regere, med Ringeagt for de gamle Mexikaneres Sprog, Tankegang og Tilbøjeligheder, er det ikke heller at vente; men her vil ventelig dog et [nyt] amerikansk Rige hæve sig og forklare os det gamle.

(*Paraguay, Dr. Francia*, født 1763, af fransk Herkomst. – *Brasilien*. – *Huhvetpallan*, Oldstaden i Mexiko, funden 1787.)

|A:396

XLI.

(Den 2den November.)

Mine Herrer!

Jeg glemte sidste Gang rent, hvad jeg dog naturligvis havde foresat mig: til Slutning at berøre *Neger-Staten paa St. Domingo* eller Haiti; og dog er den vigtigere end nogen af de nye sydamerikanske Stater endnu har vist [sig], og maa saa meget mindre verdenshistorisk forbigaas, som den hænger paa det nøjeste sammen med det store Spørgsmaal om Negerfriheden og Slavehandelens Afskaffelse, et Spørgsmaal, der, især siden Napoleons Fald, har været en af Europas smukkeste Kjæphest. Jeg kalder det en Kjæphest, vist nok ikke fordi jeg enten billiger Menneske-Handel eller misunder Negeren sin Frihed; men fordi det dog er rent forkert, naar de hvide maatte ønske, de var sorte, for at blive *fri*, – næsten lige saa galt, som naar skikkelige Folk maa blive Forbrydere, for at ske Ret.

Naar jeg derfor ser, man i *Evropa* alvorlig arbejder paa Folkefrihed, uden at ænse de Opofrelser, det maatte koste, *da* skal det fornøje mig at se Omsorgen udstrakt, saa vidt den kan række, og se hvert evropæisk Folk gjøre de Opofrelser, det kan taale, for Friheden i andre Verdens-Dele og Opdragelsen af raa og vilde Folk; men naar jeg saa', hvad man havde for i *Evropa* selv fra 1815 til 30, |A:397 og hvorledes Trældom og Usselhed daglig voxte, uden at man dermed sporede mindste offentlig Medlidenhed, – hvorledes skulde jeg da have en eneste Taare til overs at blande enten med Wilberforces eller nogen af alle Græderne for de sorte Brødre, alle Menneskelighedens veltalende Advokater, med Falkesyn for Tilstanden i Afrika og Vestindien, men stokblinde i deres nærmeste Synskreds!

Naar jeg saa' den samme Minister , der havde tilraadt og forsvaret det store Sørøvertog til Danmark 1807, faa Slavehandelen til et evigt Brændemærke erklæret for Sørøveri, da er det jo store Ting, om jeg kan bare mig for Latter. Naar jeg fremdeles spørger, *hvem* det er, der nu betaler de mangfoldige Millioner, hvormed England løskjøber de sorte paa sine vestindiske Øer, og jeg da hører: det er ikke Kongen af sin Indtægt (Civilliste), det er ikke dem, der blev rige ved Slavehandelen, det er slet ikke de rige ved frivilligt Sømmeskud, – nej, det er Staten, altsaa Skatteborgerne, og *dem* forholdsvis især, som knap kan fortjene det daglige Brød; – kan jeg *da* beundre Ædelmodigheden? eller maa jeg ikke forundre mig over Blindheden og de vises Daarskab? maa jeg ikke, mildest talt, kalde det en Kjæphest, hvad Øjeblikket kaldte en dyb Visdom, en stor Heltegjerning og en mageløs Selvopofrelse!

Ser jeg endelig, at man bevæger Himmel og Jord for at sprænge *Negrenes* Lænker; men at man ved Kongressen i Verona haanlig afviste *Grækerne* som Oprørere, fordi de, med Opofrelse af Liv og Blod og alt, hvad de havde i denne Verden, [søgte] at sprænge *deres*, de tungeste og skammeligste Lænker, som nogen Sinde smeddedes, – Lænkerne paa *det* Folk, hvis Benyttelse af sin Frihed vandt alt i to Aartusender hele den dannede Verdens Beundring; Lænkerne, som den evropæiske Kristenhed maatte skamme sig ved ej at have brudt for 300 Aar siden; Lænkerne, som den oplyste Verden, der brammede af sit **JA:398**Korstog mod Overtro og Vankundighed, til sin store Skam taalte, med raa Styrke og djævelsk Træskhed bestandig smeddedes fastere, i Landet, hvor *den* Oplysning var avlet, man selv løftede til Skyerne! – – Under saadanne Omstændigheder vilde Historien have Ret til at bruge ganske anderledes Udtryk om den Humanitet og Liberalitet og Kristelighed, man tilskrev sig, end at sige: man over sine Kjæphest glemte Hovedsagen, afside Myggen og nedslugte Kamelen ; men Historien skal dog baade være rolig og billig og derfor bruge de mildeste Udtryk, der lade sig forsvare, hvor en bagvendt Dannelse og nedarvede Fordomme aabenbar [er] i Stand til at forblinde ellers vel oplyste Folk og til at bedaare selv de retskafneste Naturer.

Vil vi nu se, hvor rolig man kunde overladt *Neger-Sagen* til sig selv, da behøver man blot at kaste [et] Øje paa Neger-Staten midt i Vestindien ; thi viste det sig dèr, at Negrene forstaar at bruge deres Frihed, da følger det jo af sig selv, at man paa de andre Øer snart vil blive nødt til enten at give Negrene deres Frihed eller taale, de tager den selv og tager Herredømmet med.

Haiti var den første Ø, Spanierne nedsatte sig paa, kaldte den Hispaniola og skal have udryddet dens gamle Indbyggere, hen ved en Million, til sidste Mand; men siden fandt de den i Sammenligning ikke værd at bebo, saa den for en stor Del laa øde, da Franskmændene begyndte at nedsætte sig paa Vestkysten. Ved

den franske Revolutions Udbrud gav man strax Mulatterne lige Rettigheder med de hvide; og da man vilde tage dem tilbage igjen, gjorde baade Mulatter og Negere, der næsten udgjorde hele Befolkningen, Opstand. Kun forgjæves stræbte Englænderne at bemægtige sig Øen; alle hvide, som ikke flygtede i Tide, blev nedstablede 1794, og Negeren *Toussaint Louverture* blev som Konge paa Øen. Vel erkjendte han tilsyneladende Frankrigs Overherredømme, men dermed var Napoleon ikke fornøjet og sendte ham derfor **A:399**en fransk Armé paa Halsen under sin Svoger *Leclerc* 1801, som nødte Toussaint til at underkaste sig og lod ham til sidst føre fangen til Frankrig, hvor han døde af Gift 1803. Endnu samme Aar maatte Franskmændene rømme Haiti; *Dessalines* og *Christoph* efterabede og parodierede Napoleon, saa Haiti fik sig en Kejser Jakob, en Kong Heinrich, en Hertug af Marmelade o. s. v. Siden 1820 har der under Præsidenten *Bayre*, en Mulat, dannet sig en Tingenes Orden, som lover mere Varighed.

Denne sorte Stat er nu ogsaa erkjendt af Frankrig og af alle Magter, undtagen Spanien, og skjønt det er paa Vilkaar: at Haitierne ikke maa fare paa Steder, hvor man endnu har Neger-slaver, følger det dog af sig selv, at, hvis Haitierne ej indbyrdes ødelægge sig selv, vil deres Exempel snart enten lære Evropæerne heller at udføre end indføre Negere, eller ogsaa blive alle de hvides Undergang i Vestindien. Paa alle de engelske Øer er de, som sagt, kjøbt fri paa Fattigfolks Bekostning, og er, som det synes, baade de hvide og dem selv til Byrde; saa hvis man ikke gjør en ny Udskrivning for at købe dem Ejendom, formoder jeg, de tage dem selv den Frihed at indsætte sig til de hvides Arvinger, som de i Antal er vidt overlegne.

Men, for nu at komme til de *hvide* Slaver, som maatte købe sig selv fri, og har endda ingenlunde, som de sorte paa Haiti, faaet Lov til selv at raade for deres indvortes Forfatning, – maa vi kaste et Blik paa *den ottomanniske Port* eller det store Tyrke-Rige, som Magterne af kristen Kjærlighed forgjæves vil stræbe at holde paa, da det aabenbar hensmuldrer af sig selv.

Dette Riges evropæiske Historie begynder egentlig med *Serviens* Undertvingelse i Slutningen af det 14de og ophører omtrent med *Serviens* Løsrivelse i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede; saa man ogsaa derfor maa kalde de fire mellemliggende Aarhundreder *Tyrketiden*, et Navn, den kun i alt for mange Henseender vil findes at svare til.

A:400Da *Servierne* i deres unge Dage intet folkeligt Størværk har øvet, og jeg har den Tro, at der aldrig kommer mere ud af et Folk, end der er i det, kan jeg ikke videre opholde mig enten ved den djærve *Czerny Georg*, som fra 1801 til 1811 gjorde Arbejdet, eller ved den snilde Fyrst *Miloseh*, som høster Frugten; men vil kun i forbigaaende bemærke, at ligesom Tyrken med Servien mistede

sin evropæiske Landmagt, saaledes mistede han med Grækenland sin evropæiske Sømagt, saa det blev alle vitterligt, hvad man vel i Grunden altid vidste, men dog med Flid havde stræbt at skjule for sig selv: at han levede kun iblandt os, som en Trolld, af at drikke kristent Blod.

Hvad nu *Grækenland* angaar, da maa vi lægge Mærke til, at det ingenlunde faldt i Tyrkens Hænder med Konstantinopel, som Grimen følger Hesten; thi fra den Tid af, da Franskmænd og Venetianere i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede erobrede de bysantinske Lande i Evropa, havde Grækenland været delt mellem Smaafyrster, saa uafhængige, som deres Personlighed kunde gjøre dem. Man véd, hvor tappert *Georg Kastriota*, derfor kaldt *Skanderbeg* eller den lille Alexander, forsvarede sig i det gamle Epiros, nu *Albanien*; og dette Landskab kom egentlig først ret under tyrkisk Herskab efter Venedigs Tilintetgjørelse ved Napoleon; thi denne Republik, i sin Tid Dronning paa Havet, forsvarede sig lige til Enden paa de ioniske Øer, og ved dens Understøttelse fandt de epirotiske Stæder, især Parga, sig i Stand til at trodse Porten.

Selv *Morea*, det gamle Peloponnes, hvis Fyrste underkastede sig Mahomed den anden, var dog i hele det 17de Aarhundrede venetiansk Ejendom, og *Mainotterne* i de gamle Taygetos-Bjærgene, nu Femfinger-Bjærgene (Pentedaktylon), som i det hele de græske Bjærgboer lige op til Olymp og Parga, hævdede i det hele deres Selvstændighed, skjønt paa deres Rygtes Bekostning. Thi det er gammel Skik, at de store Røvere kalde de smaa Stimænd og **IA:401**Tyveknægte; og *det* Øgenavn (*Klefter*) fik nu alle de bevæbnede Bjærgboer. Hermed vil jeg ingenlunde [sige], de fik Navnet uforskyldt; thi ikke blot Tyrker, men fremmede i Almindelighed, maatte tage sig i Agt for dem, og selv deres Landsmænd sparede de ingenlunde altid; men jeg vil kun sige, at naar et Land undertrykkes af overlegne Voldsmænd, da er der for dets modigste Børn ikke andet at gjøre end at fly til Bjærgene, naar Landet har nogen; og da de bjærgfødte Mænd, lige saa lidt som de bjærgfødte Løver, kan leve af Luften, maa de nødvendig søge Føden, hvor den findes. At man nu ved et saadant Levned forvildes og kommer i mange slemme Vaner, er vist nok; men det er dog altid, under Fjendeaag, i saadanne Friskytters Aarer, Folkets ædleste Blod rinder; og hvem der kunde ønske, at alle Grækere skulde ladt sig taalmodig flaa eller dog træde paa Nakken af Tyrken, véd hverken hvad det er at have Aand eller Hjærte.

Naar man tænker sig Nygrækerne nedsunkne i en Vankundighed lig Tyrkernes, da tager man ogsaa mærkelig fejl; thi et Folk med saadanne Fædre kan aldrig aldeles glemme dem, og da de beholdt en Gejstlighed, maatte saa vel det ny Testamentes Grundsprog som den bysantinske Kundskab i det 15de Aarhundrede nødvendig i en vis Grad bevarer, især da der i

Konstantinopel ved Patriarkatet vedblev at være en dannet Kreds i de saakaldte *Fanarioter*. Disse Fanarioter havde ogsaa, især som Storherrens Tolke eller Dragomaner, en Del Indflydelse, og da gjennem hele det 18de Aarhundrede Fyrsterne eller Hospodarerne af Moldau og Vallakiet toges blandt *dem*, blev en Del Familier, saa som *Ypsilantis* og *Maurokordatos*, baade rige og i deres Kreds navnkundige.

Saaledes stod Sagerne i Katrine den andens Dage, som var den første af Tyrkens Fjender, som under Krigen søgte at pine ham til Gavns ved at ophidse hans kristne **JA:402**Slaver til Opstand; og da den første russiske Flaade viste sig i Middelhavet 1770, trode Grækerne, som man fra Petersborg havde givet store Forhaabninger, naturligvis, den kom med en hel Krigshær, for at befri og forsvare Grækenland. Med Jubel flokkedes de derfor paa Kysten af Morea, saa snart den var i Sigte, og skjønt de var nær ved at fortvivle, da de saa, at 1100 Mand og 2000 rustne Bøsser var hele Herligheden paa deres Part, saa havde de dog sagt A og maatte sige B. Da nu ogsaa Navarin strax overgav sig til *Dolgorucki*, vovede de at rykke mod Tripolizza, i det gamle Arkadien, som den Gang var Moreas Hovedstad; men da en tyrkisk Hær paa 20,000 Mand nærmede sig, skyndte Russerne sig om Bord og overlod de stakkels Moreater til deres Skæbne: den visse Død.

Ved denne Lejlighed fortæller man et Par faa, men fyndige Ord, der faldt mellem den russiske Generalissimus, Katrines gode Ven, *Alexis Orloff* og Mainot-Høvdingen *Georg Mauromichalis*, Fader til ham, der blev en af de navnkundigste ved den lykkelige Opstand. Russeren kaldte ham nemlig Røver og Kryster, hvorover Sortemikkel blev som rasende og sagde: "Nej, jeg har ingen myrdet, og jeg er en fri Høvding for et selvstændigt Folk; men hvad er du andet [end] en Kællings Slave!"

Mauromichalis og *Andruzzos* fra Bøotien, Fader til den *Odyssevs*, der blev en Tyrkeskræk, fortsatte nu vel Kampen, saa godt de kunde; men det gik ud over Morea, hvor Albaneserne røvede, plyndrede og slog ihjel alt, hvad der ikke tyde til Bjærgene; og selv da Sultanen kaldte dem tilbage, blev de lige fuldt ved i hele ni Aar at slagte og fortære; saa man regnede, at den lille Opstand kostede Morea 300,000 Mennesker. Det er nu sagtens meget overdrevent, da det nok vilde været alle Indbyggerne, og den store Opstand dog viste, at baade Mainotterne og mange med dem var undgaaet Blodbadet; men dette var altid stort nok, og udbredte virkelig den Mening i Evropa, at **JA:403**Grækerne paa Morea var saa godt som rent udslettede, og Albanesere komne i Steden. Af de oprørske Albaneseres Hoveder gjorde imidlertid den tyrkiske Storamiral Hassan Pascha med Løven en Pyramide uden for Tripolizzas Port 1779, saa *de* har ingen afløst.

Naar man nu i de følgende Aar ser Grækerne lige fuldt vente Befrielse af Russerne, da synes det vel at stemple dem til meget lettroende; men vi véd dog, de er snarere det modsatte, og det var da kun, fordi det var deres sidste Haab, der stod til Rusland, som Tyrkiets sejerrige Fjende og som græsk af Religion; og sit sidste Haab opgiver man aldrig, hvor tit det end skuffes, naar det blot finder mindste Næring, og lidt Næring fandt Grækernes Haab altid i Petersborg, især efter at Voltaire havde spaaet Katrine til Sønesøn en ny Alexander, der med Kæmpeskridt skulde gaa frem paa den Bane, Nordens Semiramis havde aabnet: omstyrte den ottomanniske Port og paa ny oprette de græske Republikker.

Nu kaldte hun nemlig ikke blot sin første Sønesøn (1777) *Alexander*, men den anden (1779) *Konstantin*, til hvem der ordentlig blev forskrevet en græsk Amme og 200 græske Drengbørn, der skulde voxe op med ham. Nu ansaa man ogsaa vidt og bredt i Evropa Tyrkens Uddrivelse af Evropa for en afgjort Sag, uden derfor at vente noget af Grækerne; og da begge Kejserhofferne i den ny Tyrkekrig gjorde fælles Sag (1788), tænkte man naturligvis, Timen var kommen.

Det var imidlertid, som vi véd, en Misregning; og det eneste, man under denne Krig hørte til Grækerne, var, at *Lambros Kangoni* fra Øerne med russiske Kaperbreve sankede en lille græsk Flaade i Arkipelagos og, da Kejserinden ved Freden bad ham takke af, svarede: "Nej, *jeg* har ingen Fred sluttet med Tyrkerne", sejlede til Morea, antog Titel af Konge i Sparta og kaldte sin Søn Lykurg. Lambros forkyndte nu ogsaa højtidelig Sultanen **JA:404**Krig og manede Grækerne til at rejse sig; men skjønt han skal have været en hel Mand, var det dog kun Vindmageri, og da han forgreb sig paa nogle franske Skibe, kom Vedkommende efter ham, saa han var glad, han slap til Rusland og fik Naadsensbrød.

Under den franske Revolution og i Napoleons Dage havde Rusland andet at tænke paa, end at oprette græske Republikker; men de franske Friheds-Ideer udbredte sig dog ogsaa til Grækenland, hvor de faldt i god Jord, og da Napoleon, ved Venedigs Opløsning, forbeholdt Frankrig Korfu og de andre saakaldte ioniske Øer, var det aabenbar med Øje paa Grækenland, og var, som man nu véd, under Brevvexling med den bekjendte *Rhigas*, hvem Nygrækerne løfte til Skyerne som den opstandne Folkeaaand og hellige Friheds-Martyr. Vel har jeg endnu ikke kunnet faa Øje paa noget stort hos denne Konstantin fra Velestini, en lille By i Thessalien; men Folk maa dog selv bedst vide, hvad der har gjort Indtryk paa dem, og da han i alt Fald er Stifter af Sammensværgelsen til den græske Friheds Redning, berømt under Navn af *Hetærien* eller Fostbroderlaget, har jeg naturligvis været nysgjerrig efter at kjende den rette Sammenhæng med hans sørgelige Endeligt, som jeg skal fortælle Dem efter en nygræsk

Bog, trykt i Athen 1836, som allerede derfor har noget livligt ved sig og er desuden skreven af en *Perræbos*, der ikke blot var hans Landsmand, men én af de første Fostbrødre og Rhigas' Rejsekammerat, da han blev opsnappet.

Det var i Aaret 1797, da *Pasvan-Oglu i Widdin*, som havde gjort Oprør mod Sultanen, spillede Mester ved Donav og var Rhigas' Hjærtensven, og Umennesket *Ali Pascha i Janina* spillede dobbelt Spil i Thessalien og Albanien og hyklede Venskab for Rhigas som for alle ansete Grækere, og Bonaparte havde endt sine store italienske Felttog. *Rhigas* var [da] i Wien, hvor han [havde] trukket de fornemste græske Kjøbmænd ind i Hetærien og **JA:405** skrevet nygræske Bøger og Sange, men vilde nu gaa til Venedig, for personlig at gjøre Aftale med Bonaparte. Forud sendte han imidlertid nogle Bogkasser og et Brev til Bonaparte til sin Ven Chioteren Koronios, Kjøbmand i Triest; men til alt Uheld var Koronios ikke hjemme, da det kom, og hans Kompagnon, Makedoneren Oikonomos, brækkede Brevene [og] opdagede og forraadte Hemmeligheden; saa da Rhigas nogle Dage efter selv indtraf og forsømte strax at stille sig under den franske Konsuls Beskyttelse, blev han arresteret [tillige med sine Følgesvende], ført tilbage til Wien og udleveret til Paschaen af Belgrad, som af Frygt for Pasvan-Oglu ikke turde sende dem til Konstantinopel og besluttede derfor at lade dem drukne i Donav. Rhigas, som var den sidste, skal dog ikke have faaet den Død, men, da han satte sig til Modværge, [være] bleven skudt, og først have sagt paa Tyrkisk: "Velan, lad mig dø som en Mand! jeg har afsaat, og haaber, mine Landsmænd skal høste gyldne Frugter."

Det sidste klinger lidt apokryfisk, især da man næppe kan forstaa, hvordan Perræbos, som blev i Triest, er sluppen til den nøje Underretning; [og skjønt] Hetærien sagtens vedblev i Løn, hørte man dog intet til den, før 1815, da man paastod, den havde dannet sig i Wien under en høj Persons Vinger; Korfioten *Kapodistrias*, russisk Statsminister, var i alt Fald Medvider, og man tvivlede aldrig om, at naar man saa' Lejlighed til at bryde løs, Rusland [jo] da vilde gribe det gunstige Øjeblik til at give Porten Naadestødet.

(7de Marts [1821] kom Alex. *Ypsilantis*, født 1792, til Jassy og erklærede alle Grækere i Opstand. – 19de Juni faldt saa at sige alle Fostbrødrene ved Dragaschan, nær Rimnik. – 10de Marts Oprøret i Piemont. – 5te Maj Napoleon død. – 12te Februar Opløb i Patras, med 20,000 Indbyggere og fremmede Konsuler: Mr. Green og Mr. Pouqueville. – Ærkebisp *Germanos*. – 23de Marts i **JA:406** Kalavrita. – *Mauromichalis* og *Kolokotronis*. – *Demetrios Ypsilantis*, Overfeltherre Juli 1821-23. – Ali Pascha endte 5te Februar 1822. – Navarin faldt i Sommerens Løb. – Tripolizza toges 5te Oktober med Storm. – *Odyssøvs* ved Thermopylæ 5te-6te September. – Akrokorint Januar 1822. – Parga solgt og rømt 10de Maj 1819. –

1822 Chios, *Kanaris*. – 9de–10de Avgust *Kolokotronis* og *Nikitas*. –
November Kurschid Pascha . – *Athanasios Diakos*. – *Markos*
Bozzaris.)

[[A:407]]

XLII.

(Den 5te November.)

Mine Herrer!

Over i to Aartusender har den dannede Verden højlig beundret og berømt *det gamle Grækenlands* Kamp for sin Frihed, da Perser-Kongen vilde formørke Solen med sine Pileskyer og brolægge Arkipelagos med sine tusende Snækker; og gjaldt det kun om Kjækhed, kæmpemæssig Anstrængelse og Standhaftighed til Døden, da vilde jeg intet Øjeblik betænke mig paa at erklære *Nygrækernes* Kamp med Tyrkerne for lige saa ærefuld og beundringsværdig som de gamles med Perserne; thi vel var Fjenderne nu langt færre, men ingenlunde fejere, og medens de gamle Grækere gik i Kampen for Frihed og Fæderneland som en *Herakles* for sin Hebe og sin olympiske Bolig: gik i Kampen, udrustede med alt, hvad Guderne kan skjænke deres Sønner i Støvet, saa rejste derimod Nygrækerne sig for Frihed og Fæderneland som en blind, sønderknust og husvild *Oidipos*, der af begge Dele har kun Skyggerne tilbage, og synes blottet for alle andre Kræfter og Vaaben end dem, Fortvivlelsen giver.

At de under saadanne Omstændigheder efter sex Aars Kamp fandtes saa udmattede, at de, uden fremmed Hjælp: uden Slaget ved Navarin og hvad deraf udsprang, maatte opgivet Haabet om at vinde andet Fæderneland end Bjærg **[[A:408]]**aaasene, og mere Frihed end de dør havde til fælles med Vildtet, *det* er langt fra at gjøre dem Skam; thi det er et stort Spørgsmaal, hvad Mod og Kraft selv de gamle Grækere vilde haft tilbage efter sex Aars Kamp med Fjenden om hver Bid og hver Fodsbred, da vi klarlig se, at, skjønt det kun var to Aar i Træk, Perserne hjemsøgte Grækenland, er der allerede en himmelvid Forskjel paa Fyrigheden ved Thermopylæ det første Aar og ved Plateæ det andet.

Hvis derfor kun saa sandt Nygrækerne kan gjenføde et borgerligt Selskab, der svarer til Minderne paa den berømte Jordbund, og hæve sig til en Aands-Udvikling, som er Friheden værd og opfylder, hvad Oraklerne spaade, eller med ét [Ord]: udvikler kun Nygrækerne en Historieskriver lige saa udmærket i sin

Tid, som Herodot og Polyb var i deres, da kan der ikke være mindste Tvivl om, at jo Efterslægten vil tænke og tale og synge med samme Begejstring om de ny som om de gamle Grækernes Frihedskamp, om Tyrkers som om Persers Nederlag.

Men dette: Følgerne og Frugterne af den forvovne Kamp og de store Opofrelser, de, maa jeg tilstaa, synes endnu saa ubetydelige, at jeg er værgeløs, naar jeg skal forsvare den tilsyneladende Partiskhed, hvormed jeg sætter Nygrækernes Daad højt over Spanieres og Polakkers, som i vore Dage vist ej har fægtet slettere eller udvortes opofret mindre. Jeg maa nemlig strax indrømme, at hverken den Tilstand, hvori Nygrækerne befandt sig ved Opstandens Begyndelse, eller den, de hidtil naade, var i mine Øjne de uhyre Opofrelser, Anstrængelser og Lidelser værd; saa det er hverken det forbigangne eller det nærværende, men ene det tilkommende, der kan retfærdiggjøre mine store Tanker om den græske Opstand; og hvad Sikkerhed vi end selv kan føle enten paa vore poetiske Fremsyn eller vore historiske Formodninger, saa maa vi dog taalmodig finde os i, at hvem der ikke ser med de samme **IA:409**Øjne, [og ikke] kan dele vore dunkle Følelser og sætte sig ind i vor Tankegang, kalder dem sværmeriske Indbildninger eller dog urimelige og latterlige Gætninger.

Det er imidlertid ogsaa *Skjaldenes* Held fra Arilds Tid, at de kan taale sligt og dog ej tabe Modet: de kom, som Myten siger, bag efter, hvor Verden med sin Herlighed uddeltes, men fik til deres Trøst fri Adgang til Olympen; og i det samme vingede Ord eller, nordisk talt, i den samme Fjederham, [hvori] de rejse højt af By, i den samme svinge de sig ogsaa, naar Øjeblikket bliver dem for trangt, smilende over Tidens Strøm: snart tilbage til Homér og Brage med deres vide Synskreds, og snart fremad til de uvordne Dage, naar, som Vola synger, de opstandne Aser sankes paa Idas Slette, finde igjen de gamle Guldtavl og tale klart om alt det overstandne.

Se, *det* er i Grunden alt det Regnskab, jeg kan gjøre for mit store Haab baade om Nygrækerne og om alle de Folkefærd, over hvis Isse Menneske-Aanden fordum svævede med Kraft og Glans: at, naar de kun endnu er til, og deres Hjærte hænger fast ved de Bjærge eller Bølger, hvor Fædrene færdedes, og [hvori] Fædrene slumre, hænge fast ved Modersmaalet, hvori der blev sunget for Heltens Vugge, fast ved Mindet om deres Stovværk, – *da* skal deres Stjerne aldrig være sunken saa dybt, den stiger jo atter til sin gamle Højde og tindrer kjendelig med samme Glans, kun oplyst af Aartusenders Erfaring med voxende Klarhed. – Selv i min tunge Ensomhed, kun omringet af de døde Vidner om gamle Grækenlands som gamle Jødelands og Nørreledens frugtbare Herlighed, har det gennem mange Aar liflig vederkvæget mig, i den næste Fremtid at se Arildsfolkene opstige som Guder af Jorden,

levende tilegne sig det gamle Levnedsløb og klart fuldende, hvad de kjækt begyndte; og hvad ikke da nu i en Kreds af beslægtede Naturer, Sønner af den samme Moder, som ønske at høre, hvad jeg véd, og hvad jeg tænker, **JA:410** hvad jeg mindes, og hvad jeg haaber om Tidens Løb! – Her gløde mine Kinder, ikke for de døde, men for de levende, naar jeg ser *Odyssevs* komme hjem til Ithaka og spænde paa ny sin store Bue, alle hans Medbejlere meget for stiv, tage til sit Sprog og tale med vingede Ord, og bede dem kun ikke forarges paa ham, fordi han efter gammel Vane kommer hjem i Stodderdragt, foragtet af de fine Herrer, men dog alt i Kæmpedysten med Iros – den indbildske Tyrk og den storladne Tomhed – sine Fjenders Skræk og sine Venners Stolthed.

Se, m. H., det var, hvad jeg følte Trang til at sige Dem, førend jeg gik videre i Nygrækernes Historie, der, fra det Øjeblik de først efter Evne gjorde ryddeligt i Fædernelandet og bragte dets gamle Heroer et stort Slagtoffer, kun hidtil klinger sørgelig, men spaar [dog] i mine Øjne en glædelig Vending, naar den ventes mindst: er Mellem-Akten, ikke i, hvad vi kalde en Tragedie, hvor Døden, men i et historisk Drama, hvor Livet sejrer og gør sine opstandne Helte udødelige.

Den første Knude i dette Drama knyttede, som bekjendt, *Mahom-Ali*, Vice-Kongen i Ægypten, hvem man i Evropa sidst havde trot dertil, i det han, efter at Sultanen havde udtømt sine egne Hjælpekilder, skikkede sin værdige Søn *Ibrahim* til Grækenland med 12,000 Mand paa evropæisk afrettede Tropper, i det smukke Øjemed: at bortføre alle de Grækere, han ej kunde overkomme at slaa ihjel, som Slaver til Ægypten, og besætte Grækenland med en Negerkoloni.

Det var i Marts 1825, Ibrahim uden al Modstand landede mellem Koron og Modon, tog i en Ruf baade Navarin og Tripolizza og huserede over i halvtredje Aar saa forfærdelig, at man maa undres paa, der levnedes et levende Øje. – En Negerkoloni paa den klassiske Jordbund! Man skulde jo tænkt, at, om end de store Magter vilde taale sligt, saa maatte dog alle Evropas Filologer erklæret **JA:411** Barbaren Krig og som en hellig Skare af Filhellenere sat Grænser for hans Vandalisme! Det mærkede man imidlertid slet intet til, vel især fordi Nygræsken hverken vil rette sig efter Paradigmerne eller Syntaxen i det klassiske Sprogs Grammatik, og er altsaa i Grunden slet ikke bedre end Dansk og andre barbariske Tungemaal.

Dog, alvorlig talt, der var netop paa den Tid Filhellenere nok fra alle Kanter, som med Krigstugt og videnskabelige Forelæsninger saa vel over Politikken som Taktikken vilde tage sig af de raa Nygrækernes Opdragelse, saa de kunde blive Sejren og Friheden værdige, om de end uheldigvis skulde gaa Glip af begge Dele. – Men hvor var nu de græske Kæmper fra Moreas og Livadias,

Thessaliens og Albaniens Bjærgtoppe, fra Spezzia, Hydra og Psara? Ja, m. H., det er vist nok værdt at spørge om, men ogsaa kun alt for nemt at svare paa; thi hvem der ikke alt havde opofret sig, som *Diakos* og *Bozzaris*, var blevne saa matte, at de enten lod sig lægge i Bolt og Jærn eller dog hasebinde af dem med Pennen bag Øret, der skulde sætte Skik paa den nye Stat og maatte give dumme Anordninger, for at prøve Lydigheden; thi der staar jo skrevet: *Arma cedunt togæ*.

Ja, m. H., jeg har al Respekt for Togafolkene paa *deres* Hylde, saa vel som for "god Orden og Politi" til rette Tid; men naar man ser Grækenland i hine Dage: hver Sommer en stor Valplads, midt i en fortvivlet Kamp med hele Tyrkeriget om sin Tilværelse, – naar man ser det, og hører da Skrivelserne klage over det "militære Parti", der gjør det umuligt at holde Orden enten i Finanser eller Rubrikker, og naar man ser dem sætte Standret over alle Mærkesmændene i Friheds-Kampen: ser *Odyssævs*, der i tre Aar stod som en Mur ved Thermopylerne, beskyldt for Hædning til Tyrkerne, at kastes i et af de Taarne ved Athen, han selv havde bygt, ser ham i Fortvivlelse styrte sig ned og opgive Aanden, – ser *Kolokotronis* |A:412 fra Arkadien, som først rejste Korsbanneret og var af Naturen skabt til Høvding, spærres inde som en Bulbider og kun slippes løs, da Skrivelserne blegne ved Ibrahims Navn, – naar man ser Mainot-Høvdingen *Petros Mauromichalis* af besynderlig Naade blot afsat og forhaanet, og naar man endelig ser, at, for at erstatte alle Tab, udnævner den højvise Regering to Udlændinger, to forløbne Engelskmænd, til Overbefalingsmænd baade over Landmagt og Sømagt, – se, da maa man jo vel tilstaa, at Kæmperne var allerede sunkne i Knæ, før de taalte sligt; men dog: ser man dem færdes saa kjækt, hvor de blot nogenlunde kan røre sig frit, da maa Skylden især være Fanarioters, Filhelleners og hele vor forskrækkelige Statskunsts, der kan være slem nok, hvor der er Fred og ingen Fare, men maa, under en Kamp paa Liv og Død, nødvendig skaffe Døden, sin Fostbroder, Sejer.

(*Diakos*, den ypperste Stalbroder ad *Odyssævs*, renses Bøotien, men bliver 25de April 1821 overvældet af Omer Bryoni, Renegat af Palæologernes Slægt, hans Medtjener før under Ali – *Diakos* havde været Munk, men slog en Tyrk ihjel, som vilde vanære ham, og flygtede saa til Bjærgene; hans Døbenavn var *Athanasios*. – Med 500 Mand forsvarede han Broen ved Alamana, men da han var omgaaet af Mehmed Pascha, der ej fandt tilbørlig Modstand, flygtede hans Følge, paa 45 gamle Stalbrødre nær og Biskop Esaias fra Salina; de stod bi, til de faldt alle; men *Diakos*, som havde mistet den højre Arm, blev fangen af fire Tyrkalbanesere, som førte ham til Omer Beyoni og bad for hans Liv, skjønt én af dem var saaret af Pistolen, den énarmede *Diakos* trykte af. Selv sagde derimod *Diakos*: "Siden jeg ikke blev skudt paa Stedet, saa

er her en Patron til mig selv, saa jeg kan rejse hen og takke mine kjække Stalbrødre; de lod aldrig mig i Stikken, men i Dag er jeg dog bleven dem utro.” Omer vilde sparet ham, men Mehmed vilde have ham spiddet **[A:413]** og stegt, og *det* skete, tæt uden for Zeitun. Hans Opmuntring før Slaget [var]: “Græske Brødre! Efter et haardt Slaveri i 400 Aar har den barmhjærtige Gud besluttet at skjænke os den Frihed igjen, som vore Fædre frydede sig ved; men for at vi kan nyde den, maa vi forstaa at dø med Vaaben i Haand; da skal vore Efterkommere fryde sig ved Friheden, og vi skal have de to største Klenodier: Paradis og et udødeligt Minde, som de, der døde for Korset og Friheden.”)

(*Mahom-Ali*, født 1769 i Kavala i Makedonien, kom til Ægypten for at slaas med Franskmændene 1800; blev 1806 Statholder og stjal 1811 Livet af 4-500 Mameluk-Beyer. – *Markos Bozzaris*, Ørnen fra Suli, faldt 20de Avgust 1823 ved Karpenissi eller Neuropolis; han havde 550 Sulioter, som badede, redte og bekransede sig, som Spartanerne ved Thermopylæ, og da de hørte, hvad det gjaldt, – en Nattevandring midt ind i Mustai Paschas Lejr paa 8000 Mand – traadte 240 ud, at følge ham. – Sidst i Januar kom *Lord Byron* og døde 19de April. – Missolongi faldt 22de April 1826, men *Nitos Bozzaris* slog sig igjennem til *Karaiskakis*. – Athen faldt 7de Juni 1827. – Da kom [*Slaget ved Navarin*] 20de Oktober 1827. – *Kapodistrias* Præsident Januar 1828. – Kejser Alexander var død 1ste December 1825; den ny Tyrkekrig Marts 1828 til September 1829. – Fransk Hær paa Morea Avgust 1828. – *Kapodistrias*, født 1776, myrdet 9de Oktober 1831 af Konstantin og Georg Mauromichalis. – Ødelæggelsen af de græske Skibe ved Paros af *Miaulis* Juli 1831. – P. Mauromichalis, født 1765, smidt i Fængsel 1830, flygtede Januar 1831, slap ud 1832. – *Kong Otto*, født 1815, uden videre udnævnt af de store Magter 1832.)

[A:414]

XLIII.

(Den 7de November.)

Mine Herrer!

De vil uden Tvivl finde det meget naturligt, at vi, som med nogen Deltagelse havde gennemlevet hele den franske Revolution, betragtet Napoleons Bedrifter og den græske Friheds-Kamp, – at vi paa ingen Maade enten forbavsedes ved den saakaldte *Juli-Revolution i Paris* 1830 eller begejstredes deraf; men da jeg skrev

det op og gav det ud, rev man mig dog slemt ned for det; og det var ikke saa ganske uforskyldt, som jeg den Gang trode. 7

Tiden har nemlig vel vist, jeg havde Ret i, at et Oprør og Herreskifte mer eller mindre i Paris havde efter den store Revolution lidt eller intet at betyde; men Tiden har dog ogsaa vist og vil bestandig klarere vise, at dette Oprør og Herreskifte var, efter Omstændighederne, nødvendigt, ej blot for Frankrig, men for hele Evropa, hvor Regeringerne aabenbar stræbte efter en Umulighed og derved arbejdede sig selv imod: forberedte den almindelige Revolution, de netop vilde forebygge.

De neapolitanske og sardiniske Revolutioner havde nemlig været saa usle og latterlige, den spanske saa ulykkelig, og den græske saa fremmed og fjærn, at den **JA:415** Paamindelse, de gav om Umuligheden af [at] gaa tilbage, var saa godt som spildt; og dog blev Umuligheden ikke mindre, fordi man oversaa den, dog standser ingen Tidens Løb, hvor stærk han saa end er, langt mindre lod en Daadstid som den fra 1789 til 1815 sig udslette med et Pennestrøg, eller den gamle, opløste Tilstand sig restavrere med en ny Forordning efter gammel Stil.

Selv havde man ikke ovovet, villet eller kunnet endog blot indvortes sætte enten Frankrig eller Tyskland, enten Holland eller Belgien, enten Polen eller Norden eller Tyrkiet i deres gamle Tilstand og Forhold, – og dog tænkte man, at det indvortes: at Følelsen og Tankegangen skulde rygge tilbage over det svælgende Dyb, man selv havde hjulpet til at befæste mellem det forrige og det nærværende Aarhundrede, – dog ventede man, at Menneskebarmen skulde finde Hvile midt i Afgrunden mellem gammelt og nyt: at Sjælene skulde fryde sig ved Boligen i de saakaldte Statslegemer, man havde sammensat af lutter Brudstykker efter en aritmetisk Proportion, og at de nye Anskuelser af Forholdet mellem Øvrighed og Undersaatter, der havde gennemtrængt hele den dannede Verden, kunde gjøres uvirksomme, ved at skære dem alle over én Kam som revolutionære, jakobinske og karbonariske!

At denne sørgelige Forblindelse ophørte, mens det endnu var Tid, og at man daglig, ogsaa i Højden, bliver fortroligere med den Tanke, at Revolutioner kun kan undgaas, ved at lade det nyfødte Folkeliv frit, historisk rolig udvikle sig, uden ængstelig at spørge, hvortil det omsider vil eller dog mulig kan føre, det skyldte vi sikkert nærmest *Julidagene i Paris* og *Septemberdagene i Bryssel*; saa hvor frastødende de end er os, maa vi betragte dem som et nødvendigt Onde. Spændingen var imidlertid paa begge Sider bleven omtrent lige stærk, saa, for at Folkene skulde foretrække en rolig og sikker, men langsom og vanskelig Udvikling af den ny Tingenes Orden, **JA:416** var det vist lige saa nødvendigt, at *den polske Opstand*, skjønt den havde hele den dannede Verden for

sig, maatte saa aabenbar og sørgelig mislykkes.

Ganske anderledes end Kongresserne i Wien og Verona, oprettede da Begivenhederne i 1830 og 31 *Ligevægten* i Evropa: Ligevægten mellem de modsatte Kræfter og Retninger, som førte til en Middelvej, der ingenlunde alle Steder vil være som *den* i Paris, hvor Rendestenen gaar midt ad Gaden, men være den bedste, der efter Tid og Sted kan følges til fælles bedste, til saa fri en Virksomhed og saa almindelig en Tilfredshed, som under Solen, hvor alt er ufuldkomment, med Føje kan ventes.

Se, fra denne Side betragter jeg de gruelige Optrin i Paris, Bryssel og Warschau, som jeg i øvrigt hverken har Lyst eller Kundskab til at fortælle meget om, hvad heller ikke kan behøves, da Begivenhederne er saa nye og Bøgerne om dem saa mange, især paa Tysk, at de fleste Læsere vel véd mere om dem end jeg, som alt i mange Aar næsten udelukkende kun læser gamle Bøger og nøjes om det ny med Aviserne, som De nok véd er smal Kost og daarlig Hjemmel.

“Bourbonnerne har intet lært og intet glemt”, sagde Napoleon 1815, og selv den Lærestreg, “Fjerdingsaaret” i Gent skulde været *Ludvig den attende*, var saa ganske forloren, at han mente deraf at maatte slutte, han kun ved fremmede Tropper kunde holde sig paa Tronen, hvad naturligvis gjorde ham alle Franskmænd med nogen Følelse for Folkeæren baade foragtelig og forhadet. I øvrigt søgte han – eller de, der regerede over ham igjen – paa alle Maader at gjøre den fri Folkestemme baade i Kamrene og i Litteraturen til en blot Skygge og nærme sig de gyldne Hofdage fra forrige Aarhundrede.

Under hans Broder, [den] alt ved Revolutionens Udbrud særdeles forhadte Greve af Artois, som under Navn af *Karl den tiende* 1824 besteg Tronen, blev det imid [JA:417](#) lertid endnu værre, og hans offentlige Andægtighed var især Pariserne til stor Forargelse, vist nok til Dels fordi de selv var aabenbar ugudelige, men dog ogsaa til Dels, fordi man var kjed af de gejstlige Farcer, alle Vegne tomme og ved Hofferne naturligvis oprørende, hvor man, naar Kongen er Hældøre, altid vil se mange som Marechal Soult gaa i Procession med Bønnebogen under Armen, skjønt man er temmelig vis paa, de har aldrig set i den.

Hvad enten nu virkelig Karl den tiende havde i Sinde at indsætte Jesuiterne paa ny, eller det kun var den Forskrækkelse, hvormed det blotte Navn slog Pariserne, der lod dem faa Syner, skal jeg lade være usagt; men Virkningen var naturligvis den samme, og i alt Fald var det baade vist og sandt, at Kong Karl 8de Avgust 1829 udnævnte et Ministerium med Fyrst *Polignac* i Spidsen, som man vidste havde Folkestemmen skarpt imod sig, og som Talleyrand derfor skal have kaldt det umulige Ministerium.

Selv var Fyrst Polignac vel bekjendt som en højst retsindig

Mand, men hans Moder havde været Dronning Marie Antoinettes fortroligste Veninde, og Polignacerne alt den Gang saa forhadte, at de nødtes til at være de første Emigranter, og siden havde Fyrst Polignac tillige med sin Broder deltaget i den royalistiske Sømmensværgelse med Pichegru 1804. Saa snart derfor Kammeret traadte i Virksomhed (Marts 1830), frabad det sig i Svaret paa Trontalen – den saakaldte Takadresse, men hvori Kongerne nu om Stunder sædvanlig faa Utak – et saadant Ministerium, og da Kongen desaarsag uden videre opløste Kammeret, forøgede det naturligvis Misfornøjelsen. Det nye Kammer skulde aabnes 3dje Avgust, men da man forudsaa, det vilde endnu blive mere balstyrigt, udstedtes under 25de Juli de berygtede Forordninger (Ordonnancer), hvorved Kammeret opløstes, før det endnu var aabnet, Valgloven forandredes, saa Paris og alle Stæderne mistede **JA:418** deres Talsmænd, og alle Aviser og Tidsskrifter gjordes aldeles afhængige af Ministeriet.

Herpaa fulgte Pøbel-Opløb, som dog først den 28de blev til et aabenbart Oprør, ledet af nogle dunkle Officerer fra Kejsertiden og en Del af Lærlingerne i den polytekniske Skole, med andre bag Skjærnbrættet. Man rørte nu Stormklokken, gjorde Skanser af Brostenene, som man nys paa Teatret havde set var Pariserbrug i gamle Dage, og udmattede Tropperne, som under Marechal **Marmont** (Hertugen af Ragusa) skulde gjøre ryddeligt. Hvor lidt Mod for Resten de liberale deputerede havde, ser man deraf, at hverken kom nogen af dem frem paa Kamppladsen, heller ikke kunde der bringes mer end 62 Underskrifter til Veje paa Ansøgningen til Kongen om at tilbagekalde de forhadte Forordninger og afskedige det polignacske Ministerium. Herpaa vilde Polignac ikke inlde sig, og Kampen fortsattes da, især om Raadstuen, hvor Oprørerne omsider satte sig fast, og den kejserlige Oberst **Dubourg**, som kaldte sig General, gjorde sig næste Morgen den overflødige Ulejlighed at opsigte Regeringen Huldskab og Troskab. Denne Dag afgjorde Sagen; de liberale deputerede tog nemlig Mod til sig og udnævnte en Regering indtil videre, den gamle **Lafayette** blev Stadshauptmand paa ny, Tuillierne blev stormet, Marmont trak sig ud af Byen, og Kl. 2 saa' man den trefarvede Kokarde paa alle Hatte.

Nu vilde naturligvis Kong Karl give efter, men det var for silde, man vilde nu slet intet høre enten om ham eller hans Afkom; de unge vilde have en Republik ligesom sidst, men de ældre og de rige betakkede sig for det; og da man ikke vidste bedre Raad, bad, paa Forslag af den rige Bankier **Lafitte** og den berømte Advokat **Dupin**, med Lafayettes Samtykke, 60 deputerede Hertugen af Orleans, **Ludvig Filip**, at komme til Byen og være Rigsforstander. Han kom ogsaa, Kong Karl frasagde sig Kronen **JA:419** til Fordel for sin Sønesøn, Hertugen af Bordeaux, hvis Arveret ogsaa den berømte

Chateaubriand i Adelskammeret kraftig forfægtede; men det hjalp ikke: 9de Avgust blev Ludvig Filip udraabt til de *franskes Konge*, og skulde nu, som Lafayette sagde, rejse en populær Trone, omgiven med republikanske Institutioner.

(*Ludvig Filip*, Borgerkonge – hvorfor ikke Folkekonge? – født 1773, i 8 Maaneder Lærer i Historie og Geometri i Graubünden .

Oprør i Bryssel 25de Avgust. – Den Stumme fra Portici . – 23de–26de September Prins Friederich i Bryssel . – I Januar 1831 valgtes Hertugen af Nemours ; men, da Ludvig Filip ikke turde det, Prins *Leopold* af Sachsen-Coburg i Juni til *Belgiens Konge*.

Opstand i *Warschau* 29de–30te November 1830. – *Wysocki*. *Lelewel*. – Konstantin trak sig ud med 5000 Russere. – *Chlopicki*, født 1772 i Warschau . I Saragossa sagde en gammel fransk Grenadér [i Anledning af ham]: “Hvor var det muligt, at Polen kunde gaa under!” Diktator 5te December 1830. 25de Februar saaret, forlader Armeen. – Warschau stormet 6te-8de September og taget.)

7

Jfr. Politiske Betragtninger med Blik paa Danmark og Holsten . Kbhvn. 1831. To Oplag.

(Udg.s Anm.)

[[A:420]

XLIV.

(Den 9de November.)

Mine Herrer!

Karl den tiende og Polignac havde vist nok stolet paa *Wellington*; men med hvad Grund, véd jeg ikke, og i alt Fald skuffedes Haabet, da Vilhelm den fjerde , just da Forordningerne kom ud 26de Juli, besteg den engelske Trone, erkjendte strax Ludvig Filip, afskedigede *Wellington* og sluttede Forbund med Frankrig . *Englands* Væxt og Stilling maa [da her] nødvendig betragtes.

Vel er jeg egentlig, hvad man kalder en Hjemføding ; men dog har jeg været i *England*, og jeg kan ikke nægte, det gaar mig med min Rejse fra Kjøbenhavn til London , som det gik Gert med hans fra Harslev til Kiel: den Rejse den glemmer jeg aldrig. Om jeg nu derved er bleven behæftet med, hvad man kalder “Anglomani”, eller paa bredt dansk: bleven en Nar efter det engelske, *det* vil jeg saa meget mindre trættes med nogen om, som alle Digtere jo efter Romer-Retten maa dømmes til Daarekisten , da Oraklet Cicero har sagt: “Alle Poeter er gale” (*non est poeta sine furore*); men jeg vil

stræbe at vise Dem, man behøver ikke at være gal, for mellem de store Magter at have en afgjort historisk Forkjærlighed for England . Jeg siger med Flid: mellem de *store* Magter; thi |A:421| jeg holder i Grunden mere af de smaa, og uden al Sammenligning mest af vort lille Fæderneland; men at vedkjende sig en saadan afgjort historisk Partiskhed for sit eget, det er dog ogsaa noget, danske Folk trænge højt til at lære af Engelskmanden, som aldrig vil tage i Betænkning, ganske tørt og alvorlig at forsikre os, at, om saa England ikke kunde bestaa, uden at hele den øvrige Verden maatte forgaa, vilde han dog stemme for gamle England (*old England for ever*).

Ja, m. H., *det* maa være ethvert Folks borgerlige Tankegang og borgerlige Frimodighed, der skal føre noget Liv, det er værdt at tale om; og det er en Jammer, naar man, som endnu sædvanlig hos os, vel i Hjærtet hylder den Grundsætning, men tør, af Frygt for Latinere, Tyskere og Moralister, ikke være det bekjendt, skjuler sin afgjorte Forkjærlighed for Fæderneland, Modersmaal og alt hvad dertil hører, som om det var en Forbrydelse, og spilder sine Kræfter paa en nødvendig stiv og træg og mislykket Efterligning af det fremmede, som man ikke elsker, men tit i Grunden hader. – Dog, dette anmærker jeg kun her, for at minde om, jeg er ingenlunde saadan en Nar efter det engelske, at jeg enten skulde foretrække England for Danmark, eller ønske Fædernelandet i nogen Henseende angliseret, men ønsker først, at vi skulde faa Mod til at ligne os selv og vise os, som vi er, og dernæst, at vi skulde indsé, at *England* er den af de store Magter, baade aandelig og verdslig, som vi maa ønske alt det Held, der kan bestaa med Grækenlands og Nordens Frihed, og efter Evne kappes med, ved at løse alle de Baand, der forhindre eller besvære den levende Virksomhed, og ved først og sidst at se paa det nyttige og varige ærefulde.

Ja, m. H., de fleste Steder arbejder man for *Prygl*, og i Tyskland ansér man Arbejdsomhed for en *Dyd*, der bør øves for dens egen Skyld og bliver renere, jo mindre |A:422| enten Nytte eller Fornøjelse man har af sit Arbejde; men vil man se Folk arbejde udelukkende for *Nyttens* Skyld, da maa man rejse til *England*, og det er nok Umagen værdt; thi lad det længe nok være tvivlsomt, om denne Arbejdsomhed er Mennesket værdigst, saa er det dog lige vist, baade at den betaler sig bedst, og at *den* alene staar i frugtbar Vexel-Virkning med Menneske-Livet og alle dets Kræfter.

Ja, m. H., *den fri og levende Virksomhed*, det mesterlige Greb paa det gavnlige og det klare Syn for det virkelig og varig ærefulde, *det* var egentlig, hvad jeg beundrede i England, og er vis paa, Danmark kan tilegne sig i en Grad, der vist nok hverken vilde gjøre os saa rige eller mægtige, men velhavende, selvstændige, agtværdige og tusend Gange lykkeligere end de berømte Øboere, der kun har lidt Glæde af al deres Storhed, Magt og Vælde, fordi de elske og elskes saa lidt.

Se, *det* er mit aabenbare Skriftemaal om min Angloman; og nu til den verdenshistoriske Betragtning af Stor-Britannien, der først ved den nyeste Række af Begivenheder fra 1788 til 1830 har vundet en Indflydelse paa hele det evropæiske Stats-Samfund, som end ikke Rusland, og mindre nogen anden Magt, kan rose sig af: en afgjørende Indflydelse, som den afsides Beliggenhed, særegne Statsforfatning og især Englands Ringeagt for Fastlandet og Snæverheden i alle det 18de Aarhundredes Anskuelse havde forsinket, men kunde nu ikke længer forhindre. *Det* er da den store politiske Forandring, Revolutionen og Napoleon gjorde i Evropa: at det ikke længer er Frankrig, Prøjsen og Østerrig, men *England og Rusland*, der gjør Udslaget, saa hvad de kan enes om, tør ingen staa imod, og hvad de tvistes om, er i Grunden: hvem af dem der skal raade ene; og her har vi da en Landmagt og en Sømagt, ganske anderledes kolossalske end Rom og Kartago, da de mødtes paa Sicilien: to Verdensmagter, som **JA:423** egentlig kun kan støde sammen i andre Verdensdele, i Nordamerika eller Ostindien. Ja, *Ostindien*, dèr synes England og Rusland nu snart at skulle mødes, da allerede nu kun Persien adskiller dem og behøver kun ret at blive Tvistens Æble, for at skæres midt over og gjøre de to uhyre Kæmper til Naboe. Men vi vil haabe, det er langt fjærnere, end det for Øjeblikket kan synes; thi nu vilde Sejren næppe længe være tvivlsom, men Udfaldet sørgeligt. Dog, hvad end Følgen bliver, er det højest mærkværdigt, at mens England saa at sige betalte hvert Skud Krudt, der fyredes mod Frankrig i Evropa, det endnu havde Stunder og Evne til at oprette sig et *Stormoguls-Rige i Ostindien* med over 100 Millioner Indbyggere.

Endnu i Midten af det 17de Aarhundrede ejede det ostindiske Kompagni kun Madras, og ved Slutningen erhvervedes først det Stykke af Bengalen, hvor *Calcutta* byggedes, som nu er det store Riges Hovedstad, med over 200,000 Indbyggere. Endnu i Midten af det 18de Aarhundrede var de tre Præsidentskaber: *Calcutta*, *Madras* og *Bombay*, egentlig kun Handelspladser, og Franskmændene var nær ved at spille Mester i Ostindien; men da opsvang to Skriverkarle sig efter hinanden til General-Guvernører, fordrev Franskmændene og grundede den uhyre Magt paa Gruset af det gamle Stormoguls-Rige, som nu af sig selv hensmuldrede. Disse to mærkværdige Mænd var *Robert Clive* og *Warren Hastings*.

Robert Clive var som saa mange Engelskmænd en Vovehals af Moders Liv, som de ikke i nogen Skole var i Stand til at styre. Nitten Aar gammel kom han som Skriverkarl i Kompagniets Tjeneste til Madras 1744, men vedblev at være den samme forfløjne Karl; og da Franskmændene 1746 indtog Madras, kastede Clive Pennen og trak Sværdet, som han snart viste sig skabt til at føre. 1755 gjorde han sig berømt ved at forstyrre en Røverrede, men især ved sin afgjørende Sejr over Naboen i **JA:424** Bengalen, som havde ødelagt

Calcutta , men mistede efter Slaget ved Plassey 1756 hele sit Rige. Clive blev nu Baron af Plassey og siden Generalguvernør; men efter sin Hjemkomst til England 1767 blev han anklaget i Parlamentet for at have ved ulovlige Midler beriget sig, blev vel frikendt, men skød sig selv i Fortvivlelse 1774.

Warren Hastings begyndte ligesom Clive ved Skriverbordet, men ombyttede allerede ved Clives Tog i Bengalen Pennen med Sværdet; og skjønt han siden nær var strandet i Oxford som Professor i Persisk, kom han dog tilbage til Ostindien , hvor han 1773 blev Generalguvernør, og gjorde sig under den amerikanske Krig saare berømt, baade ved den indvortes Bestyrelse og ved Krig mod *Hyder-Ali* i Mysore , som ved Frankrigs Hjælp stræbte at kvæle den britiske Stormagt i Fødselen. Ogsaa *han* blev efter sin Hjemkomst 1786 anklaget i Parlamentet, og hans Proces, som varede ni Aar, gjorde ordentlig, til man glemte den over Revolutionen, Opsigt som en stor Statsbegivenhed, fordi de berømte Talere Fox, Sheridan og Burke var hans Anklagere. Omsider vandt han vel sin Sag, men tabte efter Ordsproget sine Penge ; thi foruden hvad Processen havde kostet ham selv, blev han dømt til at betale 70,000 Pund i Omkostninger og var nær ved at dø i Fattigdom.

Hastings ' Eftermand i Ostindien , Lord *Cornwallis*, bekjendt af Held og Uheld i den amerikanske Krig , udvidede vel ogsaa Riget i Ostindien , men kun omtrent som sligt gaar af sig selv, saa det var først under Marquis *Wellesley*, Wellingtons Broder, Guvernør fra 1798 til 1805, *Tippo-Saib*, Søn af Hyder-Ali, faldt, Riget Mysore indtoges og videre Fremskridt gjordes, især ved Hertugen af *Wellington*.

(Ved Fredslutningerne i Amiens og Paris erholdt Storbritannien Trinidad og Malta, Ceylon og det gode Haabs Forbjærg og de ioniske Øer , ja, ogsaa, i Freden til [JA:425](#)Kiel, Helgoland fra os. – Alle Flaader [var da] saa godt som ødelagte, paa den russiske nær.

William Pitt, en yngre Søn af Lord Chatham , havde ikke engang ret naat sine myndige Aar, da han 1783 blev første Minister, og beherskede dog England som en Konge lige til 1801, var altsaa Sjælen i de første Forbund mod Frankrig , og gik kun af, fordi Folket var kjed ad Krigen, og *han* dog ikke vilde slutte Freden. Han lod derfor sin Ven Addington slutte Freden til Amiens 1803; men da Krigen udbrød paa ny, greb han ogsaa Roret paa ny 1804, og oplevede den store Sejr ved Trafalgar , og stiftede det ny Forbund mod Napoleon 1805, men døde i Januar 1806, man siger af Sorg over dets ulykkelige Udfald.

Lord Castlereagh, Marquis af Londonderry , lige gammel med Napoleon , født i Irland, var i Politikken en Disipel af Pitt, allerede under ham Krigsminister, var det ogsaa 1807, og [var] fra 1812 til 1822, som Minister for de udenlandske Sager, ikke blot Sjælen i

den engelske Regering, men en Tugtemester for hele Evropa . Just som han igjen laa paa Rejsen til en Kongres, faldt han imidlertid i Fortvivelse og ombragte sig selv, hvad man vist maa kalde en stor Lykke baade for England og hele Evropa ; thi skulde han levet sin Alder ud, vilde sandsynligvis ikke blot Grækerne blevet aldeles opofrede, men en Revolution paa de engelske Enemærker [have] forvirret alt.

Han fik nemlig til Eftermand *George Canning*, der vel ogsaa kaldtes en Disipel af Pitt, og lige fra 1794 [var] hans ypperste Støtte i Underhuset; siden Minister med Castlereagh ved Kjøbenhavnstoget , men ragede saa i Uenighed med ham og vandt først ved hans Død sin Indflydelse tilbage. Baade hans Taler og Forholdsregler stemple ham til en Statsmand i højere Stil end des værre nogen anden Minister i vore Dage. Han begyndte sin ny Virksomhed med den Instrux til Hertugen af Wellington ved Kongressen **[[A:426i** Verona : “Det gaa, som det vil, England tager ikke Parti mod Spanien .” Han reddede ogsaa Grækenland , skjønt han ikke oplevede Æresdagen ved Navarin , thi da han April 1827 blev Formand i et folkeligt Ministerium , ærgrede Aristokraterne ham ihjel, 8de Avgust 1827.

Arthur Wellington, Minister 1828-30.- *Lord Grey* fra Northumberland , født 1764, Minister 1830-34. – *Melbourne*, født 1779. – *Durham*, født 1792. – *Daniel O'Connell*, født 1775 i Kerry. – Georg den fjerde døde netop 26de Juli 1830, da Opløbet i Paris begyndte.)

[[A:427]

XLV.

(Den 12te November.)

Mine Herrer!

England er, efter min Erfaring, et kjedsommeligt Land at være i, naar man ikke dør har Hus og Hjem og daglige Forretninger, som man kan være fornøjet med; thi alle Folk dør har saa umaadelig *travlt*, hver med sit, fra Statsministrene til Lommetyvene, Værtshusene er saa uhyggelige, og Privathusene i alle Maader saa aflukkede og befæstede, at den fremmede enten aldeles er overladt til sig selv, som en Ugle mellem Krager, eller han bliver dog paa Timen træt af at se, hvilken Anstrængelse det koster, og hvilken Opofrelse det er for en Engelskmand at beskjæftige sig en halv, endsige da en hel Time med ham. Jeg har derfor aldrig været

nærmere ved at fortvivle, end da jeg første Gang kom til England, hvortil det imidlertid sagtens bidrog en Del, at jeg allerede var lidt gammelagtig, da jeg, saa at sige, først kom ud i Verden, og at jeg kom der, saa at sige, paa Hovedet, ved her ude fra Toldboden at gaa om Bord paa et dansk Skib og umiddelbart at lande ved Toldboden i London, hvad nødvendig maatte synes mig [som] at komme vildfremmed til en anden Verden.

At imidlertid Grunden til min Fortvivlelse laa mere uden for mig end inden i mig, eller dog mere i min **JA:428**Danskhed end i mit Bogorme-Væsen, *det* slutter jeg blandt andet deraf, at jeg en Gang i London traf en meget yngre, raskere og allerede berejst Landsmand, som, før end han kunde komme i Arbejde, var saa fortvivlet, at han trode, naar det ikke havde været for Kones og Børns Skyld her hjemme, var han sprungen lukt i Themsens. Jeg har ogsaa en stærk Mistanke om, at der ligger en hel Del Fortvivlelse til Grund for den umaadelige engelske Travlhed; thi det er ingenlunde med dem som med Tyskerne: at de øve Arbejdsomhed som en Dyd for dens egen Skyld; Arbejdet synes i det hele heller ikke at fornøje dem, og skjønt Egennyttelse er den sædvanligste Drivfjeder, saa ser man dog mange Engelskmænd, der har lige saa travlt med at fare Verden rundt, som andre med at arbejde, eller lige saa travlt med at sætte Penge til, som andre med at tjene dem.

Men saa kjedsommeligt som jeg i det hele har fundet England at *være* i, saa fornøjeligt har jeg fundet det siden at *tænke paa*, naar man kommer hjem til Danmark, hvor Folk sædvanlig giver sig gode Stunder til al Ting, saa man ret i Mag kan mønstre al den Travlhed og betragte den fra begge Sider, den lyse saa vel som den mørke; og jo mer jeg gjør det, des klarere bliver det mig, at vi maatte ønske os en god Del af den, om Kjøbenhavn end derved vilde blive et langt mindre behageligt Opholdssted for fremmede, end det nu har Ord for at være og upaatvivlelig er. Thi selv med Hensyn paa de fremmede maatte vi meget heller ønske, de skulde sige: "Vi kjedede os rigtig nok i Kjøbenhavn, men vi tog Billedet med os af en stor og levende Virksomhed, som vi ikke for nogen Pris skulde undvære," end at de skal sige, som nu sædvanlig: "Kjøbenhavn er en meget smuk og morsom By, men dermed er ogsaa al Ting sagt, thi Kogekunst og Tidsfordriv synes at være det eneste, der drives med nogen Kraft og Fyrighed."

JA:429Dog, jeg beder om Forladelse, m. H.; det var ikke om saadanne Smaating som Kjøbenhavn og mig selv, men om det store *England* og Virksomheden i det store, jeg i Aften skulde tale, og det vil jeg da ogsaa, saa godt jeg kan, naar jeg bare vidste, hvor jeg skulde begynde med en Tale, som skal være kort og dog, saa vidt muligt, skildre en *Virksomhed*, der er hverken Ende eller Begyndelse paa: et *perpetuum mobile*. De venter imidlertid vist ikke nogen Beskrivelse af mig enten over de engelske Fabrikker eller

Stenkulsbrud, Dampskibe eller Jærnbaner, Bengødning og kunstigt Agerbrug, som jeg har set meget lidt af og forstaaet endnu mindre af, og formoder desuden lægges klart for Dagen i vort polytekniske Institut. Lige saa lidt vil De vente en Handelsbalance over Indførsel og Udførsel, eller en Optælling af ind- og udpasserede Skibe, eller en Opløsning af de saare udviklede Børs-Affærer og det engelske Penge-Væsen, saa vel det private som det offentlige, Bankier-Væsenet og Banken, den stigende Gjæld og den synkende Fond; thi dels er det mig ogsaa temmelig ubekjendte Ting, dels vil man vel faa nok af *det* i vore nye Realskoler, og endelig er det i mine Tanker uhyre kjedsommeligt at snakke om, naar man ikke virkelig har med det at gjøre.

Men hvad kalder jeg da et Lands indvortes Forfatning, naar det ikke er, hvad alle fornuftige Folk kalde saa? Ja, m. H., *det* oplyses vel bedst med en Lignelse; thi spørger man en Anatom om *det indvortes i Mennesket*, da maa man naturligvis vente at høre alle Indvoldene opregnede, drøftede og rengjorte; men spørger man en Filosof derom, faar man naturligvis et ganske andet Svar; og skjønt jeg nu kanské er lige saa lidt Filosof som Anatom, saa er dog det indvortes i et Land for mig det samme, som det indvortes i Mennesket for Filosoffen, blot med den Forskjel, at *han* taler om Evnerne og Livet i sig selv, og *jeg* som Historiker om deres Virkninger i de menneskelige Sysler og det borgerlige Selskab. Se, heraf er jo ogsaa, hvad jeg før nævnede, saa at sige, Halen; men jeg gaar altid helst til Hovedet, og vil da ligesaa her, skjønt Hovedet i England er flakt midt ad, og det baade paa langs og tværs, som Konge og Ministerium og begge Husene i Parlamentet.

Hvor vidt nu denne Partering af Regeringen er ønskelig for Folket, maa de selv bedst vide, og intet Folk har brovtet mer af sin *Forfatning* eller Konstitution end Englænderne fra 16 til 1789; men for en Konge, der duede til at regere, véd jeg nok, den Partering maatte være utaalelig; saa naar det skal gaa rolig af, maa enten Kongen eller Konstitutionen være en Skygge, hvoraf det sidste er en meget farlig og det første blandt andet en meget kostbar Sag. Saa meget om Delingen, der, saa højt oppe, som Hovedet maa være, slet ikke huer mig, hvordan den saa for Resten er; men vi maa dog lægge Mærke til, at Delingen er ikke den nymodens franske og tyske, som jeg i Løbet af disse Foredrag tiere har maattet berøre: Adskillelsen nemlig af, hvad man kalder den lovgivende, dømmende og udøvende Magt; nej, den engelske Deling har hjemme dybt i Middelalderen og sammenblander disse Magter saa mesterlig, at naar de fire store Lodsejere hver tager sit og staar fast paa det, da er der en Ulykke løs; thi vel maa Kongen ingen Ting gjøre af sin egen Drift, uden at vælge sine Ministre, men *dem* kan han skifte saa tit han vil, og med *dem* kan han tilintetgjøre

alt, hvad Parlamentet gjør, og én af dem (Lordkansleren) er ikke blot, hvad vi vilde kalde Justitiarius i Højeste-Ret, men er hele Højeste-Ret i én Person; og gaa vi nu til Parlamentet, da kan det ikke blot styrte alle Ministrene, men ogsaa arrestere og dømme, kuns ikke hænge dem; og skjelne vi saa igjen mellem Over- og Underhuset, som Storstuen og Dagligstuen, da kan Underhuset vel ikke gjøre andet alene end bevilge eller nægte |A:431 Skatterne; men selv hvor Penge langt mindre var Sjælen i det hele, ser man let, at det i vore Dage er Magt nok til, naar man vil, at standse hele Maskinen.

Da nu paa den anden Side Kongen og Ministrene, han vælger, baade har Lov til paa egen Haand at erklære Krig og Raadighed over Hæren og Flaaden, fristes de naturligvis, naar de er stolte og kjække, til at kue Parlamentet, og er de snilde, til at pakke det, som man pakker Kort ; saa England gjør sig da kun lidt latterlig ved at udbasune Visdommen af sin Statsforfatning; thi det er, som sagt, en gammel Klædning fra Middelalderen, hvorpaa man aldrig lapper saa godt, det jo bliver Lapperi; og den er ikke engang oprindelig engelsk: det er *Gotfreds Tornekroner*, som Rikard Løvehjerte , uden at vide det, førte hjem med sig fra det hellige Land , og kom vel ikke selv til at bære, men efterlod sin Broder, Johan uden Land , hvem Pavens Legat og de engelske Baroner hjulpes ad at fæste [den] paa hans Hoved . Ja, m. H., naar man med Eftertanke læser Middelalderens Historie, da ser man, at *det ny Kongerige i Jerusalem* under Korstogene blev Mønsteret for alle de evropæiske Kongeriger, hvor *de tre Stænder*: Adel, Gejstlighed og Borgerskab, under forskjellig Sættelse dannede et Rigsraad, der stræbte, saa vidt muligt, at tilegne sig baade Kongemagten og Folkestemmen, saa Kongerne blev Skygger, og Bønderne blev Trælle; og skjønt det engelske Rigsraad længe blev kuet af stærke og herskesyge Konger, saa naade det dog, vel senere, men ogsaa fuldstændigere end noget andet, sit Maal; thi Bondestanden er opløst i Daglejere og Fattiglemmer, og Kongen har i langsommelig Tid ej turdet udøve det mindste af Magten, han kun paa Papiret har beholdt.

England eller Storbritannien og Irland har da gjennem hele det 18de Aarhundrede, lige fra Vilhelm Hollænders Tid, kun af Navn været et *Monarki*, men virkelig |A:432 et *Pengeherskab*; og naar man derfor søger Grunden til Englands forbavsende Opblomstring *i dets Statsforfatning*, da tager man mærkelig fejl, hvad der er saa meget mer at beklage, som man efter 1815 snart over hele Evropa har trot, at naar man kunde efterligne denne altid farlige og nu aldeles forældede og upassende Statsforfatning, da havde man forvisset sig en Broderpart i Englands Storhed og Lykke. – Jeg skulde imidlertid ikke her udbrede mig over denne Sag, som mit Ord dog ikke klarer, og som kan synes os uvedkommende, dersom jeg ikke

formodede, at denne berømte Bygning med det allerførste pludselig vil styrte sammen, ligesom *det gamle Parlamentshus*, jeg endnu saa' baade tomt og befolket, alt forleden Aar sank i Aske og har taget *Børsen* med sig. – De smiler kanské, m. H., og spørger, om jeg tror paa Forvarsler? Men jeg svarer rolig: jeg *tror* ikke, men jeg *agter* paa dem, og naar jeg har set en Indretning længe nærme sig sin Undergang, da ser jeg i Faldet af dens synlige Billeder og Redskaber et sikkert Varsel for Dommedags-Slaget, der vil tilintetgjøre den. Denne Statsforfatning, sønderknust med de første Stuarter i Midten af det syttende Aarhundrede og kun daarlig sammenstykket paa ny, har nemlig snart i tredive Aar tiltrukket sig min spændte Opmærksomhed, og da jeg saa' *Canning* ved Roret, da sagde jeg ved mig selv: "Kan den Bygning reddes, saa er *han* Manden; nu faar vi at se"; men da han faldt i den første Dyst med Pengeherskabet, da erklærede jeg Redningen for umulig, og Tiden vil snart vise, om jeg har Ret. Tager jeg fejl, da er det ikke første Gang, og *de*, der aldrig har taget fejl, maa gjerne le lidt ad mig; men falder virkelig i vore Dage den engelske Statsforfatning, da maa det ikke være *min* Skyld, om mine Landsmænd tro, det var Frihedens sidste Bulværk, der styrtede, medens det kun er Pengeherskabets Hovedfæstning, **JA:433** hvis Volde er opkastede af Folkets Odelsjord, og hvis Grave er fyldte med Fattigfolks Blod.

Ja, m. H., det er sagt i *Billedsprog*, fordi det ene er Billeder, hvori det uhaandgribelige kan stilles os for Øje; men hvad man siger: at Sandheden nødvendig enten hel eller halv gaar tabt i Billedsproget, er skabte det indvortes, skabte jo ogsaa det udvortes, og de tte til Billede af hint, saa den falske Fremstilling i Billedsprog og den falske Fremstilling i Frisprog har samme Grunde: snart Løgnagtighed og snart Vankundighed, saa Billedsproget er blot kommet i Vanrygte, fordi man i en aandløs Tid hverken forstaar at bruge eller skatte det.

Mine Herrer!

Jeg pegede sidst paa *England*, som Dronning Victoria paa Havet, i Modsætning til *Rusland*, som Kejser Nikolaos paa Landjorden; og ved at foretrække den første, viste jeg i det mindste, at mit Had til Latinen og min Kjærlighed til Græsk er dog ikke slet saa blinde, som Folk maaské tror; thi ikke alene er *Victoria* unægtelig Latin og *Nikolaos* Græsk, men saa vel i Kirken som i Sproget og i Smagen mindes man i Rusland hvert Øjeblik om Byzans, og i England om Rom. Men heraf vil jeg dog ikke gjøre mig nogen videre Fortjeneste, da det, jeg i England beundrer, – og frygter for, vilde gaa tabt, hvis Russerne, ved at tage Persien og Ostindien, kom bag paa hele Asien, ligesom alt paa hele Evropa – det er ingenlunde de romerske

Levninger eller de latinske Ord og Vendinger, men hvad der vel maa kaldes ægte *engelsk*, siden det uden for den engelske Kreds er mageløst: Tætheden nemlig, Friheden og Virksomheden, som gjør, at Menneske-Aanden og de fredelige Sysler har i England en Historie, hvormed kun Grækenlands kan sammenlignes.

JA:434Ja, m. H., det var let at gjøre denne Sammenligning latterlig; thi Grækerne var det smagfuldste, og Engelskmændene er, saa vidt jeg véd, det smagløseste Folk i den dannede Verden, Grækeren havde som Kunstner sin Styrke i Skjønheds-Idealet, og Engelskmanden har, som hele Verden véd, sin i Karikaturen, og endelig sang Grækeren og synger endnu som Lærken, Engelskmanden derimod som den Nattergal, der bider Faar ; men jeg taler kun om Lighed, fordi Menneske-Aanden og de fredelige Sysler hos begge Folk har en Daadstid og historisk Fylde, som de fattes hos alle andre Folk, hvis Levnedsløb vi har beskrevet. Havde vi derimod en sandfærdig *fønikisk* Historie, der med nogen Udførlighed udbredte sig over den gamle Havmands Levned og Bedrifter blot i *Davids* og *Salomons* Tid, da skulde jeg vist ikke sammenligne den ny Havmand med andet fra Oldtiden end sit eget store Forbillede i Tyrus og Sidon, medens jeg vilde lade Grækenland staa ene, til Fremtiden maaské turde sande, hvad jeg formoder: at i vort Norden har Grækenland sin yngre Søster, der, om end sent, dog sikkert, skal dele hendes Pris og arve hendes Glans.

Det er altsaa kun i Nødsfald, jeg sammenligner England med Grækenland , som de to eneste bekjendte Lande, hvor Menneske-Aanden, naturlig taget, befandt sig i sit Element, som Friheden er, og beviste, at Freden kan have en Skueplads, lige saa daadfuld og langt anderledes tiltrækkende end Krigens, ja, at Freden kan og burde alle Vegne i det menneskelige Selskab have en Historie, langt rigere og anderledes lystelig end Krigens, uden naar den føres til Forsvar for Friheden og de fredelige Sysler, som Pallas Athene løfter Skjold mod Ares , efter Sevses Ord den værste af Guderne: naar Græker kæmpe med Perser og Tyrker, eller Engelskmænd imod Napoleon .

Ja, m. H., De véd, jeg er langt fra at sætte Wellington over Napoleon ; men det engelske Folk sætter jeg til **JA:435**viste højt over ham, som et kjærnefuldt Folk over en glimrende Kæmpe; den engelske Virksomhed, som han vilde afbrudt, højt over hans, som Frembringelsen over Ødelæggelsen, og Englands forvirrede Frihed højt over hans velordnede Tyranni, som Livets Tummel over Dødens Stilhed. Jeg véd det nok, det var ikke blot Napoleon , der kaldte Digterne uordentlige Personer, hvis Stemme i Statssager man derfor meget skulde frabede sig, og jeg tilstaar gjerne, jeg hører ikke selv til de ordentligste Folk; men hvad da : Rimsmed eller Grovsmed, hvilken fribaaren Sjæl skulde ønske sig i Tugthuset, for

at lære Orden, skulde ikke taale mange Puf og Stød, for at kunne frit baade dyrke sin Gud og anvende sin Tid og sine Kræfter, tjene sit Brød og udbrede sine Anskuelse; og alt dette kan man ingensteds i Evropa saa frit som i England; *det* er Kilden til den engelske Virksomhed som til den engelske Rigdom, *det* er Forklaringen af det engelske Storværk, *det* er Grunden, hvi jeg priser England, skjønt jeg af mit Hjærte vilde ønske, der var ikke nær saa megen Rigdom og langt bedre Orden, især fordi baade Rigdommen og Forvirringen er i mine øjne langt farligere Fjender end Russerne for den engelske Frihed og Virksomhed.

Ja, m. H., jeg er meget bange for, at England faar snart et indvortes Slag, der, om det end overlever, dog kun overlever som med den ene Fod i Graven; og hvad der forøger min Frygt er, at jeg ikke traf en eneste betænksom Mand i England, der jo formodede det samme; saa naar jeg tager det for et Forvarsel, at det gamle *Parlaments-Hus* er siden lagt i Aske, og den over al Verden berømte *Børs ligeledes*, medens Sangværket spillede en Tone, der svarer til vores: “ Hvo véd, hvor nær mig er min Ende! ” – naar jeg tager *det* for Varsler, da er det næppe saa meget af Overtro, som af den sære Forbindelse, Historien har lært mig, der er mellem de offentlige [JA:436](#)Bygninger og det Liv, der føres i dem, hartad som mellem Legem og Sjæl.

Imidlertid vil jeg trøste mig ved, at hverken Penge-Herskabet, som Børsen, eller Statsforfatningen, som Parlaments-Huset afbilder, paa nogen Maade er Kilderne til den Frihed og Virksomhed, som jeg skatter, saa begge Dele kunde endogsaa opløses til Gavn for dem; og det er egentlig herpaa, jeg vilde gjøre opmærksom, da man derom baade i England selv og i det øvrige Evropa sædvanlig gjør sig meget vrang Forestillinger. Kunde det derfor lykkedes *Canning*, hvad han aabenbar stiledede paa: lempelig at opløse det Penge-Herskab, der har gjort sig til Sjælen baade i Parlamentet, Lovgivningen og hele det offentlige Liv, da vilde han derved lige saa vel befæstet Friheden og fremmet den levende Virksomhed, som han derved vilde forebygget en voldsom Omvæltning, der truer begge med Undergang. Det er sandt, at da jeg saa', hans Forsøg aldeles mislykkedes, saa han faldt selv ved det første Skridt i Kamp med den oprørende Kornlov, der sulter de fattige, for at de rige Herremænd kan faa større Forpagtnings-Afgift, at *da* opgav jeg Haabet om, at en Revolution kunde undgaas; og det er hverken oplivet ved Katolikkernes Emancipation, som Wellington drev igjennem, eller ved den saakaldte Parlaments-Reform, som Lord Grey fik afhjasket, endsige da ved Lord Melbournes eller, som man i England kalder ham, Mælkebrøds-Reformatorens Bedrifter; thi alt dette letter i mine Øjne kun Revolutionens Udbrud, uden at bidrage det mindste til dens Forebyggelse; men derfor kan der godt i England, naar

Revolutionen udbryder, opstaa en Mand, der véd at beherske den, uden, som Napoleon, at straffe Friheden for Tyranniets Misgjerninger.

Dog, det var den nærværende Stilling med sit Lys og sin Skygge, jeg skulde vise Dem, om jeg kunde, saa det blev Dem klart, hvad det egentlig er, der truer den, og **JA:437** hvor meget af den man maatte ønske vedligeholdt, naar Resten falder, som det maa; og jeg vil derfor stræbe i Korthed at give Dem saa klar en Forestilling, som jeg selv har, om Regeringen, Statskirken, Højskolerne, Fattigvæsenet og Radikalerne, disse Hoveddele af Englands borgerlige Virvar, hvorunder dog Folkets Kæmpe-Kræfter, med Falkesyn til Frihedens Ære, har udrettet hartad utrolige Ting og rejst sig uforgængelige Mindesmærker.

Hvad nu først *Regeringen* angaar, som vist nok ikke er Øjemedet af det borgerlige Selskab, men dog altid Hovedsagen deri, da véd De nok, jeg er en forhærdet Kjætter, hvor Talen er om Papirs-Mirakler, som jeg aldrig har set; og De har maaské ogsaa hørt, jeg er saa uhyre servil, at jeg ikke blot tør forsvare, men ordentlig lovprise Enevolds-Magten; saa De kan nok vide, jeg ler kun ad alt, hvad man fortæller mig om de Underværker, *Magna Charta* og Menneskerettighedernes Beskrivelse (*the bill of rights*) skal have gjort i England, og at jeg aldeles fattes Øjne til at se Ypperligheden af *den engelske Konstitution*, hvorefter *Kongen*, for at gjøre sig fortjent af Riget, slet ingen Ting maa gjøre selv, og *Parlamentet* dog uden hans Samtykke slet ingen Ting kan gjøre; saa det bliver *Ministrenes* Opgave, enten at faa Parlamentet til at gjøre, hvad Kongen vil, eller Kongen til at ville, hvad Parlamentet gjør, eller endelig, hvad der er Mesterstykket: at kyse Kongen med Parlamentet og købe Parlamentet paa Kongens Vegne til at gjøre, hvad Ministrene behager. At nu ingen af os havde Lyst til at faa sit Hoved flakt midt ad, eller vilde trøste sig ved, at det blev firkløvet, det er jeg ganske vis paa; saa det er kun Spørgsmaalet, om et Riges Hoved, som Regeringen jo er, staar sig bedre ved at parteres, hvad jeg slet ikke kan faa i mit Hoved, og maa derfor lade staa ved sit Værd. Derimod maa jeg erindre, at den engelske Regering ingenlunde er parteret efter den nu gjældende Anatomis Regler; **JA:438** thi *det* er, som vi véd, at trekløve Magten i den *lovgivende, udøvende* og *dømmende*; men hos Engelskmændene ligger al Ting hulter til bulter, saa hver Part har noget af alt, og kan derfor umulig gjøre deres konstitutionelle Rettigheder gjældende, uden at komme op at slaas. Vel har *Kongen* selv egentlig kun Lov til at vælge sine Ministre, men med sine Ministre har han f. Ex.: ene Magt over Hær og Flaade, Lov til at erklære hele Verden Krig og tilintetgjøre alle Parlaments-Forhandlinger; og én af Ministrene (Lordkansleren) er ikke blot, hvad vi vilde kalde Justitiarius i Højeste-Ret, men for mange Sager hele Højeste-Ret i sin Person.

Saaledes synes *Parlamentet* saa godt som overflødig; men kommer vi nu til *dets* konstitutionelle Rettigheder, da høre vi, det har Hals og Haand over Ministrene, kan ikke blot anklage, men dømme dem, kan arrestere, anklage og dømme enhver, som gjør Brud paa Parlamentets Privilegier, og raader selv for at bestemme, hvad der skal kaldes Brud paa deres Privilegier, og raader endelig for at bevilge eller nægte alle mulige Skatter og Paalæg; saa deres Nej, saa vel som Kongens, kan standse hele Maskinen, medens deres Ja, lige saa lidt som Kongens, uden Modpartens Samtykke, kan gjøre andet end Ulykke.

Lægge vi endelig Mærke til Parlamentets Partering i *Over-* og *Underhus*, eller Storstue og Dagligstue, saa raader Overhuset egentlig for at sige: Ja, og Underhuset for at sige: Nej; og da nu, efter Ordsproget, Ja og Nej er en lang Trætte, kan det ikke undre os, at Parlaments-Debatterne er lange og føre kun til noget, naar Ministrene faa Lov at raade. Det faa de nu vist nok sædvanlig; men dertil behøvedes ingen kunstig Fordeling af Magt og Myndighed; og medens det paa den ene Side er harmeligt, at hvad der tit er hele Folket til stor Skade, skal lade som dets eget Ønske, fordi det er gaaet gennem begge Huse, saa er det paa den anden Side rent **JA:439**fortvivlet, naar det gjælder om at indføre eller afskaffe noget, som Flertallet i et af Husene haardnakket stritter imod eller holder paa.

Gaa vi nu til *Overhuset*, da finde vi her hele den høje Adel og Gejstlighed, eller alle Hertuger, Grever og Baroner, Bisper og Ærkebisper, hvis øjeblikkelige Fordel det er at have lav Landskat og høje Kornpriser og mange gode Levebrød for intet at bestille, medens det i Regelen er deres medfødte Drift at behandle det øvrige Folk som Pøbel og Trælle og betragte Samvittigheds-Frihed som et tomt Hjærnespind. Komme vi derimod til *Underhuset*, da finde vi omtrent 500 valgte Medlemmer, hvoriblandt ej en eneste Præst, men for Resten alle Slags Folk, der kan føre et virkeligt eller tilsyneladende Bevis for, at de har en vis Indtægt, jeg tror 200 Pund om Aaret, hvad blandt andet synes nødvendigt, da Parlaments-Lemmerne ikke faar Kostpenge, men skal have Udseende af at opofre sig for det almindelige bedste. Dersom nu disse 500 valgte af hele Folkemassen, uden Hensyn paa Religion eller Stilling, da kunde man vædde ti mod én, at Flertallet vilde være stik imod Overhuset, saa dette enten maatte i Virkeligheden tilintetgjøre sig selv, eller falde Underhuset saa besværligt, at der maatte befrygtes voldsomme Udbrud, ligesom i Midten af det 17de Aarhundrede, da Revolutionen begyndte med at drive Bisperne ud af Overhuset, hvorpaa det snart blev aldeles lukket. For nu at forebygge slige Ubehageligheder, stræber naturligvis Adel og Gejstlighed at sikre sig de fleste Stemmer i Underhuset, hvad man i hele det 18de Aarhundrede naade paa forskellige Maader, men især ved de

saakaldte Ravnekroge (*rotten boroughs*), hvis Stemmer den høje Adel var i arvelig Besiddelse af; og her ser De, m. H., hvad den saakaldte Parlaments-Reform havde at betyde, saa Meningens var derved at skille Overhuset ved Stemme flerheden i Underhuset. Dette er imidlertid kun halvt lykkedes, **JA:440**dels fordi Lord Grey maatte gaa paa Forlig og skaane en Del af Ravnekrogene, og dels fordi den høje Adel og Gejstlighed naturligvis har beholdt Indflydelsen paa deres Forpagtere, Haandværksfolk og mange andre, saa det er kun ved Hjælp af de katolske Medlemmer fra Irland, Overhuset kan overstemmes. Derfor er *O'Connel* det nærværende Ministerium en saa uundværlig Person, og derfor er det, de engelske Radikaler endelig vil have indført Stemme-Kugler ved Valgene, for at de, [der] er afhængige af Adel og Gejstlighed, under lukt Laag kan stemme imod dem.

Se, allerede dette er, parlamentarisk talt, en rent fortvivlet Stilling, thi Overhuset vil naturligvis ikke have Stemme-Kuglerne, som de véd giver dem Banesaar, og med deres irske Tropper kan Ministrene ingen Ting udrette, fordi *O'Connel* og hans Stalbrødre vil fremfor alt have den protestantiske Statskirke i Irland undergravet, hvad den engelske Folkestemme er imod, saa med *den* kan Overhuset godt trodse alle irske Angreb.

Om *Statskirken*, eller rettere om dens irske Tiende, dens Jordegods i det hele og dens Embedsmænds uligelige Lønning: fra de Bisper, der har over 30,000 Pund aarlig, til de Præster, som knap har 30, herom drejer sig da for Øjeblikket den skarpe Strid; og da de saakaldte Sekter, *uden* Katolikkernes Hjælp, fik Bugt med Statskirken i det 17de Aarhundrede, maa de, *ved* Katolikkernes Hjælp, nødvendig faa det i det nittende; men da springer ogsaa hele Overhuset ligesom sidst, og da har vi Revolutionen, hvis Gang og Ende ingen kan beregne.

(*Dampmaskinen* opfandt vel i det smaa 1700 af en Savery og forbedredes strax efter af en *Newcomen*; men udenfor Kulminerne fandtes den ej meget brugelig, før ved 1770, da Instrumentmager *Watt* og Staalarbejder *Boulton* fra Birmingham bragte den ret i Gang i Soho. – Amerikaneren *Fulton* først 1807 *Dampbaad* paa Hudsonsfloden; 1813 den første paa Themsens. – **JA:441***Dampvognen* 15de September 1825, Liverpool–Manchester. *Huskisson*. – Bomuldsspinderi; *Arkwright*, Barber, opfandt med en Urmager en Spindemaskine 1769, som har formeret Spindingen fra 5 til 130 Millioner Pund. – Derbyshire. Cromford. – Willersley Castle, bygget af *Arkwright*, død 1792. – *Liverpool*, i Vilhelm Hollænders Tid en Landsby i Walton Sogn, nu en Stad med 140,000 Indbyggere, den anden Handelsstad i England. – *Birmingham*, fra en lille Kjøbstad til 110,000 Mennesker.)

XLVI.

(Den 14de November.)

Mine Herrer!

Allerførst maa jeg gjøre England Afbigt for det Ukvemsord, jeg sidst kom for Skade at bruge om dets borgerlige Virksomhed, som jeg lignede ved *en Myretue*, der vel i mine Øjne kunde passe paa den *hollandske*, men ingenlunde paa den *engelske* Virksomhed; saa naar intet andet Billede i det Øjeblik vilde falde mig ind, maatte jeg heller ladt Dem tænke, den var lige saa billedløs i Naturen som mageløs i Historien. Ligesom der imidlertid ofte i det engelske Parlament falder et forfløjent Ord, der ved den paafølgende Æres-Erklæring skaffer vedkommende den allerbehageligste Ros, saaledes maatte jeg, efter Omstændighederne, først tage fejl og ligne den engelske Virksomhed ved Myretuen, før det kunde slaa mig, at Billedet ej blot, hvad jeg selv bemærkede, var meget lavt, men meget for lavt til andre end dem, der, som Holberg siger, bo *under* Havet, som Engelskmændene derimod ret egentlig overflyver; saa noget flyvende og ej noget krybende maa det altid være, man sammenligner det engelske med, naar Billedet ej skal være lige saa upassende som ærerørigt; saa det forundrer mig selv, hvordan jeg kunde være saa tykhovdet (*stupid*), ej paa Timen at se Englands dagligdags Virksomhed naturlig afbildet hos *Bierne*, disse rare **IA:443**Fluer, som jeg fra min Barndom har elsket lige saa meget, som jeg hadede de andre. Ja, m. H., De har sagtens ikke alle været saa fortrolige med Bierne fra Deres Barndom, som jeg, til hvis største Morskab paa den brune Hede det hørte, at se dem trække og se dem sværme; men vi véd dog alle, at Bien hæver sig over Myren ej blot ved at flyve, men ved [at den], i det den bygger til sig selv og samler til bedste, tillige arbejder for Mennesket og giver et historisk Udbytte; og netop saaledes hæver den engelske Virksomhed sig over den hollandske eller nederlandske, som ellers i det syttende Aarhundrede var til Dels lige saa udstrakt og i alle Maader lige saa berømt som den engelske i det attende, men frembragte kun umaadelig rige og umaadelig tykke Personer, men ikke et Storværk, som Verdens-Historien kan nævne, – med mindre vi vil kalde den engelske Virksomhed et hollandsk Storværk, fordi der først blev Samvittigheds-Frihed i England, da den hollandske Ligegyldighed for alt aandeligt med Vilhelm af Oranien afløste Stuarterne paa den engelske Trone.

Efter denne nødvendige Æres-Erklæring, nødvendig, ikke fordi

man jo frit kan sige om England alt, hvad man vil, ligesom man der siger frit, hvad man vil, om al Ting, selv om Rusland, endsige da om Danmark, men nødvendig for Sandhedens og vor egen Skyld, – efter denne Æres-Erklæring vil jeg gaa over til Betragtningen af *det aandelige* paa Herakles-Øen eller, nordisk talt, i det store *Thrudhjem*; og Overgangen er let, ikke fra Myretuen, men fra Bikuben, ikke fra den hollandske, men fra den engelske Vindskibelighed; thi hin er dyrisk, men denne menneskelig, og alt, hvad der er ægte menneskeligt, det bærer ogsaa Aandens Præg, skjønt det er Haandens Værk, kunde lige saa lidt uden Aand bestaa som oprinde. Det er nemlig, naar man selv har nogen Følelse af Aand, umuligt at se den Dristighed, hvormed Engelskmanden **JA:444** griber al Ting fat, den Sikkerhed, hvormed han strax opdager, hvorpaa det kommer an, om Foretagendet skal lykkes, og den Udholdenhed, hvormed han stræber at overvinde alle Vanskeligheder, og overvinder dem sædvanlig, – at se dette, uden at føle, man er paa *Kæmpeaandens* Enemærker, den Aand, hvem ingen Tanke er for høj, naar Mennesket kun kan naa den, som man paa de højeste Bjærgtoppe naar til Skyerne, og hvem intet Størværk er umuligt, før det er prøvet med al den Kraft, Flid og Standhaftighed, som Mennesket har i sin Magt. Og træde vi nu ind i de store Værksteder eller se de stolte Sejlere med Vind og Strøm feje af paa Floder og Have, da behøve vi slet ikke at kunne eftergjøre de kunstige Indretninger eller udgrunde Lovene, de følge, for at slutte os til Aanden af dens Kæmpeværker, slutte fra Virkningen ikke blot til de vidunderlige Kræfter, der ligge skjulte i den stumme Natur, men ogsaa til dem, der ligge os nærmest: i den talende, ja, veltalende, halvguddommelige Menneske-Natur, slutte os til Falkesynet, der opdagede det skjulte, og til Vidskaben, der satte de store Natur-Kræfter i Bevægelse til velberegnedes Virkninger, nødte den vildeste og frygteligste af alle Naturkræfter, som Ilden er, til i en forbavsende Grad at trælle og at kæmpe for Mennesket.

Ja, m. H., De kunde mellem dem, der saa' lidt af Virkningerne, ikke let høre en Lovtaler over *det engelske Maskinvæsen*, der selv forstod sig mindre paa, hvad han herved omtaler og Ophøjer, end jeg; og det synes ved første Øjekast at maatte gjøre Lovtalen ej blot mistænkelig, men latterlig; men dog er det tvært imod, fordi Virkningen er en Kjendsgjerning, ingen Vankundighed kan gjøre mindre og ingen Vidskab større; og trængte det til noget Bevis, at enhver sandhedskjærlig Tænkter ser sig nødt til at slutte fra stærke Virkninger til store Aarsager, fra Dampmaskinernes tusendfoldige Hestekraft til **JA:445**menneskelig Storhed og til Nordens Kæmpe-Aand hos Opdagerne, behøvedes der noget Bevis for, hvad der kun kan trænge til at indskærpes, da var min Lovtale et af de gyldigste, fordi den ingenlunde falder mig naturlig, men aftvinges mig kun af

den indlysende Sandhed. Ja, m. H., jeg har sværmet for meget og faaet Skyld for mere, men hvad jeg ikke en Gang har faaet Skyld for, kan De være vis paa, jeg har aldrig sværmet for, og *det* er frem for alt Mekanik og Matematik, som jeg baade med Mund og Pen ikke blot har sagt alt det ondt om, jeg vidste, men ogsaa alt, hvad jeg kunde optænke; og De maa ikke tro, at Fysikernes Bandstraale har lammet min Tunge, eller at deres matematiske Prækener har omvendt mig til en Dyrker af Demeter og Kybele, som sukker efter at indvies i deres Mysterier, eller paa bredt Dansk: at jeg nu siger om den stumme Natur, som Bonden om sin kalkunske Hane: "Taler han ikke, saa tænker han des mere", – nej, jeg vil ikke forføre Dem til Overtro: Bandstraalen har slet ikke bidt paa mig, og Prækenerne, som [jeg] ikke gad hørt, var fri nok for at røre mig, saa jeg siger endnu som før: jeg er vis paa, at Mekanik og Matematik gjør lige saa lidt noget Folk lykkeligt eller noget Rige blomstrende, som de har gjort eller kan gjøre nogen Sjæl salig; jeg lo lige saa højt ved Universitetet i Cambridge som her hjemme, naar man forsikrede mig, at selv for en dygtig Teolog var Matematikken saa godt som uundværlig, og jeg lo højt, uagtet man i England slet ikke holder af, der tales højt, uden i Kirken, eller les højt, uden i Parlamentet.

Det kunde ogsaa godt gaa mig i Morgen, som det gik mig første Gang jeg kom ind i Smedjen paa Gammel-Holm og saa' Forhammeren, der gik af sig selv ved Damp, kunde godt gyse i mig endnu, saa jeg saa' mig ængstelig om, *hvor* jeg egentlig var: mellem levende Folk eller mellem Trolde og Svartalfer, der gjorde sig usynlige og lod kanské, før jeg vidste det, Hammeren danse paa mit Hoved. **JA:446**Ja, m. H., alt saadant noget, der ser ud som Hexeri og virker med frygteligt Eftertryk, har for ethvert poetisk Gemyt noget særdeles uhyggeligt, saa jeg maa endnu ordentlig samle mine Tanker, for ikke at kalde det rent Djævelskab, endsige da for at tilstaa, at alle de Hammere er dog Stumper af *Mjølner*, som jeg saa godt kan lide, og hartad de eneste virkelige Levninger af den vidunderlige Torshammer, der for et Par Aartusender siden sprang i Stykker paa de haarde Jættepander. Desuden, m. H., behøver Følelsen slet ikke at være meget poetisk, men blot at være menneskelig, for at indskyde os en vis Gru ved Maskineriet i det store, der ikke blot gjør en Alarm, saa ingen kan høre Ørenlyd, og sværter og steger alt, hvad der nærmer sig det, men gjør Mennesker i Tusendtal, baade store og smaa, til lutter Biting, lutter Appendixer til Maskineriet som Hovedsag og Grundkraft; saa selv *de* Engelskmænd, der give sig Stunder til at tænke paa andet end at gjøre alt hvad de har i Penge, ser med en hemmelig Gru paa enhver ny Opfindelse og kolossalsk Anvendelse af de mekaniske Grundkræfter, som efterhaanden fortrænge alle de gamle Haandværkere og gjøre dem til blotte Redskaber i Maskin-Mesterens Haand, tankeløse Trælle i Fabrikherrens Gaard.

Turde jeg derfor sætte Matematikken i Kirkens Band og erklære Maskineriet i Rigets Akt og bryde Staven over den engelske Vindskibelighed, som et kolossalsk Bevis paa Aandløshed, da gjorde jeg det gjerne, uden at spørge om, hvad det kunde nytte; men, som sagt, det tør, det maa, det kan jeg ikke, men nødes tvært imod til at beundre den Kæmpe-Aand, der selv i Ørken kan skabe et Paradis, gjøre selv Matematikken, i sig selv den dødeste og tommeste af alle vore Kundskaber, til en mageløs Spore for levende Virksomhed og til en Løftestang for, hvad der falder selv Kæmpers forenede Hænder for svært. Jeg kan beklage og beklager virkelig, at Nordens Kæmpe-Aand ej **A:447**gjør bedre og i Aandens Sprog langt større Ting end disse, beklager, at den engelske Virksomhed stedse mer gaar ud paa, hvad man kalder ren Gevinst, uden at bryde sig om Midlerne, træller for Øjeblikket, uden at tænke paa Fremtiden; men jeg ser daglig klarere, at Grunden dertil ligger lige saa lidt i Virksomheden som i Friheden, men i noget ganske andet, der endnu vilde være langt sørgeligere, hvis man sad med Hænderne i Skjødet og drev slet intet nyttigt med Iver og Eftertryk.

Saa længe nemlig Folke-Aanden gjør Kæmpe-Skridt, er den unægtelig paa Benene, og saa længe den øver, hvad Mennesker maa kalde Storværk, er den i sin Kraft; og om da end alle de Kæmpeskridt var Fejltrin, og alle Storværkerne farlige Vovestykker, saa var Livet dog langt bedre end Døden, Kraften usigelig mere værd end Afmagten; saa længe der er Liv, er der Haab om det bedste, Liv kan udrette; og saa længe der er Kraft, kan et Folk, ved en højere Grad af Oplysning, rette sine Fejl og forlænge sine Dage. Naar jeg saaledes ser, hvilke forbavsende Fremskridt alt, hvad [der] kan drives med Maskiner og lykkes ved mekanisk Afretning, daglig gjør i *Rusland*, da formoder jeg, England vil snart indsé, det er paa gale Veje, ved at ofre Mennesker i Hundredtusend-Tal til Maskineriet og ved at opløse sine Aands-Kræfter i aritmetiske Størrelser og matematiske Beregninger; og *da* vil den samme Kæmpe-Aand, som har skabt Maskinerne, ogsaa forstaa enten at tilintetgjøre dem eller at sætte dem i et tjenligt og tjenerligt Forhold til Menneske-Virksomhed og Menneske-Held. Ja, pas De kun paa, m. H., som er saa meget yngre end jeg: om Rusland, hvor Folket staa saa meget lavere og Daglønnen derefter, ikke snart vil kunne forsyne Verdens-Markedet med alle Maskin-Arbejder i Overflødighed, lige saa gode og langt bedre Kjøb end de engelske; og se saa, om ikke Engelskmanden, ved at anstrænge sine Aands-Kræfter, bryder sin Virksomhed en ny **A:448**Bane, hvorpaa Russen umulig, men, jeg tør haabe, vort Norden, kan følge ham, uden at vi, med vore ringe Midler og beskedne Ønsker, kan vække den veloplyste Havmands Harm og Misundelse! Man kalde det længe nok en sød Drøm! thi søde Drømme kan være meget værd, om de end ikke øjensynlig opfyldes, naar de hjælpe os til at vaagne

muntre, rejse os rask og med godt Haab gjøre vort bedste.

Nu, m. H., skulde vi træde den engelske Aand lidt nærmere, hvor den kan virke friere og aabenbare sig klarere end igjennem Maskineriet og gjennem de daglige Sysler, Engelskmænd har til fælles med saa mange, Sysler, som alle Vegne maa have det daglige Brød til nærmeste, og des værre har i England alt for ofte Rigdom til sidste Øjemed. Paa denne Overgang komme vi først til Hvælvingen under Themsen og alt, hvad dertil hører: alt det Værk af Menneske-Hænder, der kun betaler sig ved den Fornøjelse, det yder, den høje Forestilling, det giver om Folke-Kraft og Rigdom, og den Glans, det derved udbreder over Landet.

Nu at give en Beskrivelse enten af Thems-Tunnelen eller St. Pauls-Kirken eller Westminster-Abbedi eller Englands Hovedstad i det hele, der naturligvis er Folkeandens Mesterstykke i denne Retning, det lader jeg nok være; thi vel har det naturligvis slaaet mig, som alle andre, men selv de bedste Beskrivelser af saadanne Ting kjeder mig, og hvor kjedsommelig baade for Dem og mig maatte ikke da saa slet en Beskrivelse blive, som strax vilde vise, jeg er lige saa stor en Dosmer i Bygningskunsten som i Matematikken og Maskinvæsenet, og det er meget sagt. Derimod kan det more mig, med Bøgerne omkring mig at tilbagekalde Indtrykket, disse Ting gjorde paa mig, og det har De tilladt mig at tro, vil allenfalds ikke synderlig kjede Dem.

Den berømte *Thems-Tunnel* eller Undergravning **JA:449**en halv Mil fra Toldboden, begyndt 1825 og, efter Aviserne, nu snart fuldendt, er jo vist nok et Kæmpe-Værk og, hvad der i England gjør utrolige Ting, saa stor en Sjældenhed, at man selv fra Oldtiden kun har Sagn om et eneste lignende, ved Babylon nemlig, under Evfrat; og selv **det** har ingen Ting været mod det engelske, thi Herodot fortæller, at man afledte Floden, mens man murede, altsaa kun bygte paa Bunden af Floden; men her bygger man, saa vidt muligt, syv Alen under Bunden, mens Vandet stiger og falder, og Skibene sejle og ankre oven over som sædvanlig, og det er jo unægtelig baade et drøjt og et halsbrækkende Arbejde, som alle Folk maa forbavses over, naar det er færdigt, saa man ikke blot kan spasere, men kjøre i Karét gjennem Graven, thi den skal være 18 Alen bred og 11 høj; men det Indtryk, Mesterværket gjorde paa mig, var just af det Slags, Beskrivelserne af Babylons og Ægyptens Underværker gjør: Følelsen af en Beklemmelse som levende begravet. (Franskmanden *Brunel*. – Indbrud af Themsen Maj 1827 og Januar 1828. – Pestluft.)

Glad var jeg, jeg slap op igjen og fik Øje paa *St. Povls-Kirken*, som, hvad man end ellers kan have at udsætte paa den, dog er et Stovværk **over** Jorden, hvor man ser Dagens Lys. Dette londonske Vidunder er slet ikke den gamle gotiske Bygning af samme Navn, som blev aldeles nedbrudt efter den store Ildebrand 1666, men et

Værk af Englands berømte Frimurer, Kristoffer *Wren*, som, uden at have været i Italien, udkastede Planen og vaagede over dens Udførelse i 35 Aar ved Murmesteren Thomas Strong, med saadant Held, at Povlskirken i London nu i det højeste giver Peterskirken i Rom og Sofiekirken i Konstantinopel lidt efter. Bygmesteren ligger selv begravet her med en Gravskrift, der kort og godt siger: Spørger du om hans Mindesmærke, saa se dig om! Men det er ikke saa let gjort som sagt, for de store engelske **JA:450**Kirker, jeg har set, var saa afdelte og indelukkede, at jeg aldrig kunde faa en Oversigt af det hele, saa det eneste, der gav mig en Forestilling om Povlskirkens Størrelse, var en Højtid, jeg bivaanede i en stor Forsamling af læg og lærd, omringede, jeg tror af en Snes Tusend Børn, amfiteatralisk opstillede, og det var alt sammen under Kuppelen.

Westminster-Abbedi er Kirken med Kongebegravelser fra Slutningen af det 12te Aarhundrede og *Digter-Krogen*, som vel ikke er meget, indrømmet Shakspeare og *hans* Kompagni, men dog mer end noget andet af de ny Folk, saa vidt jeg véd, har indrømmet *deres* Digtere, thi i Roskilde Domkirke ser man slet ikke til vores, end ikke til Kingo.

Westminster-Hall, Levning af Edvard den helliges Slot, og Underhuset Stefans-Kapellet. Her staa vi da atter ved *Parlamentet*, og her, hvor Spørgsmaalet er [om] Ytring af Folkeaanden, tør jeg naturligvis ikke affærdige det, som hvor Talen var om Regeringen; thi at to halve Regeringer ingenlunde udgjør en hel, men er tvært imod saa ufuldstændig, at der maa en hel til, før der kan ske nogen Ting, *det* ansér jeg for indlysende; men Parlamentet eller Talemødet er heller ikke oprindelig bestemt til at regere, men kun til at udtale Folkets Hjærtens-Mening saa vel om Skatterne som om Regeringen i det hele; og at en saadan Indretning hører til enhver Stat, som skal blive vel indrettet, føler jeg mig overbevist om. Nu er vist nok Englands borgerlige Selskab hverken blevet vel indrettet eller tegner til at blive det i Hast, men det kommer dels netop af, at Parlamentet vilde være regerende i Steden for blot raadgivende, og dels af den besynderlige Smagløshed, der er Engelskmanden egen, og derfor har dog Parlamentet efter Omstændighederne gjort England saa væsentlig en Tjeneste, at det er intet Under, alle Engelskmænd finde, deres Statshistorie begynder egentlig **JA:451**først med *det*, altsaa i det 13de Aarhundrede. Vi maa nemlig huske, at England i det 11te Aarhundrede blev indtaget af Normannerne og, saa vidt muligt, forfransket, saa det var først i Underhuset, Folkets Modersmaal gjorde sig gjældende; og vi maa atter huske, at i den klassiske Latins gyldne Dage, i det syttende Aarhundrede, fortrængte den baade i Tyskland og hos os aldeles Modersmaalet, hvad ogsaa vilde sket i England, dersom ikke Underhuset og de deraf udspringende Valgtaler havde holdt det i

Hævd og i Ære og saaledes holdt *Folkeanden* i Live, som altid dør og staar op med *Modersmaalet*.

Ja, m. H., dette er en dyb historisk Sandhed, som hverken jeg eller nogen i vor Tid kan noksom indskærpe alle dem, der vil høre os; thi hvor Modersmaalet i sin naturlige Simpelhed fortrænges fra den offentlige Brug og de dannedes Kreds, dør smides det saa at sige paa Møddingen; thi dør taber det med sin Anseelse og Dyrkelse efterhaanden alle sine højere Udtryk og dermed hele sit aandige Præg og sin bevægende Livskraft: de lærde og dannede stræbe at gjøre en Tankegang gjældende, som er Folket fremmed og lader sig derfor ikke engang levende udtrykke i Folkets Sprog, og Folket kan ikke selv sige, hvad det tænker og føler; og da det dog ej lader sig omskabe, opstaar derved en daglig voxende Misforstand og Spænding mellem Regering og Undersaatter og mellem lærd og læg, som maa føre til voldsom Omvæltning, uden at selv *den* dog egentlig hjælper.

Til Dels er denne Ulykke sket overalt, hvor Kirke og Skole i Middelalderen latiniseredes, og siden Reformationen kun lidt mindre, hvor Modersmaalet vel indførtes i Kirken, men fortrængtes hartad igjen derfra ved at bandlyses fra Skolen, hvor Præsterne dannedes; og selv i England, hvor Parlamentet satte Latinsnakken en uoverstigelig Skranke, fordærvede dog Latinskolen daglig, hvad den ej kunde fortrænge; saa, medens det engelske Kirkesprog er stendødt, **JA:452**er Parlaments-Sproget halvdødt, saa det er egentlig kun ved de frie Folkemøder under aaben Himmel, hvor de radikaleste Parlaments-Lemmer føre Ordet, man hører Modersmaalet offentlig i sin Kraft, altsaa kun dør, hvor Revolution forberedes og Blodbad laves.

Dog herom vil Talen, haaber jeg, blive klarere ved Betragtningen af *Kirken, Højskolerne* og *Litteraturen*, som jeg nu endelig har naat; og jeg vil kun til Slutning gjøre opmærksom paa, at denne inderlige Sammenhæng imellem Modersmaalets Ringeagt, Folkedød og blodig Omvæltning har, som saa meget, sit uforbederlig poetiske Udtryk i *Odysseen*, hvor vi høre, at i de dødes Rige var det kun Spaamanden *Tiresias*, der havde beholdt Mælet: alle de andre Skygger var stumme, til de havde drukket Blod; thi saaledes lærer Historien, det var gennem de sidste Aarhundreder trindt i Evropa kun enkelte *Skjalde*, der som Folke-Aandens fødte Præster var nogenlunde i Stand til at udtrykke sig i Modersmaalet om det usynlige i Hjerne-Kisten og i Hjærte-Kamret saa lyst og levende, at det tiltalte tit Kvinder mer end Mænd, de smaa end de store og de læge end de lærde, hvad efter Menneske-Naturens Love maa være Tilfældet med al folkelig Tale.

XLVII.

(Den 16de November.)

Mine Herrer!

Den engelske Almen-Aand (public spirit) har saa længe været et Ordsprog i Evropa, at det kunde synes aldeles overflødig, hvad jeg har prøvet paa: at opvise Præget og Sporene af denne Aand baade i Lys og i Løn. Men jeg tænker dog snarere, mit Forsøg har været utilstrækkeligt end overflødig; thi man har endnu sædvanlig saa flygtig og saa taaget en Forestilling om *Aand*, at naar man indrømmer *England* det store Fortrin at have en egen Aand, da tænker man sjældent paa, hvad det vil sige, og endnu sjældnere stræber man enten at klare det for sig, hvad for en Aand den engelske er, eller at undersøge, hvorfor de andre dannede Folk synes ingen at have. De, der tro sig klogest paa Almen-Aand og Englands Fortrin, synes derfor at mene, enten at den ligger i Luften, i Porter, *roast-beef* og *potatoes*, eller at den udspringer som en Maskin-Gud (*deus ex machina*) af Maskineriet i den engelske Statsforfatning; og i denne Vildfarelse staa, saa vidt jeg har kunnet mærke, Engelskmændene selv, saa, da jeg er af en ganske anden Mening, maa det snarere synes forvovent af mig, end det kan findes overflødig, med alle de Vaaben, jeg har, at forfægte min Anskuelse. Saa forvovent maa jeg imidlertid være, fordi, hvis jeg har **JA:454**Ret, da beror hele Kristenhedens og ret egentlig Nordens Held paa, at England kommer til at forstaa sig selv, og vi til at betragte det og dets Aand i deres rette Lys.

Er det nemlig sandt, at ved Almen-Aand skal forstaas hverken mer eller mindre end en *usynlig Livskraft*, fælles, kun i større og mindre Grad, for alle dem, der har Modersmaal til fælles, en Livskraft, hvis Element er *fri Virksomhed*, og hvis Aandedræt er *Modersmaalet*, da er det dermed forklaret, hvi Folkene blev aandløse, da de tabte deres Frihed og saa godt som glemte deres Modersmaal, og vist, hvad Vej de maa gaa, om de vil forynges paa de gamle Dage, vinde Magt til at ligne sig selv i deres bedste Øjeblikke: det højeste, et Folk saa vel som Enkeltmand kan naa her ned. Og er det fremdeles sandt, at Aanden eller Livskraften i den engelske Virksomhed er slet ikke [nogen] anden end den fordum velbekjendte, vidt berømte, mageløse, nu miskjendte eller glemte *Nordens Kæmpe-Aand*, er *det* sandt, da kan intet Haab være rimeligere end det: at vort Nordens Aand, i samme Grad som Modersmaalet stiger til sin Dronning-Stol, vil rejse og hæve sig i

Hjemmet, og England kjendes ved ham, som en forloren Søn ved sin ærværdige Fader . Og hvilket Haab skulde være for stort om Daad i den nærmeste Fremtid, naar England og vort Norden , forenede paa ny i Aanden, som Takker i *den danske Tunge*, forene deres Kræfter for at ære Nordens Kæmpeaand og vise Verden, at hans Hjem var intet Barbari, hvor man drak Blod af sine Fjenders Hjærneskaller, men et Valhal, hvor man gjerne drak Forlig i Vin og Mjød med hver ædel Modstander, og kæmpede kun for at prøve Styrke og øve sig til den store Strid for rigtigt Guld og grønne Skove i det guldtakte Gimle og det grønne Gudhjem !

Ja, m. H., *det gamle Nordens Billed-Sprog* blev, før jeg vidste det, levende i mig, og *det er min* **JA:455**Skjalde-Aare, men det er ogsaa Kilden til min verdenshistoriske Anskuelse og Granskning og, om jeg ellers har eller faar nogen, til min historiske Vidskab ; og deraf rejste sig den Dristighed og udsprang det Haab, hvormed jeg har kæmpet for det, hvor fortvivlet det end maatte synes, at et gammelt Billed-Sprog, der ej mere fandtes paa nogen Læbe, men kun dunkelt afridset paa mørke Pergamenter i Islands forrøgede Skindbøger, at et saadant baade dødt og begravet Billed-Sprog vilde paa ny gjøre sig gjældende i Midgaard , og det paa en Tid, da alt Billedsprog var enten foragtet eller skattedes dog kun som et Legetøj i Hænderne paa den romerske Røver, som slog med Flid alle Guder ihjel, for, som en Slegfredsøn af Mars , at anmasse sig Verdens-Tronen med Afgudsdyrkelse. – Ja, m. H., det saa' vist [nok] fortvivlet ud for 30 Aar siden, for hvem der med Verdensklogskab betragtede Sagen; men til Lykke var jeg ikke blandt *dem*, men var en Vovehals i Aanden, som fandt det meget rimeligt, at en Søn af dem, der knuste Rom i sin kejserlige Højhed og i sin pavelige Hellighed, kunde faa Bugt med Skyggen af Rom i sin klassiske Renhed, og at Nordens Billedsprog kunde og maatte blive lige saa levende i alle ægte Nordboer, som det var i mig. Saaledes den Gang; og nu, da jeg har givet Lærepenge, og véd omtrent, hvordan det gaar til i denne Verden, og hvad der nu er Tidens Tegn, se, nu siger jeg ganske rolig: De kloge Folk i min Ungdom, de spaade galt; thi skjönt jeg var lidt gal, saa spaade jeg dog ret, fordi det aldrig gjaldt saa almindelig som i Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede, at det var af Børn og gale Folk, man skulde høre Sandhed om aandelige Ting, hvorpaa de kloge var umaadelig dumme.

Ja, m. H., det kan jo vel synes, som det endnu er lidt for tidlig at rose af Sejren, da Romer- Skyggen jo endnu, i det mindste hos os, pukker paa sin klassiske **JA:456**Renhed, uden at det synes, som alle de Dommedags-Slag , jeg i Indbildningen gav den, har frugtet det mindste, og synes ligeledes, som Nordens Billed-Sprog er langt nærmere ved at dø ud i mig end at leve op i andre. Men Skinnet bedrager: Slaget er vundet, og det gjælder kun om, hvordan baade

jeg og Nordens Folke-Stammer vil forstaa at benytte os af Sejren. Skyggen af Rom forsvandt i sin Virkelighed med den store Korsikaner og med den franske Uaands Herredømme i Evropa ; og saa lidt jeg ynder Napoleons Behandling paa St. Helena , saa saare fryder jeg mig dog i Aanden ved at se, det er, hvad Latinen og den franske Uaand har i Vente nu, da Engelskmanden, som den naturlige Statholder for Nordens Aand: som Odins Søn med Jorden, den stærke, daadfulde Tor, har vundet Spiret tilbage. Det er nemlig ingen Drøm, at *Englands* Aand, Sprog og Skrift, som fra Midten af forrige Aarhundrede begyndte at kæmpe med Frankrigs baade i Tyskland og Norden , men syntes ved den franske Omvæltning og Napoleons Bedrifter at tabe alt, siden Slaget ved Waterloo har gjort saa forbavsende Fremskridt, at Sejren er afgjort; saa Spørgsmaalet er kun, om jeg med rette ansér *Englands* og Nordens Aand for én og den samme; thi er *det* kun træffende, da maa *Norden* snart gjenkjende sin Aand i det engelske Liv og med fri Virksomhed tilegne sig *det*, og *England* maa erkjende sin Aand i det nordiske Billed-Sprog og med historisk Vidskab tilegne sig *det*, og Daaden maa blive derefter, saa vidt Kræfterne række, ved Sundet , ved Gøteborg og Dovre og, om ej ved Themsen , saa dog ved Humber . Ja, m. H., *det* er Kjærnen i min historiske Anskuelse, og Følelsen af dette Grundforhold var Kilden til mit glade, faste Haab, alt over tredive Aar gammelt, og kun én Gang vaklende, fordi jeg vilde, hvad der var umuligt: kløve Skygger, saa de skiltes ad, virke levende med døde Ting, [men] gjenfødt, **JA:457**saa snart jeg opdagede min Vildfarelse, som det lød [i] min Nyaarsmorgen :

Igjen dog at klinge
Begyndte min Pen,
Som rørte en Vinge
Den savnede Ven;
Naar jeg vilde riste,
Da saade den Lyn,
Og før jeg det vidste,
For Sagnet gik Syn,
Jeg nær havde pløjet
Mig Lyset af Øjet,
For rigtig at gjøre det klart.

Omsider jeg, gnaven,
Dog uden al Harm,
Tog Haanden fra Staven
Og stak den i Barm;
Da saa' jeg Dagrøde
Fra himmelblaa Strand
Mig smile i Møde

Som Daatter af Dan,
Nu, Praas, paa din Hylde!
Nu Straaler forgyldte
Vor Moders affalmede Kind!

Ja, m. H., der gik virkelig et Lys op for mig, som en lille Sol, der ikke blot skinnede klarere, jo højere den steg, men gennemvarmede ogsaa mit Bryst med den milde og rolige, derfor ogsaa glade og bestandige Kjærlighed til det ægte danske og nordiske, fremfor alt som det endnu findes i vort Hjærte og vor Hjørne, hvor miskjendt og fortrykt, tit af os selv, hvor sygt og blegt, hvor mat og døende det end kan være. Da jeg nemlig saa', at al *Skrift* er kun Skygge og Tegn for det levende, mundtlige Ord, da saa' jeg dermed ikke blot, hvor ufornuftig al min Ivrigheid havde været over, at hverken gammel Skrift eller ny kunde gjenføde Nordens Aand og Danmarks Hjærte, nordisk Tankegang og patriotisk Følelse iblandt os; men jeg saa' tillige, at saa sandt der endnu er et *Ord* i vor **JA:458**Mund og vort Hjærte, som taler for dem og tiltaler alle vore Frænder, saa vist trænge de heller ikke til at gjenfødes, men kun til ved et saadant Ord at vækkes, opmuntres og styrkes; saa det gjaldt kun at købe den belejlige Tid, taalmodig at oppebie Øjeblikket, da Ordet fór ud af sig selv, som det gjør nu, og fandt Gjenlyd overalt, hvor jeg havde paarørende, jeg, som jo hverken har skabt mig selv, min Tankegang eller mit Sprog, men tænker som vore Forfædre, og taler som min Moder lærte mig. Nu er jeg derfor ganske vis paa, at naar vi i Norden blot faa saa megen aandelig Frihed, som de har i England – og jeg tror, vi i Danmark er nær ved at faa mer –, da vil i en Menneske-Alder Nordens Kæmpe-Aand gjøre Fremskridt, som Verden skal forundres over, og gjøre Erobringer, som det fredsallige Danmarks Hjærte skal frydes ved.

Tvivlsommere maa det vist nok findes, hvor vidt *England* vil komme sin nordiske Herkomst levende i Hu; thi *den* synes glemt, som *vi* har glemt, hvordan vi saa' ud, da vi laa i Vuggen; men havde en Mesterhaand malet os af, mens vi laa der, og faldt vort Øje derpaa i en Stund, da Barndoms-Minderne, som de jo imellem gjør, besøgte os, *da* tænker jeg, vi kjendte det sikkert igjen og fik det saa kjært, at vi købte det gjerne til skikkelig Pris; og saaledes tror jeg, det vil gaa Engelskmanden, naar han faar Øje paa Nordens Billedsprog, der ikke blot fordum har tiltalt ham saa vel som os andre, men er saa vist oprundet i hans Hjørne, som det svarer til hans Levnedsløb.

Dog, jeg maa stille Dem Spørgsmaalet historisk, for at det kan blive tydeligt. Spørgsmaalet er, om Engelskmanden vil kjendes ved sin Fader *Angel-Saxeren* og holde hans Admindelse i Ære; thi saa snart han vil *det*, da har vi ham paa Timen, ikke blot fordi Beda, den ærlige Mand, siger, Angelsaxeren kom her fra, men fordi

JA:459Engelskmanden paa Timen [maa kunne] se det paa den angelsaxiske Poesi, som der til Lykke er store Mindesmærker af. Nu var det just for disse Mindesmærkers Skyld, vor livsalige Konge, med Faderhjærte for alt folkeligt, lod mig rejse til England i Aarene 1829-31, da jeg ingen Ting kunde gjøre her hjemme; og der er da ingen, som bedre véd, hvordan Engelskmanden betragter Angelsaxeren end *jeg*, som repræsenterede ham baade i *London*, i *Oxford* og *Cambridge*, ja, lige til *Exeter* og *Bristol*, altsaa til hans gamle Grænseskjel mod Cornwall og Wales . Nærmest gjaldt nu vel Rejsen at syne de angelsaxiske Haandskrifter i det britiske Museum , og hvor de ellers maatte findes, og paa en skikkelig Maade, saa vidt muligt, stjæle det bedste, altsaa et lille Vikingstog efter Tidens Lejlighed; men der maatte naturligvis mere til, [for] at drive mig Hjemfødning over Nordsøen saa sent, da jeg alt var voxet fast til mine Børn og Bøger og daglige Vaner; ja, der maatte meget mere til, for at jeg, som indtil den Dag aldrig med min gode Vilje talte andet end Dansk, skulde stræbe at gjøre mig fortrolig med et fremmed Sprog; saa dertil behøvedes Haabet om *at erobre England*, eller dog at forberede den eneste store Erobring, danske Folk fra Arilds Tid havde Lyst og Lykke til.

Min Hovedsag var altsaa ordentlig at komme i med Engelskmanden og at vinde ham for Angelsaxeren og derved for Norden . Hermed saa' det nu vist nok fortvivlet ud; thi Lovtalen over *Gammel-England*, som er i alles Munde, gjælder aabenbar slet ikke, hvad Historien kalder saa, men tvært imod Ny- England siden den glørværdige Revolution (*the glorious revolution*) 1689, og selv de grundigste Historie-Skrivere paa Øen gik sjælden længere tilbage end til den *normanniske* Erobring 1066, og affærdigede allenfalds det *angelsaxiske* og *danske* Tidsrum som et grueligt Barbari, der, des værre, baade meget for tidlig og meget for længe afbrød det klassiske **JA:460**Roms milde og velgjørende Indflydelse under Domitian og Nero . I det 16de og 17de Aarhundrede havde enkelte Oldgranskere vel nyslet med Angelsaxisk og udgivet lidt, hvoraf de forstod endnu mindre; men i det 18de Aarhundrede var alt sligt enten rent oversét eller betragtet som Daarskab; og til Bevis kan tjene, at det angelsaxiske Heltedigt, *Bjovulvs Drape*, skabt og skikket til at være en lille fælles Homér for England og Norden , *det* blev først bekjendt ved Islænderen Thorkelin, som førte en Afskrift her hjem og udgav den 1815, og ved min Fordanskning 1820 , uden at selv *det* havde gjort mindste Opsigt i England . Den første Sommer, jeg var i England – thi ligesom de første danske Vikinger gjorde jeg kun Sommertog til Themsen og pakkede mig før Vinter – altsaa den første Sommer betragtede Engelskmanden mig som en halvgal Poet, der havde faaet den Grille, at der laa store Skatte begravede i de gamle barbariske Skroller, som de ordentlig lo ad at se mig sidde daglig og rode i, og fortalte mig med en vigtig Mine,

der var ingen Ting.

Den anden Sommer derimod, da de saa', jeg virkelig kom igjen, og mærkede, at jeg, som nu var bleven bedre kjendt baade med dem og Sproget, virkelig havde dem til bedste og beklagede deres Smagløshed: at de hejede paa Glasperler og vragede Juvelerne, – nu begyndte de aabenbar at fatte Mistanke om, at det dog ikke maatte hænge saa ganske rigtig sammen med den Dom, *Hume* og deres andre historiske Orakler ubesét havde fældt over det angelsaxiske Tidsrum; og jeg maa i den Henseende fortælle Dem et karakteristisk Træk, der siger mer end mange Ord. Der laa nede i *Exeter* i Devonshire en angelsaxisk Versebog, som man vidste, havde ligget dér i det gamle Stiftsbibliotek, siden Exeter fik sin første Bisp i Slutningen af det 11te Aarhundrede; og noget af det første, jeg spurgte om i det britiske Museum, var naturligvis, om man ikke dér havde en tro Afskrift af den mærkværdige **JA:461**Bog; men med et fornemt Smil svarede man mig, at saadant noget brød man sig ikke om. Næste Sommer var det følgelig min Bestemmelse, at gaa til Exeter, og efter at have forsynet mig med Anbefaling fra Ærkebispnen af Canterbury, for at faa Adgang til det fast tillukkede Stiftsbibliotek, fortalte jeg dem det i det britiske Museum; men nu var de langt fra at le, saa' derimod meget alvorlige og betænksomme ud, og forespurgte sig flere Gange, om jeg ogsaa virkelig vilde gjøre mig den store Ulejlighed, hvortil jeg naturligvis svarede med et Smil: "Ja, det er jeg jo nødt til, da det er Snavs for jer, hvad der er en stor Skat for mig." Et Par Dage efter kom Sekretæren ved Museet mig rask i Møde med de Ord: "Nu behøver De ikke at rejse til Exeter; vi har skrevet der ned, for at laane det berømte Manuskript og faa det afskrevet." – "Naa", sagde jeg, "det var smukt gjort af jer; men det vil blive lidt vidtløftigt, saa Rejsen kan jeg ikke spare."

Saa vidt kom vi den Gang, og Toget til Exeter, til Bristol, for at se den eneste engelske Angelsaxer, jeg kunde opspørge, og til Oxford, vil jeg springe over, skjønt det er mig morsomt nok at tænke paa, for at komme til det næste Skridt, som var en Boghandlers Anhold med mig om at udgive de ypperste angelsaxiske Mindesmærker. Vel ansaa' jeg det næsten for umuligt, naar jeg ikke skulde opslaa min Bopæl i England, som jeg nødvendig vilde og for Øjeblikket slet ikke kunde; men jeg lovede dog strax at gjøre mit bedste, naar han vilde besørge en Udsigt over Værket trykt, som jeg strax vilde udarbejde ⁸. Dermed **JA:462**endtes mit andet Sommertog, og da jeg hele Vinteren slet intet hørte til Sagen, tænkte jeg, den var sovet ind; men om Foraaret flød min Udsigt op, alt med en Del Subskribenter, og jeg gjorde nu mit tredje og sidste Sommertog, for efter Aftale at besørge de nødvendige Afskrifter og forberede Udgaven.

I Udsigten havde jeg naturligvis bragt i Erindring, at det var

Angelsaxerne, der kristnede Tyskland og Norden, og at deres Litteratur ogsaa var Moderen til den tyske og nordiske saa vel som til den engelske, i hvilken Anledning jeg var saa fri at bemærke, med Shakespeares Ord, som jeg gjorde til mine: at den kjære Engelskmand maatte være dorskere end den fede Urt, der raadner i Mag af sig selv paa Lethes Bred, hvis han ikke vilde røre sig for saadan en Arvepart. *Det* var mer, end John Bull kunde taale, men det var netop, hvad John Bull skulde have; thi da jeg nu kom til det britiske Museum, fandt jeg ganske rigtig Engelskmanden i Færd med, paa det allernøjagtigste at efterskrive Exeter-Bogen, uden at forstaa et Ord af den, og der var nu blandt de lærde baade i London og Cambridge ikke mindste Tvivl om, at de stolte angelsaxiske Mindesmærker baade maatte og skulde herud, saa det var kun Spørgsmaalet, om man skulde unde en fremmed Æren derfor eller tage den selv. – Nu, det Spørgsmaal besvarede naturligvis sig selv; og skjønt det for Øjeblikket ærgrede mig lidt, især da en Engelskmand, som havde opholdt sig her nogle Aar og lært lidt Angelsaxisk af vor store Sprogmeister Professor Rask, og naturligvis vilde have Fortjenesten⁹, var uforskammet nok til at udsprede, jeg havde stjaalet Ideen fra *ham*; men for Resten var det netop, hvad jeg fra først af havde ønsket, og maatte ved nærmere Eftertanke fryde mig ved: at Engelskmanden gjorde selv, hvad ellers næppe var sket, **A:463** og havde aldrig ret fundet Indgang; og skjønt det gaar lidt sent, er dog nu baade Bjovulvs Drape og mere alt kommet ud, mere er under Pressen, og paa Papiret er da Sejren vunden, hvad De nok véd, jeg i sig selv ikke regner for stort, men [hvad] dog, efter Omstændighederne, [var] saa vanskeligt, at det vist maa gjælde for et lykkeligt Forvarsel, der næsten ikke kan slaa fejl, paa en Tid, da man alle Vegne, selv i Frankrig, føler sig naturlig tiltrukket af Fædrelands-Historien, Modersmaalet og dets ældste Mindesmærker. Thi nu fattes der aabenbar kun en veltalende Mand, begejstret for Angelsaxerne og Nordens Aand, og han er maaské allerede opstaaet i den engelske Udgiver af Bjovulvs Drape, *Mr. Kemble*, hvis Bekjendtskab jeg gjorde ved mit sidste Ophold i London, som en ung Mand med langt mere poetisk Sans, end man sædvanlig finder hos Filologer, og hvis Ros som en mageløs Angelsaxer jeg nu ser de engelske Tidsskrifter med Flid udbrede. Mellem os sagt, er han rigtig nok endnu en Stympere i det Stykke; og da man fra England spurgte mig til Raads om hans Fortjenester, havde jeg nær røbet ham; men jeg betænkte mig dog, da det vilde skade den gode Sag; saa jeg vilde heller bestyrke Engelskmanden i den Tro, at han besidder den største Angelsaxer, som han i Grunden ogsaa gjør, da han er det selv, og behøver kun at blive sig det bevidst, for med rette at behandle os som Stympere i hans Modersmaal.

Mine Herrer!

I *den høje Kirke* og paa de høje Skoler i *Oxford* og *Cambridge* skulde man vel vente at se den Kæmpe-Aand majestætisk aabenbaret og tydelig forklaret, som gennemlyner selv Maskineriet og de daglige Sysler, og spejler sig, stor til Forbavselse og stærk til vor Ydmygelse, i hele den nyengelske Litteratur, fornemmelig i **JA:464** den poetiske, hvor Shakspeare, som al Verden véd, har mesterlig beskrevet ham, blandt andet med de Ord:

Det kalder jeg en Mund, som kan forslaa:
Der spytter Have ud og Klipper graa.

Her finder man imidlertid sin Forventning skuffet; thi den høje Kirke og den høje Skole er ret med Flid lukkede og laasede for Folke-Aanden, som altfor vanhellig til enten at betræde den hellige eller den klassiske Jordbund; saa det bedste ved Kirken og Højskolerne er uden Tvivl, at de ikke har saaledes Monopol som i andre Lande; og det er ingeniørens *deres* Skyld, men den mægtige Folke-aands, der har fravristet Bisper og Professorer Friheden til, naar man ingen af Delene vilde være, da at bekjende sig til hvad Tro og dyrke hvad Slags Veltalenhed, man vilde. Hvor meget mærkværdigt der da end ellers var at sige om den høje Kirke og de høje Skoler, saa findes dér dog ikke andre Spor af Kæmpeaanden end de store Anlæg og Indretninger, den udmærkede Dygtighed i de døde Sprog hos Oxforderne og i Matematikken hos Cambridge-Mænd, og den Standhaftighed, ej sjælden Haardnakkenhed, hvormed i denne Time Bisper forsvare hver Fodsbred af Kirkejorden og hver Tøddel i Bønebogen, ligesom Professorer forsvare alle Universiteternes og Kollegiernes gamle Rettigheder, Statutter, Eder og Sædvaner.

Denne hellige og lærde Aandløshed, som England har til fælles med saa mange, kan vi nu her ikke opholde os ved; og skjønt der er meget baade mærkværdigt og morsomt ved disse store Mindesmærker fra Middelalderen, som nu staa paa Randen af deres Undergang, vil jeg dog denne Gang ikke dvæle ved *dem*, da jeg haster til Enden, og ansér det for langt vigtigere at tale om Kæmpe-Aanden og det lyse Haab, jeg nærer: at *den* skal sejre baade hist og her, og give alt en naturlig og folkelig Skikkelse, som naturligvis er det eneste, baade Kirke og Skole i England **JA:465** fattes, for at blive Skueplads for Storværker, i deres Slags Mage til Englands Handel og Flaade, Bygninger og Værksteder.

(Deres eneste folkelige Side er nu *Missioner* og *Bibel-Selskaber*. – [*Bispekirken* og *Kollegierne*] kolossalske Ruiner fra Middelalderen af den store Pavekirke og af Klostrenes Mangfoldighed, beboede af skriftkloge Munke, Sprog mestre, Landmaalere og Maskinmestre.)

Bibliotheca Anglo-Saxonica. Prospectus and Proposals of a Subscription for the Publication of the Anglo-Saxon Manuscripts, Illustrative of the Early Poetry and Literature of our Language, most of which have never yet been published. Edited by the Rev. N. F. S. Grundtvig of Copenhagen. London 1831. – 16 Sider 8vo.

(Udg.s Anm.)

Benjamin Thorpe .

(Udg.s Anm.)

[[A:466]

XLVIII.

(Den 19de November.)

Mine Herrer!

Spørger vi Aviserne om, hvem der for Øjeblikket er den vigtigste historiske Person, da maa Svaret vel blive: *Mahom-Ali i Ægypten*, som efter deres Fremstilling ej blot har forøget den dannede Verden med Faraonernes Rige, men har Krig og Fred mellem de store europæiske Magter i sin Haand; og skjønt jeg deri ikke er saa ganske enig med Aviserne, vil jeg dog heller trække Mahom-Ali ved Haarene her ind, end rent forbigaa ham, især da jeg snart kan faa sagt, hvad jeg véd om ham, og bryder mig ikke om, man ved denne Lejlighed siger: “Hastværk er Lastværk”, siden der dog ingen Ære er ved ham at vinde.

Mahom-Ali som en Tyrk
 Troløs slagted Mamelukker,
 For de støjed i hans Ørk;
 Men han slaar kun, hvem der mukker:
 Undte gjærne al Forstand
 Marmor-Grave i sit Land.

Saaledes skrev jeg paa hans Skudsmaal for ti Aar siden i mine Krønikerim; og skal han besynges i højere Toner, maa det nok være af Franskmændene, som han bestandig var meget bevaagen, især dog vel fordi det var *franske Mamelukker*, som de dør kaldes, der afrettede hans Arabere og Negere til Linje-Tropper, og var paa **IA:467**franske Beddinger, han fik sine Krigsskibe bygt. Som Tyrk betragtet, er han imidlertid en ganske mærkværdig Mand, og jeg tør

heller ikke kalde hans Forvandling af Ægypten fra en simpel Røverkule til et ordentligt Slaveri ganske ubetydelig; thi dels saa' vi, den havde nær kvalt det ny Grækenland i Fødselen, dels er den et Kæmpe-Skridt til Tyrkiets Undergang, og endelig er den mig et Forvarsel baade om *Ægyptens* og *Syriens* fornyede Indlemmelse i den dannede Verden, hvortil de hørte fra Arilds Tid.

Denne Indlemmelse vil imidlertid, efter min historiske Anskuelse, ikke virkelig gaa for sig, førend *Kopterne*, der nedstamme fra de gamle Ægyptere, har bevaret kjendelige Spor af deres forrige Dannelse og bruger endnu det ægyptiske Sprog i Kirken, kommer til at staa i Spidsen i deres Kreds, *Jøderne* i Palæstina, *Druserne* i Fønikien, og *Maroniterne* i det egentlige Syrien, hvis gamle Sprog ogsaa halvvejs lever hos *dem*. Alt sligt ansér man vel endnu sædvanlig for Drømme, der er under Vidskabens Værdighed; men siden *Grækerne* virkelig rejste sig, og kan aabenbar med Lethed sætte sig ind i hele vor Tankegang, skal man dog ikke forsværge noget lignende om de andre gamle Folk, som der endnu er Levninger af, og allermindst om *Jøderne*, hvis mageløse Sjæle-Evner end ikke henved to Aartusenders Trældom, Mishandling, Skakren og Griseri synes i mindste Maade at have svækket, endsige de skulde fortæret dem. Jeg maa i denne Anledning ogsaa gjøre Dem opmærksom paa *det franske Tog til Algier* 1830, der vel ikke, som Karl den tiende og Polignac havde haabet, lagde Heltekraft i de berygtede Juli-Forordninger, men forstyrrede dog den ypperste Røver-Rede paa Kysten af Nordafrika og satte Skræk i de andre.

Hvad der nemlig end kommer ud af den Soldater-Koloni, Frankrig har begyndt at anlægge i disse slemt berygtede Egne, saa tyder det dog hen paa, at ogsaa **JA:468** denne Kyst, hvor *Kartago*, *Utika* og *Kyrene* fordem laa, skal paa ny træde i et Forhold til den dannede Verden, lig det i Oldtiden; og *det* er, om De vil, en af mine Kjæpheste eller, som jeg selv kalder det, en væsentlig Del af min universalhistoriske Anskuelse: at vi lever i Begyndelsen af en Nyaars-Tid, da alt, hvad der skinnede i Oldtiden, vil, saa vidt muligt, hæve sig som en Fønix af sin Aske, fuldføre og forklare sit Levnedsløb.

De ser strax, m. H., at Tanken er artig nok, og at det aabner lyse Udsigter for os Smaafolk i *Norden*, som har en Oldtid, der i Glans kun staa tilbage for Grækernes og Ebræernes, og har været lykkelige nok til, under alle Middelalderens Omvæltninger at beholde vort Fæderneland og vor udvortes Selvstændighed og derfor bevaret vort Modersmaal langt mere levende og ublandet end noget andet Folk i den dannede Verden. Vist nok kan kun Fremtiden afgjøre, hvor vidt en saadan Folke-Opstandelse er mulig; men at den er i Tidens Aand og vil lykkes i samme Grad, som der endnu er Kraft tilbage og kjærligt Minde af det forbigangne, *det*

synes mig soleklart, hvad enten jeg betragter den historiske Retning i hele den nyeste Litteratur, eller ser paa Grækenland og Syrien, Ægypten og Nord-Afrika, som i Oldtiden var Verdens-Historiens egentlige Skueplads. Thi i alle disse Egne, hvor Gravens Stilhed saa længe herskede, se vi jo nu en besynderlig Rørelse, lig den, der beskrives i den gamle Spaadom om de døde Ben, der røre sig og krybe sammen, for efterhaanden at gestalte sig, oplives og forny deres Dage. Til dette verdenshistoriske Gyldenaar i det nittende Aarhundrede paastaar jeg, de tre foregaaende siden Reformationen var klarlig en Forberedelse, skjønt tillige et Uglebillede deraf; thi naar vi rundt omkring i den dannede Verden ser Latin-Skolerne vimle af Poge, der, begejstrede af Riset, paa Skolemesters Bud grave Oldtidens Herlighed op med deres Negle af den latinske, græske og ebræiske **JA:469**Grammatik, – da har vi unægtelig et Uglebillede (en Karrikatur) af Oldtidens sejerrige Opstandelse, der vist nok var begrædeligt, saa længe det var i Arbejde, men vil herefter være uhyre latterligt og morsomt for Ungdommen at betragte, og var det allerede i min Skolegang, saa snart vi kom paa vor egen Boldgade og gav bogstavelig Grammatikkerne op for en Boldkjæp .

Dog, det var en Episode, hvorover jeg nær havde glemt at sige Dem, hvad jeg véd om Mahom-Ali, den Tyrk, født i Makedonien samme Aar som Napoleon , og sendt til Ægypten 1800, for at slaas med Franskmændene. Herved bed han sig fast ved Nilen, og allerede 1806 var Porten nødt til at gjøre ham til Statholder i Ægypten . Mamelukkerne fik han Has paa 1811, ved at lokke deres Officerer (Beyer) til sig, henved 500 i Tallet, og lade dem springe over Klingen , og i en hel Menneske-Alder har han nu med en Snuhed og Utrættelighed, der gjør ham Ære i hans Kreds, stræbt at udføre alt, hvad Franskmændene begyndte i Ægypten : til Landets Opdyrkning, Handelens Oplivelse, alle nyttige Haandværkers Indførelse og især til Anskaffelse af en ordentlig Krigshær og Flaade, der ej blot kunde forsvare Ægypten , men i det mindste indtage Arabien og Syrien . Krigen har han imidlertid overladt til sine Sønner, især den fra Grækenland frygtelig navnkundige *Ibrahim Pascha*, medens han selv især drev Enehandel med alt, hvad han kunde piske sine Slaver til at frembringe, og bestyrede den store Tugthus-Indretning, som hans Hjælpere, de franske Renegater, satte Skik paa og udbasunede som Verdens nyeste Underværk. Uagtet han alt længe har ført sig op som en uafhængig Fyrste, betaler han dog imellem lidt Skat til Storherren ; og da han forleden Aar greb til Vaaben imod ham, og Ibrahim var ypperlig paa Vej til Konstantinopel , fik den russiske Kejser pludselig saadan en Godhed for Sultanen, at han sendte ham store Hjælpetropper, og Mahom-Ali maatte **JA:470**nøjes med at faa *Syrien*, som et nyt Statholderskab, lagt til Ægypten . – Hvor længe det nu kan blive

derved, vil Tiden lære, og i Sommer en Gang lod rigtig nok Mahom-
Ali alle de evropæiske Konsuler i Alexandrien vide, at nu kunde han
ikke bide længer med at komme paa en ordentlig Fod til Sultanen, da
han snart var 70 Aar gammel, og maatte tænke paa at skrive sit
Testament og vide, hvad han kunde efterlade sine Børn; men da
baade Frankrig og England var bange for en Krig i Tyrkiet, fik de
den opsat, og siden har man set den engelske Flaade saa kjærlig
blandet med den tyrkiske, at Mahom-Ali vist betænker sig, før han
sætter alt paa Spil. Med Arvefølgen ser det da i mine Øjne kun
daarlig ud, som vel er; thi Ibrahim Pascha er en Barbar, hvis Arm
vel har gjort Faderen Tjeneste, men [som] vilde snart forstyrre alle
hans Anlæg; det saa' man i Grækenland, og det ser man i Syrien,
hvor Ibrahim hersker og stræber at ødelægge Druserne paa
Libanon, i Steden for [at] han, med Mahom-Alis Hoved og
Hensigter, vilde set til at vinde dem, hvad næppe kunde faldet
svært, da de har megen Lyst og Anlæg til Dannelselse, som man alt i
det 17de Aarhundrede saa', da de under Emiren Fakkarden
begyndte at bebygge de gamle fønikiske Søstæder, og igjen i det
18de, da en af deres Emirer var Pascha i Akre.

Se, *det* er omtrent, hvad jeg véd om det saakaldte *orientalske Spørgsmaal*, som jeg for Resten tænker, Tiden snart vil besvare
saaledes, at Græskens paa ny bliver herskende i Konstantinopel; thi
Barbarernes Tid er forbi.

Jeg vil nu gaa over til et andet af Øjeblikkets store Spørgsmaal,
som De nok véd er, hvad der skal blive af med *Kongen i Hannover*
og *Ærkebispem i Køln*; og ser jeg ikke meget fejl, da har dette
kombinerede Spørgsmaal langt mere historisk Vigtighed end baade
Ibrahim og Mahom-Ali; men for at komme ind fra den rette
JA:471Side, maa vi først gaa lidt tilbage og kaste et Blik paa
Stillingen og Stemningen i *Tyskland*, der, hvad enten det, som
Tyskerne paastaa, er Evropas Hjærte eller, som mig synes,
Evropas Mave, unægtelig er en stor Del af Legemet, som har
megen Indflydelse paa Hjærnen, altsaa paa Tankegangen i vor
Verdens-Del.

Da vi sidst besøgte Tyskland efter Napoleons Fald, saa' det
temmelig mørkt ud, og Studenternes Manér at gjøre lyst paa ved
Wartburg var i sig selv saa kejtet og havde saa bedrøvelige Følger i
og med den Maintzer-Central-Inkvisitions-Kommission, at man alle
Vegne, efter Ordsproget: Hvem der sover, synder ikke, fandt det
klogest at gaa hen og lægge sig. I Syd-Tyskland havde vel baade
Bayern, Würtemberg og Baden faaet et Slags Folkeraad efter
engelsk Snit med to Kamre, men dels lagde Forbundsdagen i
Frankfurt stedse nye Baand paa den fri Livsytring, og dels er de
tyske Advokater, som her mest førte Ordet, ikke de Talere, der skal
sætte Liv i Folk; og i Nordtyskland kom man ikke engang saa vidt,
at man fik Munden lukket op, uden i en Krog, i Sachsen-Weimar,

saa alt blev dødere Dag for Dag, indtil Dommedags-Slaget i Paris 1830 vakte baade høje og lave, hine i Forskrækkelse og disse med de æventyrligste Forhaabninger.

(September begyndte stormende, med vilde Opløb og halve Oprør i Dresden , Leipzig og Kassel og Ildløs i Brunsvig , hvorved Sachsen og Hessen fik deres nærværende Folkeraad, og Brunsvig fordrev sin Hertug Karl, en Broder i Aanden til Don Miguel. – I Sachsen var raadslaaet 100 Aar om en Bro over Elben . – Slottet i Brunsvig . – Uroligheder i Göttingen og Osterode Januar 1831. – Forfatningen af 1832. – Hambach -Festen Maj 1832. – Wirth og Siebenpfeiffer . – Forbundsdagen. – Censur- Lurham ved Universiteterne. – Kong Ernst, Hertug af Cumberland , født 1771, Konge 1837. – Katolsk **[[A:472]]**og protestantisk.– Droste von Vischeringen .– *Koleraen* begyndte 1817 i Bengalen , gik saa gjennem Kina og Persien og naade 1824 Astrakan , Moskov 1830, Petersborg , Warschau , Königsberg , Berlin, Wien og Hamborg 1831, London og Paris 1832; siden i Italien, Sverrig og Norge .)

[[A:473]]

XLIX.

(Den 21de November.)

Mine Herrer!

Naar jeg sidst priste *Danmarks Lykke*, som gjennem hele den farlig oprørte Tid fra 1789 til nu undgik alle indvortes Storme, da lagde jeg til, at jeg kaldte det kun en Lykke, fordi, efter min Overbevisning, *Livsgjæringen* derfor ej havde været mindre virksom eller frugtbar; og *det* er, hvad jeg i Aften vil drages til Minde, naar jeg først har besvaret en Indvending, som med noget Skin kunde gøres: at *vi* dog ogsaa havde *vor* Jødefejde og Studenter-Opstand.

Hvad nu *Jødefejden* angaar, da var den jo ærgerlig nok og indskrænkede sig des værre ej engang til Pennefejden , som Thomas Thaarup , da han gik i Barndom, vakte ved at oversætte en ussel tysk Bog, kaldet “ Moses og Jesus ”; men de Pøbel-Opløb, man ved denne Lejlighed, efter Hamborgernes Exempel, foranstaltede, var dog baade saa ubetydelige og unaturlige, at jeg kun nævner dem, for at ytre mit dybe Mishag med det hele Skrig mod det ypperste og gjennem snart to Aartusender ulykkeligste Folk paa Jorden, som Jøderne efter min fuldeste historiske Overbevisning er. Hvem kjender vel ogsaa noget til Verdens-Historien, ja, hvem er født i Kristenheden, og véd ikke, at

Kristendommen, der har skabt den **JA:474**dannede Verden, vi bebo, er baade undfangen og født i Jødeland og udgik dør fra til Jorderigs Ender, og at, har vi kun én Bog fra Jødernes Oldtid, da er den mere værd end alle Grækernes. Og hvem véd det mindste om Forstenelsen, Adspredelsen og Mishandlingen af Abrahams Folk, som ikke maa beundre de store Sjæle-Evner, den utrættelige Virksomhed og de mange Borger-Dyder, som Jøderne desuagtet har bevaret indtil denne Dag. Uagtet jeg derfor nødvendig vilde laane Penge af dem, og endnu nødigere være i Rothschilds Sted, saa vilde jeg dog raade alle Stater at gjøre sig dem til Venner, da Historien lærer mig, at de er til Velsignelse eller Forbandelse, efter som de behandles, og vilde, hvor de fik fulde Borger-Rettigheder, som de fordum havde i Antiokien, Alexandrien og alle Grækernes Stæder, være vel ikke just en Prydelse, men dog en vigtig Støtte for det borgerlige Selskab. Man ser derfor ogsaa, at Jøderne i Danmark, siden de blev mildt behandlede, har taget levende Del i Rigets Ve og Vel, og jo før vor Folke-Stemme vil hæve sig for de indfødtes fulde Borger-Ret, des rigere Frugter vil Danmark sikkert høste af deres Opfindsomhed, Driftighed og erkjendtlige Paaskjønnelse af Gjæstmildheden i det fremmede Land. Dobbelt ansér jeg det for min Pligt, uforbeholdent at udtale denne Overbevisning, da Gejstligheden alle Vegne har haft megen Skyld i **det** Folks Undertrykkelse og Mishandling, hvis hellige Skrift de dog kaldte deres Visdoms Kilde, hvis gamle Historie de kanoniserede, hvis Stamfader de løftede til Skyerne, hvis Messias de tilbad, og hvis Gyldenaar mod Tidens Slutning de forkyndte, – en Urimelighed og Selvmodsiggelse, det er den høje Tid for Kristendommens Tolke at fralægge sig.

Jeg nævnede dernæst *Studenter-Gjæringen*, der ganske rigtig havde en fjærn Lighed med den i Nord-Tyskland, men førte dog hverken til en Wartburg-Fest eller et Snigmord eller en Inkvisitions-Kommission eller **JA:475**en Lurham ved Universitetet, men kun til en lille Pennefejde og til Studenter-Foreningen ved Holmens Kanal. I begge Dele havde jeg selv en lille Finger, men vilde dog næppe nævnet dem, naar det ikke var for *Jens Baggesens* Skyld, der blev vore Studenter en Torn i Øjet, ligesom Kotzebue de tyske, men dog paa en langt uskyldigere Maade og i en langt mildere Grad. Samme Jens Baggesen var, som De nok véd, en Digter fra forrige Aarhundrede, der fandt sig hartad husvild paa vort Parnas i det ny Aarhundrede, og blev derover naturligvis lidt gnaven paa alle os unge, og især paa vor Oldemand, Aladdin Øhlenschläger. Det laa imidlertid slet ikke i Sagens Natur, men kun i Omstændighederne, at Baggesen fandt sig poetisk husvild her hjemme; thi han var en Mester i sit Fag, ej blot i Versekunsten, men i alt, hvad den mest spillende og stundum lynende Vittighed kan skabe, uden i de yngre Skjalde at finde nogen Medbejler, endsige Overmand. Kun da fordi

man i Tyskland og Frankrig, hvor Baggese i mange Aar levede, havde indbildt ham, at han ogsaa alvorlig talt var en stor Digter, og [fordi han] fandt, naar han i det ny Aarhundrede kom hjem, at derad lo man stedse højere, – kun derfor, og ved hans dermed sammenhængende lave Anskuelse af høj Poesi, kom han til i os alle at se barbariske Magter, der vanhelligede den klassiske Grund, og i Øhlenschläger en kun altfor lykkelig Medbejler paa Digter-Tronen. Krigen udbrød først mellem ham og mig 1815, da jeg i “Rimelige Strøtanker ” tog mig den Frihed at spase lidt drøjt med hans klassiske Fornemhed; men da det var uden at fortie, hvor højt han stod over de smaa, som vilde hæve sig over ham, fandt han sig snart i Billighed og indrømmede mig min lille Krog paa Parnasset: mellem Bavgastene, hvor jeg da heller hverken stod ham eller nogen i Vejen. Men nu fik han det fortvivlede Indfald, at ville rive Øhlenschläger af Pinden, og tog Anledning dertil [dels] af, hvad der var **JA:476** ham for dybt og syntes ham derfor umaadelig dumt, og dels af noget mislykket Arbejde, hvorover Studenterne blev saa bistre, at tolv af dem, derfor kaldt Tylden, fordrede ham ud, vel ikke paa Pistoler, men dog ikke heller paa Pennen, som var *hans* Vaaben, nej, paa en Mundfuld Kloster-Latin, som de forudsatte, han fattedes. *Det* fandt jeg nu baade lidt næsvist og meget uridderligt, derfor tog jeg Baggese Parti og tør tro, jeg bidrog til at dæmpe Ungdommens Hidsighed; men – – –

Mine Herrer!

“Naar alt er prøvet, alt er frist, er Hjemmet bedst ”, er et af vore gamle Ordsprog, som en Spøgefugl vel har slaaet hen i Spas, ved at lægge til: “Saa sagde Tyven, da han kom i Hullet igjen ”; men det gamle Ord er dog derfor lige sandt og vil næppe nogensteds baade føles saa dybt og stadfæstes saa klart som i *Danmark* dejligst Vang og Vænge, lukt med Bølgen blaa; thi hvad jeg her tænker paa, er ikke den Fornøjelse, hvormed én af os efter en Udenlands-Rejse ser Fædrelandets Kyster og hører Modersmaalet paa ny, – en Fornøjelse, Grønlænderen maaské føler dybere end vi, – nej, jeg tænker paa en Hjemkomst i aandelig og folkelig Forstand, hvoraf den legemlige blot er et Billede, men hvortil Skjalde-Sangene i Folkets Aand og efter dets Hjærte er baade en virkelig og en glædelig Begyndelse. Thi hvordan det saa end i Grunden hænger sammen med Folke-Aandernes Indgang og Udgang, saa er det dog lige vist, at i de *Skjalde*s Barm, som, efter en folkelig Fimbul-Vinter, atter føle sig oplødede for Fædernelandet og istemme, som Fuglene om Vaaren, den gamle, men længe forstummede Højsang, – i disse *Skjalde*s Barm, siger jeg, kom unægtelig et Hjærte hjem til Fædernelandet og følte sig oplivet af den Aande, **JA:477** som vifter fra

dets Kyster, saa det maatte juble paa Modersmaalet.

Ja, m. H., saa meget er vist; og naar jeg nu forsikrer Dem, at en saadan poetisk Hjemkomst efter alle historiske Mærker er et sikkert Varsel for en herlig Folke-Opstandelse, da er det ikke barnagtig Forfængelighed, men en Natur-Nødvendighed, naar jeg tilføjer, at denne Forsikring er skikket til at avle og fostre et mere vel grundet Haab, end om den kom fra nogen anden Læbe; thi det er ikke blot saa, fordi jeg er den eneste af de patriotiske Skjalde, der historisk berejste Verden, men især fordi *han*, der nu paa Alderdommens Grænser giver Dem den trøstelige Forsikring, ej blot gennem hele sin Ungdom, men ogsaa gennem den bedste Del af sin Manddom, bestandig svævede mellem Haab og Frygt, med Lysalfen ved sin højre og Mørkalfen ved sin venstre Side, saa hans Kvad skiftevis og stundum forvirret gjænlød af Klokkerne, som ringede for Lig, og dem, som kimedede til Højtid. Ja, m. H., den Skjald, som her staar for deres Ansigt, graanet og bleget, men dog ej udmattet og hentæret, afkølet, men dog ej lunknet for sin Ungdoms Livstykke, rolig, men dog ingenlunde forstenet, – denne Skjald var den eneste i vort ny Kor, som nær havde spaaet Danmark ilde, thi han følte sig langt bedre hjemme mellem Gravene end i de grønne Lunde, [bedre hjemme dør,] hvor Bavgastene stod tykt og tæt med mange Runer og med gaadefulde Mærker, end hvor Blomsterne grode mylrende og vildt i Enge, eller hvor de opelskedes i rige, glimrende og duftende Flor i Urtegaarden. Vist nok var det klart, at han elskede Kæmpehøjene og Bavgastene ej for deres egen, men for Kæmpernes Skyld, ej som Dødens Hal, men som Livets Mindesmærker, ja, *det* var klart; thi hans gammeldags Harpe var ikke stemt til Jammerklage og følsomt Lefleri med Død og Grav, men til en dundrende Drape om Kæmpernes Bedrifter og Spotteviser over Dværgene, **JA:478** der dansede om Balders-Baalet, til de ved et Spark af Asa-Tor forsvandt deri; men derfor udtrykte hans Kvad dog lige fuldt en Kamp paa Liv og Død, ja, en Dødskamp, der syntes fortvivlet, fordi Døden var nærværende, og Livet kun tilkommende, som et urimeligt Haab om de hensovne Guders og Kæmpers Opstandelse til ny Bedrift paa gamle Baner.

Derfor, m. H., har selv hos *denne* Skjald dog Livet omsider faaet Bugt med Døden, er *det* blevet nærværende for ham, hvad der længe kun var forbigangent og tilkommende, mødte dog omsider Mindet og Haabet hinanden lyslevende som Moder og Søn i et kjærligt Favnetag, ja, fandt jeg i den nærværende Tid, som jeg havde foragtet og saa godt som opgivet, dog omsider, hvad der havde begejstret mig for den forbigangne og tilkommende, og smiler nu rolig ad mig selv, ikke fordi jeg har opgivet det store, jeg fordum beundrede, eller forligt mig med det usle, jeg dybt foragtede, men fordi jeg [før] lod mig blænde af de æventyrlige Skikkelser,

hvori mit Haab var klædt, og lod mig forblinde af det ringe og fattige Udseende, som Nutiden havde i Sammenligning med Storhedens forrige Aldre, Oldtidens og Middelalderens, den første og den anden Stærkodders Dage, – gik det saa, som det gjorde, da tør jeg sige, der lever nu ingen Mand, som er troværdigere, naar han knytter store Forhaabninger til det nærværende, ser Gyldenaaret allerede født, saa det behøver kun at voxe, for at udfolde sin skjulte Rigdom og ligne sine berømte Stamfædre.

Og nu, m. H., hvad enten De fulgte mig helt eller halvt, stadig eller flygtig paa Vandringen gennem det sidste halve Aarhundrede, hvori mit eget Levnedsløb faldt, og mod hvis Forkerthed og Usselhed ingen har tordnet stærkere, da véd De, at jeg ved hvert Skridt har peget paa et Livstegn, og stræbt at vise Dem, at Nutidens Lysside: en folkelig Opstandelse i Oldtidens Aand, er lige saa **IA:479**virkelig som dens Skyggeside: et vildt Oprør mod alt, hvad der sidst havde Æren; og det var i andre Lande, maa hos os dog Lyssiden nødvendig have haft Overhaand, siden Skyggesiden kun viste sig saa svagt og smaat, at man maatte staa nær, for at se det.

Naar man saaledes saa' nær til, da delte vi jo vist nok Nordtysklands Skæbne baade med den aandløse, vandede *Oplysning* hos de ældre og med den opsætsige *Trods* hos de unge; men begge Dele i saa ringe en Grad, at fremmede knap kunde mærke det, og derimod var Opsvinget i vor patriotiske Poesi og Tankegang saa umiskjendeligt, at de fremmede snart nødtes til at ænse det.

Hvorledes Folke-Aanden vaagnede alt i Begyndelsen af nærværende Aarhundrede, og hvilke to store Nordlys der opgik i *Øhlenschlæger* og *Thorvaldsen*, har vi alt set, og jeg fik ved Sangen om "Danmarks Najas" netop Lejlighed til ved Krigens Slutning at nævne min synderlig gode Ven Bernhard *Ingemann*; men *han* er dog, som vi alle véd, ret egentlig et Fredens Barn, og derfor naturligvis Danmarks Kjæledægge; thi der er vist ikke et fredeligere Land under Solen, og det er aabenbar Grunden, hvorfor man lyttede til Ingemanns Sang, før den ret var født, og havde nær stoppet Øret for min Drape, til den var død. Ingemann tiltalte nemlig strax Folke-Hjærtet, saa om *hans* Digterkald og hans Sangs Liflighed var der i Læseverdenen ej mindste Tvivl; *den* opstod kun bag efter hos Recensenterne; medens der selv om *Øhlenschlægers* Digte en Stund var to modsatte Meninger, fordi de kun tiltalte Aanden, hvor den var at finde; og *mine* Kvad maatte tilkæmpe sig Ørenlyd, fordi deres Tone, Tankegang og Billedsprog var i Danmark hartad ganske uddøde, saa Aanden i *Øhlenschlægers* Digte og Hjærtet i Ingemanns Sang maatte virke en Stund, før man engang fandt det Umagen værdt at tænke paa, hvad det var, *jeg* vilde sige.

IA:480Ligesom *Øhlenschlæger* i den ny Tid svarer til den gamle angelsaxiske Brage, hvis Gaver vi kjende af Edda og Bjovulvs

Drape , saaledes svarer Ingemann til Middelalderens Kæmpeviser, og jeg, med Skam at tale om, til den islandske Brage , som jeg saa tit har revet ned, eller til Kragemaalet, fuldt af mytiske Billinger og mørke Taler. Vel kan jeg nemlig, ligesom Ejvind Skjaldespilder i Hakonsmaalet , efterligne Angelsaxeren; thi *det* har jeg gjort f. Ex. i Bjovulvs Drape og Versene hos Saxe ; men hvor jeg er paa min egen Boldgade, dør gaar det over Stok og Sten, op og ned, lyst for og mørkt bag , som i de gamle Spøgelse-Historier, fra den ene Ende af Verden og af Tiden til den anden; saa jeg kan i Grunden ikke stort fortænke Folk i, at de, som Sælandsfaren siger, undser dem ved at følge mig, især da alle meget fredelige Folk ogsaa af Naturen er lidt magelige; men dog er det mærkeligt, at ingen af alle mine Læsere har fulgt mig saa troligt som Danmarks Kjæledægge , det Fredens Barn, og da han dog ogsaa er lidt magelig, slutter jeg deraf, at jeg for danske Folk maa ikke være nær saa slem at følge, som man tror; men at — — —

Mine Herrer!

Vi forlod Danmark sidst i sin Enlighed ved Freden til Kiel 1814, som De nok husker, blev sluttet meget mod *min* Vilje, skjønt jeg siden har fundet, at den, som saa meget andet, viste, *Frederik den sjette* duede dog meget bedre til at regere end jeg; og *det* bidrog meget til, at al den Umage, jeg siden gjorde mig, for at faa lidt indenlandsk Krig, der kunde sætte Liv i Folk, var aldeles spildt. Jeg skylder nemlig mig selv at erklære, at skjønt der vel altid har været lidt mere krigerisk hos mig, end man til Hverdagsbrug holder af i vort Land, saa har jeg dog meget mere været Krigsmand af Princip end af Natur, **JA:481** og blev derfor altid bange for mig selv, saa snart en Pennefejde, jeg med frit Forsæt havde rejst, tegnede til at yppe Kiv i det borgerlige Selskab . Man skal derfor finde, at af de to Pennefejder i min Tid, der var nærmest ved at gjøre Ulykke, tog jeg slet ingen Del i den ene, og mæglede kun Fred i den anden, hvormed jeg imidlertid bar mig saa ubehændig ad, at jeg blev ansét for at holde med det Parti, jeg i Grunden slet ikke kunde lide.

Det værste var, at *Baggesen*, ved at stævne en af sine unge Recensenter, som blandt andet havde beskyldt ham for Plagiat, indledte de litterære Hof- og Stadsrets-Processer , som jeg kalder vor Litteraturs Nedfart til Helvede, hvorfra den næppe endnu er kommen tilbage; thi naar Skribenterne blive saa spidsborgerlige Haandværksfolk, at de stævner hinanden for ærerørige Udladelser og Ukvemsord, hvor Talen kun er om aandelige Laster og boglige Synder, dør kan ingen levende Sjæl befatte sig med andre end de virkelig døde, der dog har den Dyd at være taalmodige.

Ventelig havde en Anelse af det forestaaende sin Del i, at jeg

allerede 1817 saa at sige nedlagde Vaaben og Vandrings-Stav og
 begravede mig selv i en Kæmpehøj hos Saxe, Snorre og den gamle
 Angelsaxer, der sang om Bjovulv Gote og Hrodgar Danedrot; men
 dog var det aabenbar, for om muligt at lokke eller trække *dem* op
 med mig til Dagens Lys, for at faa lidt Selskab, der var bedre efter
 mit Sind end det sædvanlige. Se, dér sad jeg i syv Aar, og vidste
 ikke stort af, hvad der imidlertid skete i vor lille Verden, ikke mer
 end hvad jeg fortalte om Baggesen og Tylvden; men da jeg saa
 kom op igjen 1823 og begyndte at se mig om, da kan jeg ikke sige
 Dem, hvor jeg blev bestyrtet, forknyt og hartad rent fortvivlet; men
 har De Lyst til at se et Billede af mig i de Dage, da findes det i min
 Forsetes -Kvide ved Grev Danneskjolds Grav; thi jeg følte mig
 virkelig som én, der trode, han **JA:482** havde kun sovet én Nat, men
 havde uvitterlig været død i hundrede Aar, og fandt derfor en
 vildfremmed Verden i sit gamle Hjem. – Ingen talte om andet, end
 hvad de havde spist i Gaar, og hvad de skulde have i Morgen, og
 hvor man dog skulde tage Pengene fra til alt, hvad man spiste
 mellem Aar og Dag, selv naar man vilde drikke Vand til, som dog
 var noget bart. – *Bjovulvs Drape*, som jeg ret havde tænkt, skulde
 more Folk, gad ingen læst; *Krønikerne*, som jeg havde ventet
 Heltegjerninger af, rørte sig ikke af Pletten; vor store Sprogmeister,
 Professor *Rask*, kom hjem fra Persien og Indien og Ceylon med
 store litterære Skatte, med et over hele Evropa og det halve Asien
 berømt Navn og med mageløse Kundskaber i sit Fag, men efter
 Gildet paa Skydebanen hørte jeg knap hans Navn nævne, og
 Universitets-Direktionen havde ikke engang Stunder til at gjøre ham
 til Professor i de østerlandske Sprog, før han var halv død; selv
 tyske Romaner oversætte man ikke mere, men nøjedes med
 Elmqvists Læsefrugter, samlede paa Literaturens jyske Fællede . –
 Var *det* ikke til at fortvivle over, naar man trode, det var Pennen, der
 skulde gjøre Underværker, og Bøger, der skabte Folk!

Dog, som jeg før en Gang har anmærket, Skjaldene har fri
 Adgang til Olympen, saa, naar det bliver alt for kjedeligt paa Sletten,
 véd de dog, hvor de kan faa et lysteligt Syn og en glad Aften; og det
 varede ikke længer end til 1824, saa sendte Ingemann mig sin
 "Valdemar den store og hans Mænd", der vel stødte mig for
 Hovedet ved Bjælderne paa Saxo Grammaticus, men rev mig dog
 snart saaledes med sig, at jeg glemte baade Saxe og Valdemar ved
 det glædelige Syn: at Folke-Hjærtet igjen havde vendt sig til sine
 historiske Helte; thi Ingemann var mig allerede den Gang
 Termometret for Danmarks Hjærte.

(Nyaarsmorgen . – Ord og Skrift, Mund og Pen. – Folke-
 Stemmen. – Folke-Raadet .)

L.

(Den 23de November.)

Mine Herrer!

Naar vi hos Grækere eller Nordboer vil vide, om denne eller hin Regerings-Form eller Stats-Indretning er i Folkets *Aand* eller ikke, da behøve vi blot at adspørge deres Guder eller se efter i deres Mytologi, om der findes noget lignende; men vil vi vide, om det [er] efter deres *Hjærte*, da maa vi adspørge deres Historie; og kun naar begge stemme overens, kan vi besvare Spørgsmaalet med et afgjørende Ja.

Deri ligner nu begge disse Hoved-Folks Guder hinanden, at de har en *Konge* iblandt dem, men udgjør et ordentligt Selskab, som ved alle vigtige Lejligheder holde Raad, hvor enhver siger frit sin Mening, medens Afgjørelsen er Kongen overladt. Sammenlignede vi nu lidt nærmere Gude-Raadet paa Olympen med Asa-Tinget under Asken Ygdrasil, da vilde vi vist nok opdage en Del Forskjelligheder, hvoraf den største er, at Odin ingenlunde som Sevs har bestaget Tronen ved at afsætte sin Fader, saa Tronen staa naturligvis anderledes fast under Asken end paa Bjærgaasen; men langt klarere bliver dog Forskjellen, naar vi se paa Historien; thi i *Norden* staa Kongen urokkelig gjennem alle Tidsaldere, saa kun England, hvor der er en Folkeblanding, gjør en lille Und|A:484tagelse, og kun i ét af de store Verdens-Aar findes den fri Folke-Stemme afbrudt; medens i *Grækenland* Tronen næsten overalt bortfalder med Heltetiden, og den fri Folkestemme har været afbrudt saa godt som fra Alexander til Napoleon den stores Tid, altsaa over to Tusend Aar, og er det des værre endnu.

Var altsaa ellers ingensteds i Verden *Kongedømmet* og den *fri Folke-Stemme* baade i Folkets Aand og efter dets Hjærte, saa maatte det dog saa være i *Norden*; og her har vi da atter Grund til at prise Danmark lykkeligt, som det eneste Rige, selv i Norden, der har begge Dele; thi i Norge fattes Kongedømmet og i Sverrig den fri Folke-Stemme. Det sidste klinger maaské lidt besynderlig, da Sverrig netop synes langt bedre end de andre nordiske Riger at have bevaret Folke-Friheden, og har aldrig savnet sin Rigsdag, hvor Bondestanden lige saa vel som Adel, Gejstlighed og Borgerskab har sine Talsmænd; men det er ikke med et firstemmigt Raad, som med en firstemmig Sang, at det giver bedst Harmoni, tvært imod gjør netop saadanne fire Stænder, som hver har sin Stemme, det næsten umuligt, at Folke-Stemmen uden voldsom Anstrængelse

kan trænge igjennem. Vil De en Gang give Agt paa de svenske Rigsdage, saa skal De se, som man kunde vente, at Adel og Gejstlighed holde sædvanlig sammen mod Borger og Bonde, og da Kongen ikke har Lov til at lægge sin Stemme i Vægtskaalen, gaar det for det meste lige op, og alt bliver ved det gamle, skjønt det gamle er langt fra at være Folkets bedste. At nemlig *Adelen* holder paa sine Privilegier, saa længe den kan, og glemmer sent eller aldrig sit slemme, gamle Mundheld; “ Var Bonden ikke bunden, da blev han værre end Hunden ”, det ser man blandt andet klart i England, hvis Adel baade er den bedst oplyste og mest frisindede i Evropa, men har lige fuldt revet Landet til sig, og tager uden al Barmhjærtighed, ved kunstig Dyrtid, Brødet af Munden **JA:485** paa de fattige. At *Gejstligheden* ligeledes holder fast paa sine Privilegier, naar den bare tør, det ser man omtrent lige klart alle Vegne, og at især Samvittigheds-Friheden er den en Torn i Øjet, det ser man allerbedst deraf, at selv naar den ikke tør protestere derimod, viser den dog gjerne med Flid, at den vilde gjerne, naar den bare turde, viser det med Flid, ventelig fordi den haaber, at ogsaa Historien skal tage Viljen i Gjerningens Sted, hvad den, som De hører, paa en Maade ogsaa gjør. Ser det nu i Sverrig fortvivlet ud med Bondestandens Opkomst og med Samvittigheds-Friheden, som Adel og Gejstlighed altid gjerne enes om at undertrykke, saa ser det jo fortvivlet ud for, hvad den fri Folke-Stemme strax maatte tilraade og en statsklog Fyrste have lige saa megen Ære og Fordel som en folkelig Konge Fornøjelse af at fremme. Naar derimod baade *Bondestandens Opkomst* og *Samvittigheds-Friheden* er paa de bedste Veje hos os, da skyldes det vel nærmest vor faderlige og folkelige Konge; men dels vilde han, uden Enevoldsmagt, aldrig været i Stand til at begynde den gode Gjerning, og dels vilde han, uden den fri Folke-Stemme, aldrig faa Lykke til at fuldende den; og har han nu selv fremkaldt den fri Folke-Stemme, da beviser det kun, at Danskerne, ved at erhverve sig Navn af det kongeligste Folk under Solen, har valgt den bedste Del, som indslutter alt ønskeligt i sig.

Ja, m. H., jeg er en gammel Royalist, det véd De nok; men vidste De det ikke før, da haaber jeg, mit historiske Foredrag har lært Dem det: at jeg dog ingenlunde hører til *de* Ultraer, der vil gjøre Kongerne til Afguder, paa hvis Altre Folkene skal opofres, men kalder kun *den* en rigtig Konge, der, som Atenens Kodros og med faa Undtagelser alle Danmarks Skjoldunger, vil opofre sig for Folket og lytter til dets Stemme som sit bedste Raad. Og hvor der slaar et saadant Konge-Hjærte paa **JA:486** Tronen for Bonden og dermed for alle, og hvor han, der er sat i Højheden, laaner saa villig Øre til de lave, som Frederik den sjette, dér tør jeg som Historiker paastaa, at Skjaldenes Viser om Kongen kan aldrig være for gode eller høres for tit, om saa end Visebogen er lige saa tyk og rig, som *den* vil

være, hvori alle Kvadene om Frederik den sjette en Gang skal mødes til en mageløs Rim-Krønne . – Ja, m. H., der er næppe nogen større Beundrer end jeg af Danmarks gode Lykke i de fremfarne Tider; men lige fra Barne-Engelen, der, efter den gamle Angelsaxers Kvad, kom sejlene alene til de kongeløse Daner, sovende sødt med en Neg til Hovedpude, og blev Rigets Skjold, Stamfader til alle Skjoldunger , – fra den gamle Skjold, [hvis Kongelov lød]: “ *Det* bør hver Konning at have for Sæd, beskjerme sine Lande og holde Fred, og vide at gjøre sin Almue Gavn, for hvilke han bær sit Kongenavn ”, – til denne Kongelovs mesterlige Forklarer , Frederik , fra Fædrelands-Historiens første Dagry til det andet, som jeg kalder en Nyaarsmorgen , har Danmarks gode Lykke aldrig saa klart aabenbaret sig som i Frederik den sjettes Dage, og først og sidst deri, at *han* stod for Styret, før endnu Bjærget i Vesten begyndte at sprude, og staaer der endnu, efter at Vulkanen er udbrændt og en Stilstand vunden, før et Jordskjælv fra Østen styrter alt, hvad der ej er grundfæstet i Folkens Hjærte.

Det er ikke min Sag, om man kalder mig en Smigrer; thi Skjældsord rager mig ikke, Naturen har sørget for, man ikke skal finde mig blandt Kryberne , og min Skrift saa vel som min Tale beviser, at faa kan have mere end jeg at udsætte paa det nærværende i Danmark , saa vel som andensteds; saa hvis Efterslægten alligevel skulde vrage min Lovtale over Kong Frederik , da maatte det være, fordi jeg selv i dette Stykke var utrolig forblindet. Men om jeg var forblindet eller ikke, det beror jo aabenbar paa, om jeg saa’ fejl, enten naar jeg fandt, at Bonde **JA:487**standens Opkomst og den fri Folkestemmes Udvikling er Tidens sande Tarv, alle andre Landes store Savn, eller saa’ fejl, naar jeg fandt, at begge Dele skyldes i Danmark Frederik den sjette ; men det sidste er jo en vitterlig Kjendsgjerning, og det første, skulde jeg mene, er en urokkelig Sandhed. Indsluttedes derfor end vor gamle Konges hele Historie i de Ord, at hans første Daad var Stavnsbaandets Løsning, og hans sidste det fri Folkeraads Oprettelse, hvilken samtidig Fyrste skulde da ikke misunde ham saa priseligt et Eftermæle, baade hvor Konge-Hjærter vejes i den store Fader-Haand , og hvor de mindes af barnlige Sjæle! Men nu véd vi alle, at Kongens gode Gjerninger var mangfoldige, og saa vist som Forsynet nu vil lægge Aar til hans Alder, er jeg sikker nok paa, vi har endnu ingenlunde set alle hans gode Gjerninger, kan lettelig blive Vidner til mer end én, der fortjener at sættes ved Siden, om ikke ad den sidste, saa dog ad den første.

Og hvem i Danmark har endelig vel mere Kald til at prise Kongen og fortælle hans gode Gjerninger, end jeg? Jeg mener virkelig: slet ingen. Vist nok har jeg som Borger snarere vandret paa Torne end danset paa Roser; men just derfor er det mærkværdigt , naar jeg priser Kongen, og jeg skylder ikke blot Majestæten det

Vidnesbyrd, at han er saa uskyldig i min Modgang, som nogen Konge kan være, men jeg burde ikke ænse, om jeg rev mine Fingre til Blods, naar jeg kunde fæste en Rose paa den Torne-Krone, *han* alt i en Menneske-Alder saa mandig, saa majestætisk og dog saa ydmyg bar. Thi blev *jeg* ikke et Offer for egen og andres Fejl og for det gamle Kaos i vore Hjørner og vore Indretninger, nedsank jeg hverken i mistrøstig Afmagt eller flygtede over Havet fra den tornestrøde Bane, som her var var min uundgaaelige Lod, men holdt jeg ud, til Taagen slog op og Vejen jævnedes, saa jeg nu staar her, hvor jeg sætter min Fod med den største Tilfredshed og de lyseste Udsigter, maaské nogen **JA:488**Skjald eller Vidskabsmand har nydt i min Alder, – da skylder jeg, næst Kongernes Konge, vor livsalige Drot min Taksigelse, fordi hans Naade baade i Lys og i Løn, baade tidlig og silde, trods mange Hindringer, trods alle mine Misgreb og al min Miskjendelse, har understøttet, opmuntret og styrket mig; saa har jeg været eller kan jeg vorde mit Fæderneland til mindste Ære, Gavn og Glæde, da skal Fædernelandet en Gang ogsaa takke Kong Frederik den sjette for *mig*.

Dog, først og sidst skal Danmark takke ham for den fri Folke-Stemme, ligesom han med sin Stamfader Frederik den tredje takkede og takker sit Folk for Enevoldsmagten, der gav ham den Frihed, Kongen, for at virke med Lyst og Held i sin Kreds, nødvendig maa have: den Myndighed, der satte ham i Stand til at nedbryde de skadelige Privilegier, der satte ham i Stand til at løse Bondens Lænker og Folkets Tungebaand, satte ham i Stand til at oprette et Folkeraad, der kun ved en Sprogfejl kaldes raadgivende Stænder, da der hverken findes Adelsstand, Præstestand, Borger- eller Bondestand, men kun Kongens og Folkets Fuldmægtige, som raadslaa om det almindelige bedste, uden at nogen tør sige, at Enkeltmands eller nogen Klasses særegne Fordel, i Strid med det, skal tages i Betragtning. Og, m. H., til at beundre den fri Folkestemme, der nu hæver, udvikler og klarer sig i Roskild og Viborg, til at prise den Enevoldskonge, der fremkaldte, og til at lykønske det Folk, der vandt den, dertil kan heller ingen have mere Kald end jeg, da næppe nogen for Øjeblikket skatter den højere, netop som den er, og jeg dog netop var iblandt dem, der ansaa Folkeraadets Oprettelse for et sørgeligt Misgreb, og overbevistes først om min Forblindelse, da det traadte i Kraft.

Begge Dele skylder jeg imidlertid baade Sagen og mig selv lidt nærmere at oplyse; thi det er visselig ikke saaledes at forstaa, at jeg nogen Sinde har ansét den fri **JA:489**Folke-Stemme for noget ondt, da jeg tvært imod altid har betragtet den som aldeles nødvendig til Kongens Oplysning og Folkets Tilfredshed og Rigets bedste; men jeg tænkte som en Bogorm, at den fri Folke-Stemme kunde allerbedst ytre sig gennem vore Penne, uden Mund og Mæle, ordentligt Valg eller gyldig Fuldmagt; saa endnu efter Julidagene og

to Besøg i England ønskede jeg Danmark kun en udvidet og bedre ordnet Skrive-Frihed, men intet virkeligt Folkeraad, som mig syntes maatte nu om Stunder altid blive galt, enten saa *de* førte Ordet, som havde Kundskab uden Ejendom, eller *de*, der havde Ejendom uden Kundskab. Hvor mesterlig nu Dane-Kongen løste den store Opgave, den største til det borgerlige Selskabs Redning for Øjeblikket og Flor i Fremtiden, *det* kan kun Tiden klarlig og fuldelig vise; men jo længer jeg ser Indretningen virke, og jo bedre jeg sammenligner Danmarks Grundlov af 28de Maj 1831 med Folkelivets Tarv, des mer maa jeg beundre Dybden i Kongens Hjærte og Højden af Danmarks Lykke. Ikke vil jeg dermed sige, at Sprogfejlen "raadgivende Stænder" i Steden for "*Folke-Raad*" jo er en lille Plet i Stilen, som ved Indretningens nærmere Udvikling ej er bleven uden alle praktiske Følger, saa jeg kanoniserer ingenlunde Forordningen af 15de Maj 1834, hvorved Bygningen indtil videre er opført paa "det faste Grundlag"; men dette faste Grundlag, som skrevet staar i Grundloven, *det* skulde Danmarks Konger og Folk til Dagens Ende betragte som en Helligdom, som Rigets Palladium, de ikke for nogen Pris vilde miste, men af alle Kræfter til sidste Blods-Draabe forsvare mod alle baade inden- og udenlandske Angreb. Ja, m. H., kjender De ikke den fuldgyldige Beskrivelse af Enevolds-Magtens og Folke-Frihedens faste Grundlag i Danmark, som Anordningen af 28de Maj 1831 giver, da maa De endelig snarest mulig gjøre Dem ret fortrolig bekjendt dermed, og indprente Dem uforglemmelig de gyldne Ord, der ud **A:490**strømmede af det bedste Konge-Hjærte, af den faderligste Omhu for det troeste Rige, og af den skønneste Pagt mellem den folkeligste Konge og det kongeligste Folk; thi medens jeg ønsker og haaber, at den vidtløftige Forordning af 1834 maa ved stigende Oplysning om Livets Tarv kjendelig baade ændres og afkortes, saa føler jeg mig derimod sikker paa, at jo mere uforanderlig det faste Grundlag fra 1831 vedvarer, og jo længere man ærlig bygger derpaa, des fastere staar Danmarks folkelige Trone, og des glædeligere virker dets kongelige Frihed.

Det gjør mig derfor ondt at se, at man endnu i Folke-Raadet gjør meget for lidt Forskjel imellem det faste Grundlag og Bygningens løse Omrids, saa man lige saa snart foreslaar en Grundforandring, ved at sammenlodde det sælandske og jyske Folke-Raad, som en Ændring i Biting, ved at give Raadets Forhandlinger en større Grad af Offentlighed; en større Grad, siger jeg, thi *Raadets Dagbog*, som ved en slem Sprogfejl kaldes Stænder-Tidenden, gjør unægtelig allerede saa meget vitterligt, at Indretningen ingenlunde her som i Prøjsen kan kaldes kun en Hemmelighed mere paa det offentliges Bekostning. Medens jeg nemlig paa Timen vilde stemme for de aabne Døre, hvor Folke-Stemmen lyder, og stemme endnu stærkere end Algreen-Ussing

mod Kugle-Stemningen , der langt fra at aabenbare, med Flid skjuler Stemningen, og vil i Længden skjule værre Ting end Fejhed: skjule Falskhed, – da vilde jeg stemme lige saa kraftig mod Sammenblandingen af Raadene, ikke blot fordi jeg tror, den vilde virke megen Skade og ej mindste Gavn, men især fordi Delingen hører til Folke-Raadets faste Grundvold, der maa prøves ved en anderledes lang og sikker Erfaring, før man en Gang kan have en velgrundet Mening om dens Fortrin og Mangler. Uagtet jeg derfor, som sagt, ansér Delingen af vort Folke-Raad i det *sælandske* og *jyske* ret egentlig for en Indskydelse af Danmarks gode Engel, **JA:491**og skjønt jeg virkelig tiltror mig at kunne forsvare denne min Anskuelse med anderledes Skin af Grundighed, end man endnu har vidst at give den modsatte, saa vil jeg dog ej lægge mindste Vægt paa *det*; [men] paastaar, alle Dannemænd skulde stemme mod Sammenblandingen uden alt Hensyn paa, hvad der syntes mig rimeligt eller urimeligt, men med *den* klare Indsigt: at hvor man nogen Sinde virkelig vil vinde en god Statsforfatning, dèr maa man ikke hver Dag flikke paa det faste Grundlag, der da aldrig faar Lov til at vise, hvad det duer til. Thi ved den virkelige Udførelse og Indførelse i Livet vil jo enhver Indretning have sine Ulejligheder og være udsat for en Del Misbrug; saa vil vi derefter gjøre Forandringer, faa vi aldrig noget fast; men ser vi Tiden an og lader Indretningen, vi i det hele ynde, virke, som den er, en Menneske-Alder eller to, da faa vi at vide, hvad den fremmer, og hvad den fejler, og da véd vi, hvis Forandring har vist sig nødvendig, ogsaa, hvordan den skal gjøres, for virkelig at være en Forbedring. Denne Taalmodighed har man vist nok ikke haft i Frankrig; men derfor kom man heller ingen Vej, kom ej nær saa vidt, som England var, ved gjennem Aarhundreder heller at taale store Ulejligheder og haandgribelige Misbrug, end røre ved det faste Grundlag, der er enhver Statsforfatnings Øjsten. Jeg vil i den Henseende kun tilføje, at naar man klager over de Ulejligheder, det medfører, at Raadet i Roskild og Viborg ej holdes paa én og samme Tid, da er *det* noget, der slet ikke hører til det faste Grundlag, men lader sig lettelig forandre, naar Kongen blot vil bruge to Kommissarier i Steden for én, hvad jeg formoder, Majestæten gjerne føjede Folket i, naar det forlangtes; og oplyste man med det samme Fordelene ved, at Kollegiernes Forslag i Regelen tryktes betimelig før Møderne, saa Raadet var forberedt, og Møderne blev korte, da tænker jeg, ogsaa *dette*, til **JA:492**stor Gavn for Indretningens Frugtbarhed, vilde blive bevilget.

Dog, selv om jeg heri tog fejl, og selv om der i denne Konges Dage, dem Himlen forlænge, ej skete mindste Forandring i de for Øjeblikket gjældende Bestemmelser, da var Ulejligheden deraf saa ubetydelig, i Sammenligning med Fordelen af et fast Grundlag, at den vist ej burde komme i mindste Betragtning, og man skulde

forundre sig over, hvilke Frugter dette Træ alt i sin Opvæxt vilde bære, naar vi blot ikke aldeles fattedes en Anstalt til Ungdommens folkelige Oplysning og Dannelse.

Ja, m. H., De har kanské alt hørt, hvad jeg vilde gjøre ved *Akademiet* i Sorø, hvis jeg raadte for det, og i alt Fald hører De nu, at først og fremmest vilde jeg feje Latinen ud, saa der blev ikke mere af den, end der er bag paa min Haand, og saa vilde jeg stræbe at samle dèr paa én Plet alt det ægte danske, der endnu er til i Følelse, i Tungemaal og Tankegang, og lade det frit gjære ud i levende Vexel-Virkning, for at have den Fornøjelse, dog en Gang at vise Verden, hvad den nødig vil tro: at der dog virkelig er *noget* i Danmark, som ikke er raadent, men frisk og smukt og yndigt, i en Grad og en Forbindelse, som det ikke findes noget andet Sted i Verden, kort sagt: at Forsynet har ingenlunde taget fejl, ved at gjøre Danmark til det ældste Kongerige paa Jorden, men at her virkelig er noget folkeligt, som fortjente at bevares i sin naturlige Renhed og fortjente Frihed til i Fred at udvikle sig efter sine egne Naturlove til en dansk Bevidsthed, Oplysning og Forklaring.

Ja, det vilde jeg, m. H., naar jeg raadte for det; og jeg er vis paa, aldrig nogen i Danmark har villet noget bedre end *det*; jeg er ogsaa vis paa, at alle Dannemænd og Dannekvinder, naar de raadføre sig med deres Hjærtelag, vil noget lignende; thi sæt, m. H., at ikke blot min Anskuelse af Sorø, som Pladsen for en saadan folkelig **JA:493**Højskole, udlagt af Biskop Absalon, opmaalt af Kristjan den fjerde og bebyggt af Frederik den sjette, at denne min Anskuelse var kun et tomt Hjærnespind; – men sæt ogsaa, at min Vurdering af det danske Hjærte, dets dybe, paradisiske Længsler, skjulte, glimmerløse, men ægte Rigdom, og let miskjendte, let misbrugte, let forførte, men inderlig elskværdige, velsignede Ejegodhed, at min Vurdering af det var, kunde, menneskelig talt, være overdreven, eller dog, at mine store Forhaabninger om det milde Lys, den fredelige Styrke og den levende Smag for alt ægte godt og skjønt, sandt og stort, et saadant Hjærte, ved en fri naturlig Udvikling og Dannelse, vilde vinde, at de Forhaabninger maatte skuffes, – sæt det alt, om De vil, og om De kan! saa bliver det jo dog tilbage som en unægtelig Sandhed og en urokkelig Vished: at *Dansk*, hvor fattigt og hvor usselt det saa var, dog vilde passe tusend Gange bedre for *Danmark* end Latin, at det danske Tungemaal, som dog til Hverdagsbrug maa beholdes, vilde baade tales og forstaas langt bedre, naar det dyrkedes flittig og fik Lov til at følge sine egne Love, end naar det afrettes og radbrækkes efter Latinen, og at danske Folks naturlige Tankegang, naar den fik Lov at raade i vor Lovgivning og alle vore borgerlige Indretninger, vilde passe meget bedre, træde langt anderledes i Kraft og vinde Folkets Hjærte, end nogen som helst anden Tankegang, selv den ypperste under Solen, der altid, som fremmed, maa paatvinges og falde unaturlig.

Og synes Dem da ikke, m. H., det er sørgeligt, at der ej i hele Danmark findes en eneste Plet, hvor i det mindste *den* Del af Ungdommen, der hverken kan eller vil lære Latin, hverken kan eller vil være Bogorme, hvor *de* kunde mødes og finde Vejledning og Opmuntring til, ved Siden af deres borgerlige Syssel, ogsaa at dyrke og udvikle det folkelige, det danske hos sig, klare deres Forestillinger om Fædernelandet og dets Tarv i alle Maader, nære deres Kjærlighed **JA:494**til det, og venlig berøres af alt det udmærkede, Danmark i denne sin folkelige Retning har frembragt! Ja, finder De ikke, at naar Folke-Raadet skal svare til sin Hensigt, og Folke-Stemmen ej kvæles i Fødselen af de studeredes latinske, tyske, franske eller dog kunstige og boglige Veltalenhed, til Anprisning af egne Meninger og fremmed Herlighed, skal *det* ikke ske, men Folke-Stemmen virkelig blive et klart og mægtigt Udtryk af Folkets Følelse og naturlige Tankegang, *da* vil det ingenlunde forslaa, at Majestæten viselig har sørget for, at hverken Præster, Professorer eller Jurister skal have flere Stemmer i Folke-Raadet, end han eller de i Regelen ustuderede vil unde dem, – *det* vil, det kan ikke forslaa, siger jeg, fordi selv den mest fremmede eller forkerte Vidskab og Dannelse vil, saa længe det gaar paa Munden og ej paa Haanden løs, altid vinde Sejr over det folkelige og naturlige, hvor den tilsvarende Vidskab og Dannelse fattes; og de maa i Regelen nødvendig fattes, og selv i Undtagelserne findes svage og frygtsomme, hvor der, som hos os, ej er føjet mindste Anstalt til at befordre, men findes alle mulige Skranker til at hemme dem. Fandt De derfor ikke, m. H., at vi trænge højt til *en folkelig Højskole*, da kunde det umulig være, fordi De tænkte, den var undværlig, naar Dansk skulde gjøre sig gjældende; men det maatte være, fordi Dansk var Dem i Grunden foragteligt, dansk Oplysning, Vidskab og Dannelse i Deres Øren tomme Ord uden Vægt og Betydning; men derfor er jeg ogsaa i dette Stykke Deres Bifald vis; thi havde De end ikke saa megen dansk Natur i Dem selv, at De umiddelbar følte dens Værd, dens Ret til at herske i Landet, og dens Bekvemhed til en herlig Dannelse, saa mødte De dog sikkert en saa yndig Natur i danske Børn og saa megen Vidskab og Dannelse i *ulatinske*, i *danske Kvinder*, at De umulig kan kalde Dansken et Barbari, der skal [udryddes]. — — —

[[A:495]]

LI.

(Den 26de November.)

Mine Herrer!

Norden i det hele og *Danmark* fremfor alt! det er, som De véd, Omkvædet paa alle mine Viser, Aanden og Hjærtet i min historiske Anskuelse; og det maa derfor ikke undre Dem, m. H., det vil bestemt ikke undre Efterslægten, at jeg saa tit har kaldt *Danmark* forhexet; thi at de stive Latinere kalde mig en Barbar, opfostret af Rom som en Slange i Barmen, *det* er i sin Orden; at man i Tyskland kan kalde mit hele Omkvæd dumt, og Enden umaadelig flov, *det* er begribeligt nok; og at man i Sverrig og Norge siger: “Det er herlig begyndt, men slet fuldendt”, jeg fløj op som en Løve, men faldt ned som et Lam, ja, som Faaret, der i Danmarks Skjold afløste Norges kronede Løve, *det* er i det mindste forklarligt af den Vind, der blæser paa Fjældene; men at dette mit Omkvæd: “*Norden* i det hele og *Danmark* fremfor alt”, gennem en hel Menneske-Alder kun har været til Spot eller til Forargelse i *Danmark*, for saa vidt det ænsedes, *det* klinger unægtelig saa flovt og tosset, at jeg for min egen Anskuelses og Æres Skyld nødes til at tage *Danmark* i Forsvar, ikke blot mod Latinere, Tyskere og Norbagger, men ogsaa mod mig selv. Det sidste synes nu vel et surt Æble at bide i; men det forsødes dog ikke **JA:496**saa lidt ved det særegne Forhold, hvori jeg staar til *Danmark*, og det er i alt Fald nødvendigt; thi var *Danmark* i Grunden saa umaadelig tosset og flovt, at det enten slet ikke kunde forstaa eller dog slet ikke udstaa mit lige saa simple og klare som smigrende Omkvæd, hvor umaadelig dum maatte da jeg ikke være, som aldrig kunde blive kjed af at raabe: “*Danmark* fremfor alt!” Det er en Knibe at være i, m. H., naar det synes, som man maa slaa sig selv paa Munden, hvordan man drejer sig; men siger Ordsproget: “Det er en daarlig Kusk, der ej kan vende”, hvilken jammerlig Digter maatte jeg da ikke være, om jeg ikke kunde hitte paa en Vending, til at forsvare min Kjærlighed og den deraf udspringende Ros, var den end lidt overdreven, uden at saare mig selv anderledes, end mit Slags Folk er vant til at rive sig lidt paa en Knappenaal og slaa det hen i Spas.

Lige saa kjækt som jeg da tør møde Latinere og Tyskere, som regne det høje *Norden* til Barbariet og erklære *Danmark* for djævlblændt, naar det ikke vil høre til det romerske Rige, lige saa kjækt afviser jeg Bjærgenes Beskyldning mod Sletten i *Norden*: at den skulde have været plat alle Dage, og være saa forelsket enten i sin egen Plathed eller i det romerske Tugthus eller i de tyske Luftkasteller, at den ej engang vil bære den gotiske Bygning, hvor Odin sidder i Lidskjalv og skuer ud over al Verden. Ja, m. H., De ser, jeg er ikke bange for at give den nordiske Bebrejdelse til *Danmark* sin hele Styrke og sit fulde Skin af Ret; thi det skal man altid gjøre, naar man vil gjælde for sikker i sin Sag, som man derimod selv opgiver, naar man ikke tør se Modstanderen i Øjet,

men drejer af til Vejrmøllerne og slaas med dem eller rettere med deres Skygge.

Hvad saa nu *Platheden* angaar, som den danske Slette, ellers fordem berømt under Navn af Videslet, fra Arilds Tid skal have haft, da tjener til Gjensvar, at man **JA:497** kun slet benytter sit høje Stade paa Bjærg-Aasen, naar man oversér Havet i Steden for at overskue det; og *det* gjør man dog aabenbar, naar man enten oversér, at Havet hører med til den danske Slette, eller kalder Havet plat, fordi det ej forstener sine Bjærg, men skyder dem kun op i Nødsfald og til Højtid, og elsker dagligdags den stille, klare Flade over Dybet, hvori ikke blot alle Klinter, men Sol og Maane og alle Stjærner venlig spejle sig. Eller er det maaské blot i Naturen, og ej dobbelt i Historien, den nordiske Slette kan dristig maale sig med Nordens Bjærg? Synes maaské Danmark kun at trone med Glans paa Dronning-Stolen i Nordens Oldtid, fordi Saxo Grammaticus og hans ny Fordanser listig har stjaalet baade Frejas Fjederham og Folkvang, Odins Lidskjalv og Valhal, Age-Tors Mjølner og Balders Brejdeblik, og stukket [dem] i Smug til den lille, buttede Havfrue, i hvem de var tossede nok til at forgabe sig, som Frej i Gerda Gymersdatter? Nej, var denne Havfrue med de ni Hjærter ikke fordem Nordens Dronning, med alle de tre Løver: den norske saa vel som den gotiske og angelsaxiske Løve, logrende ved sin Fod, som hine paa Kirkes Ø, og kæmpende heltelig til hendes Ære, for hendes Fred, om hendes Gunst, saa snart hun vinkede, saa snart hun løftede sin klare Stemme til at kvæde Bjarkemaal og fór i Harnisk som en Skjoldmø og Valkyrje, – var det ikke saa, da er det aabenbar ikke Saxe og hans Oversætter, men alle det gamle Nordens baade Skjalde og Sagamænd, der som Frej blev straffede, fordi de vovede sig op i Odins Lidskjalv: straffede med rasende Kjærlighed til en Jættemø, som de købte med al Asgaards Herlighed, ikke blot paa Bjærgenes, men paa Sandheds Bekostning. Thi lige saa lidt som jeg kan med rette mistænkes for selv at have digtet, hvad jeg oversatte, lige saa lidt kan Saxe med rette mistænkes for at have falskelig henført Oldtidens nordiske Stovværk til Danmark; thi Angelsaxere og Islændere gjør jo aabenbar **JA:498** det samme. *Danmark*, som Skjoldunglandet, er jo i Bjovulvs Drape Nordens Perle, som det er Goteheltens højeste Ære at have udfriet af Troldeklør, ligesom det er hans bedste Løn at kaldes Søn i Danekongens Gaard; og medens Islænderne er saa godt som tavse baade om Norges og Gotlands Oldtid, kappes de jo med Saxe om at ophøje Danmarks Skjoldunger, fra Frode Fredegod, for hvem Jætte kvinden malede Guld, til den mageløse Rolv Krage, som saade det paa Fyresvold! Men har nu aabenbar Havfruen indtaget og begejstret lige saa vel Englands og Islands Skjalde som Saxe og hans Fordanser, med hvad Ret tør man [da] nu paastaa, at hun, der begejstrede Skjaldene, ikke ogsaa

begeistrede Kæmperne , skjønt de sædvanlig, som Bjovulv, Bjarke og Stærkodder , var lidt af begge Dele? Eller ligger maaské Skammen deri, at den danske Natur er kvindelig og drager derfor Kraften til sig som en Elsker, udvikler den kun hos sig som en Moder? Velan! *den* Skam faar Dronningen i Norden se til, hun med Værdighed kan bære, thi Naturens Love kan ikke engang *hun* forandre; og jeg tør mene, selv de rigeste Norbagger taber mer med Øjet for Dronningen i hendes Dejlighed og Delagtigheden i hendes Smag og Dannelselse, end Dronningen taber i deres altid lidt knappe og fornemme Hyldning.

De ser, m. H., det gaar mig som andre Elskere: jeg giver ikke nogen et godt Ord , for at være min Medbejler til Danmarks Hjærte, og var jo en Nar, om jeg vilde; men *det* blev jeg rigtig nok ogsaa, hvis det var sandt, at Danmark holdt mig for Nar. Thi Fruen maatte været saa dejlig og saa yndig i sine unge Dage, som hun vilde, og saa stadselig klædt i himmelblaat med tindrende Guldstjærner og kronet med Kjærminde -Krans af ægte Perler, saa følger det dog af sig selv, at vilde hun nu paa sine gamle Dage slaa med Nakken ad de Elskere, der oversaa Rynkerne for de uudslettelig skjøne Træk og for det **A:499**skjøne og rige Hjærte, som kan hverken forældes eller forarnes, – se, da var Havfruen hverken min eller nogen Skjalds Kjærlighed værd: da havde hendes Ungdoms Glans dog kun været falske Tryllerier, da havde hun aldrig ejet det skjøne, rige Hjærte, vi kun paadigtede hende. Men jeg siger kjækt, det er ikke sandt: Beskyldningerne mod Danmark paa hendes gamle Dage er lige saa ubillige, som Indvendingerne mod dets Ungdoms-Glans er døde og magtesløse; thi er ikke *Ingemann* Skjalden efter Danmarks Hjærte, og er Sletten hos ham da et Amager -Land, kun blomstrende med Kaal og kun besaat med Høje, naar man hypper Kartoffler? Er *det* Ingemanns

Danevang med grønne Bred,
Ved den blanke Vove!

Eller er ikke ogsaa i *hans* Danmark Troskabsfuglen graa og Fædres Høje grønne? vifter ikke ogsaa hos *ham* stolt paa Kodans Bølge blodrøde Danebrog ? eller regner *han* ikke Havet til Danmarks Slette, som kvad i det fjærne:

Jeg hører din Stemme,
Jeg kjender dit Tungemaal, mægtige Hav!
Saaledes du sang ved min Vugge der hjemme,
Saa sang du ved Kysten ved Fædrenes Grav.

Jeg hører, jeg skuer,
Jeg kjender dig atter, du Heltenes Grav!

Du Kæmpernes Vugge, du Spejl, som gjenluer
Af Himmels Stjærner, du evige Hav!

Du dybe, du klare,
Du herlige, Jordan ombølgende Væld!
Paa dig ser jeg Snækken med Stjærnerne fare,
Med Fuglen paa Dybet henflyver min Sjæl.

Behøves der mere end saadanne Toner fra Danmarks Livskjald til gyldigt Bevis paa, at Sletten her nede, historisk saa vel som naturlig, skyder endnu til Højtide sine Bølgetaarne i Vejret, skjønt den er tiest og helst som det **JA:500** stille Vand med den dybe Grund, det klare Spejl for Himlen og dens Stjærner! Og nu selv Gote-Borgen med Lidskjalv eller, som Kæmpeviserne mærkelig kalde den: "Havsgaard", – naar har vel Sletten forsmået at bære dette Nordens bølgende Olymp? Har Danmark vel forsmået Adam Øhlenschläger, eller er han maaské ikke netop Nutidens Odin, den ny Stamfader til Skjaldskab i Norden, den gamle endogsaa deri lig, at han har pantsat sit ene Øje, saa han omtrent hver anden Gang ser fejl, skjønt han ser ellers bedst af alle! Eller har dog maaské Danmark forsmået at tilegne sig Vavlunder og Øhlenschlägers Nordiske Digte? Hører **de** maaské i Danmarks Øjne til den store Skjalds Fejltagelser og Misgreb? Det har jeg i det mindste aldrig hørt af Ingemann, ja, ej engang af Baggesen, som tvært imod altid strøg Sejl for dette Kronborg og klarerede i Sundet, før han gik videre, selv om han laa paa Vikingstog til Ludlams Hule eller Frejas Alter.

De ser altsaa, m. H., jeg har nemt ved at forsvare Danmark, hvordan det saa gaar med mig selv. Men min egen Sag opgiver jeg dog heller ingenlunde, og skulde jeg ikke være saa heldig i at forsvare **den** som Danmarks, saa tør jeg haabe, **De** vil hjælpe mig lidt, m. H., om ikke for andet, saa dog for den gode Omgængelses Skyld, vi i de sidste Maaneder har haft med hverandre. Ja, m. H., jeg tror virkelig, det er klogest, ligesom det unægtelig er kortest, at lade **Dem** staa i Stikken, naar man siger, at mit Kvad og min Kamp for Norden i det hele og Danmark fremfor alt bryder Danmark sig slet ikke om, og vil, naar galt skal være, dog langt heller have Latin eller Fransk eller Tysk eller om det saa var Kinesisk, end hvad **jeg** kalder Nordisk og Dansk. Ja, m. H., jeg sætter **Dem** bestemt i Stikken; thi vil Danmark slet ikke have med mig at gjøre, hvordan kan da De forsvare det for Danmark, at De har ikke blot ladt mig komme til Orde, **JA:501** men hørt paa mig saa taalmodig, tit saa deltagende, at De aabenbar har indbildt mig, De i det hele hørte mig gjærne og – skjønt De naturligvis ikke vil sværge paa mine Ord, hvad heller ingen mindre har forlangt end jeg – fandt, det kunde nok være værdt at betænke.

Og for nu ikke at glemme Gote-Borgen med det høje Lidskjalv,

– er det en forfængelig Indbildning, naar jeg tror, de fleste af Dem, m. H., vilde ogsaa, naar De havde Lejlighed, skjænke mig i Morgen en Times Opmærksomhed, om jeg holdt et Foredrag over *Nordens Oldtid* med alle dens Myter og Sagn, naar jeg stræbte at vise Dem omkring i Havsgaard med al sin gammeldanske Herlighed, og ledsage Dem op til Odins Lidskjalv, hvor jeg ganske rigtig, som Frej, har vovet at sætte mig en Gang og se ud over Midgaard med alle dets Folkestammer og deres Storværk i Tidernes Løb, fulgte med Øjet Tor paa alle hans lange Rejser og Hermod paa hans Ridt til Hel, for at spørge om Balder, – saa' det alt, men saa' intet, der saaledes fængslede mit Øje og vandt mit Hjærte, som Havfruen her under Lide med de ni Hjærter og de tre Løver, for hvem jeg gjerne gav alt, hvad jeg turde bortgive: alt undtagen Sandhed! Ja, De har givet mig Lov til at forudsætte, at De vilde høre min Tale om Danmark og Norden endnu med mere Deltagelse end det meste, De endnu hørte af mig. Thi er det ikke sandt, at naar Talen vendte sig selv fra de største Bedrifter og Skikkelser i den nyeste Tid, selv fra Napoleon, til Danmark og Norden, at *da* flokkedes De tykkere, da lyttede De nøjere, da deltog De fuldere, da følte og da viste De, at *her* havde vi paa begge Sider hjemme, *her* mødtes vi som Aserne paa Idas Slette og ledte i Græsset om de gamle Guldtavl, for at lege med Gammen paa ny!

Og naar nu kun *det* er sandt, hvad vil det da sige, at Danmark og jeg kan ikke forliges, uden at der sagtens kan komme en Kurre paa Traaden mellem saadan en Frue **A:502** og saadan en Elsker, især naar man ikke kan tales mundtlig ved, men alt skal afgjøres skriftlig, hvorved der endogsaa kan komme dødeligt Fjendskab mellem de bedste Venner.

Hvad jeg imidlertid ikke vil dølge, er, at *min Stridbarhed* har Danmark slet ikke kunnet lide; og her tror jeg, der som sædvanlig var Fejl paa begge Sider. Thi vel bekjender jeg strax, som De véd, at jeg tit har brugt Sværdet til Upligt; men Fruen har uden Tvivl ogsaa imellem været alt for nænsom over, hvad der godt kunde taale et Rap; og i alt Fald tør jeg tro, vi ogsaa derom nu er meget nær ved at være forligte. Jeg har nemlig ganske opgivet min gamle Paastand: jo mere Kamp, des mere Liv, og indsér klart, det maa hedde: jo mere Kamp, des mere Liv i Fare, hvoraf Følgen lettelig kan blive: des mere Død; saa det gjælder i alle Maader, at et magert Forlig er bedre end en fed Proces (som Fruen behager at sige), og at den Spore, fredelig Virksomhed trænger til, giver frit Væddeløb langt bedre end Kamp, – menneskeligt Væddeløb at sige, og ikke hesteligt; thi dels jager man ved *det* vist snarere Livet af Heste, end man sætter det i Folk, og dels har jeg for min Part en stærk Fordom mod det Slags Liv, ventelig fra Nordens Myter af, hvor der er en Karl med et Hestehjærte, men som er af Ler og Langhalm og Stalbroder til Hrungner med Stenhjærtet.

Spørger man mig imidlertid, om det da virkelig er gaaet mig med Danmark, som Loke siger, det gik Frej med Havfruen Gerda, hvem han købte med sit *Sværd*, da svarer jeg først, at af hvad saadan en Skumler som Loke siger, er sikkert det halve Løgn, og for det andet, at vil man kalde det Salg, at jeg har lovet Havfruen, aldrig at drage Sværd uden for hende, da har jeg ganske rigtig solgt det, dels fordi jeg fandt, det dueede ikke til **|A:503** andet, og dels for at vinde hendes Yndest; men mener man dermed, jeg har forlovet at bruge Sværdet til Forsvar for alt ægte Dansk, med mindre Fruen selv ægger mig dertil, da tager man fejl; thi selv den bedste Frue kan af forskjellige Aarsager raade til Fred, hvor hendes Elsker dog netop for hendes Skyld maa vove Kamp; og det er aabenbar Tilfældet med *Romeren*, som jeg, paa hele Nordens Vegne og Danmarks fremfor alt, maa bekæmpe, til han vender Ryg ved Krebshuset, netop fordi jeg er vis paa, det er langt mer af Frygt end af Kjærlighed, Danmark vilde have ham sparet. Men derfor har det heller slet ingen Nød, at denne Kamp skulde afbryde den gode Forstaaelse mellem Danmark og mig; thi vel tør jeg ikke ved denne Lejlighed sætte *Dem* i Stikken, m. H., fordi jeg ingenlunde vil forfølge Romeren ind paa, hvad han med mindste Føje kan kalde sine gamle Enemærker, og dels fordi der paa disse Enemærker jo skal være mange, der med sand Fornøjelse pløje den latinske Grammatik, gjøre Stil derefter og studere Romer-Retten i Grund-Sproget, – en Fornøjelse, det var Synd at misunde nogen; men her vil jeg spille min Ven i Sór et Puds og sætte *ham* i Stikken. Hermed være det nu langt fra mig at sige, at Ingemann vilde synge min Romer-Vise med dens formastelige Omkvæd, hvad han virkelig ogsaa er langt fra; men jeg vil kun sige, at, siden jeg har beholdt hans Venskab gennem den hele Tid, da jeg brugte Sværdet langt minder efter hans og Danmarks Sind, saa mister jeg det bestemt ikke heller for min Kamp med Romeren, hvor han – og jeg tør sige: Danmark med ham – uden at ønske Strid, dog, naar saa maa være, heller ønsker *mig* end Romeren afgjørende Sejer.

Saaledes tror jeg da, m. H., at have gjort Dem Regnskab for, hvi jeg slutter disse Foredrag endnu lettere om **|A:504** Hjærtet, end jeg begyndte dem, uden dog at tænke, jeg har vundet Dem, ja, uden at ville vinde Dem for andet, end fri og levende Virksomhed efter Danmarks og Deres egen Menneske-Natur; – og med Taksigelse anbefaler jeg mig til Deres venlige Erindring.

|A:505]

Tillæg.

1.

(Første Udkast til første Forelæsning.)

Mine Herrer!

Det er ved Forelæsninger priselig Skik at anvende den første Time til at klare Forholdet mellem Vedkommende; og jeg finder al Grund til ogsaa heri at følge Skik og Brug. Men jeg finder ogsaa vort Forhold saa kort og godt udtrykt ved "*Mine Herrer!*", at jeg blot maa gjøre Dem opmærksom paa, det er ingenlunde blot for at følge Skik og Brug, jeg paa dette Stade kalder Dem saa; men at jeg for ramme Alvor betragter Dem som mine Herrer, og ansér det for Katedrenes store Ulykke, hvor Tiltalen, som udsprang af en dyb og rigtig Følelse af dette Livs-Forhold, blev til et Mundsvejr, en tom Kompliment.

Skal der nemlig være et levende Forhold mellem os og dem, vi vil meddele det Lys eller den Kundskab og Erfaring, vi maatte have forud, da maa vel Forholdet fremfor alt være *frit* paa begge Sider, da Frihed er Aandens Element, uden hvoraf den lever ej bedre end Fisken paa Landet. Men dernæst maa den, der vil være Lærer, frivillig tage sig en Tjeners Skikkelse paa; thi det gjælder under alle Forhold i *Aandens* Rige, hvad den store Mester lærte sine Disipler: at det er kun ved større Tjenstagtighed, man dér kan vinde udmærket Rang.

Dog, dette bliver igjen paa Romersk let til en tom Kompliment eller en af de smukke Fraser om Ydmyghed og Beskedenhed og den Visdom: selv at vide, den gode **JA:506** Vilje er al den Dygtighed, man bringer med sig til Lærestolen; saa jeg maa herom i Indledningen stræbe at udtrykke mig saa tydelig som muligt, og det saa meget mere, som jeg ingenlunde tør love Dem, m. H., virkelig at være saaledes til Deres Tjeneste, som det sig burde; men er meget mere vis paa, at De kun kan bevare de gode Tanker, De har fattet om min Duelighed ved, med Hensyn paa Tid og Omstændigheder, betydelig at nedstemme de Fordringer, De, under vort paa begge Sider frivillige Oplysnings-Forhold, var berettigede til at gjøre. Og da jeg saaledes ikke kan gjøre *det bedste*, som var: uden al Ophævelse i Gjærningen at vise Dem, hvordan en Lærer skal være, maa jeg nøjes med *det næstbedste*, nemlig at sætte min Stymperagtighed i sit rette Lys, saa den ikke skal gjælde for et Mønster, men kun for, hvad den er: et meget maadeligt, men dog *virkeligt Forsøg* paa, ogsaa i dette Forhold at vende tilbage til *Livet og Naturen*, som er de eneste Fylgjer eller Ledsagerinder, ved hvis

Haand vi kan gjøre ægte Kæmpeskridt saa vel i Kunst som i Vidskab.

I det jeg da fremstiller mig som Deres Tjener, mine Herrer! Deres Tjener med al den Livskraft og Oplysning, der maatte findes eller under vort Forhold maatte udvikle sig hos mig, da maa jeg oprigtig bede Dem være *milde* Herrer og baade saa nøjsomme i Deres Fordringer og saa skaansomme i Deres Bedømmelse som muligt, og det ikke blot for *min* Skyld, – da jeg jo, naar Forholdet blev mig til Byrde, baade kunde og vilde ophæve det, – men især for Livets og for Deres egen Skyld. Thi medens vi paa Oplysnings-Banen trænge højlig til at have Maalet klart for Øje, vilde det dog være lige saa stor en Vildfarelse at kræve Fuldkommenhed af vore Ledsagere som at indbilde os, vi selv havde naat den; og kun naar vi lige saa klart som Maalet se vor Afstand derfra og finde det naturligt, at der findes store Mangler hos os alle, kun *da* kan vi med Held gjøre Fremskridt.

Saaledes vilde det være, om end Menneske-Slægten længe før vor Tid havde begyndt at slaa den rette Vej ind til Oplysning; og tidobbelt maa det da være saa, naar, som jeg paastaar, Vejen lige til nu blev i det hele forfejlet, saa naar der falder Skæl fra vore Øjne, se vi, der maa brydes en splinterny Bane, om Maalet skal naas, ja, om vi ikke ved hvert Skridt, i Steden for at nærme os til det, skal fjærne os fra det. Og under disse Omstændigheder trænge vi naturligvis alle, baade unge og gamle, højt til gjensidig Overbærelse, og maa finde den, naar det ved fælles Bestræbelser skal lykkes os at bryde Isen: lykkes os at aabne en Vej til sikkert fremskridende Oplysning af hele det store og rige Menneske-Liv, paa hvilken vi véd, Efterslægten vil ikke spotte os, fordi Fremskridtene, vi gjorde, var hverken mange eller glimrende, men takke os for den vanskelige Begyndelse og venlig kalde vore vaklende Trin et stort Kæmpeskridt, fordi det var det første, som altid falder kostbart.

Ja, m. H., det er en herlig Løbebane, der aabner sig for os, vel lysteligst for Ungdommen, Mod selv paa det umulige og har grundet Haab om at lægge mange Mil tilbage, men dog ogsaa lystelig for os ældre, som naturlig fristes endog til urimeligt Mismod, og hvis rimelige Haab om Fremskridt er saare indskrænket, – ogsaa lystelig for os, naar det blot kan lykkes os at indtræde i levende Vexelvirkning med en haabefuld Ungdom. Og jeg lykønsker derfor mig selv til denne Dag; men jeg maa lægge til: ej blot fordi den oprandt, men især fordi den oprandt saa sent, at jeg ser alle de Vanskeligheder, som maa overvindes, om Vexel-Virkningen skal lykkes.

Ja, m. H., det er nu tredive Aar siden jeg, vaagnet i Nordens Kæmpe-Aand og til Sværmeri begejstret for alt dens Storværk, kom til Hovedstaden, med en kraftfuld Ungdoms hele Trang til levende

Virksomhed, med en vis Dygtighed og brændende Lyst til at føre Ordet paa Modersmaalet, og med de mest kolossalske Forhaabninger om alle de Bjærge, der med Kraftens Ord lod sig flytte, og alle de Borge med Taarne i Sky, der lod sig ikke saa meget bygge som i et Øjeblik fremtrylle; og det kan synes ej blot et stort Uheld, men ret en ulykkelig Stjerne, at jeg skulde hendrømme baade min Vaar og min Sommer iblandt de døde, udtømme hvad mig tilfaldt af Nordens Kræfter i ufrugtbare Bøger, og først nu, i Livets kølige Aarstid, kun med dæmpet Begejstring, aftagende Kræfter og tvivlsomme Forhaabninger, oplade Munden, for at kundgjøre og om muligt forplante *den nordiske Anskuelse af Menneske-Livet* i alle sine store Forhold. Men ogsaa her bedrager dog Skinnet, saa jeg maa regne det til de mange Beviser, jeg har oplevet, paa Forsynets vise og kjærlige Styrelse. Dette er imidlertid ingenlunde, fordi jeg spidsborgerlig angrer min Ungdoms Begejstring **IA:508** og beregner den Skade, jeg rimeligvis vilde gjort ved at anstikke flere med mit nordiske Sværmeri. – Nej, var jeg bleven en saadan Istap under den kritiske Vasker-Tud, hvad duede jeg vel da til i de unges Kreds! Var jeg bleven et saadant afhugget og balsameret Mimers-Hoved, hvem vil da mere lytte til det første, endsige til det andet Ord om Fortids Runer af en saadan forhexet Dødbider! Var jeg falden fra min levende Anskuelse, hvad skulde jeg da vel virke for den! Og hvad havde jeg lært i Aarenes Løb om det rige, vidunderlige Menneskeliv, som var værdt at høres og gjemmes, hvis jeg ej engang havde lært, at for *noget* maa den livlige Ungdom sværme; saa det er kun Spørgsmaalet, om den skal sværme for det høje eller for det lave: for store Idealer og en ædel, kraftig Virksomhed, eller for alskens Fjas, for Tidsfordriv og Nydelser, der sløve Aanden, fordærve Hjærtet, spille Kræfterne og efterlade en inderlig Tomhed, der er Livets Plage, avle og fostre en dyrisk Ligeegyldighed for alt menneskeligt, som er al ædel Virksomheds Grav.

Altsaa ingenlunde fordi jeg tror, mine jævnaldrende vilde have tabt noget ved at sværme med mig for Nordens Guder og Helte og i det hele for de forbigangne Tidens Herlighed, ingenlunde derfor lykønsker jeg mig til den sildige Virksomhed; da jeg meget mere med Fornøjelse tænker tilbage paa det Grand deraf, som alt for tredive Aar siden faldt i min Lod, skjønt det var kun Dreng, jeg stræbte at meddele min historiske Anskuelse, og det under de allerufordelagtigste Omstændigheder. Men det er de nedarvede, dybt rodfæstede Fordomme mod Skolen som et *levende* Oplysnings-Væsen, det er disse Fordomme, der forstyrre eller dog forvirre selv de bedste Bestræbelser for sand Oplysning, det er *dem*, jeg først sent er bleven kvit, og som jeg, ved en kraftig og indgribende Virksomhed i Ungdoms- og Manddoms-Aarene, maatte mod min Vilje end mere stadfæstet iblandt os. Kort sagt, m. H., det

var først sent, jeg lærte, at for levende Folk er al Krebsgang død, og at alle Herre-Nykker maa den, der vil være en god Skolemester, med Flid stræbe at aflægge; og fremfor alt det sidste kunde hverken jeg eller nogen dødelig lære, saa længe vi mente, at *Dreng-Alderen* var den rette Skole-Tid, saa det egentlig med de ældre kun var en Forsømmelse, der skulde indhentes, hvorfor de, til deres eget bedste, maatte finde **JA:509** dem i, skjønt de kaldtes "mine Herrer", dog i Grunden at behandles som Dreng.

De misforstaa mig kun ikke, m. H.! Det er ingen Beskyldning, jeg vil gjøre enten mod min egen eller mod nogen Professor-Vilje, skjønt den tit kan have været slem nok; det er ikke Ungdommen, jeg vil smigre, eller Alderdommen, jeg vil drille; – skjønt, naar galt skulde være, maatte man dog heller *det*, end drille Ungdommen, saa den blev kjed ad Livet i Aanden, før den kjendte det, og smigre Alderdommen, som baade for sin egen og for Efterslægtens Skyld trænger højt til at se alting i dets rette Lys; – nej, jeg vil blot oplyse en gammel, skadelig Fordom, der trænger højt til at aflægges, og sige, hvad jeg med Sandhed kan, til min Undskyldning, naar jeg, uden selv at mærke det, falder i den gamle Vane, den gamle Skolemester-Stil, som var bleven vor anden Natur. Selv har jeg vel aldrig haft saa meget deraf som de fleste, dels for den poetiske Naturs Skyld, der ikke ved nogen Besværgelse lader sig uddrive og er altid paa Livets og Ungdommens Side, og dels fordi jeg havde det sjældne baade Held og Uheld at behandles som en lille Herre i min Opvæxt; thi *jeg* lod mig naturligvis i min Ungdom slet ikke behandle som Dreng, selv naar jeg bar mig drengagtig ad, og jeg havde altid stor Lyst til at behandle opvakte Dreng som unge Herrer. Men dels drives den Ting lettelig for vidt, og dels forrykkes hele vor Synspunkt for Oplysningen, naar vi tænke os Dreng-Alderen som dens rette Tid og Time, da vi tvært imod hos Drengen skulde stræbe at forlænge Børne-Aarene i Aanden saa længe [som] muligt.

Vende vi derimod Forholdet om, og lade det indtil videre staa ved sit Værd, hvad der til Livets aandelige Oplysning kan udrettes med Drengen, der har ondt nok ved at orientere sig i den udvortes Verden, og fæste Øje paa *Ungdommen* som den rette Oplysnings-Alder, da faa vi det rette Begreb om vor Opgave, der vist nok er vanskelig at løse, men paa hvis Løsning det dog ganske anderledes er Umagen værdt at arbejde. Hvor vi nemlig hos Ungdommen finde en slavisk Tænkemaade, Utilgængelighed for nye Tanker eller dog Angest for dem, eller finde Abekatte- og Papegøje-Natur eller alle Læsehestenes Dyder og Lyder, dèr véd vi, alle Aandens Bestræbelser for at meddele sin lyse Livs-Anskuelse vil være forgjæves; og paa den anden Side lærer Erfaringen os snart, at netop **JA:510** de lyse, opvakte Hoveder og fyrige, brændbare Naturer er i deres Ungdom et meget vanskeligt Folk at behandle, lade sig

næsten med ingen Kjærlighed eller Kunst afvinde uden flygtig Opmærksomhed og har en stærk Modbydelighed for al Indespærring, i Lærebygninger saa vel som i Avditorier; og for denne Ungdom er det dog netop, vi skulde have alle vore Garn ude: det er *den*, vi maa stræbe at fange levende og bevæge til enten frivillig at sværge til Aandens Fane eller dog til at give sit Æresord paa ej at bære Vaaben imod den. Ja, det er denne Ungdom, der i enhver Stand og Stilling udtrykker et Folks Livskraft, den, som er kaldet til at give Efterslægten sin Retning og den nærmeste Fremtid sit Præg; det er denne dyrebare Ungdom, som gennem mange Slægter enten forkuedes eller forvildedes: snart i Udsvævelser tabte Kraften til mandig Virksomhed, og snart med blind Fremfusenhed gjorde sig selv og i vore Dage hele Folkefærd ulykkelige. Det er denne Ungdom, vi skal stræbe at vinde, ikke for os selv eller vore særegne Meninger, ikke for nogen afsluttet og bestemt Tingenes eller Tankernes Orden, men for *Livet*, det ædle, virksomme Menneske-Liv, lige ædelt i enhver udvortes Stilling, naar det arter sig, ikke efter Stillingen, men efter Aanden, som svæver frit over os alle; – vinde Ungdommen for et saadant Liv og for Lysten til at se dette Liv oplyst og forklaret, for Benyttelsen af Levnedsløbet til at blive klog paa de vidunderlige Love, *Livet*, hvor regelløst det end i sin Frihed synes, dog ufravigelig følger.

At nu Historien, som *Livs-Erfaringen* i det store, ej blot er det bedste, men det eneste, hvormed man rettelig kan oplyse Ungdommen, det følger ikke blot deraf, at Ungdommen naturligvis fattes den Livs-Erfaring, der kan blive Enkeltmandens private Ejendom, saa skal Ungdommen blive klog, maa det være ved andres Erfaring, – men det følger fornemmelig deraf, at Enkeltmandens Erfaring i og for sig selv er saa indskrænket og saa betinget af Stilling og Omstændigheder, at det kun bliver en meget fattig og ensidig Klogskab, han, selv gennem det længste Liv, derved kan naa, medens *Historien* derimod tilbyder baade unge og gamle sin rige og sikre Erfaring, som en Mimers-Kilde, der hos alle kan slukke Tørsten efter Menneske-Kundskab. Men at det er en vanskelig Opgave ret at øse af denne Mimers-Kilde, det har vore Fædre alt i Hedenold indskærpet hinanden ved **JA:511** Myten om Odin, som kun ved at pantsætte sit ene Øje fik en Slurk deraf; og det er kun alt for klart bevist ved tre Aarhundreders Bestræbelse for historisk Kundskab og Vidskab, hvorved man fristes til at sige, Folk læste begge deres øjne ud og fik slet intet for det.

At nu *jeg* er slumpet til at faa en Drik af Kilden, det, m. H., maa vi indtil videre forudsætte; men om jeg kan hjælpe *Dem* til at drikke endnu dybere, det vil komme an paa en Prøve; og skjønt jeg aldrig kan betænke mig paa at vove en Prøve, hvorved jeg i det højeste kunde tabe en uforskyldt Hæder, men kanské vinde udødelig Ære, saa er det dog i sin Orden, at jeg ryster lidt for den offentlige

Examen, jeg her frivillig underkaster mig. Vist nok havde jeg i min Ungdom for Skik at le ad alle de Examinere, jeg tog, og stod mig bedre ved *det*, end andre ved deres Frygt og Bævelse; men det var en ganske anden Sag. Thi *de*, jeg den Gang skulde examineres af, var gammelagtige Folk, som ikke ventede at lære noget af *mig*, men vilde blot høre, om jeg havde en god Hukommelse og havde brugt den til at lære en Slump fremmede Gloser og smukke Folks Bøger udenad; og da det nu traf sig, [at] jeg havde Hukommelsen og fandt mig i at tage ind, hvad rigtig nok smagte ilde, men var efter alle Folks Sigende en god Medicin, saa kunde det sagtens gaa godt. Men De, m. H., som naturligvis kun bryder Dem lidt om min Hukommelse eller om, hvor mange Bøger jeg har lært udenad, men vil kun vide, først om jeg kan sige noget, De gider høre og tænkt paa, og dernæst, om jeg ogsaa kan svare til, hvad jeg siger, og om jeg kan taale Indvendinger: om jeg virkelig har vundet et frit Overblik af Menneskelivet, som man kan have Lyst til at prøve, og om det staar sin Prøve, – se, *De* er anderledes strænge Examinatorer, som man bestemt kommer galt fra, hvis man ler ad dem. Imidlertid, kan jeg bare bestaa til første Examen, saa det lykkes mig at vinde Deres levende Opmærksomhed for det historiske Menneske-Liv og den deraf udspringende Erfaring, som al ægte Klogskabs og Vidskabs Kilde, da siger det ikke stort, hvor vidt jeg siden falder igjennem, da jeg dog aldrig kan blive mer end Student og maa overlade Magister-Graden til dem, der komme efter: til dem, som bør voxer, mens jeg tager af.

Uagtet jeg derfor slet ikke véd, hvordan jeg skal slippe igjennem paa de *Examinatorier*, hvor De forlanger Regnskab eller nærmere Oplysning af mig, naar **A:512** jeg har sagt noget, De nok finder værdt at tænke paa, men dog ikke kan finde Dem i, saa maa jeg dog frivillig underkaste mig saa mange saadanne Examinatorier, som De finder for godt, fordi hvad *jeg* derved kan tabe er saa ubetydeligt imod, hvad *De* kan vinde, at det slet ikke maa komme i Betragtning; og hvad *Formen* angaar, da faar vi hjælpes ad, til vi hitter paa en, som huer os; thi alt hvad jeg véd derom, er *det*, at denne Form, hvorunder jeg staar og fører Ordet alene en Times Tid eller halvanden, kan være behagelig nok for *mig*, saa længe jeg har noget at sige, og De gider høre paa mig; men den er dog i Grunden stiv og halv død, saa naar den skal tjene det levende Oplysnings-Væsen, maa den i det mindste afvekle med en friere Form, hvorunder ogsaa De kan faa et Ord indført, og hvorigjennem en bedre Skole-Form efterhaanden kan udvikle sig.

Herpaa prøvede, skjönt uden Held, alt for over en Menneske-Alder [siden] min berømte Frænde Henrik *Steffens*, hvis Navn jeg nødvendig maa nævne, i det jeg bestiger Katedret, da jeg, uden at have hørt hans Forelæsninger i Ungdommen, vist aldrig var kommen til at aabne mine; og det store Gavn, jeg høstede af hans

Tiltale, der vel faldt mig saare mørk og syntes mig urimelig, men tiltalte mig dog lyslevende, *det* skulde trøste mig, hvis det nu ogsaa mislykkedes *mig* at fremkalde en ordentlig Vexel-Virkning. Men des trøstigere vil jeg dog prøve derpaa, og saa meget baade har Tiderne forandret sig og er Historien tilgængeligere end den spekulative Filosofi, at hvad fordum brast, kan uden Mirakler bære nu. – Og hermed være da under gode Varsler det fri Forhold mellem Dem, mine Herrer! og mig indledt til fælles Fornøjelse og til saa meget Gavn, som vi fik baade Lyst og Kraft til at stifte!

2.

(Andet Udkast til første Forelæsning.)

Mine Herrer!

Det er Skik paa dette Stade, at hvem der først bestiger det, ligesom standser paa Dørtærsklen og aflægger saa at sige sin katedralske Tros-Bekjendelse, eller sin **A:513**Betragtning af det ny Forhold, hvori han indtræder; og den Skik syntes mig alt for naturlig og priselig til at aflægges. Ja, hvad der altid vilde være nyttigt, ansaa jeg endog i dette Tilfælde for nødvendigt, da jeg kommer her fra en Taler-Stol af en ganske anden Beskaffenhed, hvad sagtens vil være langt kjendeligere, end jeg selv véd af; saa baade trænger jeg til at gjøre mig mit ny Forhold saa klart som muligt og bør derom give den mest utvetydige Erklæring, for at De, m. H., hvis jeg enten falder i Præketonen eller paa nogen anden Maade forvexler de forskjellige Talerstole, maa vide, det er ingen forsætlig, men kun en Skrøbeligheds-Synd, der, naar den kun ikke tager Overhaand, maa findes tilgivelig.

Saa snart jeg nu tænkte mig ind i Professor-Stillingen, eller det levende Oplysnings-Forhold, hvori en Videnskabsmand sætter sig til sine Tilhørere ved at betræde denne Taler-Stol, da slog det mig, at Ordet, hvormed han aabner sin Mund: Ordet *“Mine Herrer!”* udtrykker kort og godt det Forhold, der maa finde Sted, naar Forsøget skal lykkes. Vist nok, m. H., er *Frihed* paa begge Sider Grund-Betingelsen; men *det* gjælder ikke blot paa denne Plet, men i hele Aandens Rige, da Frihed er Aandens Element, hvormed dens levende Virksomhed staar og falder, har sin Begyndelse og Ende; og derfor har de *tyske* Universiteter, hvis Virksomhed jeg for Resten er langt fra at løfte til Skyerne, hidtil haft det misundelsesværdige Fortrin: at være de eneste *levende* i hele Verden. Naar jeg derfor lægger Vægt paa Ordet *“mine Herrer”*, da forudsætter jeg naturligvis, at det er aldeles frivilligt og gjælder kun i den Stilling, der

fremkalder det, og gjælder ej et Øjeblik længer end Tjeneren selv vil. Men derfor paastaar jeg lige fuldt, at et virkeligt Tjenerskab er den eneste Skikkelse, hvorunder man paa dette Stade kan, hvad jeg kalder gjøre Lykke: virke levende og gjennemgribende paa sine Tilhørere. Ogsaa **dette** kan man lære paa de tyske Højskoler, hvor Professorernes tjenerlige Stilling, der nødvendig udspringer af Studenternes Frihed, allerede derfor er en lige saa nødvendig Betingelse for den levende Virksomhed; saa hvor Ordet “mine Herrer” i Professor-Munden nedsynker til en tom Kompliment eller, hvad her er det samme, til en Vexel paa den “Ydmyghed og Beskedenhed”, man, trods Skinnet af det modsatte, dristig kan og maa forudsætte hos Skolemesteren, – dér findes maaské alle andre Dyder, men videnskabeligt Liv **A:514** eller et levende Oplysnings-Væsen findes der bestemt ikke; thi **det** findes kun dér, hvor Øret er lige saa frit som Munden, og hvor Taleren virkelig stræber at tjene sine Tilhørere med al den Livskraft og Oplysning, der maatte findes eller under Forholdet udvikle sig hos ham.

Hvad nu **mig** angaar, da er min Fremtrædelse saa aabenbar en fri Sag, at jeg maatte være stokblind, om jeg ikke saa', at **min** tjenerlige Stilling er en følgelig Sag, saa det gjælder kun om, hvordan jeg kan skikke mig i den; og derom er egentlig alt hvad jeg véd: det vil komme an paa en Prøve; men dog har jeg det bedste Haab, fordi det er mit ramme Alvor at være til Tjeneste, og jeg har al Grund til at vente **milde** Herrer, som til fælles bedste vil bære over med meget, der ikke saa lige passer med Stillingen eller fremmer Oplysningen, da De forud véd, **at** hvem der gennem en hel Menneske-Alder har ført et Slags Eremit-Liv mellem de døde, har ondt ved at skikke sig ret mellem levende Folk, **at** hvem der er vant til at tale ene, har næppe sin Styrke i at skære andre for Tungebaand, og **at** endelig en gammelagtig Rimsmed, hvem en levende Anskuelse er langt mere værd end alle Fornuft-Grunde, ej er nem at tale sig til rette med; – alt det véd De forud, m. H., og da De desuagtet tror at kunne være tjente med mig, tør jeg ogsaa haabe, mine Bestræbelser for at være Dem nyttig, trods alle mine Lyder, ej skal være frugtesløse.

Vist nok er det lidt kjedeligt med den Koldsindighed, der i min Alder paanøder sig endogsaa Skjalden, saa man, førend man kan faa Munden op, ser alle de Vanskeligheder, der baade hos en selv og hos andre maa overvindes, naar der virkelig skal udrettes noget, som det er værd at lukke Munden højt op for: ser alle Vanskelighederne og maa slaas med sig selv om det Haab, der ene kan give Mod til at møde dem. Det er kjedeligt nok, og dobbelt saa, fordi Kjedsommelighed er netop her den Synd til Døden, som aldrig forlades; saa baade De, m. H., og jeg maatte vel ønske, jeg stod her med en kraftfuld Ungdoms hele Trang til levende Virksomhed, med den brændende Lyst til at føre Ordet paa Modersmaalet, med

de kolossalske Forhaabninger om Bjærgene, et Kraftens Ord kunde flytte, og Aladdins-Borgen, det i et Øjeblik kunde fremtrylle. Men hvor gjerne jeg end vilde være lige saa kraftig, livlig og haabfuld, som da jeg for tredive Aar siden kom til Hovedstaden, nylig vaagnet i Nordens Kæmpe- **A:515**Aand og indtil Sværmeri begejstret for al dens Storværk, saa vilde jeg dog ikke ønske – og De, m. H., skulde heller ikke ønske, – jeg var saadan [som da] i alle Maader; og hvis jeg blot endnu kan levende tiltale Dem, da lykønsker jeg mig til det nærværende Øjeblik, ej blot fordi det endelig oprandt, men især fordi det kom sent.

De maa ikke misforstaa mig, m. H., som om jeg spidsborgerlig rystede paa Hovedet eller munkeagtig korsede mig for min Ungdoms Begejstring, og gyser for den Skade, jeg mulig kunde stiftet ved at anstikke flere med mit nordiske Sværmeri! Nej, var jeg bleven en saadan Istap under Kritikken Vasker-Tud, eller saadant et Hængehoved over Benraden, hvad vilde jeg da her! Var jeg bleven et saadant halshugget og balsameret Mimers Hoved, hvem vilde da mere lytte til det første, endsige til det sidste Ord om Fortids Runer af en saadan forhexet Dødbider! Var jeg selv falden fra den levende Anskuelse, hvad vilde jeg da virke for den! Og endelig, hvad havde jeg vel lært i de tredive Aar, enten af Bøger eller Mennesker, enten af Fortid eller Nutid? Hvad havde jeg lært, som var værd at høre eller huske, naar jeg ej engang havde lært at tage Verden og Mennesket, som de *virkelig* er, og da prøve, hvad der er ved dem at gjøre, følgelig ogsaa at tage Ungdommen, som *den* naturlig er, var hos mig selv og er hos andre, med sine Dyder og Lyder, som kun i det fremskridende Levnedsløb lade sig adskille!

Men lærer nu alle Tidens Erfaring, at en Ungdom, der slet ikke *sværmer* for nogen Ting, enten i Himlen eller paa Jorden eller midt imellem begge, en saadan Ungdom, som alligevel er levende begejstret for Storhed, for Skjønhed og Sandhed, den kan man vel ypperlig tænke sig, men finder sjælden eller aldrig, da maa jo alle sande Vismænd glæde sig, naar de se Ungdommen sværme for store Idealer og for en ædel, kraftig Virksomhed, medens de maa sukke dybt, hvor dette Sværmeri er ubekjendt eller dog betragtet som en stor Ulykke. Det bliver nemlig derfor lige vist, at Ungdommen med det lyse, opvakte Hoved, de funklende Øjne og blussende Kinder, brændbar fra Top til Taa, denne Ungdom udtrykker i enhver Stand og Stilling Folkets Livskraft og Fædernelandets Haab, den er altid kaldet til at give Efterslægten sin Retning og Fremtiden sit Præg, og den er det eneste Svøb, hvoraf der kan udvikle sig vise Oldinger, – og dog finde vi saa **A:516**at sige aldrig *denne* Ungdom uden Sværmeri; saa hvor den ikke sværmer for det høje, dør sværmer den kun des mer for det lave: for alskens Fjas, for Tidsfordriv og Nydelser, som sløve Aanden, fordærve Hjærtet, spille Kræfterne og efterlade en inderlig Tomhed, der, hvor

den føles, er Livets største Plage og, hvor den ikke føles, frembringer dyrisk Ligealdighed for alt menneskeligt, alt stort og skjønt og ædelt.

Uden derfor enten at kunne eller ville holde nogen Lovtale over *min* Ungdom, der visselig havde mer end Daarligheder nok, siger jeg dog dristig: jeg tror slet ikke, mine jævnaldrende havde tabt noget ved at sværme med mig for Nordens Guder og Helte, for Fæderneland og Modersmaal og i det hele for de forbigangne Tiders Glans og Herlighed, men paastaar tvært imod, det er glædeligt, naar Ungdommen i Norden sværmer for sligt; saa naar jeg, trods de store Vanskeligheder, jeg forudser, og den Tvivlrædighed, jeg lider af, dog lykønsker mig selv med, at det er i Dag, jeg ej skal slutte, men begynde mine Forelæsninger, da er det blot, fordi jeg ser en herlig Bane aabnet for Menneske-Aanden i vore Dage, ej til Krebsgang, men til Fremskridt, ja, til bestandig fremskridende historisk Oplysning om det vidunderlig store og rige Menneske-Liv og dets hensigtsmæssige Benyttelse: en Bane, der vel er lysteligst for den opvakte Ungdom, der naturlig har Mod selv paa Umuligheder og har grundet Haab om at lægge mange Mil tilbage, overstige høje Bjerge og stedse vinde videre og lysere Udsigter; men dog ogsaa lystelig for os ældre, hvis Øjne oplodes, naar det kun lykkes os at indtræde i levende Vexelvirkning med en Ungdom, der har baade Mod og Kraft til at følge sit herlige Kald, misundelsesværdigt fremfor nogen Ungdoms Kaar gennem mange Aarhundreder.

Om jeg duer *nu* til Ledsager paa denne Bane, det er et Spørgsmaal, Tiden maa besvare; men at jeg fordem ikke duede dertil, men vilde spildt mine Kræfter og maaské afstedkommet megen Ulempe, ved at udtømme dem paa Umuligheder, *det* ser jeg grandt; thi det gaar nu en Gang langt over menneskelig Formue at omskabe Næsten enten efter sit Hoved eller efter sit Hjærte; og jo alvorligere og med jo større Kræfter det prøves, des sørgeligere er Tragedien, vi opføre; og dog var denne fortvivlede Lyst til at omskabe Folk, og om muligt hele Verden, i sit eget Billede næppe stærkere hos nogen af alle Tysklands Filo **JA:517**soffer, end hos mig; og var hos mig netop dobbelt fortvivlet, fordi Hovedet var mig ingen Ting, naar ej Hjærtet fulgte med, saa intet Abekatteri eller Papegøjevæsen kunde indbilde mig, Omskabelsen gik rask fra Haanden. Den højeste Triumf, jeg paa denne Vej kunde naa, var da aabenbar den: videnskabelig at overvinde og overleve mig selv; og det har jeg naat, saa jeg kan betragte min forrige Bane som en fremmed og oprigtig glæde mig ved, at mine Skaber-Forsøg i det hele indskrænkede sig til sort paa hvidt, som slaar ingen Mand af Hesten, stod kun paa Papiret og gik ikke videre.

Dog, m. H., jeg havde nær glemmt, at min Uskyldighed og mine rene Hensigter vil slet ikke nytte mig her, hvis det er *alt*, hvad jeg

bringer; og De skjænkede mig vist gjerne Beviserne for dem, naar jeg kunde føre et Kraft-Bevis for min bekjendte Paastand: at Pennen er en Stymper, der aldrig maa vove at maale sig med Munden, hvis levende Ord udretter mere i et Øjeblik, end al Verdens Mesterpenne i et Aartusende. Ja, m. H., *det* havde jeg nær glemmt: at *det* er Beviset, jeg maa føre, hvis jeg ikke skal tabe min Sag; og det var intet Under, jeg nær havde glemmt det; thi *det* er en Examen, man kan være bekjendt at ryste lidt for, og som man helst, naar det gik an, kom sovende til. Men da nu det bedste, man kan sove sig til, er en sød Drøm, og dristig vovet er halvt vundet, saa vil jeg træde i Skrankerne med aabne Øjne og gaa til *denne Examen*, som jeg i min Ungdom gik til alt, hvad man kaldte saa: med et lille Smil om Munden. Jeg ser imidlertid godt, der er en farlig Forskjel mellem min Ungdoms Examiner og den, jeg nu stedes til; thi den Gang var mine Examinatorer lutter gammelagtige Folk, som aldrig ventede at lære noget af mig eller at fornøje sig over mig, men som blot skulde høre, om jeg havde en god Hukommelse og havde brugt den til at lære en Slump fremmede Gloser og smukke Folks Bøger udenad; men de, jeg her skal examineres af, det er unge Mennesker, som hverken bryder sig om min Hukommelse eller om, hvor mange Bøger jeg har læst, men som fremfor alt vil høre noget, der tiltaler dem, og som, naar de er kjede af at høre paa mig, rejser mig uden al Barmhjærtighed; og *det* synes vist nok haarde Vilkaar; men det er jo mit eget Valg, og selvgjort er velgjort, og jeg vover i Grunden slet intet; thi kunde mit Ord ej udrette mer end mine Bøger, da beviste det vist nok ikke, at Døden **JA:518** var stærkere end Livet, men dog, at den var stærkere i os og stillede os da snart til Freds. Men det frygter jeg slet ikke for; thi jeg vil nu, som sagt, ingen omskabe, vil slet ingen Umuligheder og bryder mig ikke om glimrende Sejre, men vil tale *Livets* og *Menneske-Naturens* Sag saa godt jeg kan; og saa vist som det mundtlige Ord er Menneske-Livets naturlige Udtryk, saa ufejlbart er det ogsaa, at min Tale skal i det mindste udrette tusend Gange mere end min Skrift til at aabenbare og anbefale min Anskuelse af Menneske-Livet, som det har været, som det er, og som det til Enden vil blive. Og naar mit Ord udretter mere end min Skrift, da har jeg jo vundet og ført et, om end i Forhold svagt, Kraft-Bevis for min Paastand; thi at vi med al vor Anstrængelse ej kan udtrykke mere Kraft i vort Ord, end vi har i vor Aand, det følger af sig selv og kan ingen forvilde.

Imidlertid, m. H., hvordan jeg end søger at dække det, saa mærker De dog nok paa de mange Omsvøb, der maa være *noget*, jeg frygter for eller er dog tvivlraadig om, og Oprigtighed tjener os bedst paa begge Sider, saa jeg vil ikke dølgge, det er mig, videnskabelig talt, et ærgerligt Spørgsmaal, jeg slet ikke kan besvare: *om* det virkelig kan og vil lykkes, hvad jeg nu vil forsøge, som er at overtale især den studerende Ungdom til at skjænke

Menneske-Livet og *dets Historie* spændt Opmærksomhed, ikke for en Examens eller et Levebrøds Skyld, og ej for at kunne skrive en Bog derom, men for selv til indvortes Brug at have Gavn deraf: for at føle sig æret og hævet ved Delagtigheden i dette vidunderlige Menneskeliv, hvorom de umælende har ingen Forestilling, og for at vinde et bestandig lysere Overblik af dette Liv, der kun fryder os i samme Grad, som vi stræbe at benytte det efter sin Natur og fortsætte det paa den Bane, der fører til Maalet.

Jo mer jeg grubler over den Svækkelse af Aandskræfterne, ikke blot Menneskehedens Alderdom, men især vor fortvivlede Dreng-Videnskabelighed medfører, og grubler over alle de Fordomme mod *Livet* og *Naturen*, som en boglig og unaturlig Tankegang gennem Aarhundreder har skabt og dybt indprentet os alle, – des mere fristes jeg til at tvivle om, at nogen levende Anskuelse i Aanden af det store Levnedsløb kan inderlig gribe og gennemvirke, eller at nogen Svada paa mine Læber kunde udrydde de mangfoldige, ej blot indgrode, men gennem **A:519** mange Led nedarvede Fordomme, der har tiltaget sig Navn af Oplysning. – [Og De kunde endog her] spørge mig spydig, om jeg ikke dog selv har gaaet i den sorte Skole, og om jeg er stødt paa nogen Fordom saa dum, at jeg ikke selv har haft den.

Som Videnskabsmand med Glimt af Aand deler jeg da den Raadvildhed og Fortvivlelse, jeg har sporet hos alle saadanne, fra *Plato* og *Polyb* til *Schelling* og *Steffens*; og jeg vilde derfor næppe haft Mod til saa sent at begynde, endsige da Haab om at kunne fortsætte mine historiske Forelæsninger, dersom jeg ikke, med den Lykke at høre til Nordens Kæmpefolk, ogsaa havde det Held, endnu i Livets Efterhøst at besøges af Vaaren: af den evig unge, som svæver over Skjaldenes Isse, selv naar den graaner, og omlysnør Øjet, saa det ser, hvad Hjærtet begjærer; – ja, m. H., min Opgave er *videnskabelig*, saa ren videnskabelig, som jeg formaar at tænke mig den; men mit Haab, mit Mod og min Kraft er *poetiske*, saa jeg venter kun Held, fordi alle mine lyse Morgen-Drømme om Dybden i Norden og den mageløse Lykke-Stjerne, som urokkelig tindrer over Fæderlandet, de har i Aarenes Løb ej tabt det mindste af deres Glans eller Virksomhed for mig, men have i videnskabelig Dragt ligesom bosat sig hos mig, og beskæmme mig venlig, hver Gang jeg vil tvivle om deres forsvarlige Grund: tvivle om, at Nordens Stammer, som Asafolket, virkelig skal bide i det samme Æble, som *jeg* har smagt: *Idunne-Æblet*, som forynger de gamle af Gudernes Slægt. – Vist nok var det muligt, at disse Morgen-Drømme spaade sandt, og at dog Øjeblikket endnu ikke var kommet; og ligesom denne Tanke tit har trøstet mig i min lange Forventnings-Tid, saa har den ogsaa tilraadt mig at bie taalmodig og fare i Mag; men i de senere Aar, medens paa den ene, den videnskabelige Side Verdens-Begivenhederne og den ængstelige Uro i alle Lande

forkyndte mig en Dødskamp, hvori al Hjælp, der ej kom snart, kom vist for silde, da blev det mig paa den anden, den poetiske Side daglig klarere, at Bladet vendte sig i Aandens Verden, ja, at Tiderne skiftede for vore Øjne: at et af de store *Verdens-Aar*, kjendelige nok paa en Grundretning, der er ens under alle Forskjelligheder, at et saadant Verdens-Aar, i det hele Norden saa vel som Menneskelivet og Naturen ugunstigt, er nu udløbet, og et *Nyaaar* oprundet, der vel lige saa lidt som noget af de gamle Aar vil fattes sine sær **JA:520** egne Vildfarelser, Trængsler og Kampe, men vækker dog alle *Livskræfter*, som end kan vaagne, i hvor dyb en Søvn de end nedsank, og hvorlænge de end slumrede, – vækker Livskræfterne til Kamp mod Døden i alle sine Skikkelser og til Haandhævelse af al den *Fred* og *Frihed*, som i Sandhed er Menneskelivet tjenlige, og ej, som hvad der ofte kaldes saa, ødelægger og forstyrrer sig selv.

Se, derfor tror jeg, at nu er Øjeblikket: nu er det ikke Spørgsmaal om store Kræfter eller udmærket Veltalenhed hos hvem der vil tale Livets og Naturens, Fredens og Frihedens Sag; thi de vil daglig mere højrøstet tale den selv i hvert Menneskes Barm, og i Nordboens saa meget kraftigere og besindigere, saa meget villigere til at oplyses om sig selv og deres Vilkaar, som *Nordens* Kæmpeaand [stod] over alle Hedningers i Kraft og Adelskab, og som Nordens Myter eller levende Selv-Anskuelse mageløs kjærlig sammensmelte med det daadfulde Kæmpeliv og spaa om straalende historisk Oplysning af hele Menneskelivet, en triumferende Forklaring af dets mørke Tale. Og under disse gode Varsler være da, mine Herrer! vor Vexel-Virkning indledt, til fælles Fornøjelse og til saa meget Gavn, som vi har Lyst og kan vinde Held til at stifte!

3.

(Udkast til anden Forelæsning.)

Mine Herrer!

Jeg sagde nok sidst, De maatte være glade ved, jeg ikke var kommen for tidlig til Orde paa dette Stade, da jeg baade i min Ungdom og langt ind i Manddomsalderen havde en fortvivlet Lyst til at omskabe Folk, vel ikke som han i Komeden, men dog som saa mange Poeter i Tragedien, hvad i Grunden er meget sørgeligere; og i det onde, man siger om sig selv, har man sædvanlig mere Ret, end man ønsker. Men for saa vidt det var min Mening, De nu skulde være bedre farne med mig, er jeg nær ved at tage mine Ord tilbage, og gjorde det sagtens, naar jeg var ret upartisk; men **det** mærker

jeg nok er langt fra. Derfor lader jeg det staa ved sit Værd, om De ikke heller maatte hørt mig om Historien, da jeg rigtig nok vilde skabe **JA:521**baade mig selv og alle andre om efter mine historiske Idealer, men kunde dog ogsaa over disse Idealer glemme baade mig selv og hele Verden, end nu, da jeg lader alting gaa sin skjæve Gang og arbejder kun paa, [at] det kunde blive til den rette Side, men gaar derfor ogsaa selv *min* skjæve Gang, uden at bryde mig synderlig om, enten Folk kan finde sig i det, eller ikke, naar jeg blot, efter saa modent Overlæg som Tid og Omstændigheder tillade, finder, det var ikke mer end billigt, da jeg dermed gjør mit bedste, altsaa hvad mine Herrer er bedst tjente med af saadan en Tjener.

Dog, De har Ret til, jeg i det mindste uden mange Omsvøb skal sige Dem, *hvad* der for Øjeblikket er min skjæve Gang, som jeg tror, De efter Omstændighederne er bedst tjente med; og det er en *Udsigt over de sidste halvtredsindstyve Aars Historie*, som den er mig bekjendt.

For dette Valg kunde jeg vel nu anføre mange, som mig synes urokkelige, uomstødelige Grunde, men det vilde være overflødigt, da jeg har fundet, en saadan Udsigt er det eneste, jeg for Øjeblikket med levende Deltagelse kan give, saa jeg har intet Valg, og De heller ikke noget, uden det, der ligger i Sagens Natur. Dette er imidlertid endnu ikke alt, hvad der hører til min naturlig skjæve Gang; thi jeg har fremdeles fundet, at for at tage levende Del i Udsigten over disse halvtredsindstyve Aars Historie, maa jeg ikke alene lægge samme Vægt paa, hvad der kun angaar *Danmark* eller *Norden*, som paa, hvad der angaar hele Verden, men ogsaa tage bestemt Hensyn [til], hvad der nærmest og somme Tider maaské ene angaar *mig*: det Indtryk nemlig, Begivenhederne har gjort eller nu gjør paa mig, og den Del, jeg har taget i dem. – Jeg véd meget godt, det sidste klinger latterligt, da jeg hverken som Filip *Comines* har i min Tid været de klogeste Fyrsters Raadgiver og de ypperste Feltherrers Ledsager, eller som *Polyb* fra *Megalopolis* levet i Verdens Hovedstad med Øjet fæstet paa de store Drivehjul i dens Begivenheder, men har tvært imod, naar det kom højest, ført et Slags Eremit-Liv i det mindste Kongeriges Hovedstad, uden mindste Forbindelse med dem, der stod for Styret, eller Delagtighed i nogen af alle de Bedrifter, som gjorde Opsigt udenfor en lille Læseverden. Jeg véd godt, at det klinger latterligt; jeg husker ogsaa godt, at har nogen revet ned paa de Pedanter, som, i Bøger op over Ørene, fortælle Verden, **JA:522**hvordan *de* vilde baaret dem ad i Wellingtons eller Napoleons Sted, [saa er det mig]; og jeg har mig [ogsaa] selv mistænkt for, [at] der, trods alle de smukke Bevæggrunde, jeg kunde anføre, dog stikker en god Del Egenkærlighed og Forfængelighed under, som giver Grundene deres største Vægt; men det er derfor lige vist, at vil jeg ikke kjede *Dem*, m. H., maa jeg fremfor alt se til ikke at kjede *mig selv*, saa det

er kun med, hvad der morer *mig*, jeg mulig kan mere og tjene Dem. Mislykkes det desuagtet, da har jeg dog gjort mit bedste; og lykkes det, tør jeg haabe, De ikke vil gaa strængt i Rette med mig om mine dydige Bevæggrunde, som jeg i Forvejen aabenhjærtig bekjender, jeg selv ikke stoler synderlig paa, og som jeg virkelig, trods alle det attende Aarhundredes dydige Indvendinger, tør mene, er *Oplysnings-Forholdet* aldeles uvedkommende, da en levende Synder er meget bedre at lære noget af, end en død Helgen. Vævede jeg nemlig min Tids store Begivenheder saaledes sammen med min Ubetydelighed, at den opslugte *dem*, ligesom Faraos magre Kør de fede, uden naturligvis selv at blive større deraf, eller snakkede jeg saa koldt og dødt, stift og kjedsommelig om begge Dele, at De maatte ønske, intet af alt det jeg fortalte var sket, eller i det mindste at jeg aldrig var født, da nyttede det Dem jo slet ikke, om jeg dertil havde de allerdydigste Bevæggrunde og gjorde med mageløs Selvfornægtelse mig selv til et Fæ og med Salomons Visdom alt under Solen til Forfængelighed. Stræber jeg derimod saa vidt muligt at dele mit Liv med de Begivenheder, jeg fortæller, og vejlede mine Herrer til det Stade, hvorfra man bekvemt kan overskue dem i deres Storhed og Sammenhæng, og hvorfra der, idet mindste for mine Øjne, aabner sig en dejlig Udsigt til Fremtiden, *da* har jeg aabenbar gjort mit bedste; og finder *De* Dem derved levende indførte i Verdenshistorien, da véd jeg sandelig ikke, hvi De skulde gruble over, om dog ikke min Egenkærlighed, Forfængelighed o. s. v. havde Del i, at jeg netop valgte denne Vej, og forblindede mig da sagtens ogsaa til Dels for Historiens virkelige Sammenhæng; men *det* véd jeg nok: det var ubilligt om De gjorde det, da Talen her kun er om at tro sine egne Øjne; og enhver, der vil gribe i sin egen Barm, vil finde, at Fuldkommenhed falder ingen af os naturlig.

A:523 *Historiske Forelæsninger* har sædvanlig Ord for at være tørre og i Grunden kjedsommelige, medens derimod de *fysiske*, naar kun Matematikken holder sig i Baggrunden, har Ord for at være morsomme og tiltrækkende, i samme Grad som de enten naturhistorisk gjør Tilhørerne bekjendte med virkelige Naturgjenstande eller ved kunstige Experimenter oplyse den ved første Øjekast vidunderlige og ubegribelige, men dog ved nøjere Betragtning yderst simple og forklarlige Sammenhæng og Vexel-Virkning mellem Natur-Kræfterne; og Grunden til denne Tankegang maa nu ligge hvor den vil, saa er det lige vist, at dersom De finder mine historiske Forelæsninger tørre og kjedsommelige, da har jeg aabenbar forregnet mig og spildt min Ulejlighed. Thi om jeg ogsaa kunde forsone enkelte af Dem, m. H., med Kjedsommeligheden, ved grundlærde Undersøgelser enten over den tyrkiske Tidsregning, over Kinesernes Adkomst til Æren for at have opfundet Krudtet og Bogtrykker-Kunsten, eller over alt hvad der har tildraget

sig mellem Karlister og Kristinere i Spanien, saa kunde jeg dog aldrig forsone mig selv med Kjedsommeligheden, som jeg har hadet fra Barns Ben, og derfor, naar galt skulde være, foretrukket morsom Galskab for kjedelig Klogskab. Dette siger jeg naturligvis ikke for at rose mit Valg, men for selv at bryde Staven over mine Forelæsninger, hvis de er kjedsommelige, og at tilføje: de maa være hvad de vil, saa er det naturligt, at hvem der finder dem kjedsommelige, forlader dem, da Menneske-Naturen er saaledes beskaffen, at hvad der ikke paa én eller anden Maade tiltaler og morer os, det har vi ingen Nytte af: alt hvad der proppes i os, maa vi ønske snarest muligt at blive kvit, da det ligger som Sten og forstopper Hjærnen, hvoraf følger megen Usselhed baade for Sjæl og Legeme. Det er derfor et sandt Ordsprog, at om Smag og Behag skal man ikke disputere, og det var latterligt, om jeg enten vilde ønske mig eller holde paa Tilhørere, som ingen Behag finder i Historien. Men jeg har den grundede Formodning, at naar man i Norden sædvanlig finder Historien kjedsommelig, da kommer det af, man kjender ikke Historien og har aldrig tænkt paa, hvad den egentlig er og duer til. Læser jeg nemlig enten i *Saxe* eller *Snorre*, da er det mig paa Timen klart, at Folk i Norden baade har haft særdeles Lyst til Historien og et udmærket Greb paa at fortælle den livlig og morsomt; og hørte det nu end ikke til mine videnskabelige Grundsætninger, at Folke-Naturen **JA:524** bliver altid den samme, saa har jeg dog set nok baade til Børn og unge Mennesker og gamle Folk, for at vide, at enhver munter og naturlig Fortælling om, hvad man har set eller hørt og oplevet, finder sædvanlig aabne Øren, og var man Øjenvidne til vigtige, meget omtalte Begivenheder, som Kjøbenhavns Bombardement eller Julioprøret i Paris, og er blot nogenlunde skaaren for Tungebaand, da er det kun en enkelt Tværdriver, der ikke finder *Historien* særdeles morsom.

Var nu desuagtet alle historiske Forelæsninger kjedsommelige, da maatte Skylden sikkert ene ligge hos Talerne, saa de enten fattedes Gaver til at fortælle godt, eller fattedes Smag til at vælge Begivenheder, som havde retmæssigt Krav paa Deltagelse, eller fik det fortvivlede Indfald at ville ræsonnere med Folk om en Historie, de enten ikke kjendte eller ikke brød sig om. Om jeg nu selv falder i den sidste Fejl, maa Følgen vise; thi ræsonnere med Dem, m. H., paa min Vis, *det* er rigtig nok min Agt, da jeg dels er for magelig til at fortælle godt ret længe, og dels finder historisk Vidskab saa nødvendig for Øjeblikket, at jeg maa prøve den korteste Vej, skjønt det er langt fra at være den jævreste. Derfor begynder jeg ikke med Begyndelsen, men netop med Slutningen af Historien, hvad vel kan synes meget bagvendt, især naar man vil gjøre opmærksom paa Sammenhængen i det hele; men Skinnet bryder jeg mig ikke om, og jeg er for saa vidt en ren Jesuit, at naar jeg bare naar mit Øjemed, er Midlerne mig aldeles ligegyldige. Det klinger sagtens frygtelig;

men da vi véd, hvad Talen er om, og at alle de Midler, jeg her kan anvende, ligger i min Mund og kan ikke udrette det mindste mere, end mine Herrers øren tillader, saa falder det frygtelige bort af sig selv; og vil De høre det, skal jeg gjerne røbe Dem hele min Plan, saa De kan være paa Deres Post, om jeg skulde forsøge paa noget, der ikke behagede Dem. Jeg forudsætter nemlig, at hvad jeg kalder *Nyaaarstidens* Historie baade i sine Omrids er os alle bekjendt og af naturlige Grunde mest tiltrækkende for de fleste, saa naar den blev taalelig godt fortalt, vilde den findes morsom; og skjønt jeg som sagt har ikke megen Lyst til at fortælle, saa staar jeg dog til Deres Tjeneste, og glider jeg løselig over, hvad De netop ønskede ordentlig fortalt, da vender jeg naturligvis tilbage paa første Vink, og fortæller hvad De vil høre, saa godt jeg kan.

JA:525 At man nu finder langt mere levende Deltagelse i *den nyere Historie* end i den gamle, langt mere i Slaget ved Waterloo end i dem ved Termopylæ og Braavalle, er vel noget, vi Oldgranskere har ondt ved at finde os i; men det er dog højst naturligt, saa det er dumt af os at ivre imod; thi dels er enhver jo sig selv nærmest og maa da nødvendig tage mest Del i, hvad der ligger ham selv nærmest, og dels er jo af det døde nødvendig *det* livligst for os, som staar i nøjest og klarest Forbindelse med vort Liv; saa jeg har aldrig hørt nogen laste, fordi hans Faders Navn og Hændelser, Gravsted og Efterladenskab var ham i friskere Minde og laa ham mere paa Hjærte end Tipoldefaders, endsige da dennes Tipoldefaders igjen op i hundrede Led. Medens jeg derfor som Skjald tager meget mere levende Del i Braavalle-Slaget end i det ved Waterloo, som jeg knap nok gad gjort en Vise om, maa jeg dog som Videnskabsmand bemærke: det kommer til Dels af, at Folk véd meget bedre Besked om det sidste, saa Skjalden er ligesom lidt bunden, medens det er ganske naturligt, at han tager mest levende Del i, hvad han selv kan være med at skabe, og har for Resten sin naturlige Grund deri, at Lige søger Lige, og at derfor Nordboer lettelig kan tage mere Del i deres egen gamle end i andre Folks nyeste Historie, og Skjalden begejstres langt mere af Smaating i Skjaldetiden end af Storværk i Regnetiden, uden at *det* gjør mindste Forandring i *Natur-Forholdet*, hvorefter det nyeste i *sit Slags* altid ligger os nærmest, saa vi tage alle sammen langt mere levende Del i Slaget, Napoleon tabte, end i *det*, Klodevig vandt, mere Del i Tordenskjolds Vikingstog end i Vetemans og Biskop Absalons.

Men kan vi nu ogsaa *lære* mere af den ny Historie end af den gamle? det synes vist nok at være et stort Spørgsmaal. Her kommer det naturligvis an paa, *hvad* det er, vi vil lære; thi vil vi lære, hvad det var, Cicero spillede paa i sine Taler mod Verres og Catilina, eller hvad Horats havde bag Øret i Oden til Mæcenas, *det* kan naturligvis den ny Historie ikke lære os, med mindre vi dertil vil regne Filologernes Bøger, hvor vi des værre kun finde Oplysninger

om, hvad det knap for nogen, endsige for alle, er Umagen værd at vide. Vil vi fremdeles vide, hvad vel nok kunde mere os alle sammen: hvordan Verden saa' ud for to Tusend Aar siden, da den gamle Cato fik sin Vilje, saa Kartago forsvandt af Jorden, og Rom **JA:526** blev enevældig paa Helvedes Vegne, da kan de sidste tre Aarhundreders Historie naturligvis heller ikke lære os *det*. Men vil vi vide, hvad der unægtelig ligger os alle nærmest: hvordan Verden er kommen til at se ud, som den ser ud nu, hvordan Menneske-Livet, Tankegangen og alle Indretningerne har faaet den Skikkelse, de nu har, hos os og omkring os, da er aabenbar den sidst forbigangne Tids Historie os lige saa vel den lærerigste som den livligste. Vil vi nu endelig se, om vi af Historien kan blive klogere end vi er paa Menneske-Naturen, saa vel i det hele som i os, og paa vort Forhold til de forbigangne og kommende Slægter – hvad jeg kalder *historisk* Vidskab –, da maa vi nødvendig begynde med *den* Tids Historie, som er den sikreste og klareste, da man naturligvis hverken kan bygge forsvarlig paa en vaklende Grundvold, eller oplyse noget med, hvad der selv er dunklere: altsaa begynde med vor egen Fortid, vor egen Erfaring og *Nutidens Historie*.

* *

*

Naar man vil bygge forsvarlig, maa man fremfor alt se til, at ikke Grundvolden vakler, og naar man roser et Lys for, at det kan ses i en lang Afstand, maa man fremfor alt vise, det kan ses i Nærheden og dér gjøre sin Pligt; – det var der en, som hviskede til mig, da jeg stod og tænkte paa, hvormed jeg helst skulde begynde mine Forelæsninger over *Nyaarstidens* Historie: enten med Kompassets og Krudtets og Bogtrykkerkunstens Opfindelse, eller med Madeiras og Ostindiens og Amerikas Opdagelse, eller med Luther og Zwingli og Calvin, og syntes, jeg havde min fulde Frihed og kunde gjøre, hvilket jeg vilde. Hvor ubehageligt det nu er, naar man tror, man har sin fulde Frihed, og véd kun ikke ret, hvordan man vil bruge den, da – ved et som det synes blot i forbigaaende henkastet, men dog velberegnet Ord, eller ved en som det synes højst ubetydelig og os hartad ganske uvedkommende, men derfor kun des mere uimodsigelig og slaende Hverdags-Bemærkning – pludselig at opdage, *man*, langt fra at have den uindskrænkede Frihed, man *drømte* om, vil være nødt til for Øjeblikket at slaa alt det, man havde tænkt paa, rent af Hovedet og uden mindste Valg gjøre noget ganske andet, – hvor ubehageligt *det* er, behøver jeg ikke at skildre Dem, m. H.; thi det véd De sikkert alle, og det staar naturligvis mest levende for **JA:527** de yngre iblandt Dem, som jeg især maa have for Øje; thi *det*, husker jeg godt, var mig i min temmelig balstyrige Ungdom endog vel tusend Gange ubehageligere end nu.

Jeg turde derfor gjøre sikker Regning paa Deres Sympati, naar De blot turde tro, det var ærlig ment med den behagelige *Frihed*, man befinder sig i, naar der er noget, man *skal* begynde paa, men er tvivlraadig om, *hvor* man skal tage fat. Men da det naturligvis er en meget pinlig Stilling, hvoraf man heller end gjerne lader sig redde, saa vil De sagtens formode, at Vinket om den *Fasthed*, der er Grundvoldens, og den *Øjensynlighed*, der er Lysets uundværlige Egenskab, sagtens skal undskylde, at jeg *ikke* begynder Nyaarstidens Historie med noget af, hvad De kunde vente, men med noget andet, der i Deres Øjne maa synes højst ubetydeligt, men som jeg dog har mine særdeles Grunde til at foretrække for alt andet. Og det nytter ikke at nægte, at De har gættet ret; thi, hvor forvovent, urimeligt og barnagtigt det end vil synes, har jeg dog besluttet, aldeles bagvendt at begynde min Udsigt over Verdens-Historien med mit eget Levnedsløb.

At nu denne Begyndelse er den morsomste for mig selv, behøver jeg ikke at sige Dem, m. H.; thi naar man omtrent har aflevet, gider man næsten ikke talt om andet, end hvad man har oplevet og haaber paa en Maade at have gjort sig udødelig ved. Men naar man nu, som jeg, hartad ikke har gjort andet i sin Tid, end kukkeluret inden fire Vægge og skrevet Bøger, saa er det dog alt for iøjnefaldende, at *den* Tale staar Fare for at falde Dem, m. H., meget kjedsommelig; og derfor havde jeg betænkt, til min Undskyldning, paa det allerstrængeste at bevise, det var “den haarde Skæbne, mod hvilken man omsonst sig stræber at bevæbne”, da man lige saa vel historisk som moralsk er sig selv nærmest, hvordan man end vender sig, og ser naturligvis al Ting med de Øjne, man har, og kan kun gjennem sit eget Liv sætte Efterslægten i levende Forbindelse med Fortiden. Men midt under denne Betænkning slog det mig dog til Lykke, at hvad jeg umulig kunde bevise, var: Nødvendigheden af at kjede Dem med min Fortælling; saa først maatte jeg prøve, om jeg kunde fortælle Dem mit Levnedsløb nogenlunde morsomt, og kunde saa – enten det lykkedes eller ikke – spare Beviset. At nu ogsaa denne Opdagelse var mig **JA:528** ganske behagelig, da de strænge, filosofiske Beviser hverken er noget, hvori *jeg* har min Styrke, eller Ungdommen især hos os plejer at finde Smag, vil jeg slet ikke nægte, men kun tilføje den Bemærkning, at naar man vil have godt af en Taler, skal man for sin egen Skyld ønske ham i saa god en Lune som muligt, og slet ikke gaa i Rette med ham om Maaden, hvorpaa han slap til den, som aabenbar er hans egen Sag; saa det kommer os slet ikke ved, hvor megen Del Egenkjærlighed og Forfængelighed, Stolthed og Ærgjærrighed har i en Tale, som fornøjer og oplyser os, lige saa lidt som de allerædlest og dydigste Bevæggrunde kan give en Taler Ret til at kjede og forvirre os.

Om nemlig end nogen kunde overtale mig til at tro, det var et

stort og blodigt Offer, hans Beskedenhed og Ydmyghed bragte mig, ved at begynde med hans eget Levnedsløb, der i øvrigt ej kunde være ubetydeligere i nogens Øjne end det var i hans egne, – vilde jeg dog bede ham springe alt *det* over og lade mig høre, *hvad* han havde at fortælle om sig selv; og fik jeg da ikke andet at høre, end lutter Ubetydeligheder for andre end ham selv, – som i de saakaldte “Testamenter” paa Landet, hvor Præsten læser op, hvad Skolemesteren i sin Stil har skrevet om den salig afdødes Indgang og Udgang i denne Verden: hvad Aar og Dag og Time han først saa’ denne Verdens Lys; hvordan han først spiste sine Forældres Brød, og siden saa’ sig om efter noget hos de fremmede; og da han fik lidt mere end han kunde spise [paa] én Gang, satte Foden under sit eget Bord; og da Appetiten omsider rent forgik ham, døde Time, Aar og Dag, som skrevet staar, og skal nu begraves, – se, da vilde Begyndelsen være mig mer end nok, og om Taleren end var en Helgen af første Skuffe, vilde jeg dog ikke finde Stunder til [at høre], hvad han videre havde at fortælle eller udvikle om, hvad *han* fandt herligst i Menneske-Livet.

Stod derimod en Taler frem og førte mig gjennem sit Levnedsløb til Stedet, hvorfra *han* saa’ ud over Menneske-Aandens Verden, og hvorfra der ogsaa for mine Øjne aabnede sig lyse og vide, store og smilende Udsigter, da kunde jeg maaské nok i forbigaaende smile lidt ad den øjensynlige Velbehagelighed, hvormed han dvælede ved sin egen Bane, maaské ogsaa tvivle lidt baade om hans Beregning af Stadets Højde og om Størrelsen af de Skridt, han tog, for at naa det; men jeg vilde lige fuldt takke **JA:529** ham for den Fornøjelse, han gjorde mig, og, ved at gribe i min egen Barm, finde, at Lyden ved hans gode Gjærning var saa naturlig, at jeg lige saa lidt burde ænset den hos ham, som jeg under lige Omstændigheder vilde ænset den hos mig selv.

Det var altsaa i den strænge Vinter otte og ni og firs i forrige Aarhundrede, som De nok i Anledning af sidste Vinter har hørt omtale eller dog set betegnet, at jeg først blev lidt opmærksom paa, hvordan det gik til i Verden udenfor den stille Landsby-Præstegaard, hvor – da jeg først havde gjort det Kæmpeskridt, jeg nær aldrig havde overkommet: at kjende Bogstaver – alting for mig gik sin jævne, ordentlige Gang, undtagen naar jeg kom i Krig med min Søster, naturligvis for Resten min Perle-Veninde. Hvad der nu for omtrent et halvt Aarhundrede siden først vakte mig af min dybe Ligegyldighed for den store Verden, var i sig selv en meget lille Begivenhed, nemlig et højt Bral af vor halvstuderte Degn, som om Søndag Eftermiddag plejede at komme over i Præstegaarden og læse Aviser, og som nu gjorde alle vitterligt, at Russerne havde

taget Oczakov med stormende Haand og vilde inden Paaske være i Konstantinopel. Var nu Degnen eller Avissskriverens Spaadom gaaet i Opfyldelse, da var jeg maaské bleven ved at skjænke de store Magters Bevægelse lidt Opmærksomhed; men nu skrev jeg vel det Degne-Bral bag Øret, saa jeg kan ligesom høre det endnu, men glemte dog snart baade Russer og Tyrker over en Kobberskilling paa de herlig tilfrosne Ruder, et Slag Hanrej eller hvad andre indvortes Begivenheder, der under Freden sysselsatte mig; saa jeg vaagnede først igjen uden Tvivl nærmest ved en lille Krig mellem Degnen og en gammel højlerd Skolemester, vi under eller strax efter den strænge Vinter havde faaet lige fra Hovedstaden, hvor han i mange Aar havde været fransk Sprogmaster, og [var] derved gaaet saaledes tilbage i Modersmaalet, at Bønder-Drengene højlig forundrede sig, naar de en Gang imellem hørte ham snakke; men det gik kun sjælden paa, thi den Gang var der endnu ingen Mulkter for Skole-Forsømmelse, saa Børnene blev sædvanlig hjemme; og jeg, som maatte holde Trop, kan forsikre, de tabte intet derved. Hans Krige med Degnen, hvem han, ikke uden al Føje, behandlede som en ren **JA:530**Idiot, og selv med Præsten, som han slet ikke kunde finde sig i skulde være hans Overmand, da han før havde sagt til en teologisk Professor: Gud skal slaa dig, du kalkede Væg! og givet baade Geheimeraader, Grever og Baroners Grovheder, især paa Fransk. Disse Krige gjorde naturligvis uhyre Opsigt i vor fredelige Kreds, hvor den videnskabelige Opposition og demokratiske Grundsætninger hidtil havde været lige ubekjendte. Dem maa jeg da ogsaa takke for, at jeg saa tidlig blev opmærksom paa den tilsvarende Begivenhed i det store, nemlig den franske Revolution; thi ved Disputen om, hvad der nu vilde blive af, da den franske Armé under Luckner og Lafayette og jeg tror én til rykkede mod Grænsen, derved blev jeg selv Avis-Læser og begyndte ordentlig at have mine egne Tanker ved Verdens-Begivenhederne, skjønt de var derefter, saa derom vil De vide mer end nok, naar jeg blot siger Dem, at mit Kraft-Bevis mod Franskmandene og deres Patron, den franske Sprogmaster, var, at Frankerne skulde faa Skam, for jeg havde nok læst, hvor uartige de var i gamle Dage mod Vestgoterne i Spanien, som nedstammede fra os. ¹⁰

Saaledes begyndte da paa en Maade mit offentlige Liv og min Deltagelse i Verdens-Historien med *den franske Revolution*, som unægtelig spaade en anderledes urolig, men ogsaa anderledes daadfuld Tid end Fædrenes, hvori Syvaarskrigen havde været den største Begivenhed, og Schlesien det store Tvistens Æble, medens man med Føje kan sige, at siden har hele Verden kæmpet om sin Tilværelse og gjør saa endnu, gjør det snart lige saa meget i, hvad man kalder Fred, som i aaben Fejde. Og denne almindelige Gjæring: dette Alt-paa-Spil, det er, hvad der kan og maa gjøre

baade Menneske-Livet og dets Historie meget morsommere end de har længe været, og især morsomme at tænke paa for Ungdommen, som har Tiden for sig, men var i de sidste Aldere sædvanlig saa forlegen med den, at den kun tænkte paa at faa den fordreven.

Saaledes finder jeg i det mindste mig selv, naar jeg kommer min Ungdom i Hu ved Aarhundredets Begyndelse. Og at der vil andet end Kanonskud til at vække Mennesker, slutter jeg deraf, at *dem* lyttede jeg virkelig til den berømte *anden April* med al Opmærksomhed, uden **A:531** at de engang gjorde saa varigt Indtryk paa mig som Degne-Brallet om Oczakovs Indtagelse eller Skolemester-Jubelen over den franske Revolution. Det var nu vist nok en stor Fejl hos *mig*, hvem det paa Jyllands Hede havde inderlig frydet at høre et Hverdags-Nyaar skudt ind med en simpel Bøsse, og burde da vist nok begejstret at høre et nyt Aarhundrede, et nyt Verdens-Aar skudt ind, til udødelig Ære for mit Fæderneland. Men *det* er en af vor Tids største Vildfarelser, at det kan nytte os at vide, hvordan vi og alting *burde være*, naar alt dog er meget anderledes, og vi hverken har Lyst eller Kraft eller Forstand til at bedre det. Hvor stygt det derfor end var af mig, at jeg slet ingen levende Del tog i Fædernelandets Fare, Kamp og Sejer, saa er det dog lige fuldt sandt; og saa vidt jeg kunde mærke, var det omtrent ligedan med alle studerte Folk, baade unge og gamle; thi at en Del af os unge nok, naar der havde været Lejlighed, turde vovet vor Trøje, *det* ligger i Ungdoms-Naturen, hvor der er mindste Kraft tilbage, og fattes da aldrig Lyst til nyt Hurlumhej og Mod paa ubekjendte Farer.

Hvoraf jeg nu mener, den Ligegyldighed rejste sig, skal jeg siden omtale; men hvordan jeg blev vakt til Deltagelse i Menneske-Livet vil jeg nu fortælle ¹¹. Saa snart Dysten var overstaaet og Freden sluttet, vendte alt tilbage til sin sædvanlige Gang, og det var i min Kreds den kjedsommeligste, jeg vel kan tænke mig, uden at have mindste Grund til at tro, den, menneskelig talt, var morsommere der udenfor; thi Revolutions-Krigen endtes med Aarhundredets Begyndelse, Napoleon stiledede paa at give Frankrig en ny Herrestamme, hvis Forskjel fra de gamle især vilde ligge i Navnet; Litteraturen hos os, som i min Opvæxt havde været spillende nok og moret mig kostelig, var aldeles hensoven; Universitetet var stendødt, jeg laa, som det hed, og læste til den ene Examen efter den anden og ønskede blot, at det var forbi, uden dog at vide: hvad saa. Den eneste menneskelige Morskab, jeg havde, var at læse ældre danske Bøger – og mellem de danske Bøger fra det forrige Aarhundrede, der faldt mig i Hænderne, fandt jeg kun Livlighed i Holbergs, Vessels og i Baggesens Ungdoms-Arbejder, hvor Spasen er god nok, men alle Livets alvorlige Spørgsmaal slaet hen i Spas –, [at] **A:532**skrive slette Vers og [at]

snakke om Nordens Kæmper med en af Bue Digres Landsmænd og store Beundrere, en Bornholmer [*P. N. Skougaard*], som rigtig nok gjorde Nar ad mine Vers og løftede Matematikken til Skyerne, men var en ærlig, kraftig Natur, der ikke brød sig om Examen eller Levebrød, men lagde sig med Liv og Sjæl efter, hvad han havde Lyst til, og var derfor saa aldeles hjemme i sin udvalgte Kundskabs-Kreds, at jeg nødvendig maatte finde hans Omgang anderledes baade morsom og lærerig end deres, jeg kunde udenad tillige med mine Skolebøger. Livløs var imidlertid hans historiske Kundskab saa vel som min, og under saadanne Omstændigheder maa man unægtelig kalde *dem* lykkeligst, der følge Strømmen og tænke aldrig paa, det kan være anderledes. Thi særsindet at afsondre sig fra Hoben, uden at vide, hvor man vil hen, eller have en indvortes Fylde til som Eremit at leve af, *det* er vel nødvendigt, naar man ikke kan holde Slendrianen ud, men det er altid en sørgelig Nødvendighed, som man vel i den muntre Ungdom kan tage sig temmelig let, men hvorved dog hele den følgende Tids Virksomhed og Tilfredshed sættes paa Spil, uden Udsigt til at vindes. Saaledes strandede min bornholmske Ven ved sit første Skridt paa Forfatter-Banen og gik med store Anlæg tabt for vor Historie; og noget lignende var sagtens blevet min Lod, hvis der ej var indtraadt et Mellemspil af saa megen Vigtighed, ej blot for mig, men for Danmark og for Norden i det hele, at det, skjønt hidtil lidet ænset, gjør Epoke i vor Historie.

Mens jeg nemlig laa og læste til Attestats, saa dovent som muligt, og satte fremfor alt sjælden eller aldrig min Fod paa teologiske Forelæsninger, da jeg havde nydt for liberal en Opdragelse paa Jyllands Heder til at tænke, man var forpligtet til at kjede sig fordærvet, og umulig kunde begribe, hvorfor jeg skulde spille en hel Time paa at høre oplæst, hvad jeg i et Kvarter magelig kunde gennemløbe, – se, da kom min berømte Frænde *Henrik Steffens* paa en kort Tid hjem til Fæderlandet. Og skjønt jeg var baade for kluntet og folkesky og aandløs til i mindste Maade at tiltrække mig hans Opmærksomhed, saa tiltrak *han* sig dog naturligvis min; og hans Forelæsninger, saa vel over *Filosofien* som især over *Goethes Poesier*, er vist nok et Vendepunkt i langt mere, men dog ogsaa ret egentlig i *mit* Liv. Dette har jeg længe vidst og aldrig dulgt; men *hvorved* det var, **JA:533** han virkede stærkere paa *mig* end paa dem, der baade forstod ham langt bedre og tilegnede sig langt mere af hans Anskuelse, *det* er først nylig blevet mig klart, og det er egentlig, hvad jeg nødvendig maatte fortælle Dem. Men i forbigaaende maa jeg dog ønske at *Øhlenschläger*, eller endnu bedre *Steffens* selv, en Gang vilde fortælle baade Dem og mig sit Tog til Danmark 1802 og 3; thi *De* kan slet ikke, og *jeg* kun meget dunkelt forestille mig denne jeg tør godt sige: verdenshistoriske Begivenhed i hele sin Udstrækning. Hvad jeg imidlertid kan give,

staar ogsaa her til Deres Tjeneste.

Steffens var, som De nok [véd], Ven af *Schelling*, Ven af *Tieck* og i det hele en lyslevende og kæmpemæssig Deltager i den poetisk-filosofiske Opstand mod Aandløsheden i alle Retninger, som paa Overgangen til det nittende Aarhundrede i Tyskland begrov det attende, før det endnu fik Stunder til at dø. Her inde vidste man imidlertid endnu saa godt som slet intet af denne Revolution i Tankeverdenen; vore Teologer var ikke kommet videre end til lidt af *Kant* og mindre af *Fichte*, og var endda et godt Stykke foran vor gamle Filosof [*Riisbrigh*], der endnu tænkte og sluttede med *Wolf* fra Anno ét i forrige Aarhundrede; vore Æstetikere trode halv paa *Lessing* og halv paa *Batteux*; vore Digtere, som, paa *Baggesen* nær, der rejste udenlands, hvilede paa deres Lavrbær, kjendte næppe til *Schiller* og *Goethe*, endsige til *Shakspeare*, og var i det mindste fri for enten at ligne eller efterligne dem; vore Historikere havde ikke Tanke om, at der skulde være mindste Sammenhæng mellem Livet og dets Beskrivelse; thi *Frederik Sneedorff*, som havde et herligt Blik derfor, havde en ubetimelig Død henrevet i hans Ungdom; og vor Læseverden havde aldeles tabt sig i Beundring af *Lafontaines* Romaner og *Kotzebues* Skuespil.

Tænk Dem nu, om De kan, pludselig uden Kald og Varsel *Steffens* dukke op midt i Hovedstaden og stille sig paa Lærestolen, som Fyr og Flamme, en tysk Filosof og Æstetiker af den nyeste Skole, langt mer poetisk end alle de Digtere, man kjendte, legende med Lynild som en ungdommelig Sevs, og, ved en besynderlig Tilskikkelse, vort Modersmaal tusend Gange mægtigere end de, der aldrig kom over Elben, – tænk Dem det, om De kan! da ser De den lyslevende Herakles mellem Skyggerne i [|A:534](#)Hades. Saaledes saa' jeg ham, skjønt dunkelt, og Indtrykket af dette Syn *det* var omtrent hans Tales Virkning paa mig; thi hans Kunst-Sprog var mig til Dels uforstaaeligt, til Dels pudserligt, og hans Anskuelse af Naturhistorie og Kunst dels uden Tvivl temmelig dunkel for ham selv, og i mine Øjne forunderlig sværmerisk. Men at der virkelig er noget til, man ikke blot for Spas, men for ramme Alvor, maa kalde *Begejstring*, ja, at der i Menneske-Barmen kan slumre en højere Livs-Kraft, som, naar den bryder ud i en tilsvarende Ordstrøm, og vi ikke haardnakket stopper vort Øre, henriver os med sig, til den standser, – derom blev jeg levende overbevist; og denne højere Veltalenhed, dette vingede Ord, der, i det mindste saa længe det varer, saa længe det lyder, svæver som en mægtig Aand over vore Isser, troner som en Konge midt iblandt sine Fjender, *det* lærte jeg at kjende og beundre, at elske og ønske mig, og dermed var jeg omvendt til *Tro paa Livs-Kraften i det usynlige*, paa Aand og Aands-Verden, som noget aldeles virkeligt, og som en langt højere og kraftigere Virkelighed, end den, vi se for Øjne.

[Siden den Tid har jeg vidst, at] medens det aandløse Ord kun er saa meget værdt som den Tankerække, det mere betegner end udtrykker, saa er derimod det aandfulde Ord sin egen Hovedsag, fordi Aand er dets Hovedindhold, saa dets Virkning beror ikke paa det øjeblikkelige Bifald, det skaffer en Tankerække, men paa Indtrykket og Fastheden af den Tro, det altid vækker paa Aandens Verden. Og nu, m. H., nu siger jeg som Vidskabsmand: *dér* har De Nøglen til Menneske-Gaaden i hvert Folk og hver Tidsalder, i den hele Slægt som i Enkeltmanden: *et aandfuldt, levende, mundtligt Ord paa Modersmaalet*, det er den gennem Verdens-Historien aabenbarede Hemmelighed, hvorpaa enhver Mand maa tro, som skal blive klog paa Menneske-Livet, hvorpaa hvert Folk maa tro, som skal blive kraftigt og lykkeligt, og hvorpaa Slægten maa blive ved at tro, hvis den nogen Sinde skal naa sit Maal og se sit Levnedsløb forklaret. Denne simple, men dybe og gennemgribende Sandhed: at Mennesket i det store som i det smaa, i det hele som i det enkelte, staar og falder, synker og stiger med dette Aandens mundtlige Ord paa Modersmaalet, *den* forklarer da naturligvis ogsaa *Nyaarstidens Historie*, og det **JA:535**saa meget øjensynligere, som den er fuldstændigere og sikrere end nogen af de forrige Alderes; og *det* er nu, hvad jeg skal have den Fornøjelse at vise Dem.

10

Jfr. Forelæsn. V; S. 55 ff.

11

Jfr. Forelæsn. XXV; S. 266 ff.

4.

(Udkast til tredje Forelæsning.)

De véd kanské, mine Herrer! at man en Gang fandt stor Fornøjelse i at forestille sig Evropa paa Landkortet som en siddende Jomfru, mindre vistnok fordi man fandt nogen Lighed, end fordi det var klassisk : at den fönikiske Prinsesse Evropa ved Hjælp af olympisk Sminke indtog Sevs og bares af ham over Havet i Tyre-Skikkelse, – en Myte, jeg vel kunde have Lyst at anvende paa det *lærde* Evropa, men vil ikke, da jeg her kun nævner Jomfruen, fordi de nyeste Tyskere, der stak lidt dybere i Billedsproget end deres Fædre, vil endelig have *“det hellige romerske Rige”* til at være Hjærtet, og jeg, uden dog at ville inklade mig dybere i den kuriøse

Undersøgelse, finder, at til blot at være Hjærte er Stykket blandt andet for stort, saa mig synes, det kunde nok have Rum til alle Indvoldene, og at der paa denne Basis lod sig anstille en ganske interessant Sammenligning baade fra Naturens og Historiens Side. Saa meget er i det mindste vidst, at hvad enten man betragter den tyske Kundskabsmasse og Drøvtygning, eller de 300 Stater, Riget indtil Revolutionen udgjorde, eller den uhyre Bogdyngge, da faar man derved snarest Forestilling om *den* Del af det menneskelige Legeme, der har flest Afdelinger og egne Kredse, og som baade indtager og afsætter mest.

Tyskerne sige for Resten selv, det var en Lykke for Evropa, at Tyskland hartad lige siden Otto den stores Dage havde været et Legeme, hvis Lemmer bestandig laa i Krig med hinanden og især med Hovedet, og siden den vestfalske Fred saa godt som et Lig, da ellers dets flere og tyve Millioner vilde faldet det øvrige Evropa meget besværlige; – og deri tror jeg, Tyskerne har Ret. Men da Erfaring har lært, at Frankrig og Rusland lettelig kunde endnu blive Europas Frihed og Udvikling farligere end Tyskland, var det vist paa den høje Tid, at de tyske **JA:536** Staters Tal sank til 39, som de nu skal være; hvad dog kun syntes gjørligt enten ved den franske eller ved en tysk Revolution; og af to onde Ting var dog sikkert den franske det mindste, thi i det onde er Overfladelighed jo uden Sammenligning ønskeligere end Grundighed.

Vende vi os nu til *det Østerrigske Hus*, da have vi sagtens alle lært, at det nedstammede fra Rudolf af Habsburg, vandt den kejserlige Skygge-Trone i det 15de Aarhundrede og stræbte forgjæves i det 16de under Karl den femte og i det 17de under Ferdinand den anden at grunde den lidt fastere end den stod: paa de syv Kurfyrster, over hvis Hoveder den egentlig kun svævede i Luften. Om al den virkelige Rigdom, Magt og Vælde, det østerrigske Hus fik ved Giftermaal i det 15de og 16de Aarhundrede har vi sagtens ogsaa læst mere end vi ønskede.

* *
*

Om Kejser *Josef den anden* kan jeg ikke huske at have hørt andet i min Barndom, end at han sikkert havde faaet, hvad man kalder et “Successions-Pulver” eller langsom tærende Forgift af *Jesuiten*, som den Gang fik Skyld for alt det onde, der skete i Verden; saa jeg er kommen til hans Historie med den Fordom, at han var et Offer for den gode Sag, en Martyr for Tolerance, Oplysning og Menneske-Kjærlighed, kort sagt: et stort Lys, ubetimelig slukt. Men hvad jeg fandt, skal jeg have den Fornøjelse at sige Dem, naar vi først har kastet et Blik paa hans Stilling, som Kejser i Tyskland, Konge i Ungarn og Bømen, Ærkehertug i Østerrig, Hertug i Brabant og Mailand, hvad jeg ingenlunde tør

paastaa var hans fuldstændige Titulatur, men finder dog tilstrækkeligt til at vise den vanskelige Stilling, han fødtes til, naar han ellers havde nogen Tanke om at bestyre sine Lande til fælles bedste.

Hvordan nu disse højt forskellige, ej engang ved Beliggenhed ret sammenhængende Lande var komne under ét Septer, kan vi her ikke opholde os ved, men maa blot i forbigaaende bemærke, at det østerrigske Hus, som i det 15de og 16de Aarhundrede giftede sig al denne Rigdom – og desuden Spanien, Peru og Mexiko – til, var delt i to Linier: den spanske og den tyske, indtil den spanske uddøde med det 17de Aarhundrede, ved hvilken Lejlighed den tyske Kejserslinie vel med Vaaben stræbte at gjøre sin Arveret til det hele gjældende, men maatte **A:537** dog omsider tage til Takke med Mailand og Brabant eller den bedste Del af Lombardiet og det halve af Nederlandene. Kort efter var ogsaa den tyske Mandslinie af det østerrigske Hus uddød med Karl den sjette, hvis ældste Datter, *Marie Therese*, da blev hvad man kaldte Kejsersinde-Dronning, formælede sig med en Hertug fra Lothringen og blev Moder til *Josef* og *Leopold*, som begge efter hinanden bar Kejsers-Kronen og beherskede alle førnævnte Riger og Lande.

Se, m. H., en saadan Opredelse af de fyrstelige Slægtregistre, Skiftebreve i de store Stervboer og Avisefterretninger om de Processer, som derved eller paa anden Maade opstod og afgjordes efter Spydstage-Retten, *det* var ved den franske Revolutions Udbrud, hvad man kaldte *Verdens-Historie* og havde saa længe ansét derfor, som Tyskerne havde været de store Skolemestere og det østerrigske Hus den højkejserslige Majestæt. Sandelig, naar *Verdens-Historien* saaledes bliver en Gren af Jurisprudensen, et voluminøst Bilag til Arvegangs-Balken og Kriminal-Retten, da er det intet Under, at hvert levende Menneske gruer for den og overlader den gjerne til dem, der enten behøver den til at øve deres Hestehukommelse paa, eller faa Penge for at læse og skrive den. Saa længe det imidlertid gaar til i den store Verden, som *det* fra Midten af det 16de til Slutningen af det 18de Aarhundrede gik til, da kan der ingen anden ny Historie blive, om man saa end havde Herodotus og Polybius i Tusendtal; thi hvad skulde de fortælle, hvor intet sker, som er værdt at nævne!

Paa denne sorte historiske Armod, der udsprang af Folke-Død og Dorskhed og af den gevorbnede Fod, hvorpaa Fyrsterne i lang Tid havde taget deres Undersaatter, Herremændene deres Bønder, Skolemestrene de smaa, og hartad alle *de* deres Undermænd, som havde nogen, – derpaa kunde kun raades Bod enten ved en *Reformation* fra oven eller en *Revolution* fra neden, og derfor vrimlede der i den sidste Halvdel af det 18de Aarhundrede i Tyskland af Reformations-Planer, medens *Frederik den eneste* i Prøjsen havde Ord for at være i Gjærning og Sandhed en

Reformator, som gjorde endnu langt mere godt, end Reformatorerne i det 16de Aarhundrede havde gjort galt. *Ham* havde nu *Josef* længe sat sig for at efterligne og, om muligt, overgaa; men saa længe hans Moder Marie Therese levede, maatte han, – hvad hele Evropa højlig beklagede, – næsten ganske indskrænke sig til at refor **A:538**mere *Krigsmagten*, det vil sige: indføre den prøjsiske Exercits, stifte Officers-Skoler og deslige, som kan være godt nok i sit Slags, men bidrager naturligvis slet ikke til Afskaffelsen eller dog den kjendelige Formindskelse af de staaende Hære, som dog netop er *den* Reform af Krigsmagten, Folkene maatte sukke efter, da det aabenbar var de staaende Hære, der baade tilintetgjorde Folke-Friheden, satte hele Livet paa Feltfod, lammede den borgerlige Virksomhed og gjorde Byrderne hartad utaalelige.

Først i Aaret 1780 blev Josef, ved Marie Thereses Død, sin egen og sine Landes Herre, og da han alt var 40 Aar gammel, skulde nu efter hans Tanker Reformationen gaa i Gallop. Allerede dette var en gal Regning, som viste, Kejseren fattedes, hvad der nødvendig hører til [for] at udrette synderligt med Folk, nemlig Menneske-Kundskab; men betænker man derhos, hvori Josefs Reformation skulde bestaa, og ved hvilke Midler han haabede at iværksætte den, da maa man finde Daarskaben saa fuldstændig, at havde ikke hans samtidige prist ham for sjælden Visdom, og hans fortvivlede Prøver bidraget til den store Omvæltning, da kunde Historien slet ikke befatte sig dermed.

Saa vidt muligt at give hvert af de forskjellige Folk, han regerede over: Ungarer, Bømere, Belgiere og Italienerne, en Forfatning, der passede med deres Natur og Historie, *det* var saa langt fra Josefs Tanker, at han meget mere foreløbig forlangte af dem alle, at de skulde tænke og tale *paa Tysk*, ligesom *han*, og vise blind Lydighed i alt, hvad han vilde befale, uden Spørgsmaal om, enten de havde Grundlove, som indskrænkede Fyrstens Magt, eller ikke. Kun under denne Betingelse vilde han faderlig sørge for deres Opdragelse og hjælpe dem til fornuftig Brug af alle deres Menneske-Rettigheder, som de kunde være visse paa, ingen kjendte bedre eller ærede mere end *han*. For at denne Opdragelse og Oplysning kunde lykkes, maatte hans kjære Undersaatter imidlertid nødvendig lade alt, hvad Kejseren kaldte Overtro og Fordomme, fare, give Pave, Bisper, Præster, Munke og gamle Professorer en god Dag og flittig gaa i Skole hos de nye Mestere, *han* sendte dem og vidste var forsvarlige. – Visselig, for at finde Modstand overalt, hvor der var mindste Kraft, behøvede Kejser Josef ikke at have befaleet, alle hans Undersaatter skulde, naar de døde, puttes i en Sæk og smides i en Kalkgrav; men *det* befalede han dog virkelig **A:539**ogsaa; og naar vi nu huske, at hans Midler til at udrette disse uhyre Ting var kun Forordninger, daarlige

Skolemestere og Krigsfolk, saa indse vi let, der enten slet intet kunde blive af hans Reformation, eller den maatte iværksættes med Bajonetter, der vel paa en Maade kun gaa Folk til Hjærte, men gjør dog hverken dydige, oplyste eller lykkelige.

De har vist alle sammen, m. H., set eller dog læst Erasmus Montanus, men hvis ikke vilde jeg indstændig bede Dem gjøre en af Delene saa snart som muligt: thi *den* sorte Kunst at skabe Folk om med Syllogismer er dør saa mesterlig skildret, [at] man i Norden aldrig mer bør prøve paa det, men citere som klassisk, hvordan Nillemor blev til en Sten, Per Degn til en Hane, og Jesper Ridefoged til en Tyr; og denne Citation er det eneste, jeg savner i vor samtidige Landsmand, Frederik Sneedorffs udmærkede historiske Bedømmelse af Kejser Josef, hvis Syllogisme aabenbar var denne: Jeg kan gjøre med mit, hvad jeg vil; jeg vil, at alle mine Undersaatter skal være Østerrigere; følgelig gjør jeg dem dertil. Saa morsomt imidlertid som sligt er i en Komædie, saa ærgerligt er det derimod i det virkelige Liv, naar *den*, der vil skabe os om, har Magten, – vel ikke til det, men dog til at gjøre os Livet surt, ja, til at straffe os paa Ære, Liv og Gods, fordi *han* vil Umuligheder, og *vi* er for ærlige til at lade, som de lykkes ham. Vor Tro, vor Tankegang og vor Kjærlighed til Modersmaalet kan nemlig ingen med et Magtsprog enten tilintetgjøre eller forandre; men *det* indbildte Kejser Josef sig, han kunde, og blev meget vred paa Ungarer og Brabantere, som beviste ham hans Afmagt og beviste tillige med deres Grundlove og hans Ed, at han ej havde mindste Ret til engang at prøve derpaa.

Josef var imidlertid, uagtet dette gruelige Despoti, efter alle samtidiges Vidnesbyrd en godmodig, skjønt meget forfængelig Mand; og da han omsider mærkede, hvor ulykkelige hans Undersaatter følte sig ved, hvad *han* tænkte, skulde gjort dem uhyre lykkelige, tilbagekaldte han virkelig efterhaanden alle sine omskabende Forordninger og gav sine Undersaatter Lov til at være, hvad de var. – Hvordan det nu var muligt, at en i det hele godmodig og veltænkende Fyrste kunde være saa uhyre forblindet, at han fandt det baade ret og klogt, med et Magtsprog at ophæve Klostre, Kirketugt og Pavedom i romersk-katolske Lande, der hidtil havde været saa vidt muligt lukket for al Oplysning om disse Tings sande Beskaffenhed, som derfor af Mængden maatte anses for Religionen selv; – ret og klogt, ved et Magtsprog at paanøde baade Ungarer og Italienere det tyske Sprog, dem begge fremmed, hine forhadt og disse foragteligt; ret og klogt endelig, aabenlyst at bryde de højtidelige Forpligtelser, der paalaa ham som en ved Grundloven indskrænket Fyrste baade i Ungarn og Brabant, – hvordan en saa uhyre Forblindelse var mulig, vilde ikke være Umagen værdt at undersøge, hvis Josef havde været ene om den; men da de fleste saakaldte oplyste Folk paa den Tid delte den med ham, og den

endnu, skjønt i ringere Grad, baade finder Sted og gjør megen Skade, gjør vi sikkert alle sammen vel i at opsøge Kilden og stoppe den til, i det mindste for os selv.

Den *indvortes* Grund hertil er nu nem at finde; thi *det* er den Formodning, vi alle sammen har: at det vilde gaa allerbedst, dejligst og fornøjeligst i Verden, naar alle Folk var enige med os, og alting gik efter *vort* Hoved; men den Formodning har Folk altid haft, og, skjønt den naturligvis bliver stærkere, jo bedre Tanker vi faa om vor egen gode Forstand, saa maa der dog komme *udvortes* Grunde til, naar vi, som nogenlunde fornuftige Folk, skal kunne indbilde os, det lader sig gjøre at skabe Verden om, og, som nogenlunde skikkelige Folk, nænne med Magt at prøve derpaa, uagtet vi maa vide, at andre lige saa lidt som vi har Lyst til at gaa ud af deres gode Skind. – [Den *udvortes* Grund til] en saa uhyre Forblindelse har det nittende Aarhundredes Børn vist nok ondt ved at fatte; men vi Sinketotter fra det attende véd det udenad, og med lidt Anstrængelse kan vi ogsaa nok klare det for de yngre, især naar de har lært Latin, som en af os, hvad des værre endnu kun er alt for almindeligt.

Har De nemlig lært Latin, m. H., da, selv om det lykkeligvis kun var lidt eller glemtes igjen, saa er det Dem dog vist uforglemmelig indprentet, at *Trajan* og *Hadrian* og fremfor alt Filosoffen paa Tronen, *Mark Avrel*, var Konge-Spejle og Fyrste-Mønstre, man vel nu lige saa lidt turde vente at se Mage til som den ægte klassiske, ciceronianske Stil, men maatte dog, lig denne, betragte som et Ideal i sit Slags, man af alle Kræfter maatte efterligne, og hvoraf selv den daarligste Efterbelse og den latterligste Karrikatur dog var uendelig mere værd, end hvad der falder Barbarer naturligt, og at *Barbarer* af Natur er dog, paa Klassikerne, paa Romere og Grækere **JA:541**nær, alle Folkefærd under Himlen: Danskere og Tyskere følgelig saa vel som Ebræer og Araber. – Denne Børne-Lærdom tør jeg altsaa kun alt for sikkert forudsætte, selv hos det nittende Aarhundredes Ungdom; og naar De nu blot besinder Dem paa, *hvad* *Trajan* og *Hadrian* og *Mark Avrel* var, og hvordan *de* regerede, da vil De let kunne fatte, hvordan Kejser Josef, midt i sin oprørende Behandling af alt, hvad der var hans fleste Undersaatter helligt, kjært og dyrebart, kunde indbilde sig, han med Kæmpeskridt nærmede sig Ærens Tempel, hvor “Fædermelandets Fædre” straalet som Sole evindelig. Denne *Trajan*, som Latinerne kaldte den mageløse Landsfader, og denne *Hadrian*, som de ikke vidste at ligne ved andet end den alt oplivende Sol, og denne *Mark Avrel*, Filosoffen “Kjend-dig-selv” paa Tronen, – de var nemlig, som bekjendt, *romerske Kejsere*, beklædte altsaa en Verdens-Trone, der ene hvilede paa skarpe Spyd og var rejst af dem paa Gruset af alle Oldtidens folkelige Kongesæder, alle Arildsfolkenes Frihed: en Røver-Trone følgelig, næst Djævelens egen den største og

grueligste, man véd af at sige; saa til at skinne paa denne Trone, *Tibérs, Caligulas* og *Neros* Trone, hørte naturligvis ikke mere end *saa* megen Menneskelighed, som der godt endnu kan findes hos en Røver fra Barns Ben, naar Lykken har spillet for ham, saa hele Verden er ham underdanig; saa det kan godt være sandt, at Trajan og Hadrian og Mark Avrel var Perler i *deres* Slags, uden at deres Efterlignere paa en af Folke-Tronerne derfor mindre maa kaldes Vanskabninger. Men naar nu de lærde lige fuldt gjennem mange Aarhundreder har fremstillet de mindst uretfærdige, grusomme og blodtørstige Kejsere i Rom som Fyrste-Mønstere ---

5.

(Udkast til fjerde Forelæsning.)

Mine Herrer!

Den første Kanon-Torden, hvorved jeg spidsede Øren, uden at jeg kan huske, om jeg virkelig hørte den, var *den*, der meldte *Fredriks og Mariés Indtog* i Kjøbenhavn som unge Folk, hvor de endnu trone som gamle **A:542**Majestæter; og naar jeg gjenkalder mig den højtideligglade Stemning, der ved denne Lejlighed var udbredt over Landet, og den Lykke det var for Landsbyfolk at kunne komme til “Byen” og se den Herlighed, da faar jeg saa levende en Forestilling om en virkelig *historisk Idyl*, at mig synes: hvis *Thaarups Høstgilde* ikke var skrevet, da kunde og maatte jeg skrive det.

Jeg forudsætter nemlig her, m. H., at De véd, “Høstgildet” blev skrevet og spillet til Indtoget i 90, og jeg formoder, De kjender denne i mine Øjne mageløst historiske Idyl, hvor det naturlige og det historiske, det virkelige og det drømte, det hverdags og det højtidelige, det simple og det majestætiske, det folkelige og det kongelige, sammensmelte saa yndig og saa inderlig, at der med *den* lille Bog ikke blot begynder et splinternyt Tidsrum i vor lille Penne-Historie, men kom med den ogsaa et lille fornøjeligt Vidunder til Verden, som jeg i hele det Læs Bøger, det blev min Lod dels at pløje og dels at gennemblade, har aldrig set Mage til. Da vi imidlertid er alt for beskedne til at lade vore Børn læse vore egne Mesterværker, som de kunde forstaa og frydes ved, men stræbe at give dem Smag og Dannelses med latinske eller i Nødsfald med tyske Mesterværker, grammatikalsk opløfte og grundig studerede i Dreng-Aarene, – under disse fortvivlede Omstændigheder kan det, uden Deres Skyld, let træffe sig, at De har kun hørt *Navnet* paa den Komædie som paa tusende andre gamle og nye Komædier, eller at De kun har læst Høstgildet flygtig i den Alder, man er for gammel til

at læse med Fornøjelse og for ung til at læse med Nytte, og læser altsaa blot til Tidsfordriv; **det** kan let træffe, saa derover maa jeg se til at trøste mig og trøste Dem med den Bemærkning: at er Høstgildet virkelig, som det politisk ubeskaaret kom til Verden, et tro Skilderi af den danske Natur og Ejendommelighed, det danske Folkeliv i Fædernelandet, er det saa, da er Skaden forvindelig; thi selv den heldigste Kopi kan man jo nok undvære, naar man har Originalen, og maa dobbelt godt kunne det, naar Originalen er levende, og Kopien død, Originalen Livet selv, og Kopien kun en Aftægning paa Papiret; og var derimod det historisk-idylliske Folkeliv uigjenkaldelig forsvundet, uddøt hos os eller dog fordømt til at uddø med den ældre Slægt, da nyttede de troeste og dejligste Aftegninger i Tusendtal ej os eller vore Børn det mindste.

A:543 Den Forudsætning og Formodning, som vi derfor ikke kan opgive, uden borgerlig og folkelig talt at fortvivle, det er kun **den**: at det Folkeliv, der nødvendig maa have haft hjemme i et Land, hvor en historisk Idyl som Høstgildet skulle kunne skrives ved Udbruddet af den franske Revolution, [det] maa have haft hjemme i Danmark, saa vist som vor Historie har mindste Lighed med den ubeskrivelige Yndighed, som er vort Lands, og især vore Øers, naturlige Kjendemærke, og som netop De, m. H., sikkert mangen Gang uvilkaarlig frydede Dem ved paa vor mageløse Strandvej, hvor der en Sommer-Aften blot behøves en Del Skibe i Sundet, en Aftenklokke i det fjærne og det danske Løsen fra og til en Orlogsmænd paa Reden, for at vise, den historiske Idyl er i Danmark langt fra at være Fantasteri og luftig Indbildning, for dør har den hjemme. Det rinder mig ogsaa ved denne Lejlighed i Hu, at min Vise om Villemoes, som sikkert nogen af Dem kjender: "Kommer hid, I Piger smaa", blev for tredivende Aar siden aldeles naturlig til en Sommer-Aften paa vor Strandvej, hvor jeg har stærk Mistanke om, Høstgildet er ogsaa undfanget, da Skjalden ikke blot var et Kjøbenhavns Barn, men følte sig endnu i Alderdommen ligesom lænket til Øresunds majestætiske yndige Kyst.

Jeg véd det nok, der er i vore Dage mange fornuftige Folk, som mene, det gaar os og Folk herefter med alt det idylliske, naturlige og inderlige, som det gaar erfarne og gammelagtige Folk med det barnlige, det nok kan fornøje dem at se og mindes, men ikke nytte dem at ville tilegne sig, da de derved enten blive ørkesløse Drømmere, eller Barnligheden bliver et uægte, paataget Væsen, der, langt fra at være indtagende, sædvanlig er meget kjedsommeligt og i bedste Fald latterligt; – jeg véd det, og jeg indrømmer strax, at hverken nytter det Tyskere, Franskmænd eller Engelskmænd at ville gjøre det idylliske historisk og det historiske idyllisk, eller med ét Ord: at ville efterligne danske Folk; men jeg paastaar, det kan derfor dog godt være muligt, at danske Børn kan meget naturlig komme til at ligne deres Forældre, og at følgelig det

historisk-idylliske kan blive lige saa gammelt i Danmark som Bøgen og Sundet, “Kong Kristjan stod ved højen Mast” vare lige saa længe som Dannebrog, og “Nys fyldte skjøn Sirid sit attende Aar” synges lige saa længe som Nattergalen slaar.

Det er nemlig, naar vi betragte et Folkeliv og dets **A:544**Ejendommeligheder, ikke Spørgsmaalet, om *alle* Landets Indbyggere vil tage Del deri, – for *det* har de aldrig gjort, end ikke i Danmark, og det maa naturligvis blive mindre Tilfældet, jo mere Hjærtet i Folke-Alderdommen naturlig kølnes, jo klogere Egenkjærligheden bliver [paa] sig selv, og i Danmark: jo længer man vil indbilde sig, det er Dannelse at aflægge det naturlige og efterligne det fremmede, det være nu jødisk, grækisk og latinsk eller tysk og fransk og engelsk; – men *det* er kun Spørgsmaalet: om Folkelivet har været ægte nok til at gennemgaa Middelalderens Skærsild og bestaa Nyaarstidens Vandprøve, og om der endnu er en Folke-Kjærne, som det kan tiltale og finde Gjenklang hos. Thi da har det saa at sige vundet Udødelighed, *da* opstaar det forklaret, kan ikke længer skades med jordiske Vaaben, og forplanter sig med Folket, uddør kun med *det*.

Og er det kun saa, da burde de mageløs klarøjede Engelskmænd assurere *det danske Folkeliv* for en af tusende; thi ser vi paa Skjaldskabet i det sidste halve Aarhundrede, fra Thaarups Høstgilde til Ingemanns Holger Danske, da er aabenbar det patriotiske, det naturlige og baade kongelige og folkelige saa herskende, at i den Henseende taaler intet Folks *Høstmuse* at sammenlignes med den danske. Og skjønt det er sandt, at al denne Sang synes at have udrettet lidet eller intet til at vække og nære Folkelivet hos os, saa beviser den dog lige fuldt, at det fandtes og findes; thi kun hvad der lever i os, kan vi udtrykke naturlig og udsynge liflig, og Danmarks Skjalde udsprang dog vel ikke med Folkelivet i sig mellem to Flintestene, de udsprang dog vel af Folket, de forudsætte, og de saa’ dog vel adspredt i Folket, hvad der samlede sig hos *dem* og sprængte Karret som den ny Vin; og skjønt de naturligvis ikke med deres *Penne* kunde forplante Livet, saa kunde deres Bøger jo dog ikke heller blevet bekjendte og berømte i Landet, dersom ikke mange, om end mere og mindre, havde taget Del i Livet, Sangen gjaldt; og hvilken Gjenklang disse Skjaldes levende Ord vilde fundet hos Folket, naar det havde naat dets Øren, derom kan der ikke være noget mere umistænkeligt Vidnesbyrd end de ny Viser fra “Kong Kristjan stod ved højen Mast” og “Nys fyldte skjøn Sirid sit attende Aar” til “Vi alle dig elske, livsalige Fred” og “Bag grønklædte Bakke der ligger et Hus” og “Danevang ved grønne Bred”, og selv den gamle, døde, begravne, men igjen opstandne **A:545**“Danmark, dejligst Vang og Vænge, lukt med Bølgen blaa”. Og dette var Tilfældet, m. H., uagtet ingen af vore navnkundige Skjalde var, saa vidt jeg véd, rigtig bondefødt, uagtet

Thomas Thaarup var en Kjøbenhavner, og vor uden al Sammenligning største Skjald, Adam Øhlenschläger, ikke længer fra at være det samme, end Vesterbro er fra os; saa de landligste Muser, der endnu har sunget, var fra Landsby-Præstegaarde, fødte saa at sige med Pennen bag Øret; saa alle Mærker maatte slaa fejl, om ikke Danmark uden al Sammenligning var det rigeste Land under Solen paa *Folkeliv*, men naturligvis hverken det tyske, franske, engelske eller – for at nævne en Uting – det latinske, men det *danske*: det historisk-idylliske Folkeliv, der ikke spørger om, hvad man vil ansé det for eller kalde det, da det aldrig kan ses saa meget over Skuldrene eller gives saa slemme Øgenavne, at det jo er dejligt, yndigt og – hvad der er om ikke Hovedsagen, saa dog Hjærtesagen – sødt fornøjeligt.

Vilde man kun efterspørge, hvilke Sangere det var, der i det sidste Aarhundrede fødtes i London og Paris, eller selv i Wien og Berlin, og sammenligne *dem* med Thaarup og Øhlenschläger, da maatte man jo dog storlig forbavses over saadan en poetisk Fylde og folkelig Rigdom i en *Hovedstad* og kunde umulig noget Øjeblik tvivle om, at i et saa lykkeligt Land forestaar der Folkelivet en mageløs Glans og Sammensmeltning med den højeste menneskelige Dannelse, naar Bonden kommer oven paa Herremanden. Og for at omtale det Kæmpeskridt, som gjordes dertil i Danmark, da Russerne trak sammen om Oczakov, og Gustav rustede sig for at gaa til Petersborg, – *derfor* var det egentlig, jeg bestemte en egen Forelæsning til *Danmarks* Betragtning i *Indtogsdagene*.

Men paa Overgangen maa jeg dog endnu bemærke, at vor Hovedstads udmærket deilige Beliggenhed, skjønt den umulig kunde gjøre [alt], dog aabenbar har bidraget og vil fremdeles bidrage til Folkelivets Vedligeholdelse paa dets farligste Prøvesten. Baade stor og smuk og immer ny maa nemlig den Natur være, som sejerrig skal kunne træde i Kamp med en Hovedstads smagfuldt skjulte og udpyntede Unatur og endnu mere den kunstige Væv af Naturens livlige Skygger, der synes baade yndigere og rigere end Naturen selv; kun hvor Havet formæler sig med Bøgeskoven, og Skibene, som bringe nyt og besjæle Virksomheden, tillige oplive og forvandle Udsigterne, kun **JA:546**dér kan Skovturene om Sommeren holde Vinterglæderne Stangen, og dér har selv Dyrehavstiden for Menneske-Øjet en fornøjelig Side at betragtes fra. Faar derfor Danmark en Bondetid, da vil den ikke staa i skarp Modsætning til Hovedstadens Dannelse, men i en levende Vexel-Virkning med den, til Gavn for begge, og udvikle en *Smag* for det naturlige og levende i en *historisk-idyllisk* Form, som intet tilsvarende vil finde, uden i Grækenland, hvor det *attiske* var noget lignende, men fra den anden Side: var en Smag for det naturlige og levende i en *idyllisk-historisk* Form, som de homeriske Digte.

Dog, jeg maa afbryde mig selv i Lovtalen over Kjøbenhavn og den fine Smag, som De vel sidst havde ventet af *mig*, og som virkelig ogsaa har overrumplet mig, ved Hjælp af Thaarup og Øhlenschläger, som jeg umulig, uagtet al min Bondeagtighed og bondelige Haandfasthed, kunde væрге mig imod, da jeg forudsaa, jeg ikke blot vilde faa alle Bønderpigerne paa Halsen, men en hel Krigshær af norske og bornholmske Bønder med Bergtor Smed i Spidsen; og jeg er ingen Stærkodder, saa jeg turde vente at gaa Sygen igjennem og synge med ham:

1 Teler jeg gjæsted og holdt ej Styr,
dristig da fæsted jeg Hammer-Byr;
Telemarks Smedde, forvovne Kroppe,
Hamrene lod som paa Ambolt hoppe
paa Issen min.

Rent ud sagt: da det slog mig, *at han*, med hvem den gamle Sangtone vaagnede, der havde slumret siden Kæmpevisernes Dage ¹², og han, der satte nye Strænge paa Brages Harpe, der havde ligget i Benhuset lige siden Ejvind Skjaldespilders Død, – at *de* var begge *Kjøbenhavnere* og fandt ligesom deres Bysbørn Smag i meget, jeg slet ikke kan lide og tør sige, duer heller ikke synderlig, – da blev jeg naturligvis bange for at bryde Staven enten over vor Hovedstad eller over den fine Smag, der *kan*, ja, naar Folket staar op, *maa* udvikle sig, og fandt det baade klogest og fornøjeligst at slutte Forlig paa Broen, hvor, som dens store Digter synger: “paa Friheds-Støtten Lærken slaar.”

Ja, mine Herrer! det er i alle Henseender en meget **JA:547**fornøjelig *Friheds-Støtte*, der staar uden for Vester-Port; thi dels er den ældre end Frihedstræet i Paris, og staar meget fastere, og dels har ingen Pøbel rejst den for *sin* Frihed, som er alt det ædles, stores og ophøjedes værste Trældom; men Hovedstaden har rejst den for Bondens, det er for Folkelivets og for *den* Krafts Frihed, som er Rigets Styrke. Jeg siger: Hovedstaden har rejst den, ikke som om jeg vidste, paa hvis Bekostning den nærmest er rejst, men fordi den unægtelig er rejst af den Oplysning, der alt før den franske Revolution herskede i Danmarks Hovedstad og Kongeborg, *den* Oplysning: at Statens Styrke, som der staar i Forordningen om Stavnsbaandets Løsning af 20de Juni 1788, Statens Styrke, saa vel i Hensigt til Forsvars-Væsenet som den almindelige Velstand, fornemmelig beror paa *Bondestandens*, denne betydelige Nærings-Stands Vindskibelighed, Mod og Fædernelands-Kjærlighed, saa Majestæten kunde ikke gjøre nogen den selv kjærere eller for det almindelige gavnligere Brug af sin kongelige Myndighed, end til omhyggelig at beskjerme og med Kraft haandhæve *Bondestanden* i sine Rettigheder og især den personlige Frihed.

De maa ikke tro, m. H., jeg hermed vil sige, at der allerede 1788 blev gjort eller endnu er gjort *alt*, hvad der kan og maa gøres, før Bondestanden gjenvinder sine Rettigheder og især sin personlig Frihed, og kan rejse sig med den Vindskibelighed, det Mod og den Fædernelands-Kjærlighed, som den almindelige Velfærd og fælles Bedste kræver; men jeg vil, om jeg kan, meddele hele den yngre Slægt min Glæde over, at hertil allerede 1788 gjordes et Kæmpeskridt, der forsvarlig skilte Bonden fra det umælende, der følger med Gaard og Jord som Besætning, rejste Hovedet paa vore forkuede Gaardmænd, saa de kunde begynde at se baade Ladefoged, Ridefoged og Herremand frit i Øjnene og skimte Udsigt til en fri og hæderlig Stilling, i samme Grad som de dertil ved ærlig Flid og Hengivenhed til Konge og Fæderneland viste sig voxne og værdige. Uden dette første Kæmpeskridt var det andet af 28de Maj 1831, hvorved Bonden fik Stemme i Statsraadet, slet ikke tænkeligt; og paa saadanne Forbindelser til en ny og glædelig Tingenes Orden, før endnu de store Verdens-Begivenheder vendte op og ned paa alle Forhold, – paa den frugtbare Sæd til Lys og Frihed, som er Navnet værd, der saades, da jeg var lille, og da vor gamle Enevoldskonge var ung: den Sæd, hvoraf jeg ønsker og haaber at **JA:548**se ham og Riget høste velsignede Frugter, – *derpaa* vilde jeg henlede Deres Opmærksomhed, og vilde det saa meget hellere, som det meste for Øjeblikket leder og forvilder derfra, som om al borgerlig Frihed begyndte med det franske Oprør, og maatte betragtes og forsvares som et Rov fra Kongemagten: en af de sørgeligste Vildfarelser, jeg kjender, mangesteds vist nok undskyldelig ved Kongemagtens uhyre Misbrug, men derfor dog lige sørgelig, da den skaber lutter Tyranner under Friheds-Kappen, og i *Danmark* næsten utilgivelig, da Magten, der, for at bruges til Gavns, altid maa samles i én Haand, aldrig har været mindre misbrugt end i vore Enevolds-Kongers faderlige Hænder, og vil sikkert, naar Lyset opgaar, og den ægte Folkestemme lydelig hæver sig, aldrig paa Jorden have været ædlere og bedre anvendt. Hermed nægtes ingenlunde, at efter Omstændighederne var den franske Omvæltning og alle de derved foraarsagede Rystelser ogsaa nødvendig for at ægte Folkefrihed kunde komme til at blomstre her; men jeg paastaar kun: det er meget bedre at blive klog af andres Skade end af sin egen, og at dette gjælder Folkene saa vel som deres Fyrster.

Denne historiske Vidskab eller Erfarings-Klogskab i det store minder mig om en anden Mærkværdighed ved Aaret 88 i Danmark: om den eneste Mand nemlig, der, saa længe Kjøbenhavns Universitet har staaet, foredrog Historien med Liv og Varme, og han er dobbelt mærkværdig, fordi han aabenbar havde et Anlæg til Forstand paa Menneske-Livet, som hos ham vel ikke oplevede nogen høj Grad af Udvikling, men virkede dog lige fuldt til

Opvækkelse og spaade om, hvad vore Børn skal se og fortælle. Manden, véd De vel, var *Frederik Sneedorff*, hvis Forelæsninger over Fædernelandets Historie Børn endog læse og vilde da langt mere hørt med Fornøjelse, og hvis Breve paa hans Rejse gjennem Frankrig og England, til Døden, netop ved den franske Revolutions Udbrud, er en lige saa lærerig som fornøjelig Læsning for voxne, der vil sætte sig tilbage til den skæbnesvangre Tid og Gjæring, de mesterlig beskrive. Ja, dersom det ikke forarger Dem, vil jeg sige: at lige saa nødvendig som Stavnsbaandets Løsning 88 var for de folkelige Statsraads Skabelse og, som vi tør haabe, velsignede Virksomhed fra Slægt til Slægt, lige saa nødvendige var Sneedorffs historiske Forelæsninger i Aarene 88-90, Forelæsninger, som hørtes med et ved vor Højskole mageløst og **JA:549**forbavsende Bifald, lige saa nødvendige, ej blot for at disse, men de langt bedre historiske Forelæsninger, vi er saa visse, som [om] vi havde dem, kunde holdes og virke til en levende Oplysning, der, Haand i Haand med Folkelivets Frihed, maa i Danmark gjøre velsignede Mirakler.

Vist nok behøvedes *den tyske Revolution* i Aandens Rige, som vi skal siden komme til, lige saa vel, for at den levende Oplysning kunde oprinde, som *den franske* i det borgerlige Selskab, for at Folkefrihed kunde trives; men den nærværende Tilstand i Revolutionernes Hjem viser klart nok, at hverken Oplysning eller Frihed udsprang deraf, men foranledigedes kun derved, hvor, som her, Stemningen fandtes, og Forberedelserne af Hjærtets Drift under Forsynets Styrelse blev gjorte i Tide, saa den indvortes Rolighed blev uforstyrret, og Øjet længelsfuldt saa' Lyset i Møde. Helt igjennem havde det attende Aarhundrede været en Pestilens for *Historien*, der dog er som Havet, hvoraf Solen maa oprinde; og har vi set, hvor nær det var, at Kjærligheden til *den*, selv hvor den bæres af Fædernelandet, var udslukt iblandt os, da franske Vandaler som nybagte Guder beherskede og omskabte Verden, da indsé vi let, at selv det mindste levende Ord, der paa Randen af Selvklogskabs bundløse Afgrund standsede os, som en Røst fra herlige Fædre, som en Advarsel fra Menneske-Aanden, der kun svæver over de forbundne Slægter, – et saadant Ord, som blev hørt og fandt Gjenklang, er uskatlerligt, var uundværligt.

For hvem der ikke kjender Sneedorffs historiske Forelæsninger, som de kan kjendes gjennem Aftryk, vil jeg til Slutning bemærke, at i Kejser Josef den andens Dødsaar blev hans Regering bedømt af Sneedorff omtrent som vi bedømme den nu, Bevis nok paa, [at] han var en Menneske-Alder forud for sine samtidige. Han begynder nemlig med den Bemærkning: "Fyrstens blotte Ord og de Edikter, der gaa ud fra hans Trone, de alene skabe hverken Oplysning eller nyttige Indretninger eller gode Sæder." Siden hedder det om Ungarerne: "Josef har mishandlet dem, et Folk, der udgjør Kjærnen af Staten, et Folk, som han skyldte den

største Taknemmelighed; det var *dem*, som befæstede Marie Theresias vaklende Trone, da Frankrig, Spanien, Prøjsen og Bayern vilde dele hendes Stater imellem sig; til Løn derfor vilde han tvinge dem til at glemme deres Sprog: en Arv, som er hævdet gjennem saa mange Aarhundreder, som ethvert Folk, der **JA:550** har mindste Følelse af sig selv, regner blandt sine største Helligdomme.” Og om Nederlænderne: “Var de sex Millioner Gylden, de aarlig skattede til ham, ikke nok? Han vilde ophæve deres Privilegier, han vilde berøve dem deres Religion, han vilde vilkaarlig beskatte dem, for at bestride Omkostningerne ved en Krig, de hverken kunde have Gavn eller Skade af, alt trods den Ed, der ene gav ham Ret til at regere.” Han slutter med: “At ville gjøre Folk lykkelige med Magt, oplyse dem med Trusler og omvende dem med Sværd, har alt for ofte været praktiseret i Verden, hvor stridende det end er imod den sunde Fornuft.”

Hvilken historisk Vidskab maa vi ikke naa, om vi skal svare til de Forventninger, vor Historiker, skjønt kvalt i Fødselen, vakte for halvtredsindstyve Aar siden, før Revolutionerne, i Slutningen af det mest uhistoriske Aarhundrede, Solen beskindede!

12

Mærkeligt, at Taleren har her kunnet glemme *Johannes Ewald*, som da ogsaa var Kjøbenhavnerv. (Udg.'s Anm.)

6

(Udkast til femte Forelæsning.)

Mine Herrer!

Endnu i den strænge Vinter 88 indtraf der en stor Begivenhed, hvor jeg er født, som jeg for Følgernes Skyld maa bede om Tilladelse til i Korthed at fortælle. Vi fik os nemlig en ny Skolemester, som ingeniunde var af den almindelige Slags; thi at han var en gammel Attestatus, det var endda det mindste, men han havde været fransk Sprogmeister her i Hovedstaden mangfoldige Aar og var saa komplet en Franskmand, som jeg tror der kunde fødes i en fynsk Selvejrgaard, og en ren Jakobiner, paa Huen nær, som ikke var rød, men grøn; saa *han* satte virkelig paa en Maade hele vor fredelige sælandske Kirkeby i Revolutions-Tilstand. Degnen, som jeg tog mig den Frihed at nævne ved Oczakows Belejring, kaldte han rent ud en Idiot og behandlede derefter, saa snart han vovede at mukke, og *det* gjorde Degnen med Flid, for at

høre Løjer, naar Franskmanden blev vred; thi uagtet han en Gang havde taget første Examen, gjorde han dog ikke mindste Fordring paa at være studeret, undtagen naar hans Sønner blev kaldte til Sessionen, og han læste aldrig med sin gode Vilje andet end Aviser. *Dem* læste imidlertid naturligvis Skolemesteren ogsaa, og nu vaagnede **JA:551** jeg en Søndag Eftermiddag, jeg véd ikke hvoraf, ved at høre en ivrig Debat mellem Degn og Skolemester om *den franske Revolution*.

Derved blev *jeg* da først opmærksom paa denne kolossalske Verdens-Begivenhed, som jeg ellers vist i min Afkrog kunde levet sammen med [endnu] adskillige Aar, uden at mærke. Og vel vilde *den* gaaet lige godt, men *jeg* vilde ikke have haft saa levende en Forestilling om den, som nu; thi vel var det ikke ved sin allerførste Begyndelse, den gjorde saa stor Opsigt i Sydsæland, men det var dog i 92, just da Krigen var erklæret, og Nyfrankerne stillede sig i Linje under Lafayette, Luckner og Rochambeau; og fra den Tid, lige til jeg kom i den sorte Skole, som til Lykke var sent, fulgte jeg Begivenhederne saa trolig som den berlingske og siden Iversens fynske Avis viste Vej; og i forbigaaende sagt, var den sidste efter fattig Lejlighed hos os klassisk i sin Tid, saa det var ikke ganske uden Føje, vor store Digter i sit Tog over Bæltet gjorde den til en hæderlig Undtagelse, sigende:

1 Vi alting dræbe vil: kun *Iversens Avis*
Vi Livet skjænke kan, paa Vilkaar, at han roser
Fornemmelig først os, saa vore tre Matroser.

Og jeg griber saa meget heller Lejligheden til at nævne denne lunefulde Bælt-Passage, som man siger, den findes kun i den ældste Udgave af Øhlenschlägers Poetiske Skrifter, som naturligvis er den, *jeg* følger, og tror, mellem os sagt, det havde været klogest af Digteren at gjøre ligesaa, da Erfaring har lært mig, man bliver snarere mindre end mere poetisk, jo længer man lever.

Dog, det var en Fremstilling, jeg skulde prøve at give *Dem*, m. H., af den uhyre Begivenhed, hvorover man nær aldeles havde glemt hele den forrige Verdens-Historie, ligesom man var nær ved at glemme alle Kæmpeviser og al Poesi over den ny *Vise*:

1 Op, I brave Marseillaner!
Op at kæmpe, hver Galliens Mand!
Tyranniets de blodige Faner
Vaje over vort Fæderneland.

Stræng Upartiskhed tør jeg nu vist nok ikke love *Dem*; thi foruden alt, hvad Menneskeligheden har at indvende mod den franske Frihed, kan De nok tænke, en dansk Rimsmed ser

naturligvis skjævt til en fransk Vise, **A:552**der, ligesom Napoleon, vil indtage og beherske hele Verden, og en nordisk Oldgransker kan umulig indrømme, at selv Slaget ved Waterloo skal fordunkle og slaa Streg over det gamle paa Braavalla-Hede. Men en vis Billighed skal jeg dog øjensynlig beflitte mig paa, i det jeg baade erkjender og indrømmer, at lige saa lidt som alle Mennesker kan være Poeter eller nordiske Oldgranskere, lige saa lidt kunde Verden være tjent med en Skibsladning af de ypperste poetiske Skrifter og Arkæologier i Steden for den *Livsrøre*, Revolutionerne unægtelig har vakt. Ja, selv Poesiens Gjenfødelse og den historiske Videnskabeligheds højere Sving staar i saa mangfoldig en Vexelvirkning med vor Tids borgerlige Gjæring, at det ene vel kan tænkes, men vilde næppe findes, uden det andet. Herpaa, nemlig paa de gode Følger af Revolutionen, ønskede jeg, m. H., at fæste Deres Opmærksomhed, i Steden for at man sædvanlig enten stirrer sig blind paa det modbydelige Optrin selv eller taber sig i Gætninger om dens hemmelige Aarsager; thi vel ønsker ogsaa *jeg*, at den franske Revolution maatte staa som et Skrækkebillede og advarende Exempel baade for Lande og Fyrster til Verdens Ende, og som Historiker af Profession, har jeg naturligvis ogsaa en Mening om dens hemmelige Aarsager, som synes *mig* den eneste ret fornuftige og forsvarlige; men jeg ser for mine Øjne, at Skrækkebilledernes og Bussemændenes Tid er i det hele forbi, og jeg indsér, det er i Gætningernes Rige aldeles umuligt at faa mange Hoveder under én Hat; saa det er klogest at stræbe efter *den* Enighed, som efter Erfaringens Vidnesbyrd lader sig opnaa: Enighed nemlig om, at gjort Gjerning staar ikke til Ændring, og at, naar man hverken kan gaa tilbage eller staa stille, er det klogest at gaa videre, da den evige Vaklen og Slingren til alle Sider er højst ubehagelig og for levende Folk aldeles utaalelig. Kun hvor denne Overbevisning sejrer hos Regeringen og i det hele hos de ældre, kun dér kan Omvæltningen undgaas; thi kun dér kan de unge beholde den Agtelse for de gamle, at de finde sig i at gaa sagte, dels for at lempe sig efter de gamles Lejlighed, og dels for at undgaa de Afgrunde, hvorimellem Vejen, efter de gamles enstemmige Forsikring, løber og er meget smal. Uden videre Indledning vil vi da stræbe at opfatte Begivenheden som den virkelig foregik for Verdens Øjne og blev Moder til en Række af Følger, som med Nødvendighed gaar til Verdens Ende, enten vi vil tillade det eller ikke, enten vi vil overse eller benytte dem.

A:553Medens nemlig Katrine den anden stræbte at indtage og Josef den anden at omskabe Verden, aabenbarede der sig pludselig en Kraft til begge Dele, hvor man i Grunden mindst havde ventet den. Thi vel var man fra Ludvig den fjortendes Dage vant til, især ved Hofferne, at beundre og efterligne alt, hvad der var *fransk*, og ej sjælden det sletteste mest; vel var ogsaa i det attende

Aarhundrede, især ved *Voltaires* og *Rousseaus* Skrifter, Beundringen for fransk Visdom og Vittighed stegen til det højeste, og hverken Katrine eller Josef vilde give Prøjsens Frederik den anden det mindste efter i Forgudelsen af den franske Aand, Løsrivelsen fra alle religiøse og politiske Fordomme og dyb Agtelse for de evige, utabelige Menneske-Rettigheder, hos Tiggeren saa vel som hos Fyrsten, hos sorte saa vel som hos hvide, – ja, man maa vel sige: hos Dyr saa vel som hos Mennesker; – men det spøgefulde, og til Dels aabenbar skrømtede, der var i hele det franske Væsen, tillige med den Letsindighed og Flygtighed, der udmærkede Folket, havde aldeles bedraget baade de høje og de lærde Beundrere, ja, bedraget baade Venner og Fjender, saa de ventede før, at Himlen vilde falde ned, end at der i *Frankrig* skulde udbryde en alvorlig Revolution.

Allerurimeligst syntes en saadan *nu*, da der alt siden 1774 i *Ludvig den sextende* sad en Konge paa den franske Trone, der sværmede for at gjøre sit Folk lykkeligt, syntes tilbødt, og havde naturligvis det franske filosofiske og menneskekjærlige Sprog, som andre Fyrster kun efterlignede, fuldkommen i sin Magt. Derfor ænsede man det længe kun lidt, hvad man hørte fra Paris om den almindelige Gjæring, Opsætsighed mod kongelige Ordre, og Raab paa en fri og fornuftig Statsforfatning, som den var beskrevet af Rousseau: en Statsforfatning, hvorefter *Folket* havde Suveræniteten, og Regeringen kun var dets Fuldmægtig, som det kunde afskedige, hvad Dag det vilde. Selv den svejtserske Kjøbmand og Pengemægler *Necker*, som Ludvig i sin store Pengetrang havde gjort til Finansminister og lod sig overtale af til at sammenkalde Stænderne, – selv Necker havde ikke gjort sig mindste Forestilling om farlige Følger. Selv borgerlig af Herkomst og Protestant af Bekjendelse, fandt han det naturligvis ønskeligt, at den storagtige Adel blev ydmyget, den rige katolske Gejstlighed dygtig beskattet, og Borgerstanden hævet til en god Del baade Anseelse og Indflydelse, som han gjerne vilde have Æren for at tilvejebringe; men videre gik hverken hans Planer eller hans Fremsyn. Han havde imidlertid, for at indgyde de højere Stænder Respekt, skaffet Borger-Standen lige saa mange Talsmænd eller Repræsentanter som Adel og Gejstlighed tilsammen tagne; og *den* Omstændighed gjorde Udslaget ved den berømte *National-Forsamling*, som begyndte i Maj 89.

Frankrig havde nemlig i Middelalderen ligesom andre europæiske Riger haft en Slags borgerlig Forfatning, hvorefter der, ved Bevilgelsen af nye Skatter og Paalæg eller ved andre vigtige Lejligheder, skulde holdes en Forsamling med de tre Stænder: Adel, Gejstlighed og Kjøbstadborgere; men siden Midten af det fjortende Aarhundrede (1358), da Pariserne gav Forspillet til Tragedien i det attende, fandt disse Forsamlinger næsten slet ikke

Sted, og fra Ludvig den fjortendes Tid havde det længe været en Forbrydelse at nævne dem; saa nu var Rigsdagen noget splinternyt, og *Borgerstanden* havde naturligvis ingen Lyst til at nøjes med én Stemme, som, naar Adel og Gejstlighed havde hver sin og holdt sammen, syntes saa godt som slet ingen Ting. Dette vilde imidlertid ikke gjort Udslaget, hvis ikke Borger-Standen havde haft den *herskende Tankegang* for sig; thi vel siger man sædvanlig, at den havde de største *Talenter*, men det vil i det højeste kun sige: den havde dem til sit Brug; thi baade *Mirabeau* og *Sieyes* var gamle Adelsmænd, og de var dog aabenbar de store Hjul ved det første Skridt, som er det vanskelige.

Hvordan nu denne Tankegang var bleven herskende, er nemt at sige; thi det havde alt gennem Aarhundreder været den politiske Tros-Bekjendelse: at Magten gav Ret; saa naar Borgerstanden opdagede, den var stærkest, fandt alle, baade store og smaa, det i Grunden rimeligt nok, den vilde herske; saa hvad der skulde holde den fra at gjøre den stærkeres Ret gjældende, maatte ene være en vis Ærefrygt for *Præsterne*, der sædvanlig indskærpede det som et Guds Bud: at hvem der én Gang havde faaet Magten, skulde beholde den, enten de saa brugte den vel eller ilde. Denne Ærefrygt havde imidlertid gennem det syttende og attende Aarhundrede næsten ganske tabt sig i Frankrig, og da fornemmelig i *Paris*, hvor baade de gode Hoveder og den fornemme Verden alt længe havde sat en Ære i Fritænkeri og Spot med *Præsterne*. Der fattedes da ikke mer, end at et Par bispelige Orakler skulde give Afløsning forud, og det gjorde Biskop *Talleyrand* fra Guienne og Sætte-Bispen *Sieyes* fra Provence. Den sidste udgav i den Anledning et berømt Flyveskrift under Titelen: "Hvad er den tredje Stand?" et Spørgsmaal, han simpelt besvarede saaledes: "den er for Øjeblikket *intet*, men burde være *alt*." Nu fattedes da kun en forvoven Formand, som fandtes i Grev Mirabeau, og Penge til Pøbelen, og dem gav Hertugen af Orleans.

Det var i *Versailles*, ellers kun berømt af det uhyre prægtige Slot, Ludvig den fjortende bygte, at Forsamlingen aabnedes; og mer end en hel Maaned kjævledes man om, enten de deputeredes Fuldmagter skulde efterses af hver Stand for sig eller af alle tre samlede, hvad vel syntes at være en blot Formalitet, men følte paa begge Sider at være det Spørgsmaal, hvorpaa alt kom an; thi kom Stænderne først sammen, lod de sig næppe skille ad igjen; og naar man, som Følgen maatte blive, stemmede efter Hoveder, maatte Borgerstanden, der havde lige saa mange Stemmer som begge de andre, nødvendig faa Overhaand, altsaa Adel og Gejstlighed miste alle sine Fortrin og derved tabe om ikke ganske Viljen, saa dog Magten til at forsvare Kongens Fortrin.

*(Udkast til sjette Forelæsning.)**Mine Herrer!*

- ¹ *Frihed* er bedre end noget Guld;
 Om end al Verden var deraf fuld,
 Da kunde de lignedes med intet Skjel;
 Thi bør hannem hver at unde vel.

Dette Sprog af vor gamle danske Rimkrønne er ogsaa *mit* Valgsprog, baade som Borger og Vidskabsmand; saa jeg kan aldrig fortænke Franskmændene i, at de gjorde, hvad de kunde, for at blive frie, naar de virkelig var i Trældom; og gik de desuagtet glip af Friheden, saa var det værst for dem selv. Men da Frihed, især ved den franske Kamp for den, er bleven det store Tvistens Æble i hele Kristenheden, uden at mange gjør sig nogen klar **A:556** Forestilling om, hvad der maa forstås ved Frihed, naar den skal være mulig i det borgerlige Selskab og være Kampen værd, saa, naar vi ved at betænke os en Times Tid eller to, kunde komme efter det, da kunde den Tid aldrig anvendes bedre. Desaaarsag har jeg tænkt efter; og skjønt jeg ikke vil fortie, man siger, jeg hælder lidt saa vel til den revolutionære som til den servile Side, saa maa jeg dog bemærke, dels at man kan ikke tro alt hvad Folk siger, om de end er nok saa liberale, og [dels at] man gjorde vel i at høre begge Parter, førend man dømte; saa det er vist ingen Fejl hos mig, at jeg stemmer for en Middelvej, naar det bare er den rette, hvad der vil mere til end at kalde den *juste-milieu* og paa slet Dansk: den rette Midte, eller paa godt Dansk: den gyldne Middelvej. Det følger nemlig vel af sig selv, at Ret er Ret: den *gyldne* Middelvej er en meget god Ting, men deraf følger naturligvis ikke, at man virkelig har fundet og følger den: midt ad Gaden, – midt over Uføret.

Det første, jeg nu maa bede bemærket, er, at *den* Middelvej, jeg stemmer for, er intet Middel til at forbinde Begreberne *Frihed og Tvang*; for jeg er ingen Tysker, saa jeg over de abstrakte Begreber skulde glemme, det er de virkelige, borgerlige Forhold, vi tale om, hvor baade Frihed og Tvang er, efter mine Tanker, begge gode og nødvendige, hver til sit Brug.

Dernæst tager jeg mig den Frihed at anmærke, at hvad jeg kalder den gyldne Middelvej er ikke, hvad maaské en Engelskmand vilde kalde saa: en Mellemting mellem Frihed og Trældom; thi det [er] efter mine Tanker et *Slagsmaal*, som man vel somme Tider maa finde sig i, men som man dog maatte være en Romer for at

kalde en gylden Tilværelse.

Endelig kommer jeg da til, hvad jeg mener: nemlig en Middelvej mellem to modsatte Partier, hvoraf det ene vil have alt og det andet slet intet konserveret af de nærværende Stats-Indretninger; og her vil de vist tilstaa, m. H., der gives sikkert en gylden Middelvej, naar man blot kan finde og følge den. Ja, sæt endog, der gaves ingen saadan Middelvej enten i Frankrig eller [i England, saa maatte en saadan dog vel være at finde i Danmark].

* *

*

— — — [Man maa ogsaa være billig mod] *de gamle*, som naturligvis ryste paa Hovedet ad al den Alarm, føle, **JA:557**de have ikke stort mere at vinde i denne Verden, men alt at tabe, og kunde derfor nok ønske, det hele lod sig dysse ned igjen, i det mindste til *de* var døde. Ogsaa dette er meget naturligt, saa *Ungdommen* er meget ubillig og værst ved sig selv, hvor den enten vil nøde de gamle til at styre lukt ind i Malstrømmen eller [vil] snappe dem Roret af Haanden og lade staa til for Vind og Vove. Men de gamle er ogsaa meget ubillige, hvor de vil have Ungdommen til at gaa baglængs fra, hvad der i deres Øjne er det forjættede Land: tilbage over Revolutionens røde Hav til Ægypten, eller i det mindste nøde dem til at staa stille: som Odyssevs bunden til Masten, med aabne Øren for Trylle-Sangen, der vinker den. Det er meget ubilligt, siger jeg, og det er meget ufornuftigt, fordi, hvor det kommer til Haandgribeligheder, maa de gamle nødvendig tabe, om end Ulykken er det meste, Ungdommen vinder.

Hos os her i Norden har jeg imidlertid immer tænkt, det vilde gaa herlig, naar blot baade gamle og unge lærte at forstaa sig selv og hinanden lidt bedre; thi da vilde de gamle hos os sikkert finde det meget naturligt, at de unge lavede sig til Fremskridt, og de unge vilde finde det lige saa naturligt, at de gamle trængte til Rolighed, og de selv til med Aarene at samle bedre Forstand paa, hvori Fremskridtene egentlig kan og skal bestaa, og hvordan de maa gjøres, naar de skal gavne. Og her, m. H., opstaar paa den allernaturligste Maade det verdenshistoriske Spørgsmaal baade for unge og gamle: hvordan det dog i Grunden hænger sammen med Menneske-Livet: om Fremskridt er mulige, om de er gavnlige, og hvortil de skal føre, — et Spørgsmaal, som hverken Franskmænd eller Engelskmænd har givet sig Tid til at besvare, og som Tyskerne mene, skal besvares rent ud af Hovedet; men som vi Nordboer sikkert vil finde det klogest at lade Historien besvare for os, eller rettere: tage Svaret paa af Historien; thi Menneske-Slægten har alt saa langt et Levnedsløb, at *det* nødvendig maa bevise, enten Mennesket er en *Dyreart*, der ligesom alle Dyrearter maa bestandig være ved ét Pas eller blive uvane, — eller om det er en ganske

egen, mageløs Skabning, bestemt og bekvem til en bestandig fremskridende, historisk Udvikling i alle sine Forhold.

Nu mener jeg, der kan slet ingen Tvivl være om, at hvad der gjælder om *Enkeltmanden*, det gjælder om **JA:558** hele den *Slægt*, han hører til; saa dersom *han* er bestemt og bekvem til en ejendommelig, bestandig fremskridende Udvikling, da er hvert Folkefærd og Menneske-Slægten det ligeledes, skjønt der kan være mange Omstændigheder, som enten hæmme og forsinke Udviklingen eller betage os Synet deraf.

Hvorledes jeg nu kom til den Overbevisning, at Mennesket *hos mig* var bestemt og bekvemt til en ejendommelig [og fremskridende Udvikling, det skal jeg sige Dem]. — — —

8.

(Udkast til syvende Forelæsning.)

Mine Herrer!

Saa faldt da Bastillen Tirsdagen den 14de Juli 1789, og dermed den franske Konge-Magt og den franske Stats-Kunst, især fra Midten af det 17de Aarhundrede kun alt for berømt, beundret, misundt og efterlignet i Evropa; og hvor delte end Meningerne er om *det*, der bygtes paa Gruset eller rejste sig deraf, saa er dog alle ædle og fornuftige Folk alt længe enige om: det var godt, de faldt, det var umuligt, de kunde blive staaende længer, fordi de var bygte paa en bundløs Afgrund, der maatte opluge dem: bygte paa Falskhed, paa Skin og Blændværk; saa naar man alligevel undrede sig over, at de sank saa dybt og faldt saa brat, da var det kun fordi man trode, Franskmænd elskede af Naturen Skinnet og glimrende Blændværk saa højt, at de aldrig kunde nænne at forstyrre det.

Heri tog man da mærkelig fejl, ikke blot fordi Udfaldet viste det modsatte, men ogsaa fordi det er soleklart, at jo mere man elsker Skinnet, des mindre kan man taale at have det *imod* sig, og des mere ønsker man selv at kunne bramme dermed; saa man skulde da langt heller forundret sig over, at det franske Borgerskab biede saa længe med at nedbryde Bastillen og tilegne sig Suveræniteten, end at det omsider gjorde det, og at det gik saa rask; thi det var sanddru spaat for længe siden og maatte nødvendig ske. — Det var sanddru spaat, siger **JA:559** jeg, og mener dermed naturligvis hverken i Johannes' Aabenbaring eller hvor man ellers vil have fundet den franske Revolution forudsagt og betegnet; thi naar saadanne Spaadomme er allermærkeligst, er de saa dunkle, at det er først Opfyldelsen, der kan forklare dem: nej, jeg mener den klare

Spaadom, man kunde og maatte læst i Frankrigs egen Historie, naar man ikke i det syttende og attende Aarhundred havde næsten tabt al levende Sans for Historien og al Tro paa den hemmelige Forbindelse mellem Slægterne, som gjør, at et Folk, hvor omskiftelig end dets Kraft, dets Lys og dets Lykke kan være, dog i Grunden altid ligner sig selv, og derfor, naar Omstændighederne tillade det, fuldender i det attende Aarhundred, hvad det begyndte i det fjortende og syntes i Mellemtiden at have aldeles glemt.

I Frankrig er det saaledes af Historien soleklart, at Revolutionen begyndte ikke 1788, men 1358, men naade kun da ikke stort længer end [til] Paris og kvaltes i Fødselen, saa det slaar nu selv de franske Historieskrivere, skjønt **de** naturligvis flagre let over, som et sært Tilfælde, hvad vi adstadige Nordboer snarere fristes til at dvæle ved, saa vi glemme at gaa videre, som det i Dag er Tilfældet med mig. Naar jeg nemlig læser, hvordan det gik til, da den sorte Prins havde fanget Kong Johan i det berømte Slag ved Poitiers, og Kronprinsen, siden kaldt Karl den vise, sammenkaldte Stænderne i Paris, for at bringe Orden i de forvirrede Finanser og raade Bod paa de mange Misbrug, der havde indsneget sig, da ser jeg klarlig i Folke-Lederne: Karl den onde fra Navarra, nylig sluppen ud af Bastillen, Biskop Lecocq og den parisiske Borgemester Steffen Marcel, Oldefædrene til Grev Mirabeau, Abbed Sieyes og Borgemester Bailly, og i Parisernes halvblaa og halvbrøde Hue et klart Forbillede paa Jakobinernes den helrøde, ser i Kronprins Karl, hvor han ligger paa Knæ for Borgemesteren i Paris og hvor han staar med Pariser-Huen paa Raadstuen (Hôtel de Ville) og roser Pøbelen ud ad Vinduet, fordi den har slaet hans gode Venner ihjel, Ludvig den sextende i sin Opvæxt, og ser endelig i Bonde-Oprøret (Jacquerie) Forpillen til det store Fyrværkeri, hvorved Adelsborgene trindt i Frankrig gik i Lyset.

Hvilken Bogorm med opladte Øjne fristes ikke til at gnave paa sligt, som synes lysteligt [til] at faa Forstand af paa Slægters Forbindelse og Tidens Sammenhæng! men jeg vil overvinde Fristelsen, saa vidt jeg kan, og vende **A:560** om med den Bemærkning, at om ogsaa en Historiker af Profession var paa Vej til at blive det lykkeligste af alle Mennesker, saa blev han det dog aldrig, naar alle Mennesker vilde være ligesaa; da den ene Profession, hvorved der oven i Kjøbet kun skabes Bøger, umulig kunde skaffe Mad til saa mange Munde; saa naar vi Bogorme ogsaa blot er kloge paa vor egen Fordel, maa vi endelig se til, der ikke bliver for mange af os, da vi ellers, for at bjærge Livet, nødes til bestandig at gnave paa hinanden, hvad dog baade klæder ilde og er langt fra at kunne kaldes et dagligt Gjæstebud. **Det** har Latinerne ikke betænkt; derfor gaar det dem nu saa daarlig alle Vegne og gik dem især jammerlig i den franske Revolution, da ingen mere spurgte om, hvad der stod skrevet, men alle spurgte om, hvad

Mirabeau sagde, ja, hvad man sagde i National-Forsamlingen og hvad man gjorde i Paris. – Ja, m. H., om jeg ogsaa var den mest forhærdede Bogorm og ansaa alle dem, der ikke kunde gjøre en latinsk Stil uden grove grammatikalske Fejl for Barbarer, og dem, der ikke engang kunde læse og skrive, for rene Fæ, saa, naar jeg alligevel havde de samme Øjne i Dag som i Gaar, maatte jeg dog, ligesom Matematikeren Bailly og Logikeren Sieyes, prise *dem* lykkelige, der enten har Munden til Tjeneste eller gode Hænder paa Skaftet, da det aabenbar kun er med *Haand og Mund* man kan tjene Føden og udrette betydeligt i denne Verden, og den Haand, der kun kan føre en Pen, og den Mund, der kun kan snakke om Bogstaver, er meget ilde farne, naar de skal sørge for dem selv. Det maa imidlertid Haand og Mund altid i Natur-Standen; saa naar det i høj Grad bliver anderledes i, hvad man kalder Staten, da er Staten en unaturlig Forfatning, der falder alle gode Munde og dygtige Hænder besværlig og undergraver derved sig selv, da den efterhaanden skiller sig ved alle de gode Munde og dygtige Hænder, som den ene kan bestaa ved og forsvare sig med baade mod udvortes og indvortes Fjender. Saaledes var det gaaet med Staten i Frankrig, og derfor maatte den nødvendig styrte sammen, derfor havde den i National-Forsamlingen ikke en eneste kraftig Forsvarer, og i Paris løftede der sig næsten ikke én dygtig Haand for den, uden de tyske Leje-Troppers, der frivillig havde solgt deres Liv til den højstbydende og vilde ikke gaa fra Kjøbet.

Det nytter derfor slet ikke, man siger, som man har sagt saa tit: at Mirabeau var en Galgenfugl, Sieyes en **JA:561** gammel Ræv, og Bailly en forfængelig Pedant, og at det dog var disse Overløbere fra Adel, Gejstlighed og Videnskabs-Selskabet, der styrkede Staten; thi det kan alt sammen være meget sandt, uden at nogen Stat derved bliver enten klogere indrettet eller bedre forsvaret; og *det* skulde jo dog være Vindingen ved den franske Revolution, at man blev klog af andres Skade og gav Rigerne en Forfatning, der, i Steden for at stride mod Naturlovene, saa vidt muligt havde dem paa *sin* Side, og det sker, naar Forfatningen er de gode Munde og de dygtige Hænder gunstig; thi, som sagt, kun ved *dem* kan alt menneskeligt naturligt bestaa og i Længden forsvares.

Det gjælder ogsaa kun om at forstaa denne indlysende Grundsætning ret; thi galt forstaaet følges den altid paa en Maade, og halvt forstaaet førte den netop til *Adelens* og *Gejstlighedens* store *Privilegier*. Man forudsatte nemlig i Middelalderen, at Præsterne altid maatte have de bedste Munde, og Adelsmændene de dygtigste Hænder, fordi det en Stund syntes at slaa til. Men man forvexlede dog i Grunden en god med en stor Mund, og dygtige med haarde Hænder, skjønt disse Egenskaber lige saa vel kan være adskilte som forenede. Komme vi nu til den nyere Tid i de *katolske* Lande, da se vi, det blev rent galt; thi Adel og Gejstlighed

beholdt deres Privilegier, skjønt det var soleklart, at Staten trængte til ganske andre Hænder og Munde, som den da søgte hos *Jurister* og *staaende Hære*; men dels blev Udgifterne derved dobbelte, og dels gjorde disse Munde og Hænder til Fals i Folkets Øjne aabenbar langt mere Skade end Gavn. I de *protestantiske* Lande er det nu vel gaaet noget bedre, fordi Adel og Gejstlighed, der, som egne Stænder i Borger-Selskabet, er aldeles ubrugelige Ruiner fra Middelalderen, har mistet en Del af deres Privilegier; men de staaende Hære er dog alle Vegne for Staten en falsk Højre-Haand, og skjønt Juristernes Mund kan være meget god til sit Brug, er den dog kun lidet skikket til enten at begejstre eller trøste Folket, og *det* maa *den* Mund dog kunne, som skal kaldes god i borgerlig saa vel som i naturlig Forstand.

Hvor man derfor vil undgaa Revolutioner, maa man i Henseende til *Hænder* indsé, at skjønt det er en Egenskab ved en dygtig Haand, at kunne slaa fra sig, naar det behøves, saa er *det* dog ingeniunde Hovedsagen, som tvært imod er den: at dygtige Hænder kan gjøre Gavn; **A:562** og det skal man med al Flid opmuntre dem til, vis paa, at et Par dygtige Hænder, som er daglig vant til at gjøre Gavn og høste Fordel deraf, vil ogsaa nok, saa vidt muligt, forsvare sig selv. Ved derfor at gjøre alle *Haandværker*, undtagen Slagsbrødrer, Tyves og Røveres, frie, og ved saa vidt muligt at sørge for, at flittige *Bønder* har altid noget af deres eget at forsvare baade mod udvortes Fjender og indvortes Ranere, derved vil Staten slutte et Forbund med Hænder, som er dygtige til at opholde den; men dermed maa den naturligvis ogsaa i Grunden opgive den staaende Hær, som skaber mange ørkesløse Hænder og gjør derved de flittige paa alle Maader Arbejdet surt.

Og nu i Henseende til *Mundene*, da følger det af sig selv, at en god Mund kan ogsaa, naar den vil, til en vis Grad sætte en slet Sag i et godt og en god Sag i et slet Lys; men *de* Munde, en klog Stat kan stole paa, maa være dem, der kan vinde deres Sag hos Folket, som kun *de* kan, som forstaa at tale til Hjærtet og sætte sædvanlig enhver borgerlig Sag i sit rette Lys. Og det vil i Reglen ganske rigtig, som man i Middelalderen tænkte, især være *Præsterne*, naar man kun, uden videre Betingelse end en saadan god Mund, gjør Folk til Præster og giver dem Lov at gjøre deres bedste, men giver dem intet Monopol hverken i en stor eller lille Kreds; men det vil dog tillige være *Skolemestrene*, naar al Lavstvang ophører i denne Kreds, hvor den er allerskadeligst; thi naar Skolemesterskabet bliver et Haandværk, er det netop skadeligere, jo flittigere det drives.

Se, m. H., fordi disse Sandheder er komne til Orde i Danmark, kan siges frit og er til Dels traadte i Kraft, derfor blev vores første Stænder-Forsamling siden 1660 saa himmelvidt forskjellig fra de franskes første siden 1614, skjønt der er netop lige saa vel 175 Aar

fra 1660 til 1835 som fra 1614 til 1789; og derfor spaa jeg dristig, at vi skal ingen Revolution have, men – hvad der er uforlignelig bedre – en Reformation efter Folkets Hjærte og til fælles bedste, saa hverken *Konge-Magt* eller *Folke-Stemme*, hverken borgerlig Orden eller borgerlig Frihed bliver en død og magtesløs Skygge, som ingen af Delene kan være, uden at forvirre og efterhaanden forstyrre det borgerlige Selskab, som, hvor det i vore Dage voldsomt nedbrydes, synes aldrig mer at kunne vinde Fasthed og Rolighed.

IA:563 Det er min Hoved-Betænkning ved den franske Revolution, som jeg griber Lejligheden til at meddele, da *de*, der tage nogen Del i de offentlige Anliggender, sædvanlig endnu, ligesom ved Revolutionens Udbrud, er delte i to Partier, hvoraf det ene, som kalder sig *konservativt*, tror, at med Kongemagten og alle gamle Privilegier, Monopoler og Indretninger er i det mindste Kilden til al borgerlig Lyksalighed konserveret, medens det andet Parti, som kalder sig det *liberale* og alle anderledes tænkende “servile”, indbilder sig, at naar blot Kongemagten og alle gamle Privilegier, Monopoler og Indretninger er nedbrudte, da kommer Frihed og borgerlig Lyksalighed af sig selv. Ingen af Delene er nemlig Tilfældet med *mig*; og skjønt jeg nok véd, det er lidt dristigt, her hverken at holde med Brud eller Bejler, saa man lettelig af det ene Parti kaldes revolutionær og servil af det andet, saa er det mig dog umuligt at *se* den gyldne Middelvej, uden at følge og prise den. Jeg siger: den *gyldne* Middelvej; thi der er ogsaa en Middelvej, som i mine Øjne slet ikke er gylden, men ligner en Rendesten midt ad Gaden, som jeg har hørt skal endnu være hyppig i Paris, medens den gyldne Middelvej ligner en Bro over et Uføre, bundløst ved begge Sider; thi dér er Middelvejen gylden, hvoraf den saa er gjort, naar den blot er forsvarlig.

Paa denne gyldne Middelvej ser jeg vort lykkelige Fæderneland med sin faderlige *Enevolds-Konge* og sin fri *Folke-Stemme*; men om Lykken skal være og voxe, beror paa, om Folket kan overvinde Fristelsen til at gribe efter, hvad man kalder *den lovgivende Magt*, som ingen Magt er, men en kongelig Rettighed: *Kongens Frihed*, som han umulig kan undvære, naar han skal have enten Lyst eller Kraft til at arbejde for det almindelige bedste og den sande Borger-Frihed, som det er umuligt, enten Pøbelen eller en hel Stue fuld af Lovgivere kan ynde eller ramme; thi enhver er sig selv nærmest, og kun den Konge, der selv nyder Friheden i højere Grad end nogen af hans Undersaatter, kan upartisk stræbe at tilmaale enhver Borgerklasse og hver Enkeltmand den Frihed, de i deres Stilling behøve, for, naar de vil gjøre Gavn, at kunne gjøre det med Liv og Lyst. Hvor mange Baand der end alt er løste og forældede Privilegier afskaffede hos os, fremfor andensteds, kan jeg dog ikke nægte, der fattes endnu en god Del i, at den gavnlige Virksomhed

er saa **JA:564**fri, som den skulde være og ingensteds lettere kan blive, end hvor Kongen har Enevældsmagten. Men jeg er ganske vis paa, at saa snart Folke-Stemmen oplyser det, vil Majestæten ændre det, og derfor maa jeg bestandig gjentage, at hvad vi egentlig fattes, er *folkelig og borgerlig Oplysning*, hvorved Folket blev sig sin sande Tarv bevidst og vandt en Frimodighed til at tolke den, der, i Forening med den Beskedenhed, der falder Dannemænd naturlig, vilde saa at sige altid findes uimodstaaelig, som velartede, forstandige Børns indstændige Bøn jo er for hver ædel Fader. Derfor er det mit bestandige Omkvæd: *en fri kongelig Højskole for folkelig Oplysning og Dannelse*; da er i Danmark Konge-Magt og Folke-Frihed og saa stor borgerlig Lyksalighed, som Jorden taaler, sikret for Aarhundreder; mens uden en saadan selv den faderligste Konge og det troeste Folk i vore vanskelige Tider, før de véd det, kan strande paa en Klippe, hvor Skibbrud er vis og Redning urimelig.

Dog, skjønt jeg umulig over det ulykkelige Frankrig kan glemme vort lykkelige Fæderland, men maa netop ved at betragte Ulykken hist, med Glæde mindes Lykken her og ønske den bedre befæstet, saa hverken maa eller vil jeg dog heller glemme den sørgelige, men paa sit Sted uundgaaelige, til borgerlig Oplysning baade for store og smaa nødvendige Omvæltning, men fortsætte Skildringen saa tro og upartisk som jeg formaar, naar jeg nu først har i Korthed sagt Dem, hvad jeg véd om de berømte Mænd i den første National-Forsamling og især om de tre store Hjul: *Mirabeau, Bailly* og *Sieyes*; thi jeg formoder, det gaar Dem, m. H., som det gaar mig, der vel om sligt er vanskelig at tilfredsstille, men finder dog, at noget er bedre end intet. Og havde de franske Historiekrivere tænkt som jeg, skulde vi paa begge Sider haft den Fornøjelse at se de handlende Personer i det store Drama livagtig spasere os forbi; thi at skildre Folke-Ledere efter Naturen, som man daglig har for Øje, er i vore Dage en let Sag.

JA:565

9.

(Udkast til ellefte Forelæsning).

Mine Herrer!

Efter det første Indbrud i Tuilleriesne (20de Juni) sendte National-Forsamlingen nogle Medlemmer der op, for at trøste den kongelige Familie, og Dronningen, *Marie Antoinette*, gik selv

omkring med dem og beklagede sig over al den Ødelæggelse, Pøbelen havde anrettet, hvorved Taarerne kom i Øjnene selv paa en af de heftigste Republikanere (Merlin af Thionville). Da sagde Dronningen: "Ogsaa De græder ved at se, hvor grusomt Kongen og hans Familie behandles af et Folk, han altid saa gjerne vilde gjøre lykkeligt." – "Ja, Deres Majestæt," svarede Republikaneren, "jeg begræder Deres Ulykke som en smuk, følsom Kone og Husmoder; men De maa ikke tro, jeg har en eneste Taare enten for Kongen eller for Dronningen."

Det Træk har slaaet mig, fordi jeg, som dog er, hvad man kalder en Royalist, maaské endog med Ultra foran, selv jeg følte mig underlig beklemt, da jeg kom til den femte Akt af Ludvig den Sextendes Tragedie, fuld af de mest rørende Optrin; og skjønt Franskmændene, som Skuespillere af Moders Liv næppe hos dem selv kan skjelne ret mellem Skin og Virkelighed, saa er det dog meget muligt, at Ludvig i Grunden viste mere Sjæleadel den 10de August ved at overgive sig, end om han, som det sømmede en Konge, havde forsvaret sit Hus og sin Post til det yderste; men jeg føler dog, jeg har ikke en eneste Taare for Kongen eller Dronningen i Frankrig, men kun for Ludvig og Marie Antoinette som et Par Folk, der i en anden Stilling synes at kunne have levet og døt som lykkelige Mennesker, elskede og savnede i deres Kreds.

Den Opgave nu, ved Fortællingen om deres sidste, sørgelige Skæbne at fremhæve den Uret, de led, og den Højhed, hvormed de bar den, uden dog dermed at kaste et Slør over den Uret, de havde gjort Milioner, ved ikke at have en eneste sand Taare for Folkets og Menneskehedens, men kun for Almissemænds og Misdæderes eller dog kun for Enkeltmandens haandgribelige Ulykke, – den Opgave var mig for vanskelig, saa jeg maatte opgive Fortællingen om Kongens sidste Dage, og opgiver ligeledes **JA:566** den om Dronningens; Datteren af Kejserinde Marie Theresia, den smukke, smagfulde, indtagende, godmodige og godgjørende Marie Antoinettes, der efter et pinagtigt Fangenskab, efter Loven uskyldig, endte sit Liv paa Retterstedet 16de Oktober 93. Jeg opgiver det, vist nok ikke fordi Kongers og Dronningers Ulykker røre mig mindre end andres, ikke heller fordi jeg paa nogen Maade kan billige Revolutionens Fordring til dem: at de skal være fejlfri og fuldkomne og smilende Martyrer for det almindelige bedste; nej, men netop fordi jeg tør ikke lade mig henrive af min personlige Følelse, eller ensidig lægge Vægt paa *den* Billighed, hvormed man skal betragte og bedømme *dem*, der er satte i Højheden paa den slibrigste Post, endsige da, som er fødte i Højheden og vænnedes alt i Svøbet til at overse de største Mænd og at betragte sig som Halvguder, for hvilke hele Folket skal kalde det en Ære at opofre sig; jeg tør det ikke, fordi, som Kejser Nikolaus sandt og træffende sagde til de smigrende Polakker: Blændværkets og Skuespillets Tid er forbi;

Verden er bleven nødt til at føle sin Trang til Oprigtighed i de store Forhold som det eneste varige; alles Øjne se, den er det eneste værdige baade hos Fyrster og for deres Ansigt.

Lige saa oprigtig, som vi derfor skal erklære, at *den* demokratiske Lighed, Franskmændene efterstræbte, er et Blændværk, der hverken kan eller skal findes i det borgerlige Selskab, der ved den maatte vanskabes, ligesom et Legeme af lutter Hænder eller, som det gamle Uhyre males: af lutter Hoveder, – lige saa oprigtig skal vi erklære: der er ikke blot en saadan Lighed for Lovene som *den*, at der ved allerhøjeste Ret dømmes uden Persons Anseelse, men der er ogsaa en Ligelighed efter Menneske-Naturens Love, som Menneske-Aanden altid maa tage i Betragtning, saa man er lige billig i sine Fordringer til Menneske-Naturen, enten den saa glimrer paa Tronen eller glemmes i Hytten. Ligesom derfor Historien skal lære Folkene, hverken at vente eller forlange Urimeligheder af deres Fyrster, endsige da Umuligheder som Almagt, Alvidenhed Hellighed og andre guddommelige Egenskaber, saaledes skal den ogsaa lære Fyrsterne, ej at vente eller forlange Urimeligheder af deres Undersaatter, endsige da Umuligheder som grænseløs Ydmyghed, Taalmodighed og Selvopofrelse, der ogsaa er guddommelige Egenskaber. Og naar derfor, som i Frankrig, Kongerne gjennem mange **IA:567**Aarhundreder har villet være betragtede, tilbedte og blindt adlydte som Guder, saa de forholdsvis uskyldige Slagtoffer paa deres Afguds-Altere blev utallige, *da* maa vi finde det aldeles rimeligt, at Franskmændene ogsaa en Gang i Masse forgudede sig selv og ofrede en forholdsvis uskyldig Konge og Dronning paa Folke-Suverænitets Afguds-Alter; og vil Historien derfor brændemærke det franske Folk som *Kongemordere*, da maa den ogsaa brændemærke de franske Konger som *Folkemordere*.

Til Lykke for Evropa finde vi ikke de franske Yderligheder, uden i de Lande, hvor Kongernes Stamtræ ligesom i Rom er en Spydstage; thi kun dèr vil Folkets Frihedstræ som i Paris blive en Pigkjæp; men ved en besynderlig Misforstand af *Kristendommen* paa begge Sider er dog alle Vegne Fyrster og Folk blevne saa ubillige i deres Fordringer til hinanden, at de trænge højt til historisk Oplysning og kan kun ved *den* reddes fra et Sammenstød, der, lidt før eller senere, vilde føre til Omvæltning.

Man behøver nemlig ikke at kjende stort til det ny Testamente, for at se, det maatte være en stor Fornøjelse at have lutter saadanne Undersaatter som de levende, fuldvoxne Kristne, der beskrives: virkelige Halvguder i Aandskraft og Visdom og mer endnu i virksom Menneske-Kjærlighed, Ydmyghed og Taalmodighed; og det maatte vel endnu være en større Fornøjelse at have saadanne Fyrster. Men da nu atten Aarhundreders Historie viser os, at saadanne Kristne var i det højeste Apostlene selv, og at

selv **de**, hos hvem man ser Spiren til et saadant højere, overordentligt Menneske-Liv, var kun **t** i Kongers Have, men ogsaa paa Almindinger, saa var det jo en stor Urimelighed, baade **de**, de skulde have lutter kristelige Konger, og naar Konger **t** ænkte, de skulde have lutter kristelige Undersaatter, fordi de kaldtes saa. Urimeligheden voxer til Kæmpehøjde, naar man betænker, at Konger og Folk paa **de** fleste Steder, tvang hinanden til at lade sig kalde og i Kirken tiltale som Kristne, **endog** som Kristne af en vis Sekt og Skole, og Urimeligheden voxer endelig, til den **brister** i Latter, naar man ser, at netop i det attende Aarhundrede, da de fleste baade **Folk** og Fyrster vidste med dem selv, de var slet ikke Kristne, frabad sig endog til **Dels** udtrykkelig, som Frederik den eneste, som Voltaire og Rousseau og alle deres velvillige **A:568**Læsere, frabad sig udtrykkelig at anses for saadanne overtroiske Slaver og Dumrianer, eller nedrige Hyklere og Bedragere, som i deres Øjne alle Kristne var, – netop i **det** Aarhundrede ventede og forlangte dog Fyrsterne allerstrængest af deres Folk, og Folkene af deres Fyrster, **at** de skulde alle være saadanne fuldkomne kristelige Helte og Martyrer, som de selv paastod, der aldrig havde været i Verden. Efter denne Maalestok bedømte det ukristelige og ugudelige franske Hof Pariserne og de 96 Hundrededele af Folket, og efter samme **Maalestok** bedømte den ukristelige og ugudelige Pariser-Pøbel og dens Ledere og i det hele de 96 Hundrededele af Folket Ludvig den sextende, alle Konger og Fyrster, ja, alle Øvrigheder, saa de forlangte strængelig af hinanden, at de skulde være, hvad **man** behagede: i Dag kongelige Løver til Fjendens Skræk og Undergang, og i Morgen taalmodige Lam, der ikke blot tav, naar de klippedes nær, men selv naar de ledtes til Slagterbænken. **Der** kan vist ingen sige, paa hvilken Side Urimeligheden er størst, saa den upartiske **Historie** maa erklære det for lige urimeligt: urimeligt i højeste Grad, naar enten en verdslig Øvrighed venter, at dens Undersaatter altid kun skal bruge Magt naar, **hvor** og som den befaler, eller et Folk venter af en verdslig Øvrighed, at den aldrig **vil** misbruge Magten, naar det kun er den udtrykkelig forbudt, saa det **gjælder** kun **om**, hvem der først kan faa sine urimelige Fordringer ordentlig sat i Stil, underskrevne og tinglæste.

Daarskaben heri og dens gruelige, paa begge Sider ulyksalige Følger har nu vel den **franske** Omvæltning saa klarlig vist, at man skulde tænke, al videre Udvikling deraf **var** overflødig; men hele den første Menneske-Alder af den nittende Aarhundrede har **lige** saa klarlig vist, at flittig og almindelig Udvikling deraf med det levende Ord er aldeles nødvendig, naar Erfaringen ej skal være spildt baade paa Fyrster og Folk **i** det hele, saa de i Blinde lede hinanden til Afgrunden og styrte begge deri: i Romer-Rigets **bundløse** Afgrund, hvoraf Middelalderen kun ved et Mirakel, der aldrig gjentages,

reddede det borgerlige Selskab. I Frankrig selv bygte Napoleon Bastillen op igjen, lod Paven bestænke den med Vievand og ventede, skjønt selv ukristelig og ugudelig, at hans kejserlige Katekismus skulde gjøre alle Franskmænd til heltelige Martyrer for hans guddommelige Øjne. Og endnu 1830 drømte Pariserne om en Trone med demokratiske Institutioner, og derpaa **JA:569** naturligvis en arvelig Guddom, der med Glæde kæmpede for deres Ære og led for deres Synder. Selv i Frankrig, og endnu mere i den protestantiske Del af Evropa, har man vel begyndt at se, der ligger noget meget urimeligt heri; men om end alle lærde var komne i det klare, vilde det dog, borgerlig talt, lidet eller intet nytte, saa længe de ulærde, hvortil i Regelen baade Øvrigheden og Folket høre, savne Lejlighed til at oplyse sig herom; og nu er det selv kun faa af de lærde, der har opdaget Grundfejlen, som ligger deri, at man tænker, det **Menneske-Ideal**, der med Kristendommen er kommet til Verden, kan og skal borgerlig realiseres. Ogsaa her finde vi derfor sædvanlig to Partier, som har Grundfejlen til fælles og trættes kun om, hvordan det umulige skal gjøres muligt, saa de har begge Ret, naar de vise Udueligheden af hinandens Midler til det uopnaelige Øjemed, men ogsaa begge ens Uret i Grunden, skjønt det ene Parti har Skinnet for sig.

Naar saaledes det ene Parti, som kalder sig det rent fornuftige, paastaar, at det kristelige Menneske-Ideal vel ingenlunde hidtil realiseredes i det borgerlige Selskab, men at det kom af, man tænkte, **Troen** skulde gjøre det, saa naar man blot kaster Troen bort og beholder Idealet, da realiserer det sig selv i en Menneske-Alder eller to, – naar det saakaldte Fornuft-Parti gjør slige fortvivlede Paastande, da er det soleklart, det drømmer sødt, men sværmer forskrækkelig vildt, da der jo ikke er mindste Grund til at tænke, et Menneske-Ideal, der først kom til Verden ved dem, der trode paa Kristus, men kunde ikke engang realiseres hos **dem**, skulde have bedre Lykke hos de vantro.

Det klinger derfor meget fornuftigere, naar det Parti, der kalder sig det kristelige, paastaar, at havde Vantroen ikke været i Vejen, vilde det kristelige Menneske-Ideal for længe siden være realiseret, saa det gjælder kun om at faa **den** undertrykt og om muligt aldeles udryddet, saa vil Undersaatterne alle Vegne have Øvrigheder og Øvrighederne Undersaatter, som det ny Testamente beskriver de bedste. Det klinger fornuftigere, fordi det, aandelig eller kirkelig forstaaet, er sandt; men borgerlig og verdslig forstaaet er det netop lige saa galt som det andet; thi dels lader Vantro lige saa lidt som Overtro sig virkelig undertrykke, endsige udrydde, ved verdslige Midler, og heller ikke vilde selv et Folk af lutter sande **JA:570** Kristne, om det kunde findes, svare til Beskrivelsen af de fuldkomne: de vilde kun alle være mere og mindre paa Vej til at blive det; saa ogsaa mellem **dem** maatte Billighed tages i Betragtning, og

Kjærlighed skjule meget, naar det skulde gaa godt.

Hvor man derfor med Held vil arbejde paa de borgerlige Forholds Gjenfødelse i deres naturlige, altsaa rette, af Himlen velsignede og paa Jorden velgjørende Skikkelse, dèr maa man for saa vidt glemme baade den kristne Tro og det kristelige Ideal, at man husker, de er kun virksomme hos enkelte og det i en uberegnelig forskjellig Grad, og at et paatvunget Skin af en anden Tro og en højere Anskuelse, end man virkelig har, gjør kun det onde værre, saa *Samvittigheds-Frihed* maa baade Fyrsten og Folket have, hvor der skal blive den Oprigtighed imellem dem, uden hvilken alle Forbindelser er Skuespil, der aldrig begyndes saa glædelig, de endes jo langt sørgeligere. Det er derfor saa langt fra, at den almindelige Religions-Frihed, der under den franske Revolution udraabtes, var overdreven, at den meget mere er den første Betingelse for det borgerlige Selskabs Gjenfødelse til et frit og kraftigt Liv; men det maa naturligvis være en virkelig Religions-Frihed, ikke, som man i Frankrig forstod det: en Afskaffelse af al Religion, altsaa en Himmelstorm, der nødvendig maatte styrte de forvovne Jætter i Afgrunden, en afsindig Krigs-Erklæring baade mod det høje og [det] dybe i Menneske-Naturen, baade mod Aand og Hjærte, hvorved den franske Frihed rejste den mest oprørende Trældoms Banner.

10.

(Udkast til tolvte Forelæsning d. 27de August.)

Mine Herrer!

Siden vi saas sidst, har jeg naturligvis tænkt meget paa, hvordan man bedst faar en klar Oversigt af Revolutionens Begivenheder, især fra 10de August 92, da selv Skyggen af Kongedømmet forsvandt, til 10de Maj 96, da Kanonerne ved Lodi indskød Napoleons-Aaret; og jeg har fundet, det lod sig bedst gjøre, naar man betragtede Be **A:571**givenhederne i *Paris*, uden at ænse, hvad der paa samme Tid skete enten i Provinserne eller paa Grænserne, saa længe til Paris taber Herredømmet ved Napoleons Sejre, og først da runderede i Provinserne, op til den første Krigsskueplads, og fulgte saa Generalerne Lafayette, Dumouriez, Pichegru og Bonaparte, der er de afvexlende Støtter for Hovedstadens Partier: *Lafayette* nemlig for den første National-Forsamling, *Dumouriez* for Girondisterne, *Pichegru* for Jakobinerne, og *Bonaparte* for Direktoriet, – lutter svigefulde Støtter, kun med den Forskjel, at de tre første gik over til Bourbonnerne, men den

sidste fandt, han var sig selv nærmest, og rejste sig en Kejsertrone paa Republikkens Grav.

Før vi imidlertid vove os ud i det røde Hav, gjør vi sikkert vel i at samle vore Tanker, ikke for at lære de døde, hvordan de skulde baaret sig ad, for at undgaa Rædslerne; thi det er spildt Umage; men for af andres Skade at blive lidt klogere paa *det borgerlige Selskab* og den Livsfare, hvori det kommer, naar man vil helbrede dets Sot med fortvivlede Midler.

Hvad der nemlig strax falder i Øjnene, er, at fra Mirabeau til Napoleon var der ingen af alle dem, der stræbte efter Overmagten, som vidste, enten hvortil han vilde bruge den, eller hvordan et Folk i Længden lader sig beherske, endsige da, hvordan Overmagten maa benyttes, for at fremme det almindelige bedste. Medens derfor den første National-Forsamling og Girondisterne mente, at naar man blot blev Kongemagten kvit og fik en Konstitution efter sit Hoved skreven og antagen, da fulgte Resten: Frihed, Orden og det almindelige bedste, af sig selv, – da mente Robespierre og Jakobinerne, at naar man blot uafadelig blev ved at slaa sine Modstandere ihjel, da maatte man til sidst kunne herske i Magt og finde baade sig og Riget langt lykkeligere f. Ex. med 6 Millioner Indbyggere, end før med 24. Dette: kun rask at slaa ihjel, til man blev ene med sine gode Venner, kaldte saaledes en Jakobiner bogstavelig “Kompasset” paa Borgerlighedens Hav; og det var vistnok et virksommere Middel til at beholde Magten, end med Hænderne i Skjødet at vente paa Mirakler af Bogstaverne; men dels vilde det dog ikke være til det *almindelige* bedste at slaa de tre Fjerdedele af et Folk ihjel, og dels er det dumt at vente, de lade sig slaa ihjel, uden at opdage den Hemmelighed, at de kan slippe ved at slaa det Par, den **JA:572** halve Snes, det Hundrede eller højst Tusende Stykker ihjel, der har revet Magten til sig og véd ikke at bruge den til andet end Mord og Blodsudgydelse.

Hvad der imidlertid gjorde det muligt, baade at Blodhundene fik Overmagten, og at de en Stund kunde beholde den i Paris, var i alle [Maader] Mangel paa Oplysning om det borgerlige Selskabs Natur og sande Tarv. [At] denne Mangel i et saa despotisk behersket, af Adel, Gejstlighed, Krigsfolk og Politi slavebundet Folk som det franske maatte være uhyre stor, følger af sig selv; men den er stor nok alle Vegne; saa det er ganske sædvanligt i alle Lande hos de saakaldt oplyste og dannede at finde den girondistiske Indbildning om Miraklerne af en Konstitution paa Papiret, og hos Mængden den Tankegang, at det er de rige, der gjør al Ulykken, saa naar alt det Gods og alle de Penge, der er i Landet, kun var ligelig fordelt, da kunde hele Folket leve som Blommen i et Æg. Under disse Omstændigheder bliver det en let Sag, naar den gamle Regering taber sin Magt og Myndighed, for samvittighedsløse Folk med Forvovenhed og stærke Lunger en Stund at herske med Pøbelen

og bade sig i Blod; thi med Bogstavfolkene blive de snart færdige, og naar de da bestandig skrigte paa, at der aldrig kan blive Frihed og Velstand i Landet, uden man først udrydder Frihedens Fjender og aarelader de rige, som dels altid, om end hemmelig, hade Frihed og Lighed, og dels fortære i Dovenskab og Vellyst, hvad *Folket* slider for og sukker efter – se, da jubler Pøbelen, og alle de, der ikke ansé sig selv for rige, sidde i alt Fald stille og fiske saa godt de kan i rørte Vande. Jo mere man imidlertid tager fra de rige og giver Pøbelen, des dovnere og graadigere bliver denne, des mer gaar Handel og Vandel i Staa, des dyrere blive alle Levnedsmidler, medens al Ejendom taber sit Værd, og Raden kommer snart til alle ordentlige og arbejdsomme Folk, der nu forholdsvis er de rige og blive kloge af Skade.

Derfor skulde Folkevenners første Omsorg være at fremme *Almen-Oplysning* i borgerlig Forstand, hvad der er noget ganske andet end almindelig Læsen og Skriven og Regnen; thi hvad det end ellers kan være brugeligt til, faar man deraf slet ikke mere Forstand paa Livet og dets virkelige Forhold. Nej, først *den* Oplysning: at i sig selv er det aldeles ligegyldigt, enten én eller flere, enten faa eller mange har *Overmagten* i et Land, saa Spørgs **A:573**maalet er kun, om den bruges vel eller ilde, til det almindelige bedste eller til det almindelige værste; – først *den* Oplysning, og dernæst den deraf flydende: at selv naar man maa fortvivle om at se Overmagten vel anvendt i de Hænder, [hvor] den for Øjeblikket hviler, gjør man dog kun ondt værre, naar man ikke kan bringe den i Folks Hænder, som man véd, *kan*, og tør haabe, *vil* anvende den bedre. Viljen er nemlig her ingenlunde nok, hvad ingen burde vide bedre end vi, hvis Konger gennem Aarhundreder have víst den bedste Vilje, saa kunde *den* alene gjøre det, maatte vi for længe siden have naat det borgerlige Selskabs Maal, saa godt som det kan naas her nede, og Vidskaben ligger aabenbar endnu i sin Vugge, ej mindre hvor Parlamenter og Storting, end hvor Konger raade.

Mine Herrer!

Jeg tør naturligtvis ikke gjøre Regning paa, at De, ligesom jeg, har anvendt Ferien paa at studere Dem ind i Revolutions-Historien, men vil tvært imod forudsætte, hvad jeg ønsker: at De har haft meget baade nyttigere og fornøjeligere Ting at sysle med; saa De mulig endogsaa kunde have glemt, hvor vi slap; og det skader ikke, thi det koster jo kun et Ord at sige: det var egentlig ved den 10de August 92, da Pariser-Pøbelen stormede Tuilliererne, og den usle Konge flygtede til Fængselet, for at friste Livet, kastede Kronen, for at frelse Hovedet. Det var siger jeg, egentlig her, vi slap; thi vel

anmærkede jeg, hvad der er vitterligt nok: at Ludvig ved at gaa i Fængsel kun forlængede sine Lidelser til næste Januar, men dels blev det kun løselig berørt, og dels er det vel en *Hovedsag* baade i Ludvig den sextendes og i hans Bødlers Levnedsløb, men i Verdens og selv i Frankrigs Historie er det en Bisag: hvad man gjorde ved en Konge, der ikke blot havde mistet Magten, men soleklart bevist, han havde hverken Mod eller Forstand til at bruge den.

Hvem fik Overmagten i Frankrig, da *Kongen, Adelen* og *Gejstligheden* tabte den og tabte selv alle deres Borgerrettigheder, maatte enten rømme Landet eller bløde paa Retterstedet eller krybe i Skjul med Sværdet i **A:574**et Haar hængende over Hovedet, – hvem fik da Overmagten, og hvorledes blev den brugt? *Det* er det verdenshistoriske Spørgsmaal, der nu skal besvares.

Vi huske nok, det var tilsyneladende den første *National-Forsamling*, med Mirabeau, Sieyes og Bailly i Spidsen og med Lafayette til Stridshovedsmand, der nedbrød Kongemagten; men Skinnet bedrager: thi denne National-Forsamling hverken havde eller fik selv nogen Magt, og maatte takke *Pøbelen i Paris* for Skinnet af Almagt, saa denne Pøbel og dens Ledere var det aabenbar, der ved Bastillens Erobring styrtede Tronen og anmassede sig Regeringen; og Pøbelens Afgud var naturligvis hverken den fine Verdensmand *Mirabeau*, eller den tørre Professor i Logikken *Sieyes*, eller den pedantiske *Bailly*, klog paa Himmelens Løb, men en Nar paa Jorden: Pøbelens Afguder var Karle som *Camille Desmoulins*, der kaldte sig selv Lygtepælens Advokat, hans Herre og Mester *Danton*, som Fru v. Staël kalder Pøbelens Mirabeau, men som vi vil kalde dens Herakles, *Marat*, Idealet af al Pøbelagtighed, og *Robespierre*, dens General-Prokurør, som med den frækkeste Pande paastod, at Pariserpøbelen var det ædle, dydige, vise og borgerlig ufejlbare Folk, om hvilket Jean Jaques Rousseau havde skrevet og spaaet, og havde da let ved at bevise, at alt, hvad et saadant Folk gjorde, var ret, og at den Skræk, det satte i sine Fjender, var kun Bevis paa, at der var Kraft i dets Dyd.

Dog, om det var aldrig saa urimeligt, at saadanne Karle skulde faa Magten i Paris og derved i hele Frankrig, saa er det dog lige fuldt en Kjendsgjerning, at de fik den, og havde den i Grunden lige fra Bastillens Erobring, men vidste det ikke ret selv før den 10de August. Saa længe nemlig Mirabeau levede, ja, saa længe den første National-Forsamling sad, Lafayette var Stadshovedsmand, og Bailly Borgemester i Paris, da lod det virkelig, som National-Forsamlingen havde den lovgivende, og Pøbelen kun den udøvende Magt; men det *lod* kun saa, fordi de betragtede *Kongemagten* som en fælles Fjende, der kun med forenede Kræfter lod sig overvinde, saa man indtil videre maatte lempe sig efter hinanden. Heraf fulgte nemlig, at National-Forsamlingen, hvor

bange den end i Grunden var for Pøbel-Herskabet, dog smigrede for den og saa' igjennem Fingre med dens fleste Udsvævelser, og at Pøbelen paa sin Side søgte at holde Maade. — **JA:575**Baade National-Forsamlingen, Lafayette og Bailly forspildte imidlertid Dantons, Marats, Robespierres og Pariserpøbelen's Naade, da de i Sommeren 91 lod skyde skarpt paa den hæderlige Folkeforsamling, der med Hurlumhej forlangte Kongens Afsættelse: og da nu National-Forsamlingen opløste sig i September 91, [og] Lafayette og Bailly gik af, da [var] det aabenbar ikke den ny, saakaldte lovgivende Forsamling, men *Jakobiner-Klubben* med Robespierre i Højsædet, der gav Love, og Graabrødrene (Cordeliers) med Danton i Spidsen, der udførte dem, altsaa Pøbelen alene, der regerede.

Dette søgte den ny Forsamling kun forgjæves at skjule; thi den beholdt end ikke Skin af at styre Pøbelbevægelserne, som den meget mere ofte misbilligede og aldrig turde vedkjende sig, før bag efter; og denne Forsamlings Stilling var aldeles falsk, da den var sammenkaldt for at befæste Konstitutionen af 91, som den derfor ej turde angribe, men ønskede dog Pokker i Vold, saa Forfatningen kunde blive aldeles republikansk. Nu saa' Pøbellerne klarlig, at uden *dem* kunde Forsamlingen slet intet gjøre, de gik altsaa den 10de Avgust op paa Raadstuen og gjorde sig selv til Magistrat, lod Tuilliererne storme og Kongen fængsle og den saakaldte lovgivende Forsamling afløse af et *National-Konvent*, der skulde afgjøre Kongens Skæbne og Frankrigs nye Forfatning; men baade for at vise, de havde Magten, og for at faa et National-Konvent efter deres Hoved, erhvervede de sig Navnet af "Bloddrankere" og satte Skræk i Frankrig med de bekjendte *September-Mord*.

Mine Herrer!

De har vist alle, saa vel som jeg, tit baade hørt og læst, at hvor der ingen *Konstitution* er i et Land, dèr er enten Barbari eller Slaveri; og det gaar med denne Paastand, som med alle dem, der drejer sig om et ubestemt og tvetydigt Ord: at den er ret eller vrang, ligesom man tager den til. Forstaar man nemlig ved "Konstitution" et lovligt Forhold mellem Folket og Regeringen og mellem alle Enkeltmænd, da følger det af sig selv, at hvor der ingen Konstitution: ingen lovlig Forfatning er, **JA:576**dèr er heller intet *borgerligt Selskab*, da det borgerlige Selskab netop er en ved visse Love ordnet Forbindelse til fælles bedste; og hvor der intet borgerligt Selskab er, dèr er enten et Barbari med Næveret for Lov, eller et Slaveri med én eller flere Tyranner.

Forstaar man derimod ved "Konstitution", hvad der kaldes saa i den franske National-Forsamlings berømte Kundgjørelse om de utabelige Menneske-Rettigheder, hvor der staar skrevet, at hvor der

ingen Garanti, intet Pant er, som sikrer de borgerlige Rettigheder, og hvor Magternes Adskillelse ej er bestemt, dèr er ingen Konstitution, se, da er Paastanden aldeles uforsvarlig; thi ved "Garanti" forstaar man en lovgivende Folkeforsamling, og ved Adskillelsen af Statsmagterne forstaar man den Bestemmelse: at Lovgivningen og Domstolene, som man tidt bagvendt kalder den *lovgivende* og *dømmende Magt*, skal betragtes [som] aldeles uafhængige af Regeringen, som man kalder *den udøvende Magt*; og denne Garanti og denne Adskillelse har jo været bestemt af alle de franske Konstitutioner fra 1791 til 1830, uden at disse Konstitutioner har kunnet hindre langt større Forstyrrelser af Fred og Sikkerhed og langt grueligere Indgreb i Friheden og alle borgerlige Rettigheder, end f. Ex. hos os, hvor der slet ingen saakaldte Garantier fandtes, og hvor de saakaldte tre Magter betragtedes som forenede i Kongens Person.

Vil man [nu] sige, det kom kun deraf, at i Frankrig Garantien var utilstrækkelig, og Statmagternes Adskillelse stod vel paa Papiret, men traadte sent eller aldrig i Kraft, da har man vist nok deri fuldkommen Ret, men maa just derfor ogsaa indrømme, at [en] Konstitution paa Papiret, hvor smukt den saa end lyder, og en lovgivende Folkeforsamling, hvor uafhængig den end kan være, giver ingenlunde større Sikkerhed paa Fred og Frihed eller paa nogen Borger-Rettighed, end man kan have uden begge Dele. Og *det* er da, hvad den franske Revolutions Historie skulde uudslettelig indprente det borgerlige Selskabs Venner alle Vegne: at det er om Freden og Friheden, om vise Love, hurtig og upartisk Retspleje, taalelige Skatter og nyttige Indretninger til virkelig Oplysning og folkelig Dannelse, – [det er] derom, det gjælder, [det er] det, som baade tilkjendegiver og ophjælper det borgerlige Selskab; men at det ingenlunde er en skarp Adskillelse af, hvad der i Virkeligheden altid mere og mindre vil løbe **A:577**sammen, eller en Garanti paa Papiret, som, hvordan man end vender sig, slet ingen er.

En ganske anden Sag er det, at et Land vist nok aldrig faar gode Love, uden hvor der er en *fri og lydelig Folkestemme*, at Retsplejen aldrig bliver upartisk, uden hvor Regeringen lader Dommerne paa eget Ansvar anvende Lovene, og at [man] i vor skrivesalige Tid, da man med stor Umage og Bekostning skriver saa meget op, der ikke engang er Papiret værd, sagtens maa skrive op, hvad der skal være Grundlov for det borgerlige Selskab; saa det gjælder kun om, at man ikke ansér Opskrifterne for Hovedsagen, og at man fremfor alt husker, det er slet ikke fornøjeligere at tyranniseres af et National-Konvent, et Direktoratium, en Første-Konsul eller en Soldat-Kejser, end at tyranniseres af en, der kalder sig den allerkristeligste Konge. – Kun derom gjælder det; og behøvedes der noget yderligere Bevis paa saa klar en Sag, da gav Rædsels-Tiden fra Juni 93 til Avgust 94 det langt rigeligere, end

nogen i vore Tider, havde tænkt det muligt.

Med dette Forord vil vi nu gaa over til at se, hvorledes Rædselstidens bekjendte Kløverblad: *Danton, Marat* og *Robespierre*, kom til Regeringen, hvad der ved første Øjekast synes at være en uforklarlig Gaade, naar man véd, hvad det var for Folk. Alle tre var de af dunkel Herkomst: Danton fra Arcy i Champagne, Marat fra Baudry i Neufchâtel, Robespierre fra Arras i Artois, og alle tre var de aldeles ubetydelige Personer ved Revolutionens Udbrud: Danton Underrets-Prokurator i Paris, og Robespierre ligesaa i Arras, og Marat Kvaksalver med Titel af Monsieur Hestedoktor. Kun Robespierre havde været Medlem af den første National-Forsamling og dér kun udmærket sig ved sit gule Ansigt, sin pibende Stemme, pedantiske Lader og umaadelige Arrighed; medens Marat i Hertugen af Orleans' Sold skrev et Blad, han kaldte "Folkevennen", men saa fuldt af Edder og Forgift og saa væmmelig blodtørstigt, at kun den allerlaveste Pøbel vilde være bekjendt at finde mindste Smag deri. Flere Gange var Politiet paa Jagt efter ham, saa han maatte krybe i en Kjælder hos Slagteren *Legendre*, og selv midt i Nationalforsamlingen blev han anklaget, fordi han havde skrevet, det førend man blandt andet hængte Mirabeau og 7-800 af National-Forsamlingens Medlemmer, saa han slap kun, fordi man foragtede dette lille Uhyre, der ogsaa udvortes var en Vanskabning med **JA:578**et Dværgehoved, der levede som et Fæ og saa' ud som et Svin.

Man skulde jo vel tænke, det var umuligt, at Marat kunde blive Parisernes Afgud, og saadanne Karle Frankrigs Herrer, Lovgivere og Dommere, selv om de havde haft en hel Armé i Ryggen; men hele Hemmeligheden ligger dog deri, at alting lige fra Revolutionens Begyndelse stiledede paa at spille Magten i Hænderne paa Pariser-Pøbelen, som da naturligvis forgudede *dem*, der smigrede den grovest og gav den mest Raaderum og bedst Levemaade.

Hvor vidt det nu vilde været *Mirabeau, Bailly* og *Sieyes*, eller i det hele National-Forsamlingen, muligt at afkaste Aaget, endsige da at tiltage sig al Myndigheden, uden at kalde Pariser-Pøbelen til Hjælp, er vel et vanskeligt, men ogsaa et unyttigt Spørgsmaal; thi det er lige vist, at Pøbelen blev kaldt til Hjælp, og at *Danton* allerede ved Bastillens Erobring var dens Hovedleder, som snart lærte, at uden *den* og altsaa uden *ham* kunde National-Forsamlingen slet intet gjøre; saa det gjaldt kun om at skaffe Pøbelagtigheden et ordentligt Brændpunkt, for at beherske Paris og Forsamlingen og derved hele Frankrig. Dette skete nu ved Oprettelsen af to Klubber, hvoraf *Jakobinernes* er bleven den berømteste, fordi den, med Robespierre i Spidsen, tiltog sig, hvad man kaldte den lovgivende Magt, og fik Aflæggere i alle franske Byer, men de saakaldte *Graabrødres* (Corpeliens) med Danton til Hoved dog var den vigtigste, thi *den* besad den udøvende, altsaa eneste virkelige Magt.

Det er altsaa rent galt, naar Madame Staël-Holstein kalder Danton "Pøbelens Mirabeau"; thi vel var han saa at sige Mirabeaus Statholder i Paris, men det var slet ikke paa Talerstolen, han udmærkede sig, men i Klyngen og i Krogene: som en Kæmpe af Bygning, med et Røveransigt, et lynende Blik, en Tordenstemme, alle de drøjestede Udtryk i sin Magt, Arme i mer end Hundredtal til sin Tjeneste og Mod til at bruge dem i rette Tid; saa han bør hedde Pøbelens Herakles, for hvem, som en af hans Stalbrødre meget rigtig sagde: "selv Friheden maatte ryste". Samme Danton havde nu vel sine gode Sider: var langt fra at være en saadan Blodhund som Marat, eller en saadan Niding som Robespierre, men holdt af Lystighed, holdt gjerne Venskab med alle, og var en Hader af, hvad han kaldte unødvendig Blodsudgydelse, saa, mens Mirabeau levede, satte han aldrig, det man véd, sine Legioner i Bevægelse paa egen Haand; og da saa vel han som Mirabeau fandt, det ragede ej Tredjemand, hvad to kom til rette om, var det ikke saa underligt, at den første National-Forsamling kunde indbilde sig, Pariser-Pøbelen var kun et blindt Redskab i dens Haand. Efter Mirabeaus Død, da Forsamlingen følte sig Hoffet noksom overlegen, var der desaarsag ingen uden Robespierre, der brød sig om Danton, og det kom til et formeligt Brud mellem ham og det herskende Parti i Sommeren 91, strax efter Kongens Flugt; thi den 17de Juli, da Danton med sine Tusender samledes paa Marsmarken, for paa Fædrelandets [Vegne] at undertegne et Bønsskrift om Kongens Afsættelse, ved hvilken Lejlighed der gik et Par Hoveder i Løbet, da befalede Forsamlingens Præsident Bailly Stadshauptmand Lafayette at holde Orden, og der blev omsider skudt skarpt, saa der faldt 20-30 Stykker af Dantons Folk, og dermed var Krigen udbrudt.

Saa længe Lafayette var Stadshauptmand, fandt nu vel Danton det ikke raadeligt at gaa aabenbar til Værks; men baade han og Bailly blev saaledes sværtede i Marats og andres Blade, at de fandt det raadeligst at takke af tillige med den første National-Forsamling. Denne Forsamling havde nu desuden, rent hovedløs, paa Robespierres Forslag, udelukt alle sine Medlemmer fra Valget til [den] næste Forsamling, den saakaldte lovgivende, der skulde befæste Konstitutionen af 91 ved en tilsvarende Lovgivning; og denne splinternye Forsamling kunde umulig faa mindste Myndighed over Jakobinere og Graabrødre, men maatte blive afhængig af *dem*. Den eneste Maade nemlig, hvorpaa den ny Forsamling mulig kunde faaet Bugt med Klubberne, maatte været: at slutte sig til Hoffet og tilbagegive Kongen en Del af hans tabte Myndighed; men om end Hoffets Beskaffenhed havde gjort *det* muligt, uden at føre Tyranniet tilbage, saa kunde en Stemning dertil dog umulig findes herskende i den ny Forsamling, der, da Adel og Gejstlighed var borte, for det meste bestod af Prokuratorer og Læger, og [maatte]

efter Tingenes naturlige Gang være en god Del mere demokratisk end den forrige mest demokratiske Del. Saa lidt som den ny Forsamling derfor var tilfreds med Konstitutionen af 91, var den dem dog ikke for meget men for lidt republikansk, og selv Kongenavnet var dem modbydeligt; men imod Kongen og den første berømte National-Forsamling kunde de umulig ud **JA:580**rette det mindste, uden ved Hjælp af Klubberne, som havde Pøbelen til Tjenste. Det første derfor, de fleste nye Lovgivere gjorde, da de samledes, var at indtræde i Jakobiner-Klubben, i det forfængelige Haab: at naar Sejren var vunden og Republikken grundet, de da nok, med den kongelige Myndighed, de havde arvet, kunde tæmme eller knuse Klubberne.

Under disse Omstændigheder var det, vor Landsmand, den klarøjede *Sneedorff*, besøgte Paris og fandt naturligvis den lovgivende Forsamling som en blot Maskine til at beslutte, hvad der Aftenen forud var bestemt i Jakobiner-Klubben; saa, at Rædsels-Tiden ej med det samme begyndte, kom blot af, at Jakobinerne og deres fejge Afgud Robespierre holdt gode Miner, til Kongedømmet, hvis Skygge selv forfærdede dem, var aldeles forsvundet. For nu om muligt at kyse Kongen fra Tuillierne, var det, Danton foranstaltede Opløbet den 20de Juni; men da **det** ikke forslog, anordnede han Stormen den 10de Avgust, der var saa meget lettere, som Borgerskabet nu ikke havde nogen Stadshauptmand, men hvert Kvarter sin Oberst, og St. Antons-Forstaden med Dantons Kjøretropper [havde] til Oberst den ægte Jakobiner, Bryggeren *Santerre*. Hermed var nu den lovgivende Forsamling ret vel tilfreds, vaskede vel sine Hænder for Opløbet i Juni, der ikke førte til noget, men tilegnede sig Opstanden 10de Avgust som en nødvendig Heltegjerning til at frelse Friheden og sætte alle republikanske Dyder paa Tronen; men **det** var langt fra Jakobinernes og Robespierres Mening, og hvem der havde Magten, fik man snart at se.

De, der førte det store Ord i den lovgivende Forsamling, og berømtes over hele Frankrig som mageløse Talere, var de saakaldte *Girondister*, saaledes kaldte af Garonne-Eggen i det forrige Guienne og Gascogne, men bestaaende af Prokuratorer og Læger næsten fra hele det sydlige og vestlige Frankrig; og de berømteste Talere var *Guadet*, *Vergniaud*, *Isnard* og *Gensonné*; men de lod det blive ved Snak, saa de af Partiet, der skulde staa for Styret, var Kjøbmand *Roland* fra Lyon, Litteratus *Brissot* og Prokurator *Pétion* fra Chartres. Roland havde været Ludvig paatvungen som Minister, men snart faaet sin Afsked, og *Pétion* var efter Bailly bleven Præsident i Paris og sukkede efter Republikken, men var for dydig til selv at fremføre den med ulovlige Midler. Han lod sig derfor give Husarrest af Oprørerne den 10de **JA:581**Avgust; men dermed lod *Danton* det ikke bero: han sendte en Del af sine

Kreaturer op, at tage Raadstuen i Besiddelse som en selvgjort Magistrat, og da nu Girondisterne ej turde andet end udnævne ham selv til Justitsminister, havde *han* aabenbar al Magten.

(Nu følger *Septemberdagene, National-Konventet* og *Girondisternes Fordrivelse*.)

Det var den 20de September 92, at *National-Konventet* traadte sammen, som skulde dømme Kongen og give Frankrig en ny Konstitution, og det bestod for en stor Del af samme Medlemmer som den lovgivende Forsamling, men fik dog meget splinternyt fra Paris i *Danton, Marat* og *Robespierre*, Dantons Adjutant: *Camille Desmoulins*, og hans højre Haand: Slagteren *Legendre*, og Robespierres udmærkede Klubbrødre: Skuespilleren *Collot d'Herbois*, Maleren *David* og Raadmanden ved Abbediet *Billaud-Varenes*. I Forbigaaende sagt, havde man nu allerede glemt Adskillelsen af Statsmagterne, da Konventet skulde dømme Kongen og kunde efter Tykke indsætte og afsætte Ministrene for den udøvende Magt, saa *Republikken*, der udraabtes ved Efteraars-Jævndøgn 92, havde lige fra sin Fødsel, hvad de franske Republikanere kaldte en fordærvelig Grundfejl, og manglede al anden Garanti for Frihed og Menneske-Rettigheder end den, vedkommende kunde finde i deres egne Arme.

Saa snart nu Konventet ordnede sig, bemærkede man to fjendtlige Partier, hvoraf man kaldte det ene *Girondister* eller *Brisotister*, og det andet *Jakobinere* eller *Bjærget*, medens den talrigste Del, som var nevtral, kaldtes *Dalen* eller *Moradset*. *Danton* var traadt ud af Ministeriet, for at sidde i Konventet, saa i Statsraadet blev *Roland* Hovedmanden; *Pétion* aabnede Konventet som dets Præsident; *Moradset* klappede sædvanlig, naar Girondisterne deklamerede, og de trode sig følgelig stærke nok til at styrte *Robespierre*, som nu aabenbar begyndte at stræbe efter Enevoldsmagten. Dette kunde maaské ogsaa lykkedes dem, naar de havde forbundet sig med *Danton*; men skjønt han hældede til deres Side, fandt han dem for dumme paa Livet, for svage og for upaa [JA:582](#)lidelige, og da de hede Hoveder nu ikke engang sparede *ham*, gjorde han fælles Sag med *Robespierre*.

Mine Herrer!

Det har tit forundret mig, at da man i Paris prøvede at vende op og ned paa alt og at drive den almindelige Selvraadighed til det yderste, man dog aldrig gav *Damerne* ordentlig Borgerret, saa de enten selv kunde sidde i Konventet eller dog give deres Stemme ved Valgene; men jeg formoder, det har været Damernes egen Skyld, som var kloge nok til at herske i Stilhed og lade Herrerne have Ord for det; thi det er for Resten klart nok, at i intet Land, uden i Amasonernes det fabelagtige, har Damerne haft saa stor og stadig politisk Indflydelse som i Frankrig, og dèr igjen aldrig mer end under Revolutionen; som vel allerbedst lod sig fortælle i Sammenhæng, naar man begyndte med Dronning *Marie Antoinette* og endte med Kejserinde *Josefine*. Dog, Udførelsen af denne frugtbare Idé maa jeg overlade til hvem der skal holde historiske Forelæsninger for Damer, og jeg anmærker det kun her, fordi i det saakaldte girondistiske Parti, som drømte om en mageløs dydig Republik, var Sjælen aabenbar *Madame Roland*, Datter af en parisisk Kobberstikker og ej alene Dronning i Pariser-Selskabet, efter Madam Necker og hendes berømte Datter, men Mesteren for alt, hvad hendes Mand som Minister enten skrev eller oplæste. Hun blev derfor ordentlig arresteret og henrettet med Brissot, Vergniaud og de andre Parti-Høvdinge, og alle beundrede hendes raske Skridt til Guillotinen, hvor hun bukkede for Friheds-Støtten og udbrød: "Frihed! hvilke Forbrydelser begaar man ikke i dit Navn!" Hendes Mand, som havde frelst sig ved Flugten, dræbte da ogsaa sig selv, saa snart han erfor hendes Skæbne; og først naar man betragter Girondisterne som det revolutionære Dame-Parti, kan man forklare sig det Drømmeri og den Uvirksomhed, der stak sælsomt af mod deres Heftighed og klare Udviklinger af en rigtig Statskunst, – forklare sig tillige, at de, med temmeligt Mod til at opofre Livet, dog slet intet havde til at værge det og hævde, hvad de ansaa for den gode Sag. Man kan nemlig ikke engang sige, det var af Mildhed eller Agtelse for Lovene; thi kunde de finde sig i alt, hvad der var sket fra Bastillens Erobring til Stormen paa Tuilliererne, og havde stemt for Ludvigs Henrettelse, da var de heller ikke for blødsødne, og om Lov og Ret kunde der efter Septembredagene ej være Tale; thi nu gjaldt aabenbar kun den stærkeres Ret, saa enhver, som brugte den i en god Mening, var lovlig undskyldt, som enhver, der kun bruger Nødværge.

At ogsaa selv et Fruentimmer kunde have Mod til et saadant Nødværge, saa' man paa den berømte normanniske Pige, *Charlotte Corday*, som midt i Juli 93 kom til Paris, for at dræbe Uhyret Marat, som blandt andet havde bragt hendes Kjæreste til Retterstedet, og hun naade virkelig sin Hensigt. Naturligvis maatte hun kjøbe denne Fyldestgjørelse for sit Liv, men derpaa var hun belavet, og man saa' denne unge, smukke og yndige Pige gaa til Retterstedet med en

Rolighed og vemodig Triumf, som forbavsede alle og rørte en hende ubekjendt Ungersvend, saa han bad om at dø for hende, men naade kun at dø *med* hende. En Tysker, Adam Lux fra Mainz, hidtil en Beundrer af den franske Frihed, følte sig ogsaa saa rystet ved Sammenligningen mellem den normanniske Pige og Uhyret Marat, at han skrev et Forsvar for hende, som ogsaa kostede *ham* Livet, ved hvilken Lejlighed han meget rigtig sagde: “Har jeg fortjent Døden, er det i det mindste ikke mellem Franskmænd”; thi *det* gjælder ret egentlig Charlotte Corday, hvis Handling i et Land med Lov og Ret unægtelig vilde være et Snigmord, der fortjente den haardeste Straf, men var i det lovløse Frankrig en Blodhævn og et Nødværge mod djævelsk Grusomhed, der ingen kan beskæmme, uden de veltænkende Mænd, der ej havde Mod til at ligne den normanniske Skjoldmø.

Naar man ser, at Pariserne, langt fra ved Uhyrets Fald at se deres Skjændsel, ej blot erklærede ham for en Frihedens Martyr, men forgudede ham, smed Mirabeaus Buste ud af Pantheon og satte *Marats* i Steden, da kan man vel synes, at Menneskeheden tabte mere ved Charlotte Cordays Død, end den vandt ved Marats; men dels maa man vide, at en ædel Blodsdraabe er aldrig spildt, og dels viser netop alle hine Æresbevisninger, som slet **JA:584** ikke var i Robespierres Smag, hvilken Indflydelse Uhyret netop nu havde faaet, saa man skammede sig ikke længer ved ham. Vel havde han nemlig fra Begyndelsen været Medlem af Konventet, men havde dog kun én Gang vovet at bestige Talerstolen, og blev da behandlet med den dybeste Foragt; men den Dag, Girondisterne fordreves, var han Præsident, og alt det Blod, der flød fra den Dag til Robespierres Fald, vilde sikkert kun været lidt [imod, hvad der vilde flydt], hvis Marat havde vundet lige saa lang Frist; thi alle de andre Partihøvdinge, selv Robespierre, elskede dog kun Guillotinen, fordi den skilte dem ved deres Fjender eller Medbejlere, men Marat elskede den og Slagteriet for deres egen Skyld, saa der var noget kolossalsk, til Lykke mageløst, i hans Blodtørt og uforskammede Brovten deraf som en republikansk Hoveddyd.

Dog, ogsaa uden Marat blev Rædselstiden blodig og rædsom nok, og jeg vil naturligvis ikke stræbe at beskrive den, da vi aldrig skal spille vor Harme paa de døde Uhyrer eller vor Medlidenhed paa Fortidens Slagtoffere, men anvende begge Dele, hvor de kan gavne, og betragte Fortiden med den Rolighed, ikke blot de døde har Ret til at kræve af de levende, men som ogsaa er Betingelsen for det klare historiske Overblik, som skal gjøre os klogere paa Menneske-Livet, end vor egen indskrænkede Erfaring formaar. Vi vil derfor i Rædselstiden, da baade Liv og Gods var givet til Pris, kun se, hvortil det fører: at ville forbedre Regeringen ved Pøbelens Hjælp, og at rive ned alt, hvad man ansér for Overtro, Misbrug og Uretfærdighed, uden at være betænkt paa noget bedre at sætte i

Steden og have Midler til Iværksættelsen. Under disse Omstændigheder har man nemlig intet andet at gjøre, end som Girondisterne at lade sig halshugge, eller som *Robespierre* og hans Stalbrødre at gjøre sig til Tyranner og trøste sig selv og andre med, det skal kun vare, til Folk bliver saa dydige, at de kan taale Frihed, eller til man hitter paa lovlige Midler til at holde dem i Tømme. Robespierre lod nemlig vel strax en Konstitution udarbejde, saa demokratisk som man kan tænke sig den, men erklærede med det samme, at den kunde først træde i Kraft, naar alle Frihedens Fjender baade udvortes og indvortes var overvundne, og at saa længe maatte Friheden til Nødværge tyrannisere sine Fjender. Kunde man nu blot finde sig i den Forudsætning, at Robespierre var Frihedens og Dydens Genius, omringet af utallige **A:585**Fjender, da var det ganske rigtig sluttet, at han til Menneskehedens Gavn maatte værges sig til det yderste; men naar man lader denne Daarekistesnak, som Robespierre bestandig førte i Munden, fare, saa bliver den Virkelighed tilbage: at Pøbelen dog virkelig trode, at Robespierre, – der bode til Leje hos en Snedker, levede stille og tarvelig, tog fra de rige og gav de fattige og paastod, at Folket havde altid Ret, – Pøbelen trode virkelig, at han var, hvad de kaldte Dyden og Friheden i egen Person, og alt hvad der da vilde aftrætte eller berøve *ham* Myndigheden, maatte da falde, saa længe Pøbelen havde Magten.

Nu var imidlertid denne Pøbel-Afgud, som førte Medusa-Hovedet og Guillotinen i sit Skjold, selv den største Kryster, der kunde gaa paa to Ben, og i Henseende til Sjæleevner saa hverdags en Lomme-Prokurator som man vel kan tænke sig, og derfor var alt Mod ham frygteligt og ethvert Fortrin mistænkeligt, saa det havde lange Udsigter, før *han* kunde føle sig fast i Sadlen: selv naar, som en af hans Haandlangere fandt meget taaleligt, Frankrigs 24 Millioner havde sunket til 6, vilde han dog fundet sig omringet af frygtelige Medbejlere. – For det første var der imidlertid efter Girondisternes Fald kun to Slags Folk, Robespierre frygtede: det var de gamle Graabrødre, med Danton i Spidsen, og de ny Graabrødre, der vel i Marat havde tabt deres Hoved, men havde Hænder nok til Tjeneste og anførtes af Chaumette og Hébert i Magistraten. De første, sagde han, vilde standse Revolutionen paa Halvvejen, og de sidste drive den for vidt; og uden at rose, hvad *han* kaldte den gyldne Middelvej, kan man ikke nægte, han deri havde Ret.

Danton var nemlig aabenbar kjed ad Blodbadet og Hurlumhejen, havde giftet sig og lod gjerne andre være i Ro, naar han nu maatte selv have Fred; men dels var der rigtignok ikke paa Fred at tænke, mens alt, baade i Landet og udenfor, var Krig, og dels havde han spillet for stor en Rolle til umistænkt at kunne trække sig tilbage. For det første saa' imidlertid Robespierre

gjærne, at han trak sig tilbage fra alle Forretninger og tog selv Orlov paa et Par Maaneder, for at udhvile sig i sin Fæderneby Arcy i Champagne. Robespierre stod saaledes *ene* af Revolutionens Kløverblad og dannede et nyt Triumvirat med St. Just og Couthon, hvad ogsaa gik an, saa længe de kunde enes med Magistraten, og Dantons Venner vilde tie. I dette Mellemrum, under Dantons Fraværelse, kom **A:586** Guillotinen ordentlig i Gang, med Robespierres Landsmand Fouquier-Tinville til Anklager; da faldt med Girondisternes og Madame Rolands Hoveder [ogsaa] Dronning Marie Antoinettes, Baillys og Égalités.

12.

(Udkast til fjortende Forelæsning, den 31te Avgust.)

Mine Herrer!

Guillotinen er et saa almindeligt og træffende Sindbillede paa den franske Regering i Rædsels-Tiden, at den nødvendig maa tiltrække sig vor historiske Opmærksomhed; men glade maa vi være, at *den*, saa vel som hele Rædselstiden, kun svæver meget dunkelt for os; thi vel har jeg læst, at det var [af] lutter Menneskelighed, at Feltskæren Guillotin, Medlem af National-Forsamlingen, anbefalede denne Halshugger-Maskine, som langt mindre smertelig end Strikken; men derfor er det lige vist, baade at mangan en, der dog ømmede sig ved selv at være Skarpretter, vilde ganske rolig sætte en saadan Maskine i Bevægelse, og lige vist, at Maskiner blive senest trætte. I alt Fald er som sagt Halshugger-Maskinen et træffende Sindbillede paa Blodigel-Herredømmet, især som det var efter Dantons Henrettelse; thi hvad *han* kaldte “unyttig Grusomhed” steg i de sidste Maaneder (fra Begyndelsen af April til Slutningen af Juli) saa hovedløst, at det synes som det var Maskinen selv, der bestandig krævede flere Offere, lige godt hvilke, for at holdes i Gang og vinde fordoblet Hurtighed. At nu Maskinen var uskyldig, det véd vi nok, men den var dog ikke blot et bekvemt Redskab for den rasende Blodtørst, der aldrig læskes, men hidses, ved at næres, men var ogsaa det mest træffende Sindbillede derpaa; saa jeg véd ikke noget bedre Navn paa Revolutions-Tribunalet, den Gang ikke blot Frankrigs højeste, men eneste Ret, end: en levende Guillotine. I de sidste sex Uger før Robespierres Fald blev der saaledes henrettet dobbelt saa mange som i hele det foregaaende Aar, og det ikke fordi en Haand løftede sig, eller en Hund gøde ad Tyranniet; thi just da herskede Dødens Stilhed alle Vegne, men ene fordi General-Fiskalen

Fouquier-Tinville satte sin Ære i at lave til saa stor en Bægt (det var hans Kunstord) hver Dag, og fik paa Forlangende fire Substitutter og fire Guillotiner, og fik Forhørene saa godt som afskaffede; thi Præsidenten plejede nu at forhøre saaledes; “Véd du noget om Sammenrottelsen?” (en Sammenrottelse nemlig om at brække ud, hvorfor man beskyldte alle Fangerne.) – Nej? – “Ja, det tænkte jeg nok; men det skal ikke nytte dig.” – Til den næste: “Har du ikke været Præst?” – Jo, men jeg har gjort Borgereden. – “Det spurgte jeg ikke om.” – Den næste: “Har du ikke været Dronningens Arkitekt?” – Jo, men jeg faldt i Unaade 89. – Den næste: “Sidder ikke din Svigerfader i Luxembourg-Fængslet?”

Man kan ogsaa gjøre et Skarn Uret, og det gjør man virkelig **Robespierre**, naar man tænker, *han* var Guillotinens Drivehjul i disse sex mageløse Uger; thi da sad han for det meste hjemme og kukkelurede eller klynkede i Jakobiner-Klubben over Dydens Aftagelse; thi han var bleven stødt, baade paa sine Bisiddere i Velfærds-Komiteen og paa Politikamret, og haabede, de skulde føle sig saa forladte, naar *han* vendte dem Ryggen, at de udraabte ham til *Diktator*, hvad der synes at have været hans fixe Idé, han skulde og maatte være. Da han imidlertid mærkede, han blev slet ikke savnet, men alt gik sin sædvanlige Gang, undtagen Guillotinen, der løb løbsk, da begyndte han at ymte om, der var endnu nogle faa lastefulde i Konventet, som havde vidst at skaffe sig Indpas selv i Velfærds-Komiteen og Politikammeret, saa skulde Friheden reddes og Revolutionen lykkes, maatte *de* opofres, og der løb Lister om i Hemmelighed, hvorpaa baade Collot d'Herbois, Billaud-Vareennes jærtensvenner fandt deres Navne, saa nu maatte, paa en eller anden Maade, det smukke t det nu maatte blive Krysteren Robespierre og alt hvad der sluttede sig til ham, da snart hans Støtter svigtede, maa vel synes os ligefrem, men syntes dog ingenlunde saa hans Fald se vi, hvad vi knap kan tro: at han med al sin Usselhed dog var nogke blot i de ægte Jakobineres, men i alle Pariseres Øjne. Det synes nemlig, som han virkelig havde naat, hvad han bestandig eftertragtede: at betragtes af hele Pøbelen som *Friheden* og *Dyden* i egen Person, fordi han brød sig ikke om Penge, levede tarvelig, tog fra de rige og gav til de fattige, og erklærede den kjære Pøbel **A:588** ved alle Lejligheder for det fejlfri, guddommelige Folk, hvorom Rousseau havde spaaet, og hertil bidrog vist nok især hans Veninder, om ikke den ny Guds-Moder, saa dog Fiskerkællingerne, som altid klappede ad hans Taler i Klubben og kaldtes derfor lige saa vel Robespierres Hosekoner som Guillotine-Damer. Hvad Robespierres Modstandere kunde have at frygte, var da et Pøbeloprør, der kunde synes saa meget vissere, som Stadshauptmanden *Henriot* og den nyeste Magistrat hørte til hans blinde Forgudere.

Betragte vi nu Robespierres Modstandere, da er det et meget

blandet Selskab: af hans egne frafaldne Stalbrødre, Dantons efterladte Venner og det saakaldte Morads i Konventet, som man stræbte at gjøre bange for sit eget Skind; men som Hovedmænd maa vi dog vel nævne *Tallien*, *Barras* og *Barère*, alle en Gang ivrige Jakobinere, og Barère Robespierres og Rædselstidens falske Lovtaler lige til det sidste.

13.

(Udkast til tyvende Forelæsning.)

Mine Herrer!

Skjønt det i sig selv er et meget utaknemmeligt Arbejde at undersøge, hvem det *Direktorium*, den Regering dog egentlig bestod af, som nu tronede i Luxembourg-Paladset, befalede over Napoleon, og krode sig af al den Ære, Magt og Berømmelse, Frankrig, især ved *Napoleons* Kraft og Daad og Lykke, havde vundet, saa er det dog nødvendigt, for at forstaa det følgende og nærmest for at se Anledningen til det højst mærkværdige, men urimelig æventyrlige Tog, hvorpaa vi skal følge Helten fra Lodi og Arcole hartad med hele hans sejerrige Krigshær, Toget til Nilen, til Pyramiderne og Palæstina, hvor Bedrifterne under den trefarvede Fane syntes at skulle fordunkle dem under Korsbanneret i Middelalderen.

A:589 Vi maa derfor erindre, at de første Direktører eller fem Sanser for det franske Fornuft var:

[1.] *Barras*, af saa gammel Adel som Provences Klipper, født dør 1755, havde som Officer før Revolutionen sat alting over Styr paa Spil og Damer, blev nu liberal til Gavns, tog Del i Opstanden 10de August, var en af Kommissærerne, som bragte Rædsel til Marseille og Toulon, spillede som vi véd en mere anselig end stor Rolle 9de Thermidor og 13de Véndemiaire, og nedsank efter 18de Brumaire i en Dunkelhed, der er saa meget bedre Bevis paa hans Ubetydelighed, som han fristede Livet lige til 1828. (*Roi de la canaille*, Dantons Svirebroder.)

[2.] *Rewbell*, født i Colmar i Elsass 1746, Oldemand for Prokurator-Lavet (*bâtonnier*), Medlem af den første National-Forsamling, Jakobiner til 9de Thermidor, siden alle Haande, plump, herskesyg, bekjendt for at mele sin Kage, forsvinder ogsaa efter 18de Brumaire, skjønt han tærede paa sit Rov til 1810.

[3.] *Lareveillère de la Peau*, f. i Poitou 1753, Botaniker af Profession, havde Sæde men ej Stemme i National-Forsamlingen og Konventet, skjulte sig i Rædselstiden og levede endnu i 1816 i

Dunkelhed.

[4.] *Carnot*, f. i Nolay i Bourgogne 1753, stram Republikaner, Medlem af Velfærds-Komiteen, Ingeniør-Kapitajn før Revolutionen.

[5.] *Letourneur*, f. i Granville i Normandiet 1751, ogsaa Ingeniør-Officer før Revolutionen. Da nu én skulde gaa af hvert Aar, traf Lodden *ham* i Maj 97, og i hans Sted valgtes:

François Barthélemy, en Brodersøn af "Anacharsis Rejse", født i Aubagne i Provence 1747, Legations-Sekretær i Stockholm før Revolutionen, sluttede Freden med Prøjsen og Spanien 95.

Den 18de Fructidor (4de September) havde imidlertid Barras, Rewbell og Lareveillère ladet Carnot og Barthélemy arrestere tilligemed Pichegru og en Del andre Medlemmer af Raadene, hvorpaa Carnot undveg, men Barthélemy, som ikke vilde, blev bragt til Cayenne, hvorfra han siden flygtede med Pichegru, Aubry, Ramel, Willot, sin Tjener Letellier, som ej vilde forlade ham, og andre flere. Med ovennævnte fandt han Lejlighed til at undvige 3dje Juni 1798 og levede endnu 1830 som Pair af Frankrig.

I Steden for Carnot og Barthélemy var kommet:

Merlin fra Douai, Bondesøn fra Arleux, Prokurator, **A:590** Medlem af National-Forsamlingen, hvor det hedder om ham i Almanakken for 90: det er en meget lærd Mand, kyndig i alle Love, fra de tolv Tavlers af, kun ikke i dem, man trænger til. Foreslog i Konventet Loven om de mistænkelige 17de September 93 og fik derfor Tilnavnet "den mistænkelige". Var siden, til han indtraadte i Direktoriet, en flittig Anklager, blev i Juni 99 nødt til at takke af; begyndte saa igjen neden fra under Napoleon og steg til kejserlig General-Prokurør, Greve etc., men er siden forsvunden uden Spor.

François (de Neufchâteau), Søn af en Skolemester og Toldbetjent i Lothringen, f. 1750, var han et Vidunder i sin Opvæxt, udgav Digte før han var 13 Aar, studerede Jura, var Medlem af den lovgivende Forsamling, siden flere Gange Indenrigsminister; udgik af Direktoriet ved Lodkastning alt Maj 98, blev Senator og Greve under Napoleon, hvis redebonne Lovtaler han var; men dedicerede 1815 sine Digte til Ludvig den 18de og nød siden sit litterære Otium til sin Død 1828. – Afløst 98 af *Treillard*, f. i Limousin 1742, død som Minister 1810.

Saadan en Regering, der havde skabt sig selv, maatte nødvendig finde sig forlegen ved Siden ad Napoleon, og han finde det umuligt at være dens underdanige Tjener. Naar han derfor ikke kunde eller vilde kaste den omkuld, maatte han se at komme hen, hvor han kunde raade selv, uden at staa den i Vejen; og til at bringe ham i en saadan Stilling maatte den skyde efter med begge Hænder. Ønskerne fra begge Sider maatte derfor mødes ved et Tog til Ægypten, som Napoleon alt fra Italien havde slaet paa; og skjønt Napoleon, da det blev Alvor, synes at have følt Betæneligheder, lod han sig dog, da Direktoriet drev paa, bevæge

til at indskibe sig i Toulon, 19de Maj 98, med 30000 Mand og af berømte Generaler: *Berthier*, *Kléber*, *Desaix*, adelig født i Riom i Auvergne 1768, som havde udmærket sig i Tyskland, men af Beundring for Napoleon berejst de italienske Valpladse, og *Menou*, ogsaa adelig født 1750 i Touraine, uden Ansættelse siden 13de Vendémiaire. *Dugua*, ogsaa adelig født i Valenciennes 1774, kjendt med Napoleon fra Toulon, hvor han var Chef for Dugommiers Generalstab, døde af Pest paa St. Domingo 1802. *Leclerc*, Napoleons Svoger, født af Kjøbmandsfolk i Pontoise i Isle de France, som havde gjort det italienske Felttog med og døde ligedan paa St. Domingo 1802. *Reynier*, født i Lausanne JA:5911771, i Unaade hos Napoleon (til Dels fordi han skød sin lemlæstede Vaabenbroder Destain i Tvekamp 1803) til 1805 og halvt til 1809, men siden et af hans skarpeste Krigsredskaber til Enden 1814, [da] han døde 27de Februar. *Caffarelli-Dufalga*, gammel Adelsmand, født paa Slottet Falga i Languedoc 1756; var Ingeniør-Officer før Revolutionen, men vilde ikke erkjende Kongens Afsættelse, gik følgelig selv af, og maatte være glad, han slap dermed. Han gik dog i Tjeneste paa ny efter 9de Thermidor og mistede et Ben i den tyske Krig 95. Han faldt for Akre 27de April 99. *Lannes*. *Murat*, Søn af en Værtshusholder ved Cahens, f. 1771, lod sig hverve, steg som Jakobiner, blev afsat 9de Thermidor, men fik Vaaben igjen 13de Vendémiaire og fulgte siden Napoleons Lykke, *Duroc*, f. 1772 i Pont-à-Mousson af fattig Adel i Lothringen, var med i Italien, blev Napoleons fortrolige til sin Død som Hertug af Friaul i Slaget ved Bautzen 21de Maj 1813. *Junot*, fra Bourgogne, f. 1771, blev Napoleons Adjudant 96, Hertug af Abrantes, styrtede sig ud af et Vindue og døde 22de Juli 1813. *Marmont*, Hertug af Ragusa, f. 1774 i Châtillon i Burgund af god Familie, blev 1815 Ludvig den 18de tro og udvandrede, saa vidt jeg véd, efter Karl den 10des Afsættelse. *Davoust*, f. i Annoux i Champagne 1770, Hertug af Auerstädt og Prins af Eckmühl, døde 1823. *Eugène Beauharnais*, f. 1781, hans Fader guillotineret 23de Juni 94, [kom i Tjenesten efter] 13de Vendémiaire, død 1824 som Hertug af Leuchtenberg.

14.

(Udkast til sidste Forelæsning.)

Mine Herrer!

Da jeg for fire Maaneder siden begyndte det historiske Foredrag, der nu er fuldendt, var det vist nok ikke uden Haab, men ikke heller uden Frygt; thi vel vidste jeg, at Danmark maatte være

forhexet, naar det ikke længer vilde laane Øre til en blot nogenlunde livlig Tale om dets egen Skæbne og om menneskeligt Storværk under alle |A:592Himmelegne; men naar jeg læste Ingemanns sorte Riddere, syntes mig ogsaa virkelig, Danmark *var* det forhexede Land, hvorom Striden føres; og skjønt jeg i de senere Aar stedse mere har fundet mig bestyrket i, at alt saadant unaturligt Hexeri lod sig blæse bort ved et ordentligt Aandepust fra levende Læber, saa havde jeg dog Grund nok til at tvivle om, hvor vidt jeg kunde tiltale den yngre Slægt, i hvis Kreds jeg optraadte som en tandløs Eremit, graanet mellem Bøgerne og, om end ikke forstenet, saa dog rodfæstet i en bestemt Anskuelse af Menneske-Livet, Verden og Tiderne, som jeg vel turde kalde *nordisk* til Bunds, men som allerede derfor kun halvvejs er efter *Danmarks* Hjærte.

Ja, m. H., Baggesen kaldte mig pure og pære-dansk, men det var alt for megen Ære, som jeg umulig kan tage imod, da jeg aabenbar kun er halvdansk, og det har De sikkert kun alt for tit mærket, blandt andet naar jeg under Talen om Danmark kom i Aande; thi jeg maa da have kaldt hende min søde Moder saa meget jeg vil, jeg er dog vis paa, jeg har snakket om hende, ikke som man taler om sin gamle, ærværdige Moder, men som alle Mænd i Ungdommen, og Skjaldene saa længe de leve, lovtale deres Kjæreste; thi alt for mange Aar siden har jeg opdaget, at det var et saadant Kjæreste-Forhold, hvori jeg stod til Danmark, og at det var Grunden til, hvorfor jeg, ellers vredladet nok, aldrig ret kunde blive vred paa Danmark, men taalte alt, hvad Folk med Ben i Næsen kun taaler af en Kjæreste, taalte selv, hvad ellers er det haardeste at døje: tavs Foragt.

Dog, førend jeg gaar videre, maa jeg bringe i Erindring, at jeg ved dette Foredrags Begyndelse med Forord betingede mig Frihed til ikke blot at tale om Danmark, men ogsaa om min egen Ringhed, ved Siden ad de store Verdens-Begivenheder, fordi enhver i sin Tid er sig selv nærmest, og mine Tilhørere maatte tabe mere ved, at jeg paalagde mig en unaturlig Tvang, end om jeg stundum glemte Verden over mig selv; og da deres godvillige Nærværelse endnu i Aften tillader mig at tro, jeg hidtil ikke grovelig har misbrugt Friheden, er jeg bleven dristig nok til, da Faren er mindre, en Gang ret at prøve Deres Taalmodighed.

Altsaa, mig synes virkelig, det paa en Maade gaar mig med Danmark, som det i Myten gik Frej med Gerda, |A:593den gamle Havmands deilige Datter; thi der fortælles om Frej, at han en Dag gjorde sig saa næsvis at gaa op og sætte sig i Odins Højsæde paa Hlidskjalf, hvorfra han kunde overskue hele Verden, men maatte saa til Straf forsé sig paa Gerda, som kostede ham mange vaagne Nætter; og skjønt han, efter Fortællingen i Skirners Rejse, tog hende med en Trumf, synes den listige Loke dog bedre underrettet, som bebrejder Frej, han købte Gerda for sit gode Sværd og skulde

derfor findes vaabenløs i Ragnaroke.

Saaledes har jeg nemlig været næsvis nok til at sætte mig ind i den universalhistoriske Anskuelse af Menneskelivet, der vel billedlig maa kaldes Odins Højsæde, da den er ejendommelig for Nordens Aand og har i Nordens Myter sit velbehagelige poetiske Udtryk, og ved denne Lejlighed var det virkelig, jeg forelskede mig i Østersøens yndige Havfrue: Danmark, dejligst Vang og Vænge, lukt med Bølgen blaa, Havfruen med de ni Hjærter og med sine tre Løver, der, ligesom hine paa Kirkes Ø, er Lam for hende og logre med Halen, naar hun løfter sin søde Stemme i Bøge-Løvsalen, hvor hun slaar Blomster-Væven med Roser og Kjærminder. – Ja, m. H., jeg kan slet ikke tro andet, end at havde De været i mit Sted, var det gaaet *Dem* ligedan; og naar den Havfrue nu slet ikke kunde lide det lynende Sværd, da havde *De* ogsaa solgt det for hendes Yndest og opofret Triumfen under Vaabengny for Fredens stille Glæder; saa i *den* Henseende var jeg vis nok paa at vinde Deres Bifald. Men ligesom jeg formoder, det var kun halv sandt, hvad Skumleren Loke bebrejdede Frej, saaledes maatte mit Foredrag ogsaa snart røbe, at der var Maade med min Fredelighed, saa skjønt jeg havde besluttet at nedlægge Vaaben, naar som helst de maatte saare det danske Hjærte, saa vilde og maatte jeg dog lade dem lyne overalt, hvor man vilde kue eller trodse den nordiske Aand, endsige da, hvor man vilde knuse eller fordærve det danske Hjærte. – Og [hvad] om nu Timen var kommen, den store Time, paa hvilken jeg mellem Haab og Frygt havde ventet saa længe: den glade Time, der alt i Ungdoms-Dagene stod for mig som Lyset i det fjærne, den trefold lykkelige Stund, da favre Danmarks Sønner vilde lytte til en Frænde og gammel Elsker af deres Moder, naar han roser hende for, hvad hun en Gang har været og er efter hans Tro i Grunden endnu, men synes dog ej engang at ville være, **JA:594**– kort sagt, om Bladet havde vendt sig, saa man følte, det levende var ønskeligt, det naturlige det rette, og det hjærtelige det skjønneste, enten man saa i lidt eller i meget, i ét eller i sex Aarhundreder havde trællet for Døden, fordærvet Naturen og miskjendt Hjærtets Rettigheder!

Mine Herrer!

Da jeg begyndte det Foredrag, som jeg i Aften slutter, da betingede jeg mig vist nok Frihed til, ved Siden ad de store Verdens-Begivenheder at skjænke det lille *Danmark* en Grad af Opmærksomhed, man i hele den øvrige Verden vilde finde overdreven, og med det samme at skjænke min egen Ringhed en, De rimeligvis selv vilde finde saa; og deri har jeg uden Tvivl holdt Ord, saa jeg maa takke Dem, fordi De har ladet min Undskyldning gjælde: at det var et mindre Onde end den Mangel paa livlig

Deltagelse, jeg forudsaa, hvis jeg i denne Henseende paalagde mig en unaturlig Tvang. Men nu havde det uden Tvivl været klogest, som Ordsproget siger, at kjøre hjem, mens Vognen var hel, og holde op, mens Legen var bedst, og ej ydermere friste Deres Taalmodighed; saa jeg maa dog være lidt Vovehals endnu, siden jeg endnu udbad mig en Times Opmærksomhed, uden at kunne underholde Dem med synderlig andet, end hvad jeg næppe har talt for sjælden om: *mit eget Forhold til Danmark*. Thi vel tog jeg Dem med, m. H.; men hvor ærligt det end kan være ment, er jeg dog bange for, De vil finde, der kommer saa lidt paa Deres Part, at jeg heller maatte efterlignet en af mine højtærede samtidige, som, idet han forlangte et Vers af mig, naivt tilføjede, han dermed vilde “besmykke” sit Blad.

Saa meget var dog imidlertid sandt: at jeg vilde takke Dem, fordi jeg slutter dette historiske Foredrag langt lettere om Hjærtet end jeg begyndte det; thi vel begyndte jeg det ingenlunde uden Haab, men heller ikke uden Frygt, og Grundene til begge Dele er det nu, jeg i Aften vil vove at opholde mig ved, skjønt De nok kan vide, jeg kun meget nødig vilde ende med at findes alt for kjedsommelig. Jeg skulde heller ikke have vovet det, hvis mit Haab kun havde været: forholdsvis at fremstille Dem den nyeste Tids Begivenheder livlig nok til, at De **JA:595** ikke skulde angre Anvendelsen af de Timer, vi tilbragte sammen, og min Frygt kun havde været den: at jeg dertil, som en gammelagtig Eremit, graaet mellem Bøgerne, dog skulde findes for mat eller magelig; – thi var end begge Dele lige naturlige, saa har dog Følgen vist, at den Frygt var overflødig, og at Haabet var alt for vel grundet, baade i Storheden af de Begivenheder, der sidst indtraf i Mands Minde, og i den nordiske Naturs historiske Beskaffenhed, for vel grundet heri til at kunne beskæmmes.

Men jeg sagde Dem strax, m. H., at mit Haab gik meget videre: gik ud paa at komme i en varig og frugtbar Vexel-Virkning med den yngre Slægt og efterhaanden vinde den for min nordiske Anskuelse af Menneske-Livet og Historien; og dette Haab er saa stort og kan fra mange Sider synes saa urimeligt, at ingen vil undres over, jeg frygtede for, det maaské dog vilde svigte, medens mange vil smile ad den Sikkerhed, hvormed jeg nu tror paa dets Opfyldelse.

Om det nu vil lykkes mig at gjøre Dem Rede for, *hvad* det egentlig er, jeg haaber, *hvorpaa* det Haab grunder sig, og *hvorledes* vore Møder har bestyrket mig deri, det er vist nok meget tvivlsomt; men det kan ogsaa være det samme, naar jeg blot ikke kjeder Dem, men paa en mig naturlig Maade viser Dem, at jeg gaar aabent og ærlig til Værks, og at det hverken er for nogen Partisag eller for noget af, hvad man kalder System, jeg vil stræbe at vinde Dem, men kun for Liv og Virksomhed efter Deres egen Menneske-Natur og Danmarks Tarv. Thi at den Natur, jeg priser, er den ædle,

vidunderlig dybe og af Himlen velsignede Menneske-Natur, og ej det dyriske, som beskæmmer, endsige da det djævelske, som vil ødelægge den, behøver jeg vel næppe at tilføje. Var jeg nu, hvad Baggesen kaldte mig: pure-pære-dansk, og desuagtet lige saa aandelig forvoven til at byde baade Tysker og Latiner, de videst herskende Meninger og de dybest indgrode Fordomme Spidsen, da havde jeg godt at gjøre; thi da behøvede jeg blot at give Løsenet: Danmark fremfor alt! og vise Vej, saa fulgte alt det ægte danske af sig selv; og havde derfor Ingemann blot haft Halvdelen af mit fripostige og fremsagte Væsen, da vilde vi haft Spillet gaaende for længe siden; thi *han* er saa pure-pære-dansk som nogen Moders Søn i vore Dage. Men det er Knuden, ser De, at ligesom Danmark er endnu for frygtsom og undselig til at tale sin Sag mod hele den store Verden, **IA:596** alle de romerske Spyd, alle de franske Knappenaale og alle de tyske Bøsser imod sig, saaledes har hendes ægte Sønner, meget undselige, meget magelige og lidt forkjælede, endnu ikke drevet det stort videre end til, hvordan det end gaar, at være deres søde Moder bekjendt, synge for hende, kysse og klappe hende. — — —

IA:597

Indhold.

	Side
Udgiverens V-XX. Forord	
I. <i>Første Forelæsning.</i> (Talerens personlige Stilling til Opgaven og Syn paa Øjeblikket som gunstigt for Udviklingen af aandeligt Liv, Frihed og Folkelighed.)	1–11.
II. <i>Anden Forelæsning.</i> (Foredragets Æmne: de sidste 50 Aars Historie. – Talerens Forbehold: at maatte tage særlig Hensyn paa Fædrelandet og tillige at maatte tage sig selv med i Historien. – Personlig Erindring om den strænge Vinter 1788 og de da indløbende Tidender om Krigen mellem Russen og Tyrken. – Tilbageblik paa Rusland under Katrine den anden og Tyrkekrigen)	12–26.

- 1768-74.)
- III. *Tredje Forelæsning.* (Kejser Josef den anden, hans Reformplaner og hans Tyrkekrig. – Sveriges Krig med Rusland 1788-90.) 27–39.
- IV. *Fjerde Forelæsning.* (Blik paa Danmark ved Stavnsbaandets Løsning 1788. – Den danske Bonde og Trangen til en folkelig Højskole. – Thomas Thaarups “Høstgilde”. – Frihedstøtten paa Vesterbro. – Københavns Pris. – Frederik Sneedorffs historiske Forelæsninger 1788-90.) 39–54.
- V. *Femte Forelæsning.* (Den franske Revolution. **JA:598** – Personlig Erindring om, hvorledes Rygtet om den naade til Taleren 1792. – Ludvig den sextende indkalder Stænderne 1788. – Stænderne møde i Maj 1789. Borgerskabet erklærer sig for National-Forsamling. Boldhuset i Versailles. – Bastillens Fald.) 55–68.
- VI. *Sjette Forelæsning.* (Borgerlig Frihed. – Folkelig Oplysning. – Franske og danske Forhold. – Den kongelige Enevoldsmagt og de nye Folkeraad i Danmark. – Skattebevillingsret, Lovgivningsret og Borgerfrihed.) 68–80.
- VII. *Syvende Forelæsning.* (Den franske Kongemagt, Adelsvælde, Statskunst og Rettergang. – Paris 1358 og 1789. – National-Forsamlingen i Versailles og Pøbelen i Paris. – Adel og Gejstlighed ofre deres Privilegier.) 81–94.
- VIII. *Ottende Forelæsning.* (Kritikkens Overvægt i Nutidens Dannelse, gavnlig for Videnskaben, men skadelig for Menneskelivet. – Falsk Videnskabelighed og skjæve Teorier om dydige Love, som skal skabe dydige Folk. – Nationalforsamlingens Sværmeri for “Menneskerettighederne” og “Folkeviljen”. – Flertalsherredømmets Urimelighed og Uretfærdighed. – Pariserpøbelen.) 95–105.

- IX. *Niende Forelæsning.* (Det lærerige i
Revolutionshistorien. – Kongen og
Nationalforsamlingen i Paris. – 106–115.
Festen paa Marsmarken 1790. –
Mirabeau.)
- X. *Tiende Forelæsning.* (Konger af
Guds Naade og af Guds Vrede. –
De franske Konger. – Ludvig den
Sextendes Flugt 1791. – 116–122.
Konstitutionen af 1791 og den
lovgivende Forsamling. – Kongens
Fængsling, Nationalkonventet og
Kongens Henrettelse 1792.)
- XI. *Ellevte Forelæsning.* (Ludvig den
sextendes Sørgespil. – Den
demokratiske Lighed. –
Kongedømmets Synder. – Fyrsters
og Folks gjensidige Ubillighed under 123–133.
et kristeligt Skin. – Lysere Udsigter,
især for Fædrelandet. – Tidsaldrene
og Nyaarstiden.)
- XII-XIV. *Tolvte, trettende og fjortende
Forelæsning.* (Rædselstiden i Paris 134–164.
1793-94.)
- XV. *Femtende Forelæsning.* (Paris med
sin "gyldne Ungdom" 1794-95. –
Konstitutionen af 1795. Direktoriet. – 165–185.
De franske Provinser under
Revolutionen: Normandiet,
Bretagne, Vendéen.)
- IA:599**XVI. *Sextende Forelæsning.* (Tilbageblik
paa Vendé-Opstanden. –
Girondisterne og deres Hjem: det 186–197.
sydvestlige Frankrig. – Det
sydøstlige Frankrig med Marseille,
Toulon, Lyon. – Jura.)
- XVII. *Syttende Forelæsning.*
(Revolutionskrigene inden
Napoleons Optræden. – Lafayette, 198–208.
Dumouriez, Custine, Hoche,
Pichegru, Jourdan, Moreau.)
- XVIII. *Attende Forelæsning.* (Napoleon
Bonaparte og Felttoget i Italien 209–217.
1796.)
- XIX. *Nittende Forelæsning.* (Napoleons
Sejersgang gennem Norditalien og 218–225.
Tyrol imod Wien 1796-97.)
- XX. *Tyvende Forelæsning.* (Toget til
Ægypten 1798.) 226–234.

- XXI. *Enogtyvende Forelæsning.* (Frankrig og England. – Slaget ved Abukir. – 235–241. Den franske Hær i Ægypten.)
- XXII. *Toogtyvende Forelæsning.* (Napoleons Tog til Syrien 1799. – Akres Belejring. – Pesten. – 242–251. Tilbagetog. – Napoleons Hjemrejse til Frankrig 1799.)
- XXIII. *Treogtyvende Forelæsning.* (Napoleon og den franske Frihed. – Evropa 1798-99. – 18de Brumaire. – Slaget ved Marengo 1800.) 252–258.
- XXIV. *Fireogtyvende Forelæsning.* (Danmark i Revolutionstiden. – Slaget paa Reden den 2den April 1801.) 259–265.
- XXV. *Femogtyvende Forelæsning.* (Det nittende Aarhundrede og den romantiske Skole. – Danmark 1801- 266–276. 3. – Henrik Steffens. – Thorvaldsen og Øhlenschläger.)
- XXVI. *Sexogtyvende Forelæsning.* (Danmark i Aarhundredets Begyndelse. – Københavns Bombardement 1807.) 277–287.
- XXVII. *Syvogtyvende Forelæsning.* (General Bonaparte og Kejsers Napoleon. – Slaget ved Austerlitz 1805.) 288–292.
- XXVIII. *Otteogtyvende Forelæsning.* (Tyskland og Krigen 1805-7.) 293–296.
- XXIX. *Niogtyvende Forelæsning.* (Napoleons Slægt. – Krigen 1809- 297–302. 10.)
- XXX. *Tredivte Forelæsning.* (Franskmændene i Spanien 1808.) 303–305.
- JA:600XXXI. *Enogtredivte Forelæsning.* (Toget til Rusland 1812.) 306–310.
- XXXII. *Toogtredivte Forelæsning.* (Napoleons Fald 1813.) 311–316.
- XXXIII. *Treogtredivte Forelæsning.* (Tanken om de nordiske Rigers Forening. – Det svenske Tronfølgervalg 1810. – Norges Adskillelse fra Danmark 1814.) 317–323.
- XXXIV. *Fireogtredivte Forelæsning.* (Danmarks Tilstand 1807-14. – Litterær Blomstringstid. – 324–333.

- Søkkampene. – Skilsmissen fra Norge.)
- XXXV. *Femogtredivte Forelæsning.* (Historiens Betydning og Napoleons Betydning for Historien.) 334–341.
- XXXVI. *Sexogtredivte Forelæsning.* (De hundrede Dage: Napoleons anden Kejsertid. – Slaget ved Waterloo.) 342–351.
- XXXVII. *Syvogtredivte Forelæsning.* (Det guldne Tidsrum 1815-30. – Udbyttet for Fyrster og Folk af den franske Revolution og det kejserlige Tyranni. – Tidens Krav paa folkelig Gjenfødelse. – Kongressen i Wien 1814-15 og dens Værk.) 352–365.
- XXXVIII. *Otteogtredivte Forelæsning.* (Tyskland og Tyskheden i Spørgelsestiden 1815-20. – Tyskland og Danmark. – Tysklands Ungdom og Central-Inkvisitions-Kommissionen.) 366–375.
- XXXIX. *Niogtredivte Forelæsning.* (Prøjsen og Tyskland. – Sværmeriet for Middelalderen. – Folkelige Bevægelser i Italien og Spanien. – Portugal.) 376–386.
- XL. *Fyrretyvende Forelæsning.* (Amerika og det evropæiske Statssystem. – Den gamle Verdens Tryk og Tvang, dens Mangel paa Frihed: Samvittighedsfrihed, Talefrihed, Næringsfrihed. – Det spanske Amerika.) 387–395.
- XLI. *Enogfyrretyvende Forelæsning.* (Negerstaten paa St. Domingo. – Evropas Deltagelse for de sorte Slaver og Følesløshed for de hvide. – Tyrkiet, Servien og Grækenland. – Nygrækerne og deres første Rørelser i Katrine den andens Dage. – Rhigas og Hetærien. – Den nygræske Opstand 1821-22.) 396–406.
- XLII. *Toogfyrretyvende Forelæsning.* (De gamle og de nye Grækere. – Frihedskæmperne og Diplomaterne. – Kongeriget Grækenland 1832.) 407–413.
- JA:601XLIII. *Treogfyrretyvende Forelæsning.* (Julirevolutionen i Paris 1830. – Den belgiske og den polske Opstand.) 414–419.

XLIV.	<i>Fireogfyrretyvende Forelæsning.</i> (England med sin frie og levende Virksomhed. – Erobringen af Ostindien. – Engelske Statsmænd.)	420–426.
XLV.	<i>Femogfyrretyvende Forelæsning.</i> (Det engelske Liv og den engelske Forfatning.)	427–441.
XLVI.	<i>Sexogfyrretyvende Forelæsning.</i> (Den engelske Virksomhed og dens haandgribelige Storværker.)	442–452.
XLVII.	<i>Syvogfyrretyvende Forelæsning.</i> (Den engelske Almenaand og Nordens Kæmpeaand. – De engelske Højskoler. – Den oldengelske Litteratur og Talerens Englandstog 1829-31.)	453–465.
XLVIII.	<i>Otteogfyrretyvende Forelæsning.</i> (Nordafrika: Ægypten og Algier. – Syrien. – Tyskland efter 1820.)	466–472.
XLIX.	<i>Niogfyrretyvende Forelæsning.</i> (Danmark efter 1815. – Jødefejden og Jødefolket. – Baggesen og Øhlenschläger. – Skjaldeblik. – Øhlenschläger og Ingemann.)	473–482.
L.	<i>Halvtredsindstyvende Forelæsning.</i> (Den nordiske Stat: Kongedømmet og Folkestemmen. – Frederik den sjette. – De danske Folkeraad. – En folkelig Højskole.)	483–494.
LI.	<i>Enoghalvtredsindtyvende Forelæsning.</i> (“Norden i det hele, og Danmark fremfor alt.” – Danmarks Pris. – Ingemann, Skjalden efter Danmarks Hjærte. – Talerens eget Forhold til Danmark.)	495–504.

Tillæg 1. Første Udkast til første Forelæsning. (Taler og Tilhørere. – Levende Oplysning. – Ungdommen den rette Læretid. – Historien: Livserfaringen i det store. – Examinatorier.) 505–512.

Tillæg 2. Andet Udkast til første Forelæsning. (Taler og Tilhørere. – Livet og Menneskenaturen. – Opgaven videnskabelig, Kraften poetisk. – Et nyt Verdensaar oprundet.) 512–520.

JA:602 Tillæg 3. Udkast til anden Forelæsning. (Valget af Æmnet. – Talerens Stilling dertil. – Historiske Forelæsninger. – Levende Menneskers 520–

Forhold til historisk Vidskab. – Talerens første historiske Minder. – Studentertiden. – Henrik Steffens.)	535.
Tillæg 4. <i>Udkast til tredje Forelæsning.</i> (Evropa paa Landkortet. – Det hellige romerske Rige. – Det Østerrigske Hus og Kejser Josef den anden.)	535– 541.
Tillæg 5. <i>Udkast til fjerde Forelæsning.</i> (Indtoget i Kjøbenhavn og Thaarups Høstgilde. – Det danske Folkeliv. – Danmarks Hovedstad. – Bondefriheden. – Frederik Sneedorff.)	541– 550.
Tillæg 6. <i>Udkast til femte Forelæsning.</i> (Den franske Revolution og det nye Livsrøre. – Nationalforsamlingen.)	550– 555.
Tillæg 7. <i>Udkast til sjette Forelæsning.</i> (Frihed og Tvang. – Den gyldne Middelvej. – De gamle og de unge. – Fremskridt nødvendige, da Mennesket er bestemt til en bestandig fremskridende, historisk Udvikling.)	555– 558.
Tillæg 8. <i>Udkast til syvende Forelæsning.</i> (Forvarsel for den franske Revolution. – Hænder og Munde. – Konservatisme og Liberalisme. – Enevoldskongen og den frie Folkestemme. – En fri kongelig Højskole for folkelig Oplysning og Dannelse.)	558– 564.
Tillæg 9. <i>Udkast til ellefte Forelæsning.</i> (Ludvig den 16de og Marie Antoinette. – Lighed og Ligelighed. – Kongemagtens Misbrug avler Folkemagtens Misbrug. – Menneske-Idealet.)	565– 570.
Tillæg 10. <i>Udkast til tolvte Forelæsning.</i> (Det røde Hav og det forjættede Land. – Hovedsagen er ikke, hvem der har Magten, men hvordan den bruges. – Pøbelherredømmet. – Konstitution og “Statsmagternes Adskillelse”. – Klubberne.)	570– 582.
Tillæg 11. <i>Udkast til trettende Forelæsning.</i> (Damernes Rolle i Revolutionen. – Robespierre, Marat og Danton.)	582– 586.
Tillæg 12. <i>Udkast til fjortende Forelæsning.</i> (Guillotinen. – Robespierre og hans Stalbrødre.)	586– 588.
Tillæg 13. <i>Udkast til tyvende Forelæsning.</i> (Direktoriets Medlemmer. – Napoleons Generaler paa Toget til Ægypten.)	588– 591.
JA:603 Tillæg 14. <i>Udkast til sidste Forelæsning.</i> (Talerens Haab og Frygt ved Foredragets Begyndelse. – Hans Anskuelse af Menneskelivet nordisk til Bunds og derfor kun halvvejs efter Danmarks Hjærte. – Taleren ej som Baggesen sagde: “pure-pære-dansk”. – Hans Forhold til Danmark mere som en Elskers end som en Søns. – Frej og Gerda. – Hvad Taleren har villet, er en varig	591– 596.

og frugtbar Vexelvirkning med den yngre Slægt, for
efterhaanden at vinde den for sin nordiske
Anskuelse af Menneskelivet og Historien.)

|A:604

Rettelser.

Side	399,	L.	1:	<i>hans læs sin.</i>
Side	438,	L.	12 f. n.	<i>Mække læs Mærke.</i>
